ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3
MERCREDI
3 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.764 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.764

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՒ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԿԱՅ ԵՂԱԾ ԵՆ ՊՈՒՏԻՆ, ՇՎԱՐՆԱԾԷ, ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բոլոր վարչական շէնքերուն վրայ կէս պարզուած դրօշներով Հոկտեմբեր 30-ին Երեւան սգաւոր մայրաքաղաք մըն էր ու, որուն վերջին տասնամեակի պատմութեան կեդրոնական վայրին՝ Օփերայի մեծ դահլիճին մէջ զետեղուած էին Հոկտեմբեր 27-ի ոճիրին եօթը զոհերուն մարմինները։ Ութերորդը՝ երեսփոխան Ա. Արմենակեան հողին կը յանձնուէր նոյն օրը Նորք-Մարաշ համայնքին իր կողմէ կառուցուած եկեղեցիին բակը։ Զոհերուն հրաժեշտ տալու համար Օփերայի շէնքը դիմող հազարաւորներուն առաջիններէն եղաւ նախագահ Ռ. Քոչարեան ընկերակցութեամբ Ռուսաստանի վարչապետին, Դումայի նախագահին, ռուս պատուիրակութեան, Հայաստանի երեսփոխաններու, նախարարներու, օտար դիւանագէտներու։ Հոն խօսք առնելով ռուս վարչապետը ցաւակցութիւն յայտնեց, ըսելով. «Զոհերը բառին բուն առումով Ռուսաստանի բարեկամներն էին։ Հոս շատ են Ռուսաստանի բարեկամները, սակայն այս կորուստը անդարմանելի է»։ Իրմէ ետք յիշատակի խօսք արտասանեց Դումայի նախագահ Գ. Սելեզնեւով։ Ան ըսաւ. «Թող յանցաւորները գիտնան որ Հայաստանի ու Ռուսաստանի մերձեցումին առաջնորդները վերցնելով, անոնք ընդհակառակն ամրացուցին մեր ժողովուրդներուն միասին ու խաղաղ ապրելու կամքը»։

Նոյն օրը մինչեւ ժամը 23, յաջորդ օրն ալ մինչեւ կէսօր շարունակուեցաւ յարգանքի տուրք մատուցանողներու հոսքը։ Նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունեցաւ պաշտօնական դէմքերու ցաւակցութիւնները. անոնց մէջ էին Վրաստանի նախագահը, Ուկրանիոյ վարչապետը, ԼՂՀ նախագահը, բազմաթիւ երկիրներու պատուիրակութիւններ, Արտաքին Գործոց նախարարներ։ Ֆրանսան կը ներկայացնէր Ժան-Փոլ Պրէթ, Ռոնի երեսփոխան եւ նախագահ Ֆրանսա-Հայաստան բարեկամութեան խումբին։ Ան, յատուկ օդանաւով, Երեւան գնաց Հոկտեմբեր 30-ին, Շաբաթ օր եւ վերադարձաւ Կիրակի իրիկուն։ Ներկայ էր նաեւ Ծերակոյտի նախագահի յատուկ ներկայացուցիչ Ժ. Ուալէն։ Նախագահ Ժ. Շիրաք ցաւակցական ուղերձ մը յղած էր Ռ. Քոչարեանի եւ զօրակցութիւն յայտնած էր։ Թուրքիայէն պատուիրակութիւն մը գլխաւորուած էր Պետական նախարարի մը կողմէ։

Պաշտօնական դէմքերու այցէն ետք հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեցին Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսները, մասնակցութեամբ Երուսաղէմի Թորգոմ պատրիարքին ու Պոլսոյ Պատրիարք Մեսրոպ Արք.ին։ Ամենայն Հայոց Նորընտիր Կաթողիկոսը ի միջի այլոց ըսաւ. «Անհեթեթօրէն թանկ ենք վճարում վերջին շրջանում տեղ գտած բացթողումների, սխալների, անտարբերութեան ու միմեանց օտարացման դիմաց»։ Ապա հայրապետը յորդորեց խմբուելու իշխանութիւններու շուրջ, զգօն, ողջախոհ, միաբան ըլլալու։

Իրմէ ետք ժողովուրդին ու վշտակից հիւրերուն դիմեց նախագահ Ռ. Քոչարեան։ «Հայաստանի անկախ հանրապետութիւնն իր պատմութեան առաւել վճռորոշ օրերն է ապրում» ըսելէ ետք, մէկ-մէկ յիշեց զոհերը, յատկապէս շեշտելով վարչապետ Վ. Սարգսեանի անմոռաց դերը հայկական պետականութեան հաստատման, ամրացման գործին մէջ։

Ապա ամբողջ երկրին մէջ լռութեան պահ յայտարարուեցաւ։ Իսկ ժամը 14-ին զոհերու մարմինները դուրս բերուեցան Օփերայի շէնքէն ու յուղարկաւորներու թափօրը բաժնուեցաւ երեք ուղղութեամբ. Կ. Դեմիրճեանի հետեւորդները ուղղուեցան Կոմիտասի այգիի Պանթէոնը, վարչապետ Վ. Սարգսեանի ընկերակցողները դէպի Եռաբլուր, իսկ Ե. Բախշեանին, Լ. Պետրոսեանին, Ռ. Միրոյեանին, Մ. Քոթանեանին ճանապարհորդները՝ դէպի Երեւանի գերեզմանատունը։ Իսկ Հ. Աբրահամեանին մարմինը արդէն փոխադրուած էր Գեղարքունիքի մարզի իր գիւղը՝ Սարուխան։

Օփերայի շէնքէն դուրս բերուելէ ետք վարչապետ Վ. Սարգսեանի դագաղը զինուորականներու կողմէ ուսամբարձ տարուեցաւ մինչեւ Մաշտոցի պողոտայ ու դրուեցաւ հրասայլի մը վրայ. անոր ընկերացողներու թափօրը կը գլխաւորէին Ռ. Քոչարեան, Սահմանադրութեան Ատեանի նախագահ Գ. Յարութիւնեան, ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան, վարչապետ Ա. Դանիէլեան, նախարարներ, զինուորական բարձրաստիճան դէմքեր, Երեւանի քաղաքապետ Ա. Բազէեան, արտասահմանեան անհամար երկիրներու ներկայացուցիչներ, դեսպաններ։ Եռաբլուր փութացած էին առաջին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախկին նախարար Պ. Գրաչով։ Թափօրին մաս կը կազմէին Վ. Սարգսեանի ծննդավայր գիւղին՝ Արարատի գրեթէ բոլոր բնակիչները։ Երբ սգոյ թափօրը հասաւ Եռաբլուր ուր ամփոփուած էին Ղարաբաղի պատերազմին բազմաթիւ զոհերուն աճիւնները, հոծ բազմութիւնը կը հասնէր 90-100 հազար հոգիի։ Հոն արցախեան զոհերու յիշատակին կառուցուած Ս. Վարդանանց Եկեղեցիին հրապարակին վրայ սգոյ հանրահաւաք տեղի ունեցաւ ուր նախ խօսք առաւ Պաշտպանութեան փոխ-նախարար Գ. Յարութիւնեան, ապա նախագահ Ռ. Քոչարեան։ Ան ըսելէ ետք թէ հողին կը յանձնէ երկրորդ եղբայր մը, «Մեր Գ. հանրապետութեան հերոսը» կոչեց Վ. Սարգսեանը, աւելցնելով՝ «Կարելի է անել Գ. հանրապետութեան Անդրանիկը»։

Զոհ վարչապետին Եռաբլուրով ծածկուած աճիւնը հողին յանձնուեցաւ հրետանիներու համազարկին տակ, Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Արք.ի մատուցած պատարագէն ետք։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Պետական նախարար Մ. Ա. Իրթէմչէլիք որ կը գլխաւորէր թրքական պատուիրակութիւնը, Հոկտեմբեր 31-ին Օփերայի շէնքին մէջ ցաւակցութիւն յայտնեց նախագահ Ռ. Քոչարեանի, խոնարհեցաւ զոհերուն առջեւ ու մասնակցեցաւ Կ. Դեմիրճեանի յուղարկաւորութեան։ Ան վրդովուածութեան տողեր գրելէ ետք ստորագրեց սգոյ տոմարն ալ։ Երեւանէն մեկնելէ առաջ «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին պատասխանելով թուրք նախարարը ըսած է թէ Կովկասի Հայաստան-Թուրքիա յարաբերութիւնները կարելի չէ դիտել, անկախ՝ Կովկասի կայունութեան եւ գործակցութեան մթնոլորտէն։ «Թուրքիա Կովկասի կարեւոր դերակատարներէն մէկը կը նկատէ Հայաստանը որ մեր դրացին է եւ որուն նկատմամբ ժխտական զգացումներ չունինք, ինչպէս բոլորին յայտնի է» ըսած է ան։ Յետոյ յոյս յայտնած որ Հայաստան «Տրամաբանութեան սահմաններուն մէջ» կը կարգաւորէ Ազրպէջանի հետ յարաբերութիւնները, ինչ որ կը նպաստէ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու ալ բարեկամական եւ գործակցական բնոյթ ունենալուն։ «Թուրքիան կը սպասէ այդ քայլերուն» ըսած է թուրք նախարարը։ «Անկէ ետք Հայաստան-Թուրքիա կապերը շինիչ, բարեկամական, իրատեսական եւ հեռանկարային կ'ըլլան, ինչ որ թրքահայ համայնքին ու թուրք պետութեան փափաքն է։ Կը մաղթեմ որ այդ ժամանակը շատ չերկարի» աւելցուցած է ան։

ԶՈՀԵՐՈՒ ԿԻՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբեր 31-ին Ազգային Ժողովի փոխ-նախագահ Ե. Բախշեանի կինը՝ Անահիտ Բախշեան յայտարարութեամբ դիմած է լրագրողներուն, ըսելու համար որ զոհ քաղաքական դէմքերուն կիներուն կողմէ Հանրապետութեան նախագահէն կը պահանջեն դատապարտել ոչ միայն 5 ոճրագործները, այլ նաեւ բացայայտել անոնց ետին կանգնած ուժերը «որոնք փորձում են սասանել մեր պետութեան հիմքերը»։

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ՞

Հոկտեմբեր 28-ին Ազգային Ժողովի խումբերուն ղեկավարներուն հետ հանդիպումին նախագահ Ռ. Քոչարեան յայտնած է թէ մտադիր է հրաժարական տալու, Խորհրդարանի եւ կառավարութեան գործունէութիւնը կանոնաւորելէ ետք։ Այս մասին լրագրողներուն տեղեկացուցած է Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Ս. Բադալեան ու աւելցուցած որ ինք եւ այլ մասնակիցներ կտրականապէս դէմ արտայայտուած են ներկայ դժուարին պահուն նման արտայայտութիւններու։

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԳԼԽԱՒՈՐԷ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶԸ

Հոկտեմբեր 27-ի դէպքերուն առնչութեամբ, մեղադրանք ներկայացուած է քրէական պատժագիրքի երկու յօդուածներով՝ ահաբեկչական արարք, ծանրակշիռ հանգամանքներով։ Այս յօդուածները կը նախատեսեն 10-էն 15 տարի բանտարկութիւն։ Նախաքննութիւնը կը կատարէ քննչական խումբը զոր կը գլխաւորէ զինուորական դատախազ, գլխաւոր դատախազի տեղակալ՝ Գագիկ Ջհանգիրեան։

Միւս կողմէ, մինչ Ազգ. Ապահովութեան (Անվտանգութեան) նախարար՝ Սերժ Սարգսեան ալ իր հրաժարականը կը ներկայացնէր նախագահ Ռ. Քոչարեանի, այս վերջինը Ռուսաստանի վարչապետ Պուտինի հետ ունեցած իր հանդիպումէն յետոյ յայտարարած է թէ իրաց այս կացութեան մէջ, երբ չկայ վարչապետ, չկայ նաեւ կառավարութիւն ու բոլոր նախարարները միայն պաշտօնակատարներ են մինչեւ նոր կառավարութեան մը ձեւաւորումը, ուրեմն անիմաստ է նաեւ հրաժարականի խօսք ընել։ Զինեալ ուժերու ղեկավարներուն հետ նախագահին յարաբերութիւններուն եւ այդ ծիրին մէջ իրեն ուղղուած վերջնագիրի մը մասին (ուժային երկու նախարարներ պաշտօնէն հեռացնելու կապակցութեամբ) շրջող լուրերուն վերաբերող հարցումի մըն ալ Ռ. Քոչարեան սապէս պատասխանած է.— «Ես նմա՞ն եմ մարդու, որի հետ կարելի է վերջնագրով խօսել։ Իմ ողջ կենսագրութիւնը վկայում է՝ նման խօսակցութիւնները ինձ հետ դրական արդիւնք երբեք չեն տայ»։

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի հարցումներուն, ըսած է թէ Պաշտպանութեան նախարարութեան կողմէ ուժային նախարարութիւններուն հրաժարականի պահանջքը կը չեշտէ թէ «բանակը լիովին աջակցում է նախագահին և պատրաստ է ամէն կերպ օժանդակել երկրում կայունութեան պահպանմանը»։ Ան վստահութիւն յայտնած է որ նախագահը վերջնական որոշումներէ առաջ նկատի կ'առնէ ամբողջ իրավիճակը ու իր որոշումները կը բխին ժողովուրդին ապահովութենէն ու երկրին կայունութենէն։ Վ. Օսկանեան շեշտած է թէ Հոկտեմբեր 27-ի պատահարը կապ չունի Ղարաբաղեան, կամ այլ որեւէ խնդրի կամ ընթացքի հետ։

Ազրպէջանի նախագահն ալ երեւանեան վերջին պատահարներու լոյսին տակ Ղարաբաղեան խնդրին կարգադրութեան մասին արտայայտուելով ըսած է թէ անոնք չեն ազդեր կնճիռին լուծման գործընթացին վրայ։ Ալիեւ այս յայտարարութիւնը ըրած է Բաքուի օդակայանը, նախքան Ս. Տէմիրէլի հրաւէրով Թուրքիա կատարելիք կարճ այցելութեան մեկնումը։ Ան չէ բացառած նաեւ որ այս ամիս Պոլիս գումարուելիք Օ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի վեհաժողովին ընթացքին Ղարաբաղեան խնդրի կարգաւորման ըսկզբունքներուն մասին համաձայնագիր մը ստորագրուի։

«ՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆ» ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ «ԿԱՅՈՒՆՈՒԹԻՒՆ» ԽՈՒՄԲԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կ'ըսուի թէ Հոկտ. 27-ի արարքը կը հետապնդէր քաղաքական յստակ նպատակներ եւ ոճրագործներու թիրախը՝ կառավարութենէն եւ Ազգ. Ժողովէն ետք «Միասնութիւն» դաշինքն էր. արարքին նպատակն էր, ըստ յայտարարութեան, ոչ միայն ասպարէզէն հեռացնել Կ. Դեմիրճեանն ու Վ. Սարգսեանը, այլ նաեւ ապակայունացնելով վիճակը Ազգ. Ժողովի ղեկավարութեան ընտրութիւններու համար նախադրեալներ ստեղծելով՝ վերաբաժանումներ ընել քաղաքական դաշտին մէջ։ Ցաւ կը յայտնուի նաեւ որ անցեալին որոշ սպանութիւններու չբացայայտուիլը եւ ներքին ապահովութեան ուժերու անգործունակ դիրքը պատճառ եղան այս սպանդին։ Նախագահին եւ բանակին շնորհիւ զսպուածութեան եւ անդորրի պահպանման գնահատումէն ետք բնական կը գտնուի որ իրենց հրաժարականը ներկայացնէին Ներքին գործերու, Ազգ. Ապահովութեան նախարարները եւ գլխաւոր դատախազը։

Հոկտ. 29-ին, ցաւակցական յայտարարութիւն մը հրապարակած է Ֆրանսայի Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան վարիչ մարմինը, ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց. – «Հայ ժողովուրդին, Հայոց պետականութեան Հայաստանի ժողովրդավարութեան ու արդարութեան հզօրացման համար, կը պահանջենք հետախուզութիւն՝ երեւան հանելու համար այս անվայել եւ բարբարոսական արարքը կազմակերպող մութ ձեռքերը»։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(30, 31 Octobre, 1er Novembre)

ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐ

Մարի Ժեկօ վերլուծելով դէպքերը չի կրնար դիտել չտալ թէ բազմաթիւ հարցա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԸ ԹՈՒՐՔ ՊՐՊՏՈՂԻ ՄԸ ԱԿՆՈՑՈՎ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հեղինակը այդ վաճառքներուն աւթիւ ցուցադրուած ցեղային – ազգայնական մտայնութիւնը կը մատնանշէ, մէկնելով մամուլին տեղեկատուութենէն. օրինակ կուտայ չատ մը հաստատութիւններու տէր ու օտար ընկերութիւններու ներկայացուցիչ Վահրամ Կեսարեանի պատկանած շէնքին գնումը պետական դրամատան մը կողմէ։ 1943 Փետրուար 23–ի «Ճումհուրիյէթ»ը վաճառքին լուրը «գոհունակութեամբ» տալէ ետք, կ'աւելցնէ. «այս կերպով ազգայնացուած կ'ըլլայ գեղեցիկ շէնք մը եւս» (*)։ Գրելէ ետք թէ «ազգայնացուած»ը պէտք է հոմանիշ նկատել «պետականացուած»ի, Ա. Աքթար այս օրինակին մէջ ալ կը նշմարէ «քէմալական ազգայնականութեան ըմբռնումին ամէնէն յատկանշական մէկ կէտը» որ տուեալ կալուածին «թրքացում»ին կը վերաբերի։ Կ'ըսէ թէ որպէս «ոչ – մահմետական տարրեր» նկատուած փոքրամասնութիւններու ստացուածքին պետական հաստատութիւններու կողմէ գնումը ընթերցողներուն կը տեղեկացուի «յաղթանակի, նուաճումի լուր»ի բնոյթով։

Ուսումնասիրութեան մէջ անջատ գլուխ մը յատկացուած է մամուլին կատարած դերին։ Օրինակ, պարտատէրներու ինչքերուն գրաւումը երբ կը սկսի, 1943 Յունուար 22–ի «Թան»ը կը գրէ թէ աւելցած են տուրքի գանձումները, ըսելով. «Գրաւումներով կատարուած ճնշումը անմիջապէս ազդեցութիւնը ցոյց տուաւ։ Երբ դէպի Աշքալէ ուղարկումները սկսին, վարանումները վերջ պիտի գտնեն ու բոլոր անոնք որոնք չէին ուզեր հասկնալ թէ պետական որոշումները կատակի բան չեն, պիտի հասկնան թէ այս անգամ սըխալած են»։

Ունեւորութեան տուրքին ամէնէն անխիղճ կիրարկումը կը նկատուի պետութեան տրուած այն իրաւասութիւնը որ կարելի դարձուցած է պարտատիրոջ մը անվճար մնացած պարտքը գանձել, ծախելով անոր հարազատներուն պատկանող ապրանք, կալուած, եւայլն։ Այդ կիրարկումէն դուրս ձգուած են միայն հօրեղբայր – մօրեղբայրներու ստացուածքները։

Գրութեան նոթերու բաժինին մէջ այս մասին մէջբերուած է շրջանի քաղաքական դէմքերէն Ֆ. Ա. Պարութճուի յուշերէն դրուագ մը։ Ան կը գրէ.

«Օրէնքին 14–րդ յօդուածին վրայ երկար ատեն կանգ առինք։ Այդ յօդուածը պարտատիրոջ պարտքին երաշխիք կը նըկատէր այր – կնոջ, ծնողք – զաւկի, քոյր – եղբօր, հօրեղբօր – մօրեղբօր ստացուածքն ալ։ Երկար վէճերէ ետք այր – կնոջ, զաւկի ու քոյր – եղբօր ստացուածքը մնաց, միւսները յօդուածէն հանուեցան։ ... Այս յօդուածին մասին խօսակցութեան ընթացքին նախագահը ըսաւ.

– Տեղին կ'ըլլայ քոյր – եղբօր ստացուածքը հանել պարունակութենէն, որովհետեւ ատիկա արդարութեան կը հակասէ։

Չկրցայ համբերել, կէս – կատակով ըսի.

– Խնդրե՛մ, պարոն նախագահ, այս օրէնքին ո՞ր յօդուածները հակասական չեն որ արդարութեան։ Վարչապետ Սարաճօղլու քահ – քահ խնդալով՝

–Ելմտակա՛ն նախարար, կը լսե՞ս թէ ինչ կ'ըսեն։ Տե՛ս, ի՛նչ կ'ըսեն քու օրէնքիդ մասին։

Ու ամէն կողմէ բարձրացող քրքիջներու մէջ վերջ գտաւ յօդուածին վիճարկումը»։

Հիմնուելով դիւաններու տուեալներուն վրայ, Ա. Աքթար կ'ըսէ թէ 1943–ի Յունուարէն Մարտի սկիզբը գանձուած տուրքի գումարը օրական նուազագոյն մէկ միլիոն լիրա եղած է, խոկ երբ Աշքալէի առաջին խումբերը կը կազմուին (ամէնը 12 խումբ), այդ օրերու եկամուտը կը բարձրանայ 3·5 միլիոնի։

Ընդարձակ յօդուածը կ'աւարտի բաժինով մը ուր նիւթ կ'ըլլայ Ունեւորութեան տուրքին ընկերային հետեւանքները։ Յաջողած ըլլալով հանդերձ շուկան մեծամասով մաքրագործել փոքրամասնութիւններէն, տուրքը չկրցաւ ապահովել անոնց անմիջական փոխարինումը մահմետական – թուրք տարրով մը։ Միայն 1970–ական, 1980–ական թուականներուն երեւան եկաւ ատիկա. տուրքին կիրարկումէն ետք Անգարայի ստեղծածը եղաւ իր ծունկին տակ ապրող գործի մարդու տիպարը որուն ինք ամէն առումով կրնայ վստահիլ։ Այլ խօսքով՝ երկար ժամանակի վրայ ստեղծուեցաւ գործարարի տիպար մը որ պորտակապով կապուած էր մտաւորական – զինուոր – վարչարար հատուածին որուն ղեկավարութեան տակ դրուած էր երկիրը Իթթիհատի օրերէն ի վեր։

Տուրքը լրջօրէն հարուածեց վարչակազմին հետ ամբողջութիւն մը կազմելու երազն ալ։ Շատեր – նաեւ յետագայ պատահարներու բերումով – գաղթեցին, կամ ինչպէս եղաւ 1964–ին, վտարուեցան։ 1948–էն ետք երկու տարուան ընթացքին մօտ 33 հազար Հրեայ մեկնեցաւ Իսրայէլ։

Փոքրամասնութիւնները թիրախ առնող նման կիրարկում ժխտական ազդեցութիւն ունեցաւ շրջանի մը – 1945–1950 տարիներուն – երբ նացիական վայրագութիւնը կը դատուէր, իսկ Թուրքիոյ ղեկավարութիւնը կը ջանար տեղ գրաւել «ժողովրդավարութեան ճակատին» վրայ։Այդ ժամանակներուն երբ Անգարա կը ձգտէր ՕԹԱՆ–ի անդամակցութեան, կամ ցած տոկոսով արտասահմանեան վարկեր ստանալու, Ունեւորութեան տուրքը միշտ օրակարգի եկաւ։ Ստեղծուած կացութիւնը Անգարան մղեց քայլեր առնելու զորս բնականոն պայմաններուն մէջ դիւրաւ պիտի չառնէր, ինչպէս օրինակ՝ 1948–ին հիմնուած Իսրայէլի անմիջական ճանաչումը, ԱՄՆ–էն ետք։ «Ատով, թերեւս, Անգարա կը ճգնէր Ունեւորութեան տուրքով ստեղծըւած "հակահրեայ" իր պատկերը ջնջել» կը գրէ Ա. Աքթար։

Բնականաբար, Հրեաները Թուրքիայէն միակ մեկնողները չեղան։ 1927 – 1955 կատարուած մարդահամարներու բաղդատական համեմատութիւնը ցոյց կուտայ որ ոչ – մահմետական փոքրամասնութիւններու թիւերը լուրջ նուազում արձանագրած են։ Նուազումը շարունակուած է 1955 Սեպտեմբեր 6–7–ի դէպքերուն եւ 1964–ին Պոլսոյ Յոյներուն վըտարումին, նման թրքական արտաքին քաղաքականութեան զարգացումներուն հիմնուած պատահարներու առիթով ալ. ի վերջոյ, ինչպէս վերջերս կը չեչտուի, Թուրքիա վերածուեցաւ 99,9% թուրք եւ մահմետական երկրի մը։ Բնակչութեան կրօնական պատկերին մէջ թուային առումով մանր, բայց մշակութային տեսակէտէ մեծապէս կարեւոր այս զարգացումներուն հետեւանքը այն եղաւ որ Օսմանեան շրջանէն ժառանգուած ու Հանրապետութեան առաջին տարիներու որոշումներուն մէջ անուղղակի կերպով դեր ունեցած «ոչ – մահմետական փոքրամասնութիւններ»ը գործնապէս հրապարակէն անհետացան։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) Այս մասին յատկացուած նոթերուն մէջ հետաքրքրական է կարդալ Պոլսոյ ելմտական տնօրէնութենէն ժամանակի մամուլին տրուած երկու պաշտօնական յայտարարութիւն. առաջինը կ'ըսէ. «Սամաթիոյ ելմտական մասնաճիւղին իրենց պարտքը վճարած չըլլալով, ծախու են վահան եւ Միքայէլ Զիլճեանի հաստատութենէն գրաւուած մեքենաներ, երկաթէ ու փայտէ կաթսաներ, ծնծղաներու շինութեան հարկաւոր գործիքներ, փողեբախումբի 17 ծնծղայ ու այլ նուագարաններ»...։

«Մերսինի ելմտական մասնաճիւղին պարտական Համբարձում Էրքմանի պատկանող երեք քառորդ պոչաւոր, երկաթէ խաչաձեւ լարերով ու զոյգ ոտնակով դաշնակը 1943 Յունիս 9–ին աճուրդով պիտի ծախուի, հետը՝ աթոռակն ու ձայնատետրերու սեղանիկը։ Հետաքրքրուողներ դիմեն...» եւայլն։

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀՕՔՈՒՋԱՅ, ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԱԼԵՒՈՐ ԽԵՆԹԸ

«Միայն արուեստագէտ մը չէ։ Կղզի մըն է, երկրամաս մըն է, առանձին աշխարհ մըն է»։ Այսպէս կ'արտայայտուի էտկար Տըկա, Քացուչիքա Հօքուզայի (1760 – 1849) մասին։ Ճափոնցի մեծագոյն վարպետներէն մէկուն, եթէ ոչ մեծագոյնին նուիրուած Միլանոյի ցուցահանդէսը (Հոկտեմբեր 6 – Յունուար 9), դարավերջի դեղարուեստական կարեւորագոյն ձեռնարկներէն մէկը կարելի է համարել, մանաւանդ նկատի առած ներկայացուած երկերուն թիւը, ընդամէնը հինգ հարիւր, որ կ'ընդգրկէ պատկերներ, նկարներ, պատկերազարդուած գիրքեր եւ գծանկարներ։ Իր տարողութեամբ աննախընթաց եղելութիւն մը, Հօքուզայի արուեստին յատկացուած։

Արուեստի պատմութեան ամէնէն հանճարեղ նկարիչներէն մէկը հարիւր քան անգամ անուն փոխած է։ Ճորճօ Իէրանօ, այս իրադարձութեան նուիրուած իր յօդուածին մէջ կը յիշատակէ դրուագ մը, որ ցոյց կուտայ թէ ինչպիսի կարողութիւններով օժտուած էր Հօքուզայ։ 1804–ին, խուռներամ ամբոխ մը Կոքուքու տաճարին շուրջ կը հաւաքուի, Ճափոնի մայրաքաղաք Էտոյի (ներկայ Թոքիօ) ծայրամասին։ Մեծն Հօքուզայ ներկայացում մը պիտի կատարէ։ Ան նախ գետինը կը տարածէ երկու հարիւր քառակուսի մեթր թուղթ։ Ապա աւել մը կ'առնէ, զայն մելանով լեցուած տաշտիկի մը մէջ կը թաթխէ եւ կը սկսի նկարել։ Իրարու կցուած թերթերը երբ յենակի մը վրայ ուղղահայեցօրէն կը բարձրացուին, յանկարծ կը տեսնուի, հսկայական չափով, Տարումայի դէմքը, Զենի առասպելական հիմնադիրը, ընդհանուր զմայլանք պատճառելով չորս դին։

Մեզի ժամանակակից յղացապաշտ արուեստագէտի մը արժանի նման ներկայացումներով է որ Հօքուզայ կը սիրէր իր հանդիսատեսները պաշեցնել։ Որովհետեւ ան վրձինը կը ձեռավարէր որպէս կախարդ մը, հսկայածաւալ դիմանկարներ կ'իրագործէր, ինչպէս Տարումայինը, բայց գիտէր նաեւ բրինձի հատիկի մը վըրայ երկու թռչնիկներու թռիչքը պատկերել։ Արտառոց արուեստագէտ մըն էր, խենթութեան սահմանին հասնող, եւ պատահական չէ որ իր նկարները երբեմն «նկարչութեան խենթ ալեւորը» ստորագրութիւնը կրեն։ Հօքուզայ Էտոյի թաղերը կը շրջէր, քաղաք մը որ մրջիւնի բոյնի մը նման կ'եռար եւ Լոնտոնի հետ կը մրցէր որպէս աշխարհի ամենատարածունը։ Կը նկարէր հանրատուներ եւ պոռնիկներ, քապուքի թատրոնի դերասաններ, սումոյի ըմբշամարտիկներ։ Եւրոպական մեծ արուեստի մասին քիչ կամ ոչինչ գիտէր։ Բայց եւ այնպէս, հեռադիտակներու եւ ստուերալոյսի հետ կը խաղար, տպաւորապաշտութիւնը կը կանխէր, ինչպէս եւ խորանարդապաշտութեան կը հպէր, անոր ծնունդէն դար մը առաջ։

Ի վերջոյ, գերագոյն արուեստագէտ մը։ Ինչպէս Ճան Գարլօ Գալցա, այս ցուցահանդէսին խմբագիրը կ'ըսէ. «Հօքուզայ իր մէջ քանի մը արուեստագէտներ կը պարփակէր»։ Տասնըհինգ տարեկանին ապարէզ մտած էր։ Որդեգրեալ զաւակն էր հայելիներ մաքրողի մը եւ Էտոյի մեծ վարպետներու աշխատանոցները յաճախած էր սորվելու համար։ Այդ ժամանակներուն, Ճափոնի մայրաքաղաքը առանձին աշխարհ մըն էր։ Իշխանութիւնը տակաւին ճորտատիրական հին ազնուականութեան ձեռքն էր, որ Էտոն իր Վերսայը դարձուցած էր։ Մեծ ճորտատէրները (տայմիօները) եւ իրենց հետեւող հպատակները (սամուրայները) տակաւին ընկերային կարգին գագաթին կը գտնուէին։ Բայց, վաճառականներէ, արհեստաւորներէ եւ դրամատուներու տէրերէ բաղկացած քաղքենիներու նոր դասակարգ մը իր ուղին կը բանար ճորտատիրական ընկերութեան ցանցին մէջ։ Երեւան եկող քաղքենի այս դասը ժամանցի իր ձեւերը ունէր։ Քապուքի թատրոնը կար, տեսակ մը մէլօտրամ, մեծ ոճիրներու եւ կիրքերու իր պատումներով։ Կար նաեւ Եօշիվարայի հաճոյքի թաղամասը, «առանց գիշերի քաղաքը»ն, բարձր պատերով սահմանուած, ուր կը գտնուէին ամէնէն կիրթ հանրատուները, բայց չէին պակսեր նաեւ բարձր դասի ազիճներ, կէյշաներ, այնպիսի նրբասուն հանդիսարաններ վարող, որոնք կրնային Մատամ տը Սթալը ամչցունեցնել։

Քաղքենի այս ընկերութիւնը իր արուեստը արտադրեց նաեւ, ուքիյօէ կոչուող, որ է՝ «ծփացող աշխարհի պատկերներ»։ Ուքիյօէի ըմբռնումը կ'առաջադրէր ապրիլ օր օրին, ժամանակը անցընելով երգելով եւ սաքէ ըմպելով։ Անկէ սերող արուեստը կը միտէր ամէնօրեայ կեանքը պատկերել եւ պատմել, առանց կրօնական քօղերու եւ արարողական ոճականացումներու։

Հօքուզայ այս արուեստով կազմաւորուեցաւ։ Սորվեցաւ տեսարաններ գծել ըստ ուքիյօէական ոճին եւ պատկերով պատմել կէյշաներու եւ քապուքի թատրոնի դերասաններու կեանքը։ Գալցա կը համարի որ «Եթէ Հօքուզայ իր քառասունըհինգ տարեկանին մահացած ըլլար, այսօր թերեւս յիշուէր որպէս ուքիյօէական ոճի մեծ ներկայացուցիչ մը։ Բայց, մինչ կեանքը քայլ առ քայլ կը յառաջանայ, Հօքուզայ դպրոցատիպ որեւէ արուեստ կը գերազանցէ։ Իր նկարելակերպը կը յըղկուի, իր հոգեբանական թափանցումը աւելի նուրբ կը դառնայ։ Այսպէս, օրինակի համար, «Ամիտայի ջրվէժ»ը, որ մաս կը կազմէ «Այցելութիւն Ճափոնի ջրվէժներ»ու շարքին (1834 – 1835), իրաւացիօրէն խորանարդապաշտութիւնը կը կանխէ հեռակէտի այլազան դաշտեր կիրարկելով»։ Հօքուզայ արդէն եօթանասունը անցած էր երբ այլ գլուխ – գործոց շարք մը կ'իրագործէր, «Ֆուճի լերան 36 տեսքերը»ն (1830 – 1831), որուն մաս կը կազմէ իր ամէնէն համբաւաւոր եւ զարմացնող տպածոներէն մէկը. «Մեծ ալիքը»ն, որ յետոյ այնքան թիւով արուեստագէտներ հմայեց։ Մինչեւ իսկ Գլօտ Տեպիւսի իր «Ծով»ն յօրինումին համար անոր մէջ ներշնչում գտաւ եւ անոր պատկերը դետեղեց իր ձայնատետրի կողքին վրայ։

Հօքուզայ գիտակից էր ստեղծագործական իր այս տենդին յեղաշրջող շունչին։ Իրեն յատուկ հեզնանքով, կը գրէր. «Եօթանասունըերեք տարեկանիս քիչ մը հասկցայ խոտին եւ ծառերուն ձեւը, թռչուններուն, միջատներուն եւ ձուկերուն կազմը։ Իննսունըն տարեկանիս ինքզինքս կը շնորհաւորեմ բաներուն գաղտնիքը հասկցած ըլլալուս, հարիւրտասնիս նաեւ կէտ մը եւ գիծ մը կենդանի պիտի դառնան։ Կ'աղօթեմ որ, ձեզմէ ով որ բաւական ապրի, այս բառերուն ճշմարտութիւնը հաստատէ»։ Հօքուզայի պատգամը չատ հեռուները իր արձագանգը գտաւ։ Վենսան Վան Կոկ, որ կ'ուզէր ճափոնցի արուեստագէտ մը դառնալ, կը ձգտէր իր ամբողջ կեանքի ընթացքին ուսումնասիրել «ոչ թէ հեռաւորութիւնը երկիրին եւ լուսինին միջեւ, ոչ թէ Պիսմարքի քաղաքականութիւնը, այլ խոտի միակ ծիղ մը»։

Հօքուզայ հարիւր տասը տարի չապրեցաւ։ Սակայն, մինչեւ իր մահը, ութսունըինը տարեկանին, միշտ աշխատեցաւ, առանց դադարի, թերեւս իր պարտքերը հատուցանելու համար։ Իր մահուան մահճին վրայ, կ'ըսէ. «Եթէ երկինքը ինծի հինգ տարի եւս շնորհէր, կրնայի իսկական նկարիչ մը դառնալ...»։

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

(Քաղուած՝ «Փանորամա»էն)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐԱՆԻ

Հայաստանի Ազգային Գրապալատի հրատարակչութիւն, Երեւան 1999։

Երեւան, 1999

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԷ՞ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Վերջերս ԱՄՆ–ու աշխարհակալ ընթացքին ծնած ճնշումները Եւրոպան մղեցին որպէս Միութեան անդամակցութեան թեկնածու ընդունելու Թուրքիան: Բան մը որ յայտնի յաջողութիւն նկատուեցաւ Անգարայի կողմէ որ Իզմիթի երկրաշարժին պատճառով ստեղծուած սերտացումով, դրական կեցուածք կ'ակնկալէ Աթէնքէն:

«Մեկնաբանութիւն» թերթին տնօրէն Ժ. Գ. Գազանովա «Ֆիկառօ»ի մէջ կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցին, շեշտելով անոր շփոթ կողմերը եւ քանի մը յստակ մատնանշում կատարելով:

Ան նախ կը թուէ ԱՄՆ–ու պնդումին հիմ ծառայած կէտերը. Ուաշինկթըն կ'ուզէ հաստատել Թուրքիոյ կարեւորութիւնը, զարկ տալ հոն արեւմտամէտ, ժողովրդավարական ու աշխարհավար կարգերու հաստատումին, ու՛չ բարձրաղոյն երկխօսութիւն վարել մարդկային իրաւունքներու եւ քրտական խնդրին մասին, զօրակցիլ արեւմտամէտ ուժերու եւ բանակին, ծախելով զէնք ու զինամթերք, պարտադրել Սուրիոյ որ վերջ տայ ՓՔՔ–ի օժանդակութեան, նեցուկ կանգնիլ Արեւմտեան Եւրոպայի հետ Թուրքիոյ քաղաքական համարկումին որուն ճամբան փակուած է ներկայիս: ԱՄՆ–ու իշխանութեան կը թելադրուի որ մղէ եւրոպացի իր գործընկերները թեկնածուներու ցանկի այլ երկիրներուն հաւասար մօտեցում ցոյց տալու Թուրքիոյ, քանի որ հակառակ պարագային այս վերջինը Եւրոպայէն դուրս պիտի մղուի, ու Միութիւնը նկատուի «քրիստոնէական ակումբ» մը:

Այս նշումներէն ետք Գազանովա կը գրէ թէ գլխաւոր հարցը որ կը ծագի թրքական անդամակցութեան առջեւ, կուգայ երկրին աշխարհագրական դիրքէն: «Փոքր Ասիան Եւրոպա չէ եւ քարտէսներու գոյութեան առաջին օրէն ան, այսինքն՝ թրքական հողատարածքին մեծագոյն մասը, Եւրոպայէն դուրս կը գտնուի: Այս պարագան աւելի շեշտուած է պատմութեամբ: Անցեալին, Եւրոպան կազմաւորուած եւ մտածուած էր որպէս քաղաքական ձեւ մը երբ ենթարկուեցաւ երկու ներխուժումի. Արաբները ներխուժեցին Սպանիա, իսկ Օսմանցիները՝ Պալքանեան թերակղզին: Երկու պարագային ալ Եւրոպացիները վտարեցին ներխուժողները, ինչպէս իրենք ալ իրենց կարգին վտարուեցան ափրիկեան կամ ասիական երկիրներէ» կ'ըսէ յօդուածագիրը:

Գազանովա կը մերժէ Թուրքիոյ անդամակցութեան պայմանաւորումը հակամահմետական կանխակալ կարծիքով. կը գրէ թէ ատիկա միջոց է Եւրոպացիները յանցաւոր նկատելու: Ալպանիոյ պարագային, օրինակ, չի ալ զօրեր, քանի որ կասկած չկայ օր մը մեծամասնութեամբ մահմետական այդ երկիրը Եւրոպայի անդամ տեսնելու մասին: Նոյնն է Պոսնիոյ պարագան: Ժամանակավրէպ է «Եւրոպան կ'աւարտի հոն ուր կը սկսի մահմետական կրօնքը» տարազը որ կը պատկանի Մոնթէսքիէօյի:

Եւրոպական յանձնախումբը լրջութեամբ հակած է Անգարայի թեկնածութեամբ յարուցուած դժուարութիւններուն վրայ: Կայ աշխարհական իշխանութենէն աւելի կարեւոր դիրքի տէր բանակին պարագան, քրտական հարցը լուծուած չէ, Թուրքերը Հայերու դէմ Ազրպէյճանցիներու կը զօրակցին եւ ինչ որ ամէնէն սարսափազդու է, Թուրքիոյ բնակչութեան աճի պատկերն է. 25 տարիէն այդ երկիրը 15–երու Եւրոպայի բնակչութեան մէկ քառորդը պիտի ներկայացնէ: Այդ հեռանկարը, կ'ըսուի թէ Պրիւսէլը կը մղէ Անգարան թեկնածուներու ցանկին վրայ արձանագրելու եւ հոն մոռնալու:

Որպէս եւրոպական յստակ քաղաքականութեան մը սկզբունքները, Գազանովա կը թուէ հետեւեալները. Փոքր Ասիան, առանց լեզուական չարաշահումի, մաս չի կազմեր Եւրոպայի: Ո՛չ աշխարհագրական մօտիկութիւնը, ոչ քաղաքական վարչաձեւին բնոյթը, ոչ ալ փոխանակումներու կարելիութիւնը բաւարար են Եւրոպայի սահմանները գծելու: Եւրօ – թրքական բարեկամութիւնը պէտք է հիմնուի տնտեսական գործակցութեան եւ զինուորական դաշինքի մը վրայ, հաւասարութեան սկզբունքով: Եւրոպայի սահմաններուն հարցը ճակատ է երկու առումով. Եթէ Եւրոպան պէտք է ներգրաւէ Թուրքիան ալ, ինչո՞ւ նոյնը պիտի չընէ Մարոքի, Ալժերիոյ, Միջին – Արեւելքի, կամ Ռուսաստանի պարագային: Բան մը որ պիտի իմաստազրկէ Եւրոպա անուանումն իսկ:

Առանց իր իսկական սահմաններուն ճանաչումին, Եւրոպա չի կրնար միասնական դաշտի մը վերածուիլ. ոչ ալ հարցը կրնայ որոշուիլ Ուաշինկթընի, Պրիւսէլի վարչարարներուն, կամ նոյնիսկ Արտաքին Գործոց նախարարներու խումբի մը կողմէ: Եւրոպական ժողովուրդներու ժողովրդավարական շերտերն են որոնք պէտք է այլեւս արտայայտուին այս խնդրին մասին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ»ԻՆ ՄԱՍԻՆ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 26, երեկոյեան Փարիզի Ռեֆորմէ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ «Ապրիլ 24 Կոմիտէ»ի կազմակերպած ձեռնարկը Հայաստան – Սփիւռք խորհրդաժողովի մասին:

Երեկոյթին բացումը կատարեց վերապատուելի Սամուէլ Սահակեան, յիշելով որ 19 տարի եղած է այս վայրին պատասխանատուն եւ թէ այդ վայրը խորհրդանիշն էր 1990–էն ի վեր ֆրանքօ–հայկական բարեկամութեան, հոն տեղի ունեցած բազմաթիւ հանդիպումներու շնորհիւ ու թուեց այդ հանդիպումները: «Ապրիլ 24 Կոմիտէ»ի նախագահը՝ Ալեքսի Կէօվճեան հակիրճ պատմականն ըրաւ այն աշխատանքներուն եւ հաւաքոյթներուն որոնք նախորդած էին Հայաստան – ըՍփիւռք խորհրդաժողովը եւ որոնք թոյլ տուած են հասնիլ համաձայնութեան մը: Օրինակելի գտաւ ֆրանսահայ պատուիրակութեան ներկայացուցչական բնոյթը, իր հասարակաց զեկուցումով:

Յաջորդաբար խօսք առին պատուիրակութեան համանախագահները՝ Տիգրան Ծիրվանեան եւ Լեւոն Քէպապճեան որոնք փոխանցեցին իրենց տպաւորութիւնները անկախութեան տարեդարձի տօնակատարութենէն եւ խորհրդաժողովէն:

Խօսք առաւ Հայաստանի դեսպանը՝ Է. Նալպանտեան որ շեշտը դրաւ այս առաջին խորհրդաժողովին իմաստին վրայ եւ գնահատանքի խօսք ուղղեց ֆրանսական պատուիրակութեան էն օրինակելի նկարագրին համար շնորհիւ «Ապրիլ 24 Կոմիտէ»ին:

Ելոյթներուն յաջորդեց հարց – պատասխանի բաժին մը արտագաղթի, երկքաղաքացիութեան, կաշառակերութեան, մաֆիայի Ղարաբաղի մասին: Դեսպանը երկարօրէն պատասխանեց, իրեն միացան նաեւ երկու բանախօսները:

Փակելէ առաջ նշենք որ ներկաներու թիւը հեռու էր տպաւորիչ ըլլալէ: Նման պարագաներու մենք պատկերալից ածականներ ունինք, այսինքն երբ 400 – 500 հոգիինոց սրահ մը լեցուի կ'ըլլայ՝ ծովածաւալ, 200–300 հոգիինոցի պարագային՝ խուռներամ, իսկ երբ հազիւ 100 հոգի իրարու քով կուգան կ'ըլլայ՝ «կոկիկ» կամ «գիտակից», ինչպէս էր Հոկտեմբեր 26–ի իրիկունը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ ԵՒ ՈՒՐՖԱ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ, Եու. Սի. Էլ. Էյ., Նոյեմբեր 13–14

Լոս – Անճըլըս – Պատմական Հայաստանի քաղաքներուն եւ նահանգներուն նուիրուած միջազգային գիտաժողովներուն նուիրուած շարքին վեցերորդը տեղի ունենայ Շաբաթ եւ Կիրակի, Նոյեմբեր 13 – 14–ին, Եու – Սի – Էլ – Էյ Համալսարանի Տիքսըն սրահի մէջ: Սոյն գիտաժողովին պիտի մասնակցին գիտնականներ Իտալիայէն, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Գանատայէն, եւ Միացեալ – Նահանգներէն, ներկայացնելու պատմամշակութային ուսումնասիրութիւններ Տիգրանակերտ (Տիարպէքիր եւ Ուրֆա) Եդեսայի մասին հնագոյն շրջաններէն մինչեւ քսաներորդ դարը:

Եու – Սի – Էլ – Էյ–ի գիտաժողովները կազմակերպուած է Հայ Կրթական Հիմնարկութեան Հայոց Արդի Պատմութեան ամպիոնի վարիչ՝ Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, գործակցութեամբ Նարեկացի հայագիտական ամպիոնին:

Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9·30 – 13, Տիգրանակերտի նուիրուած յայտագրին ելոյթ պիտի ունենան հետեւեալ գիտնականները՝ (զեկուցումները պիտի կատարուին անգլերէն լեզուով). –

– Ռիչըրտ Յովհաննէսեան – (Եու – Սի – Էլ–Էյ), «Հայկական Տիգրանակերտ– / Տիարպէքիր»
– Ռոպէր Հիւսըն – (Ռուան Համալսարան), «Տիգրանակերտ՝ Հայաստան Տիգրիսի Ափին»
– Լեւոն Աւտոյեան – (ԱՄՆ Գոնկրէսի Գրադարան), «Տիգրանակերտ՝ Ո՞ւր, Ե՞րբ, Ինչո՞ւ»
– Ճէյմս Րըսըլ – (Հարուըրտ Համալսարան), «Մեծն Տիգրանի Դիւցազներգութիւնը»
– Ուալթըր Քէկի – (Շիքակոյի Համալսարան), «Ամիդ / Տիարպէքիրի եւ Եդեսայի Իսլամական Գրաւումը»
– Քրիսթինա Մարանչի – (Սաֆոլք Համալսարան), «Ամիդ / Տիարպէքիրի Հայկական Գեղարուեստն ու Ճարտարապետութիւնը»
– Ժէր Մուրատեան – (Ֆրանսայի Գիտական Հետազօտութեան Պետական Կեդրոն, Փարիզ), «Տիարպէքիրը 1895 Թուին»

Շաբաթ յետմիջօրէին (2·30 – 18) ելոյթ պիտի ունենան. –

– Ռեմոն Գէորգեան – (Նուպարեան Գրադարան եւ Փարիզի Համալսարան), «Տիարպէքիրի Բնակչութեան Փոփոխութիւնները, 1895 – 1914» (հայերէնով)
– Ճորճ Աղճայեան – (Ամերիկեան Ապահովագրութեան Միութիւն), «Բալահովիտի Հայկական Գիւղերը. Պատմութիւն եւ Ազգագրութիւն»
– Հիլմար Քայզըր – (Եւրոպական Համալսարանի Ինստիտուտ, Իտալիա), «Տիարպէքիրը 1915 Թուականին»
– Յասմիկ Ինճէճիկեան – (Մոնրէալի Համալսարան), «Էս Գիշեր – Ինչպէ՞ս Երգը Կրցաւ Վերապրիլ»
– Պէրդ Վօ – (Հարվըրտ Համալսարան), «Տիգրանակերտցի Հայերէն Բարբառը»
– Տէյվիտ Քալըն – (Ուէյն Սթայթ Համալսարան), «Քարաշէն Պարիսպներու Քաղաքը – Տիարպէքիրը Նաճարեանի, Պալաքեանի, եւ Արլէնի Գործերուն մէջ»

Կիրակի, Նոյեմբեր 14, կէսօրէ ետք (13·30 – 18) Հայկական Ուրֆայի (Եդեսա / Ուրֆա) գիտաժողովի բացումը նոյնպէս պիտի կատարէ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան: Ելոյթ պիտի ունենան. –

– Ռոպէր Թամսըն – (Օքսֆորտ Համալսարան, Անգլիա), «Հայաստանի Վաղ Քրիստոնէութեան Շրջանը եւ Եդեսա»
– Թիմ Կրինվուտ – (Օքսֆորտ Համալսարան, Անգլիա), «Եդեսիոյ Հայութեան Գոյատեւումը յետ Իսլամական Գրաւման»
– Արա Տոսթուրեան – (Արեւմտեան Ճորճիայի Պետական Համալսարան), «Մատթէոս Ուռհայեցի Ժամանակագրութիւնը»
– Քրիստինա Մարանչի – (Սաֆոլք Համալսարան), «Միջնադարեան Եդեսա – Գեղարուեստն ու Ճարտարապետութիւնը»
– Քարլոս Պետրոսեան – (Նորդուեսդըրն Համալսարան), «Ուրֆայի Վերջին Ինքնապաշտպանութիւնը, 1915»
– Վահէ Թաշճեան – (Ընկերային Գիտութիւններու Համալսարան, Փարիզ), «Ուրֆայի եւ Տիարպէքիրի Հայ Վերապրողներու Վտարումը, 1923 – 1930»
– Պէրդ Վօ – (Հարուըրտ Համալսարան), «Ուրֆայի հայերէն Բարբառը»

Երաժշտագէտ Պետրոս Ալահայտոյեան պիտի ներկայացնէ Տիգրանակերտի եւ Ուրֆայի երգեր, եւ Ռիչըրտ եւ Անն Էլիզապէթ Էլպըրէք պիտի ներկայացնեն նկարներու ցուցահանդէս:

Հանրութիւնը ջերմօրէն կը հրաւիրուի մասնակցելու այս կարեւոր գիտաժողովներուն (մուտքը ազատ): Յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար դիմել փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի գրասենեակը

e-mail : Hovannis@history.ucla.edu
կամ առաւօտները հեռաձայնով՝
(310) 825 – 3375

Հասցէ. –
Professor Richard Hovanissian,
Department of History, UCLA,
Los Angeles, CA 90095-1473.

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

– Շատ ճիշդ է... հազիւ կրցանք շնորհքով քալին մը գտնել մեր երկուքիս համար... դուք դիւրաւ գտա՞ք:
– Ես շաբաթ մը առաջ առի տոմսակս:
– Անշուշտ առաջին կարգով կը ճամբորդէք:
– Չէ, երկրորդ կարգով, – պատասխանեց Բարսեղ աղա:
– Ինչպէ՞ս, ձեր դիրքը ունեցող մէկը, – գոչեց Շաւարշ, – կարելի՞ բան է, որ երկրորդով ճամբորդէ:
– Ի՞նչ ընենք, խնայողութեամբ պէտք է ապրինք:
– Շատ անհանգիստ պիտի ըլլաք երկրորդ կարգի մէջ քալինները վարն են:
– Ի՞նչ ընենք, քանի մը օրուան համար է, հոգ չէ:
– Տիկինը ձեզի չվայլեցուցի որ երկրորդ կարգով ճամբորդէք... ուրեմն սեղանակից պիտի չկրնանք ըլլալ:
– Դուք առաջի՞ն կարգն էք:
– Բնականաբար, – ըսաւ երիտասարդը:
– Ձեր ընկե՞րն ալ:
– Իմ ընկերս ալ, ինչպէս նաեւ ընկերոջս ընկերուհին:
– Ընկերուհի՞ ալ ունիք միասին:
–Այո, իզմիրցի աղջիկ մը, որ քանի մը օր իմ պաշտօս աշխատեցաւ:
– Թոմինին հետ ամուսնացա՞ծ է, – հարցուց Բարսեղ աղա:
– Գրեթէ, – պատասխանեց երիտասարդը:

Առաջին կարգով ճամբորդելու պարագան բոլորովին անդորրացուց Բարսեղ աղան:

– Առաջին կարգով ճամբորդող մը փոխ դրամ չուզեր երկրորդ կարգով ճամբորդողէ մը, – վճռեց ինքնիրեն:

Բայց կ'ուզէր հասկնալ, թէ ի՞նչպէս Շաւարշ եւ իր ընկերը, որոնք ամիս մը առաջ կողոպտուած էին Աթէնքի մէջ, հունգարացի կեղծ իշխանէ մը եւ ռումանացի կեղծ հողատէրէ մը եւ առանց մէկ դրամի մնացած, հիմակ, այսպէս, առաջին կարգով կը ճամբորդէին: Անուղղակի կերպով ուզեց հարցափորձ մը կատարել:

– Քիչ առաջ դիտողութիւն ըրիք իմ երկրորդ կարգով ճամբորդելուս համար, – ըսաւ, – կը ներէք, որ ես ալ դիտողութիւն ընեմ ձեզի առաջին կարգով ճամբորդելնուդ համար:
– Ի՞նչ անպատեհութիւն կը տեսնես ատոր մէջ, – պատասխանեց Շաւարշ, – առաջին կարգը թէ՛ աւելի հանգստաւէտ է եւ թէ՛ աւելի ճոխ սեղան մը ունի, քան երկրորդը:
– Հակառակը չեմ ըսեր, միայն թէ խնայողութեան տեսակէտով կը խօսիմ... կարծեմ ամիս մը առաջ նիւթական անձկութեան մէջ էիք:
– Էհ, աշխարհք է, երբեմն տատանկ բաներ կը պատահին, մեզի պէս մարդոց համար այդ տեսակ նիւթական անձկութիւնները անցաւոր բաներ են, մենք միջոցը գիտենք միշտ ջուրին երեսը ելլելու, ձեր Միսաք պէյին չենք նմանիր... հիմա դրամ ունիմ՝ առաջին կարգով կը ճամբորդեմ, վաղը եթէ դրամ չունենամ, երկրորդ կարգով կը ճամբորդեմ...
– Ես բարեկամաբար խօսք մըն էր որ ըրի, – դիտել տուաւ Բարսեղ աղա, – խնայողութիւնը միշտ լաւ բան է, մանաւանդ երբ մարդ մեզի պէս անծանօթ տեղեր կը գտնուի:
– Իրաւունք ունիք, Բարսեղ էֆէնտի, բայց մենք ստիպուած ենք առաջին կարգով ճամբորդելու:
– Ստիպուա՞ծ էք, – ըսաւ Բարսեղ աղա զարմացած:
– Այո, մեր գործը այնպէս կը պահանջէ, մենք երկրորդ կարգին մէջ բան մը չենք կրնար ընել, բայց առաջին կարգին մէջ կը յուսանք, որ գործ տեսնենք:
– Չեմ հասկնար, թէ ինչ ըսել կ'ուզէք, – պատասխանեց Բարսեղ աղա միամտօրէն:
– Առաջին կարգին մէջ քանի մը հարուստ ճամբորդներ կան, Սուրիացի Արաբներ, որոնք իրենց տեղը կը դառնան եւ որոնց հետ ծանօթացանք Աթէնքի մէջ, փոքերի սիրահար կատաղի խաղամոլներ են... կը հասկնա՞ս:
– Հասկցայ, – ըսաւ Բարսեղ աղա, – բայց անգամ մը Աթէնքի մէջ այդ փոքերին համը առիք:

(Շար. 131)

(Շար. Ա. էջէն)

կանները կը մնան: Համոզուած չէ որ խելացարի գործեր են, ինչպէս կ՚ըսեն Վազգէն Մանուկեան եւ Վահան Յովհաննիսեան: Նման պնդում մը, կը գրէ, չի դիմանար կարգ մը հարցումներու: Ինչպէս հինգ զինեալ անձեր խորհրդարան կը մտնեն առանց ուշադրութիւն գրաւելու: Սրահին մէջ, ապահովութեան ոչ մէկ ուժ կը հակազդէ: Յետոյ, կարգ մը նախարարներ, Քոչարեանի կողմնակից, պատեհութեամբ բացակայ են, կառավարութեան հարցապնդման այդ նիստին, Սերժ Սարգսեան, Վարդան Օսկանեան, նաեւ Վանօ Սիրադեղեան հոն չեն:

Յաջորդ օրուան Թիւին մէջ, Սոֆի Շիհապն է որ կը ծանրանայ Զէյնիւոյ, Վըրաստանի եւ Հայաստանի իրադարձութեանց եւ կը գտնէ Մոսկուայի խաղերը անդրկովկասեան անկախութեան դէմ: Վրացի երեսփոխան մը՝ Աւեչխիվէ կ՚ըսէ. «Նման բանի մը կը սպասէի Հայաստանի մէջ, նոյնիսկ, եթէ այսքան ծայրայեղ բեմանիւթ մը չէի կրնար երեւակայել: Գիտէի որ Սերժ Սարգսեան պէտք է իր հաշիւները մաքրէր վարչապետին հետ, որ քանի մը ամիս առաջ իր ձեռքէն առաւ վանելանիւթի հակակշիռը: Բայց, եթէ արտաքին զօրակցութիւն չունենար, երբեք չէր կրնար իր հաշիւները ամքրել այս ձեւով»:

⁂

«LE FIGARO»

(30 Octobre)

Կը գրէ որ Թալպոթ, յաջորդաբար Բաքու, Երեւան, Անգարա եւ Մոսկուա երթալէ ետք յայտարարած է որ պատահածը կը բարդացնէ Ղարաբաղի խաղաղութեան գործընթացը:

⁂

«JOURNAL DU DIMANCHE»

(31 Octobre)

Շարթուան իր «հիւրն» է Քրիսթիան Փոնսըլէ Ծերակոյտի նախագահը: Ան կ՚ըսէ թէ կը ճանչնար զոհերը, Յուլիսին Հայաստան գացած էր, նաեւ Վրաստան եւ Ատրպէյճան: Որոշած էին երեք ազգային ժողովներու նախագահներու հանդիպում մը կազմակերպել Փարիզ: Տեղի պիտի ունենայ Հայաստանի Ա.Ժ.-ի նոր նախագահին մասնակցութեամբ:

⁂

«MARIANNE»

(1er/7 Novembre)

MASSACRE AU SOMMET

Pourquoi les Arméniens s'en foutent ?

Շարաթաթերթը երեք ամբողջական էջ նուիրած է Երեւանի վերջին իրադարձութիւններուն: Թղթակցութեան հեղինակն է յանկարծ տեղւոյն վրայ գացած իր աշխատակցուհին՝ Անն Դաստակեան: Վերոնշեալ զգայացունց խորագրին տակ, կայ նաեւ սա ենթախորագիրը. – «Ոչ ոք կ՚ողբայ սպաննուած վարչապետն ու Ազգային Ժողովի Նախագահը: Եւ պարզ է, որովհետեւ երկիրը սնանկութեան եզրն է»: Ինչ որ, կը գրէ, քաղաքական ցնցում մը յառաջացուցած պիտի ըլլար որեւէ այլ երկրի մէջ, Հայաստանի մէջ միայն չփոթած լռութիւն մը եւ համակերպուած չուարում մը ստեղծած են, հակառակ անոր որ ժողովուրդը ուղղակի հետեւած էր ջարդին:

Լրագրողուհին, ապա բաւական սեւ պատկեր մը կը գծէ երկրին վիճակին, բնակիչներուն մեծամասնութիւնը, կը գրէ, մեկնիլ կ՚երազէ: Ժողովուրդին 50%-էն աւելին թշուառութեան սեմէն վար կ՚ապրի:

⁂

«WALL STREET JOURNAL»

(1er Novembre)

Մարք Ալմոնտ, պատմութեան դասախօս, երկարօրէն կը ծանրանայ Երեւանի իրադարձութեանց վրայ: Վերջին անգամ հոն եղած է Մայիսին եւ տեղացիները կ՚ամբաստանէին սպաննուած անձերը կաշառակերութեան համար: Կ՚անդրադառնայ անցեալի դէպքերուն, Լ. Տէր – Պետրոսեանի հրաժարականին: Արեւմուտքի համար, կը գրէ, Սարգսեան անբաղձալի զինակից մը դարձած էր նաւթուղիի հարցին կապակցութեամբ ու կ՚եզրակացնէ. – «Հիմա պատմութեան մէկ հեգնանքով, շրջանին այս քաղաքական վերիվայրումէն միակ նպաստաւորուողը կը թուի որ Ռուսաստանն է»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ նախարարը՝ Տ. Սթրոս – Քահն ժամանակէն առաջ, Հոկտեմբեր 31-ին, վերադարձաւ Վիէթնամէն ուր արձակուրդի գացած էր կնոջը՝ Անն Սէնքլէրի հետ: Իր կացութիւնը շատ փափուկ է այլեւս, քանի արդարադատութիւնը ձեռք ձգած է այլեւս անհրաժեշտ փաստերը, ըստ որոնց Սթրոս – Քահն զեղծարարութիւն եւ զեղծարարութեան օգտագործում կատարած է, այլ խօսքով կրնայ, ի մօտոյ, քննութեան տակ առնուիլ, այսինքն մեղադրուիլ: Այս պարագային, հետեւելով Պէրէկովուայի եւ Պալատիւրի շրջանէն հաստատուած բարոյական սկզբունքի մը, պէտք է հրաժարի: Արդ, Սթրոս – Քահն կառավարութեան յենարանն է եւ ազգային ու միջազգային դետնի վրայ մեծ վարկ վայելող նախարար մը: Սթրոս – Քահն 603 հազար ֆրանք ստացած է որպէս hոնորար աշխատանքի մը համար զոր չէ կատարած. աւելին, հին թուականով փաստաթուղթ մը կայ, որպէսզի «աշխատավարձք» արդարացուի ժամանակաշրջանի մը վրայ: Ժոսփէն, Անթիլէն վերադարձին մէկ ժամ գլուխ – գլուխ տեսակցեցաւ նախարարին հետ (Հոկտեմբեր 31-ին) եւ այս վերջինը կըրնայ իր ունկնդրութիւնը պահանջել որպէս վկայ, եթէ Նախարարաց Խորհուրդը համաձայնի:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ կացութիւնը աւելի քան երբեք ողբերգական է: Ռմբակոծութիւնները կը շարունակուին անխնայ եւ վիրաւորուած են նաեւ Կարմիր Խաչի երկու հիւանդապահներ: Արդէն միայն Կարմիր Խաչը մնացած է տեղւոյն վրայ, մարդասիրական ոչ մէկ ուրիշ կազմակերպութիւն կրնայ գործել: Նոր երեւան ելաւ նաեւ որ ֆրանսացի նկարահան մը առեւանգուած է Հոկտեմբերի սկիզբը եւ պատանդ է Չէչէններու ձեռքը: Վարչապետ Պուտին հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկարօ»ի (Նոյեմբեր 2) ուր կ՚ըսէ թէ Չէչէնիան ուրիշ Վիէթնամ մը պիտի չըլլայ: Համոզուած է որ նոյն պայմաններուն մէջ, Ֆրանսան տարբեր ձեւով չէր վարուեր. որ Ռուսաստան կը պայքարի միջազգային տարրողութեամբ ահաբեկչական վտանգի մը դէմ:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ գիծերու Պօյինք 767 օդանաւ մը ջախջախուեցաւ Նիւ – Եորքի բացը իր 216 ճամբորդներով, որոնց մէջ 32 եգիպտացի բարձրաստիճան զինուորականներ, մէկը՝ զօրավար: Արկածը, եթէ արկածի վարկածը հաստատուի, պատահած է ճիշդ հոն ուր ջախջախուած են նաեւ, 1996-ին Թի-Տըպըլ-Եուի Պօյինկ 747-ը եւ այս տարի ալ Քենըտի որդիի օդանաւը: Ոչ մէկ վերապրող կայ: Օդանաւը ճամբայ ելած էր Լոս – Անճըլըսէն եւ Նիւ – Եորքի կայքէն ետք, թըռիչք առած էր դէպի Գահիրէ:

ՕՍԼՕՅԻ ՄԷՋ հաւաքուեցան Գլինթըն, Պարաք, Արաֆաթ եւ Պուտին, անգամ մը եւս ծեծելու համար Մերձաւոր – Արեւելքի հարցը:

ԱՏՐՊԷՃԱՆԻ նախագահը Հ. Ալիեւ անակնկալ այցով մը Անգարա գացած է Հոկտեմբեր 31-ին: Թուրքիոյ նախագահ Ս. Տէմիրէլի հետ հանդիպումին նիւթ եղած են Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումը, Կովկասի զարգացումները: Նոյն նիւթերը եւ ուժանիւթի, ահաբեկչութեան հարցերը կը սպասուի որ օրակարգի գան Թուրքիոյ վարչապետին Նոյեմբեր 4 – 6 Մոսկուա այցին ընթացքին:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ, Է. Շեւարնածէի կուսակցութիւնը գլուխը հասաւ, Հոկտեմբեր 31-ին, երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Ընդդիմադիր գլխաւոր կուսակցութիւնը՝ Աբաշիծէի «Վերածնունդ»ը ձայներու 19%-ը ձեռք ձգեց միայն:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահական ընտրութեան գլուխը հասաւ ներկայ նախագահը՝ Կուչմա: Նոյեմբեր 14-ին տեղի կ՚ունենայ երկրորդ շրջանը եւ Կուչմա իրեն դէմ կ՚ունենայ համայնավար Սիմոնենկօն:

ՊԱՒԱՐԻՈՅ Սէնթ Ան տ՚Աուկսպուրկ Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 31-ին, կաթողիկէները եւ լուտերականները հասարակաց յայտարարութիւն մը ստորագրեցին որ վերջ կը դնէ չորս դարերու տարակարծութեանց Լուտերի տեսութեանց վերաբերող:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Վահագն Կարապետեան կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 7, Իսի լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին իրենց մօր՝

ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին եւ իրենց հօր՝

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան 37-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Centre Culturel SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS

Le mardi 9 Novembre à 20h45
PRESENTATION DE LA METHODE
ASSIMIL
pour apprendre sans peine
L'ARMENIEN ORIENTAL
par Jean-Varoujean GUREGHIAN,
auteur
Jean-Pierre MAHE,
correcteur et conseiller grammatical
HOVIV,
dessinateur-humoriste
qui a illustré le manuel
et dont des dessins seront exposés
à cette occasion sur ses cimaises,
du mercredi 10 au mardi 16 Novembre
tous les jours de 16h à 20h.
Entrée libre — Cocktail —
Vente du manuel et des cassettes
ou CD l'accompagnant.
Métro : Cardinal Lemoine, Monge
R.E.R : Luxembourg

L'Association Culturelle «NAREG»
d'Enghien-les-Bains

présente

RECHERCHONS UN MENTEUR

NOM : **DOURIAN NAREG**
100 000 $
Récompense pour toute information :
deux heures de fou rire !!!

le Samedi 6 Novembre à 20h30
Salle des Fêtes d'Enghien
Spectacle à 20h30 précises, suivi d'un dîner
face au Casino d'Enghien. Parking
Pour tous renseignements
et réservations :
tél.: 01 34 12 84 45 — 01 48 27 84 45
P.A.F. Théâtre : 80 F.
(40 F. étudiants et scolaires);
P.A.F. Dîner : 150 F.
(75 F. étudiants et scolaires).

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին Վալանսի Հայ Մարզականը 2-3 պարտուեցաւ Լաւալէն այս վերջնոյն դաշտին վըրայ: Այժմ 17-րդ է, 13 կէտով: Գլուխը կը մնայ Լիլ 38 կէտով եւ 20-րդ ու վերջին է Լուհանս – Գիւիզօ:

⁂

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 31-ի արդիւնքներն են. –

Փարիզեան Շրջան
Ա. ԷՍ. Օ. Արմէնիէն (Իսի) – Գրէքէյլ 0 – 1

Ռոն–Ալփի Շրջան
ՀՄԸՄ Լիոն–Տէսին – Լիոն Պէլֆուր 3 – 0

Տրոմ–Արտէշի Շրջան
ՀՄԸՄ վալանս – Էֆ. Սէ Պուր լէ Վալանս 2 – 0

Պուշ–տիւ–Ռոնի Շրջան
Ա. ԷՍ. Փէ. Թէ. Թէ. Մարսէյլ – ՀՄԸՄ Արծիւ 2 – 1

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թագէոսեան մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Նոյեմբեր 7-ին իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e
Ապա հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

⁂

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Կիրակի, Նոյեմբեր 7-ին, իրմէ յաւէտ բաժնուած անդամուհիներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, ճաշ մը կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e

L'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
présente
un spectacle pour voix et violoncelle

Nora ARMANI
Aya SAKAKIBARA
dans
NANNTO NANNTO
Votchintch Votchintch
Son et silence, musique et parole
inspiré de textes
de
Bacho, Allnut, Khrakhouni, Tekeyan,
Medzarents, Sevak et Akhmatova.
Avec les musiques
de Komitas, Crumb et Sakakibara.
Vendredi 5 Novembre à 20 h 30
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

Aya est partie de son pays natal le Japon avec son violoncelle et une petite valise remplie de partitions et de ses peluches favorites. Nora est partie de son pays natal l'Egypte avec les Pyramides dans son cœur, puisqu'elles n'entraient pas dans sa malle.
Elles se sont rencontrées à Montmartre sur les escaliers... de leur immeuble.

Renseignement: P.A.F. Membre 80 F
01 42 27 12 26 Non membre 100 F

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղի ընդհանդամական ժողովը Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 8, ժամը 20.30-ին
Centre Administratif d'Asnières:

UGAB-Paris IDF

Volley-Ball

l'**UGAB-PARIS — Ile-de-France**
recrute des jeunes garçons et filles
de 14 à 20 ans
pour ses équipes de volley-ball
Les entraînements se dérouleront
exclusivement en arménien
Ils seront dirigés
par **Serge Khatchikian**
célèbre sportif d'Arménie
et arbitre national
au 61, avenue de la Pte d'Auteuil
75016 Paris (Métro: Pte d'Auteuil)

Renseignements au 01 47 37 76 87,
ou auprès de Hovik Mazedjian,
responsable des sports à l'UGAB :
au : 01 40 37 43 97

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4
JEUDI
4 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.765 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.765

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ԱՐՄԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՏԵՂԱԿԱԼՆԵՐ՝ ՏԻԳՐԱՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ ԵՒ ԳԱԳԻԿ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Նախագահ Քոչարեանի հրաւէրով Ազգ. Ժողովի արտակարգ նիստ կը գումարուէր Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 2, ժամը 17-ին, օրակարգ ունենալով նախագահի եւ տեղակալներու ընտրութիւնը:

Երեսփոխանները, նախ մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգած են զոհերու յիշատակը: Նիստը վարած է երիցագոյն երեսփոխանը՝ Պերճ Բոչնաղեան:

«Միասնութիւն» խմբակցութեան եւ Հանրապետական Կուսակցութեան նախագահ Անդրանիկ Մարգարեան նախագահութեան թեկնածու առաջարկած է նոյն դաշինքի անդամ եւ Արտաքին Հարցերու յանձնախումբի նախագահ՝ Արմէն Խաչատրեանը: Ա. Մարգարեան յայտնած է նաեւ որ Հոկտեմբեր 27-ի ողբերգական իրադարձութիւններէն ետք, ստեղծուած է Ազգ. Ժողովի խմբակցութիւններու համակարգող խորհուրդ, որուն քննարկումներուն առեն բոլորն ալ յանգած են այն եզրակացութեան թէ անհրաժեշտ է պահպանել ժողովէն ներս նախորդ ընտրութեան ստեղծուած քաղաքական ուժերու յարաբերութիւնը, այսինքն այն սքաթուացն որ կար:

Արմէն Խաչատրեանէն ետք, փոխ-նախագահներու պաշտօններուն առաջարկուած են Տիգրան Թորոսեան եւ Գագիկ Ասլանեան: Այս երկուքն ալ մաս կը կազմեն «Միասնութիւն» դաշինքին. մէկը Հանրապետական կուսակցութենէն, միւսը՝ Հայաստանի Ժողովրդական կուսակցութենէն:

Նիստին ներկայ եղած են 123 երեսփոխան, գաղտնի քուէարկութեան մասնակցած են 116-ը:

Քուէարկութիւնը հետեւեալ արդիւնքները տուած է. –

ԱՐՄԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ.– Թեր 103, դէմ 3, անվաւեր քուէ 3:

ՏԻԳՐԱՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ. – Թեր՝ 98, դէմ 14, անվաւեր՝ 4:

ԳԱԳԻԿ ԱՍԼԱՆԵԱՆ. – Թեր՝ 103, դէմ՝ 11, անվաւեր՝ 2:

Այս արդիւնքներէն ետք, հաստատուած է Արմէն Խաչատրեանի ընտրութիւնը որպէս նախագահ եւ Տիգրան Թորոսեանի եւ Գագիկ Ասլանեանի ընտրութիւնները՝ որպէս փոխ-նախագահներ:

Ա. Խաչատրեան նիստին ներկայացած է վիրաւոր թեւով. Հոկտ. 27-ին, յանցագործներու գնդակը վիրաւորած էր ուսէն:

Ա. Խաչատրեան ծնած է 1957-ին, Երեւան: 1978-ին, աւարտած է Աբովեան մանկավարժական հիմնարկը: 1978-80 հայերէն եւ գրականութիւն դասաւանդած է Զօրաղբիւրի միջնակարգ դպրոցը: 1981-87 աշխատած է Կոմերիտմիութեան Երեւանի քաղկոմի եւ ՀԿԿ Շահումեանի շրջկոմը որպէս հրահանգիչ: Փրոֆէսօր է, 1991-99 եղած է Հրաչեայ Աճառեան Համալսարանի փոխ-տնօրէն եւ հիմնադիր անդամ: 1998-ին եղած է նախագահական թեկնածու Կ. Դեմիրճեանի շտապի պետ: Նոյն տարին ԱՄՆ-ու Կենսագրական Հիմնարկի կողմէ ճանչցուած է որպէս «տարուան մարդը», արժանանալով երկրորդ Հազարամեակի պատւոյ ոսկի մետալին: Կը տիրապետէ չորս լեզուներու: Ամուսնացած է, ունի երեք զաւակ:

«ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ ԿԱՅՈՒՆ Է» Կ'ԸՍԷ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ

Ազգային Ժողովի արտակարգ նիստի ընթացքին ելոյթ ունեցած է նախագահ Ռ. Քոչարեան: Նախ գոհունակութիւն յայտնած է որ ընտրութիւնները կատարուած են հանդարտ եւ համերաշխ մթնոլորտի մէջ եւ Ազգ. Ժողովը արդէն իսկ կրնայ իր աշխատանքները շարունակել: Այս երեւոյթը, ըսած է Ռ. Քոչարեան, ցոյց կու տայ որ պետական համակարգը կայուն է եւ իշխանութեան ճիւղերը ի վիճակի են յաղթահարելու նման ճգնաժամային կացութիւն: Քանի մը օրէն, աւելցուցած է նախագահը, վարչապետը կը նշանակուի եւ կառավարութիւնը կը ձեւաւորուի:

ԱԺ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգ. Ժողովի նորընտիր նախագահը՝ Արմէն Խաչատրեան ներկայացուցած է Խորհրդարանի բոլոր խմբակցութիւններու կողմէ պատրաստուած հետեւեալ յայտարարութիւնը. –

«Հոկտեմբերի 27-ին Ազգային Ժողովում կատարուած ոճրագործութիւնը ծանրագոյն հարուած էր մեր պետականութեանը եւ հետապնդում էր քաղաքական նպատակներ: Անհարկէշութեան զոհ դարձան "Միասնութիւն" դաշինքի առաջնորդներ ԱԺ նախագահ Կարէն Դեմիրճեանը, վարչապետ Վազգէն Սարգսեանը, ԱԺ փոխ-նախագահներ Եուրի Բախշեանն ու Ռուբէն Միրոյեանը, ԱԺ պատգամաւորներ Հենրիկ Աբրահամեանը, Արմենակ Արմենակեանը, Միքայէլ Քոթանեանը, նախարար Լէոնար Պետրոսեանը:

Մենք մեր զոհուած գործընկերների հարազատների եւ ողջ Հայութեան հետ խոնարհւելս սգում ենք անդառնալի կորուստը: Այս դժուարին օրերին մեզ համար թանկ են բազմաթիւ պետութիւնների, քաղաքական գործիչների ու անհատների վշտակցութիւնն ու զօրակցութեան հաւաստիացումները: Մենք պատրաստակամ ենք շարունակելու մեր ընկերների սկսած գործը:

ԱԺ-ն վճռական է կառավարութեան եւ Հանրապետութեան նախագահի հետ շարունակելու երկրում կարգ ու կանոն հաստատելու, երկիրը ծանր կացութիւնից դուրս բերելու, քաղաքացիական հասարակութեան ձեւաւորման, իրաւական եւ ժողովրդավարական պետութեան կայացման քաղաքականութիւնը, որի լիարժէք իրագործման երաշխիքն է մեր ժողովրդի դրսեւորած միասնութիւնն ու հաստատակամութիւնը»:

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ» ՕՐԱԹԵՐԹԸ ԳՐԳՌՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐՈՒԻ

«Հայկական ժամանակ» օրաթերթի Նոյեմբեր 2-ի թիւին մէջ լոյս տեսած հրապարակումներէն մէկը ԼՂՀ Հայաստանի մնայուն ներկայացուցչութեան մամուլի սպասարկութեան կողմէ նկատուած է որպէս ազգ. միասնութիւնը պառակտելու եւ ժողովուրդը թիւրիմացութեան մատնելու փորձ: Խնդրայարոյց գրութեան մէջ ըսուած է որ Հոկտ. 27-ի պատահարին զոհերուն յուղարկաւորութեան առեն ԼՂՀ պատուիրակութիւնը իր ցաւակցութիւնները չէ յայտնած անոնց հարազատներուն, ինչ որ բացարձակապէս կը հերքէ ԼՂՀ ներկայացուցչութեան մամուլի սպասարկութիւնը, հակառակ փաստերն ալ տալով ու աւելցնելով որ ԼՂՀ պատուիրակութեան մասնակցութիւնը կը համապատասխանէր արարողութեան կարգի ընդունուած կանոններուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԹՐՈՍ-ՔԱՀՆ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Ֆրանսայի Տնտեսական, Ելմտական եւ Ճարտարարուեստական նախարարին՝ Տոմինիք Սթրոս – Քահն-ի հրաժարականը, Նոյեմբեր 2-ին, անակնկալ մը չէր, միակ անակնկալն այն էր որ այդքան արագ չէր սպասուեր: Հրաժարականը հաղորդող իր ելոյթին մէջ, նախկին նախարարը ըսաւ. – «Եթէ կը հրաժարիմ, կը չեզոքեմ՝ անոր համար չէ որ որեւէ ձեւով յանցաւոր կը զգամ: Այս որոշումը տուի որովհետեւ կը խորհիմ թէ բարոյականը եւ պատասխանատուութիւններու գիտակցութիւնը այդպէս կը պարտադրեն»:

Սթրոս – Քահն արժանաւորութեամբ ըրաւ այս յայտարարութիւնը, որուն յուզում մ'իսկ կարելի էր նկատել իր շեշտին մէջ: Նոյն օրը, Ազգային Ժողովի նիստին, Ժոսփէն կրկնեց իր հաւատարմութիւնը եւ բարեկամութիւնը իր կարեւորագոյն նախարարին, «պարոն տնտեսութեան» ինչպէս կ'անուանեն զինք Գերմանացիք, յուսալով որ շուտով կը վերադառնայ:

Նոյն օրը, այս հրաժարականը ազդեցութիւն չունեցաւ սակարանին վրայ: Նոր նախարար նշանակուեցաւ պիւտճէի ենթանախարարը՝ Քրիսթիան Սօթէր:

Տ. Սթրոս – Քահն այս կացութեան մատնուեցաւ ոչ թէ անոր համար որ ՄՆէՖ-էն (Ֆրանսայի Ուսանողներու Ազգ. Միութիւնը) 603 հազար ֆրանք ստացած է 1997-ին որպէս պաշտօնական խորհուրդներու համար, այլ չինծու փաստաթուղթերու համար: Արդարեւ, երկու նամակներ կան, մէկը ՄՆէՖ-ի մէկ մասնաճիւղէն եւ իր պատասխանը որոնք գրուած են 1997-ին եւ որոնց թուական դրուած է Դեկտեմբեր 1994: Հաստատուած է որ գործածուած թուղթը եւ գիրերը գոյութիւն չունէին 1994-ին, ուրեմն կեղծուած են: Մնաց որ Սթրոս – Քահն ինք իր ձեռքով այս փորձանքին մէջ ինկած է, երբ 1998-ին դիմած է փաստաբաններու կաճառին որպէսզի քննէ ամէն ինչ եւ այս է պատճառը որ կեղծարարութիւնը հրապարակ ելած է:

Այժմ, որ կը գնահատէր Տնտեսութեան նախարարը, յարձակման չանցնիր, քանի ներկայ կացութեան մէջ, ոչ աջը, ոչ ձախը կրնան բարոյականի դասեր տալ: Մնաց որ, ա՛յս պարագային Սթրոս – Քահն աւելի պատուախնդիր է քան Թիպէրի ամոլը, ուրեմն, ամէն մարդ կը խուսափի շատ խօսելէ:

Ամէն պարագայի մէջ, մեծ կորուստ մըն է Ժոսփէնի կառավարութեան համար, քանի աւելի քան երկու տարի է, Սթրոս – Քահն դրական գործունէութիւն ունեցած էր տնտեսական դետնի վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՆՔՈՒՌ գրական կաճառը ժամանակէն վեց օր առաջ, շնորհեց տարեկան իր մրցանակը: Դափնեկիրն է Ժան Էշընոզ «Կ'երթամ» վէպին համար: Դատակազմը տակնուվրայ ըրած է ժամանակացոյցը կանխելու համար Ֆեմինան որմէ ետք կու տար իր մրցանակը: Պատճառն այն կը թուի որ Ֆեմինան ալ նոյն հատորը ընտրած էր:

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ ձերբակալուած է բարենորոգման օրաթերթին՝ Ասըր-է-Ազատականի խմբագրապետը այն մեղադրանքով էր նախատած է Իսլամի արժէքները:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրք մամուլին Եւրոպա լոյս տեսնող անունները լայն տեղ տուին թէ՛ Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին, թէ՛ անոր մեկնաբանութեան: Ինչ կը վերաբերի այս վերջին նիւթին յատկացուած սիւնակներուն, յօդուածագիրները ոչ մէկ կասկած ունին թէ համազէններու հինգ հոգինոց խումբին արարքը մղուած է արտաքին ազդակներէ: Ցայտնուած երկրորդ հասարակաց համոզումն ալ այն է որ այդ ազդակները նկատի ունեցած են Կովկասի վերջին շրջանի խմորումները եւ Ղարաբաղի խնդիրին կարգաւորման ընթացքը:

Թուրք մամուլին մէջ լոյս տեսած մեկնաբանական էջերու ամէնէն ուշագրաւ երկուքը ստորագրուած են միջազգային յարաբերութիւններու դասախօս Հ. Պաղճըի եւ Թուրքիոյ նախկին դեսպան Շ. Էլէքտաղի կողմէ («Միլլիյէթ» Հոկտեմբեր 30 եւ Նոյեմբեր 1): Առաջինը «Կովկասի մէջ նոր "մեծ խաղ"...» խորագրուած գրութեան մէջ նախ ուշադրութեան կը յանձնէ կատարուած ահաբեկչութեան զուգադիպութիւնը Ղարաբաղի հարցին մասին Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ – Ս. Թալպոթ տեսակցութիւններուն. կատարուածը կը նմանցնէ 4 տարի առաջ Իսրայէլի վարչապետին, Ի. Ռապինի սպանութեան երբ Միջին – Արեւելքի խաղաղութեան հոլովոյթին մէջ կարելի եղած էր կարեւոր հանգրուանի մը հասնիլ: Ապա, Հ. Պաղճը կ'անդրադառնայ Կովկասի խմորումներուն նկատմամբ Մոսկուայի դիրքին. ըսածը այն է որ Ազրպէյճանէն ու Վրաստանէն ետք Հայաստանի եւս Ռուսաստանի ուանդական ու ընական ազդեցութեան այդ գօտիէն դուրս գալու ջանքը դիւրին ընդունելի չէր կրնար ըլլալ: Մանաւանդ այդ գօտիին մէջ ԱՄՆ-ու գործունէութիւնը եւ Թուրքիոյ դերը Ռուսաստանի համար վրդովումի լուրջ պատճառ են: Այս պարագան լաւագոյնս կը մատնէ միջին եւ արեւելեան Եւրոպայի երկիրները իրեն ենթարկելու Մոսկուայի ձախողութիւնը որմէ ետք ան աւելի մեծ կարեւորութեամբ դարձած է Կովկասին ու Միջին Ասիոյ: Սակայն, ըստ Թուրք մասնագէտին, երբ Ռուսաստան, տնտեսական ու քաղաքական ներկայի իր պայմաններուն բերումով չի կրնար իր նկատուած գօտիին նոր դերակատարներուն դէմ պայքար մղել, անխուսափելի է որ «կասկածելի նկատուի» շրջանին անկայունութիւններուն պարագային. յատկապէս երբ կ'առաջարկէ մարտավարութիւններ որոնք կը թելադրեն «այլ ազդակներ ներգրաւել» տուեալ շրջանին մէջ:

Հ. Պաղճըի եզրակացութիւնը այն է որ Հայաստանի վերջին պատահարները նորագոյն տուեալ են թէ Կովկասի մէջ կայունութեան ապահովումը դիւրին պիտի չըլլայ. այսուհանդերձ, հակառակ արտաքին ուժերու, շրջանը չի կրնար եւ մնալ ժողովրդականացումէ ու աշխարհէն բացուելէ: Անկեղծ է նաեւ շրջանային հաւասարակշռութեան հաստատումին մէջ Թուրքիոյ կարեւոր դերը:

Նախկին դեսպան Շ. Էլէքտաղի վերլուծումն ալ շատ տարբեր չէ. Կովկասի մէջ ուժերու յարաբերութեան փոփոխութիւնը Ռուսաստանի անհամաձայն ընթացք ունի, իսկ Վրաստան եւ Ազրպէյճան համոզուած են որ Մոսկուա զիրենք տկարացնելու համար Աբխազիոյ, Օսէթիոյ ապստամբութիւնները եւ Հայ-Ազրպէյճանական պատերազմը դրդած է: Անկէ զատ, «Տրանսկա»յի, Մետաքսի ճամբուն, ուժանիւթի մարզին վերաբերեալ ծրագիրներ, գործակցութիւններ Մոսկուան շրջանին մէջ անզօրացնող ազդակներ են: Կացութիւն մը որ յայտնապէս անվիճելի կ'ընէ թէ հոն ռուսական ներկայութեան

(Շար.ը Դ. էջ)

ՌՈՒՍԻԱ ԳԱՀԱՎԷԺ ԱՆԿՈՒՄԻ ՄԷՋ

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՏԱԿԸ

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Կախ ու տարածուն փէշերը հաւաքելու ծրար մը, արժատացած, մշտական մտահոգութիւն մը կը մատնէ՝ գրքի մը խորագրին մէջ գործածուելիք սոսորական ածականին... – Մի՛ր կը [illegible] թերեւս, եթէ ըսենք թէ ի՛ր Ռուսիոյ նկատմամբ Սոլժենիցինի [illegible] այդ պարզ ածականը, [illegible]:

Իր բոլոր հարցադրումները եւ իր առաջարկած լուծումները [illegible] այդ ածականէն, զոր չի վարանիր [illegible]:

Այսպէս իր վերջինն [illegible] գրքին խորագիրը, – «ինչպէ՞ս վերակազմակերպել մեր Ռուսիան – խորհրդածութիւններ իմ ուժերուս (նկատ) չափով» (1), ո՛չ մէկ կասկած կը թողուր ընթերցողին: Անոր հրատարակութիւնը կը զուգադիպէր [illegible] տարիներու աքսորէ մը [illegible] վերադարձին, [illegible]:

Գիրքը կը բացուի հակիրճ նախաբանով մը:

«Համայնավարութեան բոլոր ժամերը հնչեցին:

«Սակայն պետական կառոյցը տակաւին փուլ չէ եկած:

«Եւ պէտք չէր որ փոխանակ ազատագրուած դուրս գալու անկէ, ոչնչանայինք անոր փլատակներուն տակ» (2):

Գրքին խորագրէն [illegible] Սոլժենիցինի [illegible] Ռուսիոյ [illegible] տում մըն է, – «Ռուսիան գահավէժ անկումի մէջ» (3):

Ան այս անգամ կը լծուի առաջին հերթին ռուս աշխարհագրական տարածքին համեմատութեամբ ընդարձակ հաւաքական ինքնութեան շուրջ յստակ սահմանագիծ մը քաշելու: Մարտի եղած է ան ո՛չ միայն այդ տարածքը իբր հողային ամբողջութիւն պահելու, այլ նաեւ այդ տարածքին վրայ պահպանելու համար ազգային ինքնութիւնը իր գլխաւոր երեք բաղադրիչներով (մեծ-ռուս, սպիտակ կամ բելառուս եւ պզտիկ-ռուս կամ ուկրանացի) եւ վերականգնելու ռուս ուղղափառ հաւատքը, – Հողային տարածքի ամբողջականութիւն, ինքնութեան պահպանում եւ վերականգնում հաւատքի, երեք ազդակներ՝ համահաւասար ստեղծողականութեամբ եւ բարձրագոյն մակարդակի վրայ, անառարկելիօրէն: Մէկ կողմը՝ ռուսը, կամ Ռուսիան, եւ միւս կողմը՝ մնացեալ աշխարհը: Մէկ կողմը՝ հաւատացեալը, ուղղափա՛ռ անպայման, եւ միւս կողմը... անհաւատը, անաստուածը. պայքար՝ երեք ճակատներու վրայ: Եւ որպէսզի ո՛չ մէկ կասկած մնայ ընթերցողի մտքին մէջ իր անսասան հաւատքին մասին, ան կը ցուցաբերէ աւելորդ բծախնդրութիւն մը անաստուած բառը արմատական տարբաղադրութեամբ գրելու, – «ան-Աստուած... Հաւատք բառը ա՛յս է, ի՛նչ ձեւի տակ ալ ըլլայ հարկ է միշտ գլխագրել աստուած բառը, եթէ նոյնիսկ ան մաս կը կազմէ բարդ բառերու...

Իր նոր գրքին մէջ հիմնական հարցերուն խորացեալ ձեւով արծարծումը աներկբայօրէն կը յստակացնէ իր դիրքորոշումը, լոյս սփռելով ալ իր գրական երկար ուղեւորութեան վրայ:

Սոլժենիցին կը շարունակէ իր անողոքելի պայքարը ընդդէմ համայնավարութեան մնացորդացին, ամենայն չարեաց աղբիւրն ըլլալով համայնավարութիւնը: Սոլժենիցինի մօտ հիմնական, մնայուն տուեալ մըն է: Ինչպէ՛ս կը սորվեցնէ ընթերցողին, կը պարզէ ի՛նչ արտասովոր երեւոյթներ, որոնք կը վկայեն բարքերու փտութեան մասին, զոր սովետական ռեժիմը յառաջացուցեր էր եօթը տասնամեակներու իր տիրակալութեան շրջանին, ամբողջ ժողովուրդի մը, ժողովուրդներու – պարզագոյն բառով – վարուելակերպերը այլափոխելով, եղծելով դարերէ ի վեր ժառանգուած ու նուիրականացած աւանդութիւնները, եւ որոնք կ'երկարին մինչեւ մեր օրերը, այս անգամ տարբեր գունաւորումներով: Բայց այս գիրքը կը յայտնաբերէ ռուս մեծ գրողին նաեւ պատրանաթափութիւնը Արեւմուտքէն, եւ մասնաւորաբար Միացեալ – Նահանգներէն, իր ամերիկեան քսանամեայ ոսկեպատ աքսորէն ետք:

ԱՄԵՐԻԿԱ, ԱՄԵՐԻԿԱ...

Սոլժենիցին խնամքով կը ջոկէ՝ երեք բնագաւառներու պատկանող, բայց վերջին հաշուով նոյն գլխաւոր առանցքին կապուող իր հարցերը. առանցքը՝ Ռուսիոյ վերապրումը կամ վերականգնումը 3-րդ հազարամեակի սեմին: Այդ վերապրումը պայմանաւորուած է ուղղափառ կրօնքին պահպանումով, ռուս ազգային ինքնութեան փրկութեամբ եւ հողային ընդարձակ տարածքին պաշտպանութեամբ, որոնք հաւասար նախապատուութիւն կը վայելեն իր մօտ: Հաւատքին պահպանման, տարածման հարցը նոյնքան ստիպողականօրէն կենսական է, որքան ռուս ինքնութեան պահպանումը եւ կամ պաշտպանութիւնը ընդարձակ երկրի մը, որուն սահմաններուն երկարութիւնը – 60.000 քմ. – կը համապատասխանէ աշխարհի շրջագծին մէկուկէս անգամուան:

Ան չի գոհանար հաստատումներ կատարելով, այլ մեկնելով այս հաստատումներէն՝ կ'ընէ գործնական – ի՛ր ըմբռնած ձեւով անշուշտ, – առաջարկներ, որոնք աւելի գգացական բնոյթ մը ունին, քան առարկայական: Կոչ ըլլալով հանդերձ՝ կ'ուզէ անկողմնակալ դատաւոր ըլլալ, եւ վերստեղծել ի՛ր Ռուսիան:

Իր վախերուն բնորոշումը ամբոխավարական հարցադրումներով՝ զարմանալի, ապշեցուցիչ կը թուի: Այսպէս ան հարց կուտայ, – «Բայց իրականութեան մէջ, տակաւին մեզ մեզ «Ռուս» կոչելու իրաւունք պիտի տա՞ն մեզի» (4): Քիչ անդին. «Ռուսերը վաղը գոյութիւն պիտի ունենա՞ն տակաւին այս աշխարհի երեսին» (5): Սոլժենիցինի համար՝ Ռուսիոյ եւ Ռուսերու գոյութեան սպառնացող վտանգը ա՛յս աստիճան անմիջական է ուրեմն: Եւ այդ մահացու վտանգը հիմնականօրէն կուգայ Արեւմուտքէն, – «Որքան Ռուսիան կը տկարանայ ու կը խրի քաոսի մէջ, քաղաքակրթեալ Արեւմուտքը այնքան նուազ կը քօղարկէ իր մտադրութիւնները մեր նկատմամբ, եւ Ռուսիոյ երդուեալ թշնամիներէն մի քանիները, ինչպէս Քիսինճըրն ու Պրժինսքին, մեծագոյն անկեղծութեամբ զանոնք արտայայտեցին («Ռուսիան իր տեղը չունի» աշխարհի քարտէսին վրայ)» (6):

Լայնածիր ու յարատեւ, հակառուս պայքարին գործիքը կը հանդիսանայ նշանաւո՛ր «Ազատութեան ռատիոկայանը», որուն հաղորդումները անցեալին մէջ առաւելաբար ուղղուած էին համայնավարութեան եւ սովետական ռեժիմին դէմ. իրականութեան մէջ, կ'ըսէ Սոլժենիցին, համայնավարութենէն անդին անոնք ուղղուած էին Ռուսիոյ դէմ, աւելցնելով թէ այդ պայքարը առաւել սաստկութեամբ կը շարունակուի Ռուսիոյ դէմ: Ան կ'անդրադառնայ PL 86 – 90 մակնիշը կրող օրէնքի մը, որ քուէարկուած է 1959-ին, եւ որ քառասուն տարիներէ ի վեր, մինչեւ այսօր ի զօրու կը մնայ: Այս օրէնքն է որ կը տնօրինէր «Ճնշեալ ազգերու շաբաթը» ի խնդիր համայնավար լուծէն այդ ազգերուն ազատագրութեան: Եւ Սոլժենիցին ափսոսանքով կ'անդրադառնայ թէ այդ ճնշեալ ազգերուն մէջ Ռուսիան, ռուս ժողովուրդը իր տեղը չունի, այլ ընդհակառակն բուն Ռուսիան ինքն է թիրախը այդ օրէնքը՝ հիմամբ մղուող պայքարին: «Տակաւին 1997-ին, կ'ըսէ Սոլժենիցին, Միացեալ – Նահանգները կազմակերպեցին «Ռուսիոյ կողմէ ճնշուած ազգերու շաբաթը»: Անտեղի էր անիկա նկատել մոռացութեան հետեւանք որպէս, աւելի՝

ապագայի համար յայտագրի մը երեւոյթը ունենալու է» (7):

Հարցը շատ պարզ է. եթէ առաջին օրէն ինք գիտէր Ամերիկայի էօլին հակառուս տրամադրութիւնները, ապա ինչպէ՞ս բացատրել պարագան, թէ քսան տարիներ սպասեց, եւ իր Ռուսիա վերադարձէն ետք միայն, այսօր հրապարակաւ կ'արտայայտուի այդ մասին: Իր հաշւոյն ընդունելով հանդերձ թէ նեղ լուսանցքի մը թոյլտուութիւնը կը վայելէր, այլ բացարձակ եզրերով խօսելով լաւագոյն միջոցը պիտի չըլլա՞ր – մտաւորակա՛նի պարկեշտութիւն... – իբր բողոքի նշան՝ կամովին հրաժարիլ ամերիկեան ասպնջականութենէն եւ այն բոլոր առաւելութիւններէն, որոնք ամերիկեան իշխանութեանց կողմէ ընձեռուած էին ստեղծագործական եւ այլ տեսակէտներով, եւ որոնք թոյլատրեցին իրեն շարունակել եւ ամբողջացնել իր քառահատոր յուշապատում գլուխ – գործոցը՝ «Կարմիր անիւը»: Իմանալով հանդերձ իրողութիւնը, հանդարտ ու հա՞շտ էր իր խիղճը:

Այս հարցադրումին միակ նպատակն է անշուշտ չափել ու կշռել իր խօսքին իրաւացիութիւնը: Ո՞ր է յուսախաբութիւնը Ամերիկայէն. պատրանաթափ է իր հոգին: Հասկնալի է: Այսօր ինքզինք կ'արդարացնէ, յանդորրութիւն իր խղճին թերեւս, յայտնելով թէ ատէնին, այլ ուղղութեամբ բողոքեր է կենդանի՛ խօսքով եւ նամակներ յղեր է նախագահ Ռեկընին եւ Պուշին: Սոլժենիցին կը հաստատէ. – «Հարկադրուեցայ բազմաթիւ անգամներ այս մասին խօսելու, եւ նախագահներ Ռեկընին եւ Պուշին նամակներ յղելու այս առթիւ» (8): Սակայն անիկա չէր կրնար զինք ամբողջովին չքմեղացնել եւ ձերբազատել ու լռել կասկածի մը գոյատեւող արատէն: Սկզբունքները ողոքելի չեն այս տեսակէտէն. մէկ կողմէ կայ, ինք է վկայողը, Ամերիկայի գործօն, անողոքելի ատելութիւնը Ռուսին դէմ, եւ միւս կողմէ, իր երկար – երկու տասնամեակ՝ մարդու մը կեանքին մէջ, ամէնէն հասուն ու բեղուն շրջանը – կեցութիւնը ամերիկեան հողին վրայ: Անկէ անդին գծագրութիւններու պէտք չկայ աւելի յստակացնելու համար ռուս միտքի գրողին կեցուածքը, մասնաւորաբար այս պարագային, բայց նաեւ ընդհանրապէս:

Հարցադրումը տակաւին կը նպաստէ երեւան բերելու իբր թէ ճարպիկ, այլ բացայայտ երկդիմութիւնը Սոլժենիցինի խաղին մէջ, եւ այս կէտէն մեկնելով նաեւ հասկնալու իր կեցուածքը Հայաստանի եւ Հայոց հանդէպ, կեցուածք մը՝ որ իր բխումը կ'առնէ նոյնպիսի զգացումներէ՝ յագեցած՝ այլամերժ եսասիրութեամբ մը, – ընդարձակ եսասիրութիւն մը...

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԼԷՅԼԱ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ազնուական գերդաստանէ մը ծնած ըլլալու վկայութիւնը սփռած էր իր շուրջը եւ գաղթաշխարհի մէջ, իբրեւ ներկայացուցիչը իր հօր՝ Միհրան Գարակէօզեանի հիմնած բարեսիրական հաստատութեան: Իր վաղամեռիկ եղբօր՝ Հաուըրտ Գարակէօզեանի յիշատակը կ'օրհնուէր 1921-ին Պոլսոյ մէջ հիմնադրուած յիշեալ հաստատութեամբ: Տարիներու հետ հիմնարկը իր գործունէութիւնը սփռած էր դէպի Սփիւռք, ուր այդ տարիներուն հետզհետէ կը կազմաւորուէր յետ եղեռնեան տարագրութեան կեանքը, Սուրիայէն Լիբանան, Յունաստան:

Գարակէօզեան ընտանիքին արցունքը փոխակերպուեցաւ ժպիտի, վիշտը՝ ցնծութեան, երբ տեսան, թէ որքա՛ն կարօտեալ ընտանիքներ ու անոնց երախաները սնունդ եւ խնամք կը ստանային «Հաուըրտ Գարակէօզեան» մանկախնամ հաստատութեան իշխանական նուիրատուութեամբ:

Ծնողաց մահէն ետք Լէյլա Գարակէօզեան, բարեսիրտ, խոնարհ ու բարեպաշտ Հայուհին ինք ստանձնեց պատասխանատուութիւնը հիմնարկին, եւ օժանդակութեամբը գործին նուիրուած յարգարժան տնօրէններու, Նիւ-Եորքի իր կեդրոնատեղիէն աչալուրջ հսկեց տարուած աշխատանքին ու ստացաւ երախտիքն ու օրհնութիւնը հայ ժողովուրդին:

1940-ական թուականներու սկիզբը արդէն Գարակէօզեան Մանկախնամ Հաստատութեան Կեդրոնը կը գործէր Նոր Մարաշի մէջ: Կարելիութիւններէ զուրկ մայրեր իրենց նորածին, թէ հազիւ մէկ-երկու տարեկան մանուկները գրկած կը տանէին հիմնարկ՝ դարմանումի, պատուաստումի, աչքի ցաւի բուժման, կաթ ստանալու եւ այլ կարիքներու պարագային օժանդակութիւն ձեռք բերելու: Ամբողջ ժողովուրդը իր աչքերով կը տեսնէր ու կը հաստատէր ընձեռուած օգնութիւնը, օրհնուած բարիքը:

Տարիներու հետ Գարակէօզեան Հիմնարկութիւնը կ'ունենար իր ընդլայնուած կեդրոնը, նոյն թաղին մէջ, այս անգամ օժանդակութեան տարբեր մարզերը ընդգրկող գործունէութեամբ. երեկոյեան դասընթացքներ՝ թերուս պատանիներուն ու երիտասարդներուն համար, աղջիկներուն յատուկ ցերեկային դասընթացքներ՝ իբրեւ ապագայ մայրերու ուսուցումներ կար ու ձեւի, ձեռագործի, ձեռարուեստի, ճաշի, նոյն ատեն կեդրոնը ստանձնած էր չստապ օգնութեան, ընկերային ծառայութեան, նախնական դարմանումի դասընթացքներ, որոնք կարեւոր դեր ունեցան երկսեռ երիտասարդութեան կազմաւորման:

Հուսկ Լէյլաւանը, Մեթնի շրջանին մէջ գտնուող Ֆանար դալարագեղ բլուրին վրայ կառուցուած ժողովրդային բնակարանները, հայ ընտանիքներու համար, որոնք Քարանթինայի կամ Թիրոյի թիթեղաշէն աւաններու բնակիչներն էին: 1965-70 տարեշրջաններուն արդէն կառուցուած էր Լէյլաւանը աւելի քան 200 հայ ընտանիքներու տրամադրուած, կոկիկ ու յարմարաւէտ բնակարաններ, «Միհրան Գարակէօզեան» վարժարանով. ներկայիս կը շարունակուին բնակարանային կառուցման աշխատանքները, նոյն վայրին մէջ, հարիւրաւոր ընտանիքներու տրամադրուելու:

Ամփոփ պատկերը ներկայացուցինք Գարակէօզեան հաստատութեան լիբանանեան թեւին աշխատանքներուն: Ներկայիս օրհնեալ հիմնարկը իր թեւերը տարածած է նաեւ Հայաստանի վերեւ՝ նոր բարիքներով ուրախացնելու մեր հայրենիքին կարօտեալ ընտանիքները:

Լէյլա Գարակէօզեան մէկ անգամ մօտէն տեսնելու բախտը ունեցած եմ, Պէյրութի մէջ, երբ ան այցելած էր Նոր Մարաշի Սրբոց Քառասնից Մանկանց Կիրակնօրեայ Վարժարանը: Տեսուչը ներկայացուց զինք. եղանակը ամառ էր, ան հագած էր պարզ, կապոյտ հագուստ մը, ճերմակ գլխարկ մը գլխուն: Համեստ կեցուածք ունէր, հազիւ քանի մը նախադասութիւն արտասանեց, շնորհաւորական ու գովեստի խօսքերով, ուղղուած Կիրակնօրեայի աշակերտութեան: Իրաւ է, որ յաճախ մարդիկ կը ճանչցուին, իրենք զիրենք կը ծանօթացնեն նոյնիսկ լռութեամբ: Շնորհալի երեւոյթին մէջ զգալի էր փափուկ սրտի տէր աղջիկը: Լուսարձակներէ հեռու, որ մերժեց ընտանիք կազմել, ամբողջ ազգին զաւակները նկատեց իր հարազատ զաւակները ու ապրեցաւ մինչեւ խոր ծերութիւն, աչքերը փակեց Նիւ-Եորքի մէջ, 1999 Սեպտ. 6-ին, ուր եւս թաղուեցաւ:

Ազգային բարերարուհիին պտղաւորուած, օրհնեալ աշխատանքը դեռ կը շարունակուի Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ: Հազարաւոր շրթունքներէ աղօթք, երախտագիտութիւն, շնորհակալիք ու մաղթանքներ լսած Հայուհին չիջեցաւ՝ ետին ձգած անմոռանալի յիշատակ մը, օրինակելի կեանքի մը մաքուր պատկերը: Ու այսօր մեր կարգին օրհնելով իր յիշատակը սա քանի մը տողերով, կը մաղթենք, որ ծնին նոր բարերարներ, օգնեն մեր ժողովուրդին կարիքաւոր զաւակներուն:

Լէյլա Գարակէօզեան, վերջին շառաւիղը Գարակէօզեան ընտանիքին, կ'անհետանայ բարեսիրութեան երկինքէն, իբրեւ շող մը լուսատու, որուն լոյսով պիտի լուսաւորուին ճակատագրի մութին մէջ տուայտող հայ ընտանիքներ:

Թող յաւերժ վառ մնայ յիշատակը Գարակէօզեան գերդաստանին:

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

«Ազդակ»

ԲՐՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Երկար ատենէ ի վեր յաճախ կը խօսուի հեռատեսիլէն ցուցադրուող վայրագ տեսարաններու գէշ ազդեցութեան մասին՝ երախաներուն վրայ: Այդ ժխտական անդրադարձը հիմնական երեք կողմեր ունի.

ա) Երախաները նուազ զգայուն կը դառնան ուրիշներուն ցաւին եւ տառապանքին նկատմամբ.

բ) Անոնք կրնան սարսափիլ զիրենք շրջապատող աշխարհէն.

գ) Ուրիշներուն հանդէպ անոնց յարձակողական կեցուածքները կը բազմանան:

Վերջերս կատարուած ուսումնասիրութիւններ անգամ մը եւս շեշտը դրին հեռատեսիլէն ցուցադրուող վայրագ պատկերներու ազդեցութեան վրայ:

Անոնք ցոյց տուին, որ երախաներուն ուղղուած յայտագիրներուն մէջ մէկ ժամուան ընթացքին 20 բիրտ տեսարաններ կ'երեւին. այս մէկը կրնայ պատճառ դառնալ, որ շատ յաճախ հեռատեսիլ դիտող երախաները աշխարհը պատկերացնեն իբրեւ չար եւ վտանգաւոր վայր մը:

Յաճախ, հեռատեսիլէն վայրագ տեսարաններ դիտելէ ետք, երախաները կը փոխեն իրենց վարուելակերպը: Փենսիլվանիոյ համալսարանին կողմէ կատարուած ուսումնասիրութիւն մը քննած է 100 երախաներու վերաբերմունքը. անոնց մէկ մասը դիտած է վայրագ պատկերներ պարունակող շարժուն գծանկարներ, իսկ միւս մասը՝ հանդարտ յայտագիրներ: Ուսումնասիրողները յստակօրէն նկատած են առաջին խումբին մօտ յարձակողական տրամադրութեան աճը: Անոնք աւելի յաճախ կը հարուածէին իրենց խաղընկերները, կը վիճաբանէին, չէին հնազանդեր եւ անհամբեր կը դառնային:

Իլինոյի համալսարանի դասախօս հոգեբան Լէոնար Էրոնի եւ անոր աշխատակիցներուն կատարած մէկ ուսումնասիրութիւնը ցոյց տուաւ, որ փոքր տարիքին երկար ժամեր հեռատեսիլէն վայրագ ժապաւէններ դիտած աշակերտները շատ աւելի հակում ունին յարձակողական ըլլալու պատանեկութեան տարիքին: Հետեւելով անոնց կեանքին, Լ. Էրոն նկատած է, որ չափահաս դառնալէ ետք անոնք յաճախ կը ձերբակալուին եւ ոճրային արարքներու համար կը հետապնդուին:

ՀԱՐՑԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հեռատեսիլի գիւտին առաջին տարիներուն, դժուար էր հանդիպիլ տիպարներու, որոնք ազդէին փոքր տարիքի, պատանի կամ երիտասարդ աղջիկներու վրայ: 1970-ական Թուականներուն կէսերուն, պաստառի վրայ երեւցան «Պայոնիք Ուըմըն»ը, «Ուոնտըր Ուըմըն»ը եւ այլ հերոսուհիներ: Հեռատեսիլէն սկսան երեւիլ կիներ, որոնք յարձակողական էին, հակակշիռի տակ կը պահէին իրենց շրջապատը եւ յաջողելու համար կախեալ չէին տղամարդոցմէ:

Թերեւս ոմանք մտածեն, որ այս յայտագիրները դրական ազդեցութիւն ունեցան պարմանուհիներուն եւ երիտասարդներուն վրայ: Սակայն Միչիկընի համալսարանի դասախօս, ընկերաբան Ռուըլ Հիւսմանի կատարած վերջին ուսումնասիրութիւնը կը ժխտէ այս մօտեցումը:

Անոր աշխատանքը ի յայտ բերած է, որ 1970-ական Թուականներուն նչեալ հերոսուհիներով հմայուած աղջնակները եւ պարմանուհիները չափահաս տարիքի հասնելէ ետք աւելի յարձակողական եւ խնդրայարոյց անհատներ եղած են քան իրենց տարեկիցները, որոնք նոյն շարժապատկերները գրեթէ չեն տեսած:

Հիւսման կը նշէ, որ 6-էն 8 տարեկանի շրջանը շատ կարեւոր է, որովհետեւ այդ տարիքին երախան կը սորվի ընկերային կեանքի օրէնքները:

ԺՊԻՏ

Հայկական ռատիոյին հարցնում են.
– Ինչո՞ւ Հայերը տիեզերք չեն Թռչում:
– Որովհետեւ այդ դէպքում բոլոր Հայերը կը մեռնեն հպարտութիւնից, բոլոր Վրացիները կը մեռնեն նախանձից... ի՞նչ է, ուզում էք, որ ողջ Կովկասը Ադրբեջանցիների՞ն մնայ:

Ամուսինը կնոջ հետ անցնում է դեղատան մօտով: Կինը կանգնում է ցուցափեղկի առաջ, որի վրայ բժշկութեան խորհրդանիշն էր՝ գաւաթին փաթաթուած օձ:

– Թանկագինս, բացատրիր խնդրեմ, դա ինչ է նշանակում:

– Դա քո մայրիկն է՝ պաղպաղակ ուտելիս:

ՄՏՈՐՈՄՆԵՐ ՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Թերթ մի՛ ղրկէք, մենք հայերէն չենք ուզեր կարդալ...»

Այս վերնագրով հայկական թերթի մը մէջ աչքիս զարկաւ Հ. Անասեանի գեղեցիկ՝ սակայն ողբերգական մէկ գրութիւնը, որ ցաւ ու վիշտ պատճառեց ինծի եւ առիթ տուաւ, որ ես ալ խորհրդածեմ այս շատ կարեւոր ախտաճանաչումին մասին...

Սիրելի ընթերցողներ, գիտեմ թէ այս գրութիւնս պիտի չհասնի անոնց, որ արդէն հեռացած են հայ կեանքէն, հայութեան շրջանակէն:

Ունէ մէկը վիրաւորելու նպատակ չունիմ, պարզապէս իմ ցաւս կը յայտնեմ ներկայի մեր ցաւալի երեւոյթին հանդէպ իբր խղճի պարտք:

Մենք, Հայերս, անցեալի մէջ միշտ սէր ու ակնածանք ունեցած ենք հայ գրականութեան ու հայ մշակոյթին հանդէպ, Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցէն, Նարեկացիէն, Ներսէս Շնորհալիէն ու մեր սրբազան շարականներուն մէջէն դարերու ընթացքին անխորտակելի պաշտամունքով:

Մեր պապերը դարերու տեւողութեան մեր սրբազան մագաղաթներուն վրայ հակած, երբ Թշնամի հորթաները կ'արշաւէին, քարայրներու մէջ իրենց իրենց արիւնով կը գրէին մեր սուրբ լեզուի անփոխարինելի գանձերը՝ զանոնք հասցնելով մեզի:

Այսօր սակայն այլ է պատկերը, ըսփիւռքի բոլոր գաղութներուն մէջ... Հակառակ դժուարին պայմաններու, հայ մամուլը, հայ թերթը, հայ գիրքերը տոկնաժամ աշխատանքով կը հրատարակուին խումբ մը հաւատաւոր, ընտրանի մտաւորականներու կողմէ: Միակ նպատակը ՀԱՅԸ ՀԱՅ ՊԱՀԵԼՆ է, որ դիմանանք ձուլումի ալեկոծ ծովուն մէջ եւ հասնինք խաղաղ նաւահանգիստ մեր հայրենիքի նուիրական ծոցին մէջ...

«ԵՐԲ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ՝ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՉԿԱՅ.
ԵՐԲ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՉԿԱՅ՝ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ»

Երբ հայ մշակոյթի հանդէպ սէր չկայ ու քաջալերութիւն, հայութիւնը կը դադրի հայ ըլլալէ՝ կ'ըլլայ անորոխ...

Մեր թերթերը ինքնաբաւ չեն: Շնորհիւ խումբ մը նուիրեալներու զոհողութեան լոյս կը տեսնեն ու գրքերը մեր սրբազան այսօր գրադարաններու մէջ կարծես պարտուած զինուորներ՝ կը հանգչին ու կը մգլոտին: Երեք տարի է որ գրադարանապետ եմ, երեք հոգիներ միայն գիրք տարեցին... Իսկ հայ թերթերը՝ երբեմն նոյնիսկ չեն բացուիր:

«Մենք հայերէն չենք ուզեր կարդալ... Մենք հայերէն չենք գիտեր... Մենք ժամանակ չունինք... Հայրս մեռաւ... Թերթ մի՛ ղրկէք... Կարդացող չունինք... Աչքերս լաւ չեն տեսներ... Սակայն ամէն օր հեռատեսիլի առջեւ ժամերով ժամանակ կ'անցընեն»:

Եթէ չես ուզեր կարդալ, գոնէ քաջալերել գիտցիր, նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւնդ բեր...

Սիրելի հայորդիներ, հինգ հայ գաղութներ այցելած եմ, բոլորին վիճակն ալ նոյնն է քիչ տարբերութեամբ: Կը նահանջէ հայ լեզուն, հայ գիրը, հայ գիրքն ու թերթը:

Մինչեւ ե՞րբ պիտի դիմանանք...

Ահաւասիկ պէտք է, որ մեր սերունդը սթափի, հիները պիտի փնտռենք... Ո՞ւր է յանցանքը:

Անմահն Վահան Թէքէեան խոր ընդվզումով ու ցաւով գրեց.

«Լեզուն որով գրեցի՝ երկրի երեսը քիչեր կը կարդային զայն արդէն ու պակսեցան անոնք ալ...»

Ոսոխը ուզեց մեզ բնաջնջել: Մեր մտաւորականութիւնը գլխատեց, մեր մշակոյթը՝ վանքերն ու եկեղեցիները քանդեց – կործանեց ու դարձեալ պահեցինք մեր սուրբ հաւատքը ու լեզուն: Գացինք լոյսի դարբնոցներ, դպրոցներ: Ու հիմա հայը խրատունք չունի հեռանալու, հրաժարելու հայութենէն: Ինչո՞ւ ուրեմն, այսքան զրկանք, նեղութիւն, պայքար, հայ դատ: Ինչո՞ւ համար, եթէ մենք պիտի հրաժարինք մեզ անքակտելիօրէն հայ պահող ազդակներէն՝ գիրէն ու լեզուէն:

Կիպրահայ գաղութը, պատի՛ւ իրեն, չորս ամսաթերթ կը հրատարակէ. «Արձագանգ», «Փարոս», «Գեղարդ» եւ «Հայեացք»: Բոլորն ալ կը բաժնուին ձրի:

Քանի՞ հոգիներ կը կարդան: Ոմանք պիտի ըսէին՝ «Եթէ ձրի չէ՝ մի ղրկէք»:

Սիրելիներ, միշտ քաջալերենք, չխնայենք մեր նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը եւ օժանդակութիւնը: Միշտ օգնենք բանիւ եւ գործով: Խօսինք հայերէն, կարդանք հայերէն, երգենք հայերէն:

Չի հայ մշակոյթը, հայ գիրը
Յաւերժութիւնն է հայուն,
Մշտահոս կարկաչուն ակնաղբիւր,
Ապրող ուժ է ու ապրեցնող,
Հայակերտումի վարդաստանին մէջ.
Մշտադալար բուրմունք.
Հայութիւնը դէպի անմահութեան
Տանող մշտանորոգ ճանապարհ...

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆՄԱՀՈՒՆԻ

«Արձագանգ», Կիպրոս,
Սեպտեմբեր 1999

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

– Այդ բացառիկ բան մըն էր, միշտ չի պատահիր, – պատասխանեց Շաւարշ, – անգամ մը խաղի եկանք, բայց վարպետ եղանք եւ մեր կորսնցուցածին տասնապատիկը հանեցինք:

– Վայ, ուրեմն Թղթախաղի շնորհին է, որ առաջին կարգով կը ճամբորդէք:

– Հապա որո՞ւ շնորհիւ կ'ուզէիք որ ըլլար, – պատասխանեց Շաւարշ ծաղրածու շեշտով մը, – բարեկամները չեն, որ մեզի դրամ փոխ պիտի տային... միտքերնի՞դ է՝ վերջին անգամ զիս պարզապէս վռնտեցիք, երբ եկայ փոքրիկ օգնութիւն մը ուզելու:

– Ատ ի՞նչ խօսք է, պարոն Շաւարշ, վռնտելը ի՞նչ պիտի ըլլայ... միայն թէ ես ալ չունէի, որ տայի:

– Հոգ չէ, ես այդ տեսակ բաներու կարեւորութիւն չեմ տար,, փիլիսոփայ եմ, աշխարհն ալ կը ճանչնամ, մարդիկն ալ... գիտեմ, որ եթէ դրպանս դրամ չըլլայ, բարեւ անգամ չէք տար ինծի... հիմա որովհետեւ իմացաք, որ առաջին կարգով կը ճամբորդեմ կոր, պատիւ կ'ընէք, հետս կը խօսիք...

– Զարմանալի բաներ կ'ըսես, պարոն Շաւարշ:

– Չէ, շատ բնական է ըսածս...

Շոգենաւը կամաց – կամաց ճամբայ կ'ելլէր նաւաձիգէ մը առաջնորդուած: Թօմի ալ մօտեցաւ երկու խօսակիցներուն: Իրեն կ'ընկերանար հազիւ 22 – 23 տարեկան նրբահասակ, սեւ աչքերով ու սեւ կարճ մազերով գեղանի աղջիկ մը: Քրիստինէն էր, զոր մեր ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ: Թօմի յաջողած էր համոզել մանկամարդ աղջիկը, որ իրեն ընկերանայ, Սուրիոյ մէջ փայլուն ապագայի մը պատկերը շողացնելով անոր աչքերուն:

Թօմի մտերմօրէն ձեռքը երկարեց Բարսեղ աղայի:

– Դուք ալ ուրեմն կը փախչիք Աթէնքէն, – ըսաւ:

– Ես արդէն առժամեայ կերպով կը մընայի հոն, – պատասխանեց Բարսեղ աղա:

Շաւարշ ու Թօմի մինչեւ ճաշի զանգակին հնչելը մնացին Բարսեղ աղայի քով:

Հետեւեալ առտուն կանուխ Բարսեղ աղա, որ հանգիստ գիշեր մը անցուցած էր, շոգենաւի կամրջակին վրայ ժուռ կուգար սիկառէթը ծխելով, երբ յանկարծ նշմարեց Գարեգինը, այն քաջասիրտ պատանի որբը, որ Պոլսէն եկած ատենին Փիրէյի մօտերը ծովը նետուելով՝ որբուհի մը ազատած էր:

Բարսեղ աղա փութաց պատանիին քով:

– Դուն հոս ի՞նչ գան ունիս, տղա՛ս, – հարցուց:

– Սուրիա կ'երթամ, – պատասխանեց Գարեգին:

– Բայց կարծեմ դուն Աթէնքի մէջ գործ գտած էիր, կ'աշխատէիր ու ապրուստդ կը հանէիր:

– Այո, կօշկակարութիւն կ'ընէի:

– Ուրեմն ինչո՞ւ գործդ Թողուցիր:

– Կ'ուզեմ Սուրիա երթալ եւ քոյրս գտնել, – պատասխանեց պատանին, – կարծեմ ըսի, Թէ քոյր մը ունէի, որուն հետքը կորսնցուցած էի:

– Այո՛, կը յիշեմ, որ այդպէս բան մը կ'ըսէիր: Նոյնիսկ կ'ըսէիր, որ քոյրդ դիւրաւ կրնայիր ճանչնալ ճակտին վրայ ունեցած մէկ նշանէն:

– Շատ ճիշդ է:

– Բայց վստահ չէիր, որ Սուրիա կը գտնուի:

– Վստահ չեմ, բայց կը հաւատամ, որ հոն է, պատասխանեց Գարեգին:

– Քու հաւատքդ կարծեմ երազի վրայ հիմնուած է, այնպէս չէ՞:

– Կը տեսնեմ, որ չէք մոռցած ըսածներս, – պատասխանեց Գարեգին ժպտելով:

– Ըստ իս խելացութիւն չէր երազի մը ապաւինելով՝ գործդ Թողուլ եւ Սուրիա երթալ:

– Աթէնքի մէջ ալ երկու անգամ նոյն երազս կրկնուեցաւ:

– Տարօրինակ բան:

– Ալ անկարելի եղաւ, որ համբերեմ, պարզապէս խղճի խայթ կը զգայի...

– Բայց առանց նիւթական միջոցներու ի՞նչպէս պիտի կրնաս Սուրիոյ մէջ թէ՛ ապրիլ եւ թէ՛ քոյրդ փնտռել:

– Քիչ մը դրամ ունիմ քովս, հայրենակիցներ գտայ Աթէնք, որոնք ինծի օգնեցին... եւ յետոյ, եթէ նեղը մնամ, կըրնամ արհեստ բանիլ, ես դիւրաւ չեմ յուսահատիր...

– Գիտեմ, որ քաջասիրտ տղայ մըն ես, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, – եւ սրտանց յաջողութիւն կը մաղթեմ... շոգենաւին մէջ ընկերներ գտա՞ր:

– Բաւական հայ ճամբորդներ կան:

– Լաւ, ուրեմն, առանձին չես:

– Արդէն առանձին չեմ ճամբորդեր, – պատասխանեց Գարեգին:

– Ո՞վ ունիս հետդ:

– Սուրբիկը, – պատասխանեց Գարեգին փոքրիկ վարանումով մը:

– Սուրբիկը ո՞վ է, – հարցուց Բարսեղ աղա:

– Այն որբուհին, որ ծովը ինկաւ, ու ես ալ ազատեցի:

– Էյ, այդ աղջիկը ի՞նչ բան ունի շոգենաւին մէջ:

– Ինծի հետ Սուրիա կը տանիմ: պատասխանեց Գարեգին:

– Չեմ հասկնար, Թէ ինչ ըսել կ'ուզես, տղա՛ս, այդ որբուհին Աթէնքի մէջ ո՞ւր կը մնար:

– Ամերիկեան որբանոց մը:

– Այն ատեն ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ քեզ հետ կուգայ:

– Զինքը որբանոցէն փախցուցի, – խոստովանեցաւ Գարեգին:

(Շար. 132)

(Շար. Ա. էջէն)

պահպանումին միակ յենարանը մնացած է Հայաստանը: Այդ պայմաններուն մէջ Մոսկուայի համար ամէնէն ժխտական զարգացումը Հայաստանի ու Ազրպէջանի Ղարաբաղի հարցին լուծում մը բերելով համաձայնութեան յանգիլը կ՚ըլլայ: Այդ պարագային Հայաստան պիտի կարենայ Թուրքիոյ միջոցով բացուիլ աշխարհին, իսկ Մոսկուա այլեւս միջոցները պիտի չունենայ սպառնալիքներու ճամբով իրեն ենթարկելու Հայաստանը:

Յօդուածը կ՚աւարտի հետեւեալ հարցումով. «Արդեօք որո՞ւն շահը կը պահանջէ խոչընդոտել նման հոլովոյթ մը որ պիտի առաջնորդէ Կովկասի մէջ Ռուսաստանի վերջին յենարանին ու ազդեցութեան գօտիին կորուստին»:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Ռուսական մամուլի ծանօթ անուններէն «Իզվեստիա» որ նախապէս Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին պաշտօնաթերթն էր ու անկախացած է 1990-էն ի վեր, Հոկտեմբեր 30-ի թիւով կ՚անդրադառնայ Հայաստանի դէպքերուն: Ըսուածը այն է որ Խորհրդային Միութեան հանրապետութիւններէն ոչ մէկը յաջողեցաւ կայուն պետութեան մը վերածուիլ եւ Միութեան քայքայումին մէջ տխուրը ոչ թէ մեծ երկրի մը գոյութենէ դադրիլն է, այլ՝ մինչեւ այսօր նոր երկիրներու յայտնուած չըլլալը: Ատոր վերջին փաստը կը նկատուի Հայաստանի Խորհրդարանին մէջ գործուած ահարկը: Անկայունութեան յաջորդ յայտարարն ալ Պաշտպանութեան նախարարութեան ծանօթ պահանջքը եղած է Ուժային նախարարներուն հրաժարումին մասին. մինչդեռ, կ՚ըսէ թերթը, ՀԱՊ-ի շրջանակին մէջ զինուորական գործօնին քաղաքական բեմին միջամտութիւնը սովորական երեւոյթ չէ:

«Իզվեստիա»յի համար համոզիչ չեն արարքին ետին պետական հարուած, կամ Ղարաբաղի հարցին առնչութիւն նկատող բացատրութիւնները: Ամէնէն հաւանական նկատուածը ահաբեկիչներուն անձնական նախաձեռնութեան վարկածն է. անոնք ինչպէս արարքին ընթացքին յայտարարած են, ուզած են ցուցական ձեւով պատժել արիւն ծծող իշխանաւորները, մնացեալներուն ալ դաս մը տալու մտադրութեամբ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(3 Novembre)

L'Arménie craint d'être le théâtre de la dernière bataille Est-Ouest dans le Caucase

Սոֆի Շիհապ Երեւանէն գրկած է իր թղթակցութիւնը: Երկար տարիներէ ի վեր ծանօթ է շրջանին եւ Հայաստանի իրադարձութիւններուն, նախկին ղեկավարներու օրերէն: Պարզ է որ «խելագար»ի արարքի վարկածը այլեւս հող չի գտներ, ու ըստ կողմերու կը տեսնուի Մոսկուայի կամ Ուաշինկթընի մատը: Ս. Շիհապ կ՚ըսէ թէ Երեւանի մէջ առաջին վարկածը չընդունուիր (Պաքուի եւ Թիֆլիսի կարծիքն էր), բայց, որեւէ վարկած չի կրնար փաստուիլ: Կ՚անդրադառնայ Պուտինի Երեւան այցին եւ յայտարարութեան (տե՛ս. «Յառաջ» Նոյ. 3) ու ռուսական տեսակէտին ընդհանրապէս, որ ամերիկեան մատ կը տեսնէ (Բերեզովսկի եւ Ժիրինովսկի): Այս տեսակէտը արձագանգ կը գտնէ Հայաստանի բնակչութեան մօտ, քանի Ռ. Քոչարեան ալ, ներկայիս, ամերիկամէտ կը նկատուի: Ի՞նչպէս, կը գրէ Ս. Շիհապ, պիտի հակազդեն հայ ղեկավարները Մոսկուայի հրահանգներուն՝ յանցաւորները գտնելու «արեւմտեանականներուն» մօտ: Բանակը, թէեւ գլխատուած, ճնշում կը բանեցնէ նախագահին վրայ: Կասկած կայ, կը գրէ, նաեւ մրցակից խմբակի մը վրայ, Ապահովութեան նախարար՝ Սերժ Սարգսեանի, Ղարաբաղէն եկած, նախագահին նման, եւ անոր շատ մօտ: Ուրիշ-

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կազմակերպութեամբ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Նոյեմբեր 7-ին իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Ապա հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Կիրակի, Նոյեմբեր 7-ին, իրմէ յաւէտ բաժնուած անդամուհիներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, ճաշ մը կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9e

ներ անոր զինակից գեր-ազգայնական Դաշնակցութեան մատը կը տեսնեն: Դաշնակցականներն ալ, ի պատասխան Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմնակիցները կ՚ամբաստանեն:

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Ֆրանսայի Յառաջդիմական Շարժում»ը (Միշէլ Քաչքաչեան, Արսէն Զաքըրեան, Ներսէս Տուրման) նամակով մը դեսպան Է. Նալպանտեանի իր ցաւը կը յայտնէ Հոկտ. 27-ի ողբերգական դէպքերուն առթիւ ու կ՚ըսէ ի մէջ այլոց. - «Հակառակ Հայաստանի տնտեսական կարգերու վատ պայմաններուն, որոնց պատճառաւ մեր հայրենի ժողովուրդի հսկայական զանգուածները կը տուայտին սնանկութեան սեմին հասած մակարդակին, մեր հայրենի ժողովուրդը ցոյց տուաւ իր քաղաքական հասունութիւնը ընթացք չտալով քանի մը արկածախնդիրներու վատ արարքին»:

Հաղորդագրութիւն մըն ալ հրապարակած է Հնչակեան Կուսակցութեան Կեդր. Վարչութիւնը (Պէյրութ) ուր դատապարտելով արարքը զայն կը նկատէ «մեծ դաւադրութեան մը գործադրութիւնը որ կը միտի խախտել Հայաստանի պետականութիւնը, ստեղծել խրարանցում եւ գլխատել ղեկավարութիւնը»: Կը պահանջէ հեղինակներու դիմակազերծումը:

ԳԱՍՊԱՐՈՎԻ ՎԵՐՋԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Կ. Գասպարով համակարգիչներու «Միքրոսոֆթ» համակարգին կողմէ պատրաստուած համացանցի դրութեան մը շնորհիւ մրցած է համաշխարհային խումբի մը հետ ու յաղթանակած: Մրցումը տեւած է 124 օր, Գասպարովի դէմ քայլ առաջարկելով խաղին մասնակցած է 58 հազար հոգի, կազմելով համաշխարհային խումբը: Համակարգչային ցանցը առիթ տուած է որ 75 երկրէ երեք միլիոն հոգի հետեւի այդ մրցումին: Մասնագէտներու կարծիքով Գասպարովի մրցակից հաւաքական խումբը անոր ամէնէն լուրջ հակառակորդը յայտնուած է:

Ախոյեանը որ 62-րդ հարուածին պարտութեան մատնած է հաւաքական խաղընկերներու խումբը, ըսած է թէ նոյնիսկ երբ թէքնիք առումով ինքն է յաղթականը, բուն յաղթանակը կը պատկանի խաղին մասնակիցներուն:

Այս մրցումը «Միքրոսոֆթ»ի պատասխանատուներուն առիթ տուած է չեշտելու համացանցին ընկերային կարեւոր յատկանիշը:

L'Association Culturelle «NAREG» d'Enghien-les-Bains

présente

RECHERCHONS UN MENTEUR

NOM : **DOURIAN NAREG**

100.000 $

Récompense pour toute information : **deux heures de fou rire !!!**

le Samedi 6 Novembre à 20h30

Salle des Fêtes d'Enghien

Spectacle à 20h30 précises, suivi d'un dîner face au Casino d'Enghien. Parking

Pour tous renseignements et réservations :

tél.: 01 34 12 84 45 — 01 48 27 84 45

P.A.F. Théâtre : 80 F.
(40 F. étudiants et scolaires);
P.A.F. Dîner : 150 F.
(75 F. étudiants et scolaires).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant

- Transport
- Hébergement
- Location et cours de ski
- Remontées mécaniques
- Assurance

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

●

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 6 au 13 février 2000 à Bellefontaine (Jura)

— Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.

Ecrire à :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS

Date limite de candidature : 18 décembre 1999.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Centre Culturel SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS

Le mardi 9 Novembre à 20h45
PRESENTATION DE LA METHODE ASSIMIL
pour apprendre sans peine L'ARMENIEN ORIENTAL
par **Jean-Varoujean GUREGHIAN**, auteur
Jean-Pierre MAHE,
correcteur et conseiller grammatical
HOVIV,
dessinateur-humoriste
qui a illustré le manuel
et dont des dessins seront exposés à cette occasion sur nos cimaises,
du mercredi 10 au mardi 16 Novembre
tous les jours de 16h à 20h.
Entrée libre — Cocktail —
Vente du manuel et des cassettes ou CD l'accompagnant.
Métro : Cardinal Lemoine, Monge
R.E.R : Luxembourg

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

présente

un spectacle pour voix et violoncelle

Nora ARMANI
Aya SAKAKIBARA

dans

NANNTO NANNTO
Votchintch Votchintch

Son et silence, musique et parole

inspiré de textes de

Bacho, Allnut, Khrakhouni, Tekeyan, Medzarents, Sevak et Akhmatova.

Avec les musiques de Komitas, Crumb et Sakakibara.

Vendredi 5 Novembre à 20 h 30

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

Aya est partie de son pays natal le Japon avec son violoncelle et une petite valise remplie de partitions et de ses peluches favorites. Nora est partie de son pays natal l'Egypte avec les Pyramides dans son cœur, puisqu'elles n'entraient pas dans sa malle.

Elles se sont rencontrées à Montmartre sur les escaliers... de leur immeuble.

Renseignement: P.A.F. Membre 80 F
01 42 27 12 26 Non membre 100 F

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղի ընդհանրամական ժողովը Երեւուշաբթի, Նոյեմբեր 8, ժամը 20.30-ին

Centre Administratif d'Asnières:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Լուսին Թութլեանէ 500 ֆրանք, Տիկին Կէապենցէ 200 Ֆր.:

Sous la Présidence d'Honneur
du Député-Maire d'Alfortville
Monsieur RENE ROUQUET

GALA DE BIENFAISANCE

au profit de l'Ecole Bilingue «Saint Mesrop» d'Alfortville

le Samedi 6 Novembre à 20 heures 30

Dîner dansant animé par *G R I C H A* *et son Orchestre*

Salle Roger Delmas, rue de Rome — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 75 54 46

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5
VENDREDI
5 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.766
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.766

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Նոր Վարչապետը եւ Կորուստներու Ժառանգութիւնը

Արդէն շաբաթ մը անցած է Հայաստանի Ազգ. Ժողովին արիւնալի արարքէն որ երկրին ղեկավարութեան բարձրագոյն դասէն ութ զոհ խլեց: Պատահածին առթած ցնցումը, հարցականներու շարանը, հասկնալու եւ մեկնաբանելու ջանքեր լայն տեղ կը գրաւեն ոչ միայն հայկական, այլ նաեւ միջազգային լրատուամիջոցներու մէջ:

Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումի հոլովոյթը, շրջանին մէջ ԱՄՆ–ու եւ Ռուսաստանի ազդեցութեան պայքարը, ուժանիւթի հեռանկարներ, հաշիւներ, գլխաւոր հիմնաքարերը կ'ըլլան հասկընալու, բացատրելու աշխատանքին: Մոռցուա՞ն կրնա՞ր հանդուրժել որ Կովկասի նման ռազմավարական գօտիի մը մէջ մինչ ինք բոլոր ուժերը լարած հետամուտ էր չէչէնական հարցը լուծելու, Ուաշինկթըն լուռ մրցակցութեան մըղէր Ղարաբաղի խնդիրը կարգաւորելու հաստատ միտումով: Կրնա՞ր մանաւանդ թոյլ տալ որ ուժանիւթի ազդակը եւս դեր ունենար այդ մրցակցութեան մէջ, քարիւղատարի ընթացքը որոշուէր այս կամ այն երկրին տարածքէն, շրջանին ամերիկամէտ ղեկավարները –Ազրպէյճանը, Թուրքիան– նպաստաւորելով:

Ներկայի անորոշութեան մէջ որ ենթադրութիւններու, վարկածներու բաց ասպարէզ կը տրամադրէ, տեղ ունին հակադիր բեւեռէն կատարուած մատնանշումներ ալ: Հայաստանի, Ղարաբաղի, նաեւ Ազրպէյճանի մէջ չկայի՞ն կարգաւորումի ամերիկեան ծրագրին ընդդիմացողներ: Ամէն մէկ ճակատ չունէ՞ր ամերիկեան նախաձեռնութեամբ ու միջնորդութեամբ ներկայացուածը անընդունելի նկատողներ, ինչպէս՝ ազրպէյճանցի այն երեք պաշտօնատարները որոնք հրաժարեցան նոյն ծրագրէն պարտադրըւած զիջումներուն մեղսակից ըլլալու համար:

Հարցականներ կ'առընչուին տակաւին ներհայկական հակասութիւններու. Ղարաբաղի մէջ ուժի լծակներու տէրերը ունէի՞ն խակապէս ենթադրուած համախոհութիւնը: Սեղան դրուած ծրագրին նկատմամբ նոյն ընկալումը, ստորագըրելու նոյն պատրաստակամութիւնը կա՞ր արդեօք նախագահ Ա. Ղուկասեանի, վարչապետ Ա. Դանիէլեանի ու օրինակ՝ բանակին ղեկավար Ս. Բաբայեանի մօտ: Նոյն հետաքրքրութեամբ կարելի է սեւեռիլ հայաստանեան շրջանակին ալ:

Ամէն մէկ հարցականի յանգած բացատրութիւններէն ո՞ր մէկը կը համապատասխանէ իրականութեան. շատ հաւանօրէն երկար սպասել պէտք պիտի ըլլայ յստակ պատասխան ունենալու համար: Յատկապէս հայաստանեան նախընթացներ այդ ուղղութեամբ լաւատեսութիւն չեն ներշնչեր:

Մինչ այդ, Հայաստան պիտի կրէ թերեւս ութ զոհերէն աւելի ծանրակշիռ, աւելի նուաստացնող ու ընդվզեցնող, աւելի դժուար դարմանելի կորուստի մը խարանը. այդ կորուստը կը վերաբերի մինչեւ այսօր այնքա՛ն հպարտութեամբ յայտարարուած, նաեւ գնահատուած կայունութեան դրաւարկին: Եւ խորհիլ որ դիւրին վերիվայրումներու, յանկարծակի բռնկումներու բաց այդ շրջանին մէջ ի՜նչ նշանակեց ան, քարիւղէ ու «աշխարհագրական բախտաւորութեն»է զուրկ երկրին համար մինչեւ այսօր, հակառակ այնքան տատանումներու, վտանգներու եւ նոյնիսկ գործուած սխալներու:

Նոր վարչապետին դժուարագոյն, այլ առաջնահերթ գործը պիտի ըլլայ այս բարենիշը վերադարձնել երկրին որ յատկապէս ներկայի ճակատագրական պահուն հայցէ, ջուրէ աւելի պէտք ունի անոր:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝
ԱՐԱՄ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՍՈՒՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ ՉԻ ԽՈՐՀԻՐ ՈՐ ՈՃՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՊ ՈՒՆԵՆԱՅ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԵՏ

Նոյեմբեր 3–ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան նշանակած է Հայաստանի նոր վարչապետը, յանձին Արամ Սարգսեանի, որ կրտսեր եղբայրն է սպաննուած վարչապետին:

Արամ Սարգսեան անդամ է Հանրապետական կուսակցութեան եւ «Երկրապահ» կամաւորներու Միութեան:

Ծնած է 1961, Յունուար 2–ին, Արարատի շրջանի Արարատ գիւղը: Աւարտած է տեղւոյն միջնակարգ դպրոցը: 1981–ին աւարտած է թիւ 8 գեղարուեստի ուսումնարանը քանդակագործ–վարպետի մասնագիտութեամբ: 1981–83 ծառայած է խորհրդային բանակին մէջ: 1989–ին աւարտած է Երեւանի Բազմարուեստի Հիմնարկի ճարտարապետական ճիւղը ճարտարագէտ–շինարարի մասնագիտութեամբ: 1993–էն աշխատած է «Արարատցեմենտ» արտադրական միաւորման մէջ, նախ որպէս գլխաւոր տնօրէնի օգնական, ապա՝ գլխաւոր տնօրէնի տեղակալ, իսկ 1998–էն ցայսօր կը վարէր տնօրէնի պաշտօն: Ամուսնացած է եւ ունի երեք զաւակ:

Ինչպէս Ազգ. Ժողովի ղեկավարութեան ընտրութեան, այնպէս ալ վարչապետի նշանակման պարագային, որոշիչ դեր ունեցած է Խորհրդարանի մեծամասնութեան դիրքորոշումը: Այսպէս, «Միասնութիւն» դաշինքի ներկայացուցիչները «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին յայտնած են որ, թէեւ քանի մը թեկնածուներու անուններ շրջած են, սակայն իրենք որոշած են պաշտպանել Ա. Սարգսեանի թեկնածութիւնը: Նոյ. 3–ին, ան մասնակցած է «Միասնութիւն» խմբակցութեան եւ «Կայունութիւն» երեսփոխանական խումբի միացեալ նիստին, որմէ ետք խմբակցութեան այլ անդամներու հետ միասին ընդունուած է Հանրապետութեան նախագահին կողմէ:

Յովհաննէս Յովհաննիսեանի («Կայունութիւն» երեսփոխանական խումբի ղեկավար) կարծիքով, Արամ Սարգսեանի նշանակումը նաեւ դրական ազդեցութիւն կ'ունենայ իրավիճակին քաղաքական կարգաւորման առումով: Ըստ իրեն, այսպէսով կը պահպանուի քաղաքական նախկին հաւասարակշռութիւնը: «Ճիշդ է, նա կառավարման համակարգին մօտ չէր, քիչ փորձ ունի, բայց Ազգ. Ժողովի քաղաքական մեծամասնութիւնը սատարելու եւ աջակցելու է նոր վարչապետին, սակայն դա չի նշանակում, թէ միջամտելու է նրա գործերին» շեշտած է Յ. Յովհաննիսեան:

Իսկ ինչ կը վերաբերի կառավարութեան կազմին, Ազգ. Ժողովի նոր փոխնախագահ Գագիկ Ասլանեանի կարծիքով դրական արդիւնք չի տար ամբողջական փոփոխութիւններ կատարելը: Կ'ըսէ թէ անաւարտ մնացած շատ հարցեր կան, ինչպէս 2000–ի պիւտճէն, եւ կը խորհի թէ Ա. Սարգսեան կը շարունակէ աշխատիլ գործունէութիւնը նոր սկսած կառավարութեան հետ, թէեւ առանց անոնց որոնք ներկայացուցին իրենց հրաժարականները:

Ներքին նախարարութեան հանրութեան հետ կապի եւ լրատուութեան վարչութիւնը հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է ճշդումներ ընելու միտումով շրջող կարգ մը «լուրերու եւ ասեկոսէներու» մասին, որոնք կը վերաբերին Ներքին նախարար (այժմ հրաժարեալ) Սուրէն Աբրահամեանի, ոճրագործական արարքին առեն: Ան կ'ըսէ. – «Ես նիստերի դահլիճում եմ եղել, եւ ահաբեկիչներն իսկապէս փնտռել են ինձ, հարցուփորձ արել պատգամաւորներին: Շնորհակալութեամբ պիտի ասեմ, որ նրանցից ոչ մէկը մատնութեան չգնաց. յայտարարեցին, թէ ես դահլիճում չեմ եւ նրանց օգնութեամբ ու խորհրդով դահլիճից հեռացայ որպէս վիրաւորին ուղեկցող պատգամաւոր: Դրսում, Հանրապետութեան նախագահին հանդիպելով եւ նրա հրահանգով՝ անցել եմ մեր ստորաբաժանումների գործողութիւնների համակարգմանը: Այնուհետեւ Ներքին Գործերի փոխ–նախարար, ներքին զօրքերի վարչութեան պետ Հայկ Յարութիւնեանին ուղարկել եմ Պաշտպանութեան նախարարութիւն՝ ՊՆ ղեկավարութեան հետ համաձայնեցնելու բանակին ստորաբաժանումների եւ ներքին զօրքերի գործողութիւնները: Այնուհետեւ ինքս եմ մեկնել Պաշտպանութեան նախարարութիւն. խորհրդակցութեան ընթացքը փոխհամագործակցութեան ապահովումն էր, իրավիճակը կայուն ու վերահսկելի պահելը, յուզական ու հապճեպ քայլերից զերծ մնալը, ինչը, կարծում եմ, յաջողուեց բոլորիս ջանքերով: Պաշտպանութեան նախարարութիւնից վերադարձել եմ Ներքին գործերի նախարարութիւն յաջորդ օրը կէսօրին եւ տուել իմ հրաժարականը, որը պայմանաւորուած չէ որեւէ յայտարարութեամբ կամ որեւէ մէկի պահանջով:

Ես արդարանալու փորձ չեմ անում, ուղղակի պարզաբանում եմ իրադարձութիւնների եւ իր գործողութիւնների ընթացքը»:

Ղարաբաղի Արտաքին նախարարուհի՝ Նայիրա Մելքումեան պաշտօնապէս հերքեց թէ Հոկտ. 27–ի ոճրագործական իրադարձութիւնները որեւէ կապ ունին Ղարաբաղի գործընթացին կամ առհասարակ Հանրապետութեան հետ: Նման մեկնաբանութիւններ եղած են, կ'ըսէ, մասնաւորաբար ռուսական քանի մը լրատուական գործակալութիւններէ: Կարելի է ուշադրութիւն չդարձնել, բայց, վտանգաւորն այն է Ն. Մելքումեանի համար, որ յայտարարութիւնները ամենայն հաւանականութեամբ կու գան նոյն աղբիւրէն, ապա ինչ–ինչ յատուկ սպասարկութիւններ մամուլին կը յանձնեն խեղաթիւրուած նիւթեր:

Հոկտ. 27–ին, զինուած յարձակում գործած մեղադրեալներէն մէկը՝ Է. Գրիգորեան արդէն իսկ զղջում յայտնած է ըստ իր փաստաբանին՝ Վ. Սաֆարեանի: Գրիգորեան ըսած է որ ինքը ոչ մէկուն վրայ կրակած է, ընդհակառակն «բուժօգնութիւն ցոյց տուած է վիրաւորներուն»:

Ազրպէյճանի ժողովրդավարական կուսակցութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր կ'ըսէ թէ Ղարաբաղի հարցին կապակցութեամբ իշխանութիւններու փոխ–զիջումներ ընելու պատրաստակամութիւնը կը բախի ժողովուրդի տարբեր խաւերու բողոքին:

Ք. ՓՈՆՍԸԼԷԻ ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆԸ

Նոյեմբեր 2–ին, Ֆրանսայի Ծերակոյտի նախագահը՝ Ք. Փոնսըլէ ցաւակցական այցելութիւն մը տուած է Հայաստանի դեսպանատան: Նոյն օրը, Ծերակոյտի նիստը սկսած է մէկ վայրկեան լռութեամբ ի յիշատակ Հայաստանի Ազգային Ժողովի բռնարարքի զոհերուն: Այս առթիւ, դեսպան Է. Նալպանտեան շնորհակալութեան խօսք արտասանած է: Դեսպանատունը հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է այս առընչութեամբ, ուր կը յիշուին նաեւ Ազգային Ժողովի յարգանքը, Շիրաքի, Ժոսփէնի, Ֆապիուսի, Վետրինի ցաւակցութիւնները, ինչպէս նաեւ այլ բազմաթիւ անձնաւորութեանց՝ ԻՒՆԷՍ–ՔՕ–յի ընդհ. քարտուղարին, Փարիզի քաղաքապետին, եւ այլն, եւ այլն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը Պ. Էճէվիթ ստուար պատուիրակութեամբ մը որուն մաս կը կազմէ գործի մարդոց 40 հոգինոց խումբ մը, Նոյեմբեր 4–ին երկօրեայ այցի մը համար մեկնած է Մոսկուա: Հանդիպումներու օրակարգին կարեւորագոյն տեղը կը գրաւէ քարիւղատարի հարցը. նաեւ ՓՔՔ–ի առընչուած հակահարեւէշական համաձայնութիւն մը որով Մոսկուա պիտի փորձէ Չէչէններու տրուած թըրքական զօրակցութիւնը չէզոքացնել:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կառավարութեան եւ նախագահութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող հաշտ համակեցութիւնը խախտեցաւ Նոյեմբեր 3–ին, երբ Ժոսփէն ելոյթ ունենալով Ազգային Ժողովին մէջ քար մը նետեց Էլիզէի, ընդդիմադիր երեսփոխաններուն հասցէին ըսելով. – «Կը թուի որ ձեզմէ ոմանք իրենց հարցումները Էլիզէ կարդալ կու տան նախքան հոս արտասանելը»: Էլիզէ անմիջապէս հակադարձեց եւ Շիրաք դիտել տուաւ որ «ակնարկութիւնը երբեք չի ծառայեր ճշմարտութեան» եւ աւելցուց. – «Հանրային գործեր վարելը կը պահանջէ ինքնատիրապետում եւ պաղարիւնութիւն»: Պարզ է որ ՄՆէՖ–ի հարցը կը ցնցէ Ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ Սթրոս – Քահնի մեկնումով ոչինչ կը լուծուի: Օրէ օր արդէն նոր փաստեր երեւան կ'ելլեն: «Փարիզիէն» գիւանները քրքրելով կը հաստատէր (Նոյեմբեր 4) որ Սթրոս – Քահնի անունին հետքն իսկ չկայ այդ տարիներուն, որպէս խորհրդական, ինչ որ կը նշանակէ թէ միայն կեղծարարութեան հարց չէ այլեւ շինծու աշխատանքի:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ գրեթէ էջ մը կը գրաւէ «Ֆիկարօ»ի Նոյեմբեր 4–ի թիւին մէջ, ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ի նախագահութեան իր թեկնածութեան առթիւ: Թերթը հատուածներ հրատարակած է երեսփոխանին ծրագրէն նոր խանդ մը տալու համար կուսակցութեան, որ բացառիկ առիթն ունի կ'ըսէ իսկական վերածնունդի մը եթէ ժողովրդավար եւ արդիական դառնայ:

ՊԱՊԸ Հնդկաստան եւ Վրաստան կը մեկնի Նոյեմբեր 5–ին եւ կը վերադառնայ Նոյեմբեր 9–ին:

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»
(«L'ORIENT-LE JOUR»)

(4/9 Novembre)

LES LARMES AMERES DE LA DIASPORA ARMENIENNE

Շաբաթաթերթը կ'արձագանգէ Երեւանի իրադարձութիւններուն արտատպելով Պէյրութի «Լ'Օրիան – Լը Ժուր» օրաթերթի յօդուածը, ուր Ժանին Ժալխ կը նկարագրէ լիբանանահայ գաղութին հակազդեցութիւնը: Բոլորն ալ, կ'ըսէ, իրենք զիրենք մասնակից կը զգան այս ազգային սուգին, նոյնիսկ անոնք որոնք ծանօթ չեն Հայաստանին: Դատապարտումը ընդհանուր է: Ու յօդուածագիրը կ'արձագանգէ կարգ մը արտայայտութիւններու, ինչպէս տիկին Վերա Եագուպեանի (զոր կը ներկայացնէ որպէս պատասխանատու Հայ Լիբանանեան Դաշնակցութիւն Կուսակցութեան) որ կ'ըսէ «փորձ մըն է որ կը միտի խախտել Հայաստանի կայունութիւնը»: «Շատ ծանր հարուած մըն է» կ'ըսէ Ժագ Զուխատարեան: Կան նման քանի մը այլ արտայայտութիւններ ալ:

«NOUVEL OBSERVATEUR»

(4/10 Novembre)

QUI A ARMÉ LE COMMANDO D'EREVAN

Այս խորագրին տակ շաբաթաթերթը կարճ արձագանգ մը կու տայ Երեւանի ոճրագործական դէպքերուն, զոր կը վերջացնէ միայն հարցականներով:

ՌՈՒՍԻԱ ԳԱՀԱՎԷԺ ԱՆԿՈՒՄԻ ՄԷՋ

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՏԱԿԸ

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ

Երկդիմութեան նմանօրինակ երեւոյթ մը կը պարզուի իսլամական աշխարհին հետ Ռուսիոյ կապերու գնահատման մէջ. թե՞ր թէ դէմ: Մտքի ու զգացումներու նոյն շփոթութիւնը հոս եւս կը պարզուի, եւ անխուսափելիօրէն զինք կ'առաջնորդէ տրամաբանութեան մէջ հակասական դիրքորոշումներու:

Ան կ'ափսոսայ, – «Օգոստոսի մէջ (1991), երկու օրերու ընթացքին, ջնջեցին երկու հարիւր տարիներու զոհողութիւնները ու ջանքերը (Ութ պատերազմներ Թուրքիոյ դէմ) դէպի Սեւ ծով (9) մուտք մը բանալու համար» (10): *Ըսել կ'ուզէ՝ Սեւ ծովէն անդին, նեղուցներու մէջէն ազատ երթուղի մը դէպի տաք ջուրերը, դէպի Միջերկրական: Ութ պատերազմնե՜ր Թուրքիոյ դէմ:*

Երբ կը խօսի Թուրքիոյ մասին ու դէմ, անխուսափելիօրէն այդ մտահոգումին կը զուգորդուի Հայաստան աշխարհը: Մեր բոլորին համար այս զգացականութիւնը ո՛չ միայն ներելի ու հասկնալի է, այլ նաեւ ու մանաւանդ բոլորովին բնական ու բնականոն: Նուազ քան տասը էջ անդին, Սոլժենիցին՝ ջղային ու հեգնական՝ հարց կու տայ, – «Մենք կը յաւակնինք կարգադրել բոլոր «կռիւները», որոնք կը ծագին Անդրկովկասի մէջ: Ինչո՞ւ մենք: Թուրքիոյ դէմ կը պաշտպանենք հայկական սահմանները: Դարձեա՛լ մենք» (11): *Եւ իր այս միտքը կը զարդարէ ռուս ժողովրդական առածներու պահեստէն քաղուած չքնա՜ղ խօսքով մը,* – «Որքա՜ն յաւ է իր տունէն հեռու ապրիլ...»

Ծիծաղ այս հեգնական դիտողութեան դիմաց կը կարդանք Սոլժենիցինի մտավախութիւնը, – «1991-ին իսկ, Ադրբէջանը անդամակցեցաւ «Իսլամական Համագումարին»: Կեդրոնական Ասիոյ երկիրներու բոլոր ղեկավարները բացայայտօրէն կը դառնան դէպի Թուրքիա: Տասնը երեսուն տարիէն ետք ի՞նչ պիտի ըլլան իրենց հողային պահանջքները մեզի հանդէպ» (12):

Կը վերադառնայ Հայաստանին, – «Առնենք Հայաստանի պարագան. ինչպէ՞ս պիտի կարենանք յարգել մեր յանձնառութիւնները, երբ մենք (*աշխարհագրականօրէն*) բաժնուած ենք Վրաստանով, որուն կեցուածքը մեզի հանդէպ անբարեկամական է» (13):

Նախապէս ան արդէն վճռած էր, – «Թուրքիան է որ գիտցաւ լաւագոյն օգուտ քաղել նոր կացութենէն՝ Կովկասի եւ մասնակիօրէն Կեդրոնական Ասիոյ մէջ գործօն ներթափանցումով մը: Եւ ահա (*Թուրքիան*) աննախընթաց եռանդ մը կ'որդեգրէ Վոսփորի եւ Տարտանէլի շուրջ, անտեսելով ի զօրու եղող միջազգային համաձայնութիւնները» (14):

Հիւսիսային Կովկասի ռազմական ներկայ իրադարձութեանց լոյսին տակ, որքա՜ն շահեկան կը մնայ գրքին մէջ Չէչէններուն յատկացուած բաժինը, ուր դարձեալ հեգնանքով, երկարօրէն կը խօսի այս գող ու ոճրագործ *ժողովուրդի մասին, որուն համար՝ կ'ըսէ Սոլժենիցին,* «կողոպուտները՝ պատանդներու ձերբակալութիւններով, ստրուկներու գերեվարումներով, եւ հօտերու գողութիւնը արդիւնաբերութեան ձեւ մըն է» (15), *նախապէս հաստատած ըլլալով թէ* «ոչ-չէչէն բնակչութեան դէմ հաւաքական սպանդները, կողոպուտները եւ ջարդերը սկսան 1991 գարնան իսկ» (16): *Քիչ անդին կը մանրամասնէ* «(*Ռուսերը*) առանց պատճառի կ'անարգուէին, նուաստացումներու կ'ենթարկուէին, իրենց ինչքերէն կը մերկացուէին, կը վտարուէին իրենց հողերէն, կը ջարդուէին, պատուհաններէ վար կը ձգուէին, կիները կը բռնաբարուէին, կ'առեւանգուէին, ինչպէս նաեւ այր մարդիկը, եւ նոյնիսկ անչափահաս մանուկները, զորս կ'առեւանգէին մանկապարտէզներէն. շատեր այսպէս կորան առանց հետք ձգելու» (17):

Հարցերը ըստ էութեան, ճշգրտապէս կը բնորոշուին: Անճրկումը սակայն կու գայ անոնց լուծման գծով ռուս կառավարութեան անզօրութենէն: Բացայայտ է որ Չէչէնիան յելուզակ պետութիւն մըն է: Իր պարագան աւելի կը ծանրանայ այն հետեւողական ջանքերուն պատճառով, զորս կը թափէ ան միանալու համար Թուրքիոյ եւ իսլամական աշխարհին: «(*Չէչէնիան*) բացայայտօրէն կ'աշխատի դաշնակցիլ Թուրքիոյ իսլամական աշխարհին հետ (..), Ռուսիայէն անջատուելու վրայ է. ասիկա կ'ընէ բացայայտօրէն, վճռակամօրէն, կանոնաւոր կերպով (...) (18): *Տաղտուկ, Չէչէնիա, նո՞ր Պոսնիա մը, նո՞ր Քոսովօ մը ...* «Հրաժարիլ Չէչէնիայէն, կը նշանակէր ձերբազատիլ (*մարմնի*) հիւանդ անդամէ մը. Ռուսիա դուրս պիտի գար աւելի առողջացած եւ աւելի զօրաւոր» (19): *Ցաւալի է որ Չէչէնիան իբր անկախ երկիր՝ Ռուսիոյ դէմ թշնամական տրամադրութիւններով տոգորուած յելուզակ պետութիւն մըն է. բայց Թուրքիոյ հետ անոր զինակցման հաւանականութիւնը աւելի կը բազմապատկէ վտանգը: Ի՞նչ է սակայն լուծումը: Գրչի մէկ հարուածով չի տրուիր պատասխանը: Գրողին կարծածին չափ հեշտ չէ փափաքին իրագործումը:*

Սոլժենիցին պատրանքներ կը սնուցանէ անպայման, երբ կը գրէ, – «(...) կարելի է որ Միացեալ – Նահանգները օր մը դառնօրէն զղջան՝ Եւրոպայի սրտին վրայ, Պոսնիոյ մէջ իսլամութեան զօրաւոր ամրոցի մը կերտումին ի խնդիր այնքա՜ն ջանքեր թափելնուն համար» (20):

Բարեբախտաբար Սոլժենիցին կ'ապրի տակաւին ստուգելու համար իր միամիտ ակնկալութիւնը, տեսնելով Ամերիկայի յարատեւութիւնը իր առաջադրանքներուն մէջ, աւելի բացայայտօրէն: Քոսովոյի ողբերգութիւնը տակաւին հեռու է իր վերջակէտին հասնելէ: Աւելի տեղին պիտի ըլլար խօսիլ թրքութեան *ու* փանթուրանիզմի *մասին, քան՝ իսլամութեան, որ շփոթութիւն կը յառաջացնէ մտքերուն մէջ: Ան զանազանուելու է արաբական հարազատ իսլամութենէն: Գիտենք թէ արաբական իսլամ երկիրներ երկար տարիներ կեղեքուած են թրքական իսլամութեան բռնատիրութեան տակ...*

Ընթերցողին արդար ակնկալութիւնն է յստակ պատասխան մը տարազուած հարցադրումներուն, եւ ուրեմն աներկբայ դիրքորոշում մը՝ արծարծուած հարցերուն հանդէպ: Գաղափարներու այս շարայարումով վերադառնալով մեր *Հայաստանին, տեղին պիտի ըլլար հարց տալ Սոլժենիցինին, – պաշտպանե՞լ թէ չպաշտպանել Հայաստանի սահմանները: Աւելորդ է հարցին խորացումը իր բոլոր տուեալներով. կը բաւէ ըսել թէ Ռուսիոյ պաշտպանութեան գիծը կ'անցնի ի միջի այլոց Հայաստանի սահմաններուն վրայով:*

Հայաստանի վերաբերեալ Սոլժենիցին կ'արծարծէ ուրիշ հարց մը եւս, որ եթէ մէկ կողմէ կը կազմէ նոր փաստ մը՝ իր այլամերժութեան, այսուհանդերձ իրականութեան պատասխանելով, մտահոգիչ կը մնայ միւս կողմէ հայութեան ճակատագրին կապակցութեամբ: Մեկնաբանութեան չկարօտող երեւոյթը՝ Հայաստանի քաղաքացիներուն – հարիւր – հազարներով – արտագաղթն ու ցրուումն է Ռուսիոյ մէջ. Հայաստանի պարպումը իր քաղաքացիներէն...

Արդարեւ, Սոլժենիցին մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ կը դարձնէ՝ Ռուսիոյ սահմաններէն ներս եւ գլխաւորաբար Կրասնոտարի (Հիւսիսային Կովկաս), ինչպէս նաեւ Արմաւիրի, Ստավրոպոլի եւ այլ շրջաններու մէջ հինէն ի վեր հաստատուած Հայերու կողքին՝ նորեկ Հայերու ներկայութիւնը, ճշդելով սակայն թէ «ազգագրական պատկանելիութեան» *նկատումներով չէ որ կ'արծարծէ այս հարցը, այլ* «ազգային պատկանելիութեան», *յստակացնելով նաեւ տարբերութիւնը երկու բնորոշումներուն. Կատարինէ Բ. Ցարուհիին օրերէն ի վեր հաստատուած հայ համայնքներուն անդամները ծագումով հայ՝ ռուս քաղաքացիներ են, մինչ նորեկները՝ նորանկախ Հայաստանի քաղաքացիներ են: Կը գրէ,* – «Հարիւր – հազարներով է որ Հայերը եկած են իրենք եւս հաստատուելու համար Հիւսիսային Կովկասի մէջ (մանաւանդ Կրասնոտարի մարզին մէջ) լքելէ ետք գերիշխան ու անկախ Հայաստանը: Յատկանշական իրողութիւն՝ նորեկները չեն կեդրոնանար ճարտարարուեստական մարզին մէջ, այլ առեւտուրի եւ սպասարկութեան մէջ» (21):

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ «ԽԱՂԱՂ» ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

Իր բազում մտահոգութեանց կարեւոր բեւեռներէն մէկն ալ Չինաստանն է, որուն հետ հասարակաց սահմանները Ռուսիոյ՝ մօտաւորապէս ութ հազար քիլոմեթրի կը հասնին: Համաշխարհայնացումի այս դարասկիզբին, ժողովուրդները երթալով աւելի սերտօրէն ճակատագրակից կը դառնան, հեռաւորութիւնները աստիճանաբար կը ջնջուին, եւ համայն մարդկութեան ճակատագրին հետ կապուած դէպքերը, իրադարձութիւնները մեզ կը հարցադրեն անպայման: Ցամաքամասերը մարդկային տեսակէտով իրարու կը մօտենան, յետագային իրարու միանալու համար: Աւելորդ չէ ուրեմն այդ հարցերուն արծարծումը՝ մեր ամէնօրեայ կեանքէն ներս իրենց հաւանական հետեւանքներուն համար:

Ինչպէս պարզուեր էր այլ հարցերու կապակցութեամբ, Ռուսիոյ հողային ամբողջականութեան պաշտպանութեամբ մտահոգ՝ Սոլժենիցին իր երկրին հողային տարածքը վտանգուած կը նկատէ: Եւ այդ վտանգը կու գայ Չինաստանէն: Չինաստան, կ'ըսէ ան, պէտք չունի իսկ պատերազմելու, Չինացիներուն թիւին կանոնաւոր ու անհամեմատ աճը բաւարար ըլլալով իրաւացի դարձնելու բռնագրաւումը Չինաստանի սահմանամերձ Ռուսիոյ ընդարձակ տարածութեանց մէկ մասին: Չինաստանի բնակչութիւնը ութն անգամ աւելի բազմանդամ է քան ռուս բնակչութիւնը. «(Ապագային ասիկա պիտի ըլլայ տասը, տասներկու անգամ): Ինչպէ՞ս այս պայմաններուն մէջ կրնանք յուսալ պահել Սիպերիան – գրեթէ ամայի, երեսի վրայ թողլքուած, ողբերգականօրէն ենթաբնակուած – (...): Չինաստան պէտք չունի իսկ մեզի դէմ պատերազմելու: Ատիկա պիտի ըլլայ «խաղաղ արշաւանք» մը, արդէն իսկ Կոբբաչովի կողմէ դիւրացուած՝ խուժումը հարիւր – հազարաւոր, միլիոնաւոր Չինացիներու, որոնք պիտի գրաւեն մեր անմարդաբնակ հողերը: Առանձինն Հիւսիսային Չինաստան կը հաշուէ 300 միլիոն բնակչութիւն, եւ մենք միայն 8 միլիոն ենք ամբողջ Սիպերիոյ համար: (...) Անկարելի է երեւակայել թէ մեր ծանրաբեռնուած մոլորակը անվերջանալիօրէն պիտի հանդուրժէ որ ռուսական տարածութիւնները այսպէս չշահարկուած մնան» (22):

Որքան բազմերանգ են արտաքին ճակատի վրայ ներկայացող հարցերը, նոյնքան բազում են ներքին մարզին մէջ այլասերումի երեւոյթները, որոնց դէմ կը պայքարի իրեն յատուկ հրայրքով, յուսահատութեան շեշտերով: Կառավարութիւն, բանակ եւ ընկերային կեանք, բոլորն ալ յառաջացեալ փտումի վիճակներ կը պարզեն, արտաքոյ եւ անըմբռնելի՝ ո՛չ միայն իրենց անհամեմատելի աստիճանաչափերով, այլ նաեւ արմատական խորացումներով: Սովետական անկեալ ռեժիմէն ժառանգուած յառաջացեալ փտումի կացութեան մէջ վերադարձուած ազատութիւնը խթաներ է բոլոր յոռի գործընթացները անարգել, – կաշառակերութիւն, մաֆիա, ոճրագործութիւն, – «Բազում են ահազանգի նշաններ, որոնք մեզի կը հասնին, եւ անոնք սարսափազդու են. գէշ պահպանուած զինամթերանոցներու շղթայաշար պայթումներ–այսուհանդերձ դիպուածի արդիւնք չէ ասիկա: Անբացատրելի ոճրագործութիւններ, նոյն զօրագունդի զինուորներուն կողմէ սպաննուած պահակներ – անոնք բոլոր երկիրներու զինուորական պատմութեան մէջ աննախընթաց իրողութիւններ են» (23):

Դժբախտաբար, այս իրադրութիւնը բացառաբար միայն ռուսական բանակին չէ վերապահուած... Նման – թէեւ մեկուսի – դէպքերու մասին տարաձայնութիւններ Հայաստանէն կը հասնին արտասահման, որոնց մասին անհատական նախաձեռնութեամբ, ամօթխածութեամբ, երբեմն կը խօսուի սփիւռքահայ մամուլին մէջ, երբ զոհի մը պարագաները կը յանդգնին արդարադատական լուսաբանութիւններ պահանջել՝ իրենց սիրելի հարազատին հայո՛ւ ձեռքերով գործուած քստմնելի սպանութեան պարագաներուն շուրջ:

Սոլժենիցին երէկ կ'ըսէր, – ինչպէ՛ս վերակազմակերպել մեր *Ռուսիան: Այսօր իր նոր գիրքով հարց կու տայ, – ինչպէ՛ս փրկել* մեր *Ռուսիան: Բոլոր բնագաւառները ընդգրկող գերմարդկային ցնցում մը կարող է զայն դուրս քաշել խաւարումի ու խորտակման համայնատարած վիճակէն: Բայց դժբախտաբար իր ստորագրած դեղագիրը կը կրէ դրօշմը երկդիմի առաջարկներու, որոնք յաճախ հեռու կը մնան իրապաշտ կարելիութիւններէ: Սոլժենիցին անապատի՞ մէջ կը քարոզէ. հաւանաբար: Իր գրքին միակ արժանիքը կը հանդիսանայ ցուցակագրումն ու արծարծումը հիմնական հարցերու, որոնք կը պարզեն Ռուսիոյ անել կացութիւնը:*

Բայց Սոլժենիցինի համաձայն ի՞նչ կարելիութիւն կայ դուրս գալու այս անել կացութենէն: Ճիշդ է թէ ամէն ինչ կախեալ է առաջին հերթին հաւաքական վճռակամութենէն, բայց Սոլժենիցին այնքան այլազան հարցերուն մէջ, գլխաւորը, կենսականը, Ռուսին համար մարմնապէս եւ հոգեւին փրկարարը՝ կը նկատէ Ուղղափառութիւնը, նայիլ դէպի անցեալը, վերադառնալ դէպի աւանդութիւնները՝ փրկելու համար ապագան:

Ուրեմն, բոլոր ճակատներու վրայ իր հետապնդած բարոյականացումը կ'անցնի Ուղղափառութեան մէջէն: Ան կը յանձնարարէ մինչեւ իսկ ռուս բանակը օժտել զօրակցութեամբը կրօնականներու կրօնքը՝ ամէն տեղ, փրկելու համար ստուգապէս վտանգուած հայրենիքը, – «Ուղղափառ Եկեղեցին պարտաւոր է իր տեղը գրաւել Ռուսիոյ ընկերային կեանքին մէջ (մինչեւ իսկ բանակին մէջ)» (24):

Այս վերջին կէտին առընչութեամբ թէեւ չի յստակացներ իր միտքը, բայց առաջարկը կը բնորոշէ իր մօտ բծախնդրութեան մտահոգութենէ աւելի՝ դրսեւորումը մոլեռանդութեան մը: Մոլեռանդ կամ խաւարամիտ հաւատացեա՞լ մը՝ Սոլժենիցին: Որակումը պիտի թուէր թերեւս ծանր, բայց պիտի մնար յարմարագոյնը՝ բնորոշելու համար Ռուսի հոգիին անթափանց խորհրդաւորութիւնը: Փրկել Ռուսիան՝ գերագոյն առաջադրանքը Սոլժենիցինին. եւ որպէսզի Ռուսիոյ փրկութիւնը ակիզբ մը ունենայ, հարկ է որ առաջին հերթին «հին – հաւատացեալները» (25) *վերադառնան իրենց տեղը, զոր կորսնցուցեր էին բանադրուելով ԺԷ. դարուն, եւ հալածանքներու ենթարկուելով այնուհետեւ պաշտօնակա՛ն Եկեղեցւոյ կղերականութեան եւ վերջին եօթանասուն տարիներու ընթացքին* նոր – հեթանոսութեան (*բառը կը պատկանի Սոլժենիցինին*) *մարմնացումը եղող համայնավար ռեժիմին կողմէ: Սոլժենիցին անդրդուելի է,* – «Ե՞րբ պիտի կարենանք անկեղծօրէն հաշտուիլ մեր ամէնէն հիմնական (*հաւատքի*) թեւին, հին – հաւատացեալներուն հետ, ո՛չ թէ անոնց «ներելու», այլ անոնց առջեւ ծնրադիր զղջալու այն անողորմ հալածանքներուն համար, որոնց ենթարկեցինք զիրենք անցեալին մէջ» (26):

Հաշտութեան միջոցով վերադարձ դէպի աւանդական Ուղղափառութիւն, կը պատգամէ, – «Մենք՝ Ռուսերս պարտինք ամրօրէն ու նուիրումով կառչիլ Ուղղափառութեան ոգիին, իբր մին՝ վերջին շնորհքներէն, զորս տակաւին ամբողջովին չենք կորսնցուցած:

«Ուղղափառ ոգին է, եւ ոչ՝ կայսերական իշխանութիւնը, որ կերտեց ռուս մշակութային տիպարը: Ուղղափառութիւնը՝ զոր պիտի պահենք մեր սրտերուն մէջ, մեր բարքերուն եւ մեր արարքներուն մէջ, պիտի զօրացնէ հոգեւոր գիտակցութիւնը, որ Ռուսերը կը միացնէ ազգագրական նկատումներէն անդին: Եթէ գալիք տասնամեակներու ընթացքին շարունակենք կորսնցնել աւելի (*մեծ թիւով*) բնակիչներ, հողամասեր եւ նոյնիսկ մեր Պետութեան գիտակցութիւնը, մեզի պիտի մնայ միայն անկորնչելի՝ ուղղափառ հաւատքը՝ աշխարհին վեհ ընկալումովը, զոր ան կը ներարկէ (*մեզի*) (27):

«Ո՛չ, կորսուած ընդարձակ տարածութիւնները չեն որ մեզի առաւելագոյն վնասները պատճառեցին: Ժողովուրդին հոգեւոր կեանքը աւելի կարեւոր է քան իր հողամասին ընդարձակութիւնը, քան աստիճանը իր տնտեսական բարգաւաճութեան. երկրի մը մեծութիւնը կը կայանայ իր ներքին (*հոգեւոր*), այլ ոչ արտաքին, զարգացման բարձր աստիճանին մէջ» (28):

Ընդհանուր բարոյականացման գծով առանց անտեսելու կարեւորութիւնը՝ ժողովուրդին մօտ հաւատքին վերակերտման դերին, այսուհանդերձ որքա՜ն իրապաշտ կը թուի նման մօտեցում մը՝ «ընդհանրացած թշուառութեան մէջ» *տառապող այդ ժողովուրդին համար: Սոլժենիցին հեշտութեամբ կը վճռէ,* – «հոգեւոր նոր փտախտը» «աւելի սարսափելի (է)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՍՐ

ՏՈՒՐ ԻՆԾԻ ՏԷՐ...

Միսաք Մեծարենցի անմահ բանաստեղծութիւնն է այս, որ կը հնչէ, որ պէտք է հնչէ գեղեցիկ զգլխութեան ու մարդասիրական զգացումներու տէր ամէն մարդուն ականջներուն մէջ, առտու իրիկուն, լոյսին մէջ թէ խաւարին.

Տո՛ւր ինծի, Տէ՛ր, ուրախութիւնն
անանձնական :

Արդի մարդուն Հայր Մերն է այս : Աղօթք մը որուն առաջին տողն իսկ կը բաւէ որպէս գաղափարային աղօթք : Մնացեալը արդէն բանաստեղծական զգացք է : Տէ՛ր, տուր ինծի ուրախութիւնը ուրիշներուն ծառայելու, ուրիշները ուրախացնելու, այդ ուրախութիւնով ուրիշներու աշխարհը լուսաւորելու : Տո՛ւր ինծի անանձնական ուրախութիւնը, որպէսզի գայն «ծաղիկներու պէս ժողվեմ ճամբուս վրան՝ նայուածքներուն մէջ ամէնուն եւ ամէն օր» :

Տո՛ւր ինծի, Տէ՛ր, ուրախութիւնն
անանձնական·

զանգուածներուս պէս զայն կախեմ
ամէն դրան՝
ու գերթ նարօտ ամէն դրան զայն
պսակեմ :
Տո՛ւր ինծի, Տէ՛ր, ուրախութիւնն
անանձնական·
զայն իբր անձրեւ ցօղեմ ամէն
դաշտի վրան՝
զայն իբր արեւ բաշխեմ ամէն
հորիզոնի :
Ճամբաներէ՛ն, ու գետերէ՛ն,
ու դաշտերէ՛ն,
անտառներէ՛ն, ու լեռներէ՛ն,
ու ձորերէ՛ն,
տանիքներէ՛ն, ու տուներէ՛ն,
ու դուռներէ՛ն՝
Տո՛ւր ինծի, Տէ՛ր, ուրախութիւնն
անանձնական :

Մեծարենց չէ՞ր կրնար այս միակ բանաստեղծութեամբ իսկ անմահանալ :

Բայց միայն Մեծարենցը չէ որ խօսք կ'ուղղէ Տիրոջ, «Տո՛ւր ինծի Տէր» ըսելու համար, խնդրելով ազնուագոյնը : Բանաստեղծ Զոհրապ, մեր Մեծաւեկին մեծ ճարտարապետներէն մէկը, կը գոչէ·

Տուր ինձ, Տէ՛ր, տուր որ
ես քուրմ արուեստի, մշակ
տարփաւոր,
ծիրանի ծովուդ կաթիլէն վեհտ
բանամ ովկէաններէն անհունի
փառքիդ :
Տուր ինձ, Տէ՛ր, յիշել անոնք որ
մոռցան զիս ճամբուն վրայ,
Անոնք որ ես, Տէ՛ր, մոռցայ
ակամայ :
Տո՛ւր ինձ առկայծել Յուշերն
ամպամած,
փարիլ ստուերին անոնց լուսաւէտ,
որ կեանքիս համար մոռցան
կեանքն յաւէտ,
ու երգե՛լ, երգե՛լ, երգե՛լ
տարփօրէն երգն
հունձքին դեղձան
անոնց որ առտուն երնելու օրուան,
անդարձ մեկնեցան :
Ու տուր ինձ, Տէ՛ր, տո՛ւր,
շուքս ըլլայ վեհտ,
շղարշ կապտաւուն, շաղ ականակիտ,
մտածումն իմ մութ՝ պայծառ
ադամանդ,
հպարտութիւնս յաղթ՝ անթեք,
անվկանդ,
առասպելին պէս բարձունքովն
հպարտ,
անբիծ, անարա՛տ,
ձիւնն աստեղազարդ,
անհա՛ս Արարատ :

Եկէք գլխարկ հանենք Զոհրապին այս քերթուածին դիմաց, ուր միայն փոքրիկ բաժին մըն է տրուած վերը : Գլխարկ՝ ոչ միայն բանաստեղծական հզօր ապրումին, այլ նաեւ Մեծաւեկինի փառաւորումին ու փառքին համար : Եւ բանաստեղծին հետ միասին կրկին գոչենք ·Տէ՛ր, տուր մեզի բոլոր այս ուրախութիւններն ու ապրումները, որովհետեւ մենք գանոնք կը խնդրենք ուրիշին համար, ո՛չ թէ մեր անձին :

Բայց եթէ բանաստեղծ ենք, երբեմն անկարելին ալ պիտի ուզենք Տիրոջմէն, ինչպէս ըրեր է Պուլկարահայ բանաստեղծ Արմէն Սեւան, 1927-ի իրիկուն մը, Սոֆիայի մէջ·

Մարմանդին մէջ կ'երկարի արծաթ
երիզը ջուրին,
բարտիները կը լուան իրենց հասակն
առնագեղ,
գուռի՛ն մէջ, ուր կը ցոլան կապոյտն,
աստղերն ու լուսին,
– Տո՛ւր ինձ անգամ մ'ալ, ո՛վ Տէր,
ապրիլ երազն այս տեղ :
Տո՛ւր ինձ երգել նպուռին հետը
ամրան ընդմէջէն,
փոքրիկ տղայ, տո՛ւր ինձ Տէ՛ր,
երթար բոպիկ քայլերով,
կալերուն ու վտակին գիրկը
գառնուկս արծելէն··
արծելէն···

Մեծ բան չէր բանաստեղծին խնդրանքը, որ անկասկած չիրականացաւ : Մեծ բան չէր : Վերստին դառնալ այն փոքրիկ տղան, որ, բոպիկ ոտքերով, կալերուն մէջէն ու վտակին քովն ի վեր պիտի քալէր – երթալ իր գառնուկը արածելով : Տէրը անկասկած այդ վերադարձը պիտի չշնորհէր անոր, միայն թէ թերեւս պիտի հարցնէր· «Է՛հ, դուն արդեօք արժէքը գիտէի՞ր մանկութեանդ օրերուն, երբ բոպիկ ոտքով ու այնքան անսեթեւեթ, վտակին քով գառնուկդ կ'արածէիր : Գիտէի՞ր» :

Կեանքը ինչե՛ր պիտի բերէ մեզի եւ օր մըն ալ մենք որքան փոքրիկ բաներու համար մեր դէմքը պիտի դարձնենք Տիրոջ ու պիտի աղօթենք :

Բանաստեղծ Գէորգ Էմին, որ մահացաւ այս տարի, արդէն վաղուց կը զգար կեանքին ծանրութիւնը ու տեսնելու պէս կ'ըլլար մօտալուտ մահուան եւ սառեւը : Եւ գրեց.

Տէ՛ր, քեզնից ոչ իշխանութի՛ւն,
ոչ էլ թագ ու գա՛հ եմ ուզում·
ոչ մէկ գա՛նձն ու հարստութիւն,
ոչ օգուտ ու շահ եմ ուզում·
Մի բան էի ուզում միայն՝
թէթեւ լինէր իմ կեանքը կարճ :–
Հիմա այդ յոյսն էլ կորցրած,
գոնէ ··· թեթեւ մա՛հ եմ ուզում :

Գէորգ Էմինին մահը թեթեւ եղա՞ւ, չեղա՞ւ, չենք գիտեր : Մաղթենք որ գոնէ հողը թեթեւ ըլլայ վրան :

Ռ. Հ.

ճան ընդհանրացած թշուառութիւնը» (29) :

Քաղաքական, հողային եւ ազգամիջեան հարցերու առընչութեամբ երկդիմի եւ իր մտածումներուն մինչեւ ծայրը երթալ մերժող կեցուածքէն ետք, կամ կեցուածքին հետ, իր անիրապաշտ մօտեցումին հետեւանքով այս անգամ նախապատուութեանց կարգը խախտելով, Սոլժենիցին ներկայ կոռւը կը հանդիսանայ ըղձոր յայտագիր մը՝ իր ամբողջութեան մէջ :

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՈՓԱԼԵԱՆ

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) «*Comment réaménager notre Russie? Réflexions dans la mesure de mes forces*» par Alexandre Soljenitzyne, 120 p., Librairie Arthème Fayard, 1990, Paris.

(2) Անդ, էջ 7 :

(3) «*La Russie sous l'avalanche*» par Alexandre Soljenitzyne, 356 p., Librairie Arthème Fayard, 1998, Paris.
(Ծանօթագրութեան թիւերուն յաջորդող թիւերը կը համապատասխանեն՝ իր երկրորդ գրքին էջաթիւերուն), –

(4) – 296· (5) – 297· (6) – 54· (7) – 55· (8) – 55:

(9) Մէջբերումին մէջ գոհացանք տառացի թարգմանութեամբ, բայց կ'ենթադրենք թէ ան ըլլալու է Սեւ ծովէն *անդին*, քանի Սեւ ծովը միշտ պիտի մնար լիճ մը՝ ցարական, սովետական թէ հանրապետական Ռուսիոյ նաւերուն համար, եթէ ազատ անցք չունենային նեղուցներուն վրայով :

(10) – 63· (11) – 72· (12) – 73· (13) – 76· (14) – 58· (15) – 147· (16) – 146· (17) – 148/149· (18) – 158· (19) – (151)· (20) – 59· (21) – 128· (22) – 80· (23) – 169· (24) – 309·

(25) Մոսկուայի Նիքոն Պատրիարք (1605 – 1681), կողմնակից՝ յունական Ուղղափառութեան, վերամշակել տուաւ Սուրբ Գրքի թարգմանութիւնը, յառաջացնելով ընդդիմութիւնը «հին – հաւատացեալներու» (ռուսերէն՝ *ռասքոլնիքի*, *Ռասքոլ* նշանակելով՝ Հերձուած), զորս կը գլխաւորէր գրող հոգեւորական մը՝ Ավվաքում : Ըստ քննադատներու՝ ասոր ինքնակենսագրութիւնը հարուստ եւ յուզիչ գործ մըն է, որուն մէջ հռետորութիւնը կ'ընդելուզուի ժողովրդային լեզուին : *Ռասքոլնիք*ներու պահպանողական գաղափարները տարածուած էին համայն Ռուսիոյ մէջ, եւ յատկապէս Դոնի, Օռենպուրկի, Սամարայի, փոլցքի թեմերուն եւ Կովկասի մէջ : Ինչպէս կը պարզուի Սոլժենիցինի վկայութենէն, «հին – հաւատացեալները» հալածանքի ենթակայ կը մնան չորս դարերէ ի վեր : Յիշենք Դոստոյեւսկիի «*Ոճիր եւ պատիժ*» վէպին հերոսը կոչեցեալն Ռասկոլնիով, լուսանցքային մտաւորական :

(26) – 311· (27) – 314· (28) –340· (29) – 291:

Վենետիկ եւ զբօսաշրջիկները

Վերջին շրջանին Վենետիկ գացողները անպայման նկատած են թէ գիները որքա՛ն բարձրացած են հոն : Մակոյկներուն տոմսը 20 Ֆր· կ'արժէ, պանդոկի միջին սենեակ մը շուրջ հազար ֆրանք : Կոնտոլի քառորդ ժամու վայելքի մը համար որուն կ'ընկերանայ ձայնագրուած մեղեդի մը, պէտք է 600 Ֆր· վճարել : Այսուհանդերձ, քաղաքը պիւտճէն հաւասարակշռելու համար անհրաժեշտաբար պէտք ունի նոր հարկեր սահմանելու :

Յաջորդ տարի, եթէ քաղաքապետին ծրագիրը ընդունուի, քաղաքին բնակիչները յատուկ քարտ մը պիտի ունենան, օգտուելու համար հանրային ծառայութիւններէ, ինչպէս՝ հանրային ճեմիշներ, թանգարաններ, մակոյկներ, եւլն· : Իսկ զբօսաշրջիկները պիտի պարտաւորուին այդ բոլորին համար հարկ վճարել որպէսզի կարելի ըլլայ անհրաժեշտ խնամքը տանիլ Վենետիկի պէս քաղաքի մը : Այդ տուրքը անձ գլուխ 3,5 Ֆրանքէն աւելի պիտի չըլլայ, կը բացատրէ փոխ–քաղաքապետը : Միակ հարցը անոր հարկային եւ իրաւագիտական օրինաւորութիւն մը գտնելն է : Մէկ բան որոշ է որ վենետիկցիներու տուրքերը պիտի չաւելնան : Փոխ – քաղաքապետին համար շատ բնական է որ զբօսաշրջիկները մասնակցին քաղաքին անհրաժեշտ խնամքներուն : Աժաննոց զբօսաշրջիկներու աղտոտած հրապարակներուն, փողոցներուն մաքրութիւնը ամէն տարի 61 միլիոն Ֆր· կ'արժէ քաղաքապետութեան : Տեղացիները արդէն ապրի հարկ կը վճարեն, ինչպէս պանդոկները, ուստի կարելի չէ անոնց յաւելեալ մասնակցութիւնը պահանջել :

Քաղաքը որ զբօսաշրջութենէ տարեկան 3,4 միլիառ Ֆր· կ'ունենայ, 61 միլիոնի յաւելուածական գումարին համար սեւեռած է նախ այցելուներու ամէնէն համեստ խումբին : Անոնք որ լաւագոյն պարագային սուրճ մը միայն կը խմեն Վենետիկի մէջ : Արդար չի գտներ որ 12 միլիոն զբօսաշրջիկ կրճատեն այն վենետիկցիներու պիւտճէն որոնք առեւտրական գործունէութիւն չեն տանիր : Մանաւանդ որ զբօսաշրջիկը տեղացիներուն համար անբաղձալի տարր է յաճախ : Զարմանալի չէ այդ պարագան երբ տեղացին որոշ շրջաններու անոնց բազմութենէն ոչ կրնայ մակոյկ մը մտնել, ոչ ալ փողոցը հանգիստ քալել :

Պէտք է ըսել որ դիւրին չէ ապրիլ քաղաքի մը մէջ որ դասուած է համաշխարհային հարստութիւններու կարգին : Բարեբախտաբար, գտնուած է այդ հանգամանքը թեթեւցնելու ճարը, զբօսաշրջիկներէն գանձուելիք հազար լիրերով :

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ·

– Հէ՞, – գոչեց Բարսեղ աղա զարմացած, – փախցուցիր մի··· ինչո՞ւ համար :

– Որովհետեւ շատ դժբախտ էր այդ որբանոցին մէջ··· տնօրէնուհին չար կին մըն էր եւ յաճախ կը ծեծէր որբուհիները :

– Բայց դուն ի՞նչպէս կ'իմանայիր այդ բաները :

– Միջոցը գտայ յարաբերութեան մէջ մտնելու Սուրբիկին հետ ··· իրարու հետ կը թղթակցէինք, եւ խեղճը միշտ կ'աղաչէր, որ զինքը ազատեմ այդ դժոխքէն··· երբ Սուրիա երթալ որոշեցի ու որոշումս յայտնեցի Սուրբիկին, բոլորովին յուսահատեցաւ··· խեղճ աղջիկը ինէ զատ մէկը չունէր աշխարհի երեսը իրմով հետաքրքրուող··· վերջապէս տեսայ, որ կարելի չէր զինքը թողուլ եւ հեռանալ··· գէ՞շ բան մըն է ըրածս :

– Չեմ գիտեր, – պատասխանեց Բարսեղ աղա :

– Ես բարիք մը ընել ուզեցի եւ կարծեմ թէ իրաւցնէ ալ ըրածս բարիք մըն է :

– Բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ աղջկան վիճակը Սուրիոյ մէջ :

– Լսեցի, որ Պէյրութի մէջ հայկական աղջկանց որբանոցներ կան եղեր, կ'աշխատիմ անոնցմէ մէկուն մէջ տեղաւորելու զինքը :

– Եւ եթէ չյաջողի՞ս :

– Ծակտիս քրտինքովը կ'ապրեցնեմ, – ըսաւ Գարեգին հաստատ շեշտով մը :

– Բայց եթէ որբանոցէն փնտռեն Սուրբիկը, գիտե՞ս որ ըստ օրինի ըրածդ ծանր յանցանք մըն է ու պատիժն ալ անոր համեմատ :

– Մարդ չի գիտեր ու չի կրնար կասկածիլ, թէ ես փախցուցած եմ զինքը··· ասկէ զատ չեմ կարծեր, որ զինքը փնտռող ըլլայ :

– Կարելի՞ բան է որ չփնտռեն :

– Սուրբիկէն առաջ ուրիշ որբուհիներ ալ փախան այդ որբանոցէն· հարցնող փնտռող չեղաւ :

– Զարմանալի բան :

– Կ'երեւայ, որ դուք մօտէն տեղեակ չէք այդ որբանոցներու վիճակին, եթէ ոչ այդչափ պիտի չզարմանայիք, – ըսաւ պատանին :

– Շիտակը՝ որբանոցներով չհետաքրքրուեցայ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա :

– Հիմա, որ ամէն բան պատմեցի, դարձեալ զիս յանցաւո՞ր կը նկատէք :

– Չէ, տղա՛ս, միայն թէ կը վախնամ, որ երկուքդ ալ թշուառ կ'ըլլաք :

– Հոգ մի՛ ընէք, քանի որ աշխատելու կամք եւ կարողութիւն ունիմ, ո՛չ ես թշուառ կ'ըլլամ եւ ո՛չ ալ կը թողում, որ Սուրբիկը թշուառ ըլլայ :

Այս խօսքերը արտասանելէ ետքը Գարեգին մեկնեցաւ Բարսեղ աղայի քովէն, չուզելով աւելի երկար ատեն առանձին թողուլ Սուրբիկը :

– Այս տղան մարդ պիտի ըլլայ, – կը խորհէր Բարսեղ աղա, – բարի սիրտ մը ունի եւ կորովի նկարագիր, եթէ կարելի ըլլար իրեն որեւէ կերպով օգնութիւն մը ընել··· ամէն պարագային պիտի աշխատիմ, որ Պէյրութի մէջ իր հետքը չկորսնցնեմ :

Յերեկուան մօտ Բարսեղ աղա տեսաւ Թօմին ու Շաւարշը, որոնց դէմքին վրայ ուրախութիւնը կը ճառագայթէր եւ որոնք խնդալով խօսելով դէպի իրեն եկան :

– Բարեւ, Բարսեղ էֆէնտի, – գոչեց Շաւարշ,– երէկուընէ ի վեր ի՞նչպէս էք տեսնեմ :

– Շիտակը՝ շատ աղէկ չեմ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա :

– Ինչո՞ւ, ի՞նչ ունիք :

– Գիշերը չկրցայ քնանալ··· քապինը շատ փոքր էր եւ երեք հոգի էինք :

– Ես չըսի՞, որ երկրորդ կարգին մէջ անհանգիստ պիտի ըլլաք :

– Իսկ դուք ի՞նչպէս էք··· ուրախ-զուարթ կը տեսնամ կոր երկուքդ ալ :

(Շար. 133)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Նազարէթ Պշտիկեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Հայաստանի Խորհըրդարանի զոհերուն ի յիշատակ։

NICE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Ciné-Club

Lundi 15 Novembre à 20 h 45

Hôtel Splendid - 50,Bd Victor.Hugo, Nice

Projection exceptionnelle d'un film réalisé en 1916

Copie brute inédite (25 mn) - Sans titre - Collection anonyme privée

sur le thème de

La tragédie arménienne de 1915

précédée du documentaire **ARMENIE 1900**

(13 mn, 1981, réalisé par J. Kébadian, d'après le livre **Arménie 1900**, éd. Astrid, 1979)

Prix des places : 40 F (entrée gratuite pour les membres).

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

activités permanentes

INFORMATIONS

Parmi les 19 activités -soit 57 cours- **quelques places sont encore disponibles en**

Musique : Violon — Eveil musical

Langue arménienne débutants : enfants, adolescents, conversation adultes

Heure du conte : 6-7 ans

Danse débutants : 8-10 ans

Kung-Fu (en association avec l'ABBA) : 8-12 ans.

NOUVELLES ACTIVITES 1999-2000

Echecs

Enfants débutants : complet

Niveau moyen :

Quelques places disponibles

Ouverture cours pour adultes débutants

Théâtre arménien

pour les enfants de 7 à 12 ans

Début des cours le Mardi 26 Octobre de 17h à 18h30

Pour tous renseignements s'adresser à la Direction

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի «Տէր-Դաւթեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Նորքի որբանոցին ի նպաստ. —

Տէր եւ Տիկին Պասմաճեան, Տիկին Պետիկեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գեղամ Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան, Տիկին Կարապետեան 300-ական Ֆր., Տիկին Լըվէն 400 Ֆր.։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ

գործերը կը ցուցադրուին Նոյեմբեր 18-էն Յունուար 15

Hôtel Libertel L'Horset Opéra

18, rue d'Antin — 75002 PARIS

— Métro : Opéra —

Արուեստագէտը ծնած է Ֆրանսա, 1959-ին եւ կը նկարէ մանաւանդ բնանըկարներ (Նորմանտի, Իլ - տը - Ֆրանս, Պրըթանեը, Փրովանս, Սէնի եւ Ուազի ափերը)։

TISSUS DES URSULES

Tout le décor de la maison

Siège social 7 Place des Ursules

Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

25ème ANNIVERSAIRE

DEJEUNER

AU PROFIT DES ETUDIANTS BOURSIERS DE LA MAISON D'ARMENIE

Le Dimanche 12 Décembre

au Yan's Club

— Prière de noter —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Rhône-Alpes

Dans le cadre du 70e anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France, placé sous le haut patronnage de Monseigneur *NORVAN ZAKARIAN*, les sections de la régoin Rhône-Alpes vous invitent à une exposition «L'ARMENIE AU FEMININ» retraçant le passé, le présent de l'association bien vivante à travers photos, documents et vidéos.

Cette exposition se tiendra du 4 au 13 Novembre à la Maison des Ecritures; 26, Place Bellecour à Lyon.

Horaires d'ouverture : du Mardi au Samedi de 15h30 à 19h30.

A l'issue de l'exposition,

Mme ANAHIDE TER-MINASSIAN

Maître de Conférence à la Sorbonne

retracera l'évolution et le rôle de la femme arménienne durant ces longues années jusqu'à l'aube du 21e siècle. Cette conférence aura lieu le Samedi 13 Novembre à 17h.

Ne manquez pas ces différents rendez-vous de la Croix Bleue des Arméniens de France à la Maison des Ecritures.

—— Entrée libre ——

Centre Culturel SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS

Le mardi 9 Novembre à 20h45

PRESENTATION DE LA METHODE ASSIMIL

pour apprendre sans peine L'ARMENIEN ORIENTAL

par **Jean-Varoujean GUREGHIAN**, auteur

Jean-Pierre MAHE, correcteur et conseiller grammatical

HOVIV, dessinateur-humoriste

qui a illustré le manuel et dont les dessins seront exposés à cette occasion sur nos cimaises, **du mercredi 10 au mardi 16 Novembre** tous les jours de 16h à 20h.

Entrée libre — Cocktail — Vente du manuel et des cassettes ou CD l'accompagnant.

Métro : Cardinal Lemoine, Monge

R.E.R : Luxembourg

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 7-ին իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — Paris 8[e]

Ապա հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue — 75009 PARIS

* * *

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի, Նոյեմբեր 7-ին, իրմէ յաւէտ բաժնուած անդամուհիներու յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, ճաշ մը կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9[e]

Pour un poste de Direction

Région parisienne

Emploi de longue durée

Recherchons cadre, d'origine arménienne

Envoyer C.V. à l'adresse suivante :

A. A. A. S.

77, Rue La Fayette — 75009 PARIS

Tél. : 01 48 78 02 99

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant

— Transport
— Hébergement
— Location et cours de ski
— Remontées mécaniques
— Assurance

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

●

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 6 au 13 février 2000 à Bellefontaine (Jura)

— Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.

Ecrire à :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Date limite de candidature : 18 décembre 1999.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 8, ժամը 20.30-ին

Centre Administratif d'Asnières:

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6
SAMEDI
6 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.767 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.767

Ի՛ՆՉ ԳՐԵՑԻՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28-ԻՆ ԵՒ ՅԱՋՈՐԴ ՕՐԵՐՈՒՆ

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Հայաստանի Ազգ. Ժողովին մէջ գործուած արարքը որ ղեկավարութեան ամենէն բարձրաստիճան դէմքերը փոխեց ո՛վ գիտէ որ նպատակին, դատելով հասնող արձագանգներէ, այն տպաւորութիւնը կուտայ թէ դղրդացունց, աննախադէպ պատահարի մը ազդեցութիւնը գրեթէ չէ գործած բազմութիւններուն վրայ: Եթէ ճիշդ է տպաւորութիւնը, հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ իր առօրեային ամէն օր ծանրացող հարցե՞րը ապշելու, ցնցուելու տրամադրութիւն չեն ձգած ժողովուրդին վրայ, թէ ասիկա հետեւանքներէն մէկն է զանգուածին ու իշխանութեան միջեւ շուրջ վեց տարիէ ի վեր խորացող ճեղքին:

Տարօրինակ է նշմարել թէ Հայաստանեան մամուլն ալ պատահարին արձագանգած է զուսպ կոչուելու առտնանի չափաւորութեամբ մը. չկան բացառիկ մեծութեամբ տառերով ու արտակարգ, արտառոց պատահար մը յայտարարող խորագիրներ: Հոկտեմբեր 28-ի օրաթերթերէն դղրդացունց բան մը իմացնելու վայել Ա. էջ մը ունի գրեթէ միայն «Ազգ»ը: Ամբողջ էջին լայնքով, երկու տողի վրայ տրուած խորագիրը կ'ըսէ. «Արիւնալի Հաշուեյարդար Ազգային Ժողովում»: Վրան աջ անկիւնն ալ զետեղուած են Վ. Սարգսեանի ու Կ. Դեմիրճեանի նկարները: Անկարելի է անուշադրութեան մատնել առաջին լրատուութենէն իսկ կատարուածին տրուած «Հաշուեյարդար» բնորոշումը:

Ինչ կը վերաբերի մնացեալին, Ազգային ժողովին թերթը՝ «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը առաջին էջի համար գրեթէ սովորական մեծութեամբ տառերով խորագրած է. «Արիւնալի Ոճրագործութիւն Ազգային Ժողովում»: Տարբեր չէ պարագան «Հայկական ժամանակ»ին որ «Սպանդ» վերտառութեան տակ կը տեղեկացնէ. «Սպանուած են Հայաստանի Ազգ. Ժողովի նախագահն ու վարչապետը»: Լրատուութեան հետ կան հարցականներ. ինչպէս ահաբեկիչները կրցան մտնել Խորհրդարան, ի՞նչ էր իրենց նպատակը, ինչպէ՞ս բուն և միակ թիրախ ճշդած էին Վ. Սարգսեանը: Ոչ իսկ ընթերցողին մօտ յատուկ ուշադրութիւն արթնցնելու ջանքը կը մատնեն «Առաւօտ»ի սովորական տառատեսակով «Գաղափարական մարդասպանը» եւ «Հայոց Աշխարհ»ի գրեթէ փոքրատառ «Եղերական, Թրքաբարոյ հարուած պետութեանն ու ազգին» խորագիրները. վերջինին էջը աւելի ուշագրաւ է Կ. Դեմիրճեանի ու Վ. Սարգսեանի լուսանկարներով: Իսկ «Երկիր»ը ոչ մէկ խորագիր ունի պատահարը տեղեկացնող. վեց սիւնակնոց էջին 5 սիւնակին վրայ զետեղուած է սեւ ուղղանկիւն քառանկիւն մը որուն տակը հինգ տողով ամփոփուած է եղելութիւնը: Վեցերորդ սիւնակին գլուխը տեղ գրուած է «Ի զուր են շահարկում» խորագրով Հ.Յ.Դ.-ի յայտարարութիւնը ուր կ'ըսուի թէ գլխաւոր ահաբեկիչ Ն. Յունանեան արտաքսուած է կուսակցութենէն ու որեւէ կապ չունի անոր հետ: Նոյն էջին վրայ Ա. Ղազինեանի ստորագրած գրութիւնը պատահարը կը կապէ երկրին ընկերային, տնտեսական, քաղաքական խոր հակասութիւններուն, ահազանգելով թէ նոյն ընթացքը շարունակուելու պարագային կը յանգեցնէ Հայաստանի կործանումին:

Ինչ կը վերաբերի նիւթին մասին նոյն թերթերուն հրապարակումներուն, կան հետաքրքրական հաստատումներ, մատնանշումներ, հարցականներ, որոնք պատասխանը հասկնալու, բացայայտելու, օգնող լարեր կուտան:

Ասոնցմէ առաջինը կ'անդրադառնայ արարքին համար օրուան ու պահին ընտրութեան: Ահաբեկիչները խուժած են Խորհրդարան այն միջոցին երբ Խորհրդարանի նիստը կը հեռասփռուէր ու գրեթէ ամբողջ ժողովուրդը ականատես եղած է իր ղեկավարներուն սպանութեան: Ընտրուածը օր մըն է նաեւ երբ Հայաստանի մէջ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութիւն կը կատարուի եւ վարչապետին թիկնապահները, գոնէ այդ պահուն, բացակայ են:

Երկրորդ հաստատումը թերեւս ամէնէն մտահոգիչն է. լրագրողներ որոնք Խորհրդարանը գտնուած են դէպքերուն ընթացքին, զարմանալով զարմացած են նշմարելով որ երեսփոխաններն ու ապահովութեան ուժեր որոշ յապաղումով, չէզոքութեամբ հակազդած են, կամ բնաւ չեն հակազդած: Այս առումով «Ազգ»ը (Նարինէ Դիլբարեան) կը գրէ. «Մենք համոզուած էինք որ ի պաշտօնէ վարչապետի, Նախարարաց խորհրդի գրեթէ ամբողջ կազմի, Ազգային ժողովի անվտանգութիւնը պահպանելու կոչուած ֆիզիկապահ մարմինները ու թիկնապահները գոնէ կը փորձեն դիմագրաւել արկածախնդիրներին, սակայն այդպէս էլ ոչ ոք չփորձեց պաշտպանել պետութեան ղեկավարներին»: Բաւական կատարեալ զուգահեռ կը կազմեն «Հայոց Աշխարհ»ի (Վահան Վարդանեան) հետեւեալ տողերը. «Լրագրողներով դուրս եկանք դահլիճից: Ճանապարհին, միջանցքներում, չկար ոչ մի զինուած մարդ որ ունակ լինէր դիմադրութիւն ցոյց տալու»: Տարբեր չէ Նայիրա Մամիկոնեանի բաժինն ալ («Հայկական ժամանակ») թէ՝ «Ոստիկանները ու ներքին զօրքերը դէպքի վայր ժամանեցին կատարուածից միայն աւելի քան մէկ ժամ յետոյ: Նախագահ Ռ. Քոչարեանը ահաբեկիչների հետ բանակցութիւններ վարելու համար Ազգային ժողովի շէնք ժամանեց միայն ժամուկէս յետոյ, սակայն բանակցութիւնները սկսուեցին աւելի ուշ»:

Նոյն ականատեսներուն վկայութեան մէջ տեղ գտած է ահաբեկիչներու խումբին գլխաւոր դէմքին՝ Ն. Յունանեանի ակներեւ վայրագ ընթացքը: «...Նրանցից (երեսփոխաններէն) ոչ ոք չփորձեց պաշտպանել այդ պահին աջակողմեան առաջին շարքում միայնակ նստած Վազգէն Սարգսեանին որի վրայ Ն. Յունանեանը եւ նրա յանցակիցը կրակեցին երկիցս: Վերջին կրակոցները, մեր համոզմամբ, ստուգողական էին եւ ապացուցում էին մարդասպանների դաժանութիւնը, մոլեռանդութիւնը» կը գրէ Ն. Դիլբարեան: Նոյն տուեալը կայ Աննա Իսրայէլեանի ծաւալուն նկարագրականին մէջ ալ («Առաւօտ»). «"Դու մոռացե՞լ էիր, որ հայ ժողովուրդը տէր ունի, այ ա՛» – արդէն անկենդան վարչապետին հարցումներ էր ուղղում Ն. Յունանեանը, հայհոյում ու նորից կրակում՝ "հինգ տարի չթողիր որ էս ժողովուրդն ընտրութիւն անի"»:

Ամէն կասկածէ վեր է որ արարքին համար պահի ընտրութեան մէջ յատուկ իմաստ ունեցած է նիստին հեռասփռումի պարագան: Ասիկա նախ երկրին գերագոյն իշխանութեան առեւանգը վարկաբեկելու, ապա քանի մը ահաբեկիչի կամքին ենթարկելու կարողութեան հայելին եղած է. ապա գրեթէ բացայայտ կերպով ցոյց կուտայ որ ահաբեկիչները գործի անցած են ծրագրով մը որ չէ իրականացուած: Գլխաւոր ահաբեկիչը այն ապահովութեամբ որ նիստը կը հեռասփռուի ու ինք կրնայ ուղղակի ունկնդիրներուն, դիտողներուն խօսք ուղղել, արտաբերած է բարձրախօսով. «Սիրելի հայրենակիցներ, ձեր արիւնը ծծողների հերն անիծել, սատկացրել ենք: Բոլորդ դէպի Ազգային ժողով: Եւ մենք կը յաղթենք»: Յետոյ կ'ըսէ ներկայ լրագրողներուն. «Բոլորդ դուրս եկէք եւ ամբողջ ժողովրդին բերէք դէպի շէնք»: Աւելի ետք՝ «փորձում էին տպաւորութիւն ստեղծել թէ իրենք այդ 5-ից աւելի են. «Հրանդին զանգի՝ ասա, թող տղերքին սաղին հաւաքի գայ» (Ա. Իսրայէլեան):

Կարդալէ ետք Ազգային ժողով երթալու ամբողջ ժողովուրդին կրկնակի, եռակի կերպով ուղղուած կոչը եւ «Հրանդին զանգել»ու հրահանգը որ տղաքը հաւաքէ ու հոն դիմէ, դժուար չէ երկու հետե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕԾՈՒՄ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Նոյեմբեր 4-ին, Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին, օծումը կատարուած է Ամենայն Հայոց 132-րդ հայրապետ Գարեգին Բ.ի: Արարողութեան մասնակցած են Հայց. Եկեղեցւոյ 12 արքեպիսկոպոսները որոնք կատարած են ձեռնադրութիւնը ու նորընտիր կաթողիկոսին յանձնած կաթողիկոսական ասան, մատանին ու հանդերձները: Ապա Գարեգին Բ. բարձրացած է կաթողիկոսական գահը:

Արարողութեան ներկայ գտնուած են ռուս, վրացական, ղպտի, ուղղափառ եկեղեցիներու, կաթողիկէներու, անգլիքաններու, հայ կաթողիկէներու, Պոլսոյ Տիեզերական Պատրիարքութեան ներկայացուցիչներ: Ներկայ գտնուած են նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեան, վարչապետ Ա. Սարգսեան, երեսփոխաններ, նախարարներ:

Նորօծ կաթողիկոսը իր խօսքին մէջ ըսած է.– «Ներեկեղեցական եւ ներազգային բազում խնդիրներ ունենք, ինչպէս պատմական անցեալից ժառանգած, այնպէս և ներկայ անկախ պետականութեան կերտմանն ուղեկից: Չեմ երկնչում, որքան էլ բարդ ու դժուարին եւ խորարմատ են կուտակուած այդ խնդիրները հայրենական մեր կեանքում, քանզի յարուցեալ Տէրն է իմ յոյսը եւ հայրերիս Աստուածն է իմ ապաւէնը եւ գործակից ունեմ առաւել փորձառու իմ հոգեւոր եղբայրներին, մեր Ս. Եկեղեցւոյ նուիրապետական Աթոռների գահակալներին, հաւատաւոր ողջ հոգեւոր դասը որոնց հետ միասնաբար պիտի յաղթահարենք բոլոր դժուարութիւնները»:

Գարեգին Բ.ին ուղղուած շնորհաւորական խօսքով հանդէս եկած է նախագահ Ռ. Քոչարեան ըսելով.– «Կը հաւատամ որ ամենաարժանաւոր անձնաւորութիւնը բարձրացաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի գահուն վրայ»: Ապա ապահովութիւն տուած է որ նոր կաթողիկոսը կը վայելէ Հայաստանի ղեկավարութեան անսակարկ զօրակցութիւնը:

Նոյն օրը, նախագահ Ռ. Քոչարեանին այցելութիւն մը տուած են Ամենայն Հայոց եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսները: Ապա, Հանրապետութեան նախագահը ընդունած է նաեւ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչները, որոնք Հայաստան ժամանած էին Գարեգին Բ.ի օծման արարողութեան մասնակցելու համար:

ԻՍՐԱՅԷԼ

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ԲՈՂՈՔ

Ս. Հողի քրիստոնեայ բոլոր սրբավայրերը փակ պիտի մնան Նոյեմբեր 22-ին եւ 23-ին բողոքելու համար իսրայէլեան կառավարութեան այն որոշումին դէմ, որ կ'արտօնէ մզկիթի մը կառուցումը Նազարէթի Ս. Աւետման Մայր Տաճարի կողքին: Այս առթիւ միացեալ հաղորդագրութիւն մը հրապարակուած է զոր ստորագրած են Թորգոմ պատրիարք Մանուկեան, Յոյն օրթոտոքս պատրիարքը՝ Թէոդորոս Ա., լատին պատրիարքը Միշէլ Սապպահ եւ Ֆրանկիսկեան միաբանութեան պետը՝ Ճիովաննի Պաթթիսթելլի:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՄԷԹՐ ԽԱՉԻԿ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Նոյեմբեր 4-ին, Պէյրութի հիւանդանոցի մը մէջ յետ անողոք հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է մէթր Խաչիկ Պապիկեան, քաղաքական ծանօթ դէմք մը լիբանանեան եւ լիբանանահայ կեանքին մէջ:

Կիլիկեցի ծնողքէ, Խաչիկ Պապիկեան ծնած է Լարնաքա (Կիպրոս) 1924-ին: Շրջանաւարտ իրաւաբանական համալսարանէն, Խաչիկ Պապիկեան արհեստով փաստաբան, կանուխէն մտած է քաղաքական ասպարէզ եւ տեւական կերպով երեսփոխան ընտրուած է Հ.Յ.Դ. ցանկին վրայ: Առաջին անգամ ընտրուած է 1957-ին եւ երեսփոխան մնացած է մինչեւ մահ: Քանիցս եղած է նաեւ նախարար: 1972-ին երբ Լրատուութեան նախարար նշանակուած է, առաջին հայ նախարարն էր լիբանանեան կառավարութեան մը մէջ: Յետագային եղած է նաեւ Առողջապահութեան, Զբօսաշրջութեան եւ Արդարադատութեան նախարար: Բազմաթիւ անգամներ Հանրապետութեան նախագահը ներկայացուցած է արտասահման, միջազգային խորհրդաժողովներու. փոխ-նախագահն էր Ֆրանսախօս երկիրներու համագումարին:

Խաչիկ Պապիկեան նաեւ բեղուն գործունէութիւն ունեցած է լիբանանահայ ազգային կեանքին մէջ, գլխաւորաբար Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը, գործօն անդամ ըլլալով Ազգային Կեդրոնական վարչութեան: Յաճախ կ'ընկերանար երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին, երբ ան կը գրաւէր Կիլիկիոյ Աթոռը եւ ընկերացած էր նաեւ 1995 Ապրիլին Էջմիածին, ընտրութեան առթիւ:

Իր մահը կորուստ մըն է թէ Լիբանանի եւ թէ լիբանանահայութեան համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ՝ Մաքսիմ Կրեմէց փոթորիկ մը ստեղծեց Նոյ. 4-ին Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանէն ընկերվարական երեք երեսփոխաններու անունները տալով, որպէս անձեր որոնք նիւթապէս օգտուած են ՄՆԷՖ-էն եւ շուտով քննութեան տակ պիտի առնուին: Այս խօսքերը իրարանցում ստեղծեցին նախ իր իսկ կուսակցութեան մէջ, որ անմիջապէս ճշդեց թէ Կրեմէցի խօսքը զուտ անձնական բնոյթ ունի, Ռ. Հիւ աւելցուց թէ այդ յայտարարութիւնները որեւէ ձեւով Համայնավար կուսակցութիւնը խնդրոյ առարկայ չեն ըներ: Այդ երեք երեսփոխաններն են.– Ժան-Քրիստոֆ Գամպատելիս, Ժիւլիէն Տրէ եւ Ժան-Մարի Լը Կէն: Կրեմէց, յետագային ջանաց յետքայլ ընել, բայց, ուշ էր եւ աղէտը գործուած էր բազմատարր ձախին ծոցը: Երեքն ալ բուռն կերպով վրդովուած են եւ կ'ուզեն նոյնիսկ դատական հետապնդումի դիմել: Օրէ օր կը հաստատուի որ Ֆրանսայի Ուսանողներու Ազգ. Միութեան (ՄՆԷՖ) հարցը դեռ շատ զգայացունց յայտնութիւններու բեմ պիտի ըլլայ:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, Արդարադատութեան պետաճէի յատուկ տեղեկարերի իր հանգամանքով լսեց դատաւոր Ան-Ժոզէ Ֆիւլժերասը, որ վերջերս «տեղափոխուեցաւ», ինչ որ բաւական աղմուկ հանեց, քանի կապ կար ՄՆԷՖ-ի հետ: Տէվէճեան կը հաստատէ թէ ոչ մէկ լուրջ մեղադրանք կայ դատաւորին նկատմամբ որ քաւութեան նոխազ կը ծառայէ:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ պատերազմը կը շարունակուի եւ Ռուսաստան վճռած է վերագրաւել ամբողջ երկիրը, ինչպէս յայտարարեց Պաշտպանութեան նախարարը՝ Սերգէյեւ: Ինգուշիոյ նախագահին համաձայն, («Լը Մոնտ», Նոյ. 5), Չէչէնիոյ իրադարձութիւնները երկար առենէ ի վեր ծրագրուած էին Մոսկուա, քաղաքական հեռանկարով: Տեղւոյն վրայ ժողովուրդին ողբերգութիւնը մեծ է, ոչ ելեկտրական հոսանք կայ, ոչ կազ, ոչ խնամք:

ԵՐԵՔ ՍԵՐՈՒՆԴ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ԿԱՄ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԱՊՐԵՑԱՆ ՀՈՆ

Գրած էինք թէ «Ընկերային պատմութիւն» թրքական պարբերականին Սեպտեմբերի թիւը Ունեւորութեան տուրքին մասին ուսումնասիրութենէն զատ հետաքրքրական գրութիւն մըն ալ ունի Կիւլայ Տինչէլ ստորագրուած, ուր նիւթ կ'ըլլայ Եարմայեան ընտանիքին չուրջ դարու մը կեանքը, նախ որպէս Օսմանեան քաղաքացի: Դժուար չէ այդ օրինակը ընդհանրացնել, տեսնելու համար թէ ի՛նչ հանգրուաններէ անցաւ Հայուն կեանքը, քանի՛ փլուզում ու նոր սկիզբ ապրեցաւ այդ մէկ դարուն ընթացքին:

Եարմայեան ընտանիքին հետքերը կը գտնուին ԺԹ. դարու սկիզբը, Թոքատի մէջ: Ջաղացպաններու ընտանիք են: Կը զբաղին նաեւ հողագործութեամբ: Ի. դարու սկիզբը շրջանին բարեկեցիկ ու առաջնային ընտանիքներէն կը նկատուին: Ա. Ալպոյաճեանի «Պատմութիւն Հայոց Եւդոկիոյ» գործին մէջ յիշուած են Եարմայեանները:

1915-էն առաջ ընտանիքին աւելի քան քսան անդամները կ'ապրին մեծ դղեակի մը մէջ. ամառներն ալ կ'անցընեն Մալքայայի իրենց ամարանոցին մէջ: Անոնց զաւակները կ'ուսանին Թոքատի ամերիկեան քոլէճը, ինչ որ շրջանի պայմաններուն մէջ արհամարհելի բան չէ: Եարմայեան եղբայրներէն Մինաս նոյնիսկ մինչեւ Պէյրութ կ'երթայ բժշկութիւն ուսանելու: 1906-ին տեղւոյն ամերիկեան համալսարանէն կը վկայուի: Երբ կը սկսին 1915-ի տեղահանութիւնները, ան Երզնկայի մէկ հիւանդանոցին մէջ կը պաշտօնավարէ: 1918 Փետրուար 1-ի «Նոր Կեանք» գրած է թէ ան նոյն հիւանդանոցին մէջ իրեն մարմնին ներարկուած թոյնով սպաննուած է:

Եարմայեան ընտանիքը, բացի Ցարութիւն Եարմայեանէն, կ'որոշէ տեղահանութեան հրահանգին չենթարկուիլ ու պահուած մնալ իր դղեակին մէջ ուր գաղտնի թաքստոց մը կայ: Վեց - եօթը ամսուան պարէնով 17 հոգի հոն կ'ապաստանին: Իրենցմէ ոչ ոք կը փրկուի: Իսկ Ց. Եարմայեան որ կնոջը եւ երեք զաւակներուն հետ, ինք ալ որպէս կին ծպտուած, պահուըտած է անտառին մէջ, կը յաջողի վերապրիլ: 1916-ին Թոքատ կը վերադառնան: Կը յաջողին իրենց կալուածներէն դղեակը եւ ամարանոցը ետ առնել. բայց երբ Թուրք պաշտօնատար մը ընտանիքին մայրը կ'առեւանգէ, կը պարտաւորուին այդ կալուածները տալ որպէս փրկագին, ապա 1920-ին կը փոխադրուին Պոլիս: Ց. Եարմայեանի թոռը մինչեւ այսօր պահած է իրենց 80 կալուածներուն սեփականութեան թուղթերը որոնցմէ երկուքին պատճէնը տեղ գտած է յօդուածին հետ:

Ց. Եարմայեան տղուն Միհրանին հետ կը սկսի գործածուած երկաթեղէնի առեւտուր ընել. միջոց մը ետք երկու - երեք խանութի տէր կ'ըլլան: Երկուքն ալ ճարտարագիտական ուսում չունենալով հանդերձ, մեծ ձգտում ունին արտադրական գործունէութիւն տանելու: Հանրապետութեան հիմնումի տարիներուն այդ մարզը մեծ պարապ մը կը ներկայացնէ: Անկէ ալ քաջալերուած, կը սկսին պայտ, գամ, բահ, բրիչ, համետ, վառարան, կացին, դոյլեր, աղբի կառքեր, ոռոգման գործիքներ պատրաստել:

Բ. աշխարհամարտի տարիներուն հայր ու տղայ բանակին համար զանազան գործիքներ կ'արտադրեն. լուսարձակներ, մշուշի ռումբեր, հականեխիչ մեքենաներ, եւ այլն: Մ. Եարմայեան երբ առաջին լուսարձակը կը փորձէ իրենց աշխատանոցին տանիքէն, ապահովութեան կեդրոնէն կը տեսնեն, ու մտածելով որ այդ կերպով թշնամիին ազդանշան կուտայ, կը ձերբակալեն: Հակառակ բանակէն կատարուած միջամտութեան, երկու օր կ'արգելափակուի:

Եարմայեաններու արտադրութեան մէջ յատկանշական անկիւնադարձ մը կ'ըլլայ շոգիով մանրէազերծման մեքենաներու շինութիւնը: 1930-ական թուականներուն Գերմանիայէն կը ներածուին այդ մեքենաները: 1939 - 1942 տարիներուն Եարմայեան հաստատութիւնը այլ գործիքներու կարգին, այդ մեքենաներէն ալ կը շինէ բանակին համար: Բ. Աշխարհամարտի շրջանին անոնց հաստատութեան մէջ աշխատիլ հոմանիշ է զինուորական ծառայութիւն կատարելու: Սակայն, 1942-ին, Պոլսոյ եկամտական տնօրէնը որդի Եարմայեանը կանչելով կը յայտնէ թէ մանրէազերծման գործիքներու ապսպրանք պիտի տրուի աճուրդի ձեւով, բայց իրենց հաստատութիւնը պէտք չէ մասնակցի, քանի որ պիտի մասնակցի իր մէկ հարազատը: Մ. Եարմայեան կը մերժէ հնազանդիլ:

Կարճ ժամանակ մը ետք Ունեւորութեան տուրքը կը յայտարարուի: Նոյն տնօրէնութիւնը անհամեմատելի չափով բարձր տուրք կը նշանակէ հայր եւ որդի Եարմայեանի: Երկուքէն պահանջուածին գումարը կը հասնի մէկ միլիոն լիրայի: Մ. Եարմայեան այդ կարգադրութիւնը մանրէազերծման գործիքներու աճուրդի պատահարին կապելով կ'երթայ գայրոյթը պոռթկալու եկամտական տնօրէնին. անոր կոկորդը սեղմել կը փորձէ ու բռունցքի հարուածով մը սեղանին ապակին կը կոտրէ: Այդ արարքը պատճառ կ'ըլլայ որ ոստիկաններ միջամտեն ու արգելափակեն զինք: Տուրքը վճարած չըլլալով, Աշքալէ պարտադիր աշխատանքի ղրկուած առաջին թափօրին մէջ տեղ կը գրաւէ: Հոն տարի մը կը մնայ: Ամրան ձիով, ձմեռը շուներու քաշած բալխիրով մը թղթատարական բաշխում կ'ընէ:

Ունեւորութեան տուրքը եւ Աշքալէ աքսորը Եարմայեան ընտանիքին նիւթական հզօրութիւնը զերոյի կը հաւասարեցնեն: 1943-ին Միհրան նոր տեղ մը վարձելով, կ'որոշէ նոր սկիզբ մը փորձել: Հայրը Ունեւորութեան տուրքէն ետք կը լքէ աշխատանքը: Ինքն իր վրայ կը փակուի ու մինչեւ մահը օրը հազիւ տասը բառ կ'արտասանէ:

Միհրան գործընկերոջ մը հետ կը սկսի ոռոգման գործիքներ, աղբահաւաք կառքեր, կուպրի մեծ ընդունարաններ, եւլն., շինել: Յետոյ 50-ական տարիներուն արտադրութեան տեսականին կը ճոխանայ: Իրենց աշխատանքին մէջ ուշագրաւ է նորարութեան գիծը: Մինչեւ 1980-ական թուականները հարիւրաւոր տեսակ մեքենաներ կ'արտադրեն:

1960-ին երբ իրենց գործունէութիւնը ծաղկած շրջան մը կը բոլորէ, հարուած մը եւս կը ստանան: ՕԹԱՆ-ի աճուրդով մը երկաթեղէնի արտադրութեան իրաւունքը հազիւ շահած, Մայիս 27-ի պետական հարուածը տեղի կ'ունենայ ու ամբողջ գործը կը ջնջուի: Տասը տարիէն միայն կրնան հաւաքուիլ ու շարունակել:

Ընտանիքին երրորդ սերունդի ներկայացուցիչը Արսէն եւս կը հետեւի մեծ հօրը եւ հօրը գծած ճամբուն: Սակայն, 80-ական թուականներուն Եարմայեան ընտանիքը գործի աննախադէպ դժուարութիւններ կ'ունենայ: Թ. Օզալի վարչապետութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը իրենց ճարտարարուեստին ալ կը սպառնայ: 1989-ին կը հարկադրուին առնել աննախընթաց քայլ մը ու առաջին անգամ ըլլալով կը սահմանափակեն իրենց գործը: Փոխանակ անցեալի առնուազն 150 աշխատաւորներուն, ներկայիս 25 հոգիով միայն կուպրի մեքենաներ կը շինեն:

Ամփոփեց՝
Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՆԹՈՒՐԱՆԻԶՄԸ

⁂

ՊԱՆԴՈՒԽՏ

ՏՈՒԹ. ԵՂԻԿ ՃԻՐԷՃԵԱՆ

Պէյրութ, 1998

«ՄԵՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ»

ԳԱԲՐԻԷԼ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

Անտանելի մարդուկ մը. անտանելի՝ իր կեցուածքովը, անտանելի՝ իր խօսուածքովը, անտանելի՝ իր ձայնովը, անտանելի, իր կոկորդի անհանգստութեամբը, անտանելի՝ իր քիթովը:

Եւ սակայն Գաբրիէլ Նորատունկեանը հարկ էր ստեղծել՝ եթէ գոյութիւն չունենար՝ իբրեւ փէքիշ ծառայելու համար մեր կարգ մը գետնամած, սողոսկող, պնակալէզ, քծնող ու չնթող երեսփոխաններուն: Որովհետեւ երեսփոխաններու ամբողջ խմբակցութիւն մը ունինք, որոնց համար Գաբրիէլ Նորատունկեան այն է, ինչ որ են կրի կրինները կամ եուեուները ափրիկեցի սեւամորթներուն համար, թոթէմն ու մանիթուն ամերիկացի կարմրամորթներուն համար, ֆուէլցալֆոաթլ, ֆէցֆաթլիփոխա եւ հիսիցլոփոլթլի՝ Պրազիլիացի նախկին վայրենիներուն համար, եւ վերջապէս՝ Մեծ Լաման Թիպէթցիներուն համար. այսինքն՝ պաշտամունքի, երկրպագութեան, ակնածութեան ու պատկառանքի առարկայ մը:

Գաբրիէլ Նորատունկեան, անշուշտ, բացարձակ պարապութիւն մը չէ. քա՜ւ լիցի: Ընդհակառակն՝ խելացի, թերեւս շատ խելացի մարդ մըն է, նուրբ ու ճարտար դիւանագէտ մը, որ պետական մեծամեծ պաշտօններ վարած, հանրօգուտ շինութիւններու եւ Արտաքին գործերու նախարար եղած, եւ ամէն առթիւ իր խելքն ու ճարտարութիւնը ցոյց տուած եւ գնահատուած է Օսմանեան պետութեան կողմէ՝ թէ՛ Համիտի օրով եւ թէ՛ նոր ռէժիմի առաջին շրջաններուն: Այս ամէնը աղէկ, բայց մի՞թէ ատոնք պատճա՞ռ մըն են, որ Գաբրիէլ Նորատունկեանը աթոռի մը վրայ նստեցնենք ու անընդհատ խունկ ծխենք քթին:

– Էֆէնտիմ, մեծ մարդ է, – կ'ըսեն զինքը պաշտողները:

– Կրնայ ըլլալ:

– Շա՜տ խելացի մարդ է:

– Այդ ալ կ'ընդունինք:

– Ասանկ մարդ մը ազգին փառք ու պատիւն ու պարծանքն է:

Ինչո՞ւ համար.

Հոս է որ անհամաձայնութիւնը կը ծագի կոյր մոլեռանդներուն եւ ողջախոհներուն միջեւ:

Գաբրիէլ Նորատունկեան մեր սիրոյն, յարգանքին ու մեծարանքին կ'արժանանար այն ատեն, երբ իբրեւ Հայ, իր ազգին աչքառու ծառայութիւններ մատուցած ըլլար, եթէ զոհողութիւններ ըրած ըլլար, եթէ իր խելքն ու ճարտարութիւնը անոր ի սպաս դրած ըլլար:

Արդ, դժբախտութիւնը հո՛ն է, որ Գաբրիէլ Նորատունկեանի ազգային գործունէութիւնը ո՛չ թէ ոսկետառ արձանագրելու արժանի չէ գտնուած, այլ նոյնիսկ դատապարտելի հռչակուած է: Այս պարագային տակ երբ կը գտնուին մարդիկ, որոնք կը յամառին Նորատունկեանը պաշտել, պարզապէս ենթադրել կուտան, թէ կ'ուզեն հետեւիլ սումաթրացի ընիկներուն, որոնք Սատանան կը պաշտեն սա տրամաբանութեամբ.

– Աստուած անհունօրէն բարի ըլլալով՝ պէտք չունինք անոր յարգանք ու պաշտօն մատուցանելու, քանի որ իր անսահման բարութեամբ անկարող է չարիք գործելու, ուստի Սատանան պաշտենք, որպէսզի գլխերնուս փորձանք մը չբերէ…

Վարագոյր մը քաշելով Գաբրիէլ Նորատունկեանի անցեալ ազգային գործունէութեան վրայ, ակնարկ մը նետենք իր նոր գործունէութեան, որ կը սկսի Օսմանեան Սահմանադրութեան վերահաստատումէն:

Այս գործունէութիւնը կ'ամփոփուի երկու բառով:

Գաբրիէլ Նորատունկեան երկու անգամ Ազգային Ժողովի ատենապետութիւնը վարած է, ամիս մը Պոլսէն եւ քանիերեք ամիս… Փարիզէն:

Հինգ տարուան մէջ թերեւս չորս անգամ եկած է Ազգային Ժողովին՝ տեղեկութիւններ տալու համար իր կոկորդի վիճակին վրայ:

Այդ շահեկան ծանօթութիւնէն ետքը, Գաբրիէլ Նորատունկեան սովորութիւն ունի բաւական երկար սփիչ մը ընելու, զոր միայն քովը նստող ատենադպիրները եւ Արիկ Մուպահեաճեան կը լսեն, որովհետեւ Նորատունկեան շատ խնայողութեամբ կը գործածէ իր ձայնը: Կ'ըսւի, թէ Նորատունկեան այդ սփիչով երեսփոխաններուն խելօք կենալու յորդորներ կուտայ եւ միանգամայն կը խրատէ օգտակար գործունէութիւն մը ունենալու:

Ահա՛ Գաբրիէլ Նորատունկեանի ազգային գործունէութիւնը:

Մեղա՛յ, Նորատունկեան միանգամայն Սանասարեան Խնամակալութեան, Իգմիրլեան Մրցանակի Յանձնաժողովին եւ Եգիպտոսի Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին ատենապետ է, բայց այդ երեք ատենապետութիւններն ալ կը վարէ այնպէս, ինչպէս կը վարէ Ազգային Ժողովի ատենապետութիւնը, այսինքն՝ ի բացակայութեան:

Աստուած զինքը ստեղծած ատեն վճռած է.

– Գաբրիէ՛լ, դուն բացակայ ատենապետ մը պիտի ըլլաս քու ազգիդ համար:

Քանի մը չարաճճի այդ ատենապետութիւններէն մին, այսինքն՝ Ազգային Ժողովինը, պիտի դադրի բառ օրինի:

Շատ մը երեսփոխաններ մտատանջութեան մատնուած են այս առթիւ:

– Ճանըմ, առանց Գաբրիէլ Էֆէնտի Նորատունկեանի ատենապետութեան ի՞նչպէս կրնայ Ազգային Ժողով ըլլալ, – կը մտածեն այս Իրոքուաները (*):

Այս անպատեհութեան առաջքը առնելու համար, ըստ իս, միակ միջոցն է պատուակալ ատենապետի մշտնջենական պաշտօն մը ստեղծել ու այդ տիտղոսը շնորհել Գաբրիէլ Նորատունկեանի:

Ասով Գաբրիէլեանք հանգիստ կրնան նստիլ:

Ե. ՕՏԵԱՆ

Մանանայ, 1914

(*) Հնդիկ գաղթականներու ցեղ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ԾԷՍ ԷՐ

Պարաճանովի արուեստի հենքը Ծէսն էր: Եթէ հանենք ծիսականը անոր ժապաւէններուն մէջէն, ապա անոնք կը զրկուին թէ՛ իրենց բովանդակութենէն եւ թէ մանաւանդ իւրայատուկ ոճէն: «Հայեացք Երեւանից» ամսաթերթէն քաղուած եւ ստորեւ տրուած փոքր ակնարկն ու Պարաճանովի խօսքը կ'անդրադառնան անոր արուեստի ծիսական բնոյթին եւ ստեղծագործական կեանքի որոշ անցուդարձերուն:

⁂

Քայլել է փողոցով՝ ծէս է եղել այդ քայլքը, իր տանը (Կիեւում, թէ Թիֆլիսում) հիւրեր է ընդունել՝ բոլորն իրեն են լսել, իր շարժապատկերն է ստեղծել խորհրդաւոր դռներ բացելու ցանկութեան է մղել մեզ, իր փակցանկարները, գծանկարներն է ստեղծել բանաստեղծելու կիրք է հաղորդել մեզ: Իր մասին այնքան պատմութիւններ կան, այնքան առասպելներ, որ կարող են դառնալ չորս տաղանդաւոր գրողի· քանչորս գրքի նիւթ (մինչեւ հիմա Պարաճանովի մասին հայերէն գիրք չկայ): Անչափ դաժան ու դժուար կեանք է ապրել, սակայն լոյսը տարբերել է խաւարից եւ լոյսի մասին հէքեաթն է մեզ պատմել: Բռնատիրական երկրում նրան անվերջ պոկել են երկինքներից, բանտերը նետել, զրկել աշխատանքից, որովհետեւ շատ էր առաջ անցել, տեսնում էր աւելին, քան շարքային, սովորական մահկանացուն: Նա ՊԱԿ կոչուած անմահ Կաշչէյի հսկողութեան տակ էր:

Ամէն ինչ սկսուեց 1970-ական թուականներին, աւելի ճշգրիտ՝ 1971 թուականի Դեկտեմբերի 1-ին, երբ Սերգէյ Պարաճանովը ելոյթ ունեցաւ Մինսկում՝ Բելոռուսիայի ստեղծագործող եւ գիտութեամբ զբաղուող երիտասարդների հաւաքի ժամանակ:

1968 թուականից մինչեւ այս հաւաքին մասնակցելու հրաւէր ստանալը Պարաճանովը հերթական «պարապուրդում» էր: Խորհրդային Միութեան տարբեր անկիւններից, բարեկամներից ու երկրպագուներից այցելելու եւ իր ֆիլմերը ցուցադրելու հրաւէրները նաեւ ապրուստի միջոց էին ապահովում նրա համար: 1971 թուականի Դեկտեմբերի 1-ին նա ելոյթ ունեցաւ Մինսկի շարժապատկերի աշխատողների առջեւ: Սրահն այնքան էլ մեծ չէր, եւ քիչ մարդ կար: Պարաճանովը Մինսկ էր տարել իր «Սայաթ Նովա»

ֆիլմի («Նռան գոյնը» նա միշտ էլ այդպէս անուանեց) հեղինակային տարբերակը, որի ցուցադրումն էլ առիթ դարձաւ, որպէսզի խօսէր շարժապատկերի մի շարք ցաւոտ խնդիրների մասին:

ՊԱԿ-ի աշխատողները գաղտնի ձայնագրել էին այդ ելոյթը, վերծանել եւ «գաղտնի» նշումով պահպանել իրենց գաղտնարաններում: Եւ միայն 1995 թուականին մոսկովեան «Կոնտինենտ» հանդէսը տպագրեց ելոյթի ամբողջական շարադրանքը ԽՍՀՄ-ի ՊԱԿ-ի նախագահ Եուրի Անդրոպովի պիղատոսեան մակագրութեամբ.

«...Պարաճանովի ելոյթը (վերծանւած գրութիւնը կցւում է), բացայայտ ամբոխավարական բնոյթ ունենալով, ներկաներից շատերի վրդովմունքն է առաջացրել»:

Տարիների հեռուից մենք արդէն գիտենք, թէ ովքեր են այդ «շատերը»:

Ընթերցողների ուշադրութեան ենք ներկայացնում մի քանի հատուած 24 տարի գաղտնի պահուած ելոյթից:

ՍԵՐԳԷՅ ԳԱԼՈՅԵԱՆ

Բարեկամներ, ես շնորհակալ եմ ուշադրութեան, հրաւէրի համար: Ես բացարձակապէս չեմ յուզւում, դահլիճում շատ մօրուքաւորներ կան, ամէն ինչ հասկանալի կը լինի: Բելոռուսիան ես շատ եմ սիրում, թէեւ այստեղ երկրորդ անգամ եմ լինում: Այստեղի կինոստուդիայից թողնում — գնում են իմ բարեկամները, բայց դա ոչինչ չի նշանակում: Նրանք կը վերադառնան նոր որակով:

Հէնց ինչ — որ նոր բան է յայտնւում, մենք անմիջապէս փորձում ենք դասակարգել՝ ո՞ւր է տանում, ի՞նչ ուղղութեամբ: Մակդիրներ ենք կպցնում: Եթէ «Սայաթ Նովան» բանաստեղծական շարժանկար է, ինձ անմիջապէս դասում են բեմադրիչի բարձրագոյն արհեստավարժների շարքը: Երկու օր առաջ ես նամակ ստացայ Ֆելլինիից: Չեմ կարող հատուածներ մէջբերել, անյարմար է: Իսկ ո՞ր կարգում դասել «Պատերազմ եւ խաղաղութիւն»ը («Թանէա Քարենինա»ն ինչպէս ես եմ այն անուանում), «Ոճիր առանց պատժի» (խօսքը Լեւ Քուլիճանովի «Ոճիր եւ Պատիժ» ֆիլմի մասին է. — Ս. Գ.) կամ «Ազնուականների բոյնը»: Շարժապատկերի որակի վերջնական արժեւորումն է սա, բացարձակ ողբերգութիւն ողջ աշխարհում եւ մասնաւորապէս՝ ողջ աշխարհում եւ մասնաւորապէս՝ խորհրդային շարժապատկերում: Ես համարում եմ, որ իւրօրինակ ճգնաժամ է, կան վատ ստեղծագործողներ: Մեծ Տաղանդաւոր Թարքովսկին չի կարողանում ամէն տարի մեզ ապշեցնել իր տաղանդով, իր խորութեամբ: Իսկ մնացածն ինձ համար ոչինչ է: Եւ թող ների ինձ ղեկավարութիւնը:

Ես այստեղ եկայ գնացքով, քունս չէր տանում, ճանապարհը երկար էր, եւ կենտրոնի անդամը (ինչպէս նա ներկայացաւ) ինձ երկար բացատրում էր, թէ ինչում է այս ամէնը կատարւում: Ըստ իս՝ կատարւում է, որովհետեւ ստեղծագործողների, առաւել եւս հետաքրքրական ստեղծագործողների նկատմամբ անվստահութիւն է ձեւաւորւում: Անվստահութիւնը հետաքրքրական, իւրօրինակ վիրաւորանք է: Անվստահութեամբ են պայմանաւորուած ստեղծագործողի ողջ ճակատագիրը եւ աներեւակայելի կարճ կեանքը: Դրա պատճառով էլ հէնց Խորհրդային Միութիւնում այնպէս դասականօրէն տապալուեց երեւելի տարելիցներից մէկը՝ լենինեան յոբելեանը: Ամէնաանշնորհք մարդիկ լենինեան թեմայով ժապաւէններ ստեղծեցին: Պատահին պարզապէս վատ ստեղծագործութիւններ են, խոտան ժապաւէնների քիլոմետրեր, մարդիկ երկրորդ անգամ չեն գայ դահլիճ՝ ո՛չ որպէս հանդիսատես, ո՛չ որպէս արուեստաբան, ո՛չ որպէս շարժապատկերի մասնագէտ: Իմ նկարի ծընունդն աներեւակայելի բարդ եղաւ (1965 թուականին «փակեցին» Պարաճանովի «Կիեւեան որմնանկարները»: «Առանց ֆիլմի ռեժիսէոր»ի կարգավիճակն արդէն անհանգստացնում է Պարաճանովին: 1966 թուականի Ապրիլ 12-ին Հայաստանի շարժապատկերի պետական կոմիտէի նախագահ Ս. Տ. Գասպարեանի առաջարկութեամբ Պարաճանովը հրամանագրւում է "Հայֆիլմ" կինոստուդիայում: Որպէս առաջին գործ՝ նա կինողեկավարութեանը առաջարկում է ժապաւէն Սայաթ Նովայի մասին: Առաջարկութիւնն ընդունւում է պատրաստակամութեամբ: Պարաճանովից հէնց այդ էլ սպասում էին՝ «յարմար» ժապաւէն՝ ազգային թեմայով: — Ս. Գ.): Ես կարծես այս անգամ վերջապէս խաբեցի իմ հայրենակիցներին՝ հայերին, ովքեր մեծահոգաբար ցանկանում էին, որ ես ստեղծէի «Մոռացուած նախնիների ստուերներ»ի կարգի տարբերակը: Նրանք կարծում էին, որ կը գնամ եւ իրենց համար անմիջապէս մետալներ կը բերեմ: Դա չեղաւ:

Հայաստանը հզօր երկիր է՝ ապշեցուցիչ մշակոյթով եւ իմ հայրենիքն է: Ես առաջին անգամ եղայ իմ երկրում: Շունչս բացարձակապէս կտրւում էր իմ ժողովրդի բանաստեղծութիւնը եւ գեղեցկութիւնը տեսնելով, որովհետեւ ես վրացական կոփուածքի Թիֆլիսցի հայ եմ: Ես ծնուել եմ Թիֆլիսում: Առաջին անգամ տեսայ Հայաստանը: Դա խենթացնող նախապատմական մշակոյթ է, մաքրութիւն, մեծութիւն: Խնդրում եմ Հայաստանի մասին ճապաղ չդատել, որ ինձ հետ այստեղ է: Նուազախումբն Օրբէլեանինն է, եւ հարաւցի տղաները հեղեղել են քաղաքը:

Հայաստանի կառավարութիւնը՝ չհասկացաւ նկարը, եւ երեք տարի անց մեծահոգաբար առաջարկուեց նկարահանել «Սասունցի Դաւիթ»ը (այս ժապաւէնի ճակատագրին խառնուեցին ԻՒՆԷՍՔՕ-ն, ՄԱԿ-ը, աշխարհի խոշորագոյն վարպետները): Ժապաւէնը պաստառ է բարձրանում իմ բարեկամ Սերգէյ Իոսիֆովիչ Եութքեւիչի խմբագրութեամբ («Սայաթ Նովա» ժապաւէնի աշխատանքներն աւարտուեցին ողբերգաբար: Պարաճանովի տարբերակով արուած ժապաւէնը չընդունուեց: Այսպիսի պահանջ դրուեց. կամ այն ընդհանրապէս պաստառ չի բարձրանայ, կամ պէտք է փոխուի: Ժապաւէնը փրկելու համար Պարաճանովը ստիպուած էր մոնթաժի աւարտման ժամանակ ժապաւէնից հրաժարուել եւ այն յանձնել Սերգէյ Եութքեւիչին: Վերջինս կատարում է մոնթաժը, ժապաւէնը համամիութենական պաստառ է բարձրանում «Նռան գոյնը» անուանումով: — Ս. Գ.): Բայց նա ինձ չի հասկացել եւ նոյնիսկ մի անգամ ասաց. «Ինչո՞ւ էք այդքան շտապել, որ երկու զոյգ իրար կողքի են յայտնուել»: Նա չի հասկացել, որ դա մեթոդ է, ոճ է: Նա ինձ ասում է. «Տարօրինակ է ձեր կաթողիկոսի մահը: Կաթողիկոսը մահացել է, իսկ նրա աչքերը բաց են, եւ նա շնչում է»: Նա բառացի է ընդունում մահը. նշանակում է՝ պէտք է փակել աչքերը եւ ծնօտը կապել: Այս պատճառով էլ նա վերափոխեց ժապաւէնը: Ինչ — որ մի որակով այն ցուցադրուեց, թէեւ՝ շատ քիչ, միայն Մոսկուայի շարժապատկերներում, եւ ես վերջին հաշուով վաստակեցի այն ռուբլիները, որոնցով պահպանում եմ գոյութիւնս: Սակայն կլինի վաստակեցի նաեւ ինչ — որ մէկի անվստահութիւնը, որն ինձ թոյլ չի տալիս աշխատել, ժապաւէններ ստեղծել:

Բայց ես ինձ համար չեմ ողբում, դաժան ճշմարտութիւնը հարուածում է իմ գործընկերներին, ստեղծագործող կինեմատոգրաֆիստներին: Այս իմաստով Հայաստանն առաջին տեղում է: Այն մարդը, որ կարծիք յայտնեց ժապաւէնի մասին, մշակոյթի գծով կենտրոնի քարտուղարներից մէկն է, որը նախկինում հաւաքարար է եղել եւ ղեկավար աշխատանքի է նշանակուել որոշակի տաղանդի շնորհիւ: Նայելով ժապաւէնը, նա ասաց, որ զարմանալի ժապաւէն է, բայց անչափ շատ է սուինձ: Ես երկար ժամանակ փորձում էի պարզել, թէ ինչու յատկապէս սուինձ: Յետոյ նրա թարգմանիչները, որ ողջ ժամանակ ուղեկցում էին նրան եւ խմբագրում նրա խօսքերը, ինձ ասացին, որ նա նկատի ունէր խորհրդապաշտութիւնը:

Այժմ ի՞նչ վիճակում է ժապաւէնը: Հայաստանը ցուցադրեց այդ ժապաւէնը, դիտելու ուղարկեց որոշ մարդկանց: Չեմ կարող ասել, թէ ժողովուրդը հասկանում է ժապաւէնը: Ես ինքս էլ այն ամբողջութեամբ չեմ հասկանում: Բայց ժողովուրդը գնում է ժապաւէնը նայելու, գընում է ինչպէս տօնակատարութեան: Հասկանո՞ւմ էք, նայում են բնակչութեան բոլոր խաւերը, ժապաւէնում նրանք ըզգում են իրենց գենը: Բոլորին յայտնի սիւժէն չէ, բանաստեղծի ճակատագրի հանրայայտ ընթացքը չէ (ընդհարումներ արքայի, արքունիքի հետ, բանաստեղծի վտարումը պալատից, աշխարհիկ կեանքը, վանքը...): Սա՛ չդարձաւ իմ սենարիոյին մեխը, այլ՝ գոյները, հանդերձները, իրերը, կենդանական տարրերը, որոնք ուղեկցում են բանաստեղծութեանը, աւելի հասկանալի դարձնում այն: Ես ձգտել եմ արուեստը պատկերել կեանքում, այլ՝ ոչ թէ կեանքն արուեստում, այն աշխարհը, որ շրջապատում է բանաստեղծին: Ժապաւէնում, նախ եւ առաջ, բանաստեղծը չի խօսում: Ողջ ժապաւէնում, փաստօրէն տրամաբանական երկու միջամտութիւն, երկու խօսք կայ: Հիմա կը թարգմանեմ... Ժապաւէնում աշխարհագրական բառացի ճշգրիտ տեղեկութիւն չկայ: Ինձ թւում է՝ իր կառուցուածքով ժապաւէնը շատ պարզունակ է. եղաւ մանկութիւն, եղան պատանեկութիւն, սէր, վանք, քարեր: Սիրահարը քար էր, սիրուհին պատկերուած է պաստառի ձեւով: Գովերգում է կնոջ կուրծքը, վարդն է գովերգւում (ժապաւէնում անչափ շատ զգացողական, տպաւորութիւն ստեղծող համադրութիւններ կան, կանացի կուրծքը եւ արեւելեան բաղնիքի տանիքը, տարուան չորս եղանակներ եւ Սայաթ Նովայի տարիքային չորս անցումները, որոնք հաղորդւում են չորս արթիստների միջոցով. մանուկ բանաստեղծի դերը խաղում է փոքրիկ մի տղայ, պատանի Սայաթ Նովայի դերում Սոֆիկո Ճիաուրելին է, երիտասարդ Սայաթ Նովային մարմնաւորել է Վիլէն Գալըստեանը եւ ծեր Սայաթ Նովային՝ Գէորգի Կեկեչքորին — Ս. Գ.): Այնուհետեւ ես մտածեցի, որ կոկորդս չորացել է, հիւանդ եմ: Բանաստեղծը մեռաւ: Ամէն ինչ այնպէս պարզ է, յստակ, ինչպէս մեծ բանաստեղծի, աշուղի, մենեստրելի ճակատագիրն: Ժապաւէնը ինձ համար արդէն անցած փուլ է, այժմ ես պատրաստում եմ ուրիշ թեմաներ («Սայաթ Նովայ»ից յետոյ Պարաճանովը սենարիոն գրեց Արա Գեղեցիկի մասին (1968), մըշակեց «Բախչիսարայի շատրուանի» թեմայով սենարիոն («Ննջող ամրոցը», 1969), սենարիօն գրեց ըստ Մ. Կոցիւպինսքու «Ինթերմեցօ»ի (1970): Սրանցից բացի այլ ծրագրեր եւս կային. — Ս. Գ.): Մտածում եմ, որ սպասումների նախաշեմին կ'ապրեմ, կը ծերանամ եւ նոյնիսկ կը կուրանամ (Պարաճանովը տառապում էր շաքարախտ հիւանդութեամբ. — Ս. Գ.): Արդէն վեց տարի է՝ Ուկրանիան ինձ հնարաւորութիւն չի տալիս ժապաւէն ստեղծել: Արդէն երեք տարի է՝ վերադարձել եմ «Սայաթ Նովա»յի նկարահանումներից: Այս ժապաւէնը դժուարութեամբ է պաստառներ ելնում, երբեմն՝ այստեղ — այնտեղ: Հանդիսատեսը չի հասկանում ժապաւէնը, իսկ ես չեմ ուզում նրանից ներողութիւն խնդրել: Ինձ թւում է՝ արդէն եկել է այն ժամանակը, որ հանդիսատեսը ներողութիւն խնդրի ստեղծագործողից:

ԴՈՂՈՒԹԷ ԴՈՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի վեհարանի դահլիճին մէջ, Հոկտ. 21-ին, Արամ Ա. Կաթողիկոս Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանով պարգեւատրած է պատմաբան-հնագէտ տիկին Նինա Ճիւտէճեանը: Հանդիսութեան ներկայ եղած են փոխ-վարչապետ եւ Ներքին նախարար Միշէլ Մըր, Զբօսաշրջութեան նախարար՝ Արթիւր Նազարեան, տիկին Էմիլ Լահուտ, նախկին նախարարներ, երեսփոխաններ եւ բազմաթիւ կրօնական թէ աշխարհական անձնաւորութիւններ: Բացման խօսքը արտասանած է, յանուն Կիլիկիա Թանգարանին Մանուշակ Փօյաճեան: Առաջին խօսք առնողը եղած է Նահար օրաթերթի տնօրէն եւ ծանօթ մըտաւորական Ղասսան Թուէյնի: Իրեն յաջորդած է Լէյլա Պադըր, որ ներկայիս կը վարէ Պէյրութի ամերիկեան համալսարանի տնօրէնութիւնը: Ֆրանսերէն ելոյթ ունեցած է Մշակոյթի նախկին նախարար՝ Միշէլ Էտտէ, ապա, նաեւ ֆրանսերէն Սըրսուք Թանգարանի պատասխանատու՝ տոքթ. Սիլվիա Աճէմեան: Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Արամ Կաթողիկոս եւ յանձնած Ս. Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանը: Հանդիսութեան աւարտին հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է:

* * *

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի Լազարեան սրահին մէջ, Հոկտ. 2-ին տօնուած է Հայաստանի անկախութեան 8-րդ տարեդարձը: Օրուան բանախօսը եղած է Գրիգոր Եաղճեան որ ներկայացուցած է Հայաստան — Սփիւռք համաժողովին մանրամասնութիւնները: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

— 1924 - 1925 —

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

— Մենք շատ աղէկ ենք, դեռ նոր անկողինէն ելանք եւ շատ ալ հանգիստ քընացանք:

— Ինչպէս, մինչեւ հիմա կը քնանայի՞ք:

— Այո... միայն թէ պէտք է գիտնաք, որ առտուան ժամը երեքին անկողին մըտանք:

— Ի՞նչ ըրիք մինչեւ այն ատեն:

— Փոքէր խաղացինք մեր բարեկամներուն հետ:

— Եւ ապահովաբար շահեցաք:

— Այո, բախտը մեզի ժպտեցաւ... այս միջոցիս արդէն միշտ կը ժպտի կոր:

— Եւ եթէ չուզէ ժպտիլ, բռնի կը ստիպենք կոր որ ժպտի, — աւելցուց Թոմի խնդալով:

— Գոնէ ձեր ճամբու ծախքերը հանեցի՞ք, — հարցուց Բարսեղ աղա:

— Ոչ թէ միայն մեր ճամբու ծախքերը հանեցինք, այլեւ բաւական կլորիկ դրամագլուխ մըն ալ շահեցանք, — պատասխանեց Շաւարշ:

— Կորսնցնողները որո՞նք էին:

— Սուրիացի հարուստներ, որոնք Աթէնքի մէջ ճանչցանք: Շատ ճէնթըլմէն մարդիկ են ու կատաղի խաղացողներ:

— Մանաւանդ գէշ խաղացողներ, — աւելցուց Թոմի:

— Ես եթէ ձեր տեղը ըլլամ, ալ մինչեւ Պէյրութ չեմ խաղար, — ըսաւ Բարսեղ աղա:

— Ի՛նչ կ'ըսէք, Բարսեղ էֆէնտի, մենք այս մարդոցը համար կը ճամբորդենք կոր, — գոչեց Շաւարշ:

— Բայց կրնայ ըլլալ, որ բախտերնիդ դառնայ:

— Այդ մասին վախ չկայ, բախտին հետ պայմանաւորուած ենք, ըսաւ Թոմի:

— Այդ տարբեր:

Յետոյ, յանկարծ, գաղափար մը ծագեցաւ Բարսեղ էֆէնտիի մտքին մէջ:

— Քանի որ փոքերէն շատ դրամ շահեր էք ու տակաւին շահելու յոյս ունիք, պիտի խնդրեմ, որ ձեր շահածէն փոքրիկ բաժին մը հանէք երկու հայ որբերու համար, որոնք այս շոգենաւով կը ճամբորդեն, — ըսաւ:

— Այդ որբերը ի՛նչ գործ ունին հոս, — հարցուց Շաւարշ:

— Իրենց պատմութիւնը շատ հետաքրքրական է...

Ու Բարսեղ աղա պատմեց Գարեգինի ազատարարի քաջութիւնը եւ յարակից դէպքերը, ինչպէս իրեն պատմած էր պատանին:

— Ես հինգ անգլիական ոսկի կու տամ այդ որբին, — ըսաւ Թոմի:

— Ես ալ նոյնպէս, — գոչեց Շաւարշ, — ո՞ւր է այդ տղան, կանչել տուր տեսնենք:

— Կեցցէ՛ք ուրեմն, — ըսաւ Բարսեղ աղա, — կը տեսնեմ, որ երկուքդ ալ բարի սիրտ ունիք եղեր:

— Կը կասկածէի՞ր այդ մասին...

— Քաւ լիցի...

Բարսեղ աղա ինք փութաց Գարեգինը երթալ գտնելու եւ քանի մը վայրկեան ետքը վերադարձաւ պատանիին հետ, որուն զգուշացած էր բան մը ըսել:

— Ահաւասիկ այն քաջասիրտ տղան, որուն պատմութիւնը ըրի ձեզի, — ըսաւ զայն իր երկու բարեկամներուն ներկայացնելով:

— Բարսեղ էֆէնտին մեծ գովեստով խօսեցաւ քու մասիդ, — ըսաւ Շաւարշ:

— Չեմ կարծեր, որ այդչափ գովեստի արժանի ըլլամ, — պատասխանեց Գարեգին համեստօրէն:

— Կը փափաքինք, մեր համակրութիւնը յայտնելու համար քեզի փոքրիկ նուէր մը ընել, — շարունակեց Շաւարշ:

— Ի՞նչ նուէր, — ըսաւ Գարեգին խիստ շեշտով մը:

— Բարեկամս եւ ես հնգական ոսկի պիտի տանք քեզի:

— Շնորհակալ եմ, դրամի պէտք չունիմ, — պատասխանեց պատանին:

— Ինչպէ՛ս չունիս, մանաւանդ որ որբուհի մըն ալ կայ հետդ...

(Շար. 134)

(Շար. Ա. էջէն)

ուժին ընել. ա) այն որ աՀաբեկիչը իր արարքը յանուն ժողովուրդին գործած ըլլալուն փաստ կ'ուզէր տալ, Հաւատացած երեւալով որ զանգուածներ պիտի Հետեւին իրեն, կամ՝ բ) Հաւատացած էին թէ կը բաւէ որ ինք առաջին քայլը առնէ, «ղեկը» կամ «ժողովուրդը» անպայման պիտի միանան իր խումբին:

Իր այս յայտարարութիւններով Ն. Յունանեան խնդրոյ առարկայ ըրած է «Հրանդ» կոչածն ալ որ ղեկը պէտք է Հասնէր, Հոն առաջնորդէր: Ա. Խաչաչեան («Առաւօտ») կը գրէ. «Ըստ որոշ լուրերի, այն վերոյիշեալ Հրանդը, որին պատուիրում էր զանգել Վ. Սարգսեանի սպանութիւնից յետոյ, Հ.Յ.Դ. Հայաստանի Գերագոյն մարմնի անդամ Հրանդ Մարգարեանն էր...»:

Այս նշումը յաջորդ օրը (Հոկտ. 29) յստակացած է «Հայոց Աշխարհ»ի մէջ, նոյն Հ. Մարգարեանի ուղղուած Սոնա Տրուզեանի Հարցումներով: Հ. Մարգարեան կ'ըսէ. «Դէպքից անմիջապէս յետոյ Ն. Յունանեանը խորհրդարանից ինձ հետ կապուել է, ասելով թէ ուզում է որ միանամ իրեն, յետոյ էլ թէ՝ խորհրդակցելու համար ներկայանամ խորհրդարան, եւ վերջապէս՝ որ միջնորդի դեր ստանձնեմ»: Յետոյ կ'աւելցնէ. «Անձամբ երկու տարուց աւելի է, ինչ Ն. Յունանեանին չեմ տեսել: Եւ յետոյ՝ նման ակնկալիք միայն ինձանից չէ որ նա ունեցել է. իմ անուան հետ միաժամանակ շօշափուել է նաեւ այլ կուսակցութիւնների ղեկավարների անունները: Կարծում եմ որ նա ենթադրել էթէ իր արարքից յետոյ ժողովուրդը պէտք է ոտքի ելնի իրեն պաշտպանելու»:

Գլխաւոր աՀաբեկիչին մասին ուշագրաւ Հետաքրքրութիւն մըն ալ տեղ գտած է նոյն մամուլին մէջ. Հոկտեմբեր 28-ի «Հայկական ժամանակ»ը կը տեղեկացնէ թէ ան 1994 – 1997 շրջանին ապրած է Ղրիմ ու «այս ընթացքում երկու տարի աշխատել է այն ժամանակ Ղրիմի հայ համայնքի ղեկավար, ներկայումս ԼՂՀ վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեանի հետ»: Բայց յաջորդ օրուան «Երկիր»ը տեղ տուած է Թ. Հ. ստորագրութեամբ էջի մը ուր կ'ըսուի. «Վարչապետի հետ նոր հանդիպեցի, նա յիշում է հին Ղրիմի հայ ընտանիքներին մէկ առ մէկ, բայց չի յիշում նրան»:

Հայաստանեան այդ երկու օրերու թերթերը տեղ տուած են ժողովուրդէն Հաւաքուեցութիւններու պատառիկներու. զարմանալիներէն է կատարուածին մէջ «դաս»ի բնոյթ նշմարողներու արտայայտութիւնը. անոնցմէ է Սուրէնը («Հայաստանի Հանրապետութիւն» – Հոկտ. 29) որ կ'ըսէ. «Ճիշդ է, շատ վատ բան արեցին, ըսկի Թուրքն էլ տենց բան չէր անի, բայց սա դաս կը լինի էն բոլոր պաշտօնեաների համար որ գոփում են ժողովրդին. պլոկեցին, մինչեւ վերջ տարան»:

Ու այս բոլորէն ետք յատուկ իմաստ կը Հագնի կարդալ Վ. Սարգսեանի «Բացառիկ խօսք»ին Հետեւեալ տողերը («Հայաստանի Հանրապետութիւն», Հոկտեմբեր 28).

... «Մտածէք էս երկրի մասին: Մտածէք էս բանակի մասին. սա է էս երկրի փրկութիւնը: Սա է էսօր, ցաւալիօրէն, ամենակայացած արժէքը: Ցաւալիօրէն:

Մտածէք էս երկրի մասին»:

Ա. Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 4/5)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան, պատուիրակութեամբ մը, միօրեայ այցելութեան Համար Նոյ. 5-ի առտու Մոսկուա մեկնած է: Պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Արտաքին նախարար Վարդան Օսկանեան, Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Յարութիւնեան եւ պաշտօնատար այլ անձեր: Հանդիպումներ նախատեսուած էին Բ. Ելցինի, Վլ. Պուտինի, Արտաքին գործերու նախարար Ի. Իվանովի Հետ, որպէս գլխաւոր նիւթ ունենալով երկկողմ յարաբերութիւնները եւ Ղարաբաղեան խնդիրը:

«Ն. ՅՈՒՆԱՆԵԱՆ ՆՈՐՄԱԼ ՎԻՃԱԿՈՒՄ Է...»

Հոկտ. 27-ի զինեալ յարձակման գըլ-

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Էլոտի Շէլէլէքեան,

Ժագ Շէլէլէքեան եւ ընտանիքը,

Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Տամեմ եւ զաւակները

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց Հօր, եղրօր, Հօրեղբօր, մօրեղբօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԷԼԷԼԷՔԵԱՆԻ

մաՀը, որ պատաՀեցաւ Նոյեմբեր 3-ին, 57 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 9, ժամը 10.30-ին, Սէն-Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի, ժամը 11.30-ին Սէն-Փիէր գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Ժագ Շէլէլէքեանի:

խաւոր ղեկավար Նայիրի Յունանեանի փաստաբանը՝ Արտաշէս ՊաՀլաւունի յայտարարած է թէ իր պաշտպանեալը արդէն Հարցաքննուած է, ֆիզիքապէս առողջ ու կը գտնուի Ազգ. ԱպաՀովութեան բանտը: Փաստաբանը զինքը տեսած է Հոկտ. 28-ին իսկ, եւ կը Հաւաստիացնէ որ ան խանգարուած վիճակի մէջ չէր գտնուեր դէպքի պաՀուն: Ա. ՊաՀլաւունի աւելցուցած է թէ քրէական գործին նախաքննութիւնը դեռ նոր սկսած է եւ երկար կը տեւէ. չէ ժխտած նաեւ այն լուրերը թէ բացի Հինգ Հոգիէն կան նաեւ այլ ձերբակալուածներ: Ըստ իրեն, միւս երեք կասկածելիները կը մեղադրուին յարձակող խմբակին օժանդակելու յանցանքով:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՆԻՍՏԸ

Նոյ. 4-ին գումարուած կառավարութեան նիստը վարած է Նախագահ Ռ. Քոչարեան: Ան նախարարներուն ներկայացուցած է նոր նշանակուած վարչապետը, աւելցնելով որ անոնք կը ստանձնեն մեծ պատասխանատուութիւն՝ որդեգրուած տնտեսական քաղաքականութիւնը շարունակելու եւ նոր վարչապետին սատարելու առումով:

Նիստէն ետք «Արմէնփրէս» տեսակցութիւն մը ունեցած է Եկամուտներու նախարար Սմբատ Այվազեանի Հետ, որ նիստի ընդՀ. մթնոլորտը գնաՀատած է գործնական: Պատասխանելով նոր վարչապետի յատկանիշներուն մասին Հարցումին, Ս. Այվազեան ըսած է որ Ա. Սարգսեան քաղաքական ասպարէզին մէջ նոր մարդ է, եւ ժամանակ պէտք է որպէսզի ան կարենայ յարմարիլ եւ աշխատիլ: Ազգ. Ժողովի Հետ յարաբերութիւններուն ալ անդրադառնալով, աւելցուցած է. «Շատ լաւ է, որ Արամ Սարգսեանը նաեւ "Միասնութիւն" դաշինքի առաջարկած թեկնածուն է, այսինքն Ածում աշխատելիս նրան լուրջ ցնցումներ չեն սպասում, դաշինքը նրան կ'օգնի եւ կ'օժանդակի»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Նոյ. 3-ին Սթրազպուրկի մէջ տեղի ունեցաւ Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական վեՀաժողովի քաղաքական Հարցերու յանձնաժողովի նիստը, որուն մասնակցած է նաեւ Հայաստանի ներկայացուցիչ Ք. Տէր-Ստեփանեան: Օրակարգի նիւթերէն եղած է Հայաստանի եւ Ազրբէջանի անդամակցութեան Հարցը: Նոյն շրջանակին մէջ, որոշուած է Նոյ. 8-ին Հայաստան ղրկել ԵԽ-ի զեկուցաբերը՝ Դեմետրօ Վոլչիչը (Իտալիա). իսկ Բաքու կը մեկնի Ֆրանսացի Պոմէլ:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (253) թիւը Հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Երկքաղաքացիութեան հարցը — ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ռուբէն Զարեանի հետ — Գր. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Une pluie d'or — *CHAKÉ MATOSSIAN*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նայիրի պարախումբի նախկին անդամները կ'ոգեկոչեն վերջերս մաՀացած իրենց պարուսոյց – վարպետը

ԷՏՈՒԱՐ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ

իր յիշատակին Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 14, Փարիզի Ս. ՅովՀաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Արարողութեան կը յաջորդէ ճաշ մը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, 75009 PARIS

Ճաշին Համար տեղերը ապաՀովել Հեռաձայնելով

01 – 43 – 33 – 88 – 93

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին տարեկան ընդՀանուր Հոգեհանգիստը իրմէ առ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին:

Կիրակի, Նոյեմբեր 14 – Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ – մատաղօրՀնութեամբ:

Կապոյտ Խաչի – Սէն Ժերոմ – Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու Հոգիներուն խաղաղութեան, Կիրակի, Նոյեմբեր 14, ժամը 10-ին Թաղին Ս. ՍաՀակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

A l'occasion de la parution des actes du colloque
«Actulité du génocide des Arméniens»
(Sorbonne, avril 1998)

LA COMMISSION CULTURELLE DE L'EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
reçoit
le COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE (CDCA)
avec la participation de :
Dr Yves TERNON (Historien)
Hélène STRAPELIAS (Directrice des Etudes dans un CES)
Bernard LEGRAS (Université Paris I)
et Hrayr AYVAZIAN (CDCA)

le samedi 13 novembre à 20h45
dans la salle de l'église arménienne
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville
La réunion-débat sera suivie d'une séance de dédicace de l'ouvrage
VENEZ NOMBREUX SOUTENIR CEUX QUI NOUS SOUTIENNENT
Entrée libre

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՋՈՅԳԵՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ՉՈՐՍ ԾԱԳԵՐԷՆ

Տեսարաններ միջազգային եւ Հայ գրականութենէն (Պերնար Շօ, Լապիշ, Կիթրի, Այքպուրն, Պարոնեան, Օտեան...)

Բեմադրութիւն եւ խաղարկութիւն՝
ՆՈՐԱ ԱՐՄԱՆԻ
ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱԶԵԱՆ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 3, ժամը 20.30-ին

Salle CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
Métro Malesherbes

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Société COUTOT - ROEHRIG
Généalogie

RECHERCHE

pour le règlement d'une succession les membres de la famille de Monsieur **SAHAK TCHLAKIAN**
né le 21.03.1917 à TCHENGUILER (Turquie)
décédé le 27.02.1999 à CHAUNY (Aisne).

Tél. : 01 44 41 80 80

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS

Le mardi 9 Novembre à 20h45
PRESENTATION DE LA METHODE ASSIMIL
pour apprendre sans peine L'ARMENIEN ORIENTAL
par **Jean-Varoujean GUREGHIAN**, auteur
Jean-Pierre MAHE, correcteur et conseiller grammatical
HOVIV, dessinateur-humoriste qui a illustré le manuel
et dont des dessins seront exposés à cette occasion sur nos cimaises,
du mercredi 10 au mardi 16 Novembre
tous les jours de 16h à 20h.
Entrée libre — Cocktail —
Vente du manuel et des cassettes ou CD l'accompagnant.
Métro : Cardinal Lemoine, Monge
R.E.R : Luxembourg

NICE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Ciné-Club
Lundi 15 Novembre à 20 h 45
Hôtel Splendid - 50,Bd Victor.Hugo, Nice

Projection exceptionnelle d'un film réalisé en 1916
Copie brute inédite (25 mn) - Sans titre - Collection anonyme privée

sur le thème de

La tragédie arménienne de 1915

précédée du documentaire
ARMENIE 1900
(13 mn, 1981, réalisé par J. Kébadian, d'après le livre **Arménie 1900**, éd. Astrid, 1979)

Prix des places : 40 F
(entrée gratuite pour les membres).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Rhône - Alpes

Dans le cadre du 70e anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France, placé sous le haut patronnage de Monseigneur *NORVAN ZAKARIAN*, les sections de la régoin Rhône-Alpes vous invitent à une exposition «L'ARMENIE AU FEMININ» retraçant le passé, le présent de l'association bien vivante à travers photos, documents et vidéos.

Cette exposition se tiendra du 4 au 13 Novembre à la Maison des Ecritures; 26, Place Bellecour à Lyon.

Horaires d'ouverture : du Mardi au Samedi de 15h30 à 19h30.

A l'issue de l'exposition,
Mme *ANAHIDE TER-MINASSIAN*
Maître de Conférence à la Sorbonne
retracera l'évolution et le rôle de la femme arménienne durant ces longues années jusqu'à l'aube du 21e siècle. Cette conférence aura lieu le Samedi 13 Novembre à 17h.

Ne manquez pas ces différents rendez-vous de la Croix Bleue des Arméniens de France à la Maison des Ecritures.

— *Entrée libre* —

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7
DIMANCHE
7 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹԻՒ 253

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.768 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.768

«ԵՐԿՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ»

Գրեց՝

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ութ հարիւրէ աւելի Սփիւռքահայերու նման, ես ալ մասնակցեցայ 1999 Սեպտ. 22–23-ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցած Հայաստան – Սփիւռք խորհրդաժողովին: Խորհրդաժողովէն առաջ, անոր ընթացքին եւ անկէ վերջ, պաշտօնական թէ անպաշտօն հանդիպումներու, հաւաքներու, զեկուցումներու, յօդուածներու մէջ, ապա նաեւ համացանցին վրայ, յաճախ արծարծուող հարց մը եղաւ քաղաքացիութեան, աւելի ճիշդ՝ երկքաղաքացիութեան հարցը:

Հայաստանի պետութիւնը առաջինը չէ, որ ստիպուած է կարգաւորել, օրինականացնել, լուծել այս հարցը: Մեծ ու փոքր պետութիւններ իրենց բանական տարբեր մօտեցումներով, նախատիպարներ ստեղծած են արդէն: Գոյութիւն ունին որոշ սկզբունքներ: Չկան բացարձակ, տիեզերական վաւերականութիւն վայելող սկզբունքներ, քանզի ամէն պետութիւն որոշ չափով «եզակի» է: Մենք, ինչպէս միշտ, միւսներէն ա՛լ աւելի եզակի կը գտնենք մեր իրավիճակը, մեր ամէն ազգային խնդիրն ու խոչընդոտը դիտելով քիչ մը նեղ, քիչ մը զգացական տեսանկիւնէ: Թերեւս կ'արժէ երկքաղաքացիութեան հարցը անգամ մը եւս արծարծել, զայն քննել «ակնոց»ով մը, որուն մէկ ոսպնեակը «ազգային» է, միւսը՝ «բաղդատական» եւ միջազգային:

Մեր մօտ հարցին բարդացումը ունի բազմաթիւ պատճառներ, որոնցմէ ամէնէն գէշ ազդեցութիւն ունեցողը 1992–95 թուականներու բեւեռացումն է: Այդ բեւեռացումը արդիւնքն է Հայաստանի պետութեան եւ Սփիւռքի միջեւ, բայց մանաւանդ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կառավարութեան եւ Դաշնակցութեան միջեւ գոյացած լարուած վիճակին: Պէտք է ընդգծել, նախ, որ նման հարցերու շուրջ լարուածութեան գոյացումը բնաւ անսովոր չէ, սակայն անբնական է ծայրայեղ բեւեռացումը որ ստեղծուեցաւ մեր մօտ, անոր աստիճանաչափը, ապա նաեւ անոր կառոյցն ու հարցադրումը: Որո՞նք եղան հարցին ծայրայեղ բեւեռացումները:

Ա.– Երկքաղաքացիութիւնը միշտ թէ՛ օրինական, թէ՛ ալ քաղաքական հարց է: Երկուքը կը տարբերին իրարմէ: Բազմաթիւ երկիրներ անցեալին վաւերացուցած էին օրէնքներ, բաւական կարծր, որոնք կ'արգիլէին երկքաղաքացիութիւնը եւ կամ խիստ պահանջկոտ էին, արտօնելով երկքաղաքացիութիւնը, սակայն սահմանելով պարտադրանքներ զորս պարտաւոր էր լրացնել երկրէն դուրս բնակող «քաղաքացին»: Պէտք է յիշել որ երկրի մը կառավարութեան օրէնքը (ըսենք՝ անոր Խորհրդարանին կողմէ վաւերացուած), «ճկուն» է: Զայն կարելի է տարբեր ձեւերով մեկնաբանել: Արդէն դատարաններու եւ վարչական պաշտօնեաներու կարեւոր դերերէն մէկը այդ է, – օրուան քաղաքական պէտքերուն հիման վրայ տարբեր կարծրութեամբ կամ կակուղութեամբ մեկնաբանել եւ գործադրել օրէնքը: Հայաստանի մէջ այս մօտեցումը կարելի չէ առայժմ, որովհետեւ ո՛չ թէ կառավարութիւնը, այլ պետութիւ՛նը ընդունած է, վաւերացուցած է իր Սահմանադրութեան մէջ զետեղուած օրէնք մը, որ յստակօրէն կ'արգիլէ երկքաղաքացիութիւնը:

Իմաստո՞ւն է օրէնքը: Այս՝ վիճելի է: Իմաստո՞ւն է զայն զետեղել պետութեան օրէնսդրութեան մէջ: Ոչ: 19-րդ դարուն, ապա նաեւ անկէ ետք, ազգ-պետութիւններու օրէնքը գրեթէ ամէնուրեք խստիւ կը մերժէր երկքաղաքացիութիւնը, Ամերիկայէն՝ Խորհ. Միութիւն, Ճափոնէն՝ Թուրքիա: Սակայն նոյնիսկ հոն՝ ուր խիստ եւ կոպիտ ձեւով կը կիրարկուէր երկքաղաքացիութեան դէմ օրէնքը, միայն մի քանի երկիրներ այդ օրէնքը զետեղեցին եւ պահեցին իրենց սահմանադրութեան մէջ: 1923-էն 1975 յիսնամեակի ընթացքին, նման սահմանադրական, դժուար անդրանցելի օրէնքներ վերացան եւ աւելի ճկուն ու բեկանելի օրէնքներ վաւերացուեցան, որոնք ենթակայ են քաղաքական գործօններու ազդեցութեան, – կրնան մեկնաբանուիլ կամ գործադրուիլ նեղմիտ կամ թոյլամիտ մօտեցումներով: Այդ չեղաւ Հայաստանի պարագան: Սփիւռքը իրաւունք ունէր եւ ունի հաստատելու՝ որ նման սահմանադրական յօդուած աւելի ապտակ մըն է Սփիւռքին, քան օրէնք մը, որ կը նպաստէ հայրենիքին: Սփիւռքէն անոր ջնջումը, վերացումը թելադրել, հատու վերլուծումներու ընդմէջէն, բոլորովին հասկնալի էր եւ կը մնայ: Անշուշտ նման վերացում բնականօրէն կ'ենթադրէ նոր, աւելի ճկուն օրէնքներու վաւերացում՝ կառավարութեան առօրեայ գործունէութեան ծիրէն ներս:

Բ. – Սփիւռքը, Հայաստանի նախկին ղեկավարութեան նման, «անմեղ» չէ, ունեցաւ եւ ունի իր դերը, իր ծայրայեղական մօտեցումը, որ կը յանգի բեւեռացումի: Եթէ սփիւռքեան մօտեցումը նոյնքան բիրտ եւ ծայրայեղ չի թուիր՝ որքան պետութեանը, պատճառն այն է որ մենք վարժ ենք մամլոյ մէջ կամ բեմերէ բարբառող մեր մանր ղեկավարութեան զգացական, անչափահաս ելոյթներուն: Վարժ ենք հարիւր տոկոսով «լուրջի չառնել» մեզ իբրեւ թէ ներկայացնող մանր մտաւորականութեան հռետորութիւնը: Գիտենք զայն որոշ չափով անտեսել: Այնպէս որ, երբ անոնք յանուն Սփիւռքահայութեան եւ իբր անոր կամքի եւ փափաքներու ինքնակոչ բանբերներն ու մեկնաբանները, սկսան Հայաստանի պետութենէն քաղաքացիութիւն պահանջել, մենք լսեցինք ու յաճախ բաժնեցինք զիրենք դրդող զգացականութիւնը, թերեւս հայ պետութեան մը պատկանելու «կարօտը» բաժնելով:

Սակայն Սփիւռքահայութիւնը «չլսեց» գործածուած բառամթերքի կոպիտ երանգը, հարց չտուաւ թէ Երեւան նստած վարիչի մը, կամ Գիւմրիի մէջ սոված քաղաքացիի մը, կամ Արցախի մօտ զոհուած զինուորի մը ընտանիքին համար ի՞նչ իմաստ ունի լսել՝ որ Լոս-Անճըլըս նստած Հայ մը կը հաստատէ որ ի՛նք ալ Հայ է, իր հայութիւնը, իր ինքնութիւնը պահած է Սփիւռքի դաժան պայմաններուն մէջ, ձուլումի դէմ պայքարելով եւ հիմա կը պահանջէ իր իրաւունքը՝ Հայաստանի քաղաքացի ըլլալու:

Հայաստանի համար հաշմանդամ եղած վեթերանը, կամ քաղցած ու կէս-սառած «Լենինական»ցին, կամ Երեւանի ղեկավարը –որքան ալ տարբերին իրարմէ– ունեցան նոյն հակազդեցութիւնը, – «ի՞նչ իրաւունք», «ի՞նչ պահանջք»: Հոս չէք ապրիր: Մեր երկրի միւս օրէնքներուն չէք ենթարկուիր: Զօրակոչի ենթակայ չէք: Տուրքի ենթակայ չէք: Անգործութեան ենթակայ չէք: Երբ կեանքի մեր օրէնքները և կեանքի պայմանները կը դառնան աւելի դաժան ու պահանջկոտ, ձեր կեանքը, ձեր իրավիճակը չեն վատթարանար: Ի՞նչ տրամաբանական հիմք կայ ըսելու որ՝ կայ մէկ օրէնք-պայման, քաղաքացիութեան հետ կապ ունեցողը, որ պէտք է փոխուի, ձեզ գոհացնելու համար:

Տրամաբանական հիմք չկայ, հաստատելու համար որ Սփիւռքի մէջ հայկական ինքնութիւն զգալը Սփիւռքահայութեան կ'արտօնէ «պահանջել» իբր թէ իր «իրաւունք»ը եղող քաղաքացիութիւնը: «Իրաւունք»ը երկու տեսակի է: Կան մարդկային իրաւունքներ, վաւերացուած Միացեալ Ազգերու «սահմանադրական» բնոյթ ունեցող յայտարարութեանց մէջ: Հոն՝ այս կամ այն պետութեան քաղաքացի ըլլալու «իրաւունք» հիմնուած՝ ինքնութեան վրայ, չկայ: Գոյութիւն ունի երկրորդ տեսակի «իրաւունք» մը, որ կը պատկանի անոնց, որոնք որոշ պետութեան մը տարածքին վրայ եւ անոր օրէնքներու համակարգին ենթակայ են ի ծնէ: Այս իրաւունքները եւ քաղաքացիական պատկանելիութիւնը ինքնութեան հետ ուղղակի կապ չունին: Այսպէս՝ Արագածի ստորոտը ծնած Եզիդին հայու ինքնութիւն չունի, սակայն Հայաստանի պետութեան քաղաքացի ըլլալու իրաւունքը ունի: Մինչ Լոս-Անճըլըս ծնող եւ հոն Հայ մնացող անձը՝ ամերիկեան Պետութեան քաղաքացի մըն է, որ իրաւունքներու ամերիկեան համակարգին պատկանելով, չի կրնար «պահանջքներ» ներկայացնել իբր «Հայ», Հայաստանի Պետութեան, որքան ալ գովելի ըլլան իր պահած ինքնութիւնը եւ իր զգացումները:

Համաժողովի ընթացքին եւ անկէ ետք, յոյս կայ որ այս երկու կարծր բեւեռները կարենան «կակուղնալ»: Նախագահ Քոչարեան եւ վարչապետ Սարգսեան կը խօսին հանրաքուէով մը Սահմանադրութեան արգելք-յօդուածը վերցնելու մասին: Շատ բաղձալի է այդ: Միաժամանակ, թէեւ, դժբախտաբար շատ թէթեւ մեղմացում մը նշմարելի էր սփիւռքահայ որոշ անձերու եւ ղեկավարներու մօտ: Ասոնցմէ ոմանք անձնական խօսակցութիւններու (եւ վէճերու) ընթացքին ցածրաձայն արտայայտեցին այն գաղափարը՝ որ սահմանադրական յօդուածի վերացումին հետ միասին պէտք է տեղի ունենայ խոհեմ վերլուծում, երկքաղաքացիութեան նոր օրէնքի մը մասին, «իրաւունք»ներու սահմանումի մասին: Բաղձալի է որ աւելի բարձրաձայն արտայայտուին այս կարծիքները:

Բեւեռացումի կարելի եւ բաղձալի վերացումը ասպարէզ կը կարդայ համայն Հայութեան, հաւաքականօրէն վերլուծելու քաղաքացիութեան իրաւունքի հարցը, թէ՛ սկզբունքներու, թէ՛ ալ հայ ազգի ներկայ քաղաքական եւ այլ իրավիճակի հիմանց վրայ: Որո՞նք են այն ազդակները՝ որոնց մասին անպայման պէտք է մտածել:

Քաղաքացիութեան օրինական հասկացողութիւնը իրաւունքներու եւ պարտականութիւններու փոխադարձ հանգոյց մը կ'ենթադրէ, անձ-քաղաքացիներու եւ պետութեան միջեւ, քիչ մը ամէն տեղ, բայց մանաւանդ Արեւմուտքի մէջ: Քաղաքացին ունի իրաւունքներ, որոնց դէմ ոտնձգութիւն չէ արտօնուած պետութեան, –օրինակ՝ կարծիքներու ազատ արտայայտութիւն, ազատ քուէարկութիւն, երբ նոր կառավարութիւն մը կ'ընտրուի, ապա նաեւ վարչական եւ դատական ատեաններու առջեւ հաւասարութիւն, անձնագիր ունենալու եւ անով ճամբորդելու իրաւունք, եւլն.: Այս բոլորին ոտնակոխումը կառավարութեան մը կողմէ, կ'անվաւերացնէ զայն՝ յաչս ժողովուրդին եւ ուրիշ ժողովրդավար երկիրներու: (Այս է գոնէ իտէալը, –գիտենք որ Թուրքիա, օրինակ, կրնայ իր քիւրտ քաղաքացիներէն շատերու իրաւունքը ոտնակոխել, սակայն նոյնիսկ ան տեղ մը գին մը կը վճարէ այդ բռնութեան համար եւ, կենսական կէտ, սկզբունքով չընդունիր ոտնակոխումը, այլ միայն կեղտոտ գործնական գետնի վրայ կ'արտօնուի, երբ գերիշխան եւ կարեւոր պետութիւն, այդ ընելու: Տկար գերիշխան պետութիւններ, օրինակ՝ Քոսովոյի իր քաղաքացիներու իրաւունքները ոտնակոխող Սերպիոյ ա՛յդ ալ չարտօնուիր, երբ գերպետութիւն մը իր շահերը ունի):

Սկզբունքով, իրաւունքները որոնք օրինական համակարգի մը մէջ գոյացած են –եւ այդ է քաղաքացիութեան պարագան– նաեւ հակադարձ իրաւունքներ ալ կ'ենթադրեն: Քաղաքացին ունի ի՛ր իրաւունքները: Պետութիւնն ալ: Պետութեան իրաւունքները քաղաքացիին պարտականութիւններն են: Նշենք զանոնք. – որքան ատեն որ իր երկրին մէջ կը բնակի, քաղաքացին ենթակայ է անոր օրէնքներուն, նոյնիսկ եթէ ուրիշ երկրի ալ քաղաքացի է: Այսպէս, Իրանի եւ Ամերիկայի զոյգ քաղաքացիութիւնը վայելող Պարսիկը, որ Թեհրան այցելած ատեն անխոհեմութիւնը կ'ունենայ կղերական իշխանութիւնները «ապօրինի» ձեւով քննադատելու, ինքզինք կը գտնէ բանտը, եւ ամերիկեան կառավարութիւնը չի կրնար ազդու միջամտութիւն կատարել: Քաղաքացին, այս պարագային, խոցելի է՝ իր երկրին օրէնսդրական համակարգը իր սահմաններուն մէջ անտեսած ըլլալով: Նոյն զուգահեռով, քաղաքացին ենթակայ է իր երկրի միւս օրէնքներուն: Կը պարտի տուրք վճարել, եւ նոյնիսկ եթէ երկրէն դուրս կ'ապրի, պետութիւնը կրնայ որոշ պահանջքներ ու կարգադրութիւններ կիրարկել տնտեսական հարցերու նկատմամբ: Եւ վերջապէս, եթէ երիտասարդ այր մարդ է եւ երկիրը զօրակոչէ զինք, պարտաւոր է ծառայելու բանակին մէջ:

Կան պետութիւններ, որոնք պետական այս իրաւունքները կ'ընդգծեն ու կը կիրարկեն խստութեամբ, իրենց պատմութեան այս կամ այն հանգրուանին: Թուրքիա եւ Իսրայէլ անցեալին բաւական խիստ եղած են զինուորական օրէնքի հարցի պարագային: Օրինակ, ամէն «ինքնութեամբ» հրեայ անձ իրաւունքն ունէր Իսրայէլ հաստատուելու: Եթէ երիտասարդ այր մարդ էր, պարտաւոր էր նաեւ բանակին մէջ ծառայելու, քաղաքացիութեան իրաւունք ստանալէ առաջ: Անխտիր կը գործադրուէր այդ օրէնքը, երկրի մը մէջ ուր ընիկ կինե՛րն ալ զօրակոչի ենթակայ էին, հրեայ ծայրայեղ կրօնական հաստատութիւններու պատկանողնե՛րն ալ: 1973-էն ետք, Իսրայէլ տակաւ «թուլացուց» այս օրէնքի նախապէս անխտիր գործադրումը: Իր նուաճումները շատ էին, իր բնակչութեան թիւը բարձր, իր կրօնական ծայրայեղականները զօրացան եւ կրօնական կոչում ունեցող երիտասարդներու համար բացառութիւն պահանջեցին եւ ստացան: Ահաւասիկ, պարագայ մը, ուր կը տեսնուի թէ ինչպէս ընկերային և քաղաքական փոխուող, եղաշրջուող իրականութիւններ կրնան պարտադրել նախօրօք անխտիր գործադրուող եւ անբեկանելի նկատուող օրէնքներու փոփոխութիւնը: Սակայն օրէնքի՛ եւ ո՛չ սկզբունքի: Սկզբունքով եթէ Իսրայէլ օրհասական պայքարի դէմ յանդիման գտնուի կրկին, պետութիւնը վերստին կրնայ զօրակոչի ենթարկել իր բոլոր քաղաքացիները: Պետութեան հանդէպ քաղաքացիին պարտականութեան սկզբունքը կը մնայ անսասան, սակայն զայն կիրարկող օրէնքը եւ այդ օրէնքը մեկնաբանող վարչական եւ դատական ատեանները ունին որոշ ճկունութիւն մը:

Տարբեր երկիրներու մէջ, բազմաթիւ քաղաքացիներու կ'արտօնուի զինուորական պարտականութիւնը ուրիշ ձեւով կատարել, –յաճախ՝ պետութեան գումար մը վճարելով: Պէտք է ընդգծել որ նման թոյլատու մօտեցում նորէ՛ն անսասան կը պահէ պետութեան զօրակոչելու իրաւունք-սկզբունքը, սակայն այս կամ այն կառավարութեան կ'արտօնէ տարբեր ձեւով մեկնաբանել թէ ի՛նչ միջոցներով կարելի է կատարել պարտականութիւնը: Կառավարութիւն մը որ զինուորական ծառայութեան փոխարէն դրամական հատուցում կ'ընդունի (Սուրիոյ մէջ պատալ կը կոչեն զայն) կրնայ երկարատեւ պատերազմի պարագային փոխել այդ օրէնքը, եթէ կառավարական օրէնք է ան եւ ոչ պետական սահմանադրական օ-

ընք։ (Եթէ չեմ սխալիր, Գոսթա-Ռիքան մէկն է այն սակաւաթիւ պետութիւններէն ուր սահմանադրութիւնը կ'արգիլէ բանակի մը ստեղծումը եւ քաղաքացիին զօրակոչի ենթարկումը։ Ան ունի մի քանի հազար ոստիկան, սակայն ոչ բանակ։ Պերճանքը ունի բանակի պէտքը չզգալու։ Թերեւս նման ուրիշ բացառութիւններ ալ կան ներկայիս Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան մաս կազմող մօտ 195 Պետութիւններուն մէջ, սակայն ընդհանուր կողութիւնը Գոսթա-Ռիքային չէ)։

Ինչո՞ւ ընդգծել այս պարագան։ Որովհետեւ անոնք, որոնք Սփիւռքահայութեան երկքաղաքացիութեան դէմ են, իրաւացիօրէն յաճախ կը նշեն թէ Փարիզ կամ Նիւ-Եորք ապահով նստած երիտասարդ մը քաղաքացիութեան «իրաւունք» չի կրնար պահանջել, առանց իբր զինուոր ծառայելու։ Բայց, -բայց կայ բայց մը։ Հայաստանի մէջ ծանօթ իրականութիւն է որ 1988-էն ի վեր հոնկէ մեկնած մօտ 700·000 անձերու մէկ հատուածը գոնէ դուրս ելած է՝ զօրակոչէն խուսափելու համար։ Սկզբունքով՝ կարելի է անոնցմէ ետ առնել քաղաքացիութիւնը, զանոնք «դասալիք» որակելով։ Սակայն կառավարութիւնը ունի ճկունութիւնը, խոհեմութիւնը կամ -ըստ որակողին- թուլամտութիւնը, այդ «դասալիք»ներուն արտօնելու, որ պահեն իրենց հայկական անձնագիրերը եւ կապերը՝ Հայրենիքին հետ։ Նկատի ունենալով դասալիքներու հանդէպ այս բարեացակամութիւնը, ինչո՞ւ չունենալ նոյն ճկունութիւնը, խոհեմութիւնը կամ թուլամորթութիւնը, հանդէպ սփիւռքահայ երիտասարդ այր մարդուն, որ քաղաքացիութիւն կը պահանջէ, բայց կը մերժէ զինուորական ծառայութիւնը։ Կարելի է ըսել՝ մենք կ'ուզենք ամէն Հայու եւ Հայաստանի միջեւ կապ մը ստեղծել, որ պաշտօնական, իմա՛ քաղաքացիական բնոյթ ունի։ Մենք մեր երկրին մէջ ծնած դասալիքները խօսքով կը դատապարտենք, ապա՝ եթէ երկրի սահմաններուն մէջ ձերբակալենք, կը պատժենք։ Սակայն երբ Ռուսաստանի մէջ կ'ապրին իբր դասալիք եւ կ'աշխատին, յաճախ մի քիչ փող ալ կ'ուղարկեն իրենց կարիքաւոր ընտանիքին, զանոնք չենք զրկեր քաղաքացիութեան իրաւունքէն։ Արդեօք կարելի՞ է նոյն ճկունութիւնը ցուցաբերել սփիւռքահայ երիտասարդ այրերուն հանդէպ, երբ անոնք քաղաքացիութիւն կը բաղձան, իրենցմէ պահանջելով որ ընդունին պետութեան զօրակոչելու իրաւունք-սկզբունքը, եւ կառավարութեան վճարեն հատուցում մը, պատալ մը։

Այսօր, կարելի չէ՛, որովհետեւ սահմանադրական օրէնքը կ'արգիլէ սփիւռքահայութեան քաղաքացիութիւն տալ, կ'արգիլէ կառավարութեան՝ հարցին մասին այս կամ այն օրէնսդրական որոշումներ որդեգրելով դիւրացնել նման քաղաքացիութեան հարցը։ Ահա թէ ինչու պէտք է հանրաքուէով ջնջել Սահմանադրութեան այդ յօդուածը, առանց ջնջելու քաղաքացի – պետութիւն փոխադարձ իրաւունք – պարտականութեան սկզբունքը։

Քաղաքացիութիւնը, ուրեմն, նուէր մը չէ, իրաւունքի եւ պարտականութիւններու հանգոյց մըն է, այն տեսակէն՝ որ Ամերիկացիները երբեմն կը կոչեն implied contract, «ենթադրեալ համաձայնութիւն»։ Այսինքն, երբ նորածին տղայ մը կ'արձանագրուի իր ծնած երկրի տոմարին մէջ ու կը ստանայ քաղաքացիութիւն, անշուշտ ի վիճակի չէ տրամաբանօրէն հասկնալու, համաձայնելու, մերժելու կամ վաւերացնելու քաղաքացիական օրէնսդրութիւնը, ուրեմն՝ իր համաձայնութիւնը «կ'ենթադրուի», եւ ան 18 տարեկանին, սովորաբար, կրնայ լիովին ենթարկուիլ օրէնքին։ Կարգ մը երկիրներու մէջ, այդ տարիքին կրնայ հրաժարիլ իր քաղաքացիական իրաւունքէն, խուսափիլ՝ զինուորական ծառայութեան պարտականութենէն, եւ ի հետեւանք այդ որոշումին, կը կորսնցնէ քաղաքացիութեան մինչեւ այդ ենթադրեալ իրաւունքը։ Բազմաթիւ երկիրներու մէջ, իրեն չի տրուիր քաղաքացիութիւնը եւ զինուորական ծառայութիւնը մերժելու իրաւունք։ Եթէ արդէն արձանագրուած է պետութեան տոմարին մէջ իբր ենթադրեալ քաղաքացի, պարտաւոր է ծառայել։ Կան կամ կային երկիրներ, օրինակ, Ամերիկան մինչեւ 1975, ուր տարբեր երկրի մը քաղաքացին, որ ԱՄՆ ներգաղթած էր, «կանաչ քարտ» ունէր, աշխատելու եւ ապրելու, սակայն ոչ՝ քուէարկելու իրաւունք, այսուամենայնիւ պարտաւոր էր ծառայել բանակին մէջ, եթէ զօրակոչուէր։

Այս յօդուածին նպատակը քաղաքացիական օրէնքի եւ բանակի ծառայութեան հարցի միջեւ գոյութիւն ունեցող ամէն կապ, ծալք եւ տարբերակ պեղելը չէ։ Սակայն, մէջբերուած օրինակները ցոյց կու տան թէ միակ ընդհանուր սկզբունքը՝ իրաւունք – պարտականութեան կապն է, -իրաւունքներու եւ պարտականութիւններու ճշգրիտ բնոյթը կը տարբերի տեղէ տեղ եւ ժամանակէ ժամանակ, ինչ որ Հայաստանի պետութեան ալ պէտք է արտօնէ ճկուն վարչագիծով մը գործելու պերճանքը, սահմանադրական արգելքի վերացումէն ետք։

Քաղաքացիութիւն եւ տուրք կապը աւելի՛ բարդ է եւ այս յօդուածի սահմաններուն մէջ անկարելի է պեղել նոյնիսկ սկզբունքները, ուր մնաց բազմապիսի կիրարկումները։ Սակայն չկայ պետութիւն, ուր քաղաքացիէն տուրք չի պահանջուիր (թէեւ լսած եմ որ 1970-ական թուականներուն քարիւղով պարարտ Ծոցի երկիրներուն մէջ բառին իսկական առումով տուրքի դրոյթ չկար ամէն քաղաքացիի համար)։ Տեսականօրէն, տուրքն ալ «ենթադրեալ համաձայնութիւն» մըն է։ Այս պարագային, պետութիւնը կ'առնէ, տալու համար։ Փոխան տուրքին կու տայ ապահովութիւն (ոստիկաններ, արդար դատարան, զինուորութիւն, սահմաններու անձեռնմխելիութիւն, առողջապահական ապահովագրութիւն, ծերութեան թոշակ, եւն.)։ Անշուշտ կան դժբախտ երկիրներ, ուր միայն եւ միմիայն տեսական է տուրք վճարող քաղաքացիին հանդէպ պետութեան ունեցած այս պարտականութիւնը, – քաղաքական գիտութեանց մէջ կը գործածուի predatory state, «գիշատիչ պետութիւն» արտայայտութիւնը, օրինակ, անցեալին, Հայիթիի մէջ Papa Doc Duvalier-ի ռեժիմին մասին կ'ըսուէր այս, երբ պետութիւնը կ'առնէր, առանց տալու, ապա նաեւ ժողովուրդին գլխաւոր պատուհասն էր։ Բայց նոյնիսկ Հայիթիի մէջ մարդիկ չէին կրնար մերժել քաղաքացիութիւն – տուրք կապը, սկզբունքային հիմերու վրայ։ Հարցը, ուրեմն, սա է. – կարելի՞ է Սփիւռքահայութեան քաղաքացիութիւն տալ, առանց իրմէ տուրք առնելու։

Ոչ անցեալին եւ ոչ ամէն տեղ, բայց ներկայիս քաղաքացիութիւնը ունի երրորդ սիւն մը, յատկանիշ մը՝ քուէարկելու իրաւունքը, որ իրաւաբանական մարզին մէջ տարօրինակ երեւոյթ մը կը նկատուի, քանզի սովորական հասկացողութեամբ «պարտականութիւն» մը չենթադրեր։ Քուէարկելու իրաւունքը քաղաքացիինն է ու կը մնայ, նոյնիսկ եթէ ամբողջ կեանքին չքուէարկէ։ Տարբեր երկիրներու մէջ, տարբեր պատճառներով, կառավարութիւնը իրաւունքն ունի քաղաքացիի մը զլանալու քուէարկութեան իրաւունքը, օրինակ, Ամերիկայի մէջ ոճրագործ մը որ բանտն է, չի կրնար քուէարկել (թէեւ սահմանադրական հարցերու որոշ տեսաբաններ հարցական կը նկատեն այս արգելքը)։ Քուէարկելու հարցը շատ բարդ եւ բազմապիսի սահմանումներու եւ թոյլատուութիւններու ենթակայ է ու կը տարբերի երկրէ երկիր։ Օրինակ, շատ մը պետութիւններ կը պահանջեն որ երկրէն դուրս ապրող քաղաքացի մը իր հայրենի «թաղին» ոստիկանատան կամ քաղաքապետարանին մէջ պահէ իր արձանագրութիւնը, և զայն վերանորոգէ տարուէ տարի։ Եթէ ունի վաւերագիրը այդ վերանորոգումին, եւ ընտրութիւններու ատեն կը ներկայանայ իր երկրի հիւպատոսարանին կամ դեսպանատան, իրեն կ'արտօնուի «հեռուէն» քուէարկել։

Նման մօտեցում «պահանջկոտ» կը համարուի, – պարտադրել ամէն տարի հեռուէն արձանագրութիւն թարմացնելու տաղտուկը, յաճախ նաեւ ծախքը շատ խիստ կը նկատուի։ Կան պետութիւններ որոնք միայն անձնագիր մը կը պահանջեն հիւպատոսարան ներկայացողէն, անոր արտօնելու՝ որ քուէարկէ։ Եւ կան պետութիւններ, որոնք քաղաքական այլազան պատճառներով ա՛լ աւելի թոյլատու են, օրինակ՝ Հարաւային Ափրիկէն, անկախութենէն ետք առաջին ընտրութեան, երբ կ'ուզէր «հաշտեցնել» դուրսը ապրող իր քաղաքացիները եւ հրապուրել, ներքաշել զանոնք, պատրաստ էր ընտրութեան ցանկ եւ արտօնութիւն ուղարկելու քաղաքացիներու, որոնք հիւպատոսարան չէին կրնար երթալ։

Ամփոփում. – քաղաքացիութիւնը իրաւունքի եւ պարտականութիւններու սկզբունքին վրայ հիմնուած հանգոյց մըն է, որուն երեք սիւներն են զինուորական ծառայութեան, տուրքի եւ քուէարկութեան հարցերը։ Այս հարցերու կարգաւորումը ենթակայ է մի քանի շատ ընդհանուր սկզբունքներու, սակայն կան բազմաթիւ տարբերակներ եւ առողջ, ճկուն գործելու կարելիութիւններ։ Այն ինչ որ արտօնելի չէ, տրամաբանական չէ, գործնական չէ, երկու բեւեռացումներն են, – Սփիւռքահայը քաղաքացիութիւն «պահանջելու իրաւունք» չունի, Հայրենիքը՝ սահմանադրական բացարձակապաշտութեան չարժարիթ չունի։ Մնացածը սակարկելի է, բառին առողջ հասկացողութեամբ, ըսկզբունքներու հաստատումէն եւ ծայրայեղութիւններու մերժումէն ետք։

Ի՞նչ է ներկայիս քաղաքական իրականութիւնը Հայաստանի մէջ եւ ի՞նչ փոփոխութիւններ կարելի են նոր պայմաններու տակ քաղաքացիական հարցին կապակցութեամբ։

Նախ, ընդհանուր ակնարկ մը, մեծ փոփոխութիւններուն։

1988-էն 1998, Հայաստան փոխակերպուեցաւ, համաշխարհային հայ իրականութիւնը՝ նմանապէս։

Հայաստանի մէջ. –

(ա) Կքեցաւ տնտեսութիւնը, որ հիմնուած էր Խորհ. Միութեան յատուկ միջհանրապետական կապերու եւ կախեալութեան վարչագիծի մը վրայ։ Այսինքն՝ Հանրապետութիւնները վարչական յստակ սահմաններ ունէին, բայց տնտեսական «հանրապետական» իրականութիւն չկար, – Հայաստան կրնար ունենալ Խորհրդային Միութեան ամենամեծ քիմիական գործատուներէն մէկը, սակայն նախանիւթը ուրիշ Հանրապետութենէ կը ներածուէր, մշակուած ապրանքն ալ ուրիշ Հանրապետութիւններու մէջ կը ծախուէր, դուրսը կը սպառէր։ Հետեւանք՝ «ազգային» տնտեսութիւն չկար, անոր հիմքը չկար։ Հայաստանի ներկայ տնտեսական ողբերգութեան պատճառը այն է, որ անկախութիւն եւ պատերազմ սոփեցին, պարտադրեցի՛ն «ազգային տնտեսութիւն» մը, որ այսօրուան պայմաններուն մէջ շատ դժուար է գոյացնել։ Արդէն համաշխարհայնացումի պատճառաւ, նոյնիսկ Արեւմուտքի մէջ ալ տակաւ անկարելի կը դառնայ ազգային տնտեսութիւն մը ունենալու երազը, մաշած երազը։ Հետեւանք՝ ազգ-պետութեան մը «տնտեսական քաղաքացի» ըլլալ կարելի չէ։ (Նոյնիսկ ԱՄՆ-ու հսկայ տնտեսութեան 25 տոկոսը ներկայիս միջազգային է, ոչ՝ ազգային)։

(բ) Երկրաշարժէն ետք հիւսիս-արեւմտեան մարզի գրեթէ բնաջնջուած տնտեսութիւնը գրեթէ չվերականգնուեցաւ, թէ՛ տնտեսական պատճառներով, թէ ալ վարչակարգի ապիկարութեան ի հետեւանք։ Արդիւնքը ոչ միայն թշուառութիւնն է, այլ, նորէ՛ն, ազգային տնտեսութեան մը գործօն անդամ եւ «քաղաքացի» ըլլալու անկարելիութիւնը։

(գ) Ի հետեւանք այս երկուքին, Հայաստանէն արտագաղթ մը ստեղծուեցաւ որ կը շարունակուի։ Ստոյգ վիճակագրութիւններ չկան, սակայն մօտաւորապէս 700·000 Հայաստանի քաղաքացիներ 1988-էն ի վեր ձգած են երկիրը։ Այս քաղաքացիները ինչպէ՞ս եւ որքանո՞վ կը կիրարկեն զինուորական, քուէարկութեան եւ տուրքի իրաւունք – պարտականութիւնները, չենք գիտեր։ Որքա՞ն եւ ինչպէ՞ս անոնց քաղաքացիական իրավիճակը նոր ճկունութիւն մը կը թելադրէ Հայաստանի, դժուար է ըսել։ Կայ նաեւ արտագաղթին կապուած ուրիշ իրավիճակ մը։ 1988-էն ետք շուրջ 419·000 Հայ «ներգաղթած» է Հայաստան, իբր ապաստանեալ (360 հազար՝ Ատրպէջանէն, 48 հազար՝ Լեռնային Ղարաբաղէն, 11 հազար՝ Աբխազիայէն եւ Չէչէնիայէն)։ Այս զանգուածէն չնչին, շատ չնչին մեծամասնութիւն մը իր կամօք ընդունած է Հայաստանի քաղաքացիութիւն, – ըստ որոշ վիճակագրութիւններու, 10 տոկոսէն նուազ։ 1998-ին այս զանգուածէն միայն 5021 անձ քաղաքացիութիւն ընդունած են (Տե՛ս. «Գարդմանք», Օգոստոս 1999, էջ 7, «Փախստականների հիմնախնդիրները» յօդուածը)։ Քաղաքացիութիւն ընդունելու վարանումը կարելի է վերագրել բազմաթիւ ազդակներու, օրինակ՝ իբր նախկին Խորհ. Միութեան քաղաքացի եւ օրէնսդրական կարգի մէջ ժամանակակից երկրի մը քաղաքացիութիւն չունեցող ապաստանեալ մարդիկ աւելի դիւրաւ կրնան գաղթել Արեւմուտք, «դուրս»։ Ապա՝ ապաստանեալներու մեծամասնութիւնը Հայաստանի մէջ բնակարան ստանալու յոյս չունի։ Յաճախ, 1946-էն 1948-ի ներգաղթողներուն նման, ինքզինքնին կը զգան չընդունուած, երկրորդ կարգի Հայ։ Եւ, վերջապէս, շատեր կը խուսափին զինուորական ծառայութենէ։ Վերջնական արդիւնքը նոյնն է, – Հայաստանի պետութիւնը կը գիտակցի որ իր հողին վրայ բնակող հայ զանգուած մը կը խուսափի քաղաքացիութիւն ընդունելէ։ Եւ այս «կ'աժանցնէ» այդ քաղաքացիութեան արժէքը. դէշ բան, որ սակայն նաեւ ունի արդիւնքը՝ քաղաքացիութիւն փափաքող Սփիւռքահայութեան հանդէպ որոշ ճկունութիւն ցուցադրելու։

Ուրեմն, 700·000 կամ աւելի արտագաղթողներ կան, որոնք որոշ քաղաքացիական պարտականութիւններ չեն կատարեր կամ կը կատարեն մասնակիօրէն, եւ 419·000 ապաստանեալ – ներգաղթողներէ մօտ 350·000-ը չեն փափաքած Հայաստանի քաղաքացի ըլլալ։ Ի՞նչ դիրք կը թելադրէ այս հանդէպ Սփիւռքահայութեան երկու միլիոնէն այն հատուածին, որ կը ցանկայ, կը յամառի ցանկալ Հայաստանի քաղաքացիութիւն, դեռ անորոշ պայմաններու տակ։

(դ) Տնտեսական, ընկերային եւ օրինական անորոշութիւնը կը ստեղծէ քաղաքական անորոշութիւն, որ անխուսափելիօրէն կ'ազդէ քաղաքացիութեան իրաւունքներու եւ պարտաւորութիւններու վերարժեւորումին։ Յստակ է որ նման վերարժեւորում արդէն սկսած է Հայաստանի վերնախաւին մօտ, զանազան դրդապատճառներով։ Այս վերարժեւորումը դրական եզրեր ունի անշուշտ։ Միաժամանակ՝ մտահոգիչ է որ անիրատես ակնկալութիւններ կը կապուին Սփիւռքահայութեան քաղաքացիական իրաւունքի շնորհումին։ Այս յօդուածին վերջին մասը կը վերլուծէ ընթացող վերարժեւորումը։ Հիմնուած է համաժողովի ընթացքին ստացուած տպաւորութիւններու վրայ, որոնք՝ կ'արժէ ընդգծել, տպաւորութիւններու եւ ո՛չ փաստուած իրականութիւններու մեկնաբանումն են։

Ամէնէն դրական երեւոյթը այն է, որ ներկայիս Հայաստանի կառավարութեան վերնախաւին մէկ մասը կը թուի թէ սկըսած է յարգել Սփիւռքին քաղաքացիութեան իրաւունք տալու վարչագիծին, սահմանադրական արգելքի ջնջումէն ետք։ Այս երեւոյթին կ'ընկերանայ միւսը, – Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի «մերժողական», խիստ կեցուածքը բաժնողներու խաւը, որոնք կը մերժեն կեցուածքի ամէն փոփոխութիւն, եւ ցածրաձայն կը հակառակին նոյնիսկ հանրաքուէով Սահմանադրութեան երկքաղաքացիութիւնը արգիլող յօդուածը ջնջելու։ (Սփիւռքահայ դէտի մը համար անկարելի է կռահել թէ վերնախաւին ո՞ր տոկոսը ի՞նչ դիրք կը բռնէ, սակայն միշտ կարեւոր է յիշել թէ Տէր-Պետրոսեանի անկումը՝ իր շրջապատին անկումը չէր, այլ անոնց պէտք եղած պատրուակը՝ դիրք փոխելու եւ իրենց պաշտօնները մանր քամուֆլաժով մը փրկելու համար։ Այսինքն, հակառակ քաղաքացիութեան հարցին մէջ ցուցադրուող որոշ «կակուղութեան», դեռ կայ բարձր պաշտօններու տէր հակառակորդներու ազդեցիկ խաւ մը)։

Կայ նաեւ ուրիշ նշանակալից տարբերութիւն մը։ Առաջ, քաղաքականօրէն խակ Սփիւռքի մը մանր մտաւորականութիւնը զգացականօրէն կը պահանջէր իրաւունք մը, որ իրը չէր, այսինքն՝ Լոս-Անճըլըսեան բազկաթոռէն կը յայտարարէր որ Սփիւռքի դժուար պայմաններուն մէջ իր հայ ինքնութիւնը պահող անձը բարոյական իրաւունք ունէր Հայաստանի քաղաքացիութեամբ օժտուելու։ Հոս՝ ինքնութիւնը քաղաքացիութեան հետ կը շփոթուէր։ Ներկայիս կայ աւելի առողջ կարելիութիւն մը, այն՝ որ Հայաստանի պետութիւնը կրնայ Սփիւռքահայութեան առաջարկէ՛լ քաղաքացիութիւնը, բան մը՝ որ իր իրաւունքն է, բարոյական, օրինական եւ քաղաքական դետնի վրայ եւ թերեւս, մենաշնորհը։

Մտահոգիչ են սակայն, երկքաղաքացիութիւնը դիւրացնելու հանդէպ դրական հակում ցուցադրող վերնախաւին վերլուծումը եւ այդ վերլուծումին առթած ակնկալութիւնները։ Վերլուծումը սա է. Հայաստան ունի տնտեսութիւն մը, որ ինքզինք չի կրնար վերագտնել, քանզի ոչ Ռուսաստանէն, ոչ Արեւմուտքէն պէտք եղած ներդրումները չեն գար։ Երկրին տնտեսութիւնն ալ շա՛տ հեռու է իր ուժերով դրամագլուխ գոյացնելէ։ Եւ յետոյ՝ դրամագլուխ ունեցող Հայաստանցիները զայն կ'արտածեն։ Ուրեմն՝ ըՍփիւռքահայութիւնը կը դիտուի իբրեւ դրամագլուխի ներդրումի եւ մեծ նուիրատուութիւններու վերջին ապաւէն եւ փրկութեան լաստ։ (Այս «վերլուծումը» արդէն իսկ ունի իր տկար կէտերն ու ենթադրութիւնները՝ տարբեր յօդուածի նիւթ)։ Կենսական և ոչ-արդիւնաւէտ ենթադրութիւնը, ակնկալութի՛ւնը, այն է՝ որ Սփիւռքի մէջ շատեր դրամ ունին, զոր պիտի ներմուծեն, ներդնեն Հայաստանի կաղացող տնտեսութեան մէջ, եթէ քաղաքացի ըլլան։

Կասկած չկայ, որ Սփիւռքի մէջ շատեր

համեստ դրամագլուխի մը, քափիլթալի մը տէր են, եւ ոմանք՝ մեծ գումարներու։ Բնաւ յստակ չէ որ քաղաքացիութեան շնորհումը գիտակից դրամատէրերին դիրքորոշումը կը փոխէ։ Երբ նման տարկուծիւն կը նշուի Սփիւռքահայու մը կողմէ, եւ երբ կ'ըսուի որ դուրսէն ներդրում փորձողներու դառն փորձառութիւնը այն է որ օրինական արգելքներու, կաշառքի եւ ապօրինի յափշտակութիւններու ամբողջ համակարգ մը կայ որ կը վհատեցնէ ամէնէն հայրենասէր դրամատէրն անգամ, – եւ վերջապէս՝ երբ կ'ըսուի որ քաղաքացիութեան ստացումը այս իրավիճակը չի փոխեր, զանազան պատասխաններ կը տրուին Հայաստանցիներու կողմէ։ Օրինակ. «մենք կ'ուզենք որ երկքաղաքացիութիւն վայելող Սփիւռքահայեր հաստատուին հոս, գործ բանան, շէնք եւ հող գնեն եւ այլն, եթէ տեղւոյն ապօրինի համակարգը, պաշտօնեայ մանկլաւիկներու միջոցաւ, ճնշէ իրենց վրայ, կը յուսանք որ երկու քաղաքացիութիւն ունեցող, օրինակ ամերիկեան «կանաչ» ունեցող այս անձերը դատ կը բանան պետութեան դէմ։ Միայն նման ճնշում, որ թէ՛ ներսէն է, թէ՛ դուրսէն, (երկքաղաքացի Սփիւռքահայը թէ ներս է, թէ դուրս, թէ մեզմէ է, թէ ալ անոնցմէ) պիտի կարենայ փոխել պետութեան կառոյցին մէջ կարծրացած տնտեսական վատ օրէնքները եւ ապօրինի համակարգը»։

Անակնկալ մըն է Սփիւռքահայու մը համար, նման ակնկալութիւն։ Մէկ կողմէ, տխուր «խոստովանութիւն» մըն է, երբ վերնախաւին անդամներէն ոմանք կ'ընդունին որ Հայաստանը իր վնասակար տնտեսական օրէնքները եւ կաշառքի համակարգը իր ներքին ուժերով փոխելու ի վիճակի չէ, այդ ընելու համար պէտք ունի Սփիւռքին։ Բնականոն աշխարհի մը մէջ, պետութիւն մը պիտի վերլուծէր իր օրէնքները եւ եթէ պէտք ըլլար, պիտի փոխէր զանոնք, թէ՛ ըՍփիւռքահայ, թէ օտար, դրամագլուխ ներդնելու հրաւիրելէ առաջ։ Սակայն, Հայաստանը նորմալ երկիր մը չէ դեռ եւ յոյս չունի մօտ ապագային օտար դրամագլուխ հրապուրելու։ Ուրեմն, վերնախաւին մէկ հատուածին մէջ կը ստեղծուի քաղաքացիութիւն շնորհելով ըՍփիւռքահայը, իր դրամագլուխը, իր ձեռներէցութիւնը Հայաստան բերելու վարկածը։ Առաջ, քրիստոնեայ Արեւմուտքին կ'ապաւինէր Հայութիւնը, հիմա ոմանք՝ Արեւմտահայութեան։

«Դուրսը» ապրողին համար այնքան ալ յստակ չէ թէ դրամագլուխ ունեցող քանի՞ Հայ կը սպասէ քաղաքացիութիւն ըստանալու՝ Հայաստանին մեծ նուիրատուութիւն ընելէ կամ հոն լուրջ գումար մը ներմուծելէ առաջ։ Հաւանական չի թուիր որ կան բազմաթիւ Հայեր, որոնք դրամ ունին, տալու պատրաստակամութիւնը ունին, սակայն չեն տար՝ քաղաքացի չըլլալու պատճառաւ։ Հայաստանի մէջ ազնիւ մարդիկ շատ կան, ազնիւ ըլլալու բազմաթիւ ձեւեր եւ ոճեր կան, սակայն Արեւմտահայութեան յատուկ ազնիւ նուիրատուութեան եւ անսակարկ հայրենասիրութեան ոճը լաւ հասկցուած չէ։ Մարդիկ զայն կը գտնեն անհասկնալի, կամ զգացական–միամիտ ոգիի արտայայտութիւն։ Քաղաքացիութեան շնորհումի հետ կապուած ակնկալութիւնները կը թուին հիմնուած ըլլալ նման դատումներու վրայ։

Աւելի յստակացնենք «վտանգ»ը։ Վերնախաւի այն հատուածը, որ հակամէտ է քաղաքացիութեան շնորհումի, կրնայ անտեսել օգտակար սահմանումը իրաւունքներու եւ պարտականութիւններու, արգելքներու և կարելիութիւններու, որովհետեւ կը թուի մղուիլ դրամագլուխի հետ կապուած մտահոգութիւններէ եւ Սփիւռքահայութեան սխալաբար վերագրուած հակումներէ։ Աւելի՛ն, Հայաստանի մէջ շատ յառաջացած է տնտեսականի եւ քաղաքականի շփոթումը, բան մը, որ անբնական ալ չէ թերեւս, խորհրդային կարգերու մէջ հասունցած մարդոց մօտ, – անբնական չէ, սակայն վտանգաւոր է։ Ինչպէս նշուած էր «Յառաջ»ի մէջ (Խ. Թ., «Լիպարիտեան կը վերլուծէ...», «Միտք եւ Արուեստ», 1999 Յունիս 6, էջ 4), քաղաքական ձախողութիւնները տնտեսական մարզին վերագրելու հակումը շատ յառաջացած էր Հայաստանի մէջ։ Հիմա, վերնախաւի մէկ հատուածին մօտ կը զարգանայ Հայաստանի տնտեսական ձախողութիւնը քաղաքական միջոցով մը լուծել փորձելու հակամէտութիւնը, այսինքն՝ Սփիւռքահայութեան քաղաքացիութիւն շնորհելով։ Ճիշդ է որ Հայաստանի տնտեսական ծանր վիճակը զուտ տնտեսական միջոցառումներով կարելի չէ բարելաւել ներկայիս։ Սակայն, արդեօք ո՞րն է ամէնէն հաւանականօրէն օգտակար քաղաքական մօտեցումը՝ տնտեսական հարցերուն լուծումին։

Ամէնէն օգտակարը պիտի ըլլար պետութիւն մը, որ կրնար ինքզինք մաքրագործել յանցագործներէ եւ ապա կիրարկել ոչ զուտ դրամատիրական դրոյթ, այլ խառն դրոյթ մը ուր ընկերվարական դիրքաւորումն ալ ունէր իր տեղը։ Այսօրուան իրավիճակին մէջ, այս ուղղութիւնը տեսիլք է միայն, դժբախտաբար։ Երկրորդ առողջ մօտեցումը պիտի ըլլար նախընտրուած դրամատիրական կարգերու եւ դրամագլուխի ներդրումը դիւրացնել, պետութեան օրէնսդրական համակարգի հիմնական վերանայումով, շուկայական տնտեսութեան ոչ-գիշատիչ տարբերակի ստեղծումով։ Հայաստանի մէջ պարզ, տառապող մարդոց հետ խօսակցութիւններ կը թելադրեն որ ա՛յս ալ անկարելի կը թուի տեղացիներուն, առանց արիւնահեղութեան։ Փտախտը տարածուած է, կ'ըսեն մարդիկ, կրկին ու նորէն։ Տըգրուկները պետութեան համակարգին մէջ են, իրենց դիրքաւորումը չեն փոխեր, իրենց դիրքերը օրինականօրէն չեն ձգեր, առանց բռնութեան, նոյնիսկ՝ առանց արիւն թափելու։ Ուրեմն, մարդիկ կ'եզրակացնեն, տնտեսութեան բարելաւումը դուրսէն, Սփիւռքէն պէտք է գայ, – անոնց նուիրատուութիւններէն, ամէնէն աւելի անոնց ներդրումներէն եւ երբ այդ ներմուծումներու շահաբեր օգտագործումը խափանուի տղրուկներէն եւ օրէնսդրական վատ համակարգէն, անոնց քաղաքական (եւ ապագային, քաղաքացիական) ուժն է որ պիտի փոխէ իրավիճակը։ Ո՛չ Հայաստանի քաղաքական վերնախաւի կամքը, որ ենթակայ է ջլատիչ հերձուածի, այլ Սփիւռքի քաղաքական կամքը կը թուի ապաւէն, կամք մը՝ որուն կը վերագրուի երկու ուժի տարբերակ, – ներսէն՝ Դաշնակցութիւնը, ոչ-հայկական մարզէն՝ արեւմտեան մեծ պետութիւններու դրամատիրական քաղաքականութիւնը, գործադրուած ի շահ սփիւռքահայ դրամատիրութեան։

Հայաստանի խորհրդաժողովի առթած ամենամեծ անակնկալներէն մէկը՝ յուսահատութեան եւ յոյսի ոչ-միշտ իրատես այս հանդոյցն էր, որուն սեւեռակէտն է Սփիւռքը։ Կ'արժէ կրկնել որ համատարած դիրքաւորում մը չէ այս, վերնախաւին մօտ։ Կը գտնուի անոր մէկ հատուածին մէջ, ապա նաեւ պարզ մարդոց մէկ կոտորակին մօտ։ Այս մօտեցումը պեղել, տնտեսական եւ քաղաքական մարզերու սահմանուած դերերն ու կարելիութիւնները քննել, ընկերային եւ մշակութային մարզերու կատարեալ անտեսումին պատասխանները վերլուծել, – ասոնք բոլորը հետաքրքրական պիտի ըլլային։ Սակայն խորհրդաժողովին կապուած պարզ ժողովրդական եւ այլ բազմածալք ելոյթներու վերլուծումին տեղը չէ հոս։ Պէտք է աւարտել, նշելով թէ քաղաքացիութիւն շնորհելը Սփիւռքին՝ չի կրնար պարզ, կախարդական ցպիկ մը ըլլալ, որմէ կարելի է հին հարցերու լուծում եւ հին վէրքերու սպիացում սպասել, առանց ստեղծելու նոր հարցեր, նոյնիսկ նոր խոցեր։

Եզրափակենք՝ նշելով որոշ կէտեր եւ կարելիութիւններ։

(1) Վտանգաւոր է քաղաքացիութիւնը եւ ազգութիւնը նոյնացնել։ Սփիւռք բընակող Հայուն «ձրիաբար» քաղաքացիութիւն շնորհել, Հայաստան բնակող ոչ-հայ փոքրամասնութիւններուն կողմէ տեսակ մը ազգայնաբարութիւն պիտի նկատուի։ Ուրիշ պետութիւններ կրնան գործածել նման շնորհում, ըսելով որ եթէ հայ ինքնութիւն ունենալը Հայաստանի քաղաքացի ըլլալու համազօր է, ապա թերեւս Թուրքիոյ պետութիւնը իրաւունք ունի իր քաղաքացիներէն պահանջել՝ որ «Թուրք» ինքնութիւն ցուցաբերեն։

(2) Սփիւռքահայ գիտակից զանգուածը, այն հատուածը, որ ազգային առողջ ինքնութիւն պահած է Պոլսէն Փարիզ կամ Հալէպէն Մոնրէալ եւ Լոս–Անճըլըս, շատ լաւ կը գիտակցի որ Սփիւռքահայ ըլլալը իրաւունքէն աւելի՛ բեռ եւ պարտականութիւն կ'ենթադրէ։ Եկեղեցի, դըպրոց, կուսակցութիւն կանգուն պահել, ենթադրած է ինքզինքին պարտադրուած պարտականութիւններու, ծառայութիւններու, նուիրատուութիւններու, ծխական եւ կուսակցական «տուրք»ի բարդ եւ ծանր համակարգ մը։ Հայուն (եւ Հրեային) Սփիւռքի մէջ ստանձնած այս բեռը կը հիացնէ օտար սփիւռքագէտները, որոնք հազի՛ւ թէ կը հասկնան զայն։ Հայաստանի մէջ, նոյնքան եւ աւելի անհասկցողութիւն։ Արդիւնքը այն է որ Սփիւռքահայութեան քաղաքացիութիւն գլացող հատուածն ալ, տալ ուզողներն ալ՝ դեռ լրջօրէն չեն մտածած թէ քաղաքացիութեան պարտաւորութիւններէն ո՞րը, որքանո՞վ, ի՞նչ ճկունութեամբ պէտք է մաս կազմեն նոր վարչագիծին։

Ապշեցուցիչ է մտքերու բեւեռացումը, «պէտք չէ տալ, հարց կը յարուցանուի», կամ «պէտք է տալ, Սփիւռքահայութիւնը մեր հարցերէն շատերուն լուծումը ունի»։ Ասոնք են դիրքերը։ Մինչ, ինչպէս այս յօդուածի առաջին մասը կը փորձէ պարզել, ճկունութիւն եւ բազմերանգ մօտեցումի բազմաթիւ կարելիութիւններ կան։ Քաղաքացիութիւն փափաքող Սփիւռքահայէն կարելի է ակնկալել ազգային տուրք –ծխական տուրքի սկզբունքի հիման վրայ, ապա նաեւ զինուորական ծառայութենէ խուսափիլ ուզողէն՝ յաւելեալ տուրք։ Կամ, ինչպէս մտածած է ընել Գանատայի կառավարութիւնը, որոշ գումարի տնտեսական ներդրում, եւլն.։

(3) Այս բոլորը չի լուծեր քուէարկութեան հարցը։ Անցեալին, Լ. Տէր–Պետրոսեան եւ ներկայիս պետական դիրքերու վրայ գտնուող իր բազմաթիւ համախոհները կը մտահոգուէին որ սփիւռքահայ քաղաքացիներ, որոնք երկրի դաժան պայմաններուն ենթակայ չեն, եւ կամ դաշնակցական են, կրնան անիրատես քաղաքական դիրքերու ի շահ քուէարկել, անպատասխանատու ձեւով։ Ներկայիս, յայտնօրէն, վերնախաւին մէջ կան անձեր որոնք կ'ուզեն սիրաշահիլ սփիւռքահայութիւնը եւ յատկապէս անոր կազմակերպուած դաշնակցական հատուածը, եւ կը բաժնեն անոր վերագրուած դիրքաւորումը, հանդէպ տնտեսութեան, ապա նաեւ հանդէպ Արցախի հարցի լուծման, – ուրեմն՝ այս հատուածը չի մտահոգեր թէ Սփիւռքահայութիւնը ինչպէս պիտի օգտագործէ իրեն տրուելիք քաղաքացիական – քուէարկութեան իրաւունքը։ Այս կէտը բոլորովին անիրատես չէ, սակայն սեւեռիլ անոր վրայ, կ'ենթադրէ անտեսել երկրորդ մը։ Սա զարմանալի է բաղդատական սփիւռքագիտութիւն ուսումնասիրող անձի մը համար, քանի որ կան սփիւռք ընդունող պետութիւններ, որոնք ի վիճակի են ճնշում բանեցնելու իրենց երկքաղաքացի սփիւռքցիներուն վրայ, որպէսզի անոնք ամէն ազդեցութիւն (ի միջի այլոց՝ քուէ) օգտագործեն, փոխելու համար ինքնութեան–հայրենիքին վարքագիծը։ Ռուսաստանն ալ, Ամերիկան ալ օր մը կրնան այդ փորձել՝ երկքաղաքացի Սփիւռքահայութեան միջոցաւ, ազդելու համար հայրենիքի ընտրութիւններուն եւ քաղաքականութեան վրայ։

Այս երեք կէտերը, եւ ուրիշներ, բարդ են։ Անյաղթահարելի չեն։ Սակայն նոյնիսկ այն նախնական վերլուծումը, որ հոս փորձուած է, ցոյց կու տայ որ արդիւնաւէտ չէ միամիտ ակնկալութիւններով երկքաղաքացիութիւն բաշխել ըՍփիւռքահայութեան։ Պէտք է վերացնել Սահմանադրութեան մէջ զետեղուած անարդական յօդուածը։ Զայն վերացնել՝ սկիզբն է երկանց։ Կը մնայ երկարատեւ եւ խոհեմ վերլուծումը այն պայմաններուն, իրաւունքներուն եւ պարտականութիւններուն, որոնց ենթակայ պէտք է ըլլայ Հայաստանի քաղաքացիութեան տուչութիւնը՝ Սփիւռքահայութեան մէջ զայն փափաքող հատուածին։

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Une pluie d'or

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

L'image merveilleuse de la pluie d'or qui apparaît dans la mythologie grecque se rapporte à Danaé, une mortelle, fille d'Acrisios, roi d'Argos et mère du célèbre Persée, vainqueur de la terrible Méduse. L'oracle de Delphes prédit à Acrisios qu'il serait tué par le fils de sa fille. Le roi enferme aussitôt Danaé, dans une tour d'airain, ou, selon d'autres versions, s'inspirant de l'image des tombes mycéniennes, dans une chambre souterraine, en bronze, une sorte de coffre. Acrisios coffre donc Danaé, mais Zeus, métamorphosé en pluie d'or, pénètre à travers le toit de la chambre, inonde et féconde la jeune mortelle qui engendre ainsi Persée dont le sculpteur Cellini immortelisera l'image à jamais. Découvrant l'existence de l'enfant, Acrisios, ne pouvant admettre que Zeus était le père, enferme Danaé et son fils dans un coffre qu'il jette à la mer. Cette espèce de cercueil flottant approche les rives de Sériphos et là, repêchée par Dictys, Danaé finit par épouser le roi, Phérécyde, son cousin, lequel se débarrasse un temps de Persée en l'envoyant combattre Méduse.

Plusieurs aspects du mythe s'avèrent intéressants du point de vue de la représentation des richeses, du pouvoir et du partage ou de l'acquisition de l'espace et des biens, dont la femme fait partie ou qu'elle incarne et représente.

Rappelons que le terme «oikonomikè», économique, définit, chez les Grecs, l'art de bien gérer son domaine, son «oikos», lequel comprend femme, enfants et serviteurs. Cette activité propre à l'homme libre, au citoyen, se trouve indissociablement liée, comme l'a souligné Claude Mossé(1), au travail de la terre, dans la mesure où seule la propriété d'une terre rend l'homme digne de la citoyenneté, qu'il la cultive ou, mieux encore, la fasse cultiver, à l'instar des grands propriétaires terriens («L'homme et l'économie», *L'homme grec*, Paris, du Seuil, 1993). Il revient toutefois à la femme de garder le foyer, le centre de la demeure, son «nombril» où règne la déesse Hestia. L'espace du dedans, le secret de la maison, le «thalamos», espace vérouillé, revêt plusieurs sens. Il évoque tantôt une cache souterraine, comme la prison de Danaé ou un tombeau, tantôt la couche nuptiale et il s'applique également, ainsi que l'a montré Jean-Pierre Vernant, à «cette cachette retranchée au plus secret de la demeure, où la femme serre, pour les mettre en réserve, les richesses domestiques sur lesquelles elle a, en tant que maîtresse de maison, la haute main»(2). La femme range, à l'intérieur de l'«oikos», les richesses que l'homme rapporte de son travail, elle thésaurise ce qu'il acquiert, comme la terre féconde la semence : «la maison, comme la terre et comme la femme, reçoit et fixe aussi en son sein les richesses que l'homme y apporte», écrit encore Jean-Pierre Vernant (*Mythe et pensée chez les Grecs*, Paris, Maspero, 1974).

Le mythe de Danaé peut être lu en fonction des deux espaces mentionnés, celui de la maison et celui de la terre. Danaé devient elle-même l'équivalent de sa prison ou du lieu secret de la maison puisqu'elle garde en elle, comme un coffre, la pluie d'or de Jupiter. En outre, elle représente la terre cultivée à laquelle renvoie bien évidemment l'image de la pluie d'or, signe météorologique et économique apportant un renversement de sens du nom «Danaé», qui signifie «sèche». C'est du reste la signification du nom qui a permis à Salomon Reinach d'expliquer le mythe par un rituel de magie sympathique auquel recouraient les paysans des pays balkaniques : «ils prennent une jeune fille, la mette nue et répendent de l'eau sur la tête ... je crois donc, ajoute-t-il, que la jeune fille était traitée comme Danaé, la terre désséchée, et que l'eau répendue sur elle était appelée la pluie d'or, à cause des pouvoirs fécondants qu'on lui attribuait» (*Cultes, mythes et religions*, Paris, Laffont, 1996)(3).

Si le mythe de Danaé nous permet de penser au partage des tâches économiques et à la représentation de l'espace tels que le champ et le foyer, il nous convie également à questionner le rapport au pouvoir qui n'est pas sans lien avec la richesse, la pluie d'or.

D'aucuns n'ont pas manqué d'interpréter le mythe en y voyant une allégorie du pouvoir de l'or auquel personne ni rien ne résiste, pas même les murs d'airain. D'autres encore, éliminant toute dimension poétique, l'ont aplati au point d'en faire l'histoire d'une banale corruption. Moyennant une «pluie d'or», le portier et les servantes auraient laissé passer ▶

l'homme voulant séduire la princesse.

La platitude n'ayant jamais permis de rien penser, mieux vaut en revenir à la question de la représentation du pouvoir et de son lien à l'or. L'on ne peut d'ailleurs dissocier l'or des conditions mêmes de la visibilité dont il est le comble. Brillant, fascinant, il éblouit et surgit comme l'analogue matériel de la lumière céleste, sans laquelle rien n'est visible et grâce à laquelle nous nous représentons le monde. Il offre en quelque sorte la version matérielle du feu lumineux auquel nous renvoient les dieux Apollon et Zeus,. ce dernier supportant difficilement la concurrence «solaire» du premier. Aussi revient-il à Zeus tout ce qui, dans le ciel, relève de la toute puissance et de la violence lumineuse, du sublime cosmique, tel qu'il se donne à voir dans la foudre, les éclairs et la pluie d'or et que symbolise son aigle, l'oiseau des cimes, au regard parfait et fulgurant.

Comme tous les sujets de la mythologie, Danaé a inspiré de nombreux peintres, tels Annibal Carrache, Rembrandt, Girodet et surtout Titien qui en a réalisé deux versions en huit ans d'intervalle, la première destinée au Cardinal Alessandro Farnese, le plus grand mécène et collectionneur du XVIe siècle, et la seconde au prince Philippe d'Espagne. Ce deuxième tableau, encore au Prado aujourd'hui, montre dans la différence des gestes des personnages une différence d'attitude spirituelle à l'égard de l'or. Allongée nue sur un lit, Danaé, dans une passivité absolue, contemple de façon extatique la pluie d'or qui tombe vers elle pendant que la servante, vieille et laide, tend son tablier dans l'espoir de recueillir cette pluie qui la sortirait de sa condition misérable. C'est des flancs «dorés» de cette Danaé ouverte à la pluie d'or que Eugenio d'Ors, dans sa promenade de trois heures à Prado, imaginait la naissance d'un dépassement du surhomme nietzschéen. Il y va en effet d'une rivalité de pouvoirs et non des moindres.

Titien, comme tous les artistes de la Renaissance, crée ces tableaux poétiques en se basant sur les *Métamorphoses* d'Ovide. Or, c'est là. dans le texte d'Ovide, que nous pouvons lire la description de la première figuration de Danaé. Le thème de Danaé fait ainsi partie d'un tableau relevant lui-même du mythe, exécuté par un artiste appartenant à la mythologie, un artiste femme, Arachné, la tisseuse qui a osé défier Athéna. Dans le concours fou et suicidaire qui finira par sa métamorphose en araignée, Arachné réalise un tableau insupportable aux yeux des dieux, leur abus de pouvoir (masculin) par le recours au trompe l'œil. Arachné dérobe aux dieux leur pouvoir, elle fabrique, en art, le même piège que les dieux, elle montre et démonte, par le trompe l'œil, la mécanique du pouvoir basé sur le leurre. Elle s'acharne surtout à représenter les métamorphoses de Zeus, en animal, en élément, en choses, toutes sortes de trompe l'œil permettant au dieu le rapt des mortelles : «Europe abusée par l'image d'un taureau... Astérie prisonnière d'un aigle qui l'étreint; ... Léda couchée sous les ailes d'un cygne; puis encore Jupiter ... se changeant en or pour tromper Danaé» (Ovide; *Métamorphoses*, VI). Titien, comme de très nombreux peintres, reprend donc à son compte, sous l'apparence plaisante des figures mythologiques, le traitement arachnéen d'une question grave, celle de la représentation intrinsèquement liée à celle du pouvoir. Ce qu'Arachnée a mis en évidence, dans un acte de rébellion insensé et sublime exhibant la mécanique toute puissante du trompe l'œil, c'est que le pouvoir se fonde sur le pouvoir de l'image, qu'il y a interaction entre l'image du pouvoir et le pouvoir de l'image, soit encore que le rapt est intrinsèque au pouvoir. En ce sens, le pouvoir de la pluie d'or révèle que le pouvoir économique procède du fondement du pouvoir, la fascination visuelle par laquelle l'autre est possédé.

L'attitude de la servante dans le tableau de Titien n'est pas sans évoquer le comportement commun et inévitable face aux richesses qui tombent du ciel : la précipitation. Il suffit de se rappeler les ruées que provoquent sur les plages belges les lancement aériens d'échantillons publicitaires de choses aussi banales que du chocolat à tartiner pour imaginer, comme on le voit parfois dans les films, la cohue et la violence qu'engendrerait la chute de billets de banque. La manière d'apparaître, la pluie d'or, que choisit Zeus s'apparente à un style de distribution désordonnée, le jet, qui engendre la discorde et renforce l'appartenance du dieu au champ de la violence. Mais c'est le même jet désordonné de Zeus que l'on retrouve dans le geste immémorial des dons lancés aux baptêmes et aux mariages et accompagnés du cri «largesse» que répète à son tour le semeur lançant le grain. Analysant ce geste dans le beau catalogue qui accompagnait l'exposition «Largesse» il y a quelques années au Louvre, Jean Starobinski en notait la portée magique : «car, en l'accomplissant, ses acteurs s'installent dans le rôle de la dispensation souveraine... ils s'attribuent la maîtrise d'une surabondance qui engendrera une nouvelle abondance». Si le geste de dispersion caractérise les semailles, il appartient aussi aux fêtes. Les latins, ainsi que le souligne Starobinski, pratiquent le «sparsio» qui consiste à lancer à la foule des cadeaux, des objets qui s'appellent des «missilia», et ce geste, ajoute l'auteur, «a un lien évident avec la royauté divine». De fait, nous pouvons retrouver le «sparsio» des «missilia» dans la description si vivante que donne Michelet du sacre de Louis XI, ce «roi mendiant» auquel il oppose la mine impériale du duc de Bourgogne dont les «bannières flottaient sur cent quarante chariots magnifiques qui portaient la vaisselle d'or, l'argenterie, l'argent à jeter au peuple...»(4)

C'est peut-être la valeur symbolique de la pluie d'or comme semence jetée par une puissance divine qu'a su relancer Bill Clinton pour se défendre, par les bombes lancées sur l'ennemi, du geste de dispersion qui a eu lieu dans le foyer, la salle-coffre ou le nombril de la Maison blanche, la sale ovale d'où il parle. Monica se sera trompé de rôle, au lieu de revêtir celui de Danaé elle aura essayé, comme la servante du tableau de Titien, de recueillir les gouttes de pluie sur son vêtement. Clinton, quant à lui, a, semble-t-il, réussi à affirmer et confirmer son pouvoir en réactivant le lien immémorial qui unit le jet de la semence divine aux «missilia» lancés du ciel, espace sacré de l'aigle.

(1) *Claude Mossé*, *in* L'homme grec, *du Seuil*, 1993.

(2) *Jean-Pierre Vernant*, Mythe et pensée chez les Grecs, *tl, Maspéro, p.* 148.

(3) *Reinach*, Cultes, mythes et religions, *Paris, Laffont*, 1996, *p* 15.

(4) *Michelet*, Le Moyen Age, *Paris, Laffont*, 1981, *p.* 881.

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Ռուբէն Զարեանը յայտնի դէմք էր արդէն երեւանեան թուականներէն ի վեր, բայց ես ծանօթ չէի իրեն եւ իր գործին: Անձամբ ճանչցայ զինք վաթսունական թուականներու սկիզբը եւ մօտէն հետաքրքրուեցայ իր գործով: Որքան ալ տարօրինակ ըլլայ իրողութիւնը, չեմ յիշեր՝ ճիշդ ե՛րբ եւ ի՛նչպէս ծանօթացայ: Շատ հաւանօրէն Հայաստան առաջին այցելութեանս, 1961–ին, մտաւորականներու հետ հանդիպումներուս ծիրին մէջ: Այնուհետեւ բազմաթիւ անգամներ տեսայ զինք, Երեւանի մէջ թէ Պէյրութի, մանաւանդ 1990–էն ետք: Եւ իրեն ու գործին հանդէպ ունեցած յարգանքս եւ հիացումս խորացան տարիներու անցքին հետ:

Առաջին դրական տպաւորութիւնս կը վերաբերէր մարդուն: Ան քաղաքավարի էր, ու զուսպ: Հանդարտ կը խօսէր, ուշադիր կը հետեւէր խօսակիցի ըսածներուն, լուրջ նիւթերով կը հետաքրքրուէր կամ լրջութիւն կը փոխանցէր ընթացիկ նիւթերուն: Խոհուն էր ու խոհեմ: Արտայայտած կարծիքները տրամաբանական էին ու չափաւոր: Հաւասարակշռութեան մարմնացումն էր:

Այս տպաւորութիւնը լրիւ կը համապատասխանէր իր գործերէն ստացուածին: Այն տարբերութեամբ, որ վերջինը աւելի հիացական էր ու խոր: Ռուբէն Զարեանը հմուտ բանասէր էր, խորագէտ վերլուծող, նրբաճաշակ արուեստասէր: Կարելի չէր կարդալ իր գրչի արտադրութիւններէն որեւէ մէկը, նոյնիսկ յաւուր պատշաճի յօդուած մը, առանց խորապէս գնահատելու իր թափանցող միտքը եւ մտածումն ու զգացումը յստակօրէն արտայայտելու բացառիկ կարողութիւնը:

Այս գործերու ուշադիր ընթերցումին ձեռնարկեցի զինք ճանչնալէ անմիջապէս ետք: Անցնող տարիներուն հետ նոր գործեր աւելցան հիներուն վրայ, մինչեւ վերջին տարիներու յուշերը, եւ ես միշտ նոյն յափշտակութեամբ շարունակեցի կարդալ, կը շարունակեմ կարդալ զանոնք:

Գրութեան հմայքը կը գործէ անոր մէջ խորանալէ շատ առաջ, մուտքի տողերէն իսկ: Ռուբէն Զարեանի լեզուն անմիջապէս կը գրաւէ ընթերցողին ուշադրութիւնը եւ կ'արժանանայ անոր խանդավառ գնահատութեան: Պարզ, յստակ, ամէնէն բարդ մտածումը ամէնէն մատչելի կերպով արտայայտող այս լեզուն քերականօրէն լաւ կառուցուած նախադասութիւններ ունի, բայց նաեւ արտայայտչական գեղեցկութիւն մը, որ գեղարուեստական գործերուն յատուկ է առհասարակ:

Լեզուի այս յստակութեան կ'ընկերանայ գրութեան կառոյցին յստակութիւնը: Կարճ յօդուած ըլլայ ան թէ երկար ուսումնասիրութիւն, միշտ ուշադրութեամբ նախատեսուած եւ ճարտարօրէն գործադրուած կառուցում կ'ունենայ ան: Զարեան համոզուած գործադրող մըն է դասական գեղագիտութեան ծանօթ սկզբունքին. «ինչ որ յստակօրէն ըմբռնուած է, յստակօրէն կ'արտայայտուի»: Բառերով, բայց նաեւ մտածումի զարգացումով, մասերու ագուցումով, մուտքէն եզրակացութիւն դիմող բնական ընթացքով:

Այս ամէնը ճաշակի արդիւնք է անշուշտ, բայց նաեւ աշխատանքի: Ռուբէն Զարեանը իսկական ախոյեան մըն էր կազմակերպուած ճիգի: Ոչ միայն ժամանակը կը լեցնէր արդիւնաւոր աշխատանքով, ինչպէս շատեր կ'ընեն, այլեւ ընթացիկ գործերու հետ անմիջական կապ չունեցող նօթեր կ'առնէր ու թղթածրարներ կը կազմէր յետագայ գործածութեան հեռանկարով: Եթէ ունեցած չըլլար այս կանխատեսութիւնն ու համակարգուած աշխատանքի սէրը, մենք պիտի չկրնայինք կարդալ այսօր խռովիչ կամ պայծառ այն յուշերը, որոնք կը վերաբերին իր պատանութեան ու երիտասարդութեան Թիֆլիսեան ու երեւանեան մեծութիւններուն կամ յետագայ տարիներուն իր եւ ուրիշներու կեանքին վրայ իրենց կնիքը դնող դէմքերուն ու դէպքերուն: Իր Յուշապատումի երեք հատորները եւ Մայրամուտից Առաջի երկու հատորները յուշագրութեան սեռի յաջողագոյն նմոյշներ են, վաւերագրական եւ գեղարուեստական արժէքով օժտուած հաւասարապէս: Եւ եթէ Մայրամուտից Առաջը աճապարանքով համադրուած ու տպուած է թերեւս եւ այդ պատճառով տեղ-տեղ կը զիջի Յուշապատումին, կարելի է ըսել թէ այս վերջինը կրնայ դասուիլ մեր գրականութեան դասականացած երկերու շարքին:

Կարգապահ այս աշխատանքին կը պարտինք նաեւ բանասէր-արուեստաբանի հոյակապ այն գործերը, որոնք Ադամեանին նուիրուած են եւ Սիրանոյշին: Ի՛նչ մանրախոյզ յամառութեամբ պեղած է ժամանակի հայ եւ ռուս մամուլները, ի՛նչ բծախնդրութեամբ հաւաքած է ժամանակակիցներու կարծիքները, ի՛նչ համբերութեամբ դասաւորած է զանոնք եւ համադրած՝ տալու համար մեզի այն ապրող կենդանագիրները եւ համադրական վերլուծումները, որոնք կարծես միաձոյլ բխումով շարադրուած են առանց հաւաքումի ճգնաջան աշխատանքի:

Բանասիրական աշխատանքը այնքան խղճմտօրէն կատարուած է, հիմնուած վաւերագիրներու վրայ եւ արդարացուած մէջբերումներով, որ առարկայական բնոյթ ստացած են երկերը: Բայց վաւերաթուղթ եւ փաստ այնքան լաւ ագուցուած են ամբողջին, այս ամբողջը այնքան լաւ գրուած է ու կառուցուած, որ առարկայական երկը դարձած է գրեթէ գեղարուեստական ստեղծագործութիւն:

Կարգապահ աշխատանքի արդասիք է նաեւ ամբողջ արտադրութիւնը Արուեստի Ինստիտուտին: Ռուբէն Զարեանը ոչ միայն կազմակերպիչն ու մղիչ ուժն էր Ինստիտուտի գործունէութեան, այլ եւ ամէնէն անխոնջ աշխատողը անոր, կենդանի օրինակը աշխատունակ բանասէր-արուեստաբանի տիպարին, որ կը ձեւաւորուէր ժամանակի ընթացքին: Այս «անխոնջ» բառը կարելի է ընկալել ուղղակի տառացի նշանակութեամբ: Յոգնիլ չէր գիտեր ինք. կը կազմակերպէր ընթացիկ աշխատանքը, անձնական մասնակցութիւն կը բերէր անոր, կը զբաղէր իր անձնական երկերով ու տակաւին ժամանակ ու հնարաւորութիւն կը ստեղծէր նոր ծրագիրներ յղանալու եւ գործադրելու: Այսպէս է որ ծնան շէյքսփիրագիտութեան վերաբերող զանազան նախաձեռնութիւններ, Շէյքսփիրական Հայկական Կենտրոնի գիտաժողովներն ու Շէյքսփիրական տարեգիրքի յաջորդական հատորները, այսպէս է որ կազմուեցաւ եւ արագօրէն զարգացաւ Շէյքսփիրեան գրադարանը, զոր հիմնեց Ինստիտուտին կից: Ռուբէն Զարեանը պարզապէս նոյնացած էր Արուեստի Ինստիտուտին հետ, Արուեստի Ինստիտուտն էր:

Առարկայական լրջութեան եւ գեղարուեստական ճաշակի այս լծակից ներկայութեան կը պարտինք նաեւ Զարեանի գրադատական վաստակին արժէքը: Ատեն մը հրատարակիչ եւ գրական պարբերականի խմբագիր՝ ի վերջոյ Զարեան ստեղծած էր իւրայատուկ ասպարէզ մը, որ փաստօրէն գոյութիւն չունէր իրմէ առաջ, բայց չէր դաւաճանած բնաւ իր առաջին սէրին: Եւ ամէն անգամ որ կ'արտայայտուէր գրողի մը մասին, անկրկնելի վերլուծումը կը կատարէր անոր տաղանդին, անվիճելի դատում կը ձեւակերպէր անոր ստեղծագործութեան մասին: Կը բաւէ յիշել Բակունցի իր հրատարակութիւնը եւ անոր միաժամանակ խիտ ու խոր յառաջաբանը՝ համոզուելու համար որ նոյնիսկ պարագայօրէն գրաբանութիւն ըրած ժամանակ աւելի բանիմաց էր ան ու համոզիչ, քան ամէնէն արհեստավարժ գրադատները իր սերունդին եւ անոր յաջորդողին:

Զարեան Պէյրութ այցելեց 1965–ին: Մեր յարաբերութիւնները աւելի սերտ, աւելի մտերիմ բնոյթ ստացան այդ առիթով եւ յաջորդ տարիներուն շարունակուեցան թղթակցութեամբ: Իր նամակներէն մէկուն մէջ կ'ակնարկէր առաջին զաւակիս ծնունդին, կը գրէր թող լինի Ռուբէն ու կը բացատրէր թէ «ռուբէն» կը նշանակէ «արու զաւակ»: Ու այդ անգամ, ոչ ալ յաջորդ անգամներուն իրագործուեցաւ իր մաղթանքը, բայց ես չցաւեցայ բնաւ: Ոչ ալ ինք, որ ինձմէ առաջ ճաշակած էր աղջիկ զաւակ ունենալու քաղցրութիւնը:

Անկախութենէն անմիջապէս առաջ եւ անկէ ետք ես սովորութիւն դարձուցի տարեկան այցելութեամբ երթալ Հայաստան: Եւ ամէն այցի կը հանդիպէի նաեւ Ռուբէն Զարեանին, երբեմն քանի մը անգամ: Կ'ոգեկոչէինք անցեալը, կը խօսէինք ներկայի մասին, գրական խնդիրներու կ'անդրադառնայինք ու չէինք զգար ի՛նչպէս կ'անցնէր ժամանակը: Մանաւանդ եթէ գացած ըլլայի Բիւրակն Անդրէասեանին հետ, որ իր աշխատակցուհին եղած էր ու կը պահէր բարեկամական կապեր իրեն հետ եւ իր ընտանիքին: Յաճախ աշնան կ'երթայի եւ Սեպտեմբեր ամիսը կ'անցընէի Երեւանի մէջ: Բիւրակնը կը յիշէր միշտ ու կը նշէր Զարեանի տարեդարձը: Այդ առիթով բարեկամական հանդիպումը կը վերածուէր ընտանեկան տօնախմբութեան:

Դարձեալ Սեպտեմբեր է հիմա եւ Ռուբէն Զարեանը մեզի հետ չէ այլեւս ֆիզիքապէս: Ասիկա արգելք մը չէ նշելու իր տարեդարձը՝ այս անգամ մեզի՛ համար: Անդրադառնալով իր հարուստ ու իւրայատուկ վաստակին ու զգալով իր ներկայութիւնը: Ոչ միայն իր կենդանի գործով, այլեւ իր նոյնքան կենդանի յիշատակով, որ մեր հոգիները կը ջերմացնէ իր ա՛լ լռած խօսքին պէս: ■

Սեպտեմբեր 1999 Պէյրութ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9
MARDI
9 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ՝ Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ ՝ 725 Ֆ.
Արտասահման ՝ Տար. 1.650 Ֆ. (Ամերիկեան առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը ՝ 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.769 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.769

ԹՐՔԱԿԱՆ ԼՐԱՏՎԻՒՈՆՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՆԱՆ ԱՍԱԼԱ-ՅԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ

Թրքական Ա-Թէ-Վէ հեռատեսիլի կայանը Նոյեմբեր 4-ին սկսած է սփռել ԱՍԱԼԱ-յի մասին թղթածրար մը որ նիւթ կ'ընէ այդ կազմակերպութեան դէմ Թուրք գործակալներու տարած գործունէութիւնը: Ըստ «Մարմարա»յի տեղեկատւութեան, հիմնական ըսուածը այն է որ գործունէութիւնը պատկանած է Թրքական գաղտնի կազմակերպութեան (ՄԻԹ) եւ ոչ թէ ինչպէս վերջերս Ֆրանսայի մէջ ձերբակալուած Ա. Զաթըլը պնդեց, իրենց խմբակին որ նոյնպէս ըսուեցաւ թէ պետութեան կողմէ գործի մղուած էր: Ինչպէս յայտնած է հաղորդավար Ճ. Տիւնտար, ՄԻԹ-ը համաձայն չէ դանդաղած հայկական կազմակերպութեան դէմ քայլերու դիմելու, մինչեւ Փարիզի դեսպանատան գրաւումը (1981 Սեպտեմբեր) ու ապա յաջորդ տարի Անգարայի օդակայանին արարքը: Լեւոն Էքմէքճեան որ այդ ընթացքին վիրաւոր վիճակի մէջ ձերբակալուեցաւ, յետագային հարցաքննուեցաւ ու իրեն խոստացան կեանքը խնայել եթէ ԱՍԱԼԱ-յի մասին հասցէներ ու անուններ տար:

Ըսուած է թէ Լ. Էքմէքճեան տուած է Արա Թորանեանի ու Յակոբ Յակոբեանի անուններն ու հասցէները: Այդ միջոցին ՄԻԹ-ի նախկին գործակալ մը՝ Հ. Ապաս առաջարկած է արտասահմանի մէջ հայկական կազմակերպութեան դէմ հակահարձակումի անցնիլ, զանազան արարքներով: Կազմած է հինգ հոգինոց խմբակ մը. ճիշդ նոյն միջոցին Իսրայէլցիներ Լիբանանի մէջ ուրիշներու կարգին ԱՍԱԼԱ-յի կեդրոն մըն ալ գրաւած ու Թուրքերուն տրամադրած են զանազան փաստաթուղթեր: Այդ ընթացքին Հ. Ապաս Պէյրութի մէջ Լ. Էքմէքճեանի մօրը հետ տեսնուած ու յայտնած է թէ տղան պիտի չսպաննուի, բայց վերադարձին տեսած է որ արդէն ան կախաղան հանուած է:

Յայտագրին Բ. մասով պատմուած են Ա. Թորանեանն ու Յ. Յակոբեանը թիրախ առած գործողութիւնները, Փարիզի ու Աթէնքի մէջ: Բայց թղթածրարը վիճելի, անորոշ կէտեր պարզած է այդ մասին մէջ. յստակ չէ եղած, օրինակ թէ ՄԻԹ-ի գործակալներուն կողմէ սպաննուած անձը իսկապէս Յ. Յակոբեա՞նն էր: Ըսուած է տակաւին թէ Ա. Թորանեան կարծուած մէկը սպաննուած է Փարիզի մէկ կամուրջին վրայ, սակայն յետոյ յայտնի եղած է թէ Ա. Թորանեան ողջ է:

Թուրք գործակալներուն խմբակը գրեթէ նոյն ատեն Փարիզի մէկ պանդոկը կայք հաստատած է Օրլիի արարքէն 12 օր առաջ եւ ձեռնարկած կարգ մը դէմ գործողութիւններու. յիշուած են Ալֆորվիլ, Փարիզի եկեղեցիներուն շրջափակին մէջ դրուած ռումբերը որոնց վերինին մասին ոստիկանութեան կատարուած լրատուութիւն մը առիթ տուած էր պայթումէն առաջ ռումբը չէզոքացնելու: Ըսուած է որ լրատուն Թուրք գործակալը եղած է, միայն վախ պատճառելու եւ անմեղներու արիւնը ի զուր չհոսեցնելու մտադրութեամբ:

Միջոց մը ետք Թուրք իշխանութիւններ կապ հաստատած են Ֆրանսայի մէջ գործող Ա. Զաթըլի խմբակին հետ ու պահանջած որ անոնք ալ ԱՍԱԼԱ-յի դէմ արարքներ կատարեն: Երկու խմբակին ալ գլխաւոր թիրախը կ'ըլլայ Ա. Թորանեան: Նշուած են 1983-ին անոր դէմ ծրագրուած արարքները որոնք սակայն յաջողութիւն չեն ունեցած:

«Մարմարա» կ'ըսէ թէ այս մասին թղթածրարը որ լոյս տեսած է «Ջամանն» թերթին մէջ ալ, բաւական անորոշ տուեալներ ունի: Իր կառքին դէմ ռումբով եղած ահաբեկչութիւններէ ետք 1983 Դեկտեմբերին Ալմա-յի կամուրջին վրայ ծուղակը ձգուած ու սպաննուած է հայ մը որպէս Ա. Թորանեան, յետոյ յայտնի եղած է սխալը: Սակայն Թուրք գործակալները միշտ չփոթը ունեցած են թէ իսկապէ՞ս Ա. Թորանեանը չէր իրենց սպաննածը, թէ ոմանք կ'ուզէին զինքը կենդանի ցոյց տալ:

1984-ին Զաթըլի ձերբակալութենէն ետք որպէս թմրեցուցիչի մաքսանենգ, միւս խմբակը Աթէնքի մէջ հետապնդած է Յ. Յակոբեանը: Անոր դէմ ալ չոգեկառքի մը մէջ մահափորձ գործուած է, սակայն, հոն ալ Թուրք գործակալները որոշապէս չեն գիտցած թէ իրենց սպաննած անձը իսկապէս Յ. Յակոբեա՞նն էր: Իսկ Թրքական պաշտօնական արձանագրութիւններու մէջ գրուած է թէ Յ. Յակոբեան 1988-ին սպաննուեցաւ ներքին պառակտումի հետեւանքով:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՈՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԴԷՄ

Վերջին օրերուն Մոսկուա որոշած է Ադրբէջանի ու Վրաստանի դէմ այցերու հրաւիրագրային կարգ կիրարկել: Որոշումը դժգոհութիւն պատճառած է երկու մայրաքաղաքներուն մէջ ալ: Ադրբէջանի նախագահին աշխատակազմի վարիչը յայտնած է թէ իր երկիրը եւ Ռուսաստան մաս կը կազմեն ՀԱՊ-ի, ունին տնտեսական, մշակութային, քաղաքական սերտ կապեր, ինչ որ անտեղի կ'ընէ նման կիրարկում: Մանաւանդ այդ պարագային Տաղստանի բնակիչները կը զրկուին Ադրբէջանի իրենց ազգականներուն հետ ազատօրէն շփում ունենալու կարելիութենէն:

Մոսկուա որոշած է նաեւ նշեալ երկու երկիրներուն մէջ հսկողութեան տակ առնել փինանսական միջոցներու տեղափոխութիւնը, ինչ որ յատկապէս հակազդեցութեան մղած է Թիֆլիսը: Պետական դիւանատունէն պաշտօնատար մը անհամնալի նկատած է Մոսկուայի պատճառաբանութիւնը թէ քաղաքացիներու մէկ երկրէն միւսը դրամական փոխադրութիւնները կրնան արգելել Վրաստանէն ահաբեկիչներու Կովկաս թափանցելուն վրայ:

ՄԱՄՈՒԼ

«FINANCIAL TIMES»

(Նոյեմբեր 6)

ԹԵՐԱՀԱՒԱՏՈՒԹԻՒՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Թերթին Երեւանի թղթակիցը Հայաստանի նոր վարչապետին նշանակումին առթիւ թերահաւատութեամբ կ'արտայայտուի, նկատի առնելով երկրին տնտեսական լուրջ խնդիրները: Ըսուածը այն է որ Հայաստան տնտեսականէն զատ շրջանային յարաբերութիւններու հարց ալ ունի, ինչպէս Ղարաբաղը, ու այդ պայմաններուն մէջ զարմանք պատճառած է քաղաքական որեւէ փորձառութենէ զուրկ դէմքի մը վարչապետ նշանակումը: Թերթը կ'եզրակացնէ թէ Ա. Սարգսեանի նշանակումը կրնայ ժխտական հետեւանք ունենալ նախագահ Ռ. Քոչարեանի համար, զինքը աւելի հեռացնելով ժողովուրդէն որ արդէն յոգնած է քաղաքական զաւեշտ ու կաշառակերութեան ծաւալուն երեւոյթէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 6/8)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Նոյեմբեր 5-ի երեկոյեան, Մոսկուայի «Օկարեւօ» պաշտօնական նստավայրին մէջ տեղի ունեցած է Բ. Ելցինի եւ Ռ. Քոչարեանի հանդիպումը որ ըստ ԻԹԱՐ-ԹԱՍ-ի անցած է «շատ ջերմ եւ բարի մթնոլորտի մէջ»: Երկու երկիրներու ղեկավարներուն հանդիպումին քննարկուած են վարչապետ Պուտինի եւ Արտաքին գործերու նախարար Ի. Իվանովի Ռ. Քոչարեանի հետ, ինչպէս նաեւ Պաշտպանութեան նախարար Վ. Յարութիւնեանի եւ Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի իրենց պաշտօնակիցներուն հետ տեսակցութիւններուն արդիւնքները: Արծարծուած հիմնական նիւթը վերաբերած է Ռուսաստանի եւ Հայաստանի գործակցութեան ներկայի վիճակին եւ հեռանկարներուն. շօշափուած է նաեւ Ղարաբաղի հարցը:

Նոյն օրը ուշ ժամերուն Ռ. Քոչարեան եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը Երեւան վերադարձած են:

⁂

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԱՐԶՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նոյ. 6-ին, վարչապետ Արամ Սարգսեանի մօտ տեղի ունեցած է խորհրդակցական ժողով մը, որուն մասնակցած են Տարածքային կառավարման նախարար Խօսրով Յարութիւնեան, Հայաստանի մարզպետները եւ Երեւանի քաղաքապետը. Ա. Սարգսեան նշած է որ խորհրդակցութեան նպատակն է ծանօթանալ մարզերէն ներս տիրող իրավիճակին եւ հրատապ լուծումի սպասող հարցերուն: Շեշտուած է նաեւ որ այն բոլոր գործերը որոնք կիսատ մնացին Հոկտ. 27-ի ողբերգական իրադարձութիւններուն պատճառաւ, կը շարունակուին նոյն թափով ու ծաւալով: Ապա, մարզպետները ներկայացուցած են առաջնահերթ խնդիրները. վեր առած են ջեռուցման, աշխատավարձքերու վճարումներու, շինարարութեան, գիւղական ապրանքներու մթերումներու, առողջապահութեան համակարգին վերաբերող հարցեր: Ներկայացուած են տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւններու արդիւնքները:

⁂

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆՈՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 5-ի նիստին որոշուած են այն երեսփոխանները որոնք կը փոխարինեն Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին ընթացքին մահացածները: «Միասնութիւն» դաշինքէն Վարդան Մկրտչեան, Աշոտ Գալոյեան, Հենրիկ Գրիգորեան (Ժողովրդական կուսակցութիւն), Մանուէլ Բաղալեան, Վարդան Բոստանջեան (Հանրապետական) Ազգ. ժողովի նոր երեսփոխանները եղած են. իսկ «Կայունութիւն» խմբակցութենէն նոյն ահաբեկչութեան զոհ Ա. Արմենակեանի եւ վերջերս մահացած երեսփոխաններ՝ Ս. Զատիկեանի ու Ս. Աւետիսեանի տեղ Մայիսին յաջորդներ կ'ընտրուին:

⁂

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, Նոյեմբեր 6-ին այցելութիւն մը տուած է վարչապետ Արամ Սարգսեանին: Զօրակցութիւն յայտնելով վարչապետին, Կաթողիկոսը իր օրհնութեան եւ բարի մաղթանքներու խօսքին մէջ ըսած է. «Բոլոր այն ոլորտներում, ուր եղել է ու կայ եկեղեցու ներդրման անհրաժեշտութիւնը, կարելիօրէն ջանալու ենք սատարել ու զօրակցել հայրենիքին»:

Ա. Սարգսեան ալ ի շարս այլ խնդիրներու, անդրադարձած է 1700-ամեակի նշումներուն պետական մասնակցութեան եւ Երեւանի Մայր Տաճարի շինութեան խնդիրներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ քարիւղը Թրքական Ճէյհան նաւահանգիստը հասցնելու համար ծրագրուած 2000 քիլոմեթրնոց խողովակաշարը գրեթէ վերջնական կերպով որոշուած է, հակառակ Մոսկուայի ընդդիմութեան: Բաքու - Ճէյհան այս ծրագիրը որ բանակցութեան նիւթ էր տարիներէ ի վեր ու կը վայելէր ԱՄՆ-ու անվերապահ նեցուկը, կը սպասուի որ ստորագրուի Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Պոլսոյ վեհաժողովին (Նոյեմբեր 17 - 18): Ռուսաստան որ Ա. փոխ - վարչապետը ղրկած էր Բաքու, ետ կեցնելու եւ պնդելու համար որ ադրբեջանական քարիւղը իր տարածքէն Նովորոսիսկ փոխադրուի, չէ յաջողած: «Շատ ուշ է այլեւս: Շոգեկառքը մեկնած է ու Բաքու - Ճէյհան քարիւղատարը պիտի իրագործուի» պատասխանած է ադրբեջանական քարիւղին պետական ընկերութեան նախագահը:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ գործող ռուսական սահմանապահները որոնք կը պահպանէին Վրացեւթուրք սահմանը, մեկնած են Վրաստանէն, ամբողջովին: Ռուսական հինգ զինուորական խարիսխներ կան տակաւին հոն, սակայն «առժամաբար»:

ՊԱՊԸ Հնդկաստան այցին, Նոյեմբեր 6-ին հանդիպում ունեցած է երկրին նախագահին, փոխ - նախագահին ու վարչապետին հետ: Նոյն օրը հրապարակած է «Եկեղեցին Ասիոյ մէջ» խորագրուած փաստաթուղթ մը որ կոչ մըն է Հնդկաստանի կրօնական փոքրամասնութիւնները, յատկապէս քրիստոնեաները, իրենց պաշտամունքին մէջ ազատ ձգելու: Նոյն ընթացքին շարունակուած են հինտու ծայրայեղականներուն ցոյցերը Յովհ. Պօղոս

(Շար. ը Դ. էջ)

ԲԼԷԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Առաւօտ» օրաթերթի Նոյեմբեր 5-ի թիւէն կը տեղեկանանք որ Աշոտ Բլէեանի պաշտպանութեան հանրային խորհուրդը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, ուր կը նշուի որ դատարանին կողմէ Բլէեանին սահմանուած բանտարկութեան պայմանաժամը աւարտած է Սեպտ. 15-ին, սակայն ան այսօր ան ապօրէն ձեւով կը պահուի բանտը: Կ'աւելցուի նաեւ թէ Երեւանի դատախազութիւնը ամէն ձեւով կը խոչընդոտէ փաստաբաններուն հանդիպումը Բլէեանի հետ, իսկ Հոկտ. 27-ի դէպքերէն ետք, փաստաբաններուն ուղղակի արգիլուած է տեսակցիլ իրենց պաշտպանեալին հետ: Յայտարարութեան վերջաւորութեան պահանջ կը ներկայացուի ազատ արձակելու քաղաքական գործիչը, հնարաւորութիւն տալու իրեն որպէսզի կարենայ պաշտպանել իր իրաւունքները եւ դատարանին առջեւ ապացուցանէ իր անմեղութիւնը:

ԼՈՒՐՋԻ ԱՌՆԸ՞Լ «ԱՐՄԵՆԻԿՈՒՄ»Ը

Իսկապէս զգայացունց էր քանի մը ամիս առաջ Երեւանէն արձագանգող լուրը թէ հայ գիտնականներ գտած էին սիտայի դարմանը։ Ո՞ր Հայը կրնար անտարբեր մնալ նման բան լսելով, կամ կարդալով երբ ան մօտական ցանկի մը հարուածով հանճարներու ժամանակակից տիպարներ կ՚ուրուագծէր հայկական իրականութեան մէջ։ Ցաւկալիս, այն Հայերը որոնք կ՚ապրին արեւմտեան երկիրներու մէջ ու լրատուներէն ծանօթ են այդ ախտին գործած աւերին, ամէն իրաւունք ունէին հայ Փասթէօրի մը կամ Գիւրիի մը ներկայութիւնը ողջունելու։

Երեւանէն հասած լուրերը գիտին հետ կը տեղեկացնէին թէ դեղին փորձարկումին դաշտին ալ կար հոն. ռուս երիտասարդ մը որուն դարմանումին համար Ռուսաստանի բժշկական հեղինակութիւնները այլեւս ընելիք չունէին, յայտարարած էին իրենց անզօրութիւնը. իսկ երիտասարդը վերջին ծայր տկարացած, մահուան սպասելու դիրքին մէջ մնացած էր։ Յետոյ, լսելով «Արմենիկում»ին մասին, գացած էր Երեւան, յանձն առնելով fn-պայ-ի դեր կատարել։ Անկէ ի վեր Երեւանէն հասած լուրերը բաւական ամրապնդող էին դեղին զօրութեան առումով։ Կ՚ըսուէր թէ աստիճանաբար կը բարելաւուէր այդ երիտասարդին վիճակը, թէ ան նոյնիսկ սկսած էր ֆութպոլ խաղալ, եւ այլն։

Այս ամիսներուն ընթացքին միակ դարմանային արեւմտեան գիտական - բժշկական շրջանակներու լռութիւնն էր նման զգայացունց յաջողութեան մը նկատմամբ։ «Արմենիկում»ի գիւտը, արձանագրուած յաջողութիւնը, երեւութապէս ամբողջական անտարբերութեան մէջ ձգած էր միջազգային ամբողջ շրջանակ մը որ լծուած էր նոյն այդ հիւանդութեան դարմանը գտնելու դժուար գործին։ Այդ շրջանակին դէմքերէն մէկուն կամ միւսին հերթական մէկ յաջողութիւնը լայն տեղ կը գտնէր ամբողջ աշխարհի լրատուներուն քով, բայց հայ գիտնականներու ըրածին ոչ ոք կ՚անդրադառնար։

Հայաստանեան մամուլի երկու անուններ Հոկտեմբերի իրենց թիւերով երկու արձագանգ կը բերեն «Արմենիկում»ի արեւմտեան առաջին ղննութենէն։ Աոոր առաջին առիթը տուած է ռուս երիտասարդ Ն. Կոլեսնիկովի Համպուրկի մէջ բժշկական հիմնարկ մը փոխադրութիւնը, քննութեան ենթարկուելու համար։ Քննութիւն որ պիտի ստուգէր քանի մը ամսուան երեւանեան դարմանումին արդիւնքը։ Երկրորդ առիթ մըն ալ կրնայ նկատուիլ Ֆրանսացի մասնագէտի մը կարծիքը նոյն դեղին մասին. ան փասթէօրեան հիմնարկի աշխատակից է ու անձնական հետաքրքրութեամբ այցելած է Հայաստան։ Երբ իրեն հարց կը տրուի թէ ի՛նչ կը մտածէ «Արմենիկում»ի ներկայացուցածին մասին («Իրաւունք», Հոկտեմբեր 8 – 14), ան նախ կ՚ըսէ թէ դեղով կատարուած փորձարկումներէն ետք մէկ-երկու տարի սպասել պէտք է համոզուելու համար թէ դեղը արդիւնաւէտ է։ Այսօրուան կացութեան մասին իրեն ներկայացուած տուեալներուն հիմնուելով այնքանը կրնայ ըսել թէ յուսադրող հետանկարներ կան, բայց դժուար է որեւէ չօշափելի եզրայանգում կատարել դեղին ազդեցիկ բնոյթին մասին։ Ուստի սխալ է յայտարարել թէ հիւանդութեան վերջնական դարմանը գտնուած է։

Նոյն գիտնականը կ՚ըսէ թէ անկարելի չէ որ Հայաստան ինք յաջողի ընել «Արմենիկում»ի կապուած բոլոր փորձարկումները, եթէ հայ մասնագէտները աշխատանքի հարկաւոր միջոցները ունենան։ Մնացեալին _ Հայաստանցի գիտնականներու պատրաստութեան – մասին Ֆրանսացի մասնագէտը կասկած չունի։

Համպուրկէն հասնող լուրերը նոյնքան սրտապնդող չեն եղած, սակայն։ «Հայկական ժամանակ»ին (Հոկտեմբեր 23) մէջ Յասմիկ Աստուրեան կը գրէ թէ ռուս երիտասարդին վրայ կատարուած քննութիւնները ցոյց տուած են որ անոր արիւնին մէջ մանրէներու գոյութիւնը 130 հազար միաւոր է։ Մինչդեռ Հայաստանի արդիւնքներով այդ թիւը միայն 5650 է։ Տարբերած են կարգ մը այլ քննութիւններու արդիւնքներն ալ։ Ռուսական մամուլէն «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»ն որ յատուկ հետաքրքրութեամբ առաջին օրէն կը հետեւի Կոլեսնիկովի բուժման ընթացքին, հրապարակած է այդ տեղեկութիւնները, հասանօրէն ջուր լեցնելով իրենց յոյսը «Արմենիկում»ի կապած շատերու ակնկալութիւններուն վրայ։

Ինչ կը վերաբերի հիւանդին, ան անվրդով պատասխանած է թէ իրեն համար հարց չկայ, պիտի վերադառնայ Հայաստան ու բուժումը շարունակէ, երբ նոյնիսկ Համպուրկցի մասնագէտները կը պնդեն որ խնդրոյ առարկայ իսկ չի կրնար ըլլալ «Արմենիկում»ով անոր վերջնական լուծումը։

Այս բոլորը ի՞նչ արժեւորում գտած են Երեւանի բժիշկներուն մօտ. անոնք Հոկտեմբեր 22-ին յայտարարած են թէ Համպուրկի այդ հեղինակաւոր հաստատութեան յանգած եզրակացութիւնը խիստ կասկածելի է։ Պնդած են որ Կոլեսնիկովի վրայ Հայաստան ու Գերմանիա կատարուած քննութիւնները չեն կրնար այդ աստիճան տարբեր արդիւնք տալ։ Աւելցուցած են որ «Արմենիկում»ով բուժուած բազմաթիւ հիւանդներ քննութեան ենթարկուած են նոյնիսկ աւելի հեղինակաւոր հաստատութիւններու մէջ, քան Համպուրկի հիմնարկը եւ ստացուած արդիւնքները բաւական մօտ գտնուած են Երեւանեաններուն։ Այս հաստատումին հետեւած է նախանձի վարկածը. «Արմենիկում»ի հեղինակները համոզուած են որ Համպուրկի գիտնականները արդիւնքներու մէջ թիւերու մեծ տարբերութեամբ քօղարկած են իրենց նախանձը։

Ուրախալին պէտք է նկատել այն որ այսուհանդերձ, Հայաստանցի մասնագէտները վճռած են շարունակել իրենց աշխատանքը։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ՀԻՆ ԳԻՆԻՆ... ՀԻՆ ՏԻԿԵՐՈՒ ՄԷՋ

Քանի մը շաբաթ առաջ, ճամբորդի մը մօտ պատահաբար տեսանք «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթի Սեպտեմբեր 24-ի թիւը, ուր մեր ուշադրութիւնը գրաւեց հայրենի գրականագէտ Դաւիթ Գասպարեանի «Յակոբ Օշականի գրականութիւնը» խորագրուած յօդուածաշարքին երրորդ մասը։

Ո՛չ առաջին երկուքը տեսանք, ոչ ալ շարունակութիւնը։ Յօդուածաշարքը Օշականի մասին տեսակ մը ներածութիւն էր, ո՛չ թէ գրական այս կամ այն հարցի անդրադարձ մը։

Ուշագրաւ էր, որ Դ. Գասպարեան, ծանօթ՝ խորհրդահայ գրականութեան որպէս մասնագէտ, յանկարծ այս շեղումը կատարէր դէպի Օշական։ Որքան յայտնի է մեզի, արեւմտահայ գրականութիւնը երբեք իր ուշադրութեան առարկան չէր եղած։ Ի հարկէ, պարտադիր չէ որ մասնագէտ մը յաւիտեանս մնայ իր նիւթի ծիրին մէջ եւ միշտ կարելի է փոխել այդ հետաքրքրութեան ոլորտը։

Վերջին օրերուն, ո՛չ այնքան պատահականօրէն, ստացանք «Կանչ» շաբաթաթերթի Սեպտեմբեր 22 եւ 29-ի թիւերը, ուր Դաւիթ Գասպարեան սկսած է ուրիշ յօդուածաշարք՝ «Կոստան Զարեան», դարձեալ հանրամատչելի բնոյթի (հոս արդէն մանկա – պատանեկան թերթի մասին է խօսքը)։ Այս պարագային, այնքան «առեղծուածային» չէր իր առընչութիւնը նիւթին, քանի որ մեզի գէթ յայտնի է 1995-ին «Նաւը լերան վրայ»ի մասին «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ի իր ընդարձակ յօդուածը։

Այս երկրորդ յօդուածաշարքը կ՚անդրադառնայ Զարեանի արձակին, ինչ որ իր կարգին դրական է, քանի որ իր ակնարկած գործերէն ո՛չ մէկը հրատարակուած է Հայաստան (բացառելով ձեւազեղծուած «Նաւը լերան վրայ»ն)։ Ուստի գոնէ մինչեւ այն երանելի օրը, երբ Սփիւռքի հին թէ նոր հրատարակութիւնները Երեւանի գրախանութներու մէջ լայնօրէն տրամադրելի ըլլան, հայրենի պատանին կրնայ այս յօդուածէն տեղեակ ըլլալ ո՞վ է այս արձակագիրը, կարդալ գործերուն ընդհանուր ներկայացում մը եւ – թերեւս – փորձուիլ ձեռնարկելու գանոնք ձեռք ձգելու արշաւի մը։

«Կանչ»ի գրութիւնը, իր կարգին, բացայայտեց Դաւիթ Գասպարեանի Օշականի ու Զարեանի նուիրուած զոյգ շարքերուն տուն տուող պատճառը, զոր կարելի է հասկնալ անմիջապէս եթէ կարդանք հեղինակին հոն գետեղած գլխանոցը (chapeau). -

«Կոստան Զարեանը 20-րդ դարի խոշորագոյն հայ գրողներից մէկն է, ում անունն ու գործը անփոխարինելի տեղ ունի մեր ժողովրդի հոգեւոր կեանքի պատմութեան մէջ։ Ժամանակն է, որ նա, ինչպէս նաեւ նրա ժամանակակից մէկ այլ նշանաւոր գրող եւ գրականագէտ՝ Յակոբ Օշականը, իրենց տեղն ունենան նաեւ դպրոցական ծրագրերում։

1999 թ. Յուլիս ամսին մի քանի քննարկումների ժամանակ ազգ սերնդի մի քանի գրականագէտներ եւ նրանց որոշ հետեւորդներ միահամուռ ուժերով փորձեցին մերժել Կ. Զարեանին եւ Յ. Օշականին դպրոցական ծրագրերում ներկայացնելու առաջարկութիւնը։ Այդ գրողների առջեւ նրանք փորձեցին դնել իրենց հնամաշ դատողութիւնների արգելապատնէշը։ Բայց գրականութեան պատմութիւնը միշտ էլ առաջ է ընթացել՝ այդպիսի արգելապատնէշներ յաղթահարելով եւ իր միջից մաղելով, թւում է, թէ իրենց անփոխարինելի տեղն ունեցող, բայց եւ իրենց դարն ապրած հեղինակութիւններին։

Այս համարից մենք ենք ներկայացնում Կ. Զարեանի կեանքի ու ստեղծագործութեան մասին պատմող յօդուածաշարը՝ վստահ լինելով, որ այն մեզ համար յուսալի կամուրջ կը լինի դէպի գրողի աշխարհը»։

Մեզի ծանօթ չէ Հայաստանի դպրոցական ծրագիրներու «Հայ գրականութիւն» առարկայի բովանդակութիւնը – առարկայ, որ ըստ համալսարանի մուտքի վերջին քննութիւններուն եւ «Արմէնփրէս»ի լրատուութեան, շատ փայլուն վիճակ չունի–, ոչ ալ, ցաւօք, Դաւիթ Գասպարեան մանրամասնած է ընդդիմադիրներու անուններու թէ «հնամաշ դատողութիւններ»ու մասին. Բայց կրնանք պատկերացնել վիճակը։ Պատահական չէ, որ Օշականի մասին առաջին համալսարանական ուսարտաճառը պաշտպանուած ըլլայ 1993-ին, այդ ալ սփիւռքահայու մը Շուշիկ Տասնապետեանի կողմէ։ Պատահական չէ, որ Զարեանի մասին առաջին ուսարտաճառը պաշտպանուած ըլլայ 1998-ին (Արծրուն Աւագեան)։

Օշականի ու Զարեանի հանդէպ վերապահութիւնը նոր բան չէ։ Քանիցս ակնարկուած է որոշ ջերմացումի մը՝ հայրենի գրականագիտութեան մէջ, սակայն գիտենք որ ձմրան կը յաջորդէ գարունը՝ իր վերիվայրումներով, եւ միայն յետոյ կուգայ ամառը։

Պիտի արժէր որ նման մերժումի հեղինակ յարգելի գրականագէտները պահ մը նստէին խորհելու, թէ իրենց կազմած դպրոցական ծրագիրներու անուններէն որո՞նք պիտի անցնին 21-րդ դար եւ ի՞նչ արժանիքով։ Վաղը հայերէնի թարգմանուած Խորխէ Լուիս Պորխէս կարդացող հայ երիտասարդը ի՞նչ պիտի դնէ անոր քով հայ գրականութենէն, որ իրեն գեղարուեստական նման հաճոյք պատճառէ։ Դերենիկ Դեմիրճեանի «Վարդանանք»ը – օրինակ–, թէ Զարեանի «Նաւը լերան վրայ»ն։

Հին գինի... հին տիկերու մէ՞ջ։

Զարժե՞ր արդեօք հին գինին նոր տիկերու մէջ դնել, եւ աւելին՝ նո՛ր գինիներու ճաշակն ալ տալ։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՅԺՄԷԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»).–

Հայ Դատի Յանձնախումբը հրատարակեց, Ֆրանսերէնով, պատուկելի հատոր մը որ կ՚ամփոփէ 1998 Ապրիլ 16-էն 18 Սորպոնի Ռիշըլիէօ ամփիթատրոնին մէջ տեղի ունեցած գիտաժողովին նիւթերը, գիտաժողով նուիրուած Հայերու ցեղասպանութեան այժմէականութեան։

Հատորը ներկայացուեցաւ Փարիզ, Հոկտեմբեր 22-ին։ Արփի Թոթոյեան երեկոյթին թղթակցութիւնը ընելով տուաւ հատորին գլխաւոր յատկանիշները եւ ամպիոնին վրայ մասնակցողներու միջամըտութիւններուն ամփոփումը. («Յառաջ», Հոկտեմբեր 29)։

Կրկնութիւն պիտի չընենք, ինչ կը վերաբերի հատորին։ Սակայն, վայրը, երեկոյթին կազմակերպչական ձեւը եւ խօսողները, հետեւաբար իրենց նիւթերը տարբեր ըլլալով, բացի Արա Գրիգորեանէն՝ Ֆրանսայի Հայ Դատի Յանձնախումբի նախագահը, կ՚ուզենք անդրադառնալ ձեռնարկի ընդհանուր բովանդակութեան վրայ, քաջալերելու համար Մարսէյլի Հայ Դատի Յանձնախումբի մասնաճիւղը որ հիմնովին վերակազմուեցաւ տարի մը առաջ։ Այսօր, երիտասարդ տարրեր, լրջօրէն եւ պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ լծուած են գործի։ Կը տանին հետեւողական աշխատանք։

Ձեռնարկը կազմակերպեցին Պուշ - Տիւ - Ռոն Նահանգի ընդհանուր խորհուրդի պատկառելի շէնքին մէջ, Հոկտեմբեր 29-ին։ Ոճով եւ շինանիւթերով, 1992-ի արդիական հսկայ կառոյց մըն է։ Ձեւը, գոյնը եւ երկու կողմերու վրայ պարզուած առագաստները նաւու մը պատկերը կուտան։ Մարսէյլցիները կը կոչեն «Կապոյտ Նաւը»։

Ժամը 19-ին, մուտքի ընդարձակ սրահին կեդրոնը Պուշ – Տիւ – Ռոն Նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահ՝ Ժան-Նոէլ Կէռինիի հովանաւորութեան ներքեւ բացումը կատարուեցաւ Հայերու ցեղասպանութեան նուիրուած նկարներու ցուցահանդէսի մը պատրաստուած Հայկական Ցիշողութեան Հետազօտութեան եւ Արխիւային Միութեան կողմէ զոր հիմնեց, երկու տարի առաջ, Կարպիս Արթէն։ Ցնցիչ պատկերներ, փաստաթուղթեր, բացատրութիւններ որոնք մնացին ամբողջ շաբաթ մը վայրի մը մէջ ուր օրուան ընթացքին հարիւրաւոր անձեր կ՚անցնին։ Բացումին ներկայ եղան Ընդհ. Խորհուրդի բազմաթիւ ներկայացուցիչներ։

Ժամը 20-ին, Հանրային Նիստերու սրահին մէջ, որ ամփիթատրոնի ձեւ ունի, հանգստաւէտ ու օժտուած լսողատեսողական բոլոր արդիական յարմարութիւններով, եւ շուրջ երեք հարիւր հոգիի ներկայութեամբ, ձեռնարկը շարունակուեցաւ դասախօսական ձեւի տակ։ Հակիրճ ներածականն մը ըրաւ Հայ Դատի Յանձնախումբի Մարսէյլի մասնաճիւղի նախագահուհին՝ Սեդա Գիլնճեան։ Յանուն նախագահ Ժան – Նոէլ Կէռինիի խօսք առաւ Եւրոպայի Խորհրդարանի երեսփոխան եւ Պուշ – Տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր խորհրդատու՝ Մարի – Արլէթ Գարլոթի։ Կարդաց խնամքով պատրաստուած բնագիր մը ներկայացնելով Հայկական ցեղասպանութիւնը որպէս օրինակելի եւ որպէս օրինակ այլ ցեղասպանութիւններու օտար աղբիւրներէ մէջբերելով վկայութիւններ, յիշատակութիւններ։ Յայտնեց Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահ՝ Ժ. _ Ն. Կէռինիի, որ նաեւ Ծերակոյտի անդամ է, զօրակցութիւնը Հայկական ցեղասպանութեան ամբողջական եւ լրիւ ճանաչման համար։

Իլէն Սթրաֆելլաս խօսեցաւ Հայկական ցեղասպանութեան տեղը երկրորդական ուսմանց դասագիրքերու մէջ նիւթին շուրջ։ Ըսաւ թէ, մինչեւ 1997, միայն երեք հրատարակչական տուներ մասնագիտացած դասագիրքերու հրատարակութեան մէջ՝ Հաշէթ, Տըլակրաւ եւ Պորտաս կը գործածէին ցեղասպանութիւն բառը Հայերու համար. երբեմն չակերտի մէջ դնելով, երբեմն ալ որակելով «բնա-

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

ՄԱՄԼՈՅ
ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՋԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԱՐՁԱԿԷՏԵՐ

Զօրեան Հիմնարկը հաճոյքը ունի տեղեկացնելու, որ վերջերս Հիմնարկի Ցեղասպանութեան պրպտումներու տնօրէն նշանակուած փրոֆ. Վահագն Տատրեան կը շարունակէ իր հրատարակչական բեղուն գործունէութիւնը, որ կ'առընչուի Հայկական Ցեղասպանութեան: Իր վերջին գիրքը, Warrant of Genocide, որ լոյս տեսաւ այս տարուան Փետրուարին, հազիւ երեք ամիս յետոյ արդէն սպառած էր: Ռաթկըրս Համալսարանի հետ կապուած Transaction Հրատարակչականի տնօրէնութիւնը այս կապակցութեամբ իր գարմանքը յայտնեց նկատելով որ այսպիսի մասնագիտական եւ ակադեմական հատոր մը, եթէ սպառի իսկ, առնուազն երկու տարի պէտք է անցնի:

Նման նուաճում մը արձանագրուեցաւ վերջերս Փարիզի մէջ: Յայտնի ֆրանսական Stock Հրատարակչականը, որ երկու տարի առաջ լոյս ընծայեց փրոֆ. Տատրեանի Histoire du Génocide Arménien յղկուած ու լրացուած գիրքը, նոյնպէս ստուգեց այդ գիրքին սպառումը: Հրատարակչականին ձեռնարկած շուկայական հարցախոյզները ցոյց տուին, որ դեռ պահանջքը կայ այդ գիրքին ոչ միայն Ֆրանսայի այլեւ Զուիցերիոյ, Պելժիոյ, Գանատայի եւ նոյնիսկ Լիբանանի ֆրանսախօս ընթերցողներու մօտ: Որով, հատորը անցաւ Բ. տպագրութեան: Ըստ երեւոյթին, գիրքը ուշադրութեան եւ գնահատանքի արժանացաւ նաեւ Յունաստանի մէջ: Աթէնք հաստատուած Stohastis յոյն ակադեմական հրատարակչականը ֆրանսական Stock հրատարակչականին հետ համաձայնագիր մը ստորագրեց: Ըստ ատոր, գրքին յունարէն տարբերակը 2001 թուականին Աթէնքի մէջ լոյս պիտի տեսնէ 3.000 օրինակով: Գրքին անգլերէն բնագիրը արդէն իր Դ. տպագրութեան մէջ է:

Այս տարուան Ապրիլին Փարիզ՝ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի սրահին մէջ տեղի ունեցած միօրեայ գիտաժողովին, որուն նիւթն էր «Պետութիւն եւ Ցեղասպանութիւն» եւ որուն մասնակիցները գրեթէ ամբողջութեամբ ֆրանսական համալսարաններու մէջ դասախօսող միջազգային օրէնքի հեղինակութիւններ էին, փրոֆ. Տատրեան եւս մասնակցելով հետեւեալ զեկուցումը ներկայացուց՝ «L'Origine et l'application du concept d'intervention humanitaire et les renseignements tirés du génocide arménien»: Իրաւաբանական այս երկասիրութիւնը պիտի հրատարակուի Cahiers de l'Orient-ի յաջորդ թիւին մէջ, Յունուար 2000-ին:

1999 Յունիս 9-ին փրոֆ. Տատրեան կրկին Ֆրանսայի Լիոն քաղաքին մէջ ելոյթ ունեցաւ հայկական ցեղասպանութեան մասին: Միօրեայ սեմինարը կազմակերպուած էր Լիոն քաղաքի քաղաքապետութեան եւ այդ քաղաքին մէջ գործող Le Centre d'Histoire de la Résistance et de la Déportation Հիմնարկին կողմէ: Սեմինարի միւս մասնակիցն էր տոքթ. Իվ Թերնոն, որ Հրէական Ողջակիզումի մասին զեկուցեց: Մէկ ժամէ աւելի տեւող իր դասախօսութիւնը փրոֆ. Տատրեան, ըստ իր սովորութեան, տուաւ առանց որեւէ նօթի օգտագործութեան եւ ֆրանսերէն լեզուով: Աւարտին, ան մակագրեց իր հեղինակած գիրքէն բազմաթիւ օրինակներ:

Յուլիս 26-էն մինչեւ Օգոստոս 5, փրոֆ. Տատրեան հրաւիրուած էր Լիբանան եւ Սուրիա ուր տուաւ դասախօսութիւններու շարք մը, ներառեալ Դամասկոսի Արաբական Մշակոյթի Տան մէջ տուածը, որուն ներկայ էին կարգ մը արաբ ակադեմիկոսներ եւ մտաւորականներ, յատկապէս՝ տոքթ. Ճորճ Ճապուր, որ Սուրիոյ նախագահ Հաֆէզ ալ-Ասատի նախկին խորհրդականն էր: Նախքան դասախօսութիւնը, Սուրիոյ Պետական Հեռատեսիլը իրեն Հայկական Ցեղասպանութեան հարցին շուրջ կարճ հարցազրոյց մը ընծայեց օգնութեամբ արաբ բժիշկ-փրոֆէսէօրի մը, որ պարբերութիւն առ պարբերութիւն դասախօսութիւնը արաբերէնի թարգմանելու պարտականութիւնը ստանձնած էր: Յաջորդ կիրակի, հարցազրոյցը սփռուեցաւ հեռատեսիլէն: Դասախօսութեան աւարտին, Սուրիոյ Աշխարհագրական Ընկերութեան նախագահը առ ի գնահատութիւն փրոֆ. Տատրեանի ընձեռած ակադեմական նուաճումներուն, ընծայագրով մը վինքը Ընկերութեան Պատուոյ Անդամ հռչակեց:

Աւստրալիոյ Մաքքուարի Համալսարանի Ցեղասպանագիտական Կեդրոնին կողմէ հրատարակուած International Network on Holocaust and Genocide պարբերաթերթին մէջ փրոֆ. Տատրեան 1996 Ապրիլին յօդուած մը հրատարակած էր, որով Հրէական Ողջակիզումի եզակիութեան պնդումը մանրամասնօրէն քննական բովէ անցուած էր:

Այդ քննադատական ուսումնասիրութիւնը այս աշնան Պրաուն Համալսարանի մէջ դասաւանդուած Բաղդատական Ցեղասպանութեան դասընթացքին համար պարտաւորիչ ուսանելի նիւթ յայտարարուած է:

Միջազգային օրէնքի աշխարհահռչակ մասնագէտ փրոֆ. Պասիունի, որ ոչ միայն Լոյոլա Համալսարանի Իրաւաբանական Կաճառին անդամ է, այլ նաեւ նախագահը իրաւաբանական միջազգային երկու ընկերութիւններու, International Human Rights Law Institute և International Association of Penal Law, վերջերս լոյս ընծայեց միջազգային օրէնքի նիւթին նուիրուած 610 էջնոց իր հսկայ հատորին վերամշակուած Բ. տպագրութիւնը՝ հետեւեալ մակագրով.- Crimes Against Humanity in International Criminal Law (Միջազգային Քրէական օրէնքի Ծիրին մէջ Մարդկութեան դէմ Գործուած Ոճիրի Պարագան): Գիրքը միանգամայն լոյս տեսած է Լա Հէ (Հոլանտա), Լոնտոն եւ Պոսթըն: Այս կոթողային գործին մէջ փրոֆ. Պասիունի քանիցս մէջբերումներ կ'ընէ փրոֆ. Տատրեանի ուսումնասիրութիւններէն, որոնք աղերս ունին Հայկական Ցեղասպանութեան իրաւաբանական հանգամանքներուն հետ: Եզրակացնելով, Պասիունի գիրքին 63-րդ էջին վրայ հետեւեալ արժեւորումը կ'ընէ.-

«Բաղդատած ցարդ հրատարակուած բոլոր վիճելի եւ հակասական գործերուն հետ, ներառեալ շատ մը Թրքական հրատարակութիւններ, որոնք կը ժխտեն, կ'արդարացնեն եւ կամ կը բացատրեն եղելութիւնը, Տատրեանի երկասիրութիւնը իրաւաբանական տեսակէտէ ամենահամոզիչն է եւ ամենամօտիկը պատմական ճշմարտութեան եթէ նկատի առնենք միւս բոլոր հրատարակուած գործերը»: Պասիունի հոս կ'ակնարկէ այն մենագրութեան, զոր փրոֆ. Տատրեան Yale Journal of International Law հռչակաւոր իրաւագիտական պարբերաթերթին մէջ հրատարակած է: Վերջապէս չեշտենք, որ իր վերջին գործը զոր Զօրեան Հիմնարկը չորս շաբաթ առաջ հրատարակութեան տուաւ, արդէն 25 տոկոսով սպառած է: 90 էջնոց այդ գրքոյկով փրոֆ. Տատրեան յենլով Թրքական եւ գերմանական պաշտօնական վաւերագրերուն, մէկ առ մէկ կը ջրէ եւ միանգամայն կը մերկացնէ Հայկական Ցեղասպանութեան Թրքական ուրացումի բոլոր տարբերակները՝ զանոնք որակելով խեղաթիւրումներ եւ նենգափոխութիւններ: Ինչպէս ժամանակին յիշուած էր, այս գործը ծագում առաւ Ամերիկեան Գոնկրէսի երեսփոխաններէն Սթիվ Ռոթմանի թելադրանքով, որ կ'ուզէր որ Թրքական դեսպանին վերջերս 560 երեսփոխաններուն յղած Ծանուցագիրին (memorandum) հատու պատասխան մը պատրաստուի:

Անոնք, որոնք կը փափաքին յաւելեալ տեղեկութիւններ քաղել փրոֆ. Տատրեանի հրատարակութիւններուն մասին, կրնան դիմել Զօրեան Հիմնարկին՝

(617) 497 – 6715 Ամերիկա
եւ (416) 512 – 8600 Գանատա:
E.mail : zoryan@idirect.ca

Նոյեմբեր 1

ԹԱՏՐՈՆ՝

«Երեւանի զոքանչը - 2»

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»).-

Նարեկ Տուրեանի թատերական խումբին վերամուտը սկսաւ Սեպտեմբերին առաջին ճամբորդութեամբ մը Լոս - Անճելըս, Կլէնտէյլ, երկու ներկայացումի համար՝ «Փարիզի մօրաքոյր» եւ «Այլ մոլորակայիւը»: Յատուկ ելոյթ մըն ալ ունեցած է Հ. Բ. Ը. Միութեան Տէմիրճեան վարժարանի աշակերտութեան համար բեմադրելով մանկական յայտագիր մը՝ «Բաջ Նազար», «Զախորդ Փանոսիկը», «Շունն ու կատուն», «Եղնիկն ու արջուկը»: Վերադառնալով Ֆրանսա, ներկայացումներու շարքը սկսաւ Վիէն (Իզէր նահանգ) «Պահանջւում է ստախօս» կատակերգութեամբ եւ Հոկտեմբեր 31-ին Մարսէյլ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ «Երեւանի զոքանչը - 2» ծաղրալից թատերախաղով:

Նիւթը թեթեւ է, «վօտըվիլ մը» առնուած Երեւանի կեանքի առօրեայէն եւ գրուած խումբին կողմէ, հաւաքաբար: Զմոռնանք որ դերասանները կուգան Հայաստանէն: Գրական եւ արուեստի մասնաւոր փնտռտուք մը չկայ բնագրի խմբագրութեան մէջ:

Երգիծանկար մը այսօրուան հայաստանեան ընկերութեան: Մայր մը, որ պիտի դառնայ զոքանչ, ամէն գնով կ'ուզէ եւ կը փորձէ իր աղջիկը Երեւան չամուսնացնել, այլ ղրկել Ֆրանսա, «մըսիէօ»ի մը հանդիպելու եւ հոն ապրելու համար: Բայց, աղջիկը սիրահարած է երիտասարդի մը: Այս վերջինը կը դիմէ հազար ու մէկ միջոցներու, իր նպատակին հասնելու համար: Կը հետեւին մէկը միւսէն աւելի ծիծաղաշարժ տեսարաններ, բառախաղեր, խեղկատակ կացութիւններ, երկու ժամ ու կէս: Եւ մէջ ընդ մէջ, դերասանը կ'արտասանէ խօսքեր որոնք կը թարգմանեն ու կը խարանեն խոշորցնելով անշուշտ, երկրի այսօրուան մերկ իրականութիւններ: Օրինակ մը «Ադրբեջանցիք կ'ըսեն՝ մենք ի զուր ենք Ղարաբաղում ձեզի հետ կռուելու. մի քիչ էլ սպասենք, Ղարաբաղը չէ, Երեւանն ալ պիտի վերցնենք, քանի մարդ չի մնալու Հայաստանում»:

Բեմին վրայ չորս դերասան: Հայրը (Նշան)՝ Նարեկ Տուրեան, աղջիկը (Սուսան)՝ Կարինէ Կարսեւանեան, երիտասարդը (Սէյրան)՝ Աշոտ Գարտաշեան եւ զոքանչը (Զարնշան)՝ Փիրուզ Խալաթեան:

Նարեկ Տուրեանի ձիրքերը եւ տաղանդը ծանօթ են: Կարինէ Կարսեւանեան եւ Աշոտ Գարտաշեան դերասանի արհեստը եւ արուեստը սորվելու համար ունին ընդունակութիւններ: Իսկ, Փիրուզ Խալաթեան մեծ եւ վաւերական դերասանուհի մըն է, բազմաշնորհ եւ ստոյգ տաղանդով:

Նարեկ Տուրեանի խումբը Ֆրանսայէն յետոյ, յատուկ հրաւէրներ ունի Պելժիա, Հոլանտա, Յունաստան եւ Իտալիա, մինչեւ Դեկտեմբերի երկրորդ կէսը:

Կ. Յ.

ջնջում» անունով ցեղասպանութեան նկարագիր»: 1997-ին, լիսէներու Ա. դասարաններուն սահմանուեցաւ պատմութեան նոր ծրագիր մը՝ աշխարհը 19-րդ դարու կէսէն մինչեւ 1939: Դասագիրքերը փոխուեցան: Կարելի էր յուսալ աւելի ընդարձակ ընդլայնումներ: Ոչ. միայն երկու հրատարակչական տուներ «փոքր բացատրութիւններ» բերին, Հաշէթ եւ Պրէալ. ուրիշ ոչինչ: Աւելի գէշ, Պորտաս որ նախորդ հրատարակութեան մէջ ցեղասպանութիւն բառը կը գործածէր, այս անգամ կ'ըսէ՝ «Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ Թուրքերը Հայերը ջարդեցին» եւ վերջակէտ: Էլէն Սթրափելլաս եզրակացուց՝ «ծանօթութիւնը ճանաչումէն առաջ»:

Անահիտ Տէր - Մինասեան խօսեցաւ հրատարակութեան կարեւորութեան վըրայ: Ձէնք մը եւս, ըսաւ, Հայ Դատը ճանչնալու, եւ բացատրեց թէ ինչո՞ւ դատ մը կայ: Որոշ գլուխներու հակիրճ վերլուծական մըն ալ ըրաւ:

Արա Գրիգորեան փակեց երեկոյթը հատորին հիմնական նիւթերը շեշտելով, ոչ հայ մասնագէտներու մասնակցութեան կարեւորութեան վրայ ծանրանալով եւ հատորը տարածելու անհրաժեշտութեան:

Ընդհանուր Խորհուրդի պատուոյ դահլիճին մէջ ներկաներուն հրամցուեցաւ «քոքթէյլ» մը, որուն ընթացքին Արա Գրիգորեան, Անահիտ Տէր - Մինասեան եւ Էլէն Սթրափելլաս ձօնագրեցին հատորը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

– Մեր երկուքին բաւելու չափ քիչ մը դրամ կայ քովս:

– Քիչ մը դրամը շուտով կը սպառի, – միջամտեց Բարսեղ աղա, – տասը անգլիական ոսկին բաւական գումար մըն է, եւ իրաւունք չունիս մերժելու:

– Ես չեմ ուզեր ողորմութեամբ ապրիլ:

– Մենք այդ գումարը քեզի չէ որ կու տանք, այլ որբուհիին, – ըսաւ Թոմի, – հետեւաբար անոր կողմէ պէտք է ընդունիս:

– Անշուշտ, անշուշտ, քեզի համար չէ, այլ որբուհիին համար, – կրկնեց Շաւարշ:

Ի վերջոյ Գարեգին տեղի տուաւ եւ առաւ տասը ոսկին:

– Քանի որ Սուրբիկին համար է, կ'ընդունիմ, – ըսաւ:

Բարսեղ աղա սակայն այսչափով գոհ չմնաց, եւ երբ պատանին հեռացաւ, իր երկու բարեկամներուն դառնալով՝ ըսաւ.

– Հիմա ուրիշ բան մը պիտի առաջարկեմ ձեզի ձեզի եւ կարծեմ թէ պիտի չմերժէք:

– Խօսէք տեսնենք, – ըսաւ Շաւարշ:

– Տակաւին երկու օր ունինք Պէյրութ հասնելու եւ այդ երկու օրուան մէջ հաւանօրէն 4 – 5 անգամ առիթ պիտի ունենաք փոքեր խաղալու ձեր հարուստ Սուրիացիներուն հետ:

– Կը յուսանք, – պատասխանեց Շաւարշ:

– Ուրեմն խօսք տուէք, որ ամէն անգամ շահելնուդ բաժին մը պիտի հանէք մեր Գարեգինին:

– Ամենայն սիրով:

Ասիկա թերեւս պատճառ մը ըլլայ, որ միշտ յաջողիք խաղի մէջ:

– Վստահ եղիր, որ ամէն անգամ շահելնուս Գարեգինը իր բաժինը պիտի ունենայ, – ըսաւ Թոմի:

– Ուրեմն ձեր շահածը հէլալ ըլլայ ձեզի:

Շաւարշ եւ Թոմի իրենց խօսքը պահեցին, եւ երբ շոգենաւը Պէյրութ հասաւ, Գարեգին արդէն իսկ 40 անգլիական ոսկի ունէր գրպանը:

Բարսեղ աղան դիմաւորելու եկած էին Սահակ էֆէնտի, Նուարդ եւ Տիրան:

Բարսեղ աղա յուզումով համբուրուեցաւ իր աղջկան հետ, որուն կարօտը կը քաշէր ամիսներէ ի վեր:

– Վերջապէս խմիններէս մէկը գայ, – ըսաւ:

Սահակ էֆէնտի ամերիկեան գոլէճին կողմերը, ծովեզերեայ ընդարձակ տուն մը վարձած էր, ուր գացին եւ ուր պիտի մնար Բարսեղ մինչեւ իր կնոջ գալը:

Իսկ Շաւարշ ու Թոմի քաղաքին լաւագոյն պանդոկներէն մէկը գացին Քրիստինէի հետ:

Երկու բախտախնդիրները շատ ուրախ տրամադրութեան մէջ էին: Իրենց յուսացածէն աւելի յաջողութիւն գտած էին ճամբորդութեան միջոցին: Բախտը միշտ իրենց հետ եղած էր, եւ սուրիացի ճամբորդները գրեթէ դատարկ գրպանով ոտք դրին իրենց հայրենիքը:

– Իցիւ թէ այս ճամբորդութիւնը քանի մը օր ալ երկարէր, – ըսաւ Շաւարշ իր ընկերոջ:

– Այսչափով գոհանանք, – պատասխանեց Թոմի, – ու քիչ մըն ալ ուրիշ կողմ դարձնենք մեր աչքը:

– Բայց այս մարդիկը շատ աղէկ ուսեր էին, յամառօրէն ու անդադրում կը յաղթուէին կոր, – դիտել տուաւ Շաւարշ:

– Ատոր ըսելիք չկայ... երբեք չկասկածեցան, որ բախտը բանի մեզի հետ կապած էինք: Միայն թէ եթէ այսպէս շարունակէինք, թերեւս ի վերջոյ պիտի նշմարէին, որ գործին մէջ խաղ մը կար, եւ ճիշդ ատոր համար լաւ եղաւ, որ ժամանակին հասանք Պէյրութ:

– Ըսել է՝ ալ այստեղ իրենց հետ փոքեր խաղալու միտք չունիս:

– Ոչ, գոնէ քիչ մը ժամանակ լաւ կ'ըլլայ, որ իրարմէ հեռու մնանք:

– Ի՞նչ է ուրեմն դիտաւորութիւնդ:

– Սանկ քիչ մը ժամանակ հանգիստ նըստիլ, մեր վաստկած դրամները խղճի հանդարտութեամբ ծախսել ու քէյֆ ընել...

(Շար. 135)

(Շար. Ա. էջէն)

Բ. ի այցելութեան դէմ: Ան այց մը տուած է կանոնի յուշարձանին: Հնդկաստանէն, Նոյ. 8-ին Պապը անցած էր Թիֆլիս:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ ծովափնեայ Նեթանիա շրջանին մէջ պայթած ռումբ մը, Նոյեմբեր 7-ին, 27 հոգիի վիրաւորուելուն պատճառ եղած է: Արարքը կը նախորդէր Իսրայէլ-Պաղեստին խաղաղութեան բանակցութիւններուն, այսուհանդերձ, Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարած է որ ան պէտի չխոչընդոտէ զանոնք: Բանակցութիւնները սկսած էին Նոյեմբեր 8-ին:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ վրայ ռուսական ռմբակոծութիւնը կը շարունակուի: Նոյեմբեր 7-ին թիրախ եղած են մայրաքաղաք Գրոզնիի արուարձանները եւ շուկայ մը: Բնակչութիւնը կը շարունակէ խոյս տալ դէպի Ինգուշիա եւ Վրաստան: Շաբաթավերջին նախագահ Ելցինի շրջապատէն տրամադրութիւն յայտնուած է որ ան հանդիպում մը ունենայ չէչէն նախագահ Ա. Մասխադովի հետ, սակայն յետոյ վարչապետ Պուտին եւ զինուորական հրամանատարութիւնը ըսած են թէ նման բան խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ ու վճռակամ են ապստամբները չէզոքացնելու, առանց որեւէ բանակցութեան: «Ինթէրֆաքս» գործակալութեան լրատուութեան համաձայն Մասխադով դիմած է նախագահ Գլինթընի որպէսզի ազդեցութիւն բանեցնէ Բ. Ելցինի վրայ: Չէչէնիոյ խնդիրը նիւթ եղած է Թուրքիոյ վարչապետին Մոսկուայի հանդիպումներուն ալ: Էճէվիթ Պուտինի ըսած է թէ Անգարայի համար չէչէնականը Ռուսաստանի ներքին հարցն է, ինչ որ մեծ գոհունակութիւն պատճառած է ռուսական կողմին. արտօնուած է որ Թրքական մարդասիրական օժանդակութիւն հասնի Չէչէններուն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետ Պ. Էճէվիթի Մոսկուա այցին անախորժ միջադէպի մը անուղղակի պատճառ եղած է Հայաստանի Նախագահին եւս հոն ներկայութիւնը: Պ. Էճէվիթ վշտացած է տեսնելով որ Բ. Ելցին փոխանակ իրեն, նախընտրած է Ռ. Քոչարեանի հետ տեսակցութիւն ունենալ: Յետոյ երբ Ռուսաստանի նախագահը փափաք յայտնած է հեռաձայնի խօսակցութիւն մը ունենալու Թուրք վարչապետին հետ, այս վերջինը մերժած է պատասխանել:

ՍՈՒՐԻՈՅ նախագահին որդին Պաշար էլ Ասատ որ պաշտօնական որեւէ դիրք չունենալով հանդերձ, հօրը յաջորդութեան ամէնէն հաւանական թեկնածուն կը նկատուի, Նոյեմբեր 7-ին, Փարիզի մէջ ընդունուած է նախագահ Ժաք Շիրաքի կողմէ: Հանդիպումին գլխաւոր նիւթը եղած է Սուրիա - Իսրայէլ բանակցութիւններուն մէջ Եւրոպայի կարեւոր դերը:

ՊԷՐԼԻՆԻ պատին փլուզումին տասնամեակը կը նշուի թէ՛ Գերմանիոյ, թէ՛ Եւրոպայի զանազան երկիրներուն մէջ: Կը շեշտուի Խորհրդային Միութեան վերջին նախագահին՝ Մ. Գորպաչովի ունեցած մեծ դերը, պատմական այդ անցքին մէջ: 1949-ին Գերմանիոյ դաշնակցային հանրապետութեան հիմնումէն ետք, 1961-ին խորհրդայիններու եւ Արեւելեան Գերմանիոյ իշխանութիւններուն կողմէ ձեռնարկուած էր պատին շինութեան որ մօտ երեք տասնամեակ բաժնեց ամբողջ երկիր մը եւ ժողովուրդ մը: Այսօր, անոր փլուզումին տասնամեակը ուրախալի հանդրուանի նշանակութեան հետ նաեւ շատեր հարց տալու կը մղէ 1989-ին ծագած յոյսերու ներկայի պատկերին մասին:

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ մէջ, Նոյեմբեր 7-ին կատարուած հանրաքուէ մը աւարտած է ի նպաստ Բրիտանիոյ թագուհիին: Հանրաքուէին ձեռնարկուած էր որոշելու համար թէ Աւստրալիոյ իշխանութեան գլխաւոր դէմքը պէտք է մնա՞յ թագուհին, թէ պէտի հաստատուէր հանրապետական վարչաձեւ մը: Մասնակցողներու 55%-ը քուէարկած է ի նպաստ սահմանադրական միապետութեան կարգերու պահպանումին:

ԸՆԿԵՐՎԱՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆԻՆ համագումարը բացուեցաւ Նոյ. 8-ին Փարիզի մէջ, ամբողջ աշխարհէն 170 պատուիրակութիւններու մասնակցութեամբ: Անոնց մէջ են 11 երկիրներու ղեկավարներ:

ԱՆՏՐԷ ԱՂԱՍԻ երկրորդ անգամ ըլլա-

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին տարեկան ընդհանուր հոգեհանգիստը իրմէ առ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին:

Կիրակի, Նոյեմբեր 14 – Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ – մատաղօրհնութեամբ:

Կապոյտ Խաչի – Սէն Ժերոմ – Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան, Կիրակի, Նոյեմբեր 14, ժամը 10-ին Թաղին Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան առթիւ:

Հոգաբարձութիւն Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ 1000 Ֆր., Հոգաբարձութիւն Իսի – լէ – Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ 1000 փրանք, Հոգաբարձութիւն Առնուվիլ – լէ – Կոնէսի Վարդագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ 1000 Ֆր., բժիշկ Ժան – Լուի Զատիկեան 1000 Ֆր., Միհրան Տէմիր 1000 Ֆր., Ժիրայր Փեհլիվան 2500 Ֆր., Արմէնուհի Փեհլիվան, Ժան – Մարգ Նիկողոսեան 1000-ական Ֆր., Մնացական Աճէմեան, Արշակ Յարութիւնեան 200-ական փրանք, Սեդա Զիլինկիրեան 500 Ֆր., Յակոբ Գարասու 600 Ֆր., Արշալոյս Գալպագ 150 փրանք, Ալէն Սիմոնեան 500 Ֆր., Նշան Գայան 200 Ֆր., Արշալոյս Պատուականեան 500 Ֆր., Սեդա Սարխանտ, Անդրանիկ Պարտագ 200-ական Ֆր., Աննա Գաբաթէփէ, Սեդրակ Ունճուեան 500-ական փրանք:

(Շար.)

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Թուրքիոյ երկրաշարժի զոհ հայ որբերուն եւ համայնքին հաստատութեանց մնացներուն ի նպաստ. – 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Գոճապաշեանէ, 100 Ֆր., Պ. Գաղեանէ, 200 Ֆր. Տիկին Ծառուկեանէ իր ամուսնոյն Կարապետի եւ զաւակներուն Անդրանիկի եւ Ժան – Գլօտի յիշատակին եւ 1000 Ֆր. Հայաստանի որբերուն:

լով (առաջինը՝ 1994-ին) շահեցաւ թէնիսի Փարիզի բաց մրցաշարքը, աւարտականին 7-6, 6-2, 4-6, 6-4 պարտութեան մատնելով ռուս Սաֆինը: Աղասի նաեւ առաջին մարզիկն է որ յաջորդաբար կը շահի Ռոլան-Կառոսը եւ Փարիզի այս մրցաշարքը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Նոյ. 6-ին, Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ նոր պարտութիւն մը կրեց ընդդէմ Նիմի՝ 0 – 2: Ներկայիս 13-ական կէտով Վալանս, Վասքըհալ եւ Լուհանս-Գիւիզօ վերջին երեք տեղերը կը գրաւեն: Առաջատարն է Լիլ 38 կէտով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

Պանեէօ – ՀՄԸՄ Ֆրանս	2 – 2
Իւ ·Ժի· Ա· Ալֆորվիլ – Լըվալուա	1 – 4
(Ֆրանսայի Բաժակ)	
Էրմոն – Ա· ԷՍ· Օ· Արմէնիէն (Իսի)	4 – 3
ԷՖ·ՍԷ· Աւակս (Արնուվիլ) – Մարին	4 – 1

Պատանիներ

Ա· ԷՍ· Մէօտոն – ՀՄԸՄ Ֆրանս	2 – 4

Լիոնի Շրջան

ՀՄԸՄ Լիոն-Տէսին – Պէ·Ժէ Փերոնա	2 – 3

Իզերի Շրջան

Վիէն ՍԷ· ԷՍ· – ՀՄԸՄ Վիէն	5 – 4

Տրոմ-Արտէշի Շրջան

ՀՄԸՄ Վալանս – Մոնթըլիէ	0 – 2
(Նահանգային Բաժակ)	

Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան

ՀՄԸՄ Արծիւ – Լէ գ'Անֆան տը Մայոր	4 – 0
(Նահանգային Բաժակ)	

A l'occasion de la parution des actes du colloque «Actulité du génocide des Arméniens» (Sorbonne, avril 1998)

LA COMMISSION CULTURELLE DE L'EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE

reçoit

le COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE (CDCA)

avec la participation de :
Dr Yves TERNON (Historien)
Hélène STRAPELIAS (Directrice des Etudes dans un CES)
Bernard LEGRAS (Université Paris I)
et Hrayr AYVAZIAN (CDCA)

le samedi 13 novembre à 20h45 dans la salle de l'église arménienne 6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

La réunion-débat sera suivie d'une séance de dédicace de l'ouvrage

VENEZ NOMBREUX SOUTENIR CEUX QUI NOUS SOUTIENNENT

Entrée libre

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4/5

ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Սեվրի Մխիթարեան Վարժարանը

— • —

Reservez votre week-end du 4/5 Décembre pour la GRANDE BRADERIE ANNUELLE de «CHENE»

au Collège «SAMUEL-MOORAT» à Sèvres

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
- Transport
- Hébergement
- Location et cours de ski
- Remontées mécaniques
- Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

•

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 6 au 13 février 2000 à Bellefontaine (Jura)

— Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 18 décembre 1999.

NICE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Ciné-Club

Lundi 15 Novembre à 20 h 45

Hôtel Splendid - 50,Bd Victor.Hugo, Nice

Projection exceptionnelle d'un film réalisé en 1916

Copie brute inédite (25 mn) - Sans titre - Collection anonyme privée

sur le thème de

La tragédie arménienne de 1915

précédée du documentaire **ARMENIE 1900**

(13 mn, 1981, réalisé par J. Kébadian, d'après le livre **Arménie 1900**, éd. Astrid, 1979)

Prix des places : 40 F (entrée gratuite pour les membres).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Rhône-Alpes

Dans le cadre du 70e anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France, placé sous le haut patronnage de Mon. seigneur *NORVAN ZAKARIAN*, les sections de la régoin Rhône-Alpes vous invitent à une exposition «L'ARMENIE AU FEMININ» retraçant le passé, le présent de l'association bien vivante à travers photos, documents et vidéos.

Cette exposition se tiendra du 4 au 13 Novembre à la Maison des Ecritures; 26, Place Bellecour à Lyon.

Horaires d'ouverture : du Mardi au Samedi de 15h30 à 19h30.

A l'issue de l'exposition, *Mme ANAHIDE TER-MINASSIAN Maître de Conférence à la Sorbonne* retracera l'évolution et le rôle de la femme arménienne durant ces longues années jusqu'à l'aube du 21e siècle. Cette conférence aura lieu le Samedi 13 Novembre à 17h.

Ne manquez pas ces différents rendez-vous de la Croix Bleue des Arméniens de France à la Maison des Ecritures.

— *Entrée libre* —

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԶՈՅԳԵՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ՉՈՐՍ ԾԱԳԵՐԷՆ

Տեսարաններ միջազգային եւ հայ գրականութենէն (Պերնար Շօ, Լապիշ, Կիթրի, Այքպուրն, Պարոնեան, Օտեան...)

Բեմադրութիւն եւ խաղարկութիւն՝
ՆՈՐԱ ԱՐՄԱՆԻ
ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱՋԵԱՆ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 3, ժամը 20·30-ին

Salle CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
Métro Malesherbes

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10
MERCREDI
10 NOVEMBRE
1999

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·770
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.770

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 8/9)

ՆԱՅԻՐԻ ԲԱՂԱԼԵԱՆ ԵՒՍ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐՈՒԻ

Ընկերաբանական հետազօտութիւններու «Լոգոս» կեդրոնի տնօրէն Նայիրի Բաղալեան եւս մեղադրուած է Հոկտ. 27-ի արիւնարբու գործողութեան աջակցութեամբ. 10–15 տարի բանտարկութենէն մինչեւ մահապատիժի կրնայ դատապարտուիլ:

Ինչպէս ծանօթ է, Հոկտ. 27-ի դէպքերուն հինգ հեղինակները կը մեղադրուին 61-րդ յօդուածի առաջին մասով՝ ահաբեկչական արարք եւ 99-րդ յօդուածի 4-րդ և 6-րդ կէտերով՝ ծանրակշիռ հանգամանքներով դիտաւորեալ սպանութիւններ եւ յատուկ դաժանութեամբ գործուած սպանութիւններ, որոնց պատժաչափը, նոյնպէս 10–15 տարի բանտարկութենէն մինչեւ մահապատիժ է:

«Արմէնփրէս»էն տարբեր աղբիւրներու համաձայն ձերբակալուած է նաեւ Մուշեղ Մովսիսեան, որ Հայաստանի Խորհրդարանի անկուսակցական երեսփոխան է:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 8-ին հանդիպում ունեցած է Ազգ. Ժողովի նորընտիր նախագահ Արմէն Խաչատրեանի հետ, որու ընթացքին քննարկած են Հանրապետութեան իրավիճակը, մօտերս փոխանակուած կարեւորագոյն շարք մը հարցերու մասին: Նիւթ եղած է նաեւ Ազգ. Ժողովի գործունէութիւնը, որու մասին Ռ. Քոչարեան վստահութիւն յայտնած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյ. 5-ին Հայաստանի Գրողներու Տան մէջ կայացած Հայաստանի մտաւորականութեան արտակարգ հաւաքին բուռն կերպով դատապարտուած է բռնութեան, ահաբեկչութեան միջոցով քաղաքական հարցերու լուծման փորձը: «Մտաւորականութիւնը սատար է կանգնում իշխանութիւններին՝ երկրի կայունութեան եւ զարգացման նախադրեալների ստեղծման խնդիրներում» ըսուած է հաւաքին ընդունուած յայտարարութեան մէջ: Մտաւորականները ստեղծուած իրավիճակէն որպէս ելք առաջարկած են նախագահական մարմիններուն կից «արտակարգ իրավիճակային խնդիրների լուծման ժամանակաւոր հասարակական մեխանիզմների» (գիտավերլուծական կեդրոններու) ստեղծումը ուր «կը կարեւորուի ժողովրդի ու մտաւորականութեան՝ ներքեւից վերեւ ուղիղ եւ յետադարձ կապը իշխանութիւնների հետ»:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-ԷՆ ԵՏՔ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ Ա. ԵՌՕՐԵԱՆ

Հոկտ. 27-ի ծանօթ պատահարէն ետք Նոյ. 8-ին Ազգ. Ժողովը սկսած է հերթական առաջին եռօրեայ նիստերը: Տիրող ընդհանուր մթնոլորտը, բնականաբար ճնշիչ եղած է, երեսփոխաններու եւ լրագրողներու մօտ լարուած վիճակը՝ նկատելի. մանաւանդ որ Հոկտ. 27-ի կրակոցներու եւ նռնակի պայթումներու հետքերը պահպանուած են համարակալուած ըլլալով:

Ազգային Ժողովի նախագահը՝ Արմէն Խաչատրեան, որ վիրակապերով է, ներկայացուցած է օրակարգը: Ապա Ժողովը աշխատանքը շարունակած է Հոկտ. 27-ին կիսատ մնացած նիւթերուն շուրջ:

Սակայն, Խորհրդարանէն ներս խօսակցութիւններու հիմնական նիւթերէն եղած են Հոկտ. 27-ի պատահարին մասին որոշ երեսփոխաններու եւ լրագրողներու դատախազութեան տուած վկայութիւնները, որոնց մասին զանազան եւ իրարու հակասող լուրեր կը շրջին: Այսպէս, օրինակ շշուկներ կային թէ «Իրաւունք եւ Միաբանութիւն» խմբակցութեան նախագահ Արտաշէս Գեղամեան ու նոյն խմբակցութեան անդամ Հայկ Բաբուխանեան ձերբակալուած էին, սակայն այն վերջինը «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին հետ զրուցած է եւ կտրուկ կերպով հերքած տուեալ լուրը:

ԿԱՌՔԻՆ ՄԷՋ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ ԴԻԱԿԸ

Նոյեմբեր 6-ի ուշ ժամերուն, Կեդրոն համայնքի Ղ. Փարպեցի փողոցին մէջ «Ժիգուլի» մակնիշով կառքի մէջ յայտնաբերուած է 41-ամեայ Վարդան Գրիգորեանի դիակը, որ գորգով մը ծածկուած գտնուած է ետեւի նստարանին վրայ: Կ'ենթադրուի որ ան սպաննուած է գլխուն հասցուած հարուածներով: Յարուցուած է քրէական գործ: Դեռ ոեւէ յանցագործ բացայայտուած չէր:

ՖՐԱՆՍԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀ Ժ. – Փ. ՊՐԷԹ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբի նախագահ Ժ. – Փ. Պրէթ Հոկտեմբեր 31-ին Երեւան գացած էր ներկայ գտնուելու Հոկտեմբեր 27-ի արարքին զոհերուն յուղարկաւորութեան արարողութեան: Վերադարձին պատասխանելով հարցումներու, մեկնաբանած է Հայաստանի Խորհրդարանին պատահարը:

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ նոր վարչապետին նշանակումը եւ Խորհրդարանի նոր նախագահին ընտրութիւնը զոհուած երկու ղեկավարներուն քաղաքականութիւնը շարունակելու մտադրութիւն կը նշանակէ իրեն համար: Այսուհանդերձ, երկրին ներկայի կացութիւնը հակասութիւններու պատկեր մը նշմարել կուտայ. մէկ կողմէն կայ Խորհրդարանին մէջ նման վայրագութեամբ արարք մը կարելի դարձնող վիճակ մը: Ատիկա ժողովրդավարութեան յետքայլ մը կը նշէ: Միւս կողմէն, ակնյայտ է որ ողբերգութիւնը անդամալուծած չէ երկիրը. այս երեւոյթն ալ ընել կուտայ որ «ժողովրդավարութիւնը, հակառակ ամէն բանի, ամուր արմատ ձգած է Հայաստանի մէջ»:

Պատասխանելով ուրիշ հարցումի մը, Ֆրանսայի երեսփոխանը Կովկասը կը սահմանէ ռազմավարական գօտի մը որուն կայունութիւնը կախում ունի դրամական, քաղաքական շահերէ եւ կեղծաւորութենէ, յետին հաշիւներէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՐԲԱՎԱՐԱԿԱՆ ԱՅՑԻՆ ՓՈՒՇԸ

Ազգ. ժողովին վրայ Հոկտեմբեր 27-ին գործուած յարձակումին զոհերուն յուղարկաւորութեան մասնակցեցաւ Թուրքիայէն պատուիրակութիւն մըն ալ: Ո՛չ տեղական, ոչ թրքական, ոչ ալ միջազգային մամուլին ուշադրութենէն վրիպեցաւ Անգարայի այս "փափկանկատութիւն"ը երբ երկու երկիրներուն մէջ դիւանագիտական յարաբերութիւն չկար ու սպասելի չէր նման մասնակցութիւն: Ուշագրաւ էր յատկապէս այն պարագան որ թրքական պատուիրակութիւնը գլխաւորուած էր պետական նախարարէ մը որ միեւնոյն ատեն պատասխանատու էր իր երկրին Մարդկային իրաւունքներու մարզին:

Երեւոյթը ընդհանուր առմամբ Երեւանի նկատմամբ մեղմացումի տրամադրութիւն մը նկատուեցաւ ու գոհունակութիւն պատճառեց: Թուրք նախարարը նոյն առիթով հանդիպում ունեցաւ Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի հետ ու վերադարձաւ Անգարա: Ոմանք մերձեցում համարուած այս քայլին մէջ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումին առաջին արդիւնքները նշմարեցին, ուրիշներ իրենց բացատրութիւնը հիմնեցին շուկայի, տնտեսութեան բնագաւառին: Կար անշուշտ Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի Նոյեմբեր 17 – 18-ի Պոլսոյ ժողովին մասնակցելու համար նախագահ Քոչարեանի հոն երթալուն հեռանկարը:

Որպէսզի կարելի ըլլայ առաւելագոյն ճշդութեամբ մեկնաբանել թրքական պատուիրակութեան Երեւան այցը, աւելորդ չէ տեղեկանալ մանրամասնութեան մըն ալ որուն մասին գրած է թուրք լրագրող մը՝ Է. Եօզքէօք («Հիւրրիյէթ», Նոյեմբեր 4): Ինք եւս շատ տեղին համարելով թրքական պատուիրակութիւն մը Երեւան ղրկելու որոշումը, կ'ըսէ թէ բացառիկ ապահովութիւն վայելած է հոն թուրք նախարարը, արարողակարգի բարձրագոյն աստիճանի ինքնաշարժ մը տրամադրուած է իրեն, եւ այլն: Յետոյ ուշադրութեան կը յանձնէ ցաւակցական տոմարին մէջ Մ. Ա. Իրթէմչէլիի արձանագրած տողերը, յատկապէս մատնանշելով հետեւեալ նախադասութիւնը. «Թուրքիա որ իր տարածքին վրայ ու աշխարհի շատ մը անկիւններուն մէջ ահաբեկչութեան զոհ տուած է շատ արժէքաւոր զաւակներ, որեւէ երկրէ ու ժողովուրդէ աւելի լաւ հասկնալու դիրքին վրայ է այն զգացումները որոնք Հայաստանինը եղած են այս զզուելի արարքով»:

Թուրք լրագրողը մէջբերումէն ետք հարկն ալ զգացած է բացատրելու թէ «Արտասահմանի մէջ Թուրքերուն կրած ահաբեկչական պատուհասին միակ պատասխանատուն Հայերու կողմէ հիմնուած ԱՍԱԼԱ-ն է»: Կ'ըսէ նաեւ թէ թուրք նախարարին վերոնշեալ տողերը խնամքով մկրատուած էին հայկական հեռատեսիլին կողմէ երբ ցաւակցական գիրը յայտնուեցաւ պաստառին վրայ:

Թուրք լրագրողը գրութիւնը աւարտած է Հայաստան – Թուրքիա առողջ յարաբերութիւններուն օգուտը շեշտելով ու աւելցնելով որ ատիկա կրնայ շատ լաւ նախաքայլ մը ըլլալ Ատրպէյճանի հետ կընճիռներուն ալ հաշտարար լուծումին:

Ճիշդ այնպէս, հաւանօրէն, ինչպէս թուրք նախարարին ցաւակցական տողերով կատարուած ակնկալութիւնը պէտք է առաջնորդէ Երեւան – Անգարա յետագայ կապերու:

Բարի դրացիական, բարեկամական, շահաւէտ եւ մանաւանդ՝ անկեղծ...:

Թ. ԱՐՓԻ

ՈՃԻՐԸ ՀԱՐՑԱԽՈՅԶԻ ՆԻՒԹ

600 երեւանցիի վրայ կատարուած հարցախոյզի մը նիւթ եղած է Հոկտեմբեր 27-ին Խորհրդարանի ահաբեկչական արարքը: Պատասխանողներու 57%-ը կատարուածը բռնութիւն նկատած են պետութեան եւ երկրին իշխանութեան դէմ: 27%-ը պատահարը տրամաբանական հետեւանքը դատած են, երկրին մէջ ստեղծուած դժուարին պայմաններուն եւ զայն համարած ներկայի կացութենէն ելքի փորձ մը: Պատասխանողներու 81·8%-ին կարծիքով չարագործները պէտք է խստագոյն ձեւով պատժուին. 44%-ը մահապատիժ կ'ակնկալէ անոնց համար: 5·6% մըն ալ կը յուսայ որ արդար կը գտնուին անոնք ու ազատ կ'արձակուին:

Չարագործներու արարքը 17%-ին համար արտաքին ուժերու գործ է. այս ուժերը են՝ ԱՄՆ-ը (38·4%), Թուրքիան (24·1%), Ազրպէյճանը (14%) եւ Ռուսաստանը (8·9%):

90·9%-ը ցնցուած է ահաբեկչական արարքով, 2·8%-ը գոհ է, 3·5%-ն ալ անտարբեր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՆԵՐ ՉԵ՞Ն

Թիֆլիսէն հաղորդուած է որ Ռուսաստանի նախագահը Հոկտեմբերի վերջին օրերուն անձամբ դիմած է Է. Շեւարդնաձէի, խնդրելով որ ռուսական զօրքերը Վրաստանի տարածքէն Չէչէնիա անցնելու արտօնութիւն տրուի: Այս խնդրանքով Բ. Ելցին թէ՛ Թիֆլիս ղրկած է Պաշտպանութեան նախարար Ի. Սերգէեւը, թէ՛ ինք անձամբ հեռաձայնած Վրաստանի նախագահին:

Նոյեմբեր 8-ին, մամուլի ասուլիսի մը, այս վերջինը յայտարարած է թէ ընթացք չէ տրուած ռուսական զօրքերուն համար խնդրուած արտօնութեան, մեկնելով Ռուսաստանի իսկ շահէն: Պատասխանելով լրագրողի մը հարցումին, թէ այդ մերժումը հրաժարո՞ւմ կը նշանակէ Ռուսաստանի հետ ռազմական գործակցութենէն, Է. Շեւարդնաձէ ըսած է. «Երբ Բ. Ելցին 1994-ին Թիֆլիս էր, ընդունեցինք թէ մեր երկիրները ռազմական գործընկերներ են. սակայն այդ պայմանագիրը մինչեւ այսօր ո՛չ վաւերացուած է Ռուսաստանի Դումային, ոչ ալ Վրաստանի Խորհրդարանին կողմէ. այնպէս որ ան գոյութիւն ունի միայն որպէս նախագիծ»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ վրայ ռուսական յարձակումը օրէ օր կը սաստկանայ: Նոյեմբեր 9-ին Հիւսիսային Օսէթիայէն արձակուած հրթիռներ բնակչութեան մէջ մեծ թիւով զոհերու պատճառ կ'ըլլային: ԱՄՆ Մոսկուան կ'ամբաստանէ պատերազմներու մասին Ժընեւի համաձայնագիրը բռնաբարելով: Մղուած պատերազմին մասին նախագահ Ելցինի ու իր մօտիկ շրջապատին յաւելին Չէչէններու հետ բանակցելու որոշ տրամադրութիւն մը կը նկատուի, սակայն յստակ է որ զինուորական ղեկավարութիւնը հիմնովին դէմ է նման բանի: Յարձակումներու ռուս հրամանատարը Շամանով նման հեռանկարէ զգուշացուցած է Կրեմլինը, սպառնալով որ կը հրաժարի իր աստիճաններէն ու կը մե-

(Շար. ը Դ. էջ)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

«Revue du Monde Arménien Moderne et Contemporain», (*Արդի եւ Ժամանակակից Հայ Կեանքի Հանդէս*) tome 4, Société des Etudes Arméniennes, Paris, 1998, 225 էջ: *Նոր լոյս տեսաւ այս բանասիրական շատ հետաքրքրական տարեգիրքը, որու խմբագրական կազմին մէջ կը մտնէ Ֆրանսայի անուանի հայ բանասէրներու եւ համալսարանի դասախօսներու մէկ մեծ մասը: Այս հանդէսէն զատ, Ֆրանսայի մէջ լոյս կը տեսնեն նաեւ* «Revue des Etudes Arméniennes» (*Հայագիտական Հանդէս*) *որուն 26-րդ հատորը լոյս տեսած է 1997-ին, ինչպէս եւ* «Revue d'Histoire Arménienne Contemporaine», Annales de la Bibliothèque Noubar de l'UGAB (*Հայոց Ժամանակակից Պատմութիւն*) *Ռեմոն Գէորգեանի խմբագրութեամբ: Այս նոյն հանդէսին խմբագրական կազմը 1998-ին լոյս ընծայեց Բ. հատորը* «L'Extermination des Déportés Arméniens Ottomans dans les Camps de Concentration de Syrie - Mesopotamie», 1915–1916, (*Օսմանցի Հայ Տարագիրներու Բնաջնջումը Սուրիոյ եւ Միջագետքի Աքսորավայրերու Մէջ*) *գրքին: Այս երկու հանդէսները մտաւորական լայն հասարակութեան կը բերեն Հայոց պատմութեան ու մշակոյթի ուսումնասիրութեան շուրջ կատարուած նորագոյն աշխատանքներուն հունձքը:*

Այս թիւը չորս մասէ կը բաղկանայ. ուսումնասիրութիւններ, մասնաւոր թղթածրար մը նուիրուած, այս անգամ, ըՍփիւռքահայութեան, փաստաթուղթերու բաժին մը եւ վերջապէս, գրախօսականներ: Կու տամ որոշ բաժիններ, թարգմանաբար: Առաջին բաժինը կը բացուի գրութեամբ մը, ստորագրուած Էրիկ Ժորժըլէի կողմէ, ուր կ'ուսումնասիրուի Օսմանեան Կայսրութեան մէջ, ու յատկապէս Զմիւռնիոյ պարագային՝ ոչ մահմետականներու հանդէպ Թուրքերուն գործադրած տնտեսական «պոյքոթ»ը, որ անուղղակի կերպով յառաջ բերած է 1922-ի աղէտը, որուն հետեւանքով պարպուեցաւ այդ քաղաքը իր ոչ Թուրք բընակչութենէն: Երկրորդ ուսումնասիրութեան հեղինակն է Համիտ Բոզարսլան ու նիւթն է հայ եւ քիւրտ յարաբերութիւններու պատմութիւնը, 1894-էն մինչեւ 1996: Հեղինակը կը վերլուծէ քըրտական «Համիտիէ» միաւորները, կազմուած Օսմանեան Կայսրութեան կողմէ, յատկապէս Հայերու դէմ գործելու համար: Վերջին բաժինով մը հեղինակը կը քննէ 1927–1930 տարիներու քրտական Արարատեան ըմբոստութեան պարագան: Երրորդ յօդուածը գործն է Մարի-Քրիսթին Վարոլի, եւ որ ցոյց կու տայ թէ ինչու եւ ինչպէս Օսմանեան Կայսրութեան օրով, Պոլսոյ Պալաթ թաղի հրեայ համայնքին համար Հայերը այնքան վտանգաւոր եւ սպառնալից կը նկատուէին, որքան Թուրքերը, եւ ինչպէս Հրեաները դաս առին Հայերուն գլխուն եկած աղէտէն ու ճկուն, զուսպ քաղաքականութիւն մը որդեգրեցին իշխող Թուրքին հանդէպ: Սիլվիա Սէրրանօ կը քննէ Վրաստանի մէջ փոքրամասնութեանց հանդէպ պետական քաղաքականութիւնը, մինչ Թամարա Կալքինա կը վերլուծէ հայկական նոր Սփիւռքը որ կազմուեցաւ Ռուսիոյ մէջ, մանաւանդ հարաւային շըրջաններուն մէջ, 1991-էն ի վեր: Նոր հայ համայնքներու եւ 'բնիկ ժողովուրդներու միջեւ լարուածութիւններ ծայր տուած են շատ մը վայրերու մէջ, օրինակ՝ Հիւսիսային Կովկասի մէջ: Սակայն Հայերուն ներքին տարակարծութիւնները կը տկարացնեն անոնց ազդեցութիւնը: Անբընական կացութիւն մը ստեղծուած է, կը գրէ հեղինակը. «Մինչ 1991-էն առաջ մօտ 29%-ը Հայերուն Խորհ. Միութեան սահմաններէն դուրս կ'ապրէին, այսօր այդ թիւը բարձրացած է 60%-ի: Նոր գաղթականները, շատ աւելի գործունեայ, պայքարունակ քան տեղացիները, յաճախ հաշտ չեն կրնար կենակցիլ տեղւոյն վըրայ արդէն տարիներէ ի վեր հաստատուած Հայերուն հետ: Այս վիճակը պըրկումներու տեղի կու տայ Հայերու միջեւ»: Կացութիւն մը, որ այնքան կը նըմանի Միացեալ-Նահանգներու մէջ տեղի ունեցածին, Ամերիկահայերու եւ Միջին Արեւելքէն գաղթած Հայութեան միջեւ ծագած դժուարութիւններուն առընչութեամբ...:

Քրտական մասնակցութիւնը հայկական ջարդերուն երկրորդ անգամ նիւթ կը ծառայէ յօդուածի մը, գրուած իրաքցի քիւրտ պատմաբան Քամալ Ազհար Ահմատի կողմէ: Հեղինակը կը փորձէ նըւազեցնել քրտական մասնակցութիւնը: Գրախօսականներուն մէջ չահեկան է Գրիգոր Պըլտեանին գրութիւնը երկու տարի առաջ մահացած Ջարլզ Տաուէթի «Սայեաթ-Նովա» գրքին մասին, գրուած 1997-ին:

Մարկ. Նշանեան, «Յակոբ Օշականի Մատենագիտութիւն», Արտաշէս Տէր-Խաչատուրեանի կողմէ պատրաստուած նախագիծի հիման վրայ, հրատ. «Բագին Նամակ» Գրական Հանդէս, Լոս-Անճըլըս, 1999, 197 *էջ: Գեղեցիկ արտաքինով, մեծ խնամքով ու ճաշակով պատրաստուած այս հատորը առաջին լուրջ, գիտական եւ լիակատար մատենագիտութիւնն է արեւմտեան ոեւէ աւագ գրագէտի մը մասին, սփիւռքեան պայմաններու առաւելագոյն օգտագործումով: Հինգ երկար տարիներու մանրակրկիտ ուշադրութեան, ծով համբերութեան, բծախնդիր պրպըտումներու, եւ քիչ մըն ալ բախտի արդիւնք եղած է այս հոյակապ գործը: Ինչպէս Նշանեան կը գրէ իր նախաբանին մէջ, երկու հսկայական աշխատանքներ դեռ կը սպասեն հայ բանասէրներուն: Առաջինը՝ Օշականի ամբողջ թատերական գործերու եւ նամականիի հրատարակութիւնը, եւ ներկայ հատորէն ակամայ դուրս մնացած ցիր ու ցան ձեռագիրներու կամ գրութիւններու ամփոփումը: Այս աշխատանքին մաս կը կազմէ տըպուած հատորները իրենց վերջնական ու հարազատ վիճակին բերելու համար սըրբագրական մնայուն գործը, գիտնալով, թէ ատոնք ի՛նչ ահաւոր ու յաճախակի սխալ վերծանումներով տպուած են երեսունական ու քառասունական թուականներուն, ըլլայ Գահիրէի «Յուսաբեր» օրաթերթի, ըլլայ Պոսթընի «Հայրենիք Ամսագրի» գրաշարներու կողմէ: Երկրորդը, որ շատ աւելի դժուար իրագործելի է՝ Օշականի ամբողջական գործին մասին համադրական խորունկ եւ արդիական մերձեցումով իրագործուած ուսումնասիրութիւն մը, որ տայ վիպասանին, գըրական տեսաբանին, թատերագրին, գրական պատմաբանին ու նաեւ մարդուն դիմագծութիւնը, եւ մատչելի դարձնէ Օշականը զարգացած, միջին Հայուն: Պէտք է աւելցնել նաեւ հրատապ հարցը Օշականի մեծ վէպերուն, մասնաւորաբար «Մնացորդաց»ին թարգմանութեան աշխարհի քանի մը կարեւոր լեզուներու՝ ֆրանսերէն, անգլերէն, ռուսերէն:*

Ճաշակ մը տալու համար մատենագիտութեան պատրաստութեան մէջ ի գործ դրուած բծախնդիր եւ սպառիչ մեթոտին, կը ներկայացնեմ կէս էջնոց պարբերութիւն մը – էջ 100: Ահա թէ ինչպէս կը կատարուի մատենագիտական պարզ տուեալի մը արձանագրութիւնը:

Օշականի մասին

Վահան Թէքէեան, «Նոր Պսակ», Ժողովուրդի Ձայն, Իսթանպուլ, 7 Փետրուար 1922: Ձեռքիս տակ գտնուող կտրօնը (տրամադրուած Երեւանի Ազգային Գրադարանէն) չունի թուական: Յօդուածին պարունակութիւնը եւ Թէքէեան – Օշական հատորին մէջ Վաչէ Ղազարեանին մէջբերումը բաղդատելով է որ կը հետեւցնեմ յօդուածին թուականը: Ահաւասիկ Թէքէեանի թատերախօսութեան ընկիզբի տողերը: «Կիրակիի ներկայացումը թուական մը կը կազմէ մեր թատրոնին ու գրականութեան պատմութեան մէջ: Ներկաներու ահագին բազմութիւնը, եւ անոր մէջ երիտասարդութիւնը մասնաւորապէս, առիկա զգալով էր որ խանդավառօրէն ծափողջունեց թէ՛ խաղը եւ թէ՛ հեղինակը՝ որ հիւանդ պառկեր էր Սամաթիա...: Ճահիճը յուզող, տակնուվրայ ընող մըն է Օշական, մինչեւ երէկ գրականութեան, երէկուընէ ի վեր՝ ընտանեկան ու ընկերային ճահիճն ալ...»: Վաչէ Ղազարեան կը յիշէ այն կարծիքը թէ «Թէքէեան (Նոր Պսակի մասին) գնահատական տողեր արձանագրելով՝ ուզած է հատուցանել Օշականի կողմէ «Կէս Գիշերէն Մինչեւ Արշալոյս»ին նուիրուած ներբողը»: Թէքէեան ունի ուրիշ երկու յօդուածներ նոյն Ժողովուրդի Ձայն թերթին մէջ, 12 եւ 14 Փետրուար 1922, ուր Վ. Ղազարեանի բացատրութեամբ՝ կը պաշտպանէ ու կ'արդարացնէ իր գնահատականը: Այս երկու յօդուածները չենք տեսած դժբախտաբար:

Յ. Աւագեան, «Նոր Պսակ», Նաւասարդ, Գրական Գեղարուեստական Ամսագիր, Ա. տարի, թիւ 4, Նոր Եորք, Ապրիլ 1922, էջ 55–56: Այս վերնագրով կայ խմբագրական (անստորագիր) ակնարկ մը Պոլսոյ մէջ «Նոր Պսակը» թատերագրութեան ներկայացման եւ մամուլի մէջ տպուած արձագանգներուն մասին: Ակնարկին մէջ մէջբերումներ կը տրուին Վահան Թէքէեանի, Յովհաննէս Ասպետի եւ Գուրգէն Մխիթարեանի հակադրեցութիւններէն (կարգով՝ Ժողովուրդի Ձայն, Վերջին Լուր եւ Ճակատամարտ թերթերուն մէջ): Նոյն ամսաթերթի 8-րդ համարին մէջ (Օգոստոս 1922) տպուած է «Նոր Պսակ»ի առաջին արարը (տե՛ս. մամուլի մէջ տպուած գործերու բաժինը):

Մարկ. Նշանեանի «Յակոբ Օշականի Մատենագիտութիւնը» անգնահատելի գործիք մըն է բոլոր յանդուգն ու ներշնչեալ գրագէտ-բանասէր մարդոց, որոնք պիտի փորձեն խուզարկել ու հետազօտել օշականեան աշխարհամասը: Ու բանալ անոր գաղտնիքներն ու փայլեցումը մեր ժողովուրդին առջեւ: Այս հատորը, զուգադիպելով իր մահուան 50-ամեակին, լաւագոյն գնահատանքն է որ Օշական կրնար ակնկալել մեր օրերու ամէնէն լաւ պատրաստուած մտաւորականներէն:

1918 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11-Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթներէ ի վեր տեղական մամուլը դաշնակից բանակներու յառաջխաղացումները յայտարարեց վեց սիւնակի վրայ 72 պունթօ բարձրութեամբ տառերով:

Ֆրանսական ճակատին վրայ գերմանական զօրաբաժիններու փախուստ: Իտալացիները Պաէնէի կիրճը հասած են, Մաժինի ֆրանսական եւ Շէրք թորփիլահալածները Տարտանէլէն անձնելով Պոլիս մտած են, ծովակալ Վէոնէ Ալեքսանդրէթի գրաւումը կը հեռագրէ, Սերպերը Սարայեւօն անցած են:

Յիսունըմէկ ամիս – 1562 օր – արեւմըտեան ճակատին վրայ երկուուկէս միլիոն հաշուող բանակներ մարտի կանգնած են: Պալի վրայով հասած հեռագիրները Գերմանիոյ ներքին քաղաքական խառնակ վիճակը կը նկարագրեն, Քայզեր Վիլհէլմի հրաժարումէն ասդին յեղափոխութիւնն ու քաղաքացիական կռիւը կը տիրեն Գերմանիոյ մէջ:

Նոյ. 10ին ամէն մարդ պառկելու գացած էր: Ու մէկէն ի՛նչ հաճելի անակնկալ, ի՛նչ հաճելի լաց և ի՛նչ հաճելի խնդում: Ի՞նչպէս լուրը տարածուեցաւ –զինադադարի լուրը– մարդ չի գիտեր: Շիտակը այն է որ գիշերուան ժամը 21–30–ի ատենները տեղական թերթերը մասնաւոր հրատարակութիւններով լուրը աւետեցին խաղաղութեան ծարաւի ժողովուրդին: Գիտցողը չգիտցողին կը պատմէր: Փողոցը, իրար չճանչցող մարդիկ կ'ողջագուրուէին:

Զինադադարի լուրը առնողները ուրիշներու տան դուռը կը ծեծէին, կը վազէին սանդուխներէ վեր, լուրը ծանօթներու տալու:

Ակնթարթի մը մէջ բոլոր պատուհանները դրօշազարդուած էին: Օդը, հակառակ աշուն ըլլալուն, գարնան մը կը նմանէր:

562 օր տեւող չտեսնուած մորթոտումէ մը ետք զինադադարի լուրը առնելով ոմանք ապուշ կտրած էին. ուրիշներ, չգիտնալով ինչպէս յայտնել իրենց ուրախութիւնը, էսանսի թիթեղեայ ամաններ ծեծելով թափօրներու գլուխը անցած քաղաքին գլխաւոր պողոտաները կը չափչփէին:

Ո՞վ կ'աշխատէր ատանկ օր մը. գործատեղիներէ դուրս թափած երկսեռ պաշտօնեաներու եւ բանուորներու բազմութիւնը քաղաքին կեդրոնը ասեղ ձգելու տեղ չէր ձգած:

Ո՛չ թրամուէյ կար, եւ ոչ ալ կառք:

Խանութները ծախու դրօշակ չէր մնացած. ոմանք հասարակ գունաւոր պաստառներով գոհացած էին, կապոյտ, ճերմակ, կարմիր, ի՛նչ կ'ուզէ ըլլայ:

Առտուան թերթերը ճերմակի վրայ սեւ տառերով պատմեցին թէ ինչպէս դաշնակից բանակներու հրամանատար Ֆօշ գերման պատգամաւորներու հետ, առտուան ժամը 5-ին, ստորագրած էր նոյն առտուան ժամը 11-ին սկսելիք 30-օրեայ զինադադարի պայմանները, որոնց գըլխաւորներն էին.

Գրաւում 30 քմ. շրջանակի մը մէջ, Մայանսի, Քօպլէնցի, Գօլօնեի:

Պարպում Պելժիոյ, Ալզաս-Լորէնի եւ Հռենոսի ձախ ափին:

Սահմանում չէզոք գօտիի մը, Հռենոսի աջ ափէն սկսեալ, 50 քմ. շրջանակով մը:

Յանձնում 5 հազար թնդանօթի, 30 հազար արագահարուածի, 2 հազար օդանաւի, 5 հազար շոգեքարշի, 15 հազար վակոնի, 10 հազար բեռնատարի, 100 ընդծովեայի, 8 փոքր եւ 8 մեծ մարտանաւերու:

Զինաթափում մնացեալ նաւերուն:

Ազատ անցք Քաթէկաթի, յանձնում ամրոցներու:

Ծախքերու հատուցում Գերմանիոյ կողմէ, դաշնակից գրաւման բանակին:

Գերիներու յանձնում:

Հրաժարում Պրէսթ – Լիթովսկի եւ Պուքրէշի դաշնագիրներէն, եւայլն:

Բայց ո՞վ կարեւորութիւն կու տար այսպիսի լուրջ բաներու. ամէն մարդ իրեններէն մէկը կորսնցուցած էր. շատեր կուլային, խնդալով մէկտեղ:

Շատ մը խանութներ իրենց պաշտօնեաները, շատ մը գործատեղիներ իրենց գործաւորները աշխատանքէ դերծ կացուցեր էին: Յաճախորդի նայող չկար, գործի նայող չկար: Շատ մը տանտիկիններ – յաղթութեան սիրոյն – կերակուրը կրակին վրայ մոռցան:

Խենթ ուրախութիւն:

Երիտասարդներ, բեռնակառքերու վրայ ելած, նոյն իսկ դաշնակ մը հետերնին, քաղաքը կը շրջէին: Ամէն փողոցի անկիւն, Լա Մատըլօն կը լսուէր:

Ցուցարար, ցուցարար:

Ժամը 10-ին Փրատոյի վրայ տողանցք մը տեղի ունեցաւ:

Մէկէն, ժամը 11-ը զարկածին պէս, Նոտըռտամտըկարտը կեցող նաւերու սուլոցները եւ եկեղեցիներու զանգակները միատեղ, ահագին ժխոր մը բարձրացուցին: Վիէօ Փոռը ասեղ ձգելու տեղ չկար: Թորփիլահալածներու զինուորները, իրենց մետաղեայ ամանները ձեռքին, զանոնք ծեծելով, բազմութեան հետ խառնուած, կը պարէին, հա՛ կը պարէին:

Ցերեկին, զինուորական հիւանդանոցին մէջ շամփաներ հրամցուցին վիրաւոր զինուորներուն:

Ծովեզերքէն մինչեւ Վօժ, կրակի փոխանակութիւնը կեցած է. այլեւս կռիւը դադրած է, մեռնիլ չկայ:

Եւ սիրտերը կը տրոփեն:

Ժամը 15-ին հաշմանդամներու երկար շարք մը կ'անցնի Սէն Ֆէռէօլէն Մարսէյէզով Մատըլոնով, Շան տիւ Տէփառով գլխաւորած:

Ժամը 16-ին, Մարսէյլի երկրորդական վարժարաններու աշակերտութիւնը, ուսուցիչներու առաջնորդութեամբ, Ալէ տէ Մէյանի յուշարձանին շուրջ հաւաքուեցան, իրենց ծաղկեփունջերով:

Անգլիոյ, Իտալիոյ, Ճափոնի եւ Սպանիոյ դեսպանները իրենց խնդակցութիւնը յայտնեցին կուսակալ Լիւսիէն Սէնի:

Ժամը 17-ին քաղաքապետութիւնը արտակարգ նիստ մը գումարեց, ուր խօսք առին քաղաքապետ Էօժէն Փիէռ եւ Տոքթ. Ֆլէսիէռ:

Գիշերը տուներուն մէջ մարդ չկայ. սինէմաները, գազինօները լեցուն են: Ամէն տեղ համաձայնական երկիրներու քայլերգները կը նուագուին, պաստառներու վրայ պետերու պատկերներ կը ցուցադրուին:

Ճշմարիտ Բարեկենդանի օր մը:

Ո՛վ գիտէ Փարիզ ինչ տակնուվրայութիւն կը տիրէ:

ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Մարսէյլ
Նոյեմբեր 12, 1918

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՉՈՐՍ ԶԱՒԵՇՏՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

Հայ թատերագիրներու գործերուն նուիրուած թատերական ընթերցումները, որոնք սկսան 1996 Ապրիլին, Նշան Տէտէկիւլի «Եկուորները» խաղով, իրենց հետեւողականութեամբ, պրպտումի աշխատանքին հիմնուած ուսուցողական դերով, թատերասէր որոշ հանրութեան մը համար մշակութային հետաքրքրական ու սպասուած ձեռնարկներու վերածուած են: Անոնց շնորհիւ մօտ երեք տասնեակ խաղ ներկայացուած է դիտողին որ ներկայի ծանօթ պայմաններուն մէջ ընդհանրապէս ո՛չ տրամադրութիւնը, ոչ ժամանակը, ոչ ալ անհրաժեշտ տուեալները ունի գրադարաններու հատորներէն այդ էջերը գտնելու, դուրս բերելու, կարդալու: Միւս կողմէ, երազելն իսկ անկարելի բան է որ փարիզահայ մշակոյթի մարզը օր մը կը հասնի միջոցներու, գիտութեան, աշխատանքի այնպիսի մակարդակի, պայմաններու որոնք տարին տասնեակ մը թատերգութիւն բեմ հանելու առիթ տան:

Երկու կողմէն նման անկարելիութիւններու առջեւ քայլ առնելու եթէ ոչ միակ, յարմարագոյն ձեւը յայտնուեցաւ թատերական ընթերցումը: Խորքին մէջ ընթերցումն է կատարուած արարքը, բայց նուազագոյն, այլ բաւարար բեմադրութիւն մը, խաղարկութիւն մը, բեմայարդարում մը, զայն կը զետեղեն սեղանի մը գլուխը եղած չոր ընթերցումին ու թատրոնին միջեւ. մանաւանդ որ դերակատարներու այլեւս ձեւացած կորիզ մը երեք տարուան փորձառութեամբ մեծապէս բարելաւած է թէ՛ ընթերցումին որակը, թէ՛ մէկ կողմէն կարդալով խաղալու դժուարութիւնը:

Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան նախաձեռնած թատերական ընթերցումներուն 8-րդ շարքը սկսաւ Հոկտ. 31, Կիրակի, ՀԲԸՄ-ի «Ա. Մանուկեան» սրահին մէջ, երկու թատերգութենէ կազմուած առաջին ծրագրով մը: Այս անգամ ընթերցումի նիւթ եղան շարքին առաջին երկու զաւեշտները. մէկը Էմին Տէր-Գրիգորեանի «Խեչոյի Թուղթը»ն էր, միւսը՝ Յ. Պարոնեանի «Երկու տէրով ծառայ մը»ն: Երկու հեղինակներն ալ կը պատկանին անցեալ դարուն, երկու խաղին ալ կեդրոնական հերոսները ծառաներ են: Երկուքն ալ միամիտ, խեղճ կերպարանքի տակ բաւական խորամանկ տիպարներ են ինչ որ զուարճալի դրուագներու տեղի կու տայ:

Ինչ կը վերաբերի դերակատարներուն, երկու ծառաներուն դերով շատ յաջող խաղարկութիւն մը ցոյց տուին Ժիրայր Չոլաքեան եւ Համբիկ Էքմէքճեան: Ա. թատերգութեան երկրորդ դերակատարն էր Թորոս Գովթիկեան, իսկ բեմական գործողութիւններու ընթերցումը կ'ընէր Աստղիկ Շինիկեան: Երկրորդը աւելի մեծ թիւով անձնակազմ ունէր. Հ. Էքմէքճեանի հետ տիպարները կը մարմնաւորէին Վահրամ Աժտերեան, Ժ. Չոլաքեան, Հելգա Գէորգեան, Թորոս Գովթիկեան, Նոյեմի Եուսէֆի: Բեմական գործողութիւնները կը կարդար Նազենի Ղարիբեան: Փորձերը վարած էին Արբի Յովհաննիսեան եւ Ժ. Չոլաքեան:

Ինչ որ ամէնէն հետաքրքրական կողմն էր Հոկտ. 31-ի յայտագրին, Պարոնեանի թատերգութեան մէջ դիմակներու գործածութիւնն էր: Կոլտոնիի համանուն խաղին նմանութեամբ գրուած թատերգութիւնը (1865) գրեթէ հարազատութիւն մը կը շահէր այդ ձեւով. մանաւանդ՝ գլխաւոր տիպարին՝ ծառայ Կոմիկին պարագային որ arlecchino-ն կը կրկնէր, այդ դիմակը անհրաժարելի մասնիկն էր Հ. Էքմէքճեանի ճկող, ծեքծեքող, ինքն իր վրայ ծալուող, յաճախ զաւեշտական, այլ երբեմն տխուր խաղարկութեան:

Ինչպէս այլեւս սովորութիւն դարձած է, Ա. Յովհաննիսեանի բացատրութիւններով, ներկաներու հարցումներով զրոյցի բաժին մը յաջորդեց ներկայացումին:

Զաւեշտներու երկրորդ յայտագիրը երկու նոր խաղով որոնց երկուքին ալ վայրը Թիֆլիսն է, կը ներկայացուի Նոյ. 28-ին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՀ ԼԵԶՈՒԱԲԱՆ ՎԷՐՆԷՐ ՎԻՍԻՇԼԻ

Յայտնի լեզուաբան ու միջազգային չափանիշով գիտնական Վէրնէր Վիսիշլ մահացած է Ժընեւի մէջ, 90 տարեկանին: Ծագումով աւստրիացի, 1959-էն ի վեր կ'ապրէր Ժընեւ: Ըլլալով լեզուական բաղդատականութեան հազուագիւտ մասնագէտներէն, քաջ պէրպէրագէտ էր, նաեւ եգիպտագէտ, ղպտագէտ, արաբագէտ, եբրայագէտ: Ծանօթ էր նաեւ հին ու նոր այլ լեզուներու, ինչպէս՝ հայերէնին: Հրատարակած էր հայերէնի մասին բազմաթիւ յօդուածներ Վիէննայի Մխիթարեաններու «Հանդէս ամսօրեա»յին մէջ:

Վ. Վիսիշլ Զուիցերիոյ Ֆրիպուրի համալսարանին եգիպտագիտութեան եւ սեմական լեզուաբանութեան ամպիոնին դասախօս էր: 1987 – 1989 նախագահած է Ժընեւի Եգիպտագիտական ընկերութեան: Ունի գիտական բազմաթիւ հրատարակութիւններ: Իր աշխատասիրութեան մէջ յատուկ տեղ ունին «Ղպտերէնի ստուգաբանական բառարան»ը (1983) եւ «Եգիպտերէնի ձայնականացումը» գործերը (1990): Վերջին աշխատութիւնները կեդրոնացած էին պէրպէրերէնի վրայ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՍՏՐԱՏԱՄԻՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՑՈՒՍԱԴՐԻՉ ԱՊԱԳԱՅ ՄԸ ԿԸ ԳՈՒՇԱԿԷ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ») .–

Հոկտեմբեր 28-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Օքսիժէն Միութիւնը կազմակերպեց դասախօսական երեկոյթ մը նուիրուած Նոստրատամիւսի գուշակութիւններուն:

Անգամի մը համար դուրս ելանք հայկական եւ դասական ծիրէն, եւ՛ ընտրուած նիւթով, եւ՛ ոչ – Հայերու նկատելի ներկայութեամբ, եւ՛ հայկական ճաշասեղանի մը սարքումով ձեռնարկի աւարտին: Իրօք, եզակի երեկոյթ մըն է որ հրամցուեցաւ ներկաներուն:

Միութեան հիմնադիր եւ տարիներու ժրաջան նախագահուհի՝ Թագուհի Սուլաջեան բացումը կատարեց եւ ներկայացուց Միութեան նոր երիտասարդ նախագահը մէթր Սերժ Դաւիթեան: Այս վերջինը վերյիշեց, 8 տարիէ ի վեր, Օքսիժէնի կատարած օգնութեան, համակամութեան գործողութիւնները Հայաստանի աղէտեալ գօտիին մէջ գտնուող Մայիսեան գիւղաքաղաքի դպրոցներուն (մանկապարտէզ, նախակրթարան, արհեստի աշակերտութեան հիմնարկ): Ապա, խօսքը տուաւ Ռոպէր Ասատուրեանին որ ներկայացուց օրուան դասախօսը՝ Ժան – Շառլ տը Ֆոնպրիւնը:

Նոստրատամիւսի աշխարհը ներթափանցողներէն մին է Ժան – Շառլ տը Ֆոնպրիւնը, ճանչցուած եւ ընդունուած անուն մը, հեղինակութիւն մը: Յաճախ ներկայ է մամուլի սիւնակներուն մէջ կամ փոքր պաստառին վրայ: Օգոստոս 11-ին, արեւի խաւարումի առիթով ուժգնօրէն ձաղկած էր Փաքօ Ռապանի յայտարարութիւնները որ մեկնաբանելով Նոստրատամիւսի գուշակութիւնները նախատեսած էր որ այդ օրը, ժամը 11.22-ին, ՄԻՐ այերանաւը պիտի ջախջախուէր Փարիզի եւ ժեռ նահանգի վրայ:

Ժան – Շառլ տը Ֆոնպրիւնը հեղինակն է «Նոստրատամիւս, պատմաբան եւ մարգարէ» հատորին հրատարակուած 1980-ին եւ դարձած աննախընթաց «Պէսթ սելըռ» մը այս նիւթին շուրջ: Մարտ 1999-ին լոյս ընծայեց այլ հատոր մը «Նոստրատամիւս, 1999-էն ոսկէ դար»: Այս գիրքն է որ ներկայացուց եւ ձօնագրեց:

Ժան – Շառլ տը Ֆոնպրիւնը կ'ըսէ թէ Նոստրատամիւսի գուշակութիւնները սարսափելի ճշգրտութիւն մը ունին: Ստուգուած են պատմութեան կարեւոր անձնաւորութեանց եւ դէպքերու վրայ: Եւ տուաւ քանի մը օրինակ մէջբերելով քառեակներ: Անոր գուշակութիւններու տեւիլքը, չեշտեց, կ'երթայ մինչեւ 2025 թուական: Ժ. – Շ. Տը Ֆոնպրիւնի հատորին հիմնական նպատակն է տեղեկացնել, ազդարարել: Մարդը դնել իր պատմութեան անկիւնադարձին առջեւ: Մարդուն գործած աղէտներէն՝ – աշխարհամարտերը, ցեղասպանութիւններ, բռնապետական կործանումներ – յետոյ, աւելցուց, ընտրութիւնը պարզ է՝ կամ իր ճակատագրին տէրը կը դառնայ եւ խաղաղութիւն հաստատելու կը ձեռնարկէ, կամ կը շարունակէ նիւթապաշտութեան կործանարար ընթացքը: Իրեն կը պատկանի, ըսաւ, Նոստրատամիւսին գուշակութիւնները յեղաշրջել:

Ժան – Շառլ տը Ֆոնպրիւն յայտարարեց թէ Նոստրատամիւսի հազար հարիւր քառասուն երկու քառեակներէն հինգը կը վերաբերին Հայաստանին եւ հայ ժողովուրդին: Կարդաց եւ մեկնաբանեց զանոնք: Մէկ բան ըսենք միայն. գուշակութիւնները յուսադրիչ կը գտնէ մեկնաբանը:

Ուրեմն յուսանք որ երկիրը դէպի լաւը պիտի երթայ որքան որ այժմէականութիւնը հակառակ կը փաստէ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԳԱՆԱՏԱՅԻ Պոլսահայ Միութեան "ՄԷԿ" (Մխիթարեան – Էսաեան – Կեդրոնական) մշակութային յանձնախումբը նախաձեռնութեամբ, Հոկտ. 6-ին, ամսուան առաջին Չորեքշաբթիներու հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է «Հինդլեան» գրադարանի կից աղօթարանի սրահին մէջ: Օրուան դասախօսն էր Նարեկայ Տիրամօր եկեղեցւոյ ժողովրդապետ եւ Գանատայի Կաթողիկէ Հայոց առաջնորդական փոխանորդ Գէորգ Ծ. Վրդ. Զաքարեան, նիւթ ունենալով Տարսոնի առաջնորդներէն՝ Ներսէս Լամբրոնացի: Բացման խօսքը արտասանած է "ՄԷԿ"ի ատենապետ Աշոտ Գասպարեան, ապա Գէորգ Ծ. Վրդ. ներկայացուցած է Լամբրոնացիին կեանքն ու գործը (1153 – 1198):

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

– Առանց փոքր խաղալո՞ւ:

– Այո, զինադադար մը պիտի ընենք գոնէ մէկ – երկու շաբթուան համար, մինչեւ որ կացութիւնը քննենք, նոր ռազմագիտը որոշենք:

– Թող քու ըսածիդ պէս ըլլայ, – համաձայնեցաւ Շաւարշ:

– Ցեսոյ Պէյրութը ինծի համար շատ յարմար տեղ մը չէ... ծանօթներ ունիմ, խնդիրներ ունեցած եմ... հոս առայժմ լաւ է գլօսնելու համար միայն: Քանի մը ընկերներ ունիմ այստեղ, պէտք է զանոնք գտնեմ, միասին խորհրդակցինք ու անկէ ետքը կ'որոշենք մեր ընելիքը... փա՛ռք Աստուծոյ դրամ ունինք, նեղութեան մէջ չենք:

– Դուն ինչպէս որ յարմար տեսնես, այնպէս կ'ընենք:

– Կարծեմ թէ մեզի համար լաւագոյն է Դամասկոս կամ Հալէպ երթալ:

– Լաւ, հոն կ'երթանք... դուն ուր՝ ես ալ հոն, ալ աւկէ ետքը մեր ճակատագիրը իրարու կապուած է:

Ամբողջ երկու շաբաթ մեր բարեկամները զուարճութեամբ ժամանակ անցուցին: Այդ միջոցին Քրիստինէ իր արդուզարդը նորոգեց, մէկ քանի շրջազգեստ կարել տուաւ, գլխարկներ առաւ, ինչ որ բաւական սուղի նստեցաւ Թօմիի:

Այս վերջինը կրցած էր գտնել իր հին ծանօթները եւ անոնցմէ պէտք եղած տեղեկութիւնները քաղել:

Իրիկուն մը եկաւ գտաւ Շաւարշը:

– Կարծեմ ալ գործի սկսելու ժամանակ է, – ըսաւ:

– Ես ալ այնպէս կը կարծեմ, – պատասխանեց ընկերը:

– Միշտ պատրաստ ուտելուն վերջը չի գար:

– Մանաւանդ որ այս օթէլին կեանքն ալ շատ սուղի կը նստի կոր մեզի:

– Պէյրութէն յոյս չկայ, հարցուցի փնտռեցի, մեզի համար դժուար է հոս գործել... ամէն կողմ բռնուած է ու ամէնէն աւելի վարպետներու կողմէ:

– Ուրեմն ի՞նչ պիտի ընենք:

– Առայժմ պզտիկ բուռն մը... փորձի համար:

– Դէպի ո՞ւր...

– Հոմս, Համա, Տրիպոլիս... անկէ ալ Թերեւս Լաթաքիա: Հիմակուընէ կարելի չէ մեր ընելիքը որոշել, պէտք է յարմարինք պարագաներուն եւ կացութեան:

Երկու բախտախնդիրները համաձայնեցան քանի մը օրէն ճամբայ ելլելու մասին:

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

Գարեգին հազիւ ոտքը Պէյրութ դրած, առաջին գործը եղաւ Սուրբիկը տեղաւորել հոն գտնուած աղջկանց որբանոց մը:

Ասոր համար շատ դժուարութիւն չկըրեց, որովհետեւ որբանոցի վարժուհիներէն մին խկոյն ճանչցաւ պատանին ու իր ընկերուհին, անոնց հետ Պոլիսէն մինչեւ Յունաստան ճամբորդած ըլլալով ու տեսած ըլլալով Գարեգինի հերոսական վարմունքը:

Անոր վկայութիւնը բաւական եղաւ, որպէսզի Սուրբիկ ընդունուի որբանոցին մէջ:

– Արդէն գինքը այստեղ շատ պիտի չթողում, – ըսաւ պատանին, – միայն թէ ստիպուած եմ քիչ մը ժամանակ իրմէ բաժնուած մնալու, մինչեւ որ քոյրս գտնեմ...

Եւ պատանին պատմեց, թէ ինչ նպատակով եկած էր Աթէնքէն Սուրիա:

– Բայց այն ատեն քու խուզարկութիւնդ մեր որբանոցէն սկսէ, – ըսաւ տնօրէնը, որ չափազանց չհափշտակուած էր այս պատանի որբով:

– Արդէն ես ալ այդ պիտի առաջարկէի, – պատասխանեց Գարեգին:

Բայց այս առաջին խուզարկութիւնը արդիւնք մը չտուաւ: Իր քոյրը չկար որբուհիներուն մէջ:

– Մի՛ յուսահատիր, դեռ ուրիշ աղջկանց որբանոցներ կան Սուրիոյ մէջ, – ըսաւ տնօրէնը, որ կարծած էր վհատութիւն մը նշմարել Գարեգինի դէմքին վրայ:

– Բայց ես դիւրաւ չեմ յուսահատիր, – գոչեց պատանին, – քոյրս պիտի գտնեմ, վստահ եմ ատոր:

– Հոս մօտերը, Ճիւնիէի մէջ, ուրիշ երկու աղջկանց որբանոցներ կան, մին ամերիկեան եւ միւսը հայկական, լաւ կ'ըլլայ, որ անգամ մը հոն ալ երթաս, – խորհուրդ տուաւ տնօրէնը, – օթօմօպիլը կէս ժամէն կը տանի քեզի:

– Վաղը կ'երթամ ուրեմն:

– Եթէ կ'ուզես՝ յանձնարարական մըն ալ տամ քեզի, որպէսզի առանց դժուարութեան թոյլ տան որբանոցները այցելելու:

– Շատ շնորհակալ կ'ըլլամ:

Տնօրէնը փութաց խկոյն քանի մը տողով Գարեգինը ներկայացնել երկու որբանոցներու տնօրէնութեան:

Պատանին թուղթը գրպանը դրաւ ու երախտագիտութիւն յայտնելով հեռացաւ:

Հետեւեալ առտու կը հասնէր Ճիւնիէ: Երբ օթօյէն իջաւ շուկայի հրապարակը, պահ մը շուարած չորս կողմը նայեցաւ: Բոլորովին անծանօթ տեղ մը ինկած էր, որուն լեզուն ալ չէր գիտեր:

Բայց Պէյրութ գտնուած միջոցին ըսած էին իրեն, որ Ճիւնիէի շուկային մէջ բազմաթիւ հայ խանութպաններ կը գտնուէին, որոնք կրնային իրեն օգտակար ըլլալ:

Սկսաւ կամաց – կամաց ժուռ գալ՝ խանութները դիտելով:

(Շար. 136)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կազմակերպութեամբ՝ Մէն Ժերմէ – Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան, Կիրակի, Նոյեմբեր 14, ժամը 10-ին Թաղին Ս. Սահակ–Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

(Շար. Ա. էջէն)

բաղաքնայ քաղաքացիի կեանքին, եթէ բանակցութիւններ սկսին չէչէն ղեկավարութեան հետ: Ինգուշիա ծանրօրէն կը կրէ այդ պատերազմին հետեւանքները, քանի որ ռուսական ռմբակոծութենէն փրկուելու համար տասնեակ հազարաւոր Չէչէններ հոն կը դիմեն, ապաստան փնտռելու: Ինգուշիոյ նախագահը՝ Աուշեւ ռուսական յարձակումին սաստկացումը կը կապէ Ռուսաստանի մօտալուտ ընտրութիւններուն, քսելով որ ներկայի իշխանութիւնը չկարենալով լուծել տնտեսական, ընկերային հարցերը, կամ սահմանափակել չարագործութեան, ոճիրներու մթնոլորտը, յոյսը կապած է զինուորական յաղթանակին: Նոյն անձը կ'ըսէ թէ չէչէն ղեկավարը՝ Բասայեւ, որպէս գործիք ծառայող մէկն է որ անցեալին ալ Աբխազիոյ մէջ կռուած է ռուսական շահերու պաշտպանութեան համար: Աուշեւ կ'աւելցնէ թէ Բասայեւ տեւական շփումի մէջ է Ռուսաստանի հզօրագոյն դէմքին՝ Բ. Բերեզովսկիի հետ:

ՅՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ. վրաց Եղիա Բ. պատրիարքին հրաւէրով Նոյեմբեր 8-ին Թիֆլիս հասնելուն ունեցած առաջին ելոյթով գրուատած է Նախագահ Շեվարնածէն Պէրլինի պատին քանդումին մէջ կատարած կարեւոր դերին համար: Նոյն երեկոյեան ընդունուած է վրացական սինոդոսին կողմէ ուր արծարծուած է կաթողիկէ եւ ուղղափառ եկեղեցիներու մերձեցման նիւթը: Ապա երկու կրօնաւորները գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը ունեցած են:

ՊԷՐԼԻՆԻ պատին քանդումին տասնամեակը առիթ տուած է նշումներու հարուստ յայտագրի մը: Նոյն առիթով Պէրլին հասած էին պատմական այդ դէպքին երեք գլխաւոր ճարտարապետները՝ Հելմութ Գոհլ, Մ. Գորպաչով եւ Ճ. Պուշ: Անոնցմէ Մ. Գորպաչով Գերմանիոյ մեծագոյն պատիւին արժանացած է մետալով մը, պատին քանդումին մէջ կատարած կարեւոր դերին համար: Երեք ղեկավարները Նոյեմբեր 9-ին խօսք կ'առնէին Գերմանիոյ Խորհրդարանին առջեւ ուր կը գրոնուէին եւրոպացի քաղաքական դէմքեր ալ: Օրուան նշումները ունէին երաժշտական բաժին մըն ալ, մասնակցութեամբ թաւջութակահար Մ. Ռոստրոփովիչի որ 160 երիտասարդ թաւջութակահարներու նուագախումբ մը կը ղեկավարէր Պրանտէնպուրկի դրան տակ որ խորհրդանշական վայրը կը նկատուի պատին քանդումին ու Գերմանիոյ վերամիացումին:

ՊԷՐԼԻՆԻ պատին քանդումին տասնամեակի տօնական մթնոլորտին զուգադիպած է Արեւելեան Գերմանիոյ վերջին նախագահին է. Քրէնցի դատապարտումը: Ան ամբաստանուած էր երկու Գերմանիաները բաժնող սահմանին վրայ արեւելքէն արեւմուտք անցնիլ փորձողներու վրայ կրակելու հրաման արձակելով եւ պատճառ ըլլալով բազմաթիւ անձերու մահուան: Քրէնց դատապարտուած է վեցուկէս տարի բանտարկութեան: Պատասխանելով «Ֆիկարօ»ի հարցումներուն ան ըսած է թէ չէր կրնար խուսափիլ խոյս տուողներու վրայ կրակելու հրահանգէն, քանի որ պատը միջգերմանական սահմանագիծ մը չէր, այլ զինուորական գօտի մը ՕԹԱՆ-ի եւ Վարշաւայի Ուխտին միջեւ: Այդպէս կը թելադրէր ջլամարտի տրամաբանութիւնը որուն պատասխանատուն ինք չէր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Պոլու քաղաքին մէջ ապահովութեան ուժերու գործողութեամբ երեւան հանուած է պատմական արժէքաւոր իրերու պահեստ մը: Անոնց մէջ կան դիցուհիներ Աթենայի, Արտեմիսի արձաններ, արծաթեայ եւ պղնձեայ դրամներ, ձեռագիր հատորներ, սափորներ, եւ այլն: Մեծ մասով հռոմէական շրջանին պատկանող իրերը ոչ օրինական պեղումներով ձեռք ձգուած են հայր ու տղայի մը կողմէ որոնք ձերբակալուած են: Կ'ըսուի թէ գրաւուած իրերը անգնահատելի արժէք կը ներկայացնեն:

L'ASSOCIATION NATIONALE
DES ANCIENS COMBATTANTS
ET RESISTANTS ARMENIENS

vous convie à venir nombreux

AUX

CEREMONIES OFFICIELLES DU 11 NOVEMBRE

au Cimetière du Père Lachaise
(Paris 20e)

14h30 Entrée Pte Gambetta
Marche avec les porte drapeaux
Dépôt de gerbes sur la tombe du Général Antranik

15h15 Avec M. **Michel Charzat**, Sénateur-Maire du 20e Arrdt et l'Ambassade d'Arménie dépôt de gerbes au Monument aux Morts arméniens.

Hymnes nationaux.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան առթիւ:

Ոմն 50 Ֆր., Սարգիս Չիլինկիրեան 500 Ֆր., Անդրանիկ Գալուստեան 100 ֆրանք, Շաքէ – Քէրթի 500 Ֆր., Լեւոն Մաղաքաճեան 100 Ֆր., Նաթալի Գարուն 500 Ֆր., Զարդուհի Թաշճը 100 ֆրանք, Լուիզ Պէրպէրեան, Անիտա եւ Պէթի Ապա 200-ական Ֆր., Գէորգ Տէյիրմէնթաշ, Պր. Ակաղեան 500-ական Ֆր., Էտմոն Մեռնեան 50 Ֆր., Սիկէզ Սիրաքեան 200 Ֆր., Մուրատ Սէրգիսեան 100 Ֆր., Վարուժան Գիրէն, Աւետիս Գալայճեան 200-ական Ֆր., Կարապետ Սանկոսեան 500 Ֆր., Տալպասթրան 400 Ֆր., Սեդրակ Ոսկեան 500 Ֆր., Աբրահամ Դանիէլեան 300 Ֆր., Կարպիս Գահվէճիօղլու, Տիկին Կարսիա, Նուարդ Տալպասթրան 200-ական ֆրանք, Ժագ Գուսինեան 500 Ֆր., Արշալոյս Բուլաճ 150 Ֆր., Սոնա Դուրեան 200 Ֆր., Արսէն Գարեան 500 Ֆր., Յովհաննէս Արզումեան, Նաթալի Գարուն, Արտէմիս Աշըքեան, Մարտիրոս Գայեան, Առաքել Տումեան, Մեսրոպ Տումեան 200-ական ֆրանք, Մելինէ Լաֆազան 150 Ֆր., Աբրահամ Ոսկանեան, Ալեքս – Թոմա – Նաւոն, Միշկինազ Սէյրանեան 50-ական ֆրանք, Վրէժ Մատէլեան 300 Ֆր., Պր. Յովհաննէսեան, Մարիամ Պետիկեան 200-ական Ֆր., Արմենուհի Կիւլհաօղլու 150 ֆրանք, Էլմաս Գայեան 200 Ֆր., Էլմաս Զաղլաեան 100 Ֆր., Խաչիկ Իփէքճի 400 ֆրանք, Գրիգոր Բնարպաշը 200 Ֆր., Միրիճան Տադէսեան, Լուսին Էրսէն 150-ական Ֆր., Ռոզ – Մարի Գիրէմիթճի, Սիւզան Գարաթէփէ 200-ական Ֆր., Գալտըրեան 100 Ֆր., Ոմն 50 Ֆր., Մարի Հիլէրեսա 200 Ֆր., Հայկանոյշ Սարգիսեան 100 Ֆր., Րէյմոն Թաշճը, Պր. Գասիկեան 200-ական Ֆր., Ոմն, Ոմն 500-ական Ֆր., Հրաչ Գումրու 200 Ֆր.:

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Փոխան ծաղկեպսակի. –
Մելինէ Գոնսքանքէնի մահուան առիթով՝ Պ. Կրէկուար Թուլլուեան 200 Ֆր.:

Եկեղեցւոյ պայծառութեան. –
Կարապետ Խաչի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղ 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Առաքել Ղարիպեան, Պր. Ժան Զաթալեան, Տիկին Նուարդ Պոյաճեան 500-ական Ֆր., Պր. Ալպէր Ներսէսեան, Պր. Յարութիւն Զուլհակեան 300-ական Ֆր., Տիկին Տէրտէրեան, Պր. Պայէնտըրեան, Պր. Նուպար Քիւրէլեան 200-ական Ֆր., Տիկին Անայիս Պարսադճեան, Տիկին Նազելի Ֆուրթիւն 100-ական Ֆր.:

Դպրոցին. –
Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղ 2000 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին տարեկան հոգեհանգիստը որ յայտարարուած էր Նոյեմբեր 14-ին, յետաձգուած է Նոյեմբեր 28-ին:

Տեղի կ'ունենայ նոյն եկեղեցիին մէջ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ:

Pour un poste de Direction

Région parisienne
Emploi de longue durée

Recherchons cadre, d'origine arménienne

Envoyer C.V. à l'adresse suivante :
A. A. A. S.
77, Rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 78 02 99

A l'occasion de la parution des actes du colloque
«Actulité du génocide des Arméniens»
(Sorbonne, avril 1998)
LA COMMISSION CULTURELLE DE L'EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
reçoit
le COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE (CDCA)
avec la participation de :
Dr Yves TERNON (Historien)
Hélène STRAPELIAS (Directrice des Etudes dans un CES)
Bernard LEGRAS (Université Paris I)
et Hrayr AYVAZIAN (CDCA)

le samedi 13 novembre à 20h45
dans la salle de l'église arménienne
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville
La réunion-débat sera suivie d'une séance de dédicace de l'ouvrage
VENEZ NOMBREUX SOUTENIR CEUX QUI NOUS SOUTIENNENT
Entrée libre

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՏԷՍԻՆԻ «Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

«Պէօրէկ»ի երեկոյթ

Կը յիշէ՞ք տեսակաւոր «պէօրէկ»ներու աւանդական երեկոյթը: Այս տարի ձեզի կը հրամցնենք հինգ տարբեր տեսակներով, հայկական խոհանոցի համեղագոյն «պէօրէկ»ները, Շաբաթ Նոյեմբեր 20-ի երեկոյեան ժամը 8.30-ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:

Մուտքը սահմանափակ է: Գին՝ 70 Ֆ.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Rhône - Alpes

Dans le cadre du 70e anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France, placé sous le haut patronnage de Monseigneur *NORVAN ZAKARIAN*, les sections de la région Rhône-Alpes vous invitent à une exposition «L'ARMENIE AU FEMININ» retraçant le passé, le présent de l'association bien vivante à travers photos, documents et vidéos.

Cette exposition se tiendra du 4 au 13 Novembre à la Maison des Ecritures; 26, Place Bellecour à Lyon.

Horaires d'ouverture : du Mardi au Samedi de 15h30 à 19h30.

A l'issue de l'exposition,
Mme ANAHIDE TER-MINASSIAN
Maître de Conférence à la Sorbonne
retracera l'évolution et le rôle de la femme arménienne durant ces longues années jusqu'à l'aube du 21e siècle. Cette conférence aura lieu le Samedi 13 Novembre à 17h.

Ne manquez pas ces différents rendez-vous de la Croix Bleue des Arméniens de France à la Maison des Ecritures.

Entrée libre

N I C E

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Ciné-Club
Lundi 15 Novembre à 20 h 45
Hôtel Splendid - 50,Bd Victor.Hugo, Nice

Projection exceptionnelle d'un film réalisé en 1916
Copie brute inédite (25 mn) - Sans titre - Collection anonyme privée
sur le thème de
La tragédie arménienne de 1915
précédée du documentaire
ARMENIE 1900
(13 mn, 1981, réalisé par J. Kébadian, d'après le livre **Arménie 1900**, éd. Astrid, 1979)

Prix des places : 40 F
(entrée gratuite pour les membres).

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՋՈՅԳԵՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ՉՈՐՍ ԾԱԳԵՐԷՆ

Տեսարաններ միջազգային եւ հայ գրականութենէն (Պերնար Շօ, Լապիշ, Կիթրի, Այքպուրն, Պարոնեան, Օտեան...)

Բեմադրութիւն եւ խաղարկութիւն՝
ՆՈՐԱ ԱՐՄԱՆԻ
ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱՋԵԱՆ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 3, ժամը 20.30-ին

Salle CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
Métro Malesherbes

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
- Transport
- Hébergement
- Location et cours de ski
- Remontées mécaniques
- Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

●

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 6 au 13 février 2000 à Bellefontaine (Jura)

— Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 18 décembre 1999.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11
JEUDI
11 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·771 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.771

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 9/10)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՕՍԼՕ ՄԵԿՆԱԾ

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի ներկայ նախագահ, Նորվեկիոյ Արտաքին գործերու նախարար՝ Գնուտ Վոլեպէկի հետ տեսակցելու համար Արտաքին նախարար Վ· Օսկանեան Նոյ· 9-ին Օսլօ մեկնած է։ Կը սպասուէր որ արծարծուէին Հայաստանի մէջ ստեղծուած իրավիճակին, Լ· Ղարաբաղի կնճիռի կարգաւորման, Պոլիս կայանալիք Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի վեհաժողովին առնչուող հարցեր։ Նոյն օրը Նախարար Օսկանեան Նորվեկիոյ մայրաքաղաքէն Ուաշինկթըն կը մեկնէր հանդիպում ունենալու ԱՄՆ Արտաքին նախարարի տեղակալ Ս· Թալպոթի հետ։

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Ազգ· Ժողովին մէջ, Նոյ· 9-ին տեղի ունեցած է ԱԺ նախագահ Արմէն Խաչատրեանի եւ վարչապետ Արամ Սարգսեանի հանդիպումը։ Անոնք քննարկած են իրենց գլխաւորած կառոյցներուն համագործակցութեան, տնտեսութեան զարգացման ու անոր նպաստող օրէնսդրական դաշտի ձեւաւորման առնչուող հարցեր։

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգ· Ժողովի Նոյեմբեր 9-ի նիստին Խորհրդարանը քննարկած եւ վաւերացուցած է ստորագրուած կարգ մը համաձայնագրեր Ուրուկուայի, Լեհաստանի, Խրուաթիոյ, Վրաստանի, Յունաստանի, Կիրգիզստանի հետ եւլն· նոյնպէս քննարկումէ ետք քուէարկուած են կրթութեան եւ գիտութեան բնագաւառներուն առնչուող համաձայնագրեր։ Ժողովին օրակարգին մաս կը կազմէր նաեւ Արտաքին յարաբերութիւններու եւ Պետական-իրաւական հարցերու յանձնաժողովներու նախագահներու ընտրութեան հարցը։ "Կայունութիւն" երեսփոխանական խումբը Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահութեան առաջադրած է Յովհաննէս Յովհաննիսեանի թեկնածութիւնը· տեղի ունեցած փակ քուէարկութեամբ Յ· Յովհաննիսեան այդ պաշտօնին ընտրուած է 83 թեր եւ 21 դէմ ձայներով։

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Կարգ մը լրատուներու մէջ վերջին օրերուն յաճախ տեղ գտած են այն մասին լուրեր թէ 1998-ի նախագահական ընտրութիւններուն Նայիրի Յունանեան եղած է Կարէն Դեմիրճեանի նախընտրական շտապի անդամ։ Ազգ· Ժողովի նախագահ՝ Արմէն Խաչատրեան որ վերոյիշեալ շտապի պետը եղած է, բացարձակապէս հերքած է այս պնդումը, զայն որակելով չճշդուած, անհիմն լուր։

Դ· ՎՈԼՉԻՉԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Եւրոպայի Խորհուրդի յատուկ բանագնաց՝ Դեմիտրիօ Վոլչիչ Նոյ· 9-ին բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցած է Ազգ· Ժողովի խորհրդարանական զանազան խմբակցութիւններու հետ։ Ան իր խօսակիցներուն յատկապէս շեշտած է թէ Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութեան հարցին մէջ ոչինչ փոխուած է։ Դ· Վոլչիչի հետ տեսակցութիւն ունեցած բոլոր խորհրդարանականները դատապարտած են Հոկտեմբեր 27-ի ոճրագործը եւ միակարծիք են Հայաստանի անդամակցութեան հարցին շուրջ, զայն գնահատելով որպէս էական նպաստ Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութեան ամրապնդման։

Ռ· ՇՈՒԳԱՐԵԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՏԵՂԱԿԱԼ

Նախագահ Ռ· Քոչարեանի հրամանագրով Հայաստանի Ուաշինկթընի նախկին դեսպան Ռուբէն Շուգարեան նշանակուած է Արտաքին գործերու նախարարի տեղակալ։

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄՆԱՅ ԱՆՓՈՓՈԽ

Վարչապետ Արամ Սարգսեան Նոյ· 9-ին ընդունած է Ռուսաստանի դեսպան Անատոլի Դրիւկովը։ Հոկտ· 27-ի դէպքերու կարճ անդրադարձէ եւ ցաւակցական արտայայտութիւններէ ետք խօսակցութիւնը ծաւալած է երկու երկիրներու միջեւ առեւտրատնտեսական յարաբերութիւններու զարգացման հեռանկարներու ուղղութեամբ։ Վարչապետը հաւաստած է որ Վ· Սարգսեանի կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը կը մնայ անփոփոխ։ Դեսպանը Հայաստանի վարչապետին փոխանցած է Մոսկուա այցելելու իր կառավարութեան հրաւէրը, որ ընդունուած է։

ԱՄՆ-ՈՒ ԴԵՍՊԱՆԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

ԱՄՆ-ու դեսպան Մայքըլ Լեմոն Նոյ· 9-ին ընդունուած է վարչապետ Ա· Սարգսեանի կողմէ։ Վարչապետը շնորհակալութիւն յայտնած է դեսպանին որ անձամբ այցելած էր եղբօրը տունը եւ ծնողքին ցաւակցութիւն յայտնած։ Լեմըն ալ իր կարգին ըսած է թէ մեծ պատիւ կը զգար Վ· Սարգսեանի գործընկերը ըլլալէ եւ վստահութիւն յայտնած որ այդ յարաբերութիւնները կը շարունակուին նոր վարչապետին հետ եւս ու գոհունակութիւն յայտնած է կառավարութեան եւ Ազգ· Ժողովի շէնքերուն մէջ հաստատուող ապահովութեան համակարգին համար, աւելցնելով որ ԱՄՆ պատրաստ են շարունակելու իրենց օգնութիւնը ապահովութեան միջոցներու ամրապնդման գործին։ Ամերիկացի դեսպանը հաւաստիք տուած է նաեւ որ ամէն ջանք ի գործ կը դնէ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ տնտեսական յարաբերութիւններ հաստատելու համար, աւելցնելով որ ի զօրու կը մնայ Վազգէն Սարգսեանի եւ Ալ Կորի միջեւ գոյացած այն համաձայնութիւնը եւս որ կը նախատեսէ Հայաստան – ԱՄՆ տնտեսական յանձնաժողովի մը ստեղծումը։ Ան դեռ նշած է որ ԱՄՆ կ'աջակցին Քոչարեան – Ալիեւ երկխօսութեան ու շահագրգռուած են շրջանի կայունութեամբ։ Մեծ յոյսեր կապած են Նոյ ·18–19-ին Պոլիս ստորագրուելիք փաստաթուղթին։

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱՐԺԱՌԻԹ ՄԸՆ ԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Հայաստանի զինուորական դատախազութիւնը մեղադրանք յարուցած է նաեւ «ՌԱՖ» կառքի վարորդին դէմ, որ Հոկտ· 27-ի զինեալ յարձակման հեղինակները առաջնորդած է պատահարի վայրը։ Իրեն դէմ եղած մեղադրանքներն են ահաբեկչական արարքի եւ դիտաւորեալ սպանութեան օժանդակութիւն։ Հաւաստի աղբիւրներու համաձայն, նախաքննութեան մարմնին կողմէ մեղադրանքի տակ առնուած է նաեւ այլ անհատ մը որ վարորդին հետ նոյն կառքին մէջ կը գտնուէր։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԱՀԱԶԱՆԳԸ

«Թիւրքիյէ» թերթը (Նոյեմբեր 9) ահազանգ հնչեցուցած է եւրոպաբնակ քանի մը Թուրքերու դէմ որոնք Հայերու հետ կը գործակցին, ընդունելով Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ պնդելով որ Թուրքիա պէտք է ներողութիւն խնդրէ։ Ըստ նոյն օրուան «Մարմարա»յի տեղեկատուութեան, տուեալ արդիւնք է հայկական Սփիւռքին նոր մէկ մարտավարութեան որ պաշտօնական հանգամանք տալու համար ցեղասպանութեան, Թուրքեր կը գտնէ որոնք կ'ըսեն թէ ցեղասպանութիւն կատարուած է։ Տրուած են անուններ ալ· առաջինը Թանէր Աքչամն է։ ՄԻԹ-ը (Թրքական Գաղտնի Գործակալութիւն) ստուգեր է որ ան ԷնԹէրփոլի կողմէ փնտռուած անձ մըն է որ կապեր ունի արօրինի մարքսական կազմակերպութեան մը հետ։

Կան նաեւ անունները Ալի Էրթէմի որ կ'ըսուի թէ ՓՔՔ-ի անդամ է եւ «Նուվէլ տ'Արմէնի»ի վերջին թիւին մէջ (Յուլիս – Օգոստոսի թիւն է) հրատարակուած հարցազրոյցով մը ամբաստանած է Թուրքիան, ապա նոյն կազմակերպութեան անդամ Հաքքը Կէօքի, քրտական ՀԱՏԷՓ կուսակցութեան անդամ Ն· Թանըրեանի եւ ուրիշներու։ Ցօդուածագիրը Ս· Էօնդէպար կը խօսի ՓՔՔ-ի շարքայիններու եւ հայ գործիչներու կապերուն մասին, ընթերցողները կը հրաւիրէ բողոքի նամակներ ղրկելու «Ցեղասպանութեան Թշնամիներու Միութեան» որուն հասցէն ալ տրուած է Ֆրանքֆուրթի մէջ։

Յօդուածագիրը միայն չէ ըսած որ Թ· Աքչամ որ մինչեւ իսկ ԷնԹէրփոլի կողմէ փնտռուած անձ մըն է, ինչպէս ուշադրութիւնը չէ գրաւած թրքական ապահովութեան ուժերուն երբ մէկ – երկու տարի առաջ Թուրքիա վերադարձած էր, կրկին հոն հաստատուելու մտադրութեամբ։

ՄՈՍԿՈՒԱ ՄՈՒՏՔԻ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱԴՐԲԵՋԱՆԷՆ ՈՒ ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ

Վրաստանի և Ադրբեջանի դէմ սահմանային միջոցառումներ կիրարկելու Ռուսաստանի որոշումը խիստ հակազդեցութիւն կը գտնէ Թիֆլիսէն ու Բաքուէն։ Մոսկուա 2 երկիրներու բնակիչներուն Ռուսաստան մուտքին համար յատուկ արտօնագիր պիտի պահանջէ. իր այս որոշումը կը պատճառաբանէ Կովկասի իրադարձութիւններուն այդ երկիրներէն տրուած մեղսակցութիւնը արգիլելու նպատակով։

Թիֆլիս յայտնած է թէ նման կիրարկումի պարագային Աբխազիոյ եւ Հարաւային Օսէթիոյ մէջ ռուսական հիւպատոսարաններ պիտի չբացուին։ Իսկ Բաքու հաւանական կը նկատէ ադրբէջանեւռուսական յարաբերութիւններու բարդացում մը։ Արտաքին գործերու նախարար Վ· Գուլիեւ յայտնած է թէ ամբողջովին հիմնազուրկ է կովկասեան իրադարձութիւններուն իր երկրին վերագրուած մեղսակցութիւնը։

Միւս կողմէ Ռուսաստան արդէն սկսած է կիրարկել յայտարարուած որոշումը ու Նոյեմբեր 9-ին ոչ մաքսաւորներ ու սահմանապահներ չեն արտօնած որ Ադրբեջանէն պտուղ ու բանջարեղէն բեռցած կառքեր մտնեն Ռուսաստան։ Ադրբեջանէն ռուսական զանազան քաղաքներ պտուղ ու բանջարեղէն արտածող հաստատութիւններ այդ պատճառով սնանկութեան եզրին կը գտնուին։

Մերժուած բեռնակառքերուն վարորդները հանրահաւաք մը ունեցած են ռուսական սահմանին վրայ ու Ադրբեջանի իշխանութիւններէն պահանջած որ համարժէք միջոցներու ձեռնարկեն Ռուսաստանէն Բաքու գիմող բեռնաշարժներու հանդէպ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԷՉԷՆՆԵՐԸ ԿԸ ԽՌՈՎԵՆ ԿՐԵՄԼԻՆԸ

Չէչէնիոյ դէմ ռուսական յարձակումները սկսած են հակազդեցութեան մղել արեւմտեան մայրաքաղաքները։ ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութենէն ետք Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարը Հ· Վետրին Նոյեմբեր 9-ին Ազգային ժողովին մէջ յայտարարած է թէ Ռուսաստան պէտք է ի վերջոյ ընդունի չէչէնական հարցի մը գոյութիւնը եւ ջանայ քաղաքական լուծում բերել անոր։

Նոյն օրը Փարիզ հասած է Չէչէնիոյ Արտաքին գործոց Նախարարը Իլեաս Ախմատով, առանց երկիր մուտքի արտօնագրի։ Բնապահներու խումբը զայն հրաւիրած է Ազգային ժողով։

Պատասխանելով Ֆիկառօ-ի հարցումներուն, չէչէն Նախարարը ըսած է թէ ներկայիս զիրենք մղող ուժը յուսահատներուն քաջութիւնն է որ կը բխի վերապրումի անհրաժեշտութենէն։ Ան աւելցուցած է թէ ոչ մէկ կամկած ունին յաջողելու· տիրացած են 1994-ի պատերազմին Ռուսներու ձգած զէնք ու զինամթերքին։

Ախմատով ըսած է թէ վերջերս Տաղըստանի մէջ գտնուող Չէչէններու խումբի մը վերագրուած Ռուսաստանի ահաբեկչական արարքները գործուած են ռուսական յատուկ ուժերու կողմէ եւ թէ նոյնիսկ ՍԷ-Ի-Ա-ն ծանօթ է այդ իրականութեան։ Չէչէնիոյ դէմ պատերազմը մաս կը կազմէ Կովկասը անկայունացնելու ռուսական ջանքերուն։ Չէչէն Նախարարը նոյն ջանքով կը բացատրէ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ադրբեջանի վերջին պատահարները։

Նոյն ատեն աւելի հող կը շահին պնդումները թէ Մոսկուայի մէջ քաղաքական եւ զինուորական ղեկավարութեան միջեւ լուրջ տարակարծութիւն կայ Չէչէնիոյ դէմ կիրարկելի ռազմավարութեան մասին։ Կրեմլինի մէջ Չէչէններու հետ բանակցելու տրամադրութիւնը սպայակոյտին խիստ ընդդիմութեան կը բախի։ Այդ ճակատը զօրավիգ է վարչապետ Պուտինի որ նոյնպէս կը մերժէ զինուորականէն ուրիշ որեւէ միջոց։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ-ՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Պէրլինի պատին քանդումին տասնամեակին առթիւ արտասանած ճառի մը մէջ թուած է կայուն ու ժողովրդավար Եւրոպայի մը կայացումին համար գլխաւոր երեք պայմանները· Ռուսաստանի հետ ամուր գործընկերութիւն, Պալքանեան շրջանին կայունութիւնը եւ հաշտութիւն մը Յունաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ։ Պ· Գլինթըն կոչ մըն ալ ուղղած է Եւրոպայի Միութեան որ ընդունի Թուրքիան, ըսելով. «կը հաւատամ որ յաջորդ դարը պիտի կաղապարուի մասամբ նաեւ Եւրոպայի, Միջերկրական - Արեւելքի ու Կեդրոնական Ասիոյ ճամբաներուն խաչաձեւումին վրայ իր պայծառ ու դերը որոշելու Թուրքիոյ ընտրութեամբ։ Եւ այդ պայծառ լաւագոյն պիտի ըլլայ եթէ Թուրքիա լիակատար մաս ըլլայ Եւրոպայի որպէս մահմեդական լաիք ու կայուն ազգ, լուծելով Յունաստանի հետ իր տարակարծութիւնները եւ զարկ տալով մարդկային իրաւունքներու յարգանքին»։

ԷՍՍԷՆԻ (Գերմանիա) մէկ ատեանը բանտարկութեան 3 – 10 տարուան պա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԶՐՈՅՑ ԳՐԱՍԷՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ —

Վերջին տարիներուն Սփիւռք հասնիլ սկսան Երեւան լոյս տեսած հատորներ որոնց մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէին արեւմտահայ հեղինակներու գործեր որոնց մէջ պահուած էր մաշտոցեան ուղղագրութիւնը: Այդ հատորները ունէին արձանագրութիւն մը որ կ՚ըսէր թէ անոնց հրատարակութիւնը կարելի եղած էր Յարութիւն Սիմոնեանի մեկենասութեան շնորհիւ: Այդ արձանագրութիւնը կրող հատորներուն թիւը երեսունի շուրջ է: Շարքին արեւմտահայ անուններէն ուշադրութիւն կը գրաւեն Ե. Օտեանը — «Հայ Տիատիրան» (1999), «Նամականի»—, Մ. Կիւրճեանը — «Ազգայինճի», «Վերնատունէն»—, «Մարտիկ աղա»—, Լ. Զօրմիսեան — «Համապատկեր արեւմտահայոց մէկ դարու պատմութեան» Բ., Գ. հատորներ—: Մնացեալին մէջ առաւել կարեւոր են Թալինի, Լոռիի ազգագրութեան, բանահիւսութեան հատորները, «Սասնայ Ծռեր»ու մասին պատումներու Դ. հատոր: Հրատարակուած են Թումանեանէն գործեր, Ա. Բակունցի, Ե. Զարենցի, Ե. Օտեանի, Սփիւռքի հայ գրականութեան նուիրուած աշխատասիրութիւններ, կատարուած՝ Հայաստանցի հեղինակներու կողմէ:

Այս բոլորին հետ դժուար չէ նշմարել գիրքերու, գրականութեան աշխարհին նկատմամբ լուրջ սէր մը որ տասնամեակէ մը ի վեր խթանը եղած է վերոնշեալ հրատարակութիւններուն: Գործնական օրինակ մը որով կ՚արդարանայ «գրասէր Հայ»ուն աւանդական տիպարը, շատ անգամ անիրաւօրէն գործածուած...: Զգացականին քով, այս պարագային, կայ տնտեսական ազդակն ալ որ շատ հաւանաբար նոյնքան կարեւոր է Հայաստանեան ներկայ ծանօթ պայմաններուն մէջ: Այս հաստատումները առնչուած չեն, անպայման, հրատարակուած հատորներուն ամէն մէկուն ընտրութեան, միջուկին, որակին նման յատկանիշներու: Սակայն, կարեւորը երեւոյթն է որ ունի օրինակելի ըլլալու հանգամանք մըն ալ եւ ոչ միայն Հայաստանեան ճակատին ուղղուած:

Յ. Սիմոնեանի քանի մը օրուան փարիզեան կայքը առիթ տուաւ իր նախաձեռնութեան մասին զրոյցի մը: Առաջին հետաքրքրութիւնը կ՚ուղղուէր «ի՞նչպէս»ին. ուրկէ՞ ունեցած էր նման գործունէութեան մը գաղափարը. 1988–էն ի վեր շատ ու շատ օժանդակութեան ձեռնարկներ ուղղուած էին Հայաստանի, սակայն, յաճախադէպ չէր գիրքի աշխարհը նկատի առածներու հանդիպիլ անոնց մէջ: Պատասխանեց, շատ բնական բան մը կրկնելու հարկին տակ մնացած մէկուն ոճով. «Տեսայ որ նոր հրատարակութիւն չէր ըլլար. տպագրական գործը տագնապի մէջ էր: Գրականութեան նկատմամբ սէրս մղեց որ որոշեմ օգտակար ըլլալ հրատարակչական գործին որ գրեթէ կանգ առած էր»:

Ինչ կը վերաբերի կազմուած ծրագրին, Յ. Սիմոնեան կ՚ըսէ թէ գլխաւոր նպատակը եղած է արեւմտահայ գրողներու անտիպները փրկել. այդպէս է որ լոյս տեսած են Ե. Օտեանի հատորները: Նաեւ Կիւրճեանի: Բայց աչք մը նետելէ ետք մինչեւ այսօր լոյս տեսածներու ցանկին ուր աչքի կը զարնեն Թումանեան ու արեւելահայ այլ անուններ որոնք գրեթէ նոյն համեմատութիւնը ունին հոն, իրեն դիտել կուտամ այս պարագան. «Թումանեանը Հայաստանի ամէնէն կարեւոր գրողն է» կ՚ըսէ շեշտով մը որուն մէջ համոզումի ու արդարացնելու ջանքի խառնուրդ մը կը յայտնուի:

Յետոյ, նկատի առած հրատարակութիւններու ցանկին արժէքով տարարնոյթ պատկերը, կ՚ուզեմ գիտնալ թէ ի՞նչպէս, որո՞ւ կողմէ կ՚որոշուի այս կամ այն գործին հրատարակութիւնը: «Իրենք կ՚առաջարկեն, վերջնական որոշումը ես կուտամ» կը պատասխանէ: Ակադեմիային գրական բաժինն է գլխաւոր խօսակիցը: Կրկնելով հանդերձ թէ իր նախասիրութիւնը կ՚ուղղուի «դասական» գրողներու, կ՚աւելցնէ թէ ազգային հարստութիւն կը նկատէ աւանդավէպերը, ազգագրական գործերը: Այդ նախասիրութիւնը կը մատնեն Սասնայ Ծռերու պատումներուն 4–րդ հաւաքածոն որ արդասիքն է 1930–ական թուականներուն զանազան գիտարշաւներու շնորհիւ հաւաքուած ու պահուած նիւթերուն: Այդ արշաւներուն մասնակիցները զանազան անկիւններու մէջ տարբեր խօսեցուցած, անոնց պատմել տուած են այդ աւանդավէպին մասին ու գրի առած պատումը: Հատորը խմբագրուած է Արուսեակ Սահակեանի ու Սարգիս Յարութիւնեանի կողմէ: Յաջորդ, 5–րդ եւ վերջին հատորն ալ ծրագրուած է որ պատրաստ ըլլայ տարեվերջէն առաջ:

Հրատարակութեան ծրագրին մէջ առնուած հատորներուն որոնց տպաքանակը 600 – 1000 կ՚ըլլայ, խմբագրական աշխատանքը արդէն կատարուած է երբ իրեն կ՚առաջարկուի գործը: Յ. Սիմոնեան հեղինակաւոր կարծիքի մը գրաւականն ալ կուտայ, ըսելով որ ամէն ծրագիր կը վաւերացուի տեղասատէր երկու գրականագէտի կողմէ:

Նման զրոյց մը պարզ է որ չէր կրնար շրջանցել ուղղագրութեան նիւթը: Մանաւանդ որ հրատարակութիւններուն մէջ կան երկուքն ալ. թէ՛ դասական ուղղագրութիւնը, թէ՛ խորհրդայինը: Ինք կ՚ըսէ. «Արեւմտահայ հեղինակները, կը պնդեմ որ Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ լոյս տեսնեն: Գրեթէ միշտ յաջողած եմ, հակառակ որ փոքր սխալներ տեղ գտած են էջերուն մէջ: Միւսներուն համար չեմ կրնար նոյնը պնդել, որովհետեւ Հայաստանի կառավարութիւնը տակաւին որոշած չէ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձը»:

Դիտել կուտամ որ վերադարձը որոշուած չըլլալով հանդերձ, առաջուան պէս արգիլուած ալ չէ ճիշդ ուղղագրութեան գործածութիւնը. մանաւանդ որ նիւթականը տրամադրողը ինքն է ու ատիկա պէտք է ընտրութեան իրաւունք մը տայ իրեն: «Ես համամիտ չեմ որ երկրին այս վիճակին մէջ ուղղագրութեան փոփոխութեան վրայ պնդենք» կը պատասխանէ. համոզուած է որ ժամանակի պէտք կայ որպէսզի Հայաստանի մէջ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերջնականապէս ընդունուի: Շատ բան չի փոխեր դիտողութիւնը թէ արդէն մօտ տասը տարի անցած է սխալին շարունակութեամբ: Խընդիրը դժուարութեան պարագայով մըն ալ կարելի չէ ամփոփել երբ կը վերաբերի սկզբունքի մը: Ներկայի ուղղագրութիւնը պարտադրուած բան էր որուն առթիւ եւս կը զօրէին նոյն առարկութիւնները. վարժուելու դժուարութիւն, տնտեսական հարց, եղած գրականութենէն խզուելու պարագայ, եւլն.: Սակայն, 1922–ի պայմանները ոչ իսկ բերան բանալ տուին: Իսկ այսօր երբ պարտադրանքը դադրած է գոյութիւն ունենալէ, բնականը այն կ՚ըլլար որ խլուած բան մը ետ առնելու ձգտումը արտայայտուէր: Ինչ կը վերաբերի դժուարութեան, կը բաւէ յիշել որ Ազրպէյճան քանի մը տարի առաջ ոչ միայն ուղղագրութիւն, այլեւ գործածած այբուբենը փոխեց, կիւրեղեանէն անցնելով լատինականին: Հայաստանի ժողովուրդը նուա՞զ խելացի է, կամ կարող, իր դրացիէն որ ամէն առիթի իր մտաւորականները, մասնաւորաբար գրականութեան դէմքերը, վերադարձի գաղափարին իրենց ընդդիմութիւնը կը բացատրեն այդ նոյն ժողովուրդին անպատրաստութեան սպառնալիքով: Եթէ ուղղագրութեան վերադարձ ըլլայ, ժողովուրդը մէկ օրէն միւսը անգրագէտի պիտի վերածուի. ա՛յս է ամէն տեղ ու ամէն առիթի կրկնուածը, նոյնիսկ առանց նկատի առնելու թէ վարկաբեկիչ անզօրութեան մը խոստովանութիւնը կը պարզէ այդ տարազը: Յետոյ, կայ անընդունելի երեւոյթ մըն ալ որ Արեւմտահայ գրողի մը հատորին մէջ երկու ուղղագրութիւններու միատեղ գործածութիւնն է: Մինչ գործին համար կը պահուի դասական ուղղագրութիւնը, խմբագրական բաժինը, ծանօթութիւնները եւլն. գրի կ՚առնուին խորհրդայինով: Կարելի չէ՞ գոնէ միօրինակութիւնը պահել: «Այո, ատիկա կարելի է թելադրել, նկատի կ՚ունենամ» կ՚ըսէ Յ. Սիմոնեան:

Յետագային համար կազմուած ծրագիրը ունի Սիամանթոյի անտիպները, Խորենացիի ժամանակը (Ա. Մուշեղեան) եւլն.: Այսինքն, մնայուն հետաքրքրութիւն մըն է իրը որ կէս ճամբան մնացած չէ, մնալու նշաններ ալ չի տար, շատ ուրիշ փորձերու նման:

Զրոյցը կ՚առընչուի հրատարակուած հատորները ցրուելու նիւթին որ շատ անկազմակերպ մարզ մըն է մեր իրականութեան մէջ: Դժուար է գիրքերը Սփիւռք հասցնելու(*), նոյնիսկ տեղւոյն վրայ պէտք եղած ձեւով ցրումը կազմակերպելու գործը: Յայտնի է որ ինչպէս շատերու պարագան է, հարկաւոր հատորները ձեռք ձգելու լաւագոյն ձեւը տակաւին երկար ատեն պիտի մնայ տեղւոյն վրայ ծանօթի մը միջնորդութեան դիմելը:

Յ. Սիմոնեանի՝ եզակի այս ձեռնարկատիրոջ մասին էջը փակելէ առաջ անպայման պէտք է ըսել որ ան սասունցի է. ծնած է 1921–ին Այնթապ, սասունցի Օվէին ու այնթապցի Մանուշին բոյնին մէջ: Շարունակութիւնը կը կրկնէ իր սերնդակիցներէն շատ շատերուն ընթացքը. Հալէպի մէջ անցած մանկութիւն, չարաչար աշխատանքով ձեռք ձգուած բարօրութիւն, Թուրքիա, Զուիցերիա կայքեր, առեւտրական գործունէութիւն ու ԱՄՆ հաստատուած բնակութիւն: Հեղինակն է «Յաւելուած Այնթապի Հայոց Պատմութեան» ուսումնասիրութեան (1997):

Հայաստանի Թալինի շրջանը որ սասունցիներու շառաւիղներէ բնակուած է, Ոսկեթաս գիւղին մէջ ան դպրոց մը կառուցած է, իսկ Աշնակի մէջ՝ մշակոյթի տուն: Մասնակցած է Դսեղի եկեղեցիին, Խնկօ ապեր մանկական գրադարանին վերանորոգման գործին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

(*) Իր մեկենասութեամբ լոյս տեսած հատորներէն ունենալու համար կարելի է դիմել Յ. Սիմոնեանի. –
Artine SIMONIAN
3722 Alonzo Ave.
ENCINO - CA 91316 — U.S.A.

ՄԱՐՄԱՐԱ
ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀՈՎԸ ԲԱՑԱԿԱՅ ՉԷ ՄԵՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հովը բացակայ չէ մեր բանաստեղծութեան մէջ, երբեմն մեղմ ու քնքուշ, երբեմն ահեղ, երբեմն տխուր ու մելամաղձոտ, երբեմն անհատակ: Բանաստեղծ ըլլա՛լ ու հովուն հետ չխրախանիլ, հովուն հետ չեղբայրանալ, հովէն չներշնչուիլ, հովուն վրայ հեծնելով չճամբորդել դէպի երազներու աշխարհ, կարելի չէ:

Միանանք Մ. Մեծարենցին որ «ըլլայ»ներու շարքին մէջ չէ մոռցած հովը:

Ալիքներուն վրայ ոստոստող
հովն ըլլայի:

Ինչ ուժեղ եւ պատկերալից ցանկութիւն Մեծարենցի նման հիւանդ հոգիի մը համար: Հովն ըլլայի...

Ալիքներուն վրայ ոստոստող
հովն ըլլայի,
ու ջուրերու խուլ մռունչին մէջ
ամայի՝
ձկնորսներու ականջն ի վար
փսփսայի
սիրուած երգեր, քաղցրութիւնով
օծուն բառեր:

Բայց քիչ շատ բանաստեղծութիւն սիրող ո՞ր գրասէրը չի գիտեր Մեծարենցի այն միւս բանաստեղծութիւնը, որ գրուած է հովուն մասին: Այն հովը, որուն ետեւէն կը վազէ բանաստեղծը յուսահատօրէն եւ երբ չի կրնար բռնել կը դառնայ ետ, եւ այս անգամ հովն է որ կուգայ անոր ետեւէն, անհատակ ու չարաճճի աղջկան մը կամ մանուկի մը նման: Ո՞վ չի գիտեր սա առաջին տողը, որ եթէ անգամ մը արտասանուի, անկէ վերջ միտքերու մէջ մեքենաբար կը կենդանանան մնացեալ տողերն ալ.

Պատուհանս մատնահարեց ու անցաւ
հովն հերարձակ աշունին:

Մեծարենցի տաղանդը հովուն հետ այս սիրաբանութենէն ծնունդ կուտայ իր միւս բանաստեղծութիւններէն բաւական տարբեր մթնոլորտով բանաստեղծութեան մը, որ բեմերու վրայ այնքան յաջող կ՚արտասանուի, որքան եթէ դերասան մը բեմադրած ըլլար զայն: Օ՜ այդ չարաճճի հովը.

Իր ետեւէն կը վազեմ ես շնչահատ,
ու շուարուն ու յոգնած,
ինծ խոյս կուտայ իմ գրգանքէս,
թեւերուս
պարապնդումն է դատարկ,
բայց անառակ՝ երկու ձեռքէս
կը փախչի,
մինչ ետեւէն կը վազեմ ես շնչահատ,
ու շուարուն ու յոգնած:

.

Եւ երբ զինքը կը կանչեմ
ես սրդողած՝
կը քրքջայ ինծ անդին:
Նա՛չ, ապտակ մը կը զարնէ
մերթ երեսիս,
նոյն վայրկեանին կը փախչի,
եւ ես ի զուր կ՚իյնամ նորէն ետեւէն:

Բայց միայն Մեծարենցը չէ որ կը վազէ հովուն ետեւէն: Ահա ուրիշ բանաստեղծ մը, Շէն – Մահ, որ Երուսաղէմի Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեանէն ուրիշ չէ, մեզի կուտայ բանաստեղծութիւն մը որ բաւական տարբեր է իր կրօնաշունչ միւս բանաստեղծութիւններէն.

Հովն է նորէն, հովը խենթ...
Զիս կը կանչէ քովը, խե՛նթ,
Հեռուներէն հովն է տենդ,
Անոր սիրոյ ծովն է տենդ...
Պատուհանիս դէմ նորէն
ան կը հծծէ ուժգնօրէն,
իմ անցեալի խորքերէն
ծառ ու անձրեւ կ՚եղերգեն:
Զայներ, ամպեր հեւալէն,
անհունին մէջ կը թեւեն.
Հովուն երգերն արե՛ւ են.
խե՛նթ, կը վազեմ ետեւէն:
Հովն է նորէն, հովը խենթ.
զիս կը կանչէ քովը, խե՛նթ...:

Պիտի չզարմանանք Պատրիարք բանաստեղծին երաժշտական այս գեղեցիկ տաղերուն դիմաց: «Հովն է նորէն, հովը խե՛նթ...»: Ի՞նչ խենթ...: Ո՞վ պիտի չուզէր իր կուրծքն ու գիրկը բանալ այդ խենթ հովուն, որ երբեմն այնքան կը զովացնէ մեր սիրտը, այնքան անոյշ կը շոյէ մեր երեսը, այնքան անհատակ խաղ կը սարքէ մեր մազերուն հետ, այնքան կը քշէ ու կը տանի մեզ իրեն հետ:

Եկէք, ի սէր Աստուծոյ եւ ի սէր բանաստեղծութեան, ականջ տանք նաեւ ալեհեր մեր աշուղին, Գուրգէն Թրենցին, որ քանի մը տողերու մէջ եւ վրձինի քանի մը հարուածներով, այնքան գեղեցիկ «աշուղական» մը կը թողու մեզի.

Հովն ի՛նչ անոյշ է,
սիրոյ թրթռումներ
երբոր կը յուշէ:
Հուլըն իր բեհեզէ,
ինչքա՛ն քնքուշ է
երբ վարսեր յուշէ:
Ու ի՛նչ անզգոյշ,
երբ զերդ երախայ,
այգուն հովն անոյշ,
հեւքով խնկանոյշ,
կը բանայ յանկարծ
կոյսին կուրծքն անոյշ:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԸ ԵՒ ՂԶԼԱՐԻ ՈՒ ՄՈԶԴՈԿԻ ԳԱՂԹՕՃԱԽՆԵՐՈՒՆ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԸ

Հիւսիսային Կովկասի մէջ, ռուսական պետութեան սահմաններէն ներս, հայկական տարբեր գաղթօճախներ ու բնակավայրեր կազմաւորուած են Կրասնոտարի երկրամասի տարբեր շրջաններու՝ գլխաւորաբար Չերքէզներով բնակուած վայրերու մէջ, ինչպէս նաեւ՝ Սթաւրոպոլի, Տաղստանի, Օսեթիոյ եւ այլ վայրերու մէջ: Այս գաղթօճախները պատմութեան տարբեր ժամանակաշրջաններուն զարգացման ու բարգաւաճման տարբեր ընթացք ունեցած են:

Հիւսիսային Կովկասի մէջ հայկական համայնքներ կազմաւորուած են հին դարերէն սկսեալ, բայց անոնց մասին հաւաստի տուեալներ ունինք ԺԵ. դարէն սկսեալ, երբ Ղրիմէն մեծ թիւով Հայեր այդ կողմերը գաղթեցին. այդ գաղթօճախները ստուարացան ԺԸ. եւ յատկապէս ԺԹ. դարուն, երբ Նոր Նախիջեւանէն եւ Ռուսական կայսրութեան տարբեր վայրերէ, նաեւ Հիւսիսային Կովկասի հին գաղթավայրերէն Հայեր դէպի նոր զարգացող շրջաններ գացին ու հաստատուեցան:

Միւս կողմէ, երբ Թուրքիոյ մէջ Հայերու դէմ հալածանքները սաստկացան, Սամսոնէն, Տրապիզոնէն, Օրտուէն եւ այլ շրջաններէ մեծ թիւով գաղթականներ Ռուսական կայսրութեան սահմաններէն ներս անցան եւ Հիւսիսային Կովկասի մէջ հաստատուեցան:

Գաղթական Հայերը տարբեր վայրերու մէջ տասնեակ մը գիւղեր հիմնեցին եւ մնայուն բնակութեան հիմեր դրին:

Հայերու դէպի Հիւսիսային Կովկաս գաղթին եւ հոն հաստատման մէջ կարեւոր դեր ունեցաւ նաեւ այն իրողութիւնը, որ մեծ թիւով Կովկասցիներ՝ Չերքէզներ եւ այլ ցեղեր, երբ իրենց երկրամասերը Ռուսական կայսրութեան միացուեցան, Ռուսերուն դէմ երկար եւ արիւնալի պայքարներէ ետք, իրենց բնակավայրերը ձգեցին եւ Օսմանեան կայսրութեան սահմաններէն ներս անցան:

Հիւսիսային Կովկասի գաղթօճախները շարունակեցին աճիլ, կառուցուեցան եկեղեցիներ, բացուեցան դպրոցներ, կազմակերպուեցաւ ազգային կեանքը, հիմնուեցան բարեգործական եւ այլ ընկերութիւններ:

Խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն ետք Հիւսիսային Կովկասի հայ ազգային կեանքը աստիճանաբար սկսաւ մարիլ եւ շատ մը դպրոցներ ու եկեղեցիներ փակուեցան: Հակառակ այս իրողութեան, սակայն, Հայերու քանակը շարունակեց աճիլ Վրաստանէն եւ Ատրպէյճանէն գաղթող Հայերով:

Խորհրդային Միութեան փլուզման նախօրեակին եւ այնուհետեւ, երբ Հայաստանի տնտեսական վիճակը վատթարացաւ երկրաշարժին եւ շրջափակման պատճառով, եւ պատերազմական գործողութիւններ սկսան Արցախի, Աբխազիոյ ու Չեչէնիոյ մէջ, շատ մը Հայեր սկսան գաղթել դէպի Հիւսիսային Կովկաս, եւ ներկայիս հայկական համայնքներ կան շրջանի բոլոր քաղաքներուն եւ բազմաթիւ գիւղերու մէջ:

Վերջին տարիներուն սկսաւ վերակազմուիլ ազգային կեանքը, եւ բոլոր հայաշատ քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ մշակութային եւ հասարակական միութիւններ կազմուեցան, դպրոցներ բացուեցան, թերթեր հիմնուեցան եւ հայկական ձայնասփիւռի ու պատկերասփիւռի հաղորդումներ կազմակերպուեցան:

Ներկայիս, մօտաւորապէս մէկ միլիոն Հայեր կը բնակին Հիւսիսային Կովկասի մէջ, որոնց շուրջ ութ հարիւր հազարը՝ Կրասնոտարի երկրամասին մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Հիւսիսային Կովկասի մէջ Հայեր եղած են հին դարերէն ի վեր. անոնք մեծամասնութեամբ չերքէզական Ապածէխ, Պժետուխ, Թեմիրկոյ եւ Շափսուղ ցեղախումբերու գիւղերուն մէջ հաստատուած են եւ այս ցեղախումբերուն հետ խառն, անոնց հետ դրացնութեան մէջ ապրած են:

Չերքէզական այս ցեղախումբերը Սեւ ծովէն արեւելք՝ Քուպան գետի եւ անոր ափերուն, ներկայ Կրասնոտարի եւ մասամբ ալ Սթաւրոպոլի երկրամասերուն մէջ կը բնակին, ընդհանրապէս՝ դաշտային եւ նախալեռնային շրջաններու մէջ. Շափսուղները՝ Սեւ ծովու ափերէն մինչեւ Կրասնոտար քաղաքէն հարաւ տարածուող շրջանները, Կրասնոտարէն արեւելք՝ Թեմիրկոյները, անոնցմէ արեւելք եւ հարաւ - արեւելք՝ Պժետուխները (հայկական Արմաւիր քաղաքը անոնց յարակից շրջաններուն մէջ կը գտնուի), իսկ աւելի արեւելք, գլխաւորաբար ներկայ Սթաւրոպոլի երկրամասին մէջ՝ Ապածէխները:

ԺԵ. դարու կէսերուն, երբ Թուրքեր գրաւեցին Ղրիմը, Ղրիմահայերուն մէկ մասը, չուզելով թրքական տիրապետութեան տակ մնալ, գաղթեց դէպի արեւելք՝ Հիւսիսային Կովկաս եւ չերքէզ ցեղախումբերու շրջաններուն մէջ հաստատուեցաւ:

Չերքէզական շրջաններու մէջ հաստատուած այս Հայերը ամբողջէն պահեցին իրենց ազգային դիմագիծը, լեզուն, բարքերն ու սովորութիւնները, բայց ժամանակի ընթացքին, շրջապատի ազդեցութեան տակ, հայերէնի կողքին սկսան խօսիլ նաեւ չերքէզերէն, միաժամանակ անոնց կենցաղային, ընկերային ու մշակութային ազդեցութեան ենթարկուելով:

Հիւսիսային Կովկաս հաստատուած Հայերը ընդհանրապէս անասնապահներ էին, ինչպէս իրենց դրացի բնիկ չերքէզները. անոնք շրջանին մէջ զարգացուցին նաեւ երկրագործութիւնը, գլխաւորաբար՝ այգեգործութիւնը, պտղաբուծութիւնը, բանջարաբուծութիւնը եւ ծխախոտի մշակութիւնը:

Չերքէզահայերը նաեւ զարկ տուին շրջանին մէջ արհեստներու յառաջացման, զբաղելով գլխաւորաբար կաշիի ու բուրդի արդիւնաբերութեամբ եւ մանրագործութեամբ, անոնք ալ ձեռնարկեցին առեւտուրի:

Չերքէզական շրջաններու մէջ հաստատուած ըլլալով, Չերքէզահայերը բնիկներու ցեղախմբային կառոյցներուն նման, տոհմական կառոյցներ զարգացուցին, եւ դասակարգերու բաժանումի հիմամբ հարուստներն ու մեծ կալուածատէրերու անդամները դարձան ուզտէն (ազնուական). բայց, ցեղախմբային կառոյց չունենալով, բնիկներ զանոնք կը նկատէին ազատ դասակարգ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

«ԱՆԻ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կլէնտէյլի Հայ Սքուլի հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 17-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Անի» պարախումբին երեկոյթը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի եւ Սիսի Հայրենակցական Միութեան: Ներկայ եղած են շուրջ 800 հոգի, այդ կարգին՝ Ղարաբաղի վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեան եւ «Հայաստան» հիմնադրամի տնօրէն Վահան Տէր - Ղեւոնդեան: Վարչապետը խօսք առնելով կոչ ըրած է ներկաներուն մասնակցելու Նոյեմբեր 25-ի հիմնադրամի թելեթոնին: Բացման խօսքը արտասանած է Յակոբ Օվայեան: Հանդիսութիւնը վարած է Անահիտ Մարտիրոսեան: Պարախումբը ներկայացուցած է ազգագրական եւ ժողովրդական պարեր, որոնցմէ մեծ գնահատանքի արժանացած են Նորայր Մեհրաբեանի պարադրած «Լոռեցի Սաքօն» եւ «Անլռելի զանգակատուն» պատկերները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կլէնտէյլի «Ալեքս» թատերասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 21-ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի Սենեկային նուագախումբին երեկոյթը: Ներկայ եղած են աւելի քան հազար հոգի: Նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Արամ Ղարաբէկեանի, մեկնաբանած է Մոցարթի թիւ 136 «Տիվերթիմենթօ»ն, Ալեքսանդր Յարութիւնեանի «Սիմֆոնիէթթա»ն, Եդ. Հայրապետեանի «Կորուսած օղապարիկը», նուիրուած՝ խումբին եւ անոր ղեկավարին, Ալֆրէտ Շնիթքըյի «Մոցարթ Հայտընի ձեւով» գործը եւ Պէնժամէն Պրիթթընի զուարթախոս մէկ գործը: Յայտագրի վերջաւորութեան նուագախումբը մեկնաբանած է Կոմիտաս - Ասլամազեան նուագաշարէն երեք հատուածներ:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՍԵՊՈՒՀ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Կլէնտէյլի Հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 6-ին, տեղի ունեցած է հանդիպում մը բանաստեղծ Սեպուհ Սարգսեանի հետ: Բացումը կատարած է Գրիշ Դաւթեան, ներկայացնելով բանաստեղծին կենսագրականը: Ծնած՝ Հայաստան, աշխատակցած՝ հայրենի մամուլին, Սեպուհ Սարգսեան ներկայիս հաստատուած է Լոս - Անճըլըս: Բանաստեղծին վաստակը ներկայացուցած է փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան: Խօսք առած են բանաստեղծներ: Կարդացուած են բանաստեղծ Սարգսեանի գործերէն նմոյշներ:

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՄԵՐԳ

Կլէնտէյլի Հայ Սքուլի հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 24-ին, տեղի ունեցած է համերգ մը, նուիրուած՝ Կոմիտասի ծննդեան 130-ամեակին: Բացման խօսքը արտասանած է Արմէն Տօնոյեան, անդրադառնալով 1906-ին Կ. Պոլսոյ մէջ Կոմիտասի հիմնած «Գուսան» երգչախումբին: Կոմիտասի գործերու մեկնաբանութեամբ հանդէս եկած է Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արա Մանուչի: Համերգին ներկայ եղած է նաեւ Կոմիտասի աշակերտուհիներէն 102-ամեայ Մարի Խումարեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

Նպարավաճառի մը խանութին դրան առջեւ կեցած էր երկայնահասակ թուխ մարդ մը, թաւ պեխերով, որուն դէմքին մէջէն կը ցցուէր խոշոր, չեչոտած քիթ մը:

– Տարակոյս չկայ, որ Հայ մըն է այս մարդը, ըսաւ ինքնիրեն Գարեգին եւ ուղղակի մօտեցաւ անոր:

– Դուք հա՞յ էք, պարոն, – հարցուց:

– Հարազատ Հայ, – պատասխանեց մարդը ժպտելով, – ուրկէ՞ կուգաս, ի՞նչ կ'ուզես տեսնենք:

– Հիմա Պէյրութէն եկայ, այստեղի աղջկանց որբանոցները պիտի այցելեմ:

– Ի՞նչ բան ունիս որբանոցներուն մէջ:

– Քոյրս փնտռելու եկած եմ:

– Քոյրդ ո՞ր որբանոցը կը գտնուի, ամերիկեա՞ն թէ՞ հայկական:

– Չեմ գիտեր... երկուքն ալ պիտի այցելեմ:

– Գոնէ վստա՞հ ես, որ Ճիւնիէ կը գտնուի:

– Այն ալ չեմ գիտեր:

– Ուրկէ՞ կուգաս կոր դուն, Պէյրո՞ւթ կը գտնուիս:

– Ոչ, քանի մը օրէ ի վեր եկած եմ: Ես Յունաստան էի. յատկապէս եկայ քոյրս գտնելու:

– Բայց վստահ չես, որ քոյրդ Ճիւնիէ կը գտնուի:

– Ոչ, բայց վստահ եմ, որ Սուրիոյ որբանոցներէն մէկուն մէջն է:

– Ուրկէ՞ տեղեկութիւն առիր:

– Երազիս մէջ քոյրս տեսայ եւ ինծի այնպէս ըսաւ, – պատասխանեց Գարեգին:

Խանութպանը չկրցաւ իր ծիծաղը զսպել:

– Այդ երազի՞դ ապաւինելո՞վ Յունաստանէն հոս եկար քոյրդ գտնելու, – ըսաւ:

– Այո, – պատասխանեց Գարեգին, – քոյրս երեք անգամ երազիս մէջ երեւցաւ եւ ըսաւ, որ Սուրիա կը գտնուի եւ թէ գամ զինքը փնտռեմ:

– Քանի որ երեք անգամ երեւցեր է, այն ատեն խնդիրը կը փոխուի:

Խանութպանը որ շատախօսին մէկն էր ու առիթ չէր ունենար Ճիւնիէի մէջ նոր դէմքեր տեսնելու եւ իր խօսակցութեան ծարաւին գոհացում տալու, ուզեց օգուտ քաղել անծանօթ պատանիին ներկայութենէն եւ ըսաւ.

– Ներս եկուր, քիչ մը նստինք խօսակցինք, յետոյ ես քեզի ցոյց կուտամ որբանոցները, շըլլայ նէ միասին կ'երթանք, ես բոլորն ալ կը ճանչնամ, գործդ կը դիւրացնեմ:

Գարեգին սիրով ընդունեցաւ նպարավաճառին հրաւէրը, մանաւանդ որ այդ կերպով թանկագին օժանդակութիւն մը պիտի վայելէր:

– Նստէ նայինք, – ըսաւ մարդը՝ աթոռ մը ցոյց տալով:

Յետոյ սկսաւ փոքրիկ հարցաքննութեան մը:

– Անունդ ի՞նչ է, տղա՛ս:

– Գարեգին Էմիրեան:

– Ո՞ւր տեղացի ես:

– Բալուցի եմ, – պատասխանեց Գարեգին:

– Քանի՞ տարեկան ես:

– Տասնըեօթը տարե կան... կարծեմ:

– Աւելի մեծ կ'երեւաս:

– Չեմ կարծեր, որ աւելի մեծ ըլլամ:

– Բալուցի եմ ըսիր հա՞, ուրեմն աղէկ:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ հոս հայրենակից մը ունիս՝ Ուրադեան Մելքոն աղան, շատ շնորհքով մարդ է, ազգասէր, բարեսիրտ... լսա՞ծ ես իր անունը:

– Ոչ, – պատասխանեց Գարեգին, – մեր Բալուէն ելած ատենս հազիւ 8 – 9 տարեկան կայի:

– Անիկա քեզ ճանչնալու է, քեզ ալ ենթէ չճանչնայ, հայրդ կը ճանչնայ անշուշտ:

– Թերեւս, իմ հայրս քաղաքին հարուստ երեւելիներէն էր:

– Այն ատեն անպատճառ պիտի ճանչնայ:

– Ի՞նչ գործ կ'ընէ այստեղ:

– Թօհաֆիէի խանութ ունի... գործը աղէկ է, արդէն ինքն ալ դրամով եկած է այստեղ: Կինն ալ շնորհքով կին մըն է, զաւակներն ալ խելացի տղաք են...

– Ի՞նչպէս ամբողջ ընտանիքով ողջ մնացեր է, – հարցուց Գարեգին զարմացած:

– Հրաշքով ազատեր են... իրենց պատմութիւնը երկար է:

– Ուրիշ Բալուցիներ ալ կա՞ն այստեղ:

– Ոչ, ինք միակ Բալուցին է, միւսները ընդհանրապէս կա՛մ ատանացի կա՛մ կեսարացի են... ինք Կիլիկիան պարպուած ատեն հոն գտնուեր է ու անոնց հետ եկեր է հոս կամ աւելի ճիշդը մեզի հետ եկած է, որովհետեւ ես ալ կիլիկեցի եմ:

Այս բացատրութիւնները տալէ ետքը նպարավաճառը ըսաւ.

– Եւ երթանք իրեն այցելութիւն մը տանք, ետքն ալ կ'երթանք որբանոցները կը պտըտինք ու քոյրդ կը փնտռենք:

– Շատ շնորհակալ եմ, բայց չեմ ուզեր ձեր գործին արգելք ըլլալ:

– Արգելքի բան չկայ, աշկերտս հոս է, ան խանութը կը նայի... ահա եկաւ:

Նոյն միջոցին 14 – 15 տարեկան տղայ մը ներս մտաւ:

– Ծօ Կարպիս, – ըսաւ նպարավաճառը՝ խօսքը նորեկին ուղղելով, – ես քիչ մը գործ ունիմ, պիտի երթամ, խանութը մինակ մի՛ թողուր, կարելի է կ'ուշանամ:

Գարեգին իր նոր բարեկամին հետ ճամբայ ելաւ: Հազիւ 20 – 30 քայլ առած էին, երբ նպարավաճառը խանութէ մը ներս մտաւ եւ խօսքը հոս կեցող յիսուն տարեկան գէրուկ մարդու մը ուղղելով՝ ուրախ շեշտով մը պոչեց.

– Մելքոն աղա, պախշիշս տուր նայինք:

– Ի՞նչ բանի համար, – հարցուց միւսը՝ ինքն ալ ժպտելով ու միեւնոյն ատեն խուզարկու ակնարկ մը նետելով անծանօթ պատանիին վրայ:

(Շար. 137)

(Շար. Ա. էջէն)

ամիններու գատապարտած է չորս խուլիկանները որոնք 1998 Յունիսին Ֆութպոլի աշխարհի ախոյեանութեան մրցումէ մը ելքին ծանրօրէն վիրաւորած էին ապահովութեան պաշտօնեայ Տ. Նիվէլը: Տրուած պատիժները յետաձգելի չեն: Նիվէլ ծանրակշիռ հետեւանքներ կը կրէ իր վրայ գործուած յարձակումէն:

ԷՌ–ՓԷ–ԷՌ–Ի նախագահութեան պայքարը կը շարունակուի: Ինչպէս հաւանական թեկնածու «Ֆիկառօ» (Նոյեմբեր 10) ներկայացուցած է Փ. Տէվէճեանը անոր նուիրուած ծաւալուն գրութեամբ մը: Ան առաջին տողէն կը ներկայացուի որպէս դէմք մը որ «շատ խելացի է ԷՌ–ՓԷ–ԷՌ–ի նախագահ ընտրուելու համար»: Անջատ գլուխով մը նիւթ եղած է անոր հայկականութիւնը որ խոր արմատներ ունի իր մէջ. ատոր մասին կը վկայեն կինն ու չորս զաւակները ըսելով որ Հայերու ցեղասպանութեան մերժումը Թուրքերու կողմէ, անհանդուրժելի բան մըն է Փ. Տէվէճեանի համար:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ դրամական հիմնարկի ղեկավարութենէն հրաժարած է Մ. Գամտըսիւ որ պաշտօնի վրայ էր 1987–էն ի վեր: Ծանօթ էր լուրջ դժգոհութիւնը որ յայտնած էր ի տես հիմնարկին ակամայ ունեցած դերին Ռուսաստանի մէջ իրացումներու եւ գեղծարարութեան ծաւալուն պատկերին. կատարուած իրացումներուն մէջ որոնց առնչուած է նախագահ Ելցինի մօտիկ շրջանակն ալ, գործածուած են նաեւ Միջազգային դրամական հիմնարկէն տրուած գումարներուն մէկ մասը:

ՄԱՐՈՔԻ նոր պահակալը Մոհամէտ Զ. պաշտօնազրկած է Ներքին գործերու նախարար Տ. Պասրին որ քառորդ դար նըկատուած էր Թագաւորէն ետք երկրին ամենահզօր դէմքը: Այս պաշտօնազրկումը ապացոյցը կը նկատուի հօրը շրջանը փակելու Մոհամէտ Զ.ի վճռակամութեան:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ բարձրագոյն Ատեանը որոշած է վերաքննել զօրավար Ժարուզէլսքիի Թղթածրարը որ կը վերաբերի 1970–ին Կտանսքի բանուորական շարժումներուն արիւնալի ճնշումին: Պաշտօնական տուեալներով 44 հոգի մահացած էր, կային հարիւրաւոր վիրաւորներ: Ժարուզէլսքի այդ շրջանին երկրին Պաշտպանութեան նախարարն էր, երկրին նախագահութեան աթոռը գրաւելէն առաջ:

ԶՕՐԱՎԱՐ ՏԸ ԿՕԼ–Ի շիրիմին այցելողին անոր հետեւորդները մահուան 29–րդ տարելիցին, զանազան խումբեր կազմած: Առաջին Գոլոմպէ – լէ – տէօ – զ'Էկլիզ գացողը նախագահ Շիրաքն էր, անոր յաջորդեց Շ. Փասքուա: Կէսօրէն ետք ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ի երեսփոխաններու թափօրը այցելեց շիրիմը, ինչպէս նաեւ նոյն կուսակցութեան նախագահութեան չորս թեկնածուները:

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(10/17 Novembre)

ՂԱՐԱԲԱՂ'Ն ԷՐ ՊԱՏՃԱՌԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԱՐԻՒՆԱՀԵՂՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթաթերթը Մոսկուայի «Վրէմիա» օրաթերթէն առնուած գրութեամբ մը դրեթէ լման էջ մը յատկացուցած է Հայաստանի Խորհրդարանին մէջ գործուած ահաբեկչութեան: Մարինա Լիսինա կը փորձէ արարքին բացատրութիւն մը գտնել, զանազան վարկածներով: Առաջինը տնտեսական ազդակն է. իշխանութիւնը հոմանիշ է բարօրութեան ու տնտեսական շատ մը մենաշնորհներ վերջին ընտրութեամբ պատկանեցան Վազգէն Սարգսեան – Կ. Դեմիրճեան զոյգին: Ասիկա պատճառ եղաւ որ Ռ. Քոչարեանի մնայ իշխանութեան արարողակարգային մասը:

Երկրորդ վարկածով կը նշուի Ղարաբաղի հարցը: ԱՄՆ–ու բանագնացը դէպքին օրը Երեւան էր, նախագահին հետ քննելու համար փաստաթուղթ մը որ Պոլսոյ մէջ գումարուելիք Օ–էՍ–Սէ–Ը–ի Նոյեմբեր 17 – 18–ի ժողովին պէտք է ստորագրուէր: Վարչապետն ու Ազգային Ժողովի նախագահը կը բաժնէին նոյն մօտեցումը, մինչ Ղարաբաղի զինուորական դէմքերը եւ անոնց Երեւանի արբանեակները դէմ էին այդ կարգադրութեան:

Պատահարէն ետք, կ'ըսէ յօդուածագիրը, Ռ. Քոչարեան աւելի դիւրին խոցելի դիրքի վրայ է, մանաւանդ որ իր ընտրութիւնը արդէն վէճի նիւթ էր, զարաբաղցի ըլլալուն պատճառաւ: Զրկուած է բանակին նեցուկէն որ կ'արտայայտուէր վարչապետին անձին ընդմէջէն, նաեւ Դեմիրճեանի ժողովրդականութենէն:

Գրութեան վերջին մասին մէջ կը խօսուի Հայ Դատի պաշտպաններուն ազգայնական գիծին մասին որոնք Ղարաբաղի միացումը նոյն Դատին մասը կը նկատեն եւ որոնցմէ կը տրուի Հ.Յ.Դ.–ի անունը. կ'ըսուի թէ անոր թերթին «Երկիր»ի մէջ աշխատած է գլխաւոր ահաբեկիչը Ն. Յունանեան: Նիւթ կ'ըլլայ նաեւ կուսակցական որոշ խումբի մը դժգոհութիւնը իր ղեկավարութենէն, որ կորսնցուցած է յեղափոխականի ոգին: Անոնք կ'ուզէին որ նախկին ղեկավարութիւնը դառնայ, մէջը ըլլալով նաեւ Վ. Սարգսեանը:

Մ. Լիսինա շատ կարեւորութիւն չի տար ահաբեկիչներու «անհաւասարակըշիռ»ներ ըլլալու տեսակէտին:

Եզրակացութիւնը այն է որ երկրին մէջ նախագահին ընդդիմանալու կարող ազդեցիկ ուժ չէ մնացած եւ երկրորդ՝ չկան բացայայտօրէն մոսկուայամէտ քաղաքական դէմքեր, ինչպէս էին Վ. Սարգսեան եւ Կ. Դեմիրճեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի – Սէն Ժերոմ – Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու հոգիներուն խաղաղութեան, Կիրակի, Նոյեմբեր 14, ժամը 10–ին թաղին Ս. Սահակ–Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

CONFERENCE — DEDICACES

En présence de René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

la M.C.A. a le plaisir de présenter les **ACTES** du Colloque International organisé par le **C.D.C.A.**
à Paris-Sorbonne
paru sous le titre

« L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS »

avec la participation de :

Hélène STRAPELIAS
Directrice des Etudes du 2nd degré de Collège

Anahid TER-MINASSIAN
Maître de Conférence honoraire à l'Université de Paris I

Maître Bernard JOUANNEAU
Avocat à la Cour d'Appel de Paris, Président de «Mémoire 2000»
(sous réserve)

et Hrayr AYVAZIAN
Représentant du C.D.C.A.

le Vendredi 19 Novembre à 20h45

L'ouvrage est d'ores et déjà disponible à la M.C.A.

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11–ի Զինադադարի տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի օր (Ուրբաթ, Նոյեմբեր 12–ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ – Կիրակի Նոյեմբեր 13 / 14:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՏԷՍԻՆԻ «Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

«ՊԷՕՐԷԿ»ի երեկոյթ

Կը յիշէ՞ք տեսակաւոր «պէօրէկ»ներու աւանդական երեկոյթը: Այս տարի ձեզի կը հրամցնենք հինգ տարբեր տեսակներով, հայկական խոհանոցի համեղագոյն «պէօրէկ»ները, Շաբաթ Նոյեմբեր 20–ի երեկոյեան ժամը 8·30–ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:

Մուտքը սահմանափակ է: Գին՝ 70 Ֆ.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Rhône - Alpes

Dans le cadre du 70e anniversaire de la Croix Bleue des Arméniens de France, placé sous le haut patronnage de Monseigneur *NORVAN ZAKARIAN*, les sections de la régoin Rhône-Alpes vous invitent à une exposition «L'ARMENIE AU FEMININ» retraçant le passé, le présent de l'association bien vivante à travers photos, documents et vidéos.

Cette exposition se tiendra du 4 au 13 Novembre à la Maison des Ecritures; 26, Place Bellecour à Lyon.

Horaires d'ouverture : du Mardi au Samedi de 15h30 à 19h30.

A l'issue de l'exposition,
Mme ANAHIDE TER.MINASSIAN
Maître de Conférence à la Sorbonne
retracera l'évolution et le rôle de la femme arménienne durant ces longues années jusqu'à l'aube du 21e siècle. Cette conférence aura lieu le Samedi 13 Novembre à 17h.

Ne manquez pas ces différents rendez-vous de la Croix Bleue des Arméniens de France à la Maison des Ecritures.

—— Entrée libre ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
- Transport
- Hébergement
- Location et cours de ski
- Remontées mécaniques
- Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

•

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 6 au 13 février 2000 à Bellefontaine (Jura)

— Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature :
18 décembre 1999.

Société COUTOT - ROEHRIG
Généalogie
RECHERCHE
pour le règlement d'une succession
les membres de la famille
de Monsieur **SAHAK TCHOLAKIAN**
(et non pas **TCHLAKIAN**
comme indiqué précédemment)
né le 21.03.1917 à TCHENGUILER
(Turquie)
décédé le 27.02.1999 à CHAUNY
(Aisne).
Tél. : 01 44 41 80 80

NICE

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Ciné-Club
Lundi 15 Novembre à 20 h 45
Hôtel Splendid · 50,Bd Victor.Hugo, Nice
Projection exceptionnelle
d'un film réalisé en 1916
Copie brute inédite (25 mn) · Sans titre ·
Collection anonyme privée
sur le thème de

La tragédie arménienne de 1915

précédée du documentaire
ARMENIE 1900
(13 mn, 1981, réalisé par J. Kébadian, d'après le livre **Arménie 1900**, éd. Astrid, 1979)
Prix des places : 40 F
(entrée gratuite pour les membres).

A l'occasion de la parution des actes du colloque
«Actulité du génocide des Arméniens»
(Sorbonne, avril 1998)
LA COMMISSION CULTURELLE DE L'EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
reçoit
le COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE (CDCA)
avec la participation de :
Dr Yves TERNON (Historien)
Hélène STRAPELIAS (Directrice des Etudes dans un CES)
Bernard LEGRAS (Université Paris I)
et Hrayr AYVAZIAN (CDCA)

le samedi 13 novembre à 20h45
dans la salle de l'église arménienne
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville
La réunion-débat sera suivie d'une séance de dédicace de l'ouvrage
VENEZ NOMBREUX SOUTENIR CEUX QUI NOUS SOUTIENNENT
Entrée libre

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 3ՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Բ. ԾՐԱԳԻՐ

Նիկողայոս Ալադաթեան
ՎԱՅ ԻՄ ԿՈՐԱԾ ՅԻՍՈՒՆ ՈՍԿԻ

Յովհաննէս Գուրգէնբէկեան
ՀԱՃԻ ՍՈՒԼԷՅՄԱՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 28, 1999
ժամը 16–ին

Հայ Ուսանողական Տուն
57, Boulevard Jourdan · 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans /
RER : Cité Universitaire

— Մուտք՝ 30 Ֆր. —

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-14
SAMEDI - DIMANCHE
13-14 NOVEMBRE
1999

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.772 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.772

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ–ՖՐԱՆՍԱ ԼԱՐՈՒՄ ՉԷՉԷՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

Չէչէններու, Արտաքին գործերու նախարարին Փարիզ այցը պատճառ եղած է Ֆրանսայի դէմ ռուսական հակազդեցութիւններու. Մոսկուա Ֆրանսայի կառավարութիւնը գրեթէ «ահաբեկիչներու մեղսակից» կ'որակէ Արտաքին գործերու նախարարութեան հաղորդագրութեան մը մէջ: Ֆրանսայի Մոսկուայի դեսպանն ալ հրաւիրուած է նոյն նախարարութեան կողմէ ու իրեն տեղեկացուցած են թէ Ֆրանսայի իշխանութիւններուն ընթացքը կրնայ ժխտական ազդեցութիւն ունենալ երկկողմանի յարաբերութիւններուն վրայ:

Միւս կողմէ մայրաքաղաք Գրոզնիէն ետք ռուսական սաստիկ ռմբակոծութեան թիրախ է Չէչէնիոյ Բ. քաղաքը Գուտերմէսն ալ: Մոսկուա Նոյեմբեր 11-ին առաջին անգամ ըլլալով խոստովանած է թէ ողբերգական սխալներ գործուած են ռուսական յարձակումներուն ընթացքին, ակնարկելով ոչ զինուորական անձերու սպանութեան: Նոյն ատեն կրկնուած է ահաբեկիչներու հետ չբանակցելու վճռակամութիւնը, ըսուած է թէ հաւանական կը նկատուի որ մինչեւ տարեվերջ հարցը կարգադրուած ըլլայ:

Օ-ԷՍ-Սէ-Ըի կողմէ խաղաղ լուծումի մը համար միջնորդութեան առաջարկ մըն ալ անդրադարձ չէ ունեցած Մոսկուայի կողմէ: Նոյն կազմակերպութիւնը 1995-1996-ի հրադադարի բանակցութիւններուն մէջ որոշ դեր խաղացած էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա. ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻՆ Զինադադարին 81-ամեակը նշուեցաւ պաշտօնական արարողութիւններով: Հանրապետութեան նախագահը ծաղկեպսակ զետեղեց Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին, յարգանք մատուցելով ռազմադաշտին վրայ ինկած հազարաւորներու: Նոյն առիթով նշուեցաւ թէ չուրջ հազար վերապրողներ կան այդ շրջանէն Ֆրանսայի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ եւ Բրիտանիոյ միջեւ հորթի միսին պայքարը աւարտած չէ: Փարիզ արուած երաշխիքները անբաւարար նկատելով կը մերժէ Բրիտանիայէն հորթի միսին ներածումին արգելքը վերցնել: Իսկ Լոնտոն այս կեցուածքը անտրամաբանական համարելով կը սպառնայ դատական հետապնդումի դիմել:

ԻՏԱԼԻՈՅ հարաւ արեւելքը Ֆոճիայի մէջ բնակելի շէնքի մը փլուզումը պատճառ եղած է աւելի քան 30 հոգիի մահուան ու բազմաթիւ վիրաւորներու: Երկրին վարչապետը և Ներքին գործերու նախարարը փութացած են դէպքին վայրը որպէս զօրակցութեան նշան:

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ զօրաբաժիններ Հեպրոնի հիւսիս — արեւելեան շրջանէն բռնի ուժով արտաքսած են Մեծն Իսրայէլի կողմնակից քանի մը հարիւր կրօնամոլ չարքայիններ որոնք ապօրինի կերպով հաստատուած էին հոն: Վարչապետ Ե. Պարաք շեշտած է թէ ոչ ոք օրէնքէն գերիվեր է ու առիթ պիտի չտրուի նման անօրինական բնակութիւններու. իսկ ծայրայեղ աջակողմեան ու ազգայնական դէմքեր «Հրեաներու կողմէ Հրեաներու կիրարկուած ցեղային մաքրագործում» ու «ահաբեկչութիւն» որակած են կատարուածը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սաքարիայի շրջանին մէջ նոր երկրաշարժ մը մէկ մեռեալ ու մօտ երկու հարիւր վիրաւորներու պատճառ եղած է Նոյեմբեր 11-ին: Ցնցումները ունեցած են Ռիխթէրի 5 աստիճանի ուժգնութիւն:

ՊՈԿՈԹԱՅԻ (Գոլոմպիա) մէջ ականուած կառքի մը պայթումը պատճառ եղած է 7 հոգիի մահուան: Արարքը յաջորդած է Թմրեցուցիչի մաքսանենգները ԱՄՆ արտաքսելու գործողութեան զարկ տալու Գերագոյն Ատեանին որոշումին: Ահաբեկչութեան նման արարք մըն ալ գործուած էր քանի մը օր առաջ, 8 հոգիի մահուան պատճառ ըլլալով:

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ նախկին նախարար Ժագ Թուպոն դատական հետապնդումի ենթակայ է, կալուածային առուծախի մը ընթացքին ապօրինի շահու մեղսակցութեան ամբաստանութեամբ:

ՎՐԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ կը պատրաստուին Մայիսին միասնական զօրավարժութիւններ կատարել երկու երկիրներու սահմանին, Տրապիզոնի, նաեւ Աճարիոյ ինքնավար հանրապետութեան մէջ: Վրացի եւ Թուրք սահմանապահներու գործակցութիւնը կը զարգանայ, յատկապէս Վրաստանի պետական սահմանէն ռուսական զօրաբաժիններու դուրս բերուելէն ետք: Թուրքիա նաեւ փորձնական օժանդակութիւն ցոյց կուտայ վրացական կողմին, որակեալ զինուորական պատրաստելու գործին մէջ:

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Գրիսթի'զ աճուրդի սրահին մէջ Փիքասոյի 1932-ի մէկ պաստառը ծախուած է 270 միլիոն ֆրանքի: Աշխարհի բարձրագոյն գինը տրուած է մինչեւ այսօր Վան Կոկի «Տոքթոր Կաշէի դիմանկար»ին որ 1990-ին արժած էր 495 միլիոն ֆրանք:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՉԻ ՎԱԽՆԱՐ

Օ-ԷՍ-Սէ-Ըի Պոլսոյ վեհաժողովին նախօրեակին ոչ – պետական կազմակերպութիւններ «Քննարկումի համագումար» մը ունեցած են Չըրաղանի պալատին մէջ. ինչպէս կը տեղեկացնէ «Մարմարա» (Նոյեմբեր 11), նիւթ եղած է երկրին փոքրամասնութիւններու վիճակը: Թուրքիոյ Մարդկային Իրաւանց Միութեան նախկին նախագահ Ա. Պիրտալ որ վերջերս ահաբեկչական արարքի մը ընթացքին ծանրօրէն վիրաւորուած էր, պահանջած է որ ամէն մարդ կարենայ զարգացնել իր տոհմիկ մշակոյթը, առանց որեւէ արգելքի կամ ճնշումի: Բան մը որ Թուրքիա խոստացած է միջազգային համաձայնագրեր ստորագրելով: Մարդկային իրաւանց ուխտի նախագահ Քաթրին Փորթըր խիստ ելոյթ մը ունեցած է, ըսելով. «Եթէ Թուրքիոյ մէջ փոքրամասնութեան մաս կը կազմէք, երկու ընտրանք ունիք. կամ պիտի հրաժարիք ձեր տոհմիկ ինքնութենէն, կամ ճնշումներու պիտի ենթարկուիք»:

Նիւտէն ետք դեսպան Ե. Էրալփ յայտնած է թէ համագումարը չինիչ մթնոլորտի մէջ անցած է եւ ինչ կը վերաբերի քննադատութիւններուն, «Թուրքիա չի վախնար նման քննադատութիւններ լսելէ»...:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 10 / 12)

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10-Ի ՆԻՍՏԻՆ

Նոյեմբեր 10-ին անդրանիկ ելոյթով մը հանդէս եկած է Հայաստանի նոր վարչապետը Ա. Սարգսեան. ըսելէ ետք թէ վճռական է Վ. Սարգսեանի ու անոր կառավարութեան քաղաքական գիծը շարունակելու, շեշտած է կայունութիւնը պահպանելու անհրաժեշտութիւնը երբ «սարսափելի ողբերգութիւնը կարող է աղէտալի հետեւանքներ ունենալ երկրի համար»: Նոյն ձեւով կարեւոր նկատած է Հայաստանի միջազգային վարկը որ Հոկտեմբեր 27-ի պատահարով որոշ ցնցում մը ունեցաւ. ատոր համար միակ ճամբան համարած է ժողովրդավարութիւնը:

Ա. Սարգսեան անդրադարձած է նաեւ ապահովութեան համակարգին ու բանակին. «բացատրելի» որակած է «բանակի ազմիւ պոռթկումը ողբերգութիւնից յետոյ»: Ըսած է թէ ճիշդ է որ բանակը այդ առիթով կայունացնող գործօն եղաւ, բայց, երկրին քաղաքական եւ քաղաքացիական հիմնարկութիւնները պէտք է վստահութիւն ներշնչեն հանրութեան, որպէսզի բացառուի բանակին քաղաքականութեամբ զբաղելու անհրաժեշտութիւնը:

Ա. Սարգսեան պիտի շարունակէ նաեւ իր նախորդին տնտեսական քաղաքականութիւնը: Խոստացած է որ յառաջիկայ չորս տարուան ընթացքին յաւելում պիտի չկրեն հարկերը եւ պարտադիր վճարումները:

Ելոյթին վերջին մասին մէջ վարչապետը շեշտած է կարեւորութիւնը միջազգային ֆինանսական կազմակերպութիւններու հետ գործակցութեան: Ըսած է թէ եթէ վարկերու մասնաբաժինները չստացուին, «ընկերատնտեսական կացութիւնը կը հասնի աղէտալի վիճակի»: Ա. Սարգսեան ըսած է թէ կաշառակերութեան դէմ պայքարի գիծէն շեղելու որեւէ նպատակ չունի եւ մինչեւ 2000 Մայիս վճռական քայլեր պիտի առնուին, եւ պատրաստ պիտի ըլլայ կաշառակերութեան դէմ պայքարի ծրագիրը:

ԳՆԴԱՊԵՏ Վ. ԳՆՈՒՆԻ ՉՈՀ ՊԱՅԹԱԾ ՌՈՒՄԲԻ ՄԸ

Նոյեմբեր 9-ի իրիկունը, Պաշտպանութեան նախարարութեան շէնքի իր աշխատասենեակին մէջ պայթած ռումբի մը զոհ գացած է գնդապետ Վարդան Գնունի: Զաւակն էր Հայաստանի գիտութեան եւ կրթութեան նախկին նախարար Վարդգէս Գնունիի. ծնած էր 1956-ին: Պաշտպանութեան նախարարութեան շէնքին մէջ իսկ ռումբի մը պայթումը նոր հարցականներու առիթ եղած է: Բացուած է հետաքննութիւն ու յաւելեալ տեղեկութիւններ, առայժմ չկային:

Մ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆԻ ԱՆՁԵՌՆՄԽԵԼԻՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՑՈՒԱԾ

Ազգ. Ժողովի Նոյեմբեր 10-ի նիստին սկիզբը ՀՀ գլխաւոր դատախազ Աղուան Յովսէփեան Խորհրդարանին դիմելով պահանջած է երեսփոխան Մուշեղ Մովսիսեանի անձեռնմխելիութիւնը ջնջելու արտօնութիւն, զայն ձերբակալելու եւ դատի քաշելու համար Հոկտ. 27-ի դէպքերուն մեղսակցութեան մեղադրանքով: Գլխաւոր դատախազին դիմումին քուէարկում տուած է Խորհրդարանը 90 թեր, 6 ձեռնպահ ու 0 դէմ ձայնով:

ՊԵՏԱԿԱՆ-ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Ազգ. Ժողովը, Նոյ. 10-ին, դատախազ Աղուան Յովսէփեանի միջամտութենէն ետք շարունակած է իր ընթացիկ աշխատանքը: Այդ շարքին, տեղի ունեցած է նաեւ Պետական – իրաւական հարցերու յանձնաժողովի նախագահի ընտրութիւնը: «Միասնութիւն» խմբակցութիւնը առաջարկած է երեսփոխան Վիկտոր Դալլաքեանի անունը, որ փակ գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուած է այդ պաշտօնին:

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մինսկի խումբին Ֆրանսայի նոր նախագահը Ժան – Ժագ Կայար Նոյեմբեր 11-ին ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Ան ըսած է թէ Հոկտեմբեր 27-ի դէպքերը գպալիօրէն դանդաղեցուցած են խաղաղութեան բանակցութիւններու հոլովոյթը, բայց կը ձգտին կարելի չափով արագօրէն վերականգնել անոնց: Ռ. Քոչարեան յայտնած է նաեւ թէ կողմերը Մինսկի խումբի նախագահ երկիրներէն աւելի գործօն մասնակցութիւն կ'ակնկալեն բանակցութեան ընթացքին:

Նախագահ Ժ. – Ժ. Կայար նոյն օրը հանդիպում ունեցած է լրատուներու թղթակիցներուն, եւ Արտաքին գործերու նախարարութեան պաշտօնատարներու հետ:

ՊՈԼՍՈՅ ԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ ՉԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԻՐ

Ատրպէյճանի նախագահը Նոյեմբեր 10-ին երկրին մամուլական ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումի մը ընթացքին նիւթ բրած է Օ-ԷՍ-Սէ-Ըի Պոլսոյ վեհաժողովին Ղարաբաղի մասին փաստաթուղթի մը ստորագրութեան հեռանկարը: Ան ըսած է թէ լաւագոյն պարագային կը ստորագրուի մտադրութիւններու մասին հռչակագիր մը, բայց ոչ՝ հաշտութեան պայմանագիր մը, Հայաստանի ու Ատրպէյճանի միջեւ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նոյ. 11-ին, Ազգ. Ժողովին մէջ տեղի ունեցած կարճ դրոյթներու ընթացքին խորհրդարանական խումբերը եւ խմբակցութիւնները իրենց տեսակէտները յայտնած են երկրին ներքին քաղաքական իրավիճակին, կառավարութեան ձեւաւորման, ուժային նախարարներու նշանակման հարցին գծով վարչապետ–նախագահ յարաբերութիւններուն մասին: Այսպէս,

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԵՐ ՍԱՏԱՆԱՆԵՐԸ ԵՒ ՍՈՒՐԲԵՐԸ

Հոկտեմբեր 27-ին Խորհրդարանին մէջ պատահածը ցնցող ազդեցութեան տակ ձգեց ամբողջ հայութիւնը, ստուերելով նաեւ Ամենայն Հայոց 132-րդ Կաթողիկոսին ընտրութիւնը: Պէտք է անմիջապէս ըսել որ նկատելի հետաքրքրութիւն մըն ալ չէր արթնցուցած այդ ընտրութիւնը, քանի որ ո՛չ նախորդին նման մրցակցութիւն մը խնդրոյ առարկայ էր, ո՛չ ալ արդիւնքը մեծ անակնկալի մը թոյլ կը պարփակէր: Օրերէ, ամիսներէ ի վեր, նոյնիսկ 1995-ի ընտրութենէն յայտնի էին նախընտրութիւնները, ազդեցութեան շրջանակները: Եւ երբ նախագահ Ռ. Քոչարեան Լ. Տէր – Պետրոսեանի օրինակը կրկնելով առանց այլեւայլի յայտնեց իր նախընտրութիւնը, այդ պահէն մնացած քիչ հարցականներն ալ անյայտացան ու Հոկտեմբեր 27-ի ընտրութիւնը յանգեցաւ ակնկալուած արդիւնքին:

Կրկնուեցան շնորհաւորութիւններու, զօրակցութեան պարագայական արտայայտութիւնները, թերեւս քիչ մը աւելի զգալի ձեւականութեամբ ու ամէն մարդ դարձաւ իր գործին, իր խնդիրներուն:

Մտածելն իսկ աւելորդ է ժողովուրդին – յատկապէս Հայաստանի – հակազդեցութեան մասին երբ անոր մօտ հակազդեցութեան լուրջ բացակայութիւն նշմարեցին օտար թղթակիցներ անգամ, ղեկավարութեան բարձրագոյն օղակէն ութ զոհ խլած արարքէն ետք: Գաղտնիք չէ որ երկրին անկախութեան ութ տարուան ընթացքին հոգեւորը եղաւ ամէնէն կրաւորական մարզը: Ճիշդ է որ բանաւոր պատճառներ ունի ատիկա, բայց կարեւորը այն է որ Հայաստան այսօր կը գտնուի գրեթէ նախալուսաւորչեան կացութեան մը մէջ: Բազմութիւններու մեծ մասին համար եկեղեցին նոյնիսկ չունի աւանդութեան հանգամանքը: Կրօնական դասուն մէջ քիչեր են որ նոյն բազմութիւններուն համար յարգելի հեղինակութեան արժէք կը ներկայացնեն: Ու զարմանալի պէտք չէ նկատել որ հաւատքի կապուած յղացքներ տեղ կ'ունենան միայն քարոզներու մէջ որոնք լաւագոյն պարագային «կը հասնին» ջնջին փոքրամասնութեան մը: Ու հակառակ յաճախ ապաստանուած, գրուած վերամբարձ, հոգեշահ խօսքերու, կացութեան մէջ դրական փոփոխութիւն կարելի չէ յուսալ իրատեսօրէն, այնքան ատեն որ հոգեւորական դասը գլխաւորողներ չանդրադառնան ամէն օր խորացող ճեղքերուն եւ անկեղծ տրամադրութեամբ չձեռնարկեն զանոնք փակելու գործին:

Մինչեւ այդ երանելի օրը անբնական չէ տեսնել որ անտարբերութիւնը չարիքներու փոքրագոյնը պէտք է նկատել, աղանդներով ու վատթարագոյնով ծանրաբեռնուած Հայաստանի հոգեւոր ոլորտին մէջ:

Մամուլը պարբերաբար կ'արծարծէ, կ'ահազանգէ աղանդներու վնասակար գործունէութեան մասին: Որոշապէս լաւ կազմակերպուած, յստակ նպատակով կը շարժին այդ մարզին գործիչները: Անոնց մասին նորագոյն էջ մը լոյս տեսած էր Հոկտեմբեր 2-ի «Ազգ»ին մէջ ուր Վահագն Մկրտչեան կը պատմէր այլեւս ոչ իսկ զարմանալի բաներ:

Իրենց տուն գալուն ալ բախած էին երկու կիներ ու սկսած իրենց ծանօթ քարոզը թէ ընտանիքին երեք տղաները պէտք չէր բանակ երթային ծառայելու, եւ այլն: Պէտք չէր, քանի որ հայրենիք պաշտպանելու հարց չկար, թշնամիներ չկային...: Երբ իրենց հարց կը տրուի թէ «Սումգայիթում մեզ բարեկամնե՞րն էին կոտորում», կը պատասխանեն. «Ի՞նչ է, Հայաստանում Հայը Հային չի՞ սպանում»: Բանակն ալ, ոստիկաններն ալ աւելորդ են քանի որ «Եհովան բոլորիս կը պաշտպանի»:

Տնային նման բեմադրութեամբ ընթացող իրենց գործունէութեան զուգահեռ, աղանդաւորները, ինչպէս կ'ըսուի նոյն էջին մէջ, մուտք գործած են դպրոցներ ալ: Պատմուածը ուղղակի ցնցող է. առաջին դասարանի մը մէջ աշակերտներէն մէկուն տարեդարձը կը տօնուի ու այդ առթիւ ծնողքը փոքր հիւրասիրութիւն մը պատրաստած է: Տղաքը կ'երգեն, կ'արտասանեն, կ'ուրախանան ու կը շնորհաւորեն իրենց ընկերը: Յաջորդ օրը մէկուն եհովայական ծնողքը դպրոց կու գայ փայլատակող, պահանջելով որ ոչ ոք համարձակի անգամ մըն ալ իր զաւակը մասնակից ընելու նման նշումի:

Ոչ մէկ արդիւնք կուտան մանկավարժական միջոցով, կամ օրէնք – կանոն յիշեցնող բացատրութիւնները, ազդարարութիւնները: Ծնողքը ո՛չ կ'ուզէ լսել թէ եօթը տարեկան երախան իր դասընկերներէն անջատել ժխտական հետեւանք կ'ունենայ, ոչ ալ կարեւորութիւն կ'ընծայէ շեշտումներու թէ դպրոցը պետական է ու ամէն ծնողք պէտք է ենթարկուի սահմանուած կարգ – կանոնին: Ծնողքը դործը կը տանի մինչեւ հոն որ դիմումնագիրով մը զաւակը կը փոխադրէ ուրիշ դպրոց: Յաջորդ օրն ալ բողոքներով կը դիմէ Նախարարութեան, Ազգային ժողովի, վարչապետին, նախագահին ու անշուշտ ՄԱԿ-ի Երեւանի գրասենեակին, ազդարարելով որ երախան դաւանանքին պատճառով դպրոցէն վտարած են...: Դժուար չէ, անշուշտ, ենթադրել յաջորդ քայլերը որոնք կ'երկարին մինչեւ մարդկային իրաւունքներու շրջանակները, երկրին դէմ «փաստ» տրամադրելով առ այն որ անկ է...:

Կայ սակայն աւելի սարսափելին. նոյն ամսուան 23-ի «Հայկական ժամանակ»ը խորագրած է. «Հայաստանում սատանայապաշտների խումբ է գործում»: Նայիրա Զօհրապեան գտած է այդ խումբին պարագլուխը՝ երեւանցի Վուդէնը որ «Ս. Պետերբուրգի համալսարանում սովորելիս ձեռնադրուեց սատանայ ու տեղափոխուեց Երեւան»:

Ան համոզումով կը ներկայացնէ իր թէզը թէ հիմնաւոր չէ Աստուծոյ տրուած արդարի, բարիի բնորոշումը, քանի որ աշխարհի վրայ ամէն օր դժբախտութիւններ կը պատահին, անմեղ նորածիններ կը մեռնին, եւ այլն: Ինք կ'ըսէ. «Արդարութիւնը ու ազատութիւնը ընդունելն է առանց բարեպաշտական բարդոյթների որ մարդու մէջ չարն ու բարին միանգամայն հաւասարազօր ուժեր են ու Սատանան նոյնքան արժանի է պաշտամունքի, որքան Աստուած»: Կ'աւելցնէ թէ իրենք աղանդաւորներու հետ կապ չունին որոնք զբաղած են հոգէորսութեամբ: Կապ չունին նաեւ աղօթքի ու խաչի հետ. ճիշդ է որ սեւ կատուներ կ'որսան երբեմն, որովհետեւ «կատուների որոշ տեսակներ կան որոնք իրենց մէջ սեւ մոգութեան էներգիա են կրում» ու իրենք մէկ քանի ծէսերու ժամանակ կ'օգտագործեն անոնց արիւնը:

Աւելի հետաքրքրական է տեղեկութիւնը թէ իրենց խումբին մէջ 23 սատանայ կայ, բացի մէկէն, բարձրագոյն կրթութեան տէր են ու կ'աշխատին տարբեր հաստատութիւններու մէջ: Իրենց ուզածը իրենց էութեան ամենախոր շերտերը հասկնալ է, որպէսզի տհաճ պատահականութիւններու դէմ ապահովագրուած ըլլան: Եթէ թոյլ տրուի պատրաստ են բացատրելու թէ մարդ ինչպէս կրնայ քննել սեփական եսը ու հասկնալ ամէնէն անտրամաբանական նկատուած արարքին պատճառը:

Յուլիս 12-ին Վուդէն մասնակցած է Ս. Պետերբուրգի մէջ սատանայապաշտներու միջազգային համաժողովին ուր ներկայ եղած են ինը երկիրներու պատուիրակները: Ինքը հոնկէ իր ռուս ընկերները հրաւիրած է Երեւան, ծանօթացուցած իրենց խումբի անդամները: Յառաջիկային այլ երկիրներու մէջ կան այլ համաժողովներ:

Կարելի է մտածել, բնականաբար, որ ամէն հաւաքականութիւն ալ ունի, կամ կրնայ ունենալ նման լուսանցքային տիպարներ, խումբեր: Հաւանօրէն նոյնպէս մտածուած էր աղանդներու առաջին յայտնութեան օրերուն ալ: Եւ ինչո՞ւ չէ, մինչեւ այսօր...: Չէ՞ որ ամէն անգամ բարձրագոյն մակարդակի վրայ եկեղեցին երբ նիւթ կ'ըլլայ, խօսք կը կապուի կամ Գրիգոր Լուսաւորիչին, կամ Երեւանի Մայր Տաճարին որուն կառուցումի լուրերը կը տրուին պարբերաբար, որպէս մեծագոյն նուաճում: Ու Լուսաւորիչէն Մայր Տաճար փռուած միջոցին մէջ այսօր կը վխտան աղանդները, աղանդաւորները իրենց Եհովայով, Մունով, սատանայապաշտները, ո՛վ գիտէ տակաւին որոնք:

«Կանչ» մանկապատանեկան թերթին Հոկտեմբեր 6-ի թիւին մէջ հետաքրքրական է կարդալ Երեւանի համալսարանին աստուածաբանութեան ճիւղին հիմնադիր Շահէ Արք. Աճէմեանի հետ կատարուած կարճ հարցազրոյցը. պատասխանելով Լեւոն Կանցեանի, ան զրոյցին վերջին մասին մէջ շատ քիչ կրօնաւորներու մօտ մինչեւ այսօր տեսնուած անվերապահութեամբ կը խօսի աղանդաւորներու վտանգին մասին: «Որքան ալ տարօրինակ է, աղանդներու խնդիրը Հայաստանի մէջ, ամենաճիշդ արտայայտուած է Երեւան» կ'ըսէ Արքեպիսկոպոսը ու կը թուէ «աչքի ինկող կեդրոնները». Չարենցաւան, Կապան, Արմաւիր, նոյնիսկ Էջմիածին: «Պատանիներն ու երիտասարդները աղանդներու հաւատացեալները կը յաճախեն «Աստուծոյ լոյսը փնտռելու». Անոնք կը հաւատան Քրիստոսին, բայց անյարգալից են հայ եկեղեցիին նկատմամբ: Այդ պատճառով ալ ի յայտ եկած է նոր Քրիստոս Մունը» կ'ըսէ Շահէ Սրբ.: Իրմէ կը տեղեկանանք թէ Հայաստանի հոգեբուժարանները լեցուն են աղանդաւորներով: Ինք դարմանը կը տեսնէ եկեղեցի – կրօնք, դպրոց – կրթութիւն գործունէութեան վերահաստատման մէջ որպէսզի «մաքրուի, քամուի ու զտուի Հայոց նոր սերունդին ոգին»:

Մամուլի սա մէկ – երկու հրապարակումներով արդէն կ'ուրուագծուի այն հսկայական ու յապաղած գործը որ կը սպասէ Ամենայն Հայոց նորօծ կաթողիկոսին, այլ հոգարուէկ պարտադրանքներու, պարտականութիւններու շարքին: Գործ որ զինակցութեան, գործակիցներու, միջոցներու լուրջ պաշար մըն ալ կ'ենթադրէ, կամքին ու տրամադրութեան հետ: Բաներ որոնք շատ ալ դիւրին ճարելի չեն ընդհանրապէս Հայաստանի մէջ ուր նախընտրութիւնները այլ թիրախներ կ'ունենան յաճախ:

Սակայն, ո՞վ կրնայ երաշխաւորել որ վաղը, մի՛ս օր, 1700-ամեակի այնքան չփորուած հանդուրանին քիթին տակ, սատանաներ շուրջպար պիտի չդառնան աղանդաւորներուն հետ ձեռք ձեռքի. ու թերեւս կարելի պիտի չըլլայ այսօր Նայիրա Զօհրապեանի փայփայած յոյսն ալ շարունակել թէ «աշխարհի բոլոր լիւցիֆերականները չեն տեղափոխուիր խորավի անտառ, քանզի «լիակատար երջանկութեան» համար մեզ մերոնք էլ հերիք են»...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԸ ԵՒ ՂԶԼԱՐԻ ՈՒ ՄՈԶԴՈԿԻ ԳԱՂԹՕՃԱԽՆԵՐՈՒՆ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՂԶԼԱՐԻ ԳԱՂԹՕՃԱԽԻՆ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԸ

Հայերու դէպի Հիւսիսային Կովկաս հոսքը լայն ծաւալ ստացաւ ԺԸ. դարուն. երբ հիմնուեցաւ Ղզլար քաղաքը եւ կարեւոր թիւով Հայեր պայցին ու հոն հաստատուեցան:

Արդարեւ, Կովկասեան լեռնաշղթային հիւսիս – արեւելք տարածուող տափաստաններուն մէջ, Թերեք գետի ափին, հոն, ուր գետը նախքան Կասպից ծով հասնիլը տելթա կը կազմէ (ներկայ Տաղըստանի սահմաններուն մէջ, Չէչէնիոյ սահմանին մօտ) ռուսական իշխանութիւնը 1735-ին ամրոց կառուցեց:

Ամրոցի կառուցումէն անմիջապէս ետք, 1736-ին, ամրոցին մէջ ռուսական բանակի հայկական եւ վրացական հեծելազօրքի վաշտեր տեղաւորուեցան. հոն փոխադրուեցան նաեւ իրենց պաշտօնավարութիւնը աւարտած զինուորներ: Այսպէսով, ամրոցին շուրջ արուարձան փոքրիկ բնակավայր մը կազմաւորուեցաւ: Այդ բնակավայրին մէջ Հայերը առանձին թաղամասի մէջ տեղաւորուեցան, որ այնուհետեւ Հայկական թաղ անունով ճանչցուեցաւ:

Ղզլար հիւսիս – արեւելեան Կովկասի մէջ ռուսական բանակին ամէնէն կարեւոր եւ յառաջացեալ մէկ խարիսխը դարձաւ, ուրկէ ռուսական իշխանութիւնը սկսաւ կովկասեան ռազմական գիծերը ամրացնել նուաճելու համար բարձրաւանդակները: Յիշենք, որ նախապէս արդէն, 1722-ին լեգէոններ Մեծն Պետրոսի յանձնած էին Դերբենդ ռազմավարական քաղաքին բանալիները:

Այս ժամանակաշրջանին նաեւ կոզակներ մտան Կովկասի նախալեռնային շրջանները եւ սկսան թափանցել բարձրաւանդակները, ուր բերդ – բնակավայրեր կառուցեցին: Այսպէսով սկսաւ Կովկասի ռուսացումը:

Այս պայմաններուն տակ Ղզլար արագօրէն սկսաւ բարգաւաճիլ եւ հոն հաստատուած Հայերը շրջանին բարենպաստ կլիմային եւ բերրի հողերուն շնորհիւ խաղողի մշակութեան ձեռնարկեցին, իրենց ընդարձակ այգիներուն բերքէն սկսան գինի, քոնեաք եւ օղի պատրաստել: Անոնք նաեւ շերամապահութիւնը զարգացուցին եւ նշանաւոր դարձան նաեւ այդ մարզին մէջ:

Ղզլարի Հայերէն ոմանք ալ առեւտուրի ձեռնարկեցին եւ քաղքին մէջ առանձին շուկայ հիմնեցին, որ ծանօթ դարձաւ Հայկական շուկայ անունով:

Այս ժամանակաշրջանին, մօտաւոր տուեալներով, Ղզլարի եւ շրջակայքի հայութիւնը աւելի քան վաթսուն հազար դոյլ գինի եւ տասներկու հազար դոյլ օղի կը վաճառէր, որոնցմէ հսկայական եկամուտ կ'ապահովուէր:

Քաղաքին զարգացման եւ գաղթօճախի բարգաւաճման մէջ կարեւոր դեր ունեցաւ այն իրողութիւնը, որ վաճառական Վասիլ Մակարեան 1740-ական տարիներուն հոն մետաքսի գործարան բացաւ, որուն մետաքսը տեղացի հայ շերամապահները կը հայթայթէին:

Վասիլ Մակարեանէն ետք Շիրվանեան եւ Բունիաթեան ընտանիքները եւս հոն մետաքսի գործարաններ բացին: Յիշենք, որ Մակարեան (Մակարով), Շիրվանեան (Շիրվանով) եւ Բունիաթեան (Բունիաթով) ընտանիքները Աստրախանի մէջ եւս մետաքսի գործարաններ ունէին:

Կառավարութիւնը 1752 Նոյեմբեր 27-ին ընդարձակ հողեր յատկացուց Ղուկաս Շիրվանովին եւ Վասիլ Մակարովին թթենիներ տնկելու եւ շերամապահութիւնը զարգացնելու համար: Յիշենք, որ կառավարութիւնը շերամապահութենէն եւ գինեգործութենէն տուրք կը հաւաքէր:

Հայ առեւտրականներ այնուհետեւ, ժամանակի ընթացքին նաեւ գինիի եւ ալքոլային նիւթերու գործարաններ հիմնեցին Ղզլարի մէջ:

Այս ժամանակներէն սկսեալ Ղզլար Ռուսիոյ առեւտրական գլխաւոր կեդրոններէն մէկը դարձաւ, իսկ Մերձաւոր – Արեւելքի հետ Ռուսիոյ առեւտուրը Ղզլարի վրայով կը կատարուէր:

Ղզլարի Հայերը այնքան ազդեցիկ դարձան, որ մեծ դեր ունեցան Ռուսիոյ եւ Անդրկովկասի ինչպէս առեւտուրի եւ տնտեսութեան, այնպէս ալ ռազմական եւ քաղաքական կեանքին մէջ:

Այս պայմաններուն տակ, ռուսական կառավարութիւնը, նկատի ունենալով Ղզլարի Հայերուն ունեցած ազդու դերակատարութիւնը, ներքին ինքնավարութիւն շնորհեց անոնց, որուն հիմամբ Հայեր իրաւունք ստացան առանձին դատարան ունենալու՝ վարչական եւ իրաւական գործերը վարելու, ինչպէս նաեւ տեղական հասարակական աշխատանքը տնօրինելու համար:

Ղզլարի Հայերը որդեգրեցին 1746-ին կազմուած Աստրախանի Հայոց դատաստանագիրքը, ուր սահմանուած էին հայկական տեղական ինքնավարութեան, կազմութեան, դատավարութեան եւ քրէական ու քաղաքացիական իրաւունքի հարցերը: Դատաստանագիրքը հաստատուած էր ռուսական պետութեան կողմէ եւ հիմը կը կազմէր Աստրախանի ու Ղզլարի հայ համայնքներու ներքին կեանքին, որուն հիմամբ կը կարգաւորուէին քրէական, քաղաքացիական, ընտանեկան եւ ամուսնութեան, ինչպէս նաեւ գրաւի ու առուծախի վերաբերեալ հարցերը:

Հայկական դատարանը իրաւունք ունէր նաեւ բնակչութեան վրայ տուրքեր դնելու եւ զանոնք հաւաքելու, եկեղեցական հարցերը լուծելու, կարգ ու կանոնին հսկելու եւ յանցաւորները պատժելու:

Ռուսիոյ Հայոց առաջնորդ Յովսէփ Արքեպիսկոպոս Արղութեան տուեալներով, Ղզլարի մէջ 1785-ին 360 տուն հայ կար 2200 հոգի հաշուով, իսկ 1795-ի տուեալներով 2779 հայ կը բնակէր հոն:

Պաւէլ Ա. կայսր 1799-ին, յատուկ հրովարտակով մը Հայերուն շնորհեց այն բոլոր իրաւունքներն ու արտօնութիւնները, որոնք կը տրուէին Ռուսիոյ հաստատուող օտարահպատակներուն:

ՄՈԶԴՈԿԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ԿԱԶՄԱՒՈՐՈՒՄԸ

Ղզլարի գաղթօճախէն ետք, Հիւսիսային Կովկասի մէջ ԺԸ. դարուն կազմաւոր-

ւած երկրորդ գլխաւոր գաղթօճախը դարձաւ Մոզդոկի հայ համայնքը:

Դէպի Այսրկովկաս իրենց ծաւալումի ճամբուն վրայ, ռուսական իշխանութիւնը, կովկասի Ռազմավիրական ճանապարհը ամրացնելու եւ կովկասեան լեռնաշղթայի կեդրոնական գօտիին մէջ յենակէտ մը ունենալու համար, Թերէք գետի ձախ ափին, լեռնային շրջանի մը մէջ (ներկայ Հիւսիսային Օսեթիա), քաբարտինեան Մոզդոկու (որ խիտ անտառ կը նշանակէ) բնակավայրին շուրջ 1763-ին քաղաքի մը կառուցման ձեռնարկեց, որ ծանօթ դարձաւ Մոզդոկ անունով:

Նորակառոյց քաղաքը վերաբնակեցնելու եւ շէնցնելու համար Եկատերինա Բ. կայսրուհին հրամայեց, որ Ղզլարէն եւ այլ բնակավայրերէ Հայեր հոն երթան հաստատուին: Այսպէսով, աւելի քան երկու հազար Հայեր, որոնք գլխաւորաբար Ղըզլարցիներ էին, գացին ու հոն հաստատուեցան եւ Մոզդոկ քաղաքին ու հայ գաղթօճախին կորիզը կազմեցին: Անոնք քաղաքին առաջին բնակիչները եղան:

Նորակառոյց քաղաքի զարգացման մէջ Հայերու դերակատարութիւնը նկատի ունենալով, կառավարութիւնը ամէն գնով աշխատեցաւ սիրաշահիլ զանոնք եւ ներքին ինքնավարութեան ու դատական իշխանութեան իրաւունք տուաւ անոնց: Մոզդոկի Հայերը Աստրախանի Հայոց դատաստանագիրքը սկսան գործածել, զոր արդէն կը կիրարկէին անոնք Ղզլարի մէջ:

Մոզդոկի Հայերը առեւտրական լայն արտօնութիւններ ձեռք ձգեցին, որուն հիմամբ անոնք առեւտուրի ձեռնարկեցին Աստրախանի, Նիժնի Նովկորոտի, Խարքովի եւ ռուսական այլ քաղաքներու հետ:

Մոզդոկի Հայերը նշանաւոր դարձան մանաւանդ իբրեւ վարպետ արհեստաւորներ, գլխաւորաբար՝ իբրեւ պղնձագործներ, արծաթագործներ, կօշկակարներ եւ դերձակներ, եւ անոնք այդ արհեստները զարգացուցին շրջանին մէջ:

Հայ ընտանիքներէն շատեր ալ երկրագործութեան ձեռնարկեցին, այգիներ մշակեցին եւ խաղողի մշակութիւնը զարգացուցին: Կային նաեւ անասնապահներ, գլխաւորաբար՝ ձիաբոյծներ. վարպետ ձիաբոյծներ էին մանաւանդ Խաչատուր Մալիբէկով եւ Դաւիթ Իվանով:

Մինչեւ ԺԸ. դարու վերջաւորութիւնը Մոզդոկի Հայերը երկու եկեղեցի կառուցեցին. անոնցմէ Ս. Համբարձման Եկեղեցւոյ կառուցումը աւարտեցաւ ԺԹ. դարուն սկիզբը: Անոնք նաեւ քաղաքային ուսումնարան, ինչպէս նաեւ մշակութային եւ հասարակական կազմակերպութիւններ հիմնեցին:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԷՏՈՒԱՐ ՏԷՐԻՔԼԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»).–

Էտուար Տէրիքլեան խումբը բոլորեց իր հիմնադրութեան չորրորդ տարին: Չորս տարիներ որոնց ընթացքին մանուկներէ եւ երիտասարդներէ բաղկացած այս Միութիւնը ծաւալեց գործունէութիւններ կրթական, դաստիարակչական, գեղարուեստական եւ ընկերային գետնի վրայ: Կրթական՝ հոգալով տարեկան կրթաթոշակը Համազգային դպրոցը յաճախող երեք աշակերտներու եւ համալսարանական ուսանողի մը: Դաստիարակչական՝ ամէն Շաբաթ օրերը փոքրերուն եւ մեծերուն սորվեցնելով հայկական երգեր, հայերէն լեզուի տարրեր: Գեղարուեստական՝ հայկական պարերուն հետ յատկապէս պատրաստելով թատերական ներկայացումներ եւ, խումբին առիթ տալով Մարսէյլէն դուրս ելոյթներ ունենալու Ֆրանսայի այլ քաղաքներու մէջ, բայց նաեւ Գանատա եւ Հայաստան յատուկ եւ նպատակային ճամբորդութիւններ կատարելով: Ընկերային՝ օգնութեան գործողութիւններու ձեռնարկելով, յատկապէս Հայաստանի երկրաշարժի որբերուն կամ երկրաշարժէն տուժողներուն:

Միութեան նախագահը՝ Լիոնէլ Պօղեան (ֆրանսերէնով) եւ քարտուղարուհին՝ Մարինա Աթաչեան (հայերէնով) այս բացատրութիւնները տուին տարեդարձի հացկերոյթին բացման, Նոյեմբեր 6-ին, Փլան տը Գիւքի «Լը Սեզառ» պանդոկին ճաշարանը: Երկուքն ալ շնորհակալութիւն յայտնեցին բոլոր անոնց որոնք չորս տարիէ ի վեր կը հետեւին եւ կը քաջալերեն միութիւնը. չմոռցան մանաւանդ միութեան հիմնադիր-գործիչ՝ Սեդա Սիմոնեանի ծաւալած աշխատանքը, անհաշիւ նուիրումը:

Երեկոյթը ընթացաւ ընտանեկան, բարեկամական համակրական մթնոլորտի մը մէջ, Վարդան Առաքելեանի մեկնաբանած երգերով եւ զանազան տեսակի եւ ճաշակի երաժշտական կշռոյթով:

Տարեդարձի կարկանդակի ներկայացումը եղաւ յատուկ արարողութեամբ: Միութիւնը, նոյն պահուն, Իրէն Ոսկեանի ձեռամբ պատուեց իր համակիր բարեկամներէն՝ Անի Քիւրքճեանը, նուիրելով գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը:

Էտուար Տէրիքլեան խումբի յաջորդ ձեռնարկը «Լոթօ» մըն է, Նոյեմբեր 20-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Խումբը, ղեկավարութեամբ Սեդա Սիմոնեանի, տենդագին կը պատրաստէ թատերական ներկայացում մը, 2000 Յունուար 22-ին համար, բեմադրելով «Անբան Հուրին» եւ «Նոր Բժիշկը»: Ներկայացումը տեղի պիտի ունենայ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, որ նաեւ միութեան հաւաքատեղին է: Իսկ, 2000 Մարտ 9-էն 12, Էտուար Տէրիքլեան խումբը կը պատրաստէ ճամբորդութիւն մը դէպի Հայկական Վենետիկ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Մշակոյթ – արուեստ

ՏԻԳՐԱՆ ՏԱՏՐԵԱՆ

Նկարիչ Տիգրան Տատրեանի գործերը կը ցուցադրուին Աւինեոնի մէջ, Նոյեմբեր 16-էն մինչեւ Դեկտեմբեր 31:

La Galerie J. E. BERNARD
13, rue de la Grande Fusterie
84000 AVIGNON

Ցուցահանդէսը բաց կ'ըլլայ Երեքշաբթիէն Շաբաթ, ժամը 11-13 եւ 15-19.30

* * *

Նկարիչին գործերուն Փարիզի («Մեթրան») ցուցահանդէսը

27, rue l'Abbé-Grégoire - 75006 PARIS

երկարաձգուած է մինչեւ Դեկտեմբեր 20: Ցուցադրավայրը կարելի է այցելել Երեքշաբթիէն Շաբաթ, ժամը 14.30 – 19.30:

«ԿԱՐՕՏ»

Ֆ. Դովլաթեանի ծանօթ ժապաւէնը կը ներկայացուի Շաթիյոնի մէջ, Նոյեմբեր 24, Չորեքշաբթի օր, ժամը 20.30-ին, նախաձեռնութեամբ քաղաքապետարանին ու «Արմէնֆիլմ-Սոլիտարիթէ»ի:

Cinéma Châtillon
7bis, rue de la Mairie

ՔԱՍԹՐՕ՝ Մատամ Թուսոյի նոր աստղը

Քուպայի նախագահ Ֆիտէլ Քասթրօ ի վերջոյ մուտք գործեց Լոնտոնի Մատամ Թուսօ թանգարանին մոմէ արձաններու սրահներուն մէջ:

Քասթրոյի ծննդեան 73-րդ տարեդարձին առիթով թանգարանը սկսաւ ցուցադրել սիկար ծխող յեղափոխականին մոմէ արձանը: Մատամ Թուսոյի թանգարանը կը պարունակէ հռչակաւոր եւ հարուստ անձնաւորութիւններու աւելի քան 400 մոմէ արձանները եւ տարեկան շուրջ 2,6 միլիոն այցելելու կը ներգրաւէ:

«Ասիկա մեծ պատիւ մըն է ինծի համար, շատ աւելի մեծ, քան ինչ որ արժանի եմ», ըսած է Քասթրօ, իր արձանին բացումին առիթով հրապարակած յայտարարութեան մը մէջ:

Անցեալ տարի քանդակագործ մը Հաւանա ուղեւորուած էր Քասթրոյի հանդիպելու, անոր մարմնին վրայ հարիւրաւոր չափագրումներ կատարելու, եւ ապա նախագահին յար եւ նման պատկերը վերարտադրելու համար, անոր հանրածանօթ կանաչ համազգեստով:

«Տարիներէ ի վեր Քասթրօ մեր ծրագիրներուն ցանկին վրայ էր, երբեմն պազապէս դժուար է հասնիլ հռչակաւոր մարդոց», ըսած է Մատամ Թուսոյի մէկ բանբերը, երբ անոր հարց տրուած է, թէ ինչո՛ւ Քասթրօ աւելի կանուխ չէր արժանացած այս պատիւին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«PEREGRINATION DU Vème AU XXème SIECLE»

խտացեալ սալը, նուիրուած քրիստոնէութեան 1700-ամեակին:

Թաւջութակահար Ֆէլիքս Սիմոնեան եւ դաշնակահար Նելլի Մարտիրոսովա մեկնաբանած են, մեծ մասով հոգեւոր կտորներէ բաղկացած յայտագիր մը. Եկմալեան, Մաշտոց, Կոմիտաս Կաթողիկոս, Կոմիտաս Վարդապետ, Սպենդիարեան, Խաչատրեան, եւլն.:

Disques DOM
4-6, rue du Donjon
94300 Vincennes

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

– Նախ պախչէն տուր, ետքը կ'իմանաս:

– Ատանկ բան չըլլար, դեռ այսօր սիֆթահ չեմ ըրած... ի՞նչ է նայինք տալիք լուրդ:

– Տալիք լուրս ահաւասիկ, առիւծի պէս կեցեր է դիմացդ, – ըսաւ նպարավաճառը՝ ձեռքովը Գարեգինը ցոյց տալով:

– Այս պարոնը չկրցայ ճանչնալ, – պատասխանեց Մելքոն վարանոտ ձեւով մը:

– Բալուցի է... քեզի հայրենակից:

– Իրա՞ւ, տղա՛ս, բալուցի՞ ես, – հարցուց Մելքոն՝ պատանիին դառնալով:

– Այո, պարոն, բալուցի եմ, – պատասխանեց Գարեգին:

– Գիւղերէ՞ն թէ՞ քաղաքին մէջէն:

– Բուն քաղաքէն եմ:

–Անունդ ի՞նչ... ինչպէ՞ս կ'ըսուիս:

– Գարեգին Խմիրեան, – պատասխանեց պատանին:

Այս անունը լսելով՝ ցնցում մը ունեցաւ Մելքոն աղա:

– Հօրդ անունը ի՞նչ է, – հարցուց դողահար ձայնով մը: Ծօ դուն Խմիրեան Նազարէթ աղային տղա՞ն ես:

– Այո...

Մելքոն աղա յուզուած, աչքերը արցունքոտ, եկաւ պատանիին քով, պայն ողջագուրեց եւ սկսաւ երեսները համբուրել:

Յետոյ հարցուց.

– Հա՞յրդ, մա՞յրդ...

– Երկուքն ալ աչքիս առջեւ ջարդեցին:

– Վա՛յ սարսափելի, վա՛յ սոսկալի... Նազարէթ աղային տղան ես հա՞, ի՛նչ հանդիպում...

– Կ'երեւայ որ հայրը կը ճանչնաս, – ըսաւ նպարավաճառը:

– Ճանչնալն ալ խօ՞սք է... եղբօր պէս էինք իրարու հետ... վա՛խ, վա՛խ, վա՛խ ... Նազարէթ աղային տղան, հոս, այս վիճակին մէջ պիտի տեսնամ եղեր... Նազարէթ աղա Խմիրեանը Բալուի էն հարուստ, էն երեւելիներէն էր, եւ ի՛նչ պատուական, ի՛նչ բարի, ի՛նչ խելացի մարդ... դուն կարծեմ պզտիկ քոյր մըն ալ պիտի ունենաս...

– Այո, – պատասխանեց Գարեգին:

– Ի՞նչ էր անունը... միտքէս ելաւ:

– Արշալոյս...

– Հա ճիշդ է, Արշալոյս էր, հիմա միտքս եկաւ, ղուսոր աղջիկ մըն էր, հօրդ ալ սիրեկանը... ճակտին մէկ կողմն ալ խոշոր պէնկ մը ունէր... էյ քոյրդ ի՞նչ եղաւ տեսնենք:

– Տարագրութեան ատեն Ռաքքա արաբ ընտանիքի մը քով էր, զինադադարէն ետքը Հալէպ բերուած է, բայց իր հետքը կորսնցուցած եմ... զինքը փնտռելու համար Յունաստանէն հոս եկայ:

– Լուր առի՞ր, որ հոս է:

– Լուր չառի, միայն երազիս մէջ երեք անգամ Արշալոյսը տեսայ, որ ինծի ըսաւ, թէ Սուրիա որբանոցի մը մէջ կը գտնուի:

– Տարօրինակ բան...

– Գրաւ կը դնեմ, որ այդ աղջիկը պիտի գտնուի, – միջամտեց նպարավաճառը:

– Այսօր ալ Պէյրութէն հոս եկած եմ, ուրկէ ալ այստեղի որբանոցները պտըտիմ ու քոյրս փնտռեմ, – ըսաւ Գարեգին:

– Մէկ տեղ կ'երթանք, կը նայինք...

– Դուք անհանգիստ մի՛ ըլլաք, արդէն պարոնը հաճեցաւ ինծի ընկերանալու...

– Անհանգի՛ստ ըլլամ, Նազարէթ աղային աղջիկը փնտռելու համար, ատ ի՞նչ խօսք է, տղա՛ս, – գոչեց Մելքոն աղա վիրաւորուած շեշտով մը, – քու հայրդ իմ ամենամեծ բարեկամս էր, եւ իրմէ շատ օգուտներ տեսած եմ... ատանկ խօսքեր եթէ ընես, զիս կը վշտացնես:

– Կը ներէք, Մելքոն աղա, ես ձեզ վշտացնել չուզեցի, – ըսաւ Գարեգին շփոթած դէմքով մը:

– Ան չէ ամա, դու հետդ բեռ չունի՞ս, – հարցուց Մելքոն աղա:

– Ի՞նչ բեռ, – հարցուց Գարեգին զարմացած:

– Պայուսակ եւ այլն:

– Պայուսակս Պէյրութ օթէլը ձգած եմ, հոս պիտի չմնամ, իրիկունը պիտի դառնամ:

– Ո՞ր օթէլն ես...

– Ծովեզերքը, Հայու մը օթէլը, Մերսինի Օթէլի:

– Հասկցայ, ի՛նչ որ է, այս իրիկուն հոս կը մնաս, վաղը կ'երթաս պայուսակդ կ'առնես ու կուգաս, քանի որ ես հոս եմ, քեզ թող չեմ տար, որ ուրիշ տեղ երթաս ... Արշալոյսն ալ եթէ գտնենք, ան ալ կ'առնենք մեր տունը:

– Շատ շնորհակալ եմ, բայց անկարելի է:

– Ի՞նչպէս անկարելի է...

– Ստիպուած եմ Պէյրութ բնակիլ:

– Պատճա՞ռ, – հարցուց Մելքոն աղա:

– Հոն ուրիշ մարդ ունիմ, չեմ կրնար թողուլ, – ըսաւ պատանին վարանոտ դէմքով մը:

– Ո՞վ... ի՞նչ մարդ...

– Աղջիկ մը, որբուհի մը, որ հետս բերած եմ Յունաստանէն:

– Ձեզի ազգակա՞ն է:

– Ոչ... Պոլսէն եկած ատեննիս շոգենաւին մէջ իրար ճանչցանք, յետոյ զինքը Աթէնք ամերիկեան որբանոց մը դրին, ուր շատ կը նեղուէր... զինքը որբանոցէն փախցուցի ու հետս հոս բերի:

Մելքոն աղա, աչքերը խոշոր բացած, զարմանքով լսեց այս խօսքերը, յետոյ գոչեց:

– Ինչե՛ր կ'ըսես, տղա՛ս, չեմ հասկընար... աղջիկը որբանոցէն փախցուցիր ու հետդ բերիր... ի՞նչպէս կ'ըլլայ ասիկա... քանի՞ տարեկան է այդ որբուհին:

– Տասնըչորս տարեկան, – պատասխանեց Գարեգին:

– Բայց ի՞նչ իրաւունքով աղջիկ մը որբանոցէն կը փախցնես:

– Ինք փափաքեցաւ, չուզեց, որ զինքը առանձին թողում Աթէնքի մէջ, որովհետեւ ես եմ իր միակ պաշտպանը եւ ես ալ ստիպուած էի Սուրիա գալ, ուստի միասին բերի:

– Բայց լսիր, որ այդ աղջիկը քու ոչ մէկ բանդ է եւ թէ շոգենաւին մէջ միայն տեսեր ես զինքը:

– Այո, բայց շոգենաւին մէջ այնպիսի բան մը պատահեցաւ, որ մեզ գրեթէ ազգական մը աւելի իրարու մօտեցուց:

(Շար. 138)

(Շար. Ա. էջէն)

«Օրինաց Երկիր» խմբակցութեան նախագահ Արթիւր Պաղտասարեան անընդունելի համարած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրաժարման վարկածը, որ վերջերս խնդրոյ առարկայ դարձած էր կարգ մը նախարարներու նշանակման հարցին մէջ իրեն եղած պարտադրութիւններու պընդումով: Ա. Պաղտասարեան աւելցուցած է թէ «Օրինաց Երկիր»ը կոչ կ'ընէ փոխզիջումներ կատարելու եւ զօրակցութիւն կը յայտնէ Ռ. Քոչարեանին:

«Իրաւունք եւ Միաբանութեան» նախագահ Արտաշէս Գեղամեան ալ երկրին վիճակը շատ ծանր նկատելով զայն բաղդատած է սուզուող նաւու հետ: Շեշտելէ ետք թէ ժողովուրդը եւ քաղաքական ուժերը համերաշխութիւն կ'ակընկալեն, «չեմ կարծում, թէ Արցախի բոլով անցած քաղաքական գործիչը (նկատի ունենալով նախագահ Քոչարեանը) հրաժարականի նման թոյլ քայլ կ'անի» եղրափակած է ան:

Հ.Յ.Դ. անդամ Դաւիթ Լոքեան ալ անկարելի չէ նկատած քաղաքական որեւէ զարգացում, ինչպէս օրինակ նախագահի հրաժարական կամ վարչապետի պաշտօնանկութիւն: Ընդգծած է բանակին ապաքաղաքականացած մնալու կարեւորութիւնը:

Համայնավարներու (ՀԿԿ) առաջնորդ Սերգէյ Բաղալեան ալ երկրին կայունութեան կարեւորագոյն երաշխաւորը համարած է Ազգային Ժողովը: Իր կարծիքով, ըստ Սահմանադրութեան, վարչապետն է որ կառավարութեան անդամներու թեկնածուներ պէտք է ներկայացնէ եւ նախագահը ըմբռնում ցուցաբերէ:

«Կայունութիւն» խումբի նախագահ Յովհ. Յովհաննիսեան նախ բացառած է որ հրաժարեալ ուժային երկու նախարարները (Ներքին եւ Ազգ. Ապահովութեան) տեղ կը գրաւեն նոր կառավարութեան մէջ ու աւելցուցած որ նախարարներու նշանակման հարցին մէջ նախագահ եւ վարչապետ պէտք է ցուցաբերեն փոխզիջումի կեցուածք, սակայն հակառակ պարագային, ինչ որ ալ ըլլայ արդիւնքը, նախագահը խոհեմութիւնը պէտք է ունենայ վարչապետը իր պաշտօնէն չհեռացնելու: «Ամէն ինչ պէտք է լուծուի Սահմանադրութեան շրջանակներում» ըսած է Յ. Յովհաննիսեան, որու այս վերջին կարծիքին համաձայն գտնըւած են անխտիր քաղաքական բոլոր ուժերը:

⁂

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

«Ես մնում եմ իմ կարծիքին՝ Հոկտ. 27-ի ողբերգութեան ետեւում կանգնած ուժ չկայ, ինձ համար ակնյայտ է նաեւ, որ Մուշեղ Մովսիսեանը չի կարող դրա կազմակերպիչը լինել» ըսած է ԱԺՄ ղեկավար Վազգէն Մանուկեան, Մամուլի Ազգ. Ակումբի կազմակերպած ասուլիսին: Ըստ Վ. Մանուկեանի, դատախազութեան այս մասին պատրաստած փաստաթուղթին մէջ կան տարօրինակ երկու կէտեր: Նախ, այն որ Մ. Մովսիսեան երաշխաւորած է յանցագործ խումբին ապահովութիւնը, իսկ երկրորդը՝ յանցագործները կը սպասէին որոշ ուժերու գալուն: Վ. Մանուկեան ըսած է թէ Մ. Մովսիսեան իր ուսումով, քաղաքական ասպարէզէն ներս գրաւած դիրքով ճապէս աւելի ցած աստիճաններու վրայ էր քան յանցագործ խումբի ղեկավար Ն. Յունանեանը, հետեւաբար չէր կրնար երաշխիք հանդիսանալ: Ինչ կը վերաբերի «չհասած» ուժերուն, Վ. Մանուկեան նըշած է «1996 թ. փորձը ցոյց է տալիս, թէ ինչ ուժեր էլ հաւաքուեն, չեն կարող հակադրուել բանակին: Իսկ ճանաչելով բանակը, ենթադրել, թէ դրա ներսում կան այս իրավիճակով շահագրգռուած եւ այն գծագրած ուժեր՝ անհեթեթութիւն կը լինէր»: Գալով նոր նշանակուած վարչապետի անձին, ԱԺՄ ղեկավարը զայն կը գնահատէ որպէս խելացի, հաւասարակշիռ անձնաւորութիւն, միանգամայն բացասական նկատելով անոր Վազգէն Սարգսեանի եղբայրը ըլլալու հանգամանքը: Աւելցուցած է թէ իրեն որեւէ առաջարկ չէ եղած այդ պաշտօնին կապակցութեամբ ու կը մերժէր «արիւնով բացուած աթոռին նստել»: Հայաստանի ներկայի քաղաքական իրավիճակը Ղարաբաղեան դատին պաշտպանութեան տեսանկիւնէն ալ վտանգաւոր նկատած է Վ. Մանուկեան ու պաշտպանած այն կարծիքը թէ Հայաստանի մէջ ոչ թէ նախագահական համակարգ այլ խորհրդարանական հանրապետութիւն պէտք է հաստատել: «Հայաստանի պետական կառուցուածքի ցաւը անձերի վրայ հիմնուած լինելն է» եզրակացուցած է ան:

⁂

2600 ԴԻԼԻՋԱՆՑԻ ԿԱԶ ՉՈՒՆԻ

Ձմրան շեմին, կազի մատակարարման համակարգին կուտակուած խնդիրներուն պատճառով, 2600 բաժանորդի կազ չի տրուիր: 1996-ին Դիլիջանի կազատար համակարգին նորոգութիւնը զանազան պատճառներով չէ ամբողջացած ու ահռելի չափերով ուժանիւթի կորուստ կ'արձանագրուի:

NICE

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

Ciné-Club
Lundi 15 Novembre à 20 h 45
Hôtel Splendid · 50,Bd Victor.Hugo, Nice
Projection exceptionnelle d'un film réalisé en 1916
Copie brute inédite (25 mn) · Sans titre · Collection anonyme privée sur le thème de
La tragédie arménienne de 1915
précédée du documentaire
ARMENIE 1900
(13 mn, 1981, réalisé par J. Kébadian, d'après le livre **Arménie 1900**, éd. Astrid, 1979)
Prix des places : 40 F
(entrée gratuite pour les membres).

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋԻ

Իրենց զարմուհիին՝ Տիկին Մաղէն Յակոբեան - Ռոյի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի Դր. Թորգոմ Աստուրեան 500 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Տիկին Ֆիլօր Սարուեան 500 Ֆր. Դպրոցասէր վարժարանին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

CONFERENCE—DEDICACES

En présence de René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

la M.C.A. a le plaisir de présenter les **ACTES** du Colloque International organisé par le **C.D.C.A.** à Paris-Sorbonne paru sous le titre

« L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS »

avec la participation de :

Hélène STRAPELIAS
Directrice des Etudes du 2nd degré de Collège

Anahid TER-MINASSIAN
Maître de Conférence honoraire à l'Université de Paris I

Maître Bernard JOUANNEAU
Avocat à la Cour d'Appel de Paris, Président de «Mémoire 2000» (sous réserve)

et Hrayr AYVAZIAN
Représentant du C.D.C.A.

le Vendredi 19 Novembre à 20h45

L'ouvrage est d'ores et déjà disponible à la M.C.A.

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՏԷՍԻՆԻ «Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

«ՊԷՕՐԷԿ»ի երեկոյթ

Կը յիշէ՞ք տեսակաւոր «պէօրէկ»ներու աւանդական երեկոյթը: Այս տարի ձեզի կը հրամցնենք հինգ տարբեր տեսակներով, հայկական խոհանոցի համեղագոյն «պէօրէկ»ները, Շաբաթ Նոյեմբեր 20-ի երեկոյեան ժամը 8.30-ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:

Մուտքը սահմանափակ է: Գին՝ 70 Ֆ.:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք_Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե'ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գինները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

MARDI
16 NOVEMBRE
1999

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.773 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.773

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐԱՄ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Նոյեմբեր 13, ժամը 18-ին ՀՀ նախագահի մամուլի քարտուղար Վահէ Գաբրիէլեան ներկայացուցած է Ռ. Քոչարեանի նոյն օրը ստորագրած հրամանագիրը՝ կառավարութեան կազմին մէջ կառուցուածքի փոփոխութիւններ կատարելու եւ նոր կազմ նշանակելու մասին: Ջնջուած է Օպերատիւ նախարարի պաշտօնը:

Նոր նշանակուած կառավարութիւնը հետեւեալ պատկերը կը կազմէ.—

- ԳԱՐԼՈՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Ազգային Անվտանգութեան (Ապահովութեան) նախարար
- ՀԱՅԿ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
Առողջապահութեան նախարար
- ԴԱՒԻԹ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Արդարադատութեան նախարար
- ԿԱՐԷՆ ՃՇՄԱՐԻՏԵԱՆ
Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարար
- ՎԱՀԱՆ ՇԻՐԽԱՆԵԱՆ
Արտադրական ենթակառուցուածքների գործունէութիւնը համակարգող նախարար
- ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆ
Արտաքին Գործերու նախարար
- ԳԷՈՐԳ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Բնապահութեան նախարար
- ԳԱԳԻԿ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆ
Գիւղատնտեսութեան նախարար
- ԱՐՄԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ
Էկոնոմիկայի (Տնտեսութեան) նախարար
- ԴԱՒԻԹ ԶԱԴՈՅԵԱՆ
Էներգետիկայի (Ուժանիւթի) նախարար
- ՇԱՀԷՆ ԿԱՐԱՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար – նախարար
- ԷԴՈՒԱՐԴ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
Գիտութեան եւ Կրթութեան նախարար
- ՌՈՒԼԱՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ
Մշակոյթի, երիտասարդութեան հարցերու եւ Սպորտի (Մարզանքի) նախարար
- ՀԱՅԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Ներքին Գործերու նախարար
- ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Պաշտպանութեան նախարար
- ՍՄԲԱՏ ԱՅՎԱԶԵԱՆ
Պետական Եկամուտներու նախարար
- ՊԱՒԷԼ ՂԱԼԹԱՂՃԵԱՆ
Սեփականաշնորհման նախարար
- ՌԱԶՄԻԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Սոցիալական (Ընկերային) Ապահովութեան նախարար
- ՍՏԵՓԱՆ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ
Վիճակագրութեան, Պետական Ռեգիստրի (Տոմարի) եւ Վերլուծութեան նախարար
- ԽՈՍՐՈՎ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Տարածքային Կառավարման նախարար
- ԵՐՈՒԱՆԴ ԶԱԽԱՐԵԱՆ
Տրանսպորտի (Փոխադրութեան) նախարար
- ՌՈՒԲԷՆ ՏՕՆՈՅԵԱՆ
Փոստի (Թղթատարի) եւ Հեռահաղորդակցութեան նախարար
- ՀՐԱՅՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Քաղաքաշինութեան նախարար
- ԼԵՒՈՆ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ
Ֆինանսներու (Ելմտական) նախարար

Արամ Սարգսեանի գլխաւորած այս նոր կառավարութիւնը կազմուած է 25 անդամներէ. Օպերատիւ հարցերու նախարարի պաշտօնին ջնջումէն (զոր կը վարէր Լէոնար Պետրոսեան) զատ տեղի ունեցած է երեք փոփոխութիւն՝ Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարար Հայկ Գէորգեան կը փոխարինուի Կարէն Ճշմարիտեանի կողմէ, Ներքին Գործերու նախարար Սուրէն Աբրահամեան՝ Հայկ Յարութիւնեանի եւ Ազգ. Ապահովութեան նախարար Սերժ Սարգսեան՝ Գարլոս Պետրոսեանի կողմէ:

Նոր նշանակուած ուժային նախարարները կադրային սպաներ են. Ներքին Գործերու նախարար Հայկ Յարութիւնեան հրամանատար-գնդապետ է, նոյն նախարարութեան ներքին զօրքերու հրամանատարն էր. ծնած է 1955-ին: Իսկ Ազգային Ապահովութեան նախարար Գարլոս Պետրոսեան 48 տարեկան է եւ կը վարէր Ներքին Գործերու նախարարութեան հետաքննութիւններու գլխաւոր վարչութեան պետի պաշտօնը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 12 / 15)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Ռ. Քոչարեանի Թիւրքմէնիստան այցը որ նախատեսուած էր Նոյեմբեր 15-16-ին, անորոշ ժամանակով յետաձգուած է: Պատճառը կառավարութեան դեռ կազմուած չըլլալն էր, մինչ քանի մը նախարարներ պէտք է ընկերանային նախագահին:

Ինչ կը վերաբերի Պոլիս ճամբորդութեան ուր Ռ. Քոչարեան ըսուած է թէ պիտի մասնակցի Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի վեհաժողովին, մտաւորականներու խորհուրդը Նոյեմբեր 12-ի յայտարարութեամբ մը դէմ արտայայտուած է հոն Ղարաբաղի հարցին քննարկումին:

Լ. ԺՈՍՓԷՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻՆ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան Նոյեմբեր 12-ին ընդունած է Ֆրանսայի դեսպանը Մ. Լէկրան որ իրեն յանձնած է Լ. Ժոսփէնի շնորհաւորական ուղերձը ուր ըսուած է թէ Ֆրանսայի իշխանութիւնները մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Հայաստանի իրադարձութիւններուն: Վարչապետը շնորհակալութիւն յայտնած է ու հաւաստած թէ պիտի շարունակէ Վ. Սարգսեանի տնտեսական ու քաղաքական գիծը ու ամէն ինչ կ'ընէ որպէսզի շուտով կայունանայ Հայաստանի ներքաղաքական վիճակը: Ան յոյս յայտնած է որ Ֆրանսա որպէս Եւրոպայի Խորհուրդի հիմնադիր հեղինակաւոր անդամ ու Հայաստանի բարեկամ երկիր, կ'աջակցի Հայաստանի անդամ դառնալուն:

ԳՈՐԻՍ – ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՄԱՅՐՈՒՂԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱՑԱԾ Է

Գորիս – Ստեփանակերտ 69 քմ.նոց մայրուղիին վերջին՝ Շուշի – Ստեփանակերտ հատուածին շինութիւնն ալ աւարտած է որ ընդհ. առմամբ 10 միլիոն 265 հազար տոլար արժած է:

Մայր ճամբուն բացման արարողութիւնը կատարուած է Նոյեմբեր 12-ին ու ժապաւէնը միասնաբար կտրած են վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեան եւ Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Վահան Տէր-Ղեւոնդեան: Իր խօսքին մէջ Վ. Տէր-Ղեւոնդեան նշած է որ այս նուաճումը իրագործումն է ԼՂՀ, Հայաստանի եւ Սփիւռքի համայն Հայութեան: Ծեշտը դրած է Լոս-Անճըլըս կատարուելիք Գ. Թէլէթոնին կարեւորութեան վրայ որու հասոյթով պիտի կառուցուի Արցախի ողնաշարը հանդիսացող հիւսիս – հարաւ՝ Մարտակերտ – Հադրութ մայրուղին, 25 միլիոն տոլար արժողութեամբ: Խօսք առած է նաեւ ԼՂՀ ԱԺ նախագահ Օլէգ Եսայեան եւ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ.ի օրհնութեան խօսքը արտասանած է Սիւնեաց թեմի առաջնորդ Աբրահամ Եպիսկ. Մկրտչեան: Օրհնութեան խօսք արտասանած է նաեւ Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Արք.: Ապա, հոգեւոր հայրերը օծած են նոր մայրուղին:

ԿԱՆԽԱՀԱՍ ՁՄԵՌ

Գեղարքունիքի մարզի Սեւլունի, Վարդենիս, Գեղամայ եւ Փամբակի լեռներուն վրայ նստած ձիւնի շերտը 25 – 30 սմ. էր Նոյեմբեր 12-ին: Օդին ջերմաստիճանը վերջին երեք օրուան ընթացքին իջած է մինչեւ զերոյէն վար 12 աստիճանի: Ծանր հարց եղած է գիւղերուն ջեռուցումը, քանի որ հեղուկ վառելիքը տակաւին չէ հասած 131 կրթական հաստատութեան:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը-Ի ՊՈԼՍՈՅ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ

Ապահովութեան ու թէքնիքի բացառիկ միջոցներ ձեռք կ'առնուին որպէս պատրաստութիւն Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Պոլսոյ վեհաժողովին որ աշխարհի մեծերը պիտի խմբէ Նոյեմբեր 18 – 19-ին: 12 հազար տոլարի հաստատուած է արբանեակային համակարգ մը որով Ապահովութեան տնօրէնութիւնը ուղղակի պիտի հետեւի վեհաժողովին:

Հսկողութեան համար հոն պիտի գտնուին 25 հազար ոստիկան եւ 8 հազար ժանտարմ. 12 հազար ոստիկան ալ դիրք պիտի գրաւեն շրջապատին մէջ:

Որոշուած է անհաճոյ պատկերներու տեղի չտալու համար այդ գօտիին մէջ մուտքը արգիլել փողոցի տղոց ու շրջուն վաճառորդներու: Օդակայանէն ժողովին վայրը տանող ճամբաները յատուկ խնամքի առարկայ պիտի ըլլան. առօրեայ մաքրութիւն սահմանուած է, ծառերը կը յօտուին, ճամբուն եզերքը կը ծաղկազարդուի:

Կը սպասուի որ 54 երկիրներու նախագահներ, կամ կառավարութեան պետեր մասնակցին վեհաժողովին. 6500-ի հասած է գլմողներու ընդհանուր թիւը: Արձանագրուած են 1500 արտասահմանեան լրագրողներ: Ժողովը նախնական հաշիւներու համաձայն 7 միլիոն տոլար պիտի արժէ երկրին ու ապահովէ 14 միլիոնի եկամուտ:

Մասնակից ղեկավարները պիտի իջեւանին 38 պանդոկներ որոնցմէ եօթը հինգաստղանի են: Այն պանդոկը որ սահմանուած է ԱՄՆ-ու նախագահին ու ընկերացող պատուիրակութեան, այդ 5 օրուան ընթացքին ուրիշ ոեւէ յաճախորդ պիտի չընդունի: Նախագահ Գլինթըն 30 ժամ ալ պիտի անցընէ Անգարայի մէջ ուր իր 250 պահակներէն զատ 4500 ոստիկան պիտի հսկէ անոր ապահովութեան:

Արդէն մանրազնին քննութիւններ կատարուած են ԱՄՆ-ու նախագահին մնալիք սենեակին մէջ, քննուած են հեռաձայնի ու ելեկտրականութեան գիծերը: Նոյնիսկ պատրաստուած է հիւանդանոց մը որպէսզի արագօրէն միջամտութիւն կատարուի եթէ ան առողջական հարց ունենայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ 452 ՄԵՌԵԱԼ, 2386 ՎԻՐԱՒՈՐ

Ուրբաթ օր, Նոյեմբեր 12-ին, ժամը 19-ի շուրջ է որ ուժգին նոր երկրաշարժ մը պատահած է Թուրքիոյ հիւսիս – արեւմըտեան շրջանը, միշտ նոյն վերնակեդրոնն ունենալով Պոլսոյ մօտ, Տիւզճէ քաղաքը որ 10 քիլոմեթր է Օգոստոս 17-ի երկրաշարժի կեդրոնէն: Ամէնէն մտահոգիչն այն է նաեւ, որ ըստ փորձագէտներու այս ցնցումը նախորդին հետեւանքներէն չէ այլ նոր երկրաշարժ մըն է որու ուժն ալ, 7,2 Ռիխթէրի բաց սանդղաչափին վրայ, աւեր գործած է արդէն իսկ աւերուած շրջանի մը մէջ: Նոյ. 15-ի հաշուեկշիռի մը համաձայն մեռեալներու թիւը 452 էր եւ 2386 վիրաւորներ կային, նաեւ հարիւր – հազարաւոր նոր անապաստան մնացած բնակչութիւն մը:

Այս անգամ, դրական երեւոյթն այն է որ Թուրքիա իր իսկ ուժերով անմիջական օգնութիւն կրցած է ապահովել, բանակ, հրշէջ, շտապ օգնութիւն, Կարմիր Մահիկ արագօրէն հասած են տեղւոյն վրայ եւ ամէն ջանք թափած վերապրողներ յայտնաբերելու համար փլատակներու տակէն: Կացութիւնը, սակայն, ողբերգական է, քանի ցուրտը սաստիկ է եւ գործողութիւնները շատ դժուար: Օգոստոս 17-էն ի վեր արդէն բազմաթիւ քաղաքներ պարպուած են ինչպէս Եալովա, Պոլսոյ ունեւոր դասակարգի ամառանոցը, Ատափազար, ուր բոլոր թաղամասերը աւերակի վերածուած են եւ մնացած բնակիչները վրաններու տակ կ'ապրին, ուր պիտի անցընեն ձմեռը:

Վախ մըն ալ կը տիրէ, ոչ միայն աղէտեալ գօտիին շրջանը, այլեւ մանաւանդ՝ Պոլիս: Արդարեւ, մասնագէտներու համաձայն նոր երկրաշարժ մը նախատեսելի

(Շար.ը Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վրաստանի Հայաշէնք ու Հայաստանին կից Ջաւախքի շրջանին մասին յաճախ կը գրուի հայաստանեան մամուլին մէջ: Նիւթը միշտ ներկայ է հայութեան հետաքրքրուած փնտռուածին համար: Այդ ներկայութիւնը մինչեւ այսօր ընդհանրապէս կը կեդրոնանար հայկական շրջանակին մէջ, փոխանցելով շրջանի հայութեան հարցերը, ակնկալութիւնները:

Այս ուղղութեամբ որոշ նորութիւն մը կը բերեն «Ազգ»ի (Հոկտեմբեր 21), ապա յաջորդ օրուան «Երկիր»ին էջերը: Առաջինին մէջ Նարինէ Դիլբարեան ուղղակի նիւթ կ'ընէ Ջաւախքի ինքնավարութեան հեռանկարը, իսկ երկրորդը տեղ տուած է Մարինէ Ավանէսեանի գրութեան որ նոյնպէս կը խօսի ինքնավարութեան պատճառած մտահոգութիւններու մասին:

Ն. Դիլբարեան կը գրէ որ ինքնավարութեան նիւթը սեղան եկած է Վրաստանի ընտրութիւններուն նախօրեակին (Հոկտեմբեր 31): Երկրին հայ բնակչութիւնը շուրջ 500 հազար է որուն 65%-ը ընտրելու իրաւունք ունի: Նախագահ Շեւարնաձէ պատասխանելով հայ լրագրողուհիին հարցումներուն, ըսած է թէ ինք բացարձակապէս վստահ է որ հայ բնակչութիւնը իր քուէները կը կեդրոնացնէ իր ղեկավարած «Քաղաքացիներու միութեան» վրայ: Յաջորդ հարցումով հայ լրագրողուհին կ'ուզէ գիտնալ թէ յաջողութեան պարագային նախագահը պատրա՞ստ է Ջաւախքին ինքնավարութիւն տալու, քանի որ Վրաստան Եւրոպայի Խորհուրդ մտնելէն առաջ ստորագրած է դաշնակցային հանրապետութիւն դառնալու պարտաւորութիւն. իսկ երկրին սահմանադրութիւնը 30 հազար ստորագրութեամբ դիմում մը րաւ կը նկատէ Խորհրդարանին մէջ այդ ուղղութեամբ օրէնսդրական նախաձեռնութեամբ հանդէս գալու: Ջաւախքի Հայերը 1997-ին իսկ հաւաքած էին 30 հազար ստորագրութիւն, որպէսզի կարելի ըլլայ Խորհրդարանին օրակարգին վրայ տեղ տալ շրջանի ինքնավարութեան հարցին: Այսուհանդերձ, հակառակ որ Խորհրդարանին գործելու շրջանը գրեթէ աւարտին հասած է, հարցը օրակարգի չէ եկած ու նորակազմ Խորհրդարանին կը մնան նախ երկրին դաշնակցային կառոյցին, ապա Ջաւախքի հայութեան ինքնավարութեան հեռանկարները:

Ջաւախքի մէջ կայ «Վիրք» անունով կուսակցութիւն մըն ալ որ անարդարօրէն չէ արձանագրուած պաշտօնապէս: Անոր նախագահներէն Դաւիթ Ռստակեան յայտնած է յստակօրէն թէ իրենց կուսակցականները կը քուէարկեն այն ուժերուն, կամ երեսփոխաններուն որոնք Խորհրդարանին մէջ Ջաւախքի ինքնավարութեան, Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումի, Ջաւախքի մէջ ազատ տնտեսական գօտի ստեղծելու հարցերը կը բարձրացնեն: Ան ըսելէ ետք թէ Վրաստանի հարաւային այդ գօտիին մէջ համախումբ ապրող շուրջ 200 հազար Հայ կայ, ինքնավարութիւնը պարտադիր անհրաժեշտութիւն կը նկատէ, քանի որ նման զանգուած պէտք է ունենայ իր ազգապահպանումը երաշխաւորող կարգավիճակ:

Իր գլխաւորած կուսակցութիւնը արձանագրելու Վրաստանի պաշտօնական օղակներուն մերժումը ան որոշ վախով մը կը բացատրէ. վախը այն է որ «Վիրք»ը Խորհրդարանի ընտրութեան մասնակցելով կրնայ բաւական երեսփոխան, նոյնիսկ երեսփոխանական խումբ ունենալ. իսկ իրենց հիմնական աշխատանքը ուղղուած է մարդու եւ ազգային փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն պաշտպանութեան:

Յաջորդ օրուան «Երկիր» օրաթերթին մէջ Մարինէ Ավանէսեան որ հայ լրագրողներու նոյն խումբով Ջաւախք գացած է, կ'ըսէ նաեւ թէ շրջանին մէջ երկրին նախագահին ներկայացուցիչը Գ. Բարամիձէ համամիտ գտնուած է հոն ազատ տնտեսական գօտի ստեղծելու: Արդէն, Ջաւախք – Թուրքիա մաքսային անցքին բացումով հետաքրքրուած է կ'ըսէ Հայաստանն ալ քանի որ առիկա կարելիութիւն կու տայ բեռները աւելի կարճ ժամանակէն փոխադրելու: Կ'ըսէ նաեւ թէ Վրաստանի նախագահը խոստացած է մաքսային եկամուտները Ախալքալաքին ձգել որ շրջանին կեդրոնն է. ատով կարելի պիտի ըլլայ ճամբաները վերանորոգել: Մինչեւ 2000 թուականը կը նախատեսուի Նինոծմինդա – Բաւրա 25 քիլոմեթրնոց հատուածը նորոգել. մէկ քիլոմեթրը կ'արժէ մօտ 250 հազար տոլար: Հոն 120 մեկավաթ հզօրութեան ելեկտրակայան կառուցելու ծրագիր ալ կայ որուն շինութեան թեկնածու ներկայացած են ֆրանսացի, ամերիկացի, գերմանացի, թուրք ներդնողներ:

Հայաստանցի լրագրողները հանդիպում կ'ունենան շրջանի հիւանդանոցին բժշկապետ Ա. Թորոսեանի հետ ալ: Ան կ'ըսէ թէ հայաշէնք այդ գօտիին մէջ վերջին երկու-երեք տարուան ընթացքին մօտ 50 տոկոսով նուազած են ծնունդները: Մահերը աւելցած են 30%-ի չափ: Հիւանդանոցը լուրջ նորոգութեան կարիք ունի լաւագոյն խնամատարութիւն կարենալ կատարելու համար:

Կայ այլ խնդիր մըն ալ որուն մասին տեղեկացուցած է Ախալքալաքի հոգեւոր հովիւը՝ Շմաւոն աւագ քահանան: Այդ խնդիրը կը վերաբերի աղանդներու գործունէութեան: Կան Եհովայի վկաներ, յիսունականներ, գալստականներ: Անոնց կազմակերպած աղօթքներուն մասնակից կ'ըլլան նոյնիսկ անչափահասները: Քահանան ալ կը սպասէ որ կաթողիկոսական ընտրութենէն ետք հարց բարձրացուի Ջաւախքի առանձին թեմ ստեղծելու մասին: Ներկայիս Ախալքալաքի միակ գործող եկեղեցին 1856-ին կառուցուած Ս. Խաչն է, մինչ շրջանին մէջ կայ 65 եկեղեցի: Բոլորն ալ նորոգութեան կարօտ վիճակի մէջ են: Քանի մը անգամ դիմած են Ս. Էջմիածին որ օժանդակութիւն տրուի եկեղեցիներուն նորոգման, բայց ի վերջոյ գործը ստանձնած են տեղացի բնակիչները:

Առաջնորդ քահանան կ'ըսէ բացէ ի բաց թէ կաթողիկոսական ընտրութեան իր քուէն կու տայ Գարեգին Արք. Ներսիսեանին, քանի որ ան խոստացած է ընտրուելէ ետք առաջին այցը տալ Ջաւախքի Հայութեան: Իսկ մինչ այդ, հոն այցելող միակ կաթողիկոսը եղած է Խրիմեան Հայրիկը:

Այսօր, մօտ երկու շաբաթ անցած է Վրաստանի ընտրութենէն: Անոր յաղթանակած է նախագահ Շեւարնաձէի «Քաղաքացիներու Միութիւն»ը: Միամտութիւն է անշուշտ Ջաւախքին տրուած խոստումներուն կիրարկութիւնը փնտռել այսքան կարճ ժամանակի մէջ: Մանաւանդ որ Ռուսաստանի սահմանային նոր կիրարկումներով, Պալին այցելութեամբ, եւլն. աւելի առաջնահերթ հարցեր կան ղեկավար օղակներու օրակարգերուն վրայ: Սակայն, ի վերջոյ, եթէ խոստումները բոլորովին քուէներու որսի մտադրութեամբ եղած բաներ չէին, վաղ թէ ուշ քաղաքական քննարկումի, վիճարկումի նիւթ պէտք է ըլլայ Ջաւախքի ինքնավարութիւնը. եթէ ոչ 200 հազար Հայերու փափաքը կատարելու, գոնէ Եւրոպայի Խորհրդարանին տրուած խոստումը յարգելու համար: Այլ խօսքով, այնպէս կը թուի թէ Ջաւախքի հարցը հեռու է անկիւն մը մոռցուելու հանգրուանէն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՐԴՆՈՒԼ ԵՒ ԵՐԴՈՒԸՆՆԱԼ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

«Քանի՛ մտնես խորը անտառին, այնքան շատ չոր փայտ կը գտնես հաւաքելիք»: Գեղեցիկ եւ խորիմաստ բացատրութիւն մը, զոր գործածել շատ կը սիրէր մեր ողբացեալ երէց եղբայրներէն Արա Գօչ, ամէն անգամ որ մոռցուած կամ անտեսուած պարագաներ լոյսին բերելու ըլլար ինչ – ինչ առիթներով, միշտ մեծ երախտապարտութեամբ ոգեկոչելով հինները, որոնք այլազան ձեւերով գեղեցիկ ու թանկագին ներդրումներ ըրած են մեր լեզուին, դարերու ընթացքին:

Մենք ալ այսօրերուն կը փորձուինք, ուրիշ ողբացեալ երէցի մը, այս անգամ աշուղական բանաստեղծ Գուրգէն Թրենցի օրինակով «ճռաքաղ»ի ելլել մեր անման լեզուի այգիին մէջ, արժէքաւոր լրագրող եւ դասախօս Փրոֆ. Ահմէտ Թանէր Գըշլալըի ապանութեան իբրեւ բողոքի եւ ընդվզումի հակազդեցութիւն՝ զանգուածներու ուխտին վերանորոգման, լաւ գաղափարարանութեան պաշտպանութեան ու հաւատարմութեան կապուած:

Ինչպէս ծանօթ է, ամէն լեզու իրեն յատուկ ձեւեր ու բացատրութիւններ ունի՝ ուխտելու եւ հաւատք տալու մասին: Եթէ զանոք հայերէնի թարգմանելու ելլենք, երեւան կուգայ այնպիսի խառնիճաղանճ մը, ուրկէ ո՛չ մէկ իմաստ ձեռք բերել կարելի կ'ըլլայ, ինչպէս կը պատահի օտար բազմաթիւ ոճերու եւ բացատրութիւններու պարագային: Մենք ալ այս առիթով կ'ուզենք «հարցաքննել» մեր լեզուն, յարմարագոյնը ընտրելու համար համիմաստ բառերուն մէջէն:

Արդարեւ, յաճախ շուարումի կը մատնուինք ընտրելու համար ամենաճիշդը կամ յարմարագոյնը՝ «երդնուլ»ի կամ «երդուըննալ»ի, կամ ալ «երդում ընել» ձեւերուն միջեւ, ինչպէս որ կը դժուարանանք որդեգրելու յարմարագոյն կամ ամենաճշգրիտ ձեւը «նստէք»ի եւ «նստեցէք»ի կամ ալ ՝«ընդունեց» կամ ոմանց կողմէ յամառօրէն գործածուած «ընդունեցաւ» ձեւին մէջ: Նման վարանումներու տեղի կուտայ յաճախ «սպասել» կամ «այցելել» բայերու գործածութիւնը՝ իբրեւ հայցական կամ տրական հոլովներու կապուած: Երբեմն ի՛սկապէս դըժուարալոյծ, քանի որ նուիրագործուած է, օրինակ ըսել՝ «ծննդավայրս այցելեցի», բայց ի փոխարէն՝ «հոն պապերուս հողակոյտին ալ այց մը տուի»:

Ասոր նման, բազմաթիւ են օրինակները կարգ մը ասութիւններու սխալ գործածութեան, ոմանք նուիրագործուած, ինչպէս՝ «մահարձան»ը, որ իրականութեան մէջ Արեւմտահայերու մօտ սխալ է, քանի որ ««բոյր»ը հաճելի հոտ մըն է, ինչպէս որ Արեւելահայերէնի մէջ կը գործածուի աւելի ճիշդ իմաստով՝ իբրեւ «մահահոտ»: Ի փոխարէն, սակայն, Արեւելահայերն ալ ունին իրենց մերժելի բացատրութիւնները: Օրինակ, ի՞նչպէս «վզակոթ» կրնանք ըսել այնքան գեղեցիկ ու շնորհալի ծոծրակի մը, երբ ան բարեձեւ կարապի մը վիզին վայելչութիւնը ունի:

Ճիշդ է, որ կարգ մը բառերու իմաստը յարաբերական կը դառնայ՝ պարագաներուն համաձայն: Օրինակ, երբ Գրնալըի նաւամատոյցը բարեկամի մը կը սպասէք, անիկա կուգայ՝ կամ «իջնելով» եւ կամ ալ «ելլելով»: Հիմա այս բացատրութիւններուն մէջ ո՞րն է ճիշդը եւ ո՛րը սխալը: Լիբանանի մէջ, օրինակ, բազմաթիւ բացատրութիւններ կը գործածուին իրարմէ տարբեր իմաստներով, ընդհանրապէս նայած տեղական բացատրութիւններուն կամ Թիքախօս Կիլիկեցիներու սովորական գործածութեամբ, երբեմն այն աստիճան իրարմէ տարբեր, որ շուարում կը պատճառէ առաջին անգամ լսողին: Այս պատճառաւ ալ անոնց մօտ «շուանը կը կտրի» կամ «օթօն կը կտրուի» եւ կամ ալ դրացիին տղկինը «մազը շինեցնելու կ'երթայ»: Իսկ այս բոլորը այնքան պարզ ու սովորական կը թուին մարդոց, որ ո՛չ ոք կը զարմանայ...:

«Ակօս»

Լէյլա ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ

Ն. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Հաուըրտ Գարակէօզեան
Հիմնարկութեան
40 տարուան նախկին տնօրէն

Լէյլան բացառիկ անձնաւորութիւն մըն էր: Ամերիկահայ մեծահարուստ մէկ հատիկ աղջիկ, ծնած դարուս սկիզբը, շրջապատուած ծնողական գուրգուրանքով եւ նիւթական հանգստաւէտութիւններով, իր մտահոգութիւնը եղած է, կանուխ տարիքէն իսկ, չքաւորին վիճակը բարելաւել:

Նկարագրին այս գիծը երկու գլխաւոր ազդակներու արդիւնք կրնայ եղած ըլլալ: Լէյլային հայրը Միհրան սովոր էր պատմել իր մանկութեան ցայտուն յիշատակներէն մէկը որ էր մօրը Սրբուհի «Հանըմ»ին հոգածութիւնը աղքատներու հանդէպ. Կիրակի առաւօտները, եկեղեցիէն դուրս ելլելու ատեն, շարուած մուրացիկներուն ո՛չ միայն ինքը լուման կուտայ եղեր, այլ տղուն Միհրանին ընել կուտայ եղեր նոյնը, հասկցնելով թէ ի՜նչի մէջ կը կայանար չքաւորութիւնը եւ թէ ո՛ր աստիճան պարտականութիւն կը ծանրանար ունեւորին՝ հասկնալու չքաւորութիւնը եւ թեթեւցնելու զայն որքան որ կարելի էր: Ու Միհրան՝ իր կարգին իր աղջկան փոխանցած է նոյն դասը, ինքն ալ կատարելով բարեգործութիւնը լայն չափով: Երկրորդ ազդակ մը Լէյլային վրայ գործած, կրնայ ըլլալ իր եղբօրը՝ Հաուըրտի կանխահաս մահը, մղելով զինքը դէպի mysticisme, եւ արհամարանք աշխարհիկ վայելքներու:

Հաուըրտի յիշատակին, 1921-ին ստեղծուած «Հաուըրտ Գարակէօզեան Հիմնարկութեան» ատենապետութիւնը վարած է Լէյլան 1929-էն սկսեալ – երբ հայրը փոխանցած է իրեն այդ պաշտօնը – մինչեւ իր մահը, 1999 Սեպտեմբեր 6: Միշտ իր քովն ունեցած է ձեռնհաս վարչական խորհուրդ մը: 1925-էն սկսած, գրեթէ ամէն տարի, Լէյլան ծնողքին հետ, երբեմն ալ առանձինն այցելած է գործունէութեան դաշտերը, մինչեւ յառաջացեալ տարիք մը: Իսկ քանի մը շաբաթ տեւող այդ այցելութիւններէն դուրս, տարւոյն մնացեալ մասը՝ Լէյլան կը վարէր վարչական խորհուրդի ժողովները, դաշտին եւ գործունէութիւններուն մասին իր իրազեկի ծանօթութիւնները ի սպաս դնելով խորհրդակցութիւններուն եւ որոշումներուն:

Այցելութիւններուն տեւողութեան, գործունէութիւններուն մօտէն կը հետեւէր. ահա՛ օրինակ մը իր հետեւողութեան խորացման աստիճանին: 1950-ական թըւականներուն, Պէյրութ իր այցելութեան ընթացքին կ'այցելէր ծովեզերքը գտնուող հայ գաղթականներու «քէմբ» մը. հոն իր տեսած թշուառութեան աստիճանէն, ընտանիքներու նողկալի պայմաններէն, ինչպէս նաեւ հայ վարժարաններու խեղճուկ վիճակէն ընդվզած, Ամերիկա վերադարձին բուռն յօդուած մը կը գրէ տեղական հայ մամուլին մէջ, նկարագրելով տեսածները եւ կոչ ընելով հայ հասարակութիւններուն, որ միջոցները հայթայթեն հայութեան եւ մարդկութեան անվայել այդ ամօթը սրբելու: Նկարագրութեան մէջ իր գործածած բուռն լեզուն հակազդեցութիւն կ'ունենայ թէ իր անմիջական շրջանակին մէջ, ուր իր հօրեղբայրն իսկ «unladylike» (տիկնոջ մը անվայել) կ'որակէ Լէյլային լեզուն, եւ թէ Լիբանան եւ Սուրիա, ուր հայ դըպրոցական պատասխանատու մը թերթի մը մէջ «Օր. Գարակէօզեանի սուտերը» վերնագրով յօդուած մը կը ստորագրէ:

Հոս հարկ է միջանկեալ բացատրել թէ Պէյրութի հայ քաղքենի դասակարգը ընդհանրապէս ծանօթ չէր գաղթականներէն ոմանց թշուառ պայմաններուն: Իրարու քիչ կ'այցելէին. «Երկաթէ կամուրջ»ը եւ «Նահր»ի ձորը կ'անջատէին իրարմէ Պէյրութի հայութեան երկու դասակարգերը: Լէյլան եւ իր տեղւոյն վըրայի աշխատողները դեր խաղացած են, 1970-ական տարիներուն, իրարու մօտեցնելու այդ երկու խաւերը:

Պարծենալ իր ըրածներովը եւ տուածներովը Լէյլան երբեք չէր ուզած. կը խուսափէր պատիւներէ եւ հանդիսութիւններէ, թէ՛ բնութեամբ եւ թէ մղուած այն մտահոգութենէն թէ ասոնք կը խլեն իր ժամանակը, զոր պարտի յատկացնել իր բարեսիրական զբաղումներուն: Իր անձնական ծախքը նուազագոյնին վերածած էր, խորհելով միշտ թէ իր մէկ քմահաճոյքին գինը կրնար կշտացնել անօթի մը:

Այս նոյն խղճմտութիւնը կը սպասէր նաեւ ուրիշ բարեկեցիկներէ. անոնց խիղճերը արթնցնող մը եղած է Լէյլան:

Յարգա՛նք իր յիշատակին:

ՍՈՒԷՏԱՀԱՅ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

ՍՈՒՐԲ ՈՒՐԲԱԹԻ ԱՂԲԻՒՐԸ

Պզտիկ Պիպուըիկի բլրակին ստորոտը, ընկուզենիներու ղալարուն ձորակին մէջ, մացառապատ քարանձաւի մը խորը՝ երկու գերեզմաններ կան քով քովի, որոնց մէջտեղէն կը բխի Սուրբ Ուրբաթի աղբիւրը:

Սուէտիոյ հրաշքի աղբիւրն է ան:

Անոր ջուրը բալասան է, կ՚ըսեն, ու կը բուժէ ամէն տեսակ հիւանդութիւն:

Քարանձաւի մուտքին վերեւ կախուած կանթեղը, որուն ձէթը բնաւ չի հատնիր, իրիկունները կը վառի, կը պլպլայ մինչեւ առաւօտ:

Ու չուրջը աճող մորենիներն ու մրտենիները ծանրաբեռնուած են իրենց ցաւին դարման հայցող տենդահարներու, լուսնոտներու եւ ղալկահար մերժուածներու ձեռքով կապուած մազի խոպոպներով ու գգեստի ծուէններով:

Ինչպէս ամէն ուխտավայր, Սուրբ Ուրբաթի աղբիւրն ալ իր աւանդութիւնն ունի Սուէտոյ մէջ:

Ու մամիկները կը պատմեն իրենց թոռներուն.–

Թէլէլիոյ դղեակին մէջ, որուն աւերակները անիծուած հարստութեան մը թըլըսըմն եղող մոգական գոհարատուփ մը կը ծածկեն, դարեր առաջ կ՚ապրէր ծերունի իշխան մը, իր աղջկան՝ Նանիտանի հետ:

Գեղեցիկ էր Նանիտան, աւելի՛ գեղեցիկ՝ քան ծովափի ապառաժներուն վրայ իրենց մազերը սանտրող հոլանի յաւերժահարսերը, աւելի՛ հրապուրիչ՝ քան Որոնդէսի դեռատի նայադները, աւելի՛ ճապուկ ու պչրոտ՝ քան «Ճերմակ ծովակ»ին համբարուները:

Բազմաթիւ նաժիշտներ կը ծառայէին իրեն եւ գեղանի երգչուհիներ կ՚երգէին ու տաւիղ կ՚ածէին իր փարթամ դահլիճին մէջ:

Բայց Նանիտան տրտում էր միշտ ու չէր ծիծաղեր, չէր ժպտեր բնա՛ւ:

Եւ եղաւ օր մը, ուր ան իր հօրը գիրկը նետուեցաւ լալագին՝ աղաղակելով.

– Հա՛յր, ես կը վախնամ, ես կը սարսափիմ իմ էութեանս պարապութենէն: Սիրտս թափուր վանդակի մը, անտէր դաշի մը, անբնակ ապարանքի մը կը նմանի: Հա՛յր, ինքզինքս առանձին ու լքուած կը զգամ. մեր դղեակը բանտ մը կը թուի ինծի: Հա՛յր, հա՛յր, ո՞ւր է, ո՞վ է այն անծանօթը, որուն ա՛յնքան կարօտով ու ա՛յնքան անհամբերութեամբ կը սպասէ հոգիս...

Ծերունի իշխանը ժպտեցաւ խորհրդաւոր կերպով: Սակայն լուռ մնաց, չպատասխանեց:

Ծերունի իշխանը խրախճանք սարքեց Թէլէլիոյ դղեակին մէջ, որովհետեւ Մեծ Բերդին երիտասարդ բդեշխը եկած էր իր աղջկան ձեռքը խնդրել ու ինքն ալ համաձայն գտնուած էր:

Նշանտուքը տեղի ունեցաւ շքեղ հանդիսութիւններով: Բդեշխին զինուորները չեփորներ կը հնչեցնէին եւ նիզակախաղեր կը կատարէին դղեակին չուրջը, իսկ ներսը, դահլիճներուն մէջ, նաժիշտները տաւիղ կ՚ածէին, դաշնուրաններով գինի կը մատուցանէին, ու կը պարէի՜ն, կը պարէի՜ն, կը պարէի՜ն ցնծագին:

Ամէնուն դէմքին վրայ զուարթութիւնը կը ճառագայթէր:

Միայն Նանիտան տրտում էր միշտ ու չէր ծիծաղեր, չէր ժպտեր բնա՛ւ:

Եւ երբ իրիկուն եղաւ, երբ երկինքը բացաւ իր անթիւ աչքերն ու խաւարը իջաւ աշխարհի վրայ, երբ դղեակի ոսկի ձեղուններէն կախուած ջահերը վառիլ սկսան ու Մեծ Բերդին բդեշխը գնովնալով քնացաւ, Նանիտան իր հօրը հետ առանձնացաւ բակի մարմարէ աւազանին եզրը, չատրուաններուն մօտ, լացա՛ւ, լացա՛ւ,.. ու հծծեց.

– Հա՛յր, էութիւնս դարձեալ ամայի կը զգամ: Մեծ Բերդի բդեշխին ներկայութիւնը չկրցաւ լեցնել սրտիս դատարկութիւնը: Հա՛յր, հա՛յր, ո՞ւր է, ո՞վ է այն անծանօթը, որուն ա՛յնքան կարօտով ու այնքան անհամբերութեամբ կը սպասէ հոգիս...

Ծերունի իշխանը ժպտեցաւ խորհրդաւոր կերպով: Սակայն լուռ մնաց, չպատասխանեց:

Ծերունի իշխանը, որ ամբողջ գիշերն անցուց խոկալով, վաղորդայնին իր աղջիկը պտոյտի ղրկեց՝ դէպի մօտակայ բլուրները, որպէսզի բնութիւնը բանայ անոր սիրտը եւ թափ տայ զգացումներուն:

Օդը զով էր եւ արեգակը պայծառ: Սարերէն եկող զեփիւռը կը փայփայէր դափնիի եւ մասրենիի պուրակները, անոնց խարշափը խառնելով սարեակներու ղալլայլիկներուն ու վտակներու կարկաչներուն:

Նանիտան մեկնեցաւ երկու աղախինի ընկերակցութեամբ, եղնիկի պէս ցատկեց ժայռէ ժայռ, անցաւ ծաղկազգեաց ձորակներէ, վայրի վարդեր ու մանուշակ քաղելով յանկուցիչ ծաղկեփունջ մը հիւսեց եւ բարձրացաւ Պզտիկ Պիպուըիկի բլրակին գագաթը:

Ու սկսաւ երգել:

– Եկո՛ւր ,եկո՛ւր, ո՛վ իմ սիրական անծանօթս, որուն ա՛յնքան կարօտով ու ա՛յնքան անհամբերութեամբ կը սպասէ հոգիս: Եկո՛ւր, սիրտս սրտիդ բաբախումին, աչքերս՝ աչքերուդ քթթումին, շրթունքներս՝ շրթունքներուդ հպումին այրող կարօտն ունին: Եկո՛ւր, դի՛ր գլուխդ հոլանի լանջքիս վրայ եւ զոյգ դէմքդ՝ դէմքս ի վար ջրվիժուող վարսերուս գիշերին մէջ, որպէսզի մեր համբոյրը ո՛չ ոքի կողմէն նշմարուի... Եկո՛ւր, եկո՛ւր ո՛վ իմ սիրական անծանօթս...

Ընկուզենիներու ղալարուն ձորակին մէջ իր գառնուկներն արածող պարմանի հովիւը հմայուեցաւ այս երգին թովիչ արձագանգէն, նետեց իր սրինգը, լքեց իր գառնուկները եւ վազեց դէպի բլրակին գագաթը:

– Ահա՛ եկայ, ըսաւ հովիւը: Իմ երազիս չքնաղ աղջիկը, ահա՛ եկայ: Ես ճանչցայ քեզ քու ձայնիդ սխրաժայլուր թրթռումէն, քու դէմքիդ հէքեաթային դեղէն եւ քու աչքերուդ կախարդող նայուածքէն: Ճանչցայ քեզ, որովհետեւ հարիւրաւոր անգամներ այցելած ես գիս՝ գիշեր ատեն, երազիս մէջ... Բայց այլեւս թոյլ չեմ տար, որ սովորութեանդ համեմատ սուրբի վերածուիս ու աներեւութանաս...

Նանիտան, որ յափշտակուած մտիկ կ՚ընէր, զգաց որ սարսուռի հաճոյական հոսանք մը կը համակէր ամբողջ մարմինը: Զգաց, որ սիրտը, իր պարա՛պ սիրտը, կը լեցուէր անհուն ու անբացատրելի քաղցրութեամբ մը, եւ կոպերը կը թուլնային, կը ծանրանային էութիւնը ողողող երկնային երանութեան մը արբշռանքէն:

Իրեն այնպէս թուեցաւ, թէ այդ հովիւը երկար ատենէ ի վեր իր երազած ասպետի ողին է, որուն մասին մտածելով հիւսած էր կրծքին վրայ սեղմած ծաղկեփունջը:

Պահ մը իրարու նայեցան անքթիթ: Ապա գրկուեցան... Իրենց համբոյրը եղաւ այնքան երկարատեւ ու այնքան սրսփեցընող, որ չկրցան նշմարել, թէ ի՛նչպէս երկու աղախիններէն մէկը դէպի Թէլէլիոյ դղեակը, իսկ միւսը՝ դէպի Մեծ Բերդը վազեց եղելութիւնը պատմելու համար:

Իրիկուան դէմ ծերունի իշխանն ու Մեծ Բերդին բդեշխը իրենց հետեւորդներուն հետ գալով աղջիկն ու հովիւը գտան Սուրբ Ուրբաթի քարանձաւին խորը, գիրկ գրկի, շրթունք շրթունքի...

Եւ խեթայեղօրէն արձակեցին իրենց աղեղները, որոնց նետերուն առաջինը Նանիտանի եւ վերջինը հովիւին սրտին մխուեցան...

...Այսպէս մեռան Սէրն ու Անմեղութիւնը, Ուրբաթ իրիկուն մը: Իշխանութեան եւ բիրտ ուժին ձեռքով:

Ու անոնց գերեզմանէն – զոր ոչ ոք գիտէ թէ ո՛վ փորեց – այն օրէն ի վեր կը բղխի Սուրբ Ուրբաթի աղբիւրը, որուն ջուրը բալասան է ու կը բուժէ ամէն տեսակ հիւանդութիւն:

Ա. ԼԷՅԼԱՆԻ

«Արծիւ»

ՕՐՈՒԱՆ ՑԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՐԲ ԹԱԹԱՐՆԵՐԸ ՆԱԽԱՆՁ Կ՚ԱՌԹԵՆ

Թաթարստան ինքնավար հանրապետութիւն մըն է Ռուսաստանի դաշնակցութեան մէջ, Վոլկայի ափին: Ունի չորս միլիոնի մօտ բնակիչ: Պետական խորհուրդը ընդունած է օրէնք մը որով 2001 Յունուար 1-էն ներկայիս գործածուած կիւրեղեան այբուբենը պիտի փոխարինուի լատինականով: Մինչեւ այդ թուականը պէտք է պատրաստուին նոր դասագիրքեր: Թաթարները հաշուած են որ 2011-ի չուրջ երկրորդական աւարտող առաջին սերունդ մը պիտի ունենան որ լատինական այբուբենով ըրած պիտի ըլլայ ուսումը: Ու այդ թուականէն սկսեալ արտօնուած պիտի չըլլայ կիւրեղեան տառերով գիրք ու թերթ հրատարակել:

Թաթարները 1917-ի յեղափոխութենէն առաջ կը գործածէին արաբական այբուբենը, յատկապէս Գուրանը կարդալու համար: 1927-ին որդեգրեցին լատինական տառերը որոնք գործածութեան մէջ մնացին մինչեւ 1939 երբ առաջին սերունդ մը հասած էր անոնցմով երկրորդական ուսում կատարած: Այն ատեն որոշուեցաւ անցնիլ կիւրեղեանին: Բնականաբար, այս փոփոխութիւնները իրենց ազդեցութիւնը ունեցան ժողովուրդին գիտակցութեան մակարդակին վրայ, պատճառ ըլլալով որ յաջորդ սերունդները նախընտրեն իրենց ուսումը ռուսերէնով ընել:

Ներկայի անցքին համար չորս պատճառներ կը տրուին: Առաջինը այն է որ կիւրեղեան այբուբենը չի բաւեր լիովին արտայայտելու թաթարերէնի ձայնական համակարգը: Ատոր համար վեց տառի յաւելում եղած էր արդէն այդ այբուբենին վրայ: Այսուհանդերձ, համոզիչ չէ այս պատճառաբանութիւնը, քանի որ լատինականին անցնելու համար պէտք պիտի ըլլայ ութ տառ աւելցնել անոր վրայ, պատշաճեցնելու համար թաթարերէնի հնչիւնային համակարգին: Երկրորդ պատճառը, կ՚ըսուի թէ թաթարերէնը համակարգչային լեզու դարձնելու ձըգտումն է: Ատոր համար ալ թերահաւատները կ՚ըսեն թէ մեծ բանի պիտի չծառայէ ջանքը, քանի որ բանակարգումի անգլերէն ծրագիրները արդէն դիւրամատչելի չեն թաթարներուն: Երրորդ նպատակը վերջ տալ է թաթարներու խօսած ռուսերէնին ու Ռուսերու խօսած թաթարերէնին փոխադարձ ներթափանցումին, ինչ որ նոյնպէս, համոզիչ փաստ չի նկատուիր: Սակայն, այս կէտերը արդարացնելու համար կը բաւէ իմանալ չորրորդ պատճառաբանութիւնը. Թաթարերէնը լատինատառ դարձնել պիտի դիւրացնէ թրքերէնին եւ Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներուն հետ մշակութային, ընկերա – քաղաքական կապերը, նաեւ վերցնէ խոչընդոտները, յատկապէս թրքախօս ժողովուրդներու հետ մշակոյթի յարաբերութիւն հաստատելու:

Հետաքրքրական է կարդալ որ ժողովուրդը բոլորովին անտարբեր է տրուած որոշումին նկատմամբ. մամուլին, գրական շրջանակներուն մէջ ալ որեւէ վիճարկում կը կատարուի հարցին մասին:

Կամ այն է որ նախապէս կատարուած փոփոխութիւններով վարժուած են շըրջան մը անդրադէտ մնալու, կամ նոյն այդ փորձառութիւնը զիրենք օժտած է անդըրադիտութիւնը յաղթահարելու յատկութեամբ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

– Բան մը չեմ հասկնար կոր ըսածներէդ, – պատասխանեց Մելքոն աղա՝ կասկածոտ դէմքով մը գլուխը օրօրելով, – ի՞նչ պատահեցաւ շոգենաւին մէջ:

– Երբ Փիրէայի մօտեցած էինք ու ամէնքս վերնայարկը հաւաքուած, այդ ործուհին երբ գլուխը կախած ծովը կը դիտէր, յանկարծ հաւասարակշռութիւնը կորսնցուց ու ծովը ինկաւ: Ապահովապէս պիտի խեղդուէր, երբ ես ալ իր ետեւէն ծովը նետուեցայ ու դժուարաւ կրցայ զինքն ազատել:

– Ապրիս, տղա՛ս, – գոչեց Մելքոն աղա, – չըսե՞ս որ այդ աղջկան ազատարարն ես եղեր... ո՞ր տեղացի է այդ որբուհին:

– Խարբերդցի է... Սուրբիկ Թաթոսեան կը կոչուի: Այդ օրէն ի վեր քրոջ – եղբօր պէս իրարու կապուած ենք...

– Հարկաւ այնպէս պիտի ըլլայ... հիմա խնդիրը պարզուեցաւ... էյ, Պէյրութի մէջ ո՞ւր թողուցիր այդ Սուրբիկը:

– Առժամեայ կերպով որբանոց մը դրի, մինչեւ որ քոյրս գտնեմ, անկէ ետքը երկքս միասին կրնանք ապրիլ:

– Ըսել է՝ դուն ապրուստի միջոց ունիս:

– Հիմակուհիմա քիչ մը դրամ ունիմ:

– Իսկ երբ այդ դրամդ սպառի՞:

– Այն ատեն կը սկսիմ աշխատիլ... ես արհեստ գիտեմ, այնպիսի արհեստ մը, որ ամէն տեղ կը բանի:

– Ի՞նչ արհեստ, – հարցուց Մելքոն աղա հետաքրքիր:

– Կօշկակարութիւն գիտեմ ու անոր շնորհիւ ապրած եմ Պոլսէն ելլելէս ի վեր:

– Կը տեսնեմ, որ աչքդ բաց տղայ մըն ես:

– Ստիպուած եմ այնպէս ըլլալ ապրելու համար:

– Բայց Նազարէթ աղա Էմիրեանի զաւկին կը վայելէ՞ կօշկակար ըլլալ:

– Հիմա Նազարէթ աղա Էմիրեանի զաւակը չկայ մէջտեղ, այլ ամէն բան կորսնցուցած որբ մը, որ կ՚ուզէ սակայն մարդ ըլլալ:

– Եւ մարդ պիտի ըլլաս, միայն թէ չեմ ուզեր, որ կօշկակարի մը քով աշկերտութիւն ընես... ատոր պէտք չունիս, հոս իմ տանս եւ իմ գործիս մէջ կրնաս ապրուստդ ճարել... արդէն օգնականի մը պէտք ունիմ եւ քենէ լաւագոյն մէկը չեմ կրնար գտնել, զաւ, իմ հին ու լաւագոյն բարեկամիս զաւակը:

– Շատ շնորհակալ եմ ձեր առաջարկութենէն եւ սիրով կ՚ընդունիմ ձեր մօտ աշխատիլ, – պատասխանեց Գարեգին, – բայց նախ պէտք է որ քոյրս գտնեմ եւ յետոյ չեմ կրնար Սուրբիկը երեսի վրայ թողուլ:

– Քոյրդ ալ քովս կ՚առնեմ, Սուրբիկն ալ, տասը ընելիք ունի՞ս եւ քեզի ալ ամիս մը ժամանակ կու տամ երթալ ամէն կողմ քոյրդ փնտռելու:

– Այն ատեն երախտապիտութեամբ կ՚ընդունիմ ձեր ըսածը:

– Հիմա երթանք որբանոցները պտըտինք...

Ու վայրկեան մը ետքը երեքը միասին ճամբայ ելան: Նախ գացին ծովեզերեայ հայկական որբանոցը, ուրկէ տնօրէնը նիհար ու չոր անձ մը, սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ իրենց, մանաւանդ որ մտերիմ բարեկամն էր թէ՛ Մելքոն աղային եւ թէ՛ Նպարավաճառին: Մելքոն աղան բացատրեց իրենց այցելութեան նպատակը:

– Զեմ կարծեր, որ մեր աղջիկներուն մէջ գտնուի ձեր փնտռածը, – ըսաւ տնօրէնը, – այսուհանդերձ քննեցէք անգամ մը:

Աղջիկները հարիւրի չափ որբուհիներ, հաւաքուեցան որբանոցի շէնքին առջեւ գտնուած ընդարձակ բակը:

Քննութիւնը հազիւ կէս ժամ տեւեց, եւ Գարեգին համոզուած զգացուց, թէ իր քոյրը այդ որբանոցին մէջ չէր:

– Հիմա երթանք անգամ մըն ալ ամերիկեան որբանոցը այցելելու, – ըսաւ

Մելքոն աղա:

– Խեղճ Միսիս Եվլլին նորէն զող պիտի ելլէ երբ որբանոց երթանք աղջիկ փընտռելու, – ըսաւ տնօրէնը:

– Միսիս Եվլլին տնօրէնուհին չէ՞, – հարցուց Մելքոն աղա:

– Այո, նոյն ինքն է:

– Ի՞նչ պատճառ ունի դող ելլելու:

– Զէ՞ք գիտէր իր պատմութիւնը:

– Բանէ մը լուր չունիմ, ընդհանրապէս որբանոց գացած եմ հանդէսի օրեր, եւ միշտ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրած է ինծի Միսիս Եվլլին:

(Շար. 139)

(Շար. Ա. էջէն)

է եւ այս անգամ Պոլիսը կը նկատուի վերնակեդրոնը, քանի «Պոլսոյ երկրաշարժը դեռ տեղի չէ ունեցած» կը վերկնուի, որովհետեւ ճեղքը կ՚անցնի Մարմարա ծովէն, ճիշդ Պոլսոյ քովը: Բնակչութիւնը սարսափի մէջ կ՚ապրի, մինչ ժողովրդական իմաստութիւնը կը ջանայ ճակատագրապաշտ ըլլալ եւ ապաւինիլ այն համոզումին, որ Պոլսոյ մէջ երկրաշարժ մը 100 տարին անգամ մը կը պատահի եւ վերջինը 1894-ին էր...:

⁂

Հայաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը իր օժանդակութիւնը առաջարկած է եւ Անգարա ընդունած է: Երեւանէն, Նոյեմբեր 14-ին, օդանաւ մը 25 փրկարարներով մեկնած է Պոլիս:

Աշխարհի ամէն կողմէ, անմիջական օգնութեան փութացին, Յունաստանը, ինչպէս նախորդ անգամ առաջիններէն եղաւ, նոյն ձեւով մասնագէտներ ղրկած են Իսրայէլ, Ֆրանսա, Մեծն - Բրիտանիա եւայլն, եւ այլն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հարաւ - արեւմտեան շրջանը, գլխաւորաբար Օտի նահանգը աղէտալի կացութեան մը մատնուեցան Նոյեմբեր 12-ին եւ 48 ժամ ետք ալ կացութիւնը չէր բարելաւուած: Տեղատարափ աննախընթաց անձրեւներ, գետակներու յորդումներ, ողողումներ ամբողջ շրջանը դժոխքի վերածեցին: Նոյեմբեր 15-ին մեռեալներու թիւը 26 էր եւ 3 հոգի ալ անհետացած էին: 1940-ին իսկ, երբ պատահած ողողումները «դարուս աղէտը» որակուեցան, պարզուած պատկերը այսքան եղերական չէր: Գիւղեր կան որ աշխարհէն կտրուած են, ելեկտրական հոսանք եւ խմելիք ջուր չկայ: Ողջ մնացած աղէտեալներու հոգեկան վիճակն ալ շատ ծանր է, շատեր ամէն ինչ կորսնցուցած են, ոչ տուն, ոչ ինչք ունին այլեւս: Տեղւոյն վրայ փութացին նախ Շիրաք, ապա՝ Շրջկնդման պետութեան զօրակցութիւնը արտայայտելու համար: Բանավէճեր ալ կը ծագին, որովհետեւ կը հաստատուի որ Շրջապատի Նախարարութեան մէկ տեղեկագիրը (1994) յայտնած էր թէ շրջանը վտանգաւոր է եւ ողողումներ ալ հաւանական բայց համկարաւոր եղած ազդարարութեանց չնութիւնները չարունակուած են:

ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ կը շարունակէ անխնայ հարուածել Չեչէնիան, բոլորովին անտեսելով միջազգային քննադատութիւնները եւ սաստկացնելով զինուորական իր գործողութիւնները: Գուտերմէսէն ետք, Նոյեմբեր 14-ին գրաւած են չէչէն ուրիշ բերդ մը՝ Բամուտ: Ռմբակոծութիւնները կը շարունակուին եւ ռումբերը կը նետուին աջ ու ձախ, ողբերգական վիճակի մատնելով բնակիչները: Պուտին չուզեր իսկ լսել բանակցութիւններու մասին, կ՚ըսէ.- «Երբեք սեղան չենք նստիր խօսելու համար ազատակներու հետ որոնք իրենք զիրենք ցուցադրեցին մեր զինուորներուն եւ հայրենակիցներուն գլխակներուն հետ»: Կը խորհի սակայն որ հիմնական փոփոխութիւններ տեղի պիտի ունենան Չէչէնիա, ուր ժողովուրդը Ռուսերու կողքին պիտի ազատագրէ երկիրը աւազակներէն:

ԿԻՊՐՈՍԻ «Թուրք Հանրապետութեան նախագահը»՝ Ռաուֆ Տէնքթաշ յետ քայլ կ՚ընէ եւ որոշեց չմասնակցիլ անուղղակի խօսակցութիւններուն Կիպրոսի Նախագահ՝ Գլերիտէսի հետ, որոնք տեղի պիտի ունենային Դեկտեմբեր 3-ին, Նիւ - Եորք, ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան ներքեւ: Ըսած է թէ խօսակցութեանց ձեւը փոխուած ըլլալով, չի կրնար մասնակցիլ: Նախատեսուած էր որ Քոֆի Անան դատ դատ տեսնուի ամէն մէկուն հետ, յետագային, Տէնքթաշ տեղեկացած է որ դէմ դիմաց պիտի ըլլայ Գլերիտէսի հետ:

ՄԱԿ-Ի մէկ օդանաւը որ մաս կը կազմէր սնունդի համաշխարհային Ծրագրին լերան մը բախած է եւ ջախջախուած է Նոյեմբեր 12-ին Քոսովօ, երբ կը պատրաստուէր էջք կատարել Փրիշթինա: 24 հոգիներէն ոչ ոք ազատած է: Միւս կողմէ, Քոսովոյի մէջ կացութիւնը ծանր է, Սերպերը, Թուրքերն ու Ռոմերը կը հալածուին եւ փախուստ ուրիշ ճար չեն գտած շրջանի մը մէջ որ կը վայելէ ՄԱԿ-ի հովանաւորութիւնը եւ անոր իշխանութեան տակ է:

ԳՐԻՖ-Ի (Ֆրանսայի Հրէական Կազմակերպութեանց Ներկայացուցչական Խորհուրդ) տարեկան ճաշին ներկայ եղան, ինչպէս միշտ, վարչապետը, կառավարութեան բազմաթիւ անդամներ, քաղաքական դէմքեր, կարդինալ Լիւսթիժէ եւ այլ անձնաւորութիւններ: Ժոսփէն պարապ ձեռքերով չէր եկած, արդարեւ յայտարարեց թէ Ֆրանսա որոշած է դրամական յատկացումներ ընել տեղահանուած Հրեաներու ժառանգորդ որբերուն կամ ամսական թոշակի կամ դրամագլուխի ձեւին տակ: ԳՐԻՖ-ը խորապէս գնահատեց այս որոշումը:

ՖՈՃԻԱՅԻ (հարաւ - արեւելեան Իտալիա) փլած շէնքին զոհերու թիւը յաւելում կրեց Մեռեալներու թիւը 62-ի բարձրացաւ եւ վրդովումը անսահման է գիւղին բնակիչներուն մօտ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Գերագոյն Ատեանը հրահանգած է որ քանդուի Պարուք Կոլտշթայնի դամբարանը :Ան, 1994-ին 29 պաղեստինցի ջարդած էր Հեպրոն, նախքան սպաննուիլը վերապրողներու կողմէ:

ՏԱՆԻԷԼ ԻՎԵՐՆԷԼ, Ֆրանսացի ծանօթ դերասանը, անձնասպան եղաւ 81 տարեկանին: Վերջին տարիներուն կը տառապէր հոգեկան ցնցումէ: Մաս կազմած է Ֆրանսական բեմերու մեծերու խումբին (Ժան Վիլար, Ժան Մարշա, Մարիա Գազարէս, Տիւլէն): Դասականներէ զատ, բազմիցս խաղացած է Ժան Անույի թատերգութիւնները:

Տիկին Մարի Պօյաճեան, մայրը,
Տիկին Նուարդ Պօյաճեան, մեծ մայրը,
Տէր եւ Տիկին Աբրահամ եւ Աղաւնի Սուֆիր եւ զաւակները, քոյրը եւ քեռայրը եւ քրոջ զաւակները,
Տիկին Մարի Պօյաճեան, հօրաքոյրը,
Պր. Գէորգ Այանեան եւ զաւակները, մօրեղբայրը եւ զարմիկները,
Տէր եւ Տիկին Նորայր Ռոզա Այանեան եւ զաւակը, մօրեղբայրը, քեռկինը եւ զարմիկը,
Տիկին Տիրուհի Զարուկեան եւ զաւակները, մօրաքոյրը եւ զարմիկները,
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն

ՍԵՐԺ-ՄԻՔԱՅԷԼ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

եղերական մահը, զոհ արկածի 24 տարեկան ծաղիկ հասակին, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 9-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 17, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղիկի նուէրները ընել Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան (UMAF):

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՖՈՒԹՊՈԼ
Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին Վալանսի Հայ Մարզականը 1 - 2 պարտուեցաւ Այաչիոյէն եւ այժմ կը գրաւէ նախավերջին (19-րդ) տեղը 14 կէտով: Գլուխն է Լիլ 44 կէտով: Վերջին է միշտ Լուհանս - Գիւփօ:

⁂

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան	
Փիթրէ Օլիէ - ՀՄԸՄ Ֆրանս	7 - 0
Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն (Իսի) - Մօ	0 - 0
Էզանվիլ - ԷՖ.Սէ Ալակս (Արնուվիլ)	2 - 1
Իէռ - Ի.Ժի.Ա. Ալֆորվիլ	0 - 8
Երախաներ (Պէնժամէն)	
ՀՄԸՄ Ֆրանս - ԷՖ.Սէ. Թէրն	3 - 3
Լիոնի Շրջան	
ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին - Փոն տը Շէրիւի	1 - 1
Իզէրի Շրջան	
ՀՄԸՄ Վիէն - Սէն Ժընի Օլ.	2 - 1
Տրոմ-Արտէշի Շրջան	
Պօմոն Վալ. - ՀՄԸՄ Վալանս	6 - 1
Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան	
ՀՄԸՄ Արծիւ - ԷՍ.Ա. Սէն Թ՚Անթուան	4 - 0

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

A l'occasion de la publication par le Comité de Défense de la Cause Arménienne des actes du colloque «Actualité du Génocide des Arméniens», et sous l'égide du Comité du 24 Avril, une **soirée-débat** est organisée par l'Association Arménienne d'Aide Sociale, l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance et le Groupement Interprofessionnel International Arménien,

le mercredi 24 novembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

Participeront à ce débat M. Meïr Weintrater, *Directeur de la Revue l'Arche* (revue du judaïsme français), Mme Hélène Strapelias, *Directrices d'études*, Mme Catherine Coquio, *universitaire*, le Docteur Yves Ternon, *écrivain historien*, M. Serge Lagauche, *sénateur du Val de Marne* et Ara Krikorian, *Président du CDCA*.

Des personnalités du monde politique, des ambassades, et des universitaires seront également présentes. C'est pourquoi, compte tenu de l'importance du débat, et de l'enlisement actuel au Sénat de la proposition de loi portant sur la reconnaissance du génocide de 1915, la participation nombreuse des membres des organisations et de leurs amis est très souhaitée.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը Շաբաթ Նոյեմբեր 20, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՏԷՍԻՆԻ «Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

«Պէօրէկ»ի երեկոյթ

Կը յիշէ՞ք տեսակաւոր «պէօրէկ»ներու աւանդական երեկոյթը: Այս տարի ձեզի կը հրամցնենք հինգ տարբեր տեսակներով, հայկական խոհանոցի համեղագոյն «պէօրէկ»ները, Շաբաթ Նոյեմբեր 20-ի երեկոյեան ժամը 8.30-ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:

Մուտքը սահմանափակ է: Գին՝ 70 Ֆ.:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՁՈՅԳԵՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ՁՈՐՍ ԾԱԳԵՐԷՆ

Տեսարաններ միջազգային եւ հայ գրականութենէն (Պէրնար Շօ, Լապիշ, Կիթրի, Այքպուրն, Պարոնեան, Օտեան...)

Բեմադրութիւն եւ խաղարկութիւն՝
ՆՈՐԱ ԱՐՄԱՆԻ
ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱՋԵԱՆ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 3, ժամը 20.30-ին

Salle CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
Métro Malesherbes

Տեղերը ապահովելու համար դիմել հետեւեալ թիւերուն.

01 - 42 - 73 - 28 - 37
01 - 43 - 76 - 67 - 37

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Էքս - ան - Փրովանսէն Պօղոսեան ընտանիքը 500 Ֆր. կը նուիրէ Հայաստան հիմնադրամին (փոխանցուած) եւ 250 ֆրանք «Յառաջ»ին Լա Թուր տ՚էկէն Արթիւր եւ Ազնիւ Հայրապետեանի (այս վերջինը 10 տարի ուսուցչութիւն ըրած է Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը) յիշատակին:

Arménie et Arméniens aujourd'hui

l'Association Culturelle des Batignolles
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite au mois de l'amitié
ARMENIE ET ARMENIENS aujourd'hui
en présence de
Madame Françoise DE PANAFIEU,
Député, Ancien Ministre,
Adjointe au Maire de Paris
Monsieur Pierre REMOND,
Maire du XVIIe arrdt de Paris

KARABAGH «un jardin noir»
Expo photos de **Jean-Martin Le Révérend**
du 15 Novembre au 12 Décembre
Vernissage: Jeudi 18 Novembre
de 18h à 21h
74, place du Docteur Félix-Lobligeois,
Tél.: 01 42 29 00 27 75017 Paris
Ouverture du lundi au samedi
de 14h à 18h
et dimanche de 10h à 15h,
fermé le mercredi.

ARMENIE ET ARMENIENS aujourd'hui
«Un peuple marqué par l'Histoire»
Conférence
Raymond KEVORKIAN
Conservateur de la Bibliothèque Nubar de l'UGAB
et directeur de recherches à l'Université Paris-III Sorbonne-Nouvelle
et **Claude MUTAFIAN**
Historien et Professeur à l'Université Paris-Nord
jeudi 2 décembre à 18h30
Mairie du XVIIe —
16-20, rue des Batignolles 75017 Paris

CHORALE KOGHTAN DE L'UGAB
dirigé par Haïg SARKISSIAN
dimanche 12 décembre à 16h30,
Eglise Sainte-Marie des Batignolles
Place du Docteur Félix-Lobligeois,
75017 Paris

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

CONFERENCE— DEDICACES

En présence de René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

la M.C.A. a le plaisir de présenter les **ACTES** du Colloque International organisé par le **C.D.C.A.** à Paris-Sorbonne paru sous le titre

« L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS »

avec la participation de :

Hélène STRAPELIAS
Directrice des Etudes du 2nd degré de Collège

Anahid TER-MINASSIAN
Maître de Conférence honoraire à l'Université de Paris I

Maître Bernard JOUANNEAU
Avocat à la Cour d'Appel de Paris, Président de «Mémoire 2000»
(sous réserve)

et Hrayr AYYAZIAN
Représentant du C.D.C.A:

le Vendredi 19 Novembre à 20h45

L'ouvrage est d'ores et déjà disponible à la M.C.A.

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17

MERCREDI
17 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·774 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.774

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 15/16)

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈՒԺՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Ազգ· Ժողովի ծանօթ դէպքերուն ընթացքին ծանրօրէն վիրաւորուած երեսփոխան Անդրանիկ Մանուկեանի առողջական վիճակը բարելաւում կ'արձանագրէ, կատարուած ծանր վիրահատութենէն ետք: «Էրեբունի» բուժարանի խնամքներու բաժնի ղեկավարը յայտնած է որ երեսփոխանը մեծ հաւանականութեամբ այս շաբաթ կ'ելլէ բուժարանէն, իսկ յետագային պէտք է ենթարկուի փլաստիք գործողութիւններու: Նոյնպէս, բուժումը իր տունը կը շարունակէ երեսփոխան Էռմոն Ծատուրեան, որ կը գտնուէր «Շտապ օգնութեան» կեդրոնը: Ուղեղային վիրահատութեան ենթարկուած էր:

⁂

«ՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ» ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՊԱՀԱՆՋԵԼ ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

Ազ· փոխ–նախագահ եւ «Միասնութիւն» խմբակցութեան անդամ Տիգրան Թորոսեան «Արմէնփրէս»ին ըսած է թէ գլխաւոր դատախազին հրաժարականը պահանջող իրենց վերջին յայտարարութենէն ետք նոր յայտարարութիւն չէ հրապարակած, ուրեմն «ուժի մէջ է մնում գլխաւոր դատախազի հրաժարականի պահանջը»: Քաղաքական շրջանակներուն մէջ արդէն կը շրջին նոր անուններ:

⁂

ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԵՐԱՇԽԻՔ

Արտաքին նախարար Վարդան Օսկանեան Ուաշինկթըն այցելութեան օրերուն հանդիպում ունեցած է Համաշխարհային Դրամատան նախագահ Ճ· Վոլֆէնսոնի հետ: Ան ընդգծելէ ետք թէ Համաշխարհային Դրամատունը կը շարունակէ աջակցիլ Հայաստանի տնտեսական զարգացման ու աղքատութեան նուազեցման, աւելցուցած է որ ԼՂՀ կնճիռի կարգաւորումէն ետք Դրամատունը յաւելեալ միջոցներ կը դնէ թէ Հայաստանի եւ թէ Ազրպէջանի տրամադրութեան տակ ու նշած թէ աջակցութեան այս ռազմավարութիւնը պէտք է նպաստէ ԼՂՀ խաղաղութեան համաձայնագրի ստորագրութեան:

⁂

ԱՋ ՈՒԺԵՐԸ ԼՂՀ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

21–րդ Դար, Լիպերալ Դեմոկրատական Կուսակցութիւն, Ազատութիւն, Քրիստոնեայ Դեմոկրատական Միութիւն, Պահպանողական, «Նոր Ուղի», Շամիրամ միացեալ յայտարարութիւն մը կատարած են ԼՂՀ հարցին մասին ուր ըսուած է, ի մէջ այլոց՝ «1992 թ· սկսուած՝ Լեռնային Ղարաբաղի խաղաղ կարգաւորման Օ·ԷՍ·Սէ·Ը· բանակցային գործընթացը շարունակում է մնալ փակուղում: Այն, ըստ էութեան, փոխարինուել է կասկածելի նպատակներ հետապնդող շփումներով, որոնց հետեւանքով ԼՂՀ–ն դուրս է մղուել բանակցային գործընթացից եւ հակամարտութեան սուբյեկտից վերածւում է հակամարտութեան օբյեկտի, իսկ ԼՂ հիմնախնդիրը վերափոխւում է Հայաստան–Ադրբեջան հակամարտութեան»: Յայտարարութեան հեղինակներուն կարծիքով, ստեղծուած իրավիճակը պահպանելու իշխանութիւններու ջանքերը Հայաստանը կ'առաջնորդեն խորացող կղզիացումի: Անոնք թելադրած են որպէս ներկայի փակուղիէն միակ ելք, վերսկսիլ Օ·ԷՍ·Սէ·Ը–ի բանակցութիւնները, Պոլսոյ վեհաժողովին իսկ:

⁂

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ ՇԷՆՔԻՆ ՄԷՋ ՊԱՅԹՈՒՑԻԿ ԾՐԱՐ ՄԸ ՎՆԱՍԱԶԵՐԾՈՒԱԾ

Նոյ· 15 ժամը 14·30–ին, անծանօթ մը հեռաձայնելով Ազգ· Ժողովի նախագահի խորհրդականին, յայտնած է թէ Ազգ· Ժողովի շէնքը ռումբ մը զետեղուած է: Ներքին գործերու եւ Ազգ· Ապահովութեան նախարարութիւններու ուժերը անմիջապէս փութացած են նշեալ վայրը ու ներսինները դուրս հանելով շէնքը խուզարկած յատուկ շուներով: Ժամը 17–ին նիստերու դահլիճին մէջ յայտնաբերուած է պայթուցիկ ծրար մը: Հաստատուած է որ պարզապէս ձայնալուսային պայթուցիկ մըն էր, եւ վտանգաւոր որեւէ յատկանիշ չունէր: Յարուցուած է քրէական գործ:

⁂

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԴԵՍՊԱՆ ԿԱՍՊՐԶԻԿԻ ՀԵՏ ՏԵՍԱԿՑԱԾ

Նոյ· 11–ին ԼՂՀ նախագահ Արկադի Ղուկասեան ընդունած է Օ·ԷՍ·Սէ·Ը· ներկայի նախագահի անձնական ներկայացուցիչ դեսպան Անճէյ Կասպրշիկը: Ան նախագահին ներկայացուցած է հերթական դիտարկման արդիւնքները: Քննարկած են կնճիռին խաղաղ կարգաւորման, բանակցութիւններու վերսկսման, հրադադարի պահպանման առնչուող հարցեր:

⁂

ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ՇԻՐԱՔ ՀԵՌԱՁԱՅՆԱՅԻՆ ԶՐՈՅՑ

Նոյ· 14–ի գիշերը, Ռ· Քոչարեան հեռաձայնով խօսակցութիւն մը ունեցած է Ժ· Շիրաքի հետ: Ֆրանսայի նախագահը իր անվերապահ զօրակցութիւնը յայտնած է Հայաստանի նախագահին: Երկկողմ յարաբերութիւններու պարգած պատկերին քննարկումէն ետք յատուկ ուշադրութեան արժանացած է ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման տեսանկիւնէն Օ·ԷՍ·Սէ·Ը·–ի Պոլսոյ վեհաժողովի նիւթը: Անոնք որոշած են հոն առանձին հանդիպում ունենալ:

⁂

ԵԼՑԻՆ – ԱԼԻԵՒ ՀԵՌԱՁԱՅՆԱՅԻՆ ԶՐՈՅՑ

Հեռաձայնային խօսակցութեամբ Ալիեւ գնահատած է ղարաբաղեան խնդրին կարգաւորման գործընթացը: Ելցին ալ յոյս յայտնած է որ Հայաստանի հետ այդ ուղղութեամբ քաղաքական երկխօսութիւնը կ'ամրապնդուի: Անոնք շօշափած են նաեւ Ռուսաստանի եւ Ազրպէջանի միջեւ անցագրի առժամեայ դրութեան ըստեղծման հարցը: Այս մասին Ելցին ըսած է թէ այս միջոցառումը առժամեայ է եւ նպատակն է կանխել տարբեր երկիրներէ ահաբեկիչներու Չէչէնիա թափանցումը: Ալիեւ յայտնած է որ Ազրպէջան Ռուսաստանի հետ համագործակցութեան ամուր գիրք որդեգրած է:

ՇԻՐԱՔ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ

ԿԱՄ՝ ԽՈՒԼԵՐՈՒ ԶՐՈՅՑ

Մարսէյլ կատարած իր այցելութեան առթիւ, Ժագ Շիրաք հարցապնդուած է, Նոյեմբեր 12–ին, շրջանի ընտրեալներու հետ հանդիպումի մը ընթացքին, տոքթ· Փիէր Մաչոյեանի կողմէ (անդամ «Ապրիլ 24 Կոմիտէ»ի):

Փ· Մաչոյեան խօսքն ուղղելով նախագահին, ըսած է.– «Ծերակոյտի փոխ–նախագահ Ժան–Գլօտ Կօտէնի ներկայութեան է որ ձեզի կը դիմեմ յանուն մեր համայնքին, այնպէս ըսել որ 1998 Մայիս 29–ին Ազգ· Ժողովի քուէարկած օրէնքի առաջարկը հայկական ցեղասպանութեան մասին, վերջապէս վաւերացուի Ծերակոյտին կողմէ»:

Ու Շիրաք կը պատասխանէ.– «Գիտցէք որ մեծ հիացում ունիմ Հայաստանի եւ իր նախագահին՝ Ռոպէր Քոչարեանի հանդէպ: Կ'ուզեմ որ այս խօսքիս թարգմանն ըլլաք հայ գաղութին մօտ: Հակամարտութեան կարգադրութիւն կրնայ ըլլալ միայն այն ատեն, երբ խաղաղութիւն տիրէ Կովկասի այդ շրջանը եւ ուշադրութեամբ կը հետեւիմ Ռ· Քոչարեանի տարած աշխատանքին նախագահ Ալիեւի հետ: Կրնամ ըսել, եթէ չեմ սխալիր, որ շօշափելի արդիւնքներ պիտի յայտնուին մինչեւ տարւոյս վերջ: Հարկ է քիչ մըն ալ համբերել»: Տոքթ· Մաչոյեան կ'ըսէ թէ գիտենք համբերատար ըլլալ, բայց, կը կրկնէ իր հարցումը Ծերակոյտի վերաբերեալ: Շիրաք կը շարունակէ.– «Լսեցէք, ինչ որ կ'ըսեմ: Քիչ մըն ալ համբերութիւն: Հարկ է որ խաղաղութիւն հաստատուի Հայաստանի, Ղարաբաղի եւ Ազրպէջանի միջեւ, վերջը ամէն ինչ աւելի արագ կ'ընթանայ…»:

⁂

Խուլերու այս զրոյցը յիշեցուց մեզի Ժորժ Մառշէն որու հետ լրագրողներու հարցազրոյցները շատ «համով» էին: Ժ· Մառշէ երբեք չէր պատասխաներ եղած հարցումին ու երբ լրագրողը առարկէր.– «Բայց իմ հարցումս չէր», Մառշէ վճռական կը պատասխանէր՝ «Բայց, իմ պատասխա՛նս է»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Պ. ԳԼԻՆԹԸՆ. – «ԹՈՒՐՔԻԱ ԻԱ. ԴԱՐՈՒ ԲԱՆԱԼԻ ԵՐԿԻՐՆ Է»

ԱՄՆ–ու նախագահը որ Եւրոպայի ապահովութեան ու տնտեսական գործակցութեան կազմակերպութեան (Օ – ԷՍ – Սէ – Ը) Պոլսոյ վեհաժողովին նախօրեակին պաշտօնական այց մը կը կատարէ Թուրքիա, Նոյեմբեր 15–ին ելոյթ ունեցած է երկրին Ազգային Ժողովին բեմէն: Գլինթըն կրկնած է թէ Թուրքիա ԻԱ· դարու ուղղութիւն ճշդող երկիրներէն ըլլալու ամէն առեւլ ունի եւ թէ «ժողովրդավար ու յաջողած» Թուրքիա մը կրնայ ինքն իրեն արտօնել Եւրոպայի Միութեան անդամ ըլլալու բոլոր յոյսերը: Առով հանդերձ, Գլինթըն «բարեկամական թելադրութիւններ» ալ ըրած է Անգարայի, արտայայտութեան ազատութեան սահմանները ընդարձակելու, քրտական հարցին, կուսակցութիւն փակելու եւ այլ բազմաթիւ նիւթերու մասին:

ԱՄՆ–ու նախագահը չէշտած է նաեւ շրջանի կայունութեան ապահովումին մէջ Թուրքիոյ բանալի դերը, այդ ճամբուն վրայ իր երկրին անվերապահ նեցուկին թարգմանը ըլլալով: Ան ըսած է թէ միասնաբար կրնանք լաւագոյն ապագայ մը ստեղծել: Ան ըսած է թէ միասնաբար կերտուելիք ապագային Թուրքիա առաջին քայլերը պիտի առնէ ժողովրդավարութեան խորացումով· շեշտած է թէ տարբեր մշակոյթներ, գաղափարներ ու հաւատքներ պէտք է նկատուին որպէս ուժի աղբիւր: Ան մեծ գովեստներով յիշած է Թրքական Հանրապետութեան հիմնադիրը, զայն համեմատելով Ճ· Ուաշինկթընի հետ:

Պ ·Գլինթըն նոյն օրը կարճատեւ տեսակցութիւններ ունեցած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին ու վարչապետին հետ, յայտնելով որ ԱՄՆ որոշած են մէկ միլիառ տոլարի օժանդակութիւն կատարել, երկրաշարժի աղէտին հետեւանքները դարմանելու համար: Թէ՛ այս լուրը, թէ Թուրքիան մեծարող անոր արտայայտութիւնները մեծ ու արդար գոհունակութիւն պատճառած են թրքական շրջանակներու:

⁂

«Մարմարա» (Նոյ. 16) կը հաղորդէ թէ Գլինթըն – Տէմիրէլ հանդիպումին նիւթ (Շար·ը Դ· էջ)

Ազրպէջան Ռուսաստանի հետ համագործակցութեան ամուր գիրք որդեգրած է:

⁂

Ս· ԲԱԲԱՅԵԱՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

«Անլուրջ ու անիմաստ մարդկանց ասածները, ովքեր իրենց քաղաքական նպատակների համար անձեր են խառնում, թէ երկու եղբայր (նկատի ունի ինք եւ Վազգէն Սարգսեան) մէկը միւսի վրայ կարող է զէնք բարձրացնել կամ սպաննելու պատուէր տալ, ես համարում եմ անբարոյականութիւն» ըսած է ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեան, Հոկտ· 27–ի արիւնալի դէպքերուն իր անունին առնչութեան կապակցութեամբ: Ան բացարձակապէս հերքած է այն պնդումները թէ Ազ· ձերբակալուած երեսփոխան Մուշեղ Մովսիսեան իր կողմէ գրութիւն փոխանցած է յանցագործ խմբակին պետ Նայիրի Յունանեանին: «Այս ամէնն արւում է, որ ես չմտնեմ Հայաստանի ներքին քաղաքական դաշտ, թէեւ բոլորին էլ յայտնի է, որ ՀՀ ներքաղաքական կեանքին ես չեմ խառնւում» աւելցուցած է Ս· Բաբայեան, նախքան եզրափակելը թէ անհաւանական չէ որ կանչուի ՀՀ գլխաւոր դատախազութիւն եւ շեշտած է թէ ինք կը ներկայանայ:

Պատասխանելով Ղարաբաղեան խնդրին կարգաւորման զարգացումներուն մասին հարցումի մը, թէ արդեօք բանակցութիւններու ընթացքին ազատագրուած տարածքներու յանձնումի խօսք եղա՞ծ է, ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարարը սապէս պատասխանած է.– «Զինուորականները սովորաբար ազատագրում են, բայց հող չեն յանձնում»:

⁂

ՄԱՀ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ՓՈԽ – ՆԱԽԱՐԱՐ Հ· ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

Նոյեմբեր 12–ին 67 տարեկանին մահացած է Պաշտպանութեան նախկին փոխ – նախարար Հրաչեայ Անդրէասեան: Ծնած էր Կրասնոդար, Արեւմտահայաստանէն տարագրուած ընտանիքի մը մէջ: Զանազան պաշտօններ վարած էր խորհրդային բանակին մէջ 1993 – 1994 Հայաստանի Պաշտպանութեան փոխ – նախարար էր եւ սպայակոյտի պետ: Կարեւոր դեր ունեցած էր բանակին կազմաւորման ու սահմաններու ապահովութեան ամրապնդման գործին մէջ:

ՕՐՈՒԵՍՏ

ՏՈՄԻԷ ՔԱՒԱՐԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ ԿՈՒ ԳԱ՞Յ

Արդարութիւն բառը վերջերս քանի մը առիթներով գործածուեցաւ Օնորէ Տոմիէի (1808 – 1879) վերակոչման առթիւ, անարդարօրէն ստորադասուած արուեստագէտին։ Աւելի որքան mea culpa մը եւ իրեն նկատմամբ տակաւին մինչեւ մօտիկ անցեալը ցոյց տրուած անտեսումն ու վանումը կ'արտայայտէ, նոյնքան կը հաստատէ թէ իր արուեստն ու անձը երկար ատեն խանգարած են կամ անհանգըստացուցած պահպանողական, քաղքենի եւ իշխող դասին գէթ մէկ մասը, ինչպէս եւ նկարչական հնաոճ եւ դասական ճաշակը։ Այսպէս, քանի տարի առաջ, իր մահուան հարիւրամեակը շատ անշուք անցաւ ու ան կրկին անտեսուած մնաց եւ քիչ ուշադրութիւն գրաւող անկիւն մը գրուեցաւ, հարեւանցի, մասնակի եւ երկչոտ հաս ու կէնտ ձեռնարկներով, եթէ լաւ կը յիշենք։

Տոմիէի մե՞ղքը. ընկերութեան յոռի երեսները անխնայ ձաղկել եւ անիրաւուածներու, ճնշուածներու կողքին ըլլալ, անոնց դատին պաշտպան կանգնիլ, յատկապէս իր երգիծանկարներով։ Սակայն, եթէ գոյութիւն չունենային իր գեղարուեստական տաղանդն ու նկարչական նորարար տեսլները պարունակող աշխատանքը (որ, ի մէջ այլոց, երգիծանկարը կը դարձնէ նաեւ նկարչութիւն), հաւանաբար ան ինքզինք պարտադրէր գլխաւորաբար որպէս եզակի երգիծանկարիչ մը՝ ու արուեստի պատմութեան մէջ չգրաւէր իր պատուանդանը, որպէս ԺԹ. դարու մշակութային կարեւոր դէմքերէն մէկը, բայց ցայսօր թերագնահատուած։ Այս ցոյց կու տան, օրինակ, քառորդ էջէն պակաս յօդուածը «Լը Մոնտ»ի մէջ լոյս տեսած, էջին վարի ձախ անկիւնը (մինչ նոյն թերթը երբեմն լման կամ կէս էջ կը յատկացնէ նուազ կարեւոր կամ մինչեւ իսկ ժամանակավրէպ արուեստագէտներու) եւ «Լիպերասիոն»ի մէջ հրատարակուած գրութիւնը, որուն մէջ քննադատուհին մակերեսայնութեամբ եւ նկարչական մեծղի անգիտութեամբ Տոմիէն կը վանէ որպէս անհետաքրքրական նկարիչ ու զայն նկատի կ'ունենայ միայն իբր փորագրող, վիմատիպերու հեղինակ, լրագրող։ Ըստ երեւոյթին, Տոմիէի տակաւին կը պայցի քաւարանէն լիովին դուրս գալ...։

Տոմիէ նկարչական արարման կը ձեռնարկէ քիչ մը ուշ, 1840-ական տարիներու թերեւս վերջերուն, գծանկարչական մեծ հմտութիւն ձեռք բերելէ ետք։ Ասոր կ'ընկերանան սուր աչք մը, թէ՛ զուսպ ու համակրելի եւ թէ՛ զգետնող հեգնանք մը (ըստ իր ներկայացնելիք բնանիւթին), որ մարդկային անհամար դիրքաւորումներ կը կապէ, որոնք վիճակ, մտածում եւ ներաշխարհ կ'արտայայտեն ու տիպարներու հսկայ շարք մը կը կազմեն որով, իրաւացիօրէն, ինք կը բաղդատուի Օնորէ տը Պալզաքի։ Տոմիէ մարդկայնական իրապաշտ մըն է, բայց իր զգայականութեամբ նաեւ վիպապաշտ մը, իր իւղանկարներուն մէջ տիրող խորհուրդով եւ թեթրական մթնոլորտով։ Աւելին, Տոմիէ իր նկարչութիւնը կը կառուցանէ հիմք ունենալով անցեալի վարպետներէն յատկապէս Ռամպրանթը եւ Ֆրակոնարը, մինչ իր կարգ մը նկարներուն ողբերգականութիւնը, ուժականութիւնն ու թատերականութիւնը մեր միտքը կը տանին Թինթորէթթոյի, վենետիկեան ԺԶ. դարու նկարչութեան հսկաներէն մէկուն։ «Ժողովուրդին Ռամպրանթը» կոչուած Տոմիէի, կը վերամշակէ հոլանտացի ռահվիրային ստուերալոյսի դրոյթը, երբ լոյսը կը կեդրոնացնէ տուեալ կէտի մը վրայ, ինչ որ ոգեկան, խոհական եւ ըզգացական խտութիւն կու տայ իր իւղանկարներուն։ Ասով ինք ձեռք կը բերէ նկարչական մթնոլորտ մը որ եզակի կը մնայ իր ժամանակաշրջանի արուեստին մէջ։ Այս տեսլներու կողքին, վրձնահարուածին անխախտօրէն ազատ կիրարկումն ու լայն շունչը կը մատնանշեն որ ԺԸ. դարու նկարչութեան կարեւոր ներկայացուցիչներէն Ֆրակոնարի որդեգրած ուղին անհետեւանք չէ մնացած։

Տոմիէ կ'այժմէականացնէ այս բոլորը եւ յաւելեալ սլացք կու տայ նկարելակերպի ազատութեան, ըստ որուն նկարչականօրէն աւելի հեռու կ'երթայ քան իրեն ժամանակակիցները Տըլաքրուա, Գուրպէ, Միյէ եւ ուրիշներ, քանի որ արտայայտչական նոր տարերք մը կ'առաջադրէ, որուն ընկալումը իր որոշիչ հետեւանքը պիտի ունենայ Ի. դարու առաջին շրջաններու նկարչութեան վրայ, անցնելով Սէզանէն, Տըկայէն եւ Վան Կոկէն։ Այսպէս, Գուրպէի թանձր, վիպականացած եւ երբեմն կանոնապաշտութեան մօտեցող իրապաշտութիւնը, Միյէի գեղջկական բայց աւանդապաշտ իրապաշտութիւնը, բաղդատած Տոմիէի քաղաքային իրապաշտութեան, նկարչականօրէն չեն նուաճեր այն լրութիւնն ու նորարարութիւնը, որոնք կը յատկանշեն Տոմիէի աշխատանքը։ Այս առումով, եթէ ինք մէկ կողմէ ցոյց կու տայ իր փարումը դասական նըկարչութեան կարգ մը երեսակներուն, միւս կողմէ, ծաւալներու, գիծերու, վրձնահարուածի եւ կատարման մարզերուն մէջ նորարար քայլեր կ'առնէ եւ, զինք կանխող ոեւէ նկարիչէ աւելի, հիմը կը դնէ կիսաւարտ – աւարտածի նկարչութեան, որով նկարչական եւ արարման ինքնաբխութիւնն ու արտայայտչականութիւնը առաջնակարգ հանգամանք կը ստանան, արուեստագէտին նկարչական անմիջական յոյզն ու տենդը պարզող։

Իսկ ծաւալներու ծիրին մէջ, Տոմիէ երբեմն զանոնք կը պարզեցնէ, մանրամասնութիւններ ջնջելով, մակերեսները կորացնելով եւ անոնց ցցունութիւնը շեշտելով, ինչ որ իր կարգին իր արձագանգը կը գտնէ Սէզանի մօտ եւ, ասոր ընդմէջէն, Ի. դարու արուեստին մէջ, յատկապէս քանդակագործութեան։ Կայ նաեւ գիծի պարագան։ Տոմիէ սեւ գիծերը կ'օգտագործէ թէ՛ որպէս շրջագիծ եւ թէ՛ որպէս շեշտ, դիմային, մարմնական կամ այլ ձեւ – կառոյցներ ակնյայտող, բան մը որ, տասնամեակներ ետք, հիմնական կիրարկում պիտի դառնայ Վան Կոկի, Կոկէնի եւ «Նապի» շարժումի նըկարիչներուն մօտ։ Նոյնիսկ իր այն նըկարները, որոնք մտերմիկ մթնոլորտ ու տեսարան կը պատկերեն, կը կանխեն «Նապի»ներէն ոմանց որդեգրած ուղղութիւնը։ Ասոնց կողքին, Տոմիէ նաեւ հիմը կը դնէ բողոքարկու արուեստին, առանց իյնալու ուռուցիկ քարոզչութեան մէջ, որ լայն կիրարկում գտաւ մեր դարաշըրջանին։

Այս բոլորը կը հաստատէ թէ Տոմիէ մեծ նկարիչ մըն է, աւելին քան այն ինչ որ կը կարծուի, հակառակ իր նկարներու ոչ մեծ թիւին ու անոնց ջախջախիչ մեծամասնութեամբ փոքր եւ միջակ չափերուն. քանի որ ինքզինք պարտադրողը, ի վերջոյ, նկարչական լեզուին զօրութիւնն է եւ անոր նորարարութիւնը։ Այս առումով, ինք շուքի մէջ կը ձգէ այս օրերու Կրան Փալէի իր դրացին, Շարտէնը։ Ան որ նկարչական լեզուի գերակայութեան գիտակցութենէն կը մօտենայ, այս բաղդատականին պիտի չզարմանայ...։

ՇԱՀԱՐԱԶ

ՆՈՊԷԼԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ 1999-Ի ՄՐՑԱՆԱԿԱԿԻՐԸ

ԴԱՐԱՎԵՐՋԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ «ԹԻԹԵՂԵԱՅ ԹՄԲՈՒԿԸ»

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՊՐՈՂ ԳՐԱԳԷՏ ԿՈՒՆԹԸՐ ԿՐԱՍԻ «ՀԵԳՆԱԽԱՌՆ ՍԵՒ ԱՌԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏԿԵՐԵՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԴԻՄԱԳԻԾԸ»

Կ'ենթադրուէր, որ այս տարի Նոպէլեան Գրականութեան մրցանակը շնորհուէր ասիացիի մը։ Սակայն Շուէտական Ակադեմիան եւրոպացի գրագէտի մը պարգեւատրումով փակեց ներկայ դարը, այնպէս ինչպէս սկսած էր զայն, 1901-ին, Նոպէլեան Առաջին մրցանակը շնորհելով ֆրանսացի գրագէտ Սիւլի Փրիւտոմի։ Կրաս տարիներէ ի վեր թեկնածու էր այս մրցանակին։ Անոր տիտանական դերը համաշխարհային գրականութեան մէջ, զայն յատուկ ընտրութեան մը վերածած էր Նոպէլեան մրցանակներու բաշխումը գլխաւորող ակադեմիային համար, որ սովորաբար գրականութեան մրցանակակիրին անունը կը յայտարարէր Հոկտեմբերի սկիզբը։ Այս տարի դատական կազմը կարիք չզգաց յաւելեալ ժողովներ գումարելու, վերջնական որոշում մը կայացնելու համար։ «Լուրջ տարակարծութիւններ չկային։ Ընտրութիւնը դիւրին էր», *բացատրեց ակադեմիային մշտական քարտուղարը։ Հետեւաբար գրականութեան մրցանակին յայտարարութիւնը կատարուեցաւ Սեպտեմբեր 30-ին։*

«Ասիկա մեծ ուրախութիւն է ինծի համար, ոչ միայն ինծի, այլեւ՝ ամբողջ գերմանական գրականութեան համար, որ ինծի հետ պատիւի կ'արժանանայ», *յայտարարեց Կունթըր Կրաս, խումբ մը թղթակիցներու դիմաց, պալթեան Լիւպէք նաւահանգիստին վրայ գտնուող իր աշխատավայրին գրենատան մէջ, ուր իր պարգեւատրումը կը տօնէր իր կնոջ հետ։*

Հազարամեակի վերջին մրցանակակիրը՝ Կրաս արծարծած է 20-րդ դարու կարգ մը գլխաւոր հարցերը, ինչպէս՝ նացիական ժամանակաշրջանին ապրուած տառապանքներն ու անոր յաջորդած յոյսի ու հաշտութեան բնաբանները։ Շուէտական Ակադեմիան Կրասը գովաբանեց իր «հեգնական եւ զարմանահրաշ առակներուն համար, որոնք կը պատկերեն պատմութեան մոռցուած դիմագիծը», *ինչպէս կ'ըսէր մրցանակին յայտարարութիւնը։*

Կունթըր Կրաս Նոպէլեան մրցանակին արժանացաւ Գերմանիոյ 20-րդ դարու տագնապները արծարծող իր գործերուն համար։ Ան յայտարարեց, թէ կը հասկնար Գերմանացիներուն նոր սկիզբ մը ապրելու ցանկութիւնը։

«Այս փափաքը գոյութիւն ունի եւ հասկնալի է։ Ունինք մեր պատմութիւնը, որ յաճախ վերապատմուած է եւ այժմ աւարտած է։ Սակայն պատմութիւնը կանգ պիտի չառնէ 2000 թուականին։ Ունինք մեր անցեալը եւ պարզապէս պէտք է գիտնանք ապրիլ անոր հետ։ Բռնի աշխատանքի լծուած վերջին ստրուկները իրենց հատուցումը կը պահանջեն, ինչպէս իրենց իրաւունքն է, եւ կը տեսնեն, թէ գերմանական ճարտարարուեստը որքան անճարակ է իրենց իրաւունքները փոխատուցելու մէջ։ (*Ակնարկութիւնը կը վերաբերի նացիներու օրով իբրեւ ստրուկ ծառայած Հրեաներու եւ այլ գերիներու*)։ Ճիշդ չէ, որ զաւակներս եւ թոռներս (*որոնք բազմաթիւ են*), խարան մը կրեն, որովհետեւ գերմանացի են։ Սակայն պատերազմէն ետք ծնած այս սերունդը պարտաւոր է ուշադիր ըլլալ, որ անցեալը անգամ եւս չկրկնուի», *յայտարարեց Կունթըր Կրաս, Լիւպէքի իր աշխատավայրին մէջ տուած մամլոյ ասուլիսի մը առիթով։ Ան իր ծխամորճը մխացնելով Գերմանացիները զգուշացուց, որ նոր դարը զիրենք պիտի չձերբազատէ նախորդ դարուն նկատմամբ իրենց պատմական պարտաւորութիւններէն։*

Կրաս նաեւ շեշտեց, թէ Գերմանացիք տխրահռչակ պատմութիւն մը ունեցող միակ ժողովուրդը չեն։ «Օրինակ, գաղութատիրական ուժերը շատ աւելի ծանր ժամանակներ կ'ապրին Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ իրենց ետին ձգած պատմութիւնը սրբագրելու համար», *ըսաւ ան։*

«Երազային իրական աշխարհի մը գաղափարը կորսուած է... քիչ մը տեսիլքի կարիք ունինք», *խորհրդածեց ան եւ նոյնիսկ չվարանեցաւ քննադատելու Գերմանիոյ վարչապետ Կերհարտ Շրէօտըրը, որ կը ձգտի Կրասի պատկանած Ընկերվար Ժողովրդավար Կուսակցութիւնը հրել դէպի աջ։*

Շրէօտըր, իր հերթին, իր շնորհաւորական յայտարարութեան մէջ հակադդեց ըսելով «Ամէն ոք կը մղուի վիճելու Կրասի արտայայտած կարծիքներուն դէմ»։

Գերմանացի գրագէտ Հայնրիխ Պէօլի նման (վերջին Գերմանացին, որ Նոպէլեան Գրականութեան մրցանակին արժանացած էր 1972-ին), Կրաս վերանորոգ շունչ բերած է գերմանական գրականութեան, նացիական բռնատիրութենէն եւ Բ. Աշխարհամարտի աւերէն ետք։

«Երբ 1959-ին Կրաս հրատարակեց «*Թիթեղեայ թմբուկը*», կարծէք գերմանական գրականութեան համար նոր սկիզբ մը դրուեցաւ լեզուական եւ բարոյական տասնամեակներու կործանումէ ետք», *կ'ըսէ Շուէտական Ակադեմիային յայտարարութիւնը։*

Ռապլէի շունչով գրուած դիւցազներգական այս վէպին հսկայական պաստառին վրայ Կրաս կը վերակենդանացնէ իր մանկութեան ժամանակները Բ. Աշխարհամարտէն առաջ, անոր ընթացքին եւ անկէ ետք, Պալթեան Տանցիկ քաղաքին մէջ, ուր կռուած եւ վիրաւորուած էր։ Տանցիկը այդ ատեն գերմանական նաւահանգիստ մըն էր, որ այժմ մաս կը կազմէ Լեհաստանի եւ կը կոչուի Կտանսք։ Կրաս իր պատանեկութիւնը, տունը եւ գրեթէ իր կեանքը կորսնցուցած է նացիականութեան պատճառով։ Ան կորսնցուցած է Տանցիկը, «որովհետեւ Գերմանացիները պատերազմ մը սկսան», *ինչպէս բացատրած է։ Հետեւաբար իբրեւ աշխատավայր ընտրած է Լիւպէքը, որ Պալթեան «քոյր» նաւահանգիստ քաղաք մըն է եւ իրեն կը յիշեցնէ իր կորսուեալ ծննդավայր Տանցիկը։*

Ոմանց կողմէ գլուխ գործոց մը համարուած եւ ուրիշներու կողմէ ցնդաբանութիւն նկատուած գործ մը, «Թիթեղեայ թմբուկը» *կը պատկերէ մարդկային ընկերութեան զոհերն ու կորուստներ դիմագրաւողները։ Անիկա իրապաշտութեան սահմանները կը խորտակէ պատմութիւնը պատմելով երեք տարեկան մանուկի մը աչքերուն ընդմէջէն, որ գերբնական ուժերով եւ գիւային խելացութեամբ օժտուած է եւ կը մերժէ մեծնալ, իբրեւ բողոք՝ իր շուրջ ուռճացող նացիականութեան։ Սակայն մանուկը խաղալիք թմբուկի մը օգնութեամբ կը գերազանցէ մարդկային բոլոր արարածները։ Կրաս համաշխարհային հռչակ ապահոված է իր այս վէպով, որ 1979-ին վերածուած է Օսքարի արժանացած ժապաւէնի, բեմադրութեամբ գերմանացի արուեստագէտ Վոլքէր Շլէօնտորֆի։*

Յետագային վիպագիրը երկու այլ գործերու՝ «Մուկ ու կատու» *եւ* «Շան տարիներ» *վէպերուն մէջ վերադարձած է Տանցիկի բնաբանին։ Այս երեք գիրքերը այժմ կը կազմեն* «Տանցիկի եռեակը»։

Գերմանիոյ Նախկին Նախագահ Հայնրիխ Լիւպէք առիթով մը ըսած է, թէ երբեք պիտի չուզէր սեղանակից ըլլալ Կրասի, որուն գործերուն մասին պիտի ամչնար խօսելու նոյնիսկ իր կնոջ հետ, առանձին...։

Իսկ, Օքլահոմայի մէջ ընտանեկան կառոյցի պաշտպան խմբակի մը մէկ անդամը, որ անցեալին փորձած էր արգիլել «Թիթեղեայ թմբուկը» *ժապաւէնին ցուցադրութիւնը, զայն նկատելով մանուկի մը շուրջ հիւսուած պոռնկագրութիւն մը, քննադատեց Նոպէլեան Գրականութեան մրցանակը շնորհող յանձնախումբը, 1999ի մրցանակը Կունթըր Կրասի շնորհելուն համար, թէեւ խոստովանեցաւ, որ չէր կարդացած անոր գիրքը։*

«Թիթեղեայ թմբուկը» *միջազգային ուշադրութեան կեդրոն դարձաւ 1997-ին, երբ Օքլահոմայի ոստիկանութիւնը գրաւեց ժապաւէնին տեսերիզները։ Վերոնշեալ խմբակը բողոքած էր անոր պոռնկագրական բովանդակութեան դէմ։ Ժապաւէնը կը պատկերէ մանչուկի մը եւ չափահաս կնոջ մը միջեւ մտերմիկ յարաբերութեամբ յատկանշուած տեսարաններ։ Գրաւուած տեսերիզները միայն այս տարուան սկիզբը վերադարձուեցան զանոնք վաճառողներուն։ Դաշնակցային ատեան մը եզրակացուցած էր, թէ ժապաւէնը պոռնկագրական բնոյթ չունէր։*

«Յանդգնութիւն պիտի չըլլար ենթադրել, թէ «*Թիթեղեայ թմբուկը*» պիտի դառնայ 20-րդ դարու ամէնէն յաւերժական գրական գործերէն մէկը», *կ'ըսէ ակադեմիային յայտարարութիւնը եւ կ'աւելցնէ.* «Կրասի գրականութիւնը գերմանական մշակոյթի մեծագոյն աւանդութիւններուն միջեւ երկխօսութիւն մըն է, որ կ'առաջնորդուի նրբազգաց համակրանքով»։

Գերմանիոյ մէջ Կրասի շուրջ ինչպիսի տարակարծութիւններ ալ ըլլան, ան սիրուած նախորդը կը նկատուի աշխարհի զանազան երկիրներուն մէջ ստեղծագործող բազմաթիւ գրագէտներու, ինչպէս՝ քոլոմպիացի Կապրիէլ Կարսիա Մարքեզի եւ հնդիկ Սալման Ռուշտիի։

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍԱՐԱՖԵԱՆ

«Ազդակ»

ՍՈՒԷՏԱՀԱՅ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

Բ.

ԱՐՏԱՍՈՒՈՂ ԱՊԱՌԱԺԸ

Քէպուսիէ գիւղակի արեւմտեան ծովին մէջ, ուրկէ աղբիւրներու ջուրերուն մեղմօրէն երգը կը բարձրանայ, Սուրբ Սարգիսի վիմափոր պաշտատեղիին մօտիկը, ուր կասկամները կը փայլին վերջալոյսէն մինչեւ արշալոյս, մեծ, մթին ու խորունկ քարայրի մը մէկ անկիւնը, կեցած է Արտասուող Ապառաժը:

Անոր կողերէն արցունքի պատրանքը տուող ջուրի կայլակները կը կաթին եւ անոնք ժայռին ճեղքուածքէն արիւնի թանձրութեամբ կարմրորակ հեղուկ մը կը մզայ:

Ու ան ամբողջովին սեւցած է ուխտաւորներու վառած մոմերուն ու ծխած խունկերուն ծուխերէն:

Արտասուող Ապառաժին մէջ — կ'ըսէր իմ Հանիս — ապաստանած է Խղճմտանքը, որ օր մը խարտեաշ պարմանուհիի մը կերպարանքով եւ Թեկղին անունով ներկայացաւ լոյսին ու աշխարհին:

Ան եկաւ հեռաւոր ու անծանօթ հորիզոններէ, հեքեաթային վայրերէ: Եկաւ աստուածուհիի մը պէս՝ ձիթենիի դալար ոստ մը ձեռքին մէջ եւ Երջանկութեան նկարին ադամանդէ սափորն ուսին վրայ:

Իր անցած ճամբաները ինքնաբերաբար պճնազարդուեցան վարդերով ու մեխակներով, եւ ոտքերուն խրաքանչիւր հետքին տեղ շուշան մը ծաղկեցաւ:

Իր գալուստը ողջունեցաւ աստղերէն՝ խորհրդաւոր քթթումներով, լիալուսինէն՝ զմայլանքի ժպիտներով, հովերէն ու ջուրերէն՝ օրհներգի մրմունջներով:

Եւ ծառերը հրաշագան հեքեաթներ մնչեցին, ծաղիկները՝ գգլիչ բոյրեր խնկեցին, թռչունները՝ անուշ աւաչներ դայլայլեցին իրեն ի պատիւ:

Բայց քաղաքներն ու գիւղերը, որոնց խաղաղութիւն բերելու կուգար, մերժեցին ընդունիլ զինքը: Բոլոր դուռերը, գորս բանալ Երջանկութեան նեկտարը սրսկելու համար անոնց սեմերէն ներս, յամառօրէն փակ մնացին իր առջեւ:

Եւ ան — Թեկղինը — քարկոծուելով արքունական պալատներուն ու ապարանքներուն պահապաններէն՝ փախաւ դէպի Մուսա լեռ:

Հոն, Մուսա Լերան խիտ անտառներուն խորը, Թեկղինը հանդիպեցաւ իր կորսուած քրոջ, Առաքինութեան Ոգին եղող գեղանի Վառվառեային, որ վճիտ առուակի մը եզրը, կոճղի մը քով նստած ոսկեսար քնարի մը վրայ հոգեթով եղանակ մը կը նուագէր:

Անոնք խսկոյն ճանչցան զիրար, ուրախութեան ճիչ մը արձակեցին եւ անհուն կարօտով ու ազապատանքով նետուեցան իրարու թեւերուն մէջ:

Եւ երկուքը միասին երգեցին երգ մը, ա՜յնքան քաղցր ու ա՜յնքան հմայիչ, զոր լսող վայրագ գազանները գառնուկներու հեզութեամբ ունկնդրելու եկան եւ բիւր միգանուշներ ու յաւերժահարսեր համախմբուելով սկսան շուրջպար դառնալ իրենց շուրջը:

Երգին ազդեցութեանը տակ՝ առուակէն ջուրի տեղ արծաթ հոսեցաւ, ծառերուն ճիւղերն ու տերեւները ոսկի դարձան, եւ խիճերը՝ մարգարիտ, քարերը՝ գոհարի, ժայռերը՝ սաթի ու սուտակի վերածուեցան:

Սարսուռ մը համակեց ամբողջ երկիրը:

Ու ձայն մը, հզօր ու ահեղ, գարթօնքի գոռ ղօղանջի մը ուժգնութեամբ, հնչեց հորիզոնէ հորիզոն, ծագէ ի ծագ.

— Փա՜ռք ի բարձունս...:

Թագաւորներն ու իշխանները — Թո՛ղ երկնային պատուհասներուն ամենասոսկալին իջնէ իրենց գլխուն — որոնք թշնամիներն են Խղճմտանքին ու Առաքինութեան, զարհուրեցան այս ձայնէն, հաւաքուեցան, խորհրդակցութիւններ կատարեցին եւ անհամար զինուորներով շրջապատեցին Մուսա Լեռն ու յարձակեցան երկու ուրացած, հալածական քոյրերուն վրայ:

Զա՛ր, անիծեա՛լ ժամ:

Վառվառեան՝ աղեղնաւորի մը նետէն գարնուելով՝ մեռաւ առուակին եզրը, կոճղին տակ, ուրկէ ամէն հմայք ու թովչութիւն չքացաւ մէկէն ի մէկ, միգանուշներն ու յաւերժահարսերը կոյր եղերամայրերու փոխուելով ահաւոր հեծեծանքներ արձակեցին եւ անտառը թանձր մամուռներ հագաւ ու յաւերժական մառախուղներով պարուրուեցաւ:

Իսկ Թեկղինը փախաւ, մտաւ ճգնաւորի լքուած ճգնարանի մը մէջ եւ ծունկի գալով ապաստան խնդրեց անոր մէկ անկիւնը կեցած հսկայ ապառաժէն:

Ու — ո՜վ հրաշք — ապառաժը, աւելի՛ գթոտ ու կարեկիր քան մարդկային սիրտը, ճեղքուեցաւ, բացուեցաւ ապնջական դրան մը փութկոտութեամբ եւ Թեկղինը իր ծոցն ընդունելէ յետոյ՝ հանդարտօրէն փակուեցաւ վերստին:

Այն օրէն ի վեր, գիշերուան ուշ պահերուն, հաւախօսէն առաջ, ճերմակ ուրուական մը կը յայտնուի ճգնարանին մէջ ու բազմալար տաւիղով մը մարդկային հոգիին ողբերգութիւնը կը նուագէ, մինչ ապառաժը՝ արիւն — արցունքով՝ Խղճմտանքէ եւ Առաքինութենէ զուրկ վիճակը կ'ողբայ շարունակ:

Այդպէ՛ս կը պատմէր իմ Հանիս, մեր տնակի վառ անկիւնին առջեւ, դադրելով աղէկատը դարձնելէ...

Այդպէ՛ս կը պատմէր, ու կը հաւատար — հէք պառաւ — հաւատացնելով զիս ալ, թէ Խղճմտանքը կ'ապրի դեռ Արտասուող Ապառաժին մէջ ու նորէ՛ն դուրս պիտի գայ՝ յարութիւն տալու Առաքինութեան Ոգիին եւ խաղաղութիւն ու երջանկութիւն պարգեւելու համար մարդկութեան, միայն ա՛յն ատեն, երբ թագաւորներ ու իշխաններ գոյութիւն չունենան երկրի վրայ եւ երբ Սէրը տիրապետէ բոլոր հոգիներուն:

Ա. ԼԷՅԼԱՆԻ

«Արծիւ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ա. ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Մահուան 16-րդ տարելիցին, Նոյ. 11-ին ոգեկոչուած է երգահան եւ դաշնակահար Առնօ Բաբաջանեանի յիշատակը: Անոր մտերիմները, բարեկամները, երաժիշտներ այց մը տուած են շիրիմին, յետոյ երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Արտասահմանեան երկիրներու հետ մշակութային ընկերութեան սրահին մէջ: Զանազան արուեստագէտներ նուագած են Բաբաջանեանի գործերէն, ժամանակակիցները յուշեր պատմած են անոր մասին: Ներկայ գտնուած է Ռուսաստանի Երեւանի դեսպանը Ա. Դրիւկով եւս:

ՄԱՀ ԳԷՈՐԳ ՀԱՅՐԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ մահացած է գրագէտ ու դասախօս Գ. Հայրեան: Ծնած էր Ղափանի Ծաւ գիւղը, 1913-ին: Երկար տարիներ զբաղած էր լրագրութեամբ, վարելով նաեւ կուսակցական, կառավարական պաշտօններ: Հեղինակ էր աւելի քան տասնեակ մը հատորներու եւ բեմագրութիւններու:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կլէնտէյլի Եղբայրութեան Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 17-ին, նշուած է Ուրֆայի հերոսամարտի տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան: Ցայտագիրը վարած է Լիզա Տարագճեան: Բացման խօսք արտասանած է Միութեան ատենապետը՝ Սուրէն Գահվէճեան: Առաջին բանախօսը՝ Տոքթոր Աւետիս Գուլաք, տուած է Ուրֆայի պատմութիւնը, իսկ երկրորդ բանախօսը՝ Արմէն Տօնոյեան, անդրադարձած է հերոսամարտին:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱԼԵՔ ԳԻԼՃԵԱՆԻ 100-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Քանոկա Փարքի Հ. Բ. Ը. Միութեան Մանուկեան — Տէմիրճեան վարժարանի «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 7-ին, նշուած է բանաստեղծ Ալեք Գիլճեանի 100-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Զորք — Մարզպանի Հայրենակցական Միութեան եւ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Լոս — Անճըլըսի մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Նուպար Ցակոբեան: Հանդիսութիւնը վարած է Լօրա Գույումճեան: Բանաստեղծին կենսագրականը տուած է Սարգիս Մաճառեան: Վաչէ Սեմերճեան ներկայացուցած է «Ալեք Գիլճեան մարդը, գրողը, հայր եւ ընտանիքի հայրը»: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Արփինէ Փեհլիվանեան (երգ), Սալբի եւ Սօսի Քերքոնեան (սրինգ եւ տաւիղ), Ժպիտ Զէփքինեան (արտասանութիւն) եւ պարախումբ մը: Ողջոյնի խօսք արտասանած են բանաստեղծ Ալպեաք եւ Թորոս Թորանեան (Հալէպէն յատկապէս ժամանած): Սրտի խօսքով հանդէս եկած է բանաստեղծին թոռնուհին՝ Քրիստին: Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է դարահասակ յոբելեարը:

«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ» ԵՐԳԻԾԱԹԵՐԹԻՆ 29-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կլէնտէյլի «Վէրտուկօ Հիլզ» ակումբի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 6-ին, նշուած է «Քաջ Նազար» երգիծաթերթին 29-րդ տարեդարձը, հովանաւորութեամբ տոքթոր Ռոպէր եւ Տիկին Սթելլա Մխիթարեանի: Ներկայ եղած են Կլէնտէյլի քաղաքապետուհին, հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ և մամուլի խմբագիրներ: Խօսք առած են քաղաքապետուհի Ճինճըր Պրիմպըրկ, ճարտարապետ Պապ Եուսէֆեան եւ թերթին խմբագիրը՝ Յովհաննէս Բալայեան: Գնահատական խօսքերով հանդէս եկած է տիկին Սթելլա Մխիթարեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ «ԵՒ ԵՂԵՒ ՀԱՅ ԳԻՐՔ» ԽՈՐԱԳՐՈՎ

Էնսինոյի Ս. Նահատակաց եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտ. 27-ին տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Եւ եղեւ հայ գիրք» խորագրով: Բացումը կատարած է եկեղեցւոյ հովիւ Ռազմիկ Քհնյ. Խաչատուրեան: Օրուան դասախօսը՝ Ժագ Ս. Ցակոբեան, իր նիւթը բաժնած է երեք մասերու՝ նախամեսրոպեան շրջան, մեսրոպեան շրջան եւ յետ մեսրոպեան շրջան, անդրադառնալով հայկական գիրերու գիւտին, անոր դերին՝ հայ գրականութեան եւ մշակոյթի զարգացման մէջ: Դպրաց դասին կողմէ շարականներու մեկնաբանութենէն ետք փակման խօսք արտասանած է Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան: Ապա, յարակից «Տիգրանեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը, պատրաստուած՝ Տիկնանց Միութեան կողմէ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

— 1924 - 1925 —

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

— Իր պատմութիւնը շատ տարօրինակ է... խեղճ կինը ամէն օր մտատանջութեան մէջ կ'ապրի եւ ամէն անգամ որ լուր կ'առնէ, թէ որբանոց եկած են աղջիկ փնտռելու, գրեթէ ջղային տագնապներու կը մատնուի:

— Սակայն պատճառը...

— Պատճառը բացատրեմ ձեզի... գիտէք, որ Միսիս Էվլին աղջիկ մը ունի, զոր չափազանց կը սիրէ:

— Այո, 9 – 10 տարեկան գեղեցիկ աղջիկ մը:

— Լաւ ուրեմն, այդ աղջիկը իրը չէ, այլ հոգեզաւակ մը, որ սակայն ինք մեծցուցած է եւ որուն հայրն ու մայրը հայ են:

— Ի՞նչ կ'ըսէք...

— Այո եւ ծանօթ անձի մը զաւակը, — աւելցուց տնօրէնը, — այդ աղջիկը, զոր ամէն մարդ Միսիս Էվլինի հարազատ զաւակը կը կարծէ, աղջիկն է հանրածանօթ յեղափոխական գործիչ Պ.եանի:

— Զարմանալի բան, — գոչեց Մելքոն աղա, — բայց այդ անձը կարծեմ ողջ է:

— Ողջ եւ առողջ է ու այժմ Ամերիկա կը գտնուի, ուր բաւական լաւ դիրքի մը տիրացած է: Ես մանրամասնօրէն գիտեմ ամէն բան, որովհետեւ ականատես եղած եմ... գիտէ՞ք, որ Միսիս Էվլին 25 տարիէ ի վեր Թուրքիա կը գտնուի եւ նախապէս եկած է Այնթապ ամերիկեան աղջըկանց վարժարանը իբրեւ վարժուհի եւ յետոյ եղած է տնօրէնուհի:

— Եւ շատ աղէկ ալ հայերէն սորված է:

— Հայերէնը շատ աւելի մաքուր կը խօսի, քան մենք շատեր: Բայց խնդիրը այն չէ: Ընդհանուր պատերազմին առաջին ամիսներուն Միսիս Էվլին արդէն իսկ վարժարանի տնօրէնուհին էր Այնթապի մէջ, մինչ ես ալ ուրիշ մանչերու վարժարան մը կը վարէի: Ճիշդ այդ միջոցին Այնթապ կը գտնուէր յեղափոխական ընկեր պարոն Պ.եան իր կնոջ եւ երեք փոքրիկ զաւակներով, որոնց մին հազիւ 5 – 6 ամսուան աղջիկ մըն էր: Ինք կը ճամբորդէր ռուսական անցագիրով ու շատ կասկածելի վիճակ մը ունէր յաչս կառավարութեան, մանաւանդ ընդհանուր պատերազմը սկսելէ ետքը:

— Զինքը կը ճանչնամ, Բալուէն ալ անցաւ, — ընդմիջեց Մելքոն աղա:

— Ինչպէս գիտէք վաղուց, համակրելի ,լեզուն բերնին մէջ դարձող, քիչ մը պերճախօս ու չափազանց պոռոտախօս երիտասարդ մըն էր: Այնթապ հասնելէն քիչ ետքը ընտանեկան յարաբերութիւն հաստատած էր Միսիս Էվլինի հետ, որուն ամուսինը պատուական անձ մըն էր, որ քանի մը տարի առաջ մեռաւ: Միսիս Էվլին զաւակ չէր ունեցած ու չափազանց կը սիրէր մանուկները: Վերջապէս վրայ հասաւ ընդհանուր պատերազմը, եւ Պ.եան ստիպուեցաւ անճապարանքով հեռանալ Թուրքիայէն: Այն ատենն էր, որ իրենց վեցամսեայ փոքրիկ աղջիկը յանձնեցին Միսիս Էվլինին, որ սիրով որդեգրեց զայն ու ճշմարիտ մօր մը պէս խնամեց ու մեծցուց:

— Լսած եմ, որ այդ տիկինը շատ բարեսիրտ անձ մըն է, — ընդմիջեց Մելքոն աղա:

— Տարիները անցան, Տիկին Էվլին Այնթապէն Հալէպ ու անկէ ալ Սուրիա փոխադրուեցաւ, աղջիկը հիմակ, ինչպէս ըսի, տասը տարեկան է եւ այնպէս կը հաւատայ, որ Տիկին Էվլին իր հարազատ մայրն է: Միւս կողմէ Պ.եան տարիներով արկածախնդրական կեանք մը վարելէ ետքը կ'անցնի Ամերիկա, ուր կը հաստատուի եւ կը յաջողի բաւական լաւ դիրք մը ստեղծել՝ հրաժարելով յեղափոխական գործունէութենէ:

— Եւ իր աղջիկը ե՞տ կը պահանջէ:

— Ոչ տակաւին, բայց խեղճ Տիկին Էվլին ամէն օր սրտադողի մէջ է, որ հայրն ու մայրը պիտի գան ու իրենց աղջիկը առնեն: Այս աղջկան պատճառաւ հրաժարած է իր հայրենիքը, Ամերիկա, երթալէ եւ նոյնիսկ կը խորհի Սուրիայէն ալ հեռանալ ու աւելի հեռաւոր եւ անծանօթ երկիր մը երթալ հետքը կորսնցնել տալու համար:

(Շար. 140)

LIVRES REÇUS

DU NEGATIONNISME

MEMOIRE ET TABOU

YVES TERNON

Ed. Desclée de Brouwer, Paris, 1999

(Շար. Ա. էջէն)

եղած է Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու մարզը: ԱՄՆ-ու նախագահը ըսած է որ Անգարայի ու Երեւանի միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատումը մեծապէս կը նպաստէ շրջանի կայունութեան եւ ուզած է որ Թուրքիա այս ուղղութեամբ քայլերու ձեռնարկէ: Սակայն Ս. Տէմիրէլ կրկնած է թէ այդ յարաբերութիւնները ամբողջովին կախում ունին Ղարաբաղի հարցին լուծումէն:

Գլինթընի այցին մէջ առնուած են երկրաշարժի գօտին ու Եփեսոսի պատմական – զբօսաշրջական վայրերը:

Գլինթընի ներկայութիւնը Անգարայի մէջ Նոյեմբեր 15-ին բողոքի ցոյցի մըն ալ պատճառ եղած է: Բանուորական կուսակցութիւնը, արհմիութիւններ, կարգ մը միութիւններու անդամներ Անգարայի մէջ ցոյցի ելած են, սակայն ոստիկանութիւնը անմիջապէս միջամտած ու ցրուած է ցուցարարները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ այլեւս կրնայ մաս կազմել Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան (Օ-էՄ-Սէ) Ուաշինկթըն վերցուցած ըլլալով այն արգելքները զորս, ցարդ, դրած էր: Համաձայնութիւն գոյացաւ երկու երկիրներուն միջեւ վեց օրուան բանակցութիւններէ ետք: Դեռ հարկ է որ Գոնկրէսը (Խորհրդարան) վաւերացնէ համաձայնագիրը: Փեքին չէ ընդունած ԱՄՆ-ու բոլոր պահանջները, բայց, այլեւս կը բանայ ռազմագիտական կարգ մը շրջագօտիներ, ինչպէս՝ ելմտական եւ փեղատնտեսական ճիւղերը: Որպէսզի, Չինաստան կարենայ վերջնապէս անդամակցիլ Օ – էՄ – Սէ-ի, պէտք է որ նման եզրակացութիւններու յանգին 30 այլ երկիրներու հետ բանակցութիւնները, ինչպէս Եւրոպական Միութեան երկիրները, Գանատա, Պրազիլ: Իր ծնունդէն յիսուն տարի ետք, համայնավար վերջին վարչակարգը կ'ուրացնէ չուկայի տնտեսութեան բոլոր սկզբունքները:

ԵԼՑԻՆ, հիւանդ եւ հեռու քաղաքական բեմէն քանի մը ամիսէ ի վեր, անակնկալի բերած է իր շրջապատն ալ յայտնելով թէ որոշած է Պոլիս երթալ Օ-էՍ-Սէ-Ը-ի վեհաժողովին մասնակցելու համար: Ելցին շատ դժգոհ կը մնայ արեւմուտքէն եւ անընդունելի կը գտնէ որ Օ-էՍ-Սէ-Ը-ն «ճշգրիտ ժամանակացոյց մը» պահանջէ ռուսական զօրքերու քշուելուն վերաբերեալ Չէչէնիայէն: Եւրոպական Միութիւնը, Նոյեմբեր 15-ին, Պրիւսէլի մէջ, Արտաքին Նախարարներուն բերնով պահանջեց «բանակցուած կարգադրութիւն մը»: Գլինթըն ալ դատապարտեց Ռուսաստանը, բայց, Ելցին խստօրէն հակազդեց եւ ըսաւ որ «արեւմտեանները իրաւունք չունին ամբաստանելու Ռուսաստանը երբ իր հողամասին աւազակները, գլխատողները եւ ահաբեկիչները կը բնաջնջէ: Պիտի չդադրեցնենք, ցորչափ մէկ ահաբեկիչ կը մնայ մեր հողամասին վրայ»:

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ նախագահ ընտրուեցաւ կառավարութեան մեծամասնութեան թեկնածուն՝ Բորիս Թրաժիքովսքի ձայներու 52,6%-ով, բայց ընդդիմութիւնը կ'առարկէ որ խարդախութիւններ եղած են: 30 հազար հոգի ցոյց մը ըրած են, Նոյեմբեր 15-ին, Սկոպյի փողոցներուն մէջ պահանջելով որ ընտրութիւնը չեղեալ համարուի: Թրաժիքովսկի ընտրուած է շնորհիւ ալպանական փոքրամասնութեան ձայներուն: Օ-էՍ-Սէ-Ը-ի դէտերը յայտնած են թէ, ըստ իրենց, ընտրական երկու շրջաններն ալ գոհացուցիչ էին: Մասնակցողներու համեմատութիւնը 69,97% եղած է: Նախագահը 43 տարեկան է, Արտաքին փոխ – Նախարար էր եւ անդամ իշխանութեան գլուխ գտնուող համախմբումին գլխաւոր կուսակցութեան՝ Մակեդոնիոյ յեղափոխական ներքին կազմակերպութիւն: Ազգայնական կազմակերպութիւն մըն է որ կը կառավարէ ալպանական գլխաւոր կուսակցութեան գործակցութեամբ, ան ալ ազգայնական:

– Պ. ՔՈՒՇՆԷՐ կը ջանայ բացատրութիւններ տալ արդարացնելու համար Քոսովոյի ցեղային բռնութիւնները («Լիպերասիոն», Նոյեմբեր 16): Ան կ'ըսէ. – «Կարելի չէ 10 տարուան ափարթհէյտ մը չորս ամիսէն ջնջել»: Գաւառին մէջ, ըսպանութիւնները, սպանութիւնները, բռնութիւններ Սերպերու դէմ եւ ոչ – ալպանացի փոքրամասնութիւններու, ամէնօրեայ են: ՄԱԿ-ի վերջին երկու տեղեկագիրները (մէկը Օ – էՍ – Սէ – Ը-ի, միւսն ալ չեխ Արտաքին Նախկին Նախարարին կողմէ) ծանրակշիռ են: Քուշնէր չուրանար եւ չի ծածկեր իր մտահոգութիւնը, բայց, ըստ երեւոյթին բան մը չէ կրցած ընել: Կը խորհի որ պէտք է համնիլ Քոսովոյի ինքնավարութեան (ինչպէս էր 1989-էն առաջ) եւ այդ նպատակին յանգելու համար ժամանակ եւ դրամ հարկ է: Ինչ որ յստակ է, այն է որ ՄԱԿ-ի իշխանութեան տակ գտնուող գաւառին մէջ, ոչ ապահովութիւն կայ, ոչ ալ մարդկային տարրական իրաւունքները կը յարգուին, հակառակ անոր որ 1700 միջազգային ոստիկան կայ (Քուշնէր 6000 ուզեր է): Միւս կողմէ, հակառակ ցոյցերուն, արտաքին դրդումներուն, Միլոսեւիչ տեղը նստած է: Ո՞ւր է ՕԹԱՆ-ի «յաղթանակը»...:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահական ընտրութեան մէջ, Օ – էՍ – Սէ – Ը-ն եւ Եւրոպայի Խորհուրդը ծանր խարդախութիւններ կը մատնանշեն: Հակառակ ատոր սակայն, դէտերը խնդրոյ առարկայ չեն ըներ հրաժարեալ Նախագահին՝ Կուչմայի վերընտրութիւնը ձայներու 56,2%-ով, մինչ համայնավար պարագլուխը 37,8% ստացած էր:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային եւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Միութիւնները, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել եւ պատարագ մատուցանել կուտան՝ Պոլսոյ երկրաշարժէն Հայ զոհերու, ինչպէս նաեւ վերոյիշեալ միութեանց անդամներու հոգիներուն ի հանգիստ.

Կիրակի, Նոյեմբեր 21

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Սոյն արարողութիւնը կը հովանաւորէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագը կը մատուցանէ՝

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Յետ պատարագի Մայր Եկեղեցւոյ կից Ս. Զրբաշեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեճաշ մը, որուն հրաւիրուած են բոլոր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները եւ մեծարգոյ ժողովուրդը:

Առ ի տեղեկութիւն.– Կաթողիկոսական տեղապահի կոչին եւ Մարսէյլի Հոգեւոր պետի թելադրութեամբ, Պոլսոյ երկրաշարժէն վնասուած ազգային եւ կրթական հաստատութիւններու նորոգութեան անվերապահ նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւն բերելու նպատակաւ կազմուած է յանձնախումբ մը հետեւեալ անձերէ.

Խաչիկ Եըլմազեան	–	Ատենապետ
Անի Յովսէփեան	–	Ատենադպրուհի
Սարգիս Տուրտունեան	–	Գանձապահ
Վարդգէս Մալճեան	–	Խորհրդատու
Արթօ Գարակէօզեան	–	Խորհրդատու

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

30-ամեակի տօնակատարութիւն

ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ

Նոյեմբեր 19 – 21

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ – Գերմանահայութիւնը 21-րդ դարու սեմին

Գլխաւոր նիւթեր.–

Արցախ, ցեղասպանութեան ճանաչում, կրթական համակարգի ստեղծում, տեղեկատուութեան – հաղորդակցութեան համակարգի ստեղծում, Հայաստանի մէջ տնտեսական ներդրում:

ԵԼՈՅԹՆԵՐ. –

Դր. Վարդան Օսկանեան – Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին նախարար

– Դր. Թորոս Սարգըեան – Եւրոպահայ Միութիւններու Փորումի ընդհանուր քարտուղար

– Դր. Ազատ Օրտուխանեան – նիւթ՝ «Գերմանահայոց Կեդրոնական կազմակերպութեան պատմականը»:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ. –

Հովանաւորութեամբ՝ Հայաստանի Արտաքին նախարարին, մասնակցութեամբ՝ – Հայաստանէն Նունէ Եսայեանի եւ իր նուագախումբին:

– Գերմանահայ Ժան Ղարախանեանի եւ իր նուագախումբին:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ. –

«Հայերը Գերմանիոյ մէջ» պատրաստուած Դր. Օննիկ Գույումճեանի կողմէ:

Մանրամասնութիւններու համար դիմել Դր. Րաֆֆի Պետիկեանին:

Հեռ. – 0208/665048 կամ 02064/49340
Fax : 0208/665007 կամ 02064/49342
E-Mail : -ZAD-Raffi@T-Online.de

CHENE

l'Association « C H E N E »

vous invite

Les Samedi et Dimanche

4 ET 5 DECEMBRE

A SA

GRANDE BRADERIE DE NOEL

Participez à la reconstruction des villages en Arménie et au Karabagh

par l'achat de vos

CADEAUX DE FIN D'ANNEE

- ARTISANAT D'ARMENIE: Bijoux, Broderies, Poteries, Tapisseries, Instruments de Musique, etc. . .
- LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE, BROCANTE, CADEAUX, etc...
- EPICERIE fine arménienne;
- TOMBOLA;
- RESTAURATION permanente;
- REPAS SAMEDI SOIR (sur réservation: 01. 46. 63. 48. 74).

AU COLLEGE SAMUEL-MOORAT,
26, rue Troyon — 92310 SEVRES
Métro: Pont de Sèvres ou Tramway: Ligne 2, station: Musée de Sèvres
—— Parking gratuit assuré ——

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Նոյեմբեր 28, Կիրակի,

Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ժամը 12-էն ժամը 17:

Ձեր տրամադրութեան տակ պիտի ըլլան գիրքեր, այլազան յուշանուէրներ եւ ուտելիքներ:

Ճաշի կարելիութիւն տեղւոյն վրայ:

Կոչ կ'ընենք բոլորին որ այդ օր այցելեն մեր Տօնավաճառը եւ իրենց մասնակցութեամբ քաջալերեն այս նոր ձեռնարկը:

Մուտքը ազատ է:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 20

Տօն է Ամենայն Սրբոց

Այս առթիւ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻԻՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎՐԳԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ:

ԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 21-ին, Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի Անուանակոչութեան տօնն է.

«Ընծայումն Ս. Աստուածածնի ի Տաճարն»

Այս առթիւ ժամը 9.30-ին Ժամերգութիւն:

Ժամը 10.15 հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՍ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ

եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի պիտի աղօթենք եկեղեցիին ի կեանս եղող ինքահայրերու եւ անոնց բնտանիքներու արեւշատութեան համար:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ հանգուցեալ ինքահայրերու եւ այս անդամական Մատաղօրհնութիւն:

Ժամը 13-ին ժողովրդական ճաշ Իսիի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

25 Աւ. Վիքթոր Գրէսոն

Կը հրաւիրուին շրջանի հաւատացեալները ներկայ ըլլալու պատարագին միասին աղօթելու եւ ճաշին միատեղ յիշատակելի պահեր ապրելու համար:

ՑՈՒՑԱՀԵՏ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը Շաբաթ Նոյեմբեր 20, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, սովորական հաւաքատեղին:

Arménie et Arméniens aujourd'hui

l'Association Culturelle des Batignolles
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite au mois de l'amitié
ARMENIE ET ARMENIENS aujourd'hui
en présence de
Madame Françoise DE PANAFIEU,
Député, Ancien Ministre,
Adjointe au Maire de Paris
Monsieur Pierre REMOND,
Maire du XVIIe arrdt de Paris

KARABAGH «un jardin noir»
Expo photos de **Jean-Martin Le Révérend**
du 15 Novembre au 12 Décembre
Vernissage: Jeudi 18 Novembre
de 18h à 21h
74, place du Docteur Félix-Lobligeois,
Tél.: 01 42 29 00 27 75017 Paris
Ouverture du lundi au samedi
de 14h à 18h
et dimanche de 10h à 15h,
fermé le mercredi.

ARMENIE ET ARMENIENS aujourd'hui
«Un peuple marqué par l'Histoire»
Conférence
Raymond KEVORKIAN
Conservateur de la Bibliothèque Nubar de l'UGAB
et directeur de recherches à l'Université Paris-III Sorbonne-Nouvelle
et **Claude MUTAFIAN**
Historien et Professeur à l'Université Paris-Nord
jeudi 2 décembre à 18h30
Mairie du XVIIe —
16-20, rue des Batignolles 75017 Paris

CHORALE KOGHTAN DE L'UGAB
dirigé par Haïg SARKISSIAN
dimanche 12 décembre à 16h30,
Eglise Sainte-Marie des Batignolles
Place du Docteur Félix-Lobligeois,
75017 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18
JEUDI
18 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.775 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.775

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 16 / 17)

ԳԼԽԱՒՈՐ ՆՈՐ ԴԱՏԱԽԱԶԸ՝ ԲՈՐԻՍ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 16-ի հրամանագրով գլխաւոր դատախազ նշանակած է Բ. Նազարեանը: Ան ըսած է թէ բարձր գնահատելով հանդերձ նախկին դատախազ Ա. Յովսէփեանի գործունէութիւնը, քաղաքական խրախճանքէն մեկնելով նման փոփոխութիւն առաջարկած է: Նոյն թուականի մէկ այլ հրամանագրով Ա. Յովսէփեան նշանակուած է գլխաւոր դատախազի տեղակալ:

Բ. Նազարեան ծնած է 1958-ին, Արարատի Վեդի աւանը: Զանազան պաշտօններ վարած է որպէս դատախազի օգնական ու դատախազ:

* * *

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՂԵԿԱՎԱՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Նոյեմբեր 16-ի հրամանագրով նախագահի աշխատակազմի ղեկավար նշանակուած է Սերժ Սարգսեան որ 1993-1995 եղած էր Պաշտպանութեան նախարար, 1995-1996 Ազգային ապահովութեան պետական վարչութեան պետ, ապա Ազգային ապահովութեան նախարար:

* * *

Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Նոյեմբեր 15-ի հրամանագրով նախագահի խորհրդական նշանակուած է Ալ. Յարութիւնեան. ան նախապէս ղեկավարն էր նախագահի աշխատակազմին:

* * *

«ՃԳՆԱԺԱՄ ՉԿԱՅ» ԿԸՍԷ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 16-ին հեռատեսիլի կայաններու ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումի մը ընթացքին ժխտած է այն պնդումները թէ Հայաստանի մէջ քաղաքական ճգնաժամ կայ: Ըսած է թէ Հոկտ. 27-ի յաջորդող օրերուն կացութիւնը ծանր էր, սակայն կարելի չէ ճգնաժամ որակել, քանի որ քաղաքական ուժերու, իշխանութեան թեւերու միջեւ հակադրութիւններ չկան: Նախագահը աւելցուցած է թէ ինք Խորհրդարանի մեծամասնութեան հետ տարակարծութիւն չունի:

* * *

Վ. ԽՈՐԽՈՌՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հանրապետութեան գլխաւոր դատախազ Աղուան Յովսէփեան «Արմէնփրէս»ի թղթակցին յայտնած է թէ Պաշտպանութեան փոխ-նախարար Վահրամ Խորխոռունիի սպանութեան կապակցութեամբ վերջին օրերուն ձերբակալուած են հինգ հոգի: Սակայն դատախազը մերժած է սպանութեան պարագաները պարզուած նկատել, որքան ատեն որ կազմակերպիչները բացայայտուած չեն ու աւելցուցած է թէ մինչ այդ, հակառակ անոր որ ցուցմունքներ կան, ինք ոճիրը լուսաբանուած չի նկատեր ու կը մերժէ որեւէ տեղեկութիւն տալ մամուլին: Ա. Յովսէփեան ըսած է նաեւ որ նախաքննութեամբ կը փորձեն ճշդել թէ «Ուլուս» ձեռնարկութեան ղեկավար Արմէն Առաքելեանի ըսպանութիւնը որ գործուեցաւ վերոնշեալէն հազիւ քանի մը ժամ ետք, կապ ունէ՞ր այս վերջնոյն հետ:

* * *

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Հ. ՂԱՆԴԻԼԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նոյ. 15-ին, Երեւանի Նոր Նորք – Աւան համայնքներու առաջին ատեանի դատարանին մէջ շարունակուած է Արմէն Տէր-Սահակեանի եւ իր խումբի ութ անդամներուն դատավարութիւնը: Վկայ Մարիամ Յակոբեան պատմած է թէ 1993 Մայիսի առտուն երբ կը մեկնէր իր աշխատանքին Կինոյի Տան մօտ լսած կրակոցներէն ետք տեսած է կասկածելի կառք մը: Միւս վկայի՝ Հայկ Յակոբեանի ցուցմունքները եւս առնչուած են Երկաթուղիի վարչութեան նախկին պետ Համբարձում Ղանդիլեանի սպանութեան: Ինք եւս խօսած է նոյն յատկանիշներով կառքի մը մասին ուրկէ կրակ բացուած է Ղանդիլեանի կառքին ուղղութեամբ: Այլ վկայ մըն ալ՝ Կարինէ Սաֆարեան, նշած է որ մտերիմ յարաբերութիւններ մշակած է ամբաստանեալ Ա. Տէր-Սահակեանի հետ ու երբ 1997-ին իր այլ մէկ բարեկամին հետ կը գտնուէին Ա. Տէր-Սահակեանի ամարանոցը, անծանօթներ ծեծած են այս վերջինը, գողցած անոր ոսկիները եւլն, սակայն ինք ականատես չէ եղած այլ սենեակ մը գտնուելուն: Դատարանը լսած է նաեւ այլ վըկաներ: Յիշենք որ, Ղանդիլեանի սպանութեամբ ուղղակի կը մեղադրուին Ալեք Գրիգորեան, Արշակ Շուխեան եւ Սուրէն Յարութիւնեան:

* * *

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Ներքին գործերու նախկին նախարար, Երեւանի նախկին քաղաքապետ, ՀՀՇ վարչութեան նախագահ Վանօ Սիրադեղեանի, ներքին գործերու նախկին պետ Վահան Յարութիւնեանի եւ ներքին գործերու 10 աշխատակիցներու դատը որ նախատեսուած էր վճռաբեկ դատարանի շէնքը, Նոյ. 15-ին, տեղի չէ ունեցած ամբաստանեալներէն Վահան Յարութիւնեանի առողջական դէջ վիճակին պատճառով: Նիստին նախագահը նշած է թէ պահանջած է բժշկական փաստաթուղթ, ըստ որու կը նշանակէ յաջորդ նիստի օրը:

* * *

ՍԱՄԲՈՅԻ ՀԱՅ ԱԽՈՅԵԱՆԸ

Սպանիա տեղի ունեցած սամբոյի համաշխարհային ախոյեանութեան մրցումներուն Հայաստան եւս մասնակցած է քանի մը մարզիկներով: Անոնցմէ Արեւիկ Կարապետեան նուաճած է աշխարհի ախոյեանի տիտղոս:

* * *

ԳԻՐՔԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Ֆրանսական մշակոյթի օրերու շրջագիծին մէջ Նոյեմբեր 15-25 Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանատան գրադարանին մէջ կազմակերպուած է գրքի տօնավաճառ: Հոն ներկայացուած են ֆրանսական ծանօթ հրատարակչութիւններու (Կալիմար, Ֆայար, Տիւսօ, Լիպրիօ եւլն.) գիրքեր եւ բառարաններ, ֆրանսական դասական եւ ժամանակակից գեղարուեստական եւ մանկական գրականութիւն, ինչպէս նաեւ ֆրանսական գրականութենէն թարգմանուած հատորներ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՃԻՓԹԷՌ-ի օդանաւին ջախջախումին (Հոկտեմբեր 31, 217 մեռեալ) բուն պատճառները դեռ չեն լուսաբանուած, թէեւ երկու սեւ տուփերն ալ գտնուեցան: Օդանաւը թռիչք առած էր ժամը 1.19-ին Ճ. Ֆ. Քենըտի օդակայանէն, վերջին կապ մը ունեցած էր 1.47-ին եւ արտօնութիւն առած բարձրանալու: Հազիւ երկու վայրկեան ետք է որ օդանաւը կը սկսի յանկարծ իջնել եւ քիչ ետք կ'անհետանայ: Անկէ ի վեր հանելուկը չէ լուծուած, բայց, ոճրային վարկածն ալ չի բացառուիր, քանի տակաւին կը թուի որ օդաչուներէն մէկն է որ կամովին կամ ակամայ գործողութեամբ մը պատճառ եղած է արկածին: Անկարելի չի նկատուիր որ անձնասպանական արարք մը ըլլայ: ԷՖ-ՊԻ-ԱՅ-ը քննիչներ ղրկած է Գահիրէ տեղեկութիւններ քաղելու համար երկու երկրորդ օդաչուներուն առողջական եւ հոգեկան վիճակին մասին: Արդարեւ, 2-րդ սեւ տուփէն կը լսուի օգնական օդաչուն որ կ'աղօթէ, Աստուած մեծ է, կ'ըսէ ու օդանաւը Ատլանտեան կ'իյնայ:

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ, որու վերջին ճամբորդութիւններն ու նախաձեռնութիւնները նախագահական բաւական կանխահաս ընտրապայքարի մը երեւոյթն ունին, Նոյեմբեր 16-ին ընդունելութիւն մը տուաւ Էլիզէի մէջ մշակոյթի գործիչներու, բոլոր հոսանքներէ: Հոն էին բեմադրիչներ, դերասաններ, երգիչներ եւ իր ելոյթին մէջ Նախագահը շեշտեց մշակոյթներու տարբերութեան իրաւունքը եւ պաշտպանութիւնը, ապահովութիւն տալով որ Ֆրանսա պիտի չզոհէ «մշակութային իր բացառութիւնը» համաշխարհայնացման խորանին վրայ: Կ'ակնարկէր այն ժողովին որ երկու շաբթէն կը գումարուի Սիաթըլ: Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան այս ժողովին բանակցութիւնները նախօրօք մկրտուած են «հազարամեակի ժամանակաշրջանը»:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻԱ, Նոյեմբեր 17-ին, կը ջանային լուծում մը գտնել բրիտանական եղան մսին ներածման վերաբերեալ: Ծանօթ է որ, հակառակ Պրիւքսէլի Եւրոպական Յանձնախումբին հրահանգին, Ֆրանսա չվերցուց անպարկօն անգլիական մսին նկատմամբ եւ Նոյեմբեր 16-ին ալ Յանձնախումբը պատժական որոշում մը տուաւ Ֆրանսայի նըկատմամբ, որ սակայն կրնայ վերցուիլ կարգադրութեան մը պարագային:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ Հաշուեքննիչ Ատեանը 1998-ի վերաբերեալ իր տեղեկագրին մէջ ընդհ. պիւտճէին մէջ 5%-ի անկանոնութիւններ կը հաստատէ, ինչ որ 4 միլիառ Եւրօ կը նշանակէ 85-ի վրայ, ինչ որ «անընդունելի» կը նկատէ: Գլխաւոր «սխալները» (չափազանցեալ ծախք, անճիշդ յայտարարութիւններ և այլն) կը գտնուին խոհիհ Գրէսոնի մատակարարութեան մէջ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Շլէֆի շրջանը, մայրաքաղաքէն երկու հարիւր քիլոմեթր արեւմուտք, նոր ջարդ մը գործուած է եւ Նոյեմբեր 15-էն 16-ի գիշերը 19 հոգի մորթուած են:

ՍՊԱՆԻՈՅ Խուան Գարլոս թագաւորը առաջին անգամ ըլլալով Հաւանա գնաց, մասնակցելու համար սպանա – ամերիկեան 9-րդ վեհաժողովին: Հանդիպում ունեցած է Հաւանայի Արքեպիսկոպոսին հետ, պատուոյ ճաշին ալ, ելոյթ ունենալով բաժակը բարձրացուցած է ժողովըրդավարութեան եւ մարդկային իրաւանց կենացը: Փորթուկալի Նախագահը եւ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՊՈԼԻՍ ԺԱՄԱՆԵՑ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 17, ժամը 12-ին Պոլիս ժամանեց Հայաստանի նախագահը Ռ. Քոչարեան որուն կ'ընկերանան Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեան, խորհրդականը՝ Ալեք Յարութիւնեան եւ կառավարութեան այլ անդամներ: Ինչպէս ծանօթ է, Հայաստանի պատուիրակութիւնն ալ կը մասնակցի Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.-ի վեհաժողովին որ կը բացուէր նոյն օրը, ժամը 16-ին:

* * *

Նախքան մեկնումը, Վ. Օսկանեան պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի թղթակցին այն հարցումին թէ «Արդեօք Պոլսում ընդունուելո՞ւ է Ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման ինչ որ փաստաթուղթ», ըսած է. – «Պոլսում գուցէ կ'ընդունուի ինչ որ հռչակագիր կամ յայտարարութիւն, ուր միայն կը շօշափուեն հակամարտութեան կարգաւորման սկզբունքները, բայց փաստաթուղթ չի լինի»:

Նոյնիմաստ յայտարարութիւն մըն ալ ըրած է նախագահ Քոչարեան, շեշտելով թէ, ըստ իրեն, պարզ յայտարարութիւն մը կ'ըլլայ: Եթէ նոյնիսկ փաստաթուղթի խօսք չկար, ակնկալիքներ կային որ ղարաբաղեան կարգաւորման ուղղութեամբ յառաջընթաց կ'արձանագրուէր, բայց, Հոկտ. 27-ի դէպքերը այդ գործընթացը քանի մը ամիսով յետաձգեցին: Նախագահը, սակայն, շատ կարեւոր կը նկատէ իր կարգ մը հանդիպումները՝ Գլինթընի, Շիրաքի, Ելցինի, Տէմիրէլի եւ այլ ղեկավարներու հետ:

Սպանիոյ վարչապետը տեսնուած են այլախոհներու եւ ընդդիմադիրներու հետ:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ համաձայնութեան եկած են ՄԱԿ-ի հետ եւ յանձն առած վճարել իրենց յետնեալ պարտքերը:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Ապաւալահ Բ. Թագաւորը պաշտօնական այցելութիւն մը կատարեց Ֆրանսա: Գլխաւոր հարցերը որոնք ծեծուեցան, տնտեսական են եւ անշուշտ Մերձաւոր-Արեւելքի խաղաղութեան գործընթացին կը վերաբերէին:

ՎԻՏԱԼԻ ԿՈԶՄԷՆԿՕ, 72 տարեկան 14 ամիններու իր արգելափակումը կը նկարագրէ («Լիպերասիոն», Նոյեմբեր 16) որպէս պատանդ Չէչէնիա: Առեւանգուած Գրոզնի 1997 Նոյեմբեր 30-ին եւ ազատ արձակուած 1999 Յունուար 24-ին: Իր պատմութիւնը նման է միւս բոլոր պատանդներու պատմութեան (ռուս, չէչէն թէ ինգուշ): Աւելի ծանօթ պատանդներու մասին կը խօսուի (արեւմտեան լրագրողներ, մարդասիրական աշխատաւորներ եւայլն) մինչ մեծ է թիւը անանուններու: Կոզմէնկօ կ'ըսէ.– «Մոսկուա միայն «մեծ» պատանդներով կը զբաղի, «փոքրերուն» համար երկու լուծում կայ.– Վճարել կամ Չէչէն մը գտնել փոխարինելու համար: Այս վերջինը, իր ազատ արձակման փոխարէն յանձն կ'առնէ գնել պատանդը կամ զայն ազատ արձակել տալ իր չփումներու կամ ուժի միջոցաւ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արդարադատութեան նախարարուհին՝ Էլիզապէթ Կիկու, պաշտօնապէս կեանք տուաւ այն յանձնախումբին որ պիտի զբաղի գրաւման շրջանին վերեքուած Հրեաներու հատուցման հարցերով: Ստեղծուած՝ Սեպտեմբեր 10-ի հրովարտակով, այս յանձնախումբին պաշտօնն է պատրաստել պէտք եղած թղթածրարները յայտնաբերելու համար

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

ԴԱՒԻԹ ՔԵՐԹՄԷՆՃԵԱՆ
(Ճարտարապետութեան Տոքթոր)

Վարազդատ Յարութիւնեանը հայրենիքի եւ Սփիւռքի մշակութային կեանքի հմուտ եւ վաստակաշատ երախտաւորներից է: Արդարեւ, հայկական մշակոյթի խորքով ազգային ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան եւ ծանօթացման վերջին կէսդարեայ բարգաւաճումը դեռեւս ամենահարազատ ու բազմակողմանի կերպով արտացոլուած է նրա գործերում: Գիտնականի գործունէութեան եւ գործերի հաւաք ուսումնասիրութիւնը ժամանակաշրջանի համար ճանաչողական նշանակութիւն ունի: Որպէս արդիւնք իր բազմաբնոյթ գործունէութեան, նրա գիտական ժառանգութիւնում միահիւսուել են պատմականն ու ժամանակակիցը, մեթոտականն ու գիտահետազօտականը, փորձնականն ու տեսականը: Փաստօրէն, նրա ողջ էութեամբ նուիրուած մանկավարժական կեանքն ու գիտական ուսումնասիրութիւնների տարերքը, մինչ էլ արդիւնաւէտութեամբ համատեղուել են հասարակական եւ պետական գործունէութեամբ եւս:

Վարազդատ Յարութիւնեանը ծնուել է 1909 թ. Արեւմտեան Հայաստանի Վան քաղաքի Այգեստաններում՝ երբեմնի Խաչփողան կոչուած թաղամասում: Մեծ Եղեռնի իրադարձութիւններով, 1915 թ. հանգրուանել է Թիֆլիս: 1919–27 թթ. սովորել եւ աւարտել է տեղի Հայկական միջնակարգ դպրոցը: 1927–31 թթ. պաշտօնավարել է Լոռւայ Շնող եւ Արճիս գիւղերի դպրոցներում: 1931 թ. ընդունուել եւ 1937 թ. գերազանցութեամբ աւարտել է Երեւանի Պոլիտեխնիկական Ինստիտուտի շինարարական ֆակուլտետի ճարտարապետական բաժինը: 1939 թ. սկսուող ՀՀԳԱԱ Պատմութեան եւ Հնագիտութեան հիմնարկի ասպիրանտական տարիները եւ մասնակցութիւնը Դուինի հնագիտական պեղումներին դարձել են նրա գիտական մկրտութեան նոր հորիզոնը: 1946 թ. նա «Դուինի ճարտարապետական յուշարձանները» խորագրով հայցել է ճարտարապետութեան թեկնածուի գիտական աստիճան եւ հաստատուել դոցենտի կոչումում: 1964 թ. «Հին եւ միջնադարեան Հայաստանի քաղաքաշինութիւնը» ատենախօսութեան համար նրան շնորհուել է գիտութիւնների դոկտորի գիտական աստիճան եւ միաժամանակ տրուել՝ փրոֆէսէօրի կոչում: Այսօր, նրա անունի առաջ գրանցուել են տասնեակ շքանշաններ եւ պատուաւոր կոչումներ: Արժանացել է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի կոնդակին (1978 թ.). Թ. Թորամանեան ակադեմական մրցանակի դափնեկիր է (1978 թ.). Էջմիածնի Գանձատան կառուցման գործում մեծ ներդրում ունենալու կապակցութեամբ արժանացել է Ալեք Մանուկեանի շնորհակալագրին (1982 թ.). 1996 թ. նրան շնորհուել է Վրաստանի ճարտարապետական ինստիտուտի պատուաւոր փրոֆէսէօրի կոչում: Նոյն թուին ընտրուել է ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս եւ 1997 թ. ձեռամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ի ստացել է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի շքանշան եւլն.: Ուշագրաւ է, որ գիտնականի մասին գրութիւն ունեն շուրջ ութ տասնեակ համառօտ եւ ծաւալուն հաղորդումներ(1):

Վարազդատ Յարութիւնեանի գիտական ժառանգութիւնը բովանդակում է երկու տասնեակից աւելի գրքեր, շուրջ երեք հարիւր քննական եւ նոյնքան հրապարակախօսական յօդուածներ, բազմահարիւր բանախօսութիւններ ու գիտական զեկուցումներ եւլն.:

Ճարտարապետութեան պատմութեան ուսումնասիրութիւնները ամենածանրակշիռն են Վ. Յարութիւնեանի գործերում: Հայկական ճարտարապետութեան համընդհանուր պատմութեան կարեւորագոյն 22 աշխատութիւններից եօթն պատկանում են իրեն կամ իր հեղինակցութեամբ են: Դրանց յաջորդական դիտարկումը պարզորոշ ցոյց է տալիս ուսեալ բնագաւառի զարգացումն ու գիտնականի ներդրումը նրանում: Վ. Յարութիւնեանի հայկական ճարտարապետութեան համընդհանուր պատմութեան առաջին աշխատութիւնը «Հայկ. ճարտարապետութեան յուշարձաններ»ն է (ռուսերէն, Մոսկուա, 1951, հեղինակակից Ս. Սաֆարեան): Համեմատութեամբ իր նախորդների(2) գիրքն ունի ժամանակագրական պարբերացման համապարփակ ընդգրկում: Թէկուզ հակիրճ, այն հայկական ճարտարապետութիւնը ներկայացնում է նախադարից դէպի Ուրարտու, հայկական հելլենիզմ եւ միջնադար, ներառեալ ողջ ուշ միջնադարն ու 19-րդ դարը (տե՛ս. էջ 5–10, 27–30, եւ այլն): Յաջորդ՝ «Սովետական Հայաստանի ճարտարապետութիւնը» (ռուսերէն, Երեւան, 1955, հեղինակակից Կ. Լ. Յովհաննիսեան) աշխատութիւնը նախորդի շարունակութիւնն է: Գիրքը խորհրդահայ ճարտարապետութեան շարադրման առաջին փորձն է, որ յետագայում կատարելագործուեց Վ. Յարութիւնեանի եւ բնագաւառի միւս հեղինակների (յատկապէս՝ Կ. Յովհաննիսեանի, Եղ. Տիգրանեանի, Լ. Բաբայեանի, Մ. Թովմասեանի եւ այլոց) կողմից: Փաստօրէն, 1964 թ. ՀՀԳԱԱ Արուեստի Ինստիտուտի հեղինակային կազմի կողմից հրատարակուած «Ակնարկ հայ ճարտարապետութեան պատմութեան» աշխատութիւնը, հետեւողութեամբ նշուածներին հայկական ճարտարապետութիւնը ներկայացնում էր հնից մինչեւ սովետական ժամանակները, ներառեալ նաեւ Հայկական Կիլիկիան:

«Սովետական Հայաստանի ճարտարապետութիւնը» (Մոսկուա, 1972, Յարութիւնեանի հետ հեղինակակիցներ՝ Մ. Մ. Հասրաթեան եւ Ա. Ա. Մելիքեան) համանուն վերնագրով երկրորդ աշխատութիւնը, արդէն յստակօրէն ձեւակերպում էր խորհրդահայ ճարտարապետութեան պարբերացման՝ կազմաւորման եւ հաստատման փուլերը, իրենց սոցռէալիզմի գաղափարականութեան ինքնատիպ ազգային՝ թամանեանական դիմագծերով հանդերձ: ՀՀԳԱԱ կողմից հրատարակուած «Հայ ժողովրդի պատմութիւն» հատորների կազմում Ճարտարապետութեան պրոէկտումը մշակոյթի եւ պատմութեան (այդ թւում եւ գաղթօճախների) համընդհանուր խորքերով հայկ. ճարտարապետութեան պատմութեան գիտական ուսումնասիրութիւնների համար կազմաւորող նշանակութիւն ունեցաւ: Այստեղ, 3–6-րդ հատորներում տեղ գտած՝ զարգացած եւ ուշ միջնադարեան ու նոր շրջանի ճարտարապետութեան ենթամասերը նոյնպէս շարադրուել են Վ. Յարութիւնեանի կողմից: Շարքի 7-րդ եւ 8-րդ հատորներում ընդգրկուած խորհրդահայ եւ նորագոյն շրջանների ճարտարապետութեան մասերում նրան հեղինակակից է նաեւ Լ. Մ. Բաբայեանը: Բնագաւառի նման զարգացումը, ի հարկէ, հայկական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան 60-ականների եւ 70-ականների միջազգային ծաւալման արձագանգներից էր, որին մասնակից էին մի շարք սովետական, օտարերկրեայ եւ ըՍփիւռքի մասնագէտներ(3): «Հայկական ճարտարապետութեան յուշարձանները» (Պէյրութ, 1975, պատմական ակնարկը՝ Մ. Ս. Հասրաթեանի) շքեղ գիրքը Վ. Յարութիւնեանի եւ իր հեղինակակցի մասնակցութիւնն էր հայկական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան նշուած վերջին իրադարձութեանը: Աշխատութեան համար յատկանշական է եկեղեցական յուշարձանների ծաւալատարածական համակարգերի աւելի յստակ բնորոշումը ըստ նրանց յատակագծայինտարածային ձեւագոյացման առանձնայատկութիւնների:

1980-ականները հայկական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան 20-րդ դարի ամէնէն գործօն շրջանն է: Վըստահաբար, այս տարիներին է, որ կերտուեց Թ. Թորամանեանի երազած հայկական ճարտարապետութեան գիտահետազօտական «Պողոտան»: Շնորհիւ ծայր առած հայ արուեստի միջազգային գիտաժողովների, Միացեալ-Նահանգների եւ եւրոպական հայագիտական կեդրոնների ճիգերը համախմբուեցին հայրենականների հետ: Հրատարակուեցին նոր ու կոթողային աշխատութիւններ(4): Դրանց շարքում Յարութիւնեանի «Հայ ժողովրդի քարէ տարեգրութիւնը» (ռուսերէն, Երեւան, 1985) աշխատութիւնը, շնորհիւ իր ներմուծած հայկական ճարտարապետութեան իւրայատուկ զարգացման օրինաչափութիւններին, աւելի միասնական է, կուռ եւ հակիրճ: Սա եւ «Հայ ճարտարապետութեան պատմութիւն» (Երեւան, 1992) աշխատութիւններում արտացոլուած քաղաքաշինական եւ յուշարձանային նոր նիւթերը, «Վաղ եւ միջին միջնադարի պաշտամունքային շէնքերի համաչափական վերափոխումները եւ նրանց ժառանգորդական առանձնայատկութիւնները», «Մոնումենտալ աշխարհիկ ճարտարապետութեան ժողովրդական ակունքները», «Քարի ճարտարապետութեան ձեւագոյացման մեխանիզմը» եւ այլք նոր տեսական դրոյթներ էին, որոնք Վ. Յարութիւնեանի ներդրումը շեշտեցին հայագիտութեան մէջ: Փաստօրէն վերջին աշխատութիւնը իր տեսական յագեցուածութեամբ եւ յստակ սահմանումներով հայկական ճարտարապետութեան իրականութիւնում առաջին եւ միակ դասագիրքն է: Աւելացնենք, որ չնայած գիտնականի դէպի գաղթօճախների ժառանգութիւնը ծաւալուելու ձգտումներին(5), նիւթերի սակաւութեան պատճառով բնագաւառը մնում է սահմանափակ եւ հետեւաբար չի ընդգրկւում գրքի ընդհանրացումներում: Վ. Յարութիւնեանի եւ հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան միւս հեղինակների աշխատութիւնները ընդարձակեցին հայկական ճարտարապետութեան հասկացութիւններն եւ յուշարձանային ընդգրկումը: Դարձրեցին այն բովանդակալից եւ հիմնաւոր, ընձեռելով այսօր այն բոլոր հնարաւորութիւնը շարադրելու հայկական ճարտարապետութեան ակադեմական վեցհատոր համահաւաք աշխատութիւն, որի հեղինակների կազմում նոյնպէս իր տեղն ունի Վ. Յարութիւնեանը:

Վերոյիշեալները գիտնականի երկար տարիների ուսումնասիրութիւնների արգասիքն են: Դրանց արձագանգները հանդիպում են նրա տեսական, առանձին քաղաքների եւ յուշարձանների ուսումնասիրութեան նուիրուած շուրջ երկու հարիւր հրատարակութիւններում: Տեսական խնդիրներում, պատմաճարտարապետական առումով պաշտամունքային շէնքերի կողքին նրա հետաքրքրութիւնների ոլորտում է նաեւ աշխարհիկ ճարտարապետութիւնը: Դեռեւս 40-ականներից սկսեալ նրա լոյս ընծայած նիւթերում կան բազմաթիւ աշխարհիկ եւ ճարտարագիտական կառոյցների հանգամանալից ու նորարարական ուսումնասիրութիւններ: Դրանցից «Միջնադարեան Հայաստանի քարաւանատներն ու կամուրջները» (Երեւան, 1960) գիրքը բովանդակում է տասնեակ նոր չափագրութիւններ եւ միանգամայն տալիս է խնդրոյ առարկայ կառոյցների դասակարգումն ու առանձնայատկութիւնները Հայաստանում: Այս եւ աշխարհիկ շէնքերին նուիրուած հեղինակի բազմաթիւ այլ յօդուածները, Ս. Խ. Մնացականեանի՝ «Հայկական Գաւիթներ» (ռուսերէն, Երեւան 1952), Հ. Խալփախչեանի «Հայաստանի արտադրական կառուցուածքները» (Երեւան, 1961) ու «Հայաստանի քաղաքացիական ճարտարապետութիւնը» (ռուսերէն, Մոսկուա, 1970) գործերը եւ այլք զարգացրեցին եւ ուրոյնացրեցին միջնադարեան Հայաստանի աշխարհիկ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութիւնները:

Վ. Յարութիւնեանի տեսական այլ նախասիրած թեմաներից մէկն է նաեւ հայկական ճարտարապետութեան «ժառանգորդութեան» եւ «Աւանդների շարունակականութեան» երեւոյթը: Մէկ տասնեակի հասնող յօդուածների այս խմբում հեղինակը գտնում է, որ պայմանաւորուած ուրարտական աւանդներով, հայկական հելլենիզմի յուշարձանները ունեն իւրայատուկ համաչափութիւն: Նա ճըշգրտօրէն ցոյց է տալիս, որ 9–11-րդ դարերի հայկական յուշարձանների ոճական հասունացման փուլին բնորոշ է նաեւ Անտիկ ձեւերի եւ վաղ միջնադարեան տարածական լուծումների ստեղծագործական կրկնութիւնը եւլն(6): Գիտնականի գործերում արտացոլուած ճարտարապետութեան փոխազդեցութիւնների տեսութիւնը զարգացնելով հանդերձ Ն. Մառի, Յ. Ստրշիգովսկու եւ յատկապէս Թ. Թորամանեանական տեսակէտները, աւելի խորացնում է հայ – վրացական ճարտարապետական փոխառնչութիւնները:(7):

Նա վրաց ճարտարապետ Գէորգի Չուբինաշվիլու «Որոնումներ հայկ. ճարտարապետութեան մասին» (ռուսերէն, Թիֆլիս, 1967) եւ այլ մի շարք աշխատութիւնների խեղաթիւրումներին որպէս պատասխան պատրաստուած գրքի հեղինակներից մէկն է եւ գմբէթաւոր բազիլիկներին, գմբէթաւոր դահլիճներին ու Թալինի մեծ տաճարին վերաբերող ենթամասերի շարադրողը(8): Նըշելի է նաեւ, որ տեսութեան առումով բաւականին պարզորոշ են շարադրուած հայկական ճարտարապետութեան 12–14րդ դարերում ծաւալուած տարածքային դպրոցների հաւաք մեկնաբանութիւնները(9) եւայլն:

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) Տե՛ս. Վարազդատ Յարութիւնեանի աշխատութիւնների գրացանկ (1924–1981 թթ.), Երեւան, 1982, էջ 75–85: Մնացեալ տարիների համար օգտուել ենք աշխատութիւնների ամբողջական, դեռեւս անտիպ ցանկից:

(2) Խօսքը վերաբերում է հայկական ճարտարապետութեան 40ականների հիմնարար ուսումնասիրութիւններին. այդ թւում են՝ Թորոս Թորամանեանի «Նիւթեր»ի առաջին հատորում (Երեւան, 1924 թ.) տեղ գտած թերաւարտ շարադրանքը, Ն. Տոկարսկու (1946), Ա. Յակոբեանի (1950), Ն. Բունիաթեանի (1950) համապատասխան աշխատութիւնները:

(3) Ակնարկուող աշխատութիւններից են՝ Սովետական ճարտարապետութեան համընդհանուր պատմութեան 12 հատորեակի 3-րդում լոյս ընծայուած Հ. Խալփախչեանի շարադրանքը (1966), Եղ. Իւթիւճեանի (1967), Պ. Կունէոյի եւ Ա. Ա. Նովելլոյի (1968), Հ. Տասնապետեանի նախաբանով՝ Ա. Խաչատրեանի (1972) հրատարակութիւնները:

(4) Այդ բարձրարուեստ աշխատութիւնների կարեւորագոյններից են Պ. Տօնապետեանի եւ Ժ. Մ. Թիէրիի «Հայկական արուեստները» (Փարիզ, 1986), Վ. Բարսեղեանի ղեկավարութեամբ հրատարակուած հայկական ճարտարապետութեան ութհատորեայ միկրոֆիշերի շարքը (Տրոյ Նիւ-Եորք, 1982–1989), Պ. Կունէոյի եւ Թոմազօ Ֆրատադոկկի, Մ. Մ. Հասրաթեան, Մարիա Ատելայիտէ, Լալա Կոմնենօ, Արմէն Զարեան հեղինակային խմբի «Հայկական ճարտարապետութիւն» շահեկան երկհատորեակը (Հռոմ, 1988), Թ. Սինկլէրի եռահատորեակը (Լոնտոն, 1987, 1988, 1989) եւլն.:

(5) Եղած մի շարք նիւթերից յատկապէս նշելի է «Եգիպտահայ գաղթավայրի շինարարական գործունէութեան պատմութիւնից» (ՊԲՀ, 1974, Թ-3, էջ 83-91, 1975, Թ-1, էջ 78–88) յօդուածները: Դրանք նոր լումայ աւելացնելով Քարտաշեանի եւ այլոց յայտնի աշխատութիւններին վերահրատարակուել են Գահիրէի «Արեւ»ում:

(6) Այստեղ այդ յօդուածներից առանձնացնենք յատկապէս՝ «Շարունակականութիւնը հայկական միջնադարեան ճարտարապետութեան զարգացման փուլերում», Հայ արուեստի նուիրուած երկրորդ գիտաժողովի նիւթեր, հտ. 4, Երեւան, 1981, էջ 346–353. Անտիկ աւանդների ժառանգորդութիւնը միջնադարեան Հայաստանի ճարտարապետութեան եւ գեղարուեստի մէջ, ՊԲՀ, 1983, Թ-4, էջ 13–21 եւայլն:

(7) Եղած նիւթերից յատկապէս տե՛ս. Երկու նամակ ճարտարապետ Արա Բերքեանին (Գերմանիա), «Գիտութիւն», 1997 Մարտ 3–15:

(8) Բ. Ն. Առաքելեան, Վ. Մ. Յարութիւնեան, Ստ. Մնացականեան, Հայկական ճարտարապետութեան մի քանի հարցերի մասին, Երեւան, 1968:

(9) Յատկապէս տե՛ս. «Հայ ճարտարապետութեան պատմութիւն», էջ 208-252, 333-341 եւայլն:

«ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԵՍ ԱՆՈՐ, ՈՐԻՆ Կ'ԸՆՏՐԷ ՔՈ ՏԷՐ ԱՍՏՈՒԱԾԸ»

(ԵՐԿՐՈՐԴՈՒՄՆ ՕՐԻՆԱՑ 17.15)

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Շուրջ 90 օրեր էին անցած այն ժամանակէ, երբ Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին, դէպի յաւիտենականութիւն ճամբեց իր 131-րդ կաթողիկոսը, իսկ այժմ կը պատրաստուէր ընտրելու իր՝ 132-րդին:

1999 Հոկտեմբեր 27 թուականը պիտի դառնար պատմական, քանզի այդ օրը աշխարհի տարբեր ծագերէ եկած Հայեր իրենց ձայնը պիտի տային եպիսկոպոսաց դասէն անոր, որու որ վստահուէր ստանձնելու Լուսաւորչի կանթեղը վառ պահելու եւ Նոյ Նահապետի սերունդը՝ Աստուծոյ ընտրեալ Հայ Ազգին, ճշմարիտ

ուղիով առաջնորդելու Մեսիական կոչումը։

Տեսակէտները տարբեր էին, Հայեացքները՝ բեւեռուած տարբեր ուղղութիւններով։ Գուշի որոշումը վճռորոշ էր ամբողջ ժամանակի մը համար։ Ընդունուած որոշումի սխալականութիւնը ոչ թէ ժամանակը, այլ՝ մահը կրնար միայն ուղղել։ Էջմիածին վանքի մթնոլորտը շիկացած էր ոչ այնքան մոմերու եւ խունկի բոցերէն, որքան տեսակէտներու լարուածութենէն։ Ո՞վ պիտի ըլլայ Հայոց 132-րդ կաթողիկոսը – հարցը, լարած էր միջավայրը, որի լարուածութեան նպաստած էին նաեւ ամիսներ շարունակ մամուլի մէջ լոյս տեսած մեղմ եւ խիստ ելոյթները, պաշտօնական կամ անպաշտօն յայտարարութիւնները, տեսակէտներու բազմազան ու բազմադիմութիւնը։ Քաղաքական ընտրապայքարի կերպը անցած էր հոգեւոր դաշտէ ներս։ Եթէ Հայ Եկեղեցին դարեր շարունակ ապաւինած է Սուրբ Հոգիի ներշնչանքին եւ այդ կերպ ընտրած էր իր կաթողիկոսները, այժմ համախոհներու խումբը կը ջանար սոսր կամ անոր համոզել, որպէս զի պատգամաւորը քուէն տար այս կամ այն անձին։ Մէկ խօսքով, Սուրբ Հոգին եկած էր փոխարինելու «բանն», սակայն ոչ աստուածային։

Այս անգամ ընտրողներէ որոշներ ներկայացած էին տարբեր «ջութակներով» եւ ուրոյն «երգացանկով»։ Ի՞նչն էր առաջնորդած պատգամաւորներէն շատերը դէպի Էջմիածին՝ ազգի՞ն թէ անձնակա՞ն շահը, կամ ալ պատասխանատութի՞ւնը, դժուար էր կռահել։

Եպիսկոպոսաց բանակը, թիւով 49, բաժնուած էր տեսակէտները մէկտեղող ճակատներու, որոնք ալ առաջարկած էին իրենց անուն թեկնածուները։ Նախապէս կը տրուէր կաթողիկոսական տեղապահ Ներսէս Արք. Պօղապալեանի, Արարատեան Հայրապետական Թեմի Առաջնորդին փոխանորդ՝ Գարեգին Արքեպիսկոպոս Ներսիսեանի, Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Մութաֆեանի, **Արցախի** Թեմի Առաջնորդ Պարգեւ Արքեպիսկոպոս Մարտիրոսեանի անունները։ Սակայն ինչպէս վերջին օրը պարզ դարձաւ, թեկնածուներէ միայն երկուքի՝ Ներսէս Արքեպիսկոպոս Պօղապալեանի եւ Գարեգին Արքեպիսկոպոս Ներսիսեանի անունները էին, որ պիտի յայտնուէին ընտրացանկերու վրայ։ Ո՞վ պիտի ըլլար անունը ան, որու Աջը համբուրելով ազգը Հայոց պիտի ըսէր. «Օրհնեցէք Վեհափառ Տէր»։ Ո՞վ պիտի ըլլար ան, որ արժանաւոր յաջորդը լինէր Լուսաւորիչի, Սահակ Պարթեւի, Խրիմեան Հայրիկի, Վազգէն եւ Գարեգին Կաթողիկոսներու։ Մտածումները եւ մտահոգութիւնները չնայած անտեսանելի են, սակայն դաջուած էին մտահոգ դէմքերու վրայ։ Շատերու համար, քրիստոնէութեան պետական կրօն ընդունման 1700-ամեակը նշել պատրաստուող մեր Եկեղեցիի ներկայ պատկերը ակնյայտ էր, եթէ անոր արեւմտեան հատուածի կառոյցները աւերակ վիճակի մէջ են այսօր, ապա արեւելեան հատուածի ողջէն կառոյցը կը տառապի նոյն վիճակէ։ Այդ մասին գիտեն շատերը։ Ուստի օգտուելով ստեղծուած առիթէ, երբ պատգամաւորները կը պատրաստուէին ընտրութեան, քանի մը անձերու հարց ուղղեցի, թէ՝ «Ի՞նչ կը սպասէ հայ հոգեւորականը եւ հայ հաւատացեալը նոր ընտրուելիք Կաթողիկոսէն – պատասխանները եղան հետեւեալները։

Զաւէն Արքեպիսկոպոս Չինչինեան, Առաջնորդ Եգիպտոսի Հայոց Թեմի.

Մեր սպասելիքները նորընտիր կաթողիկոսէն նախ.

Ա.– Ներքին թեմերու եւ համայնքներու կազմակերպումն է։

– Իսկ Սփիւռքի՞ պարագան –

– Սփիւռքը կազմակերպելը Կաթողիկոսի գործը չէ, այլ տեղւոյն վրայ այն պէտք է կազմակերպուի։

Բ.– Կաթողիկոսը պիտի ջանայ մեր ազգին առ Աստուած մօտեցնել։ Մեր եկեղեցւոյ մէջ կրօնականը եւ ազգայինը միախառնուած են։

– Այսինքն, Հայ եկեղեցին միայն կրօնի սահմաններու մէջ ամփոփել։

– Այո՛, միշտ այդպէս պէտք է ըլլայ։

Արսէն Արքեպիսկոպոս Պէրպէրեան. Էջմիածինի Մայր Տաճարին թեմէն. (?)

Ա.– Մեր սպասելիքն է, որ նորընտիր կաթողիկոսը վերացնի միապետական կառավարման կերպը, մէկ բան, որ նկատելի էր թէ՛ Վազգէն եւ թէ՛ Գարեգին Կաթողիկոսներու շրջանին։

Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Գրիգորեան, Հայրապետական Պատուիրակ Կեդրոնական Եւրոպայի ի Վիեննա.

Ա.– Սպասումս է, որ միասնականութեան ոգին զօրացուի նուիրապետական աթոռներու միջեւ։

Բ.– Նպաստել Սփիւռք – Հայրենիք կապի ոչ միայն ամրապնդումին, այլեւ խորացումին։

Գ.– Զարկ տալ էքիւմենիք շարժումին։

Դ.– Զօրաւոր պայքար ծաւալել բոլոր աղանդաւորական շարժումներու դէմ։

Յովնան Արքեպիսկոպոս Տէրտէրեան, Առաջնորդ Գանատայի Հայոց Թեմի.

Ա.– Սպասումս է, որ նախ օրինականութիւնը մտնէ մեր եկեղեցիէն ներս եւ բարեկարգութիւնը ըլլայ շօշափելի։

Բ.– Կարեւորագոյն խնդիրներէն մէկն է հաստատութիւններու հիմնումը տարբեր ճիւղերով։

Եզնիկ Եպիսկոպոս Պետրոսեան, Առաջնորդ Հիւսիսային – Կովկասի (Ռուսիա).

Ա.– Սպասումս է, որ նորընտիր կաթողիկոսը կարենայ եկեղեցին դարձնել վերջապէս եկեղեցի։ Ամէն ինչ անել, որպէսզի եկեղեցին վերադառնի իր կորցրած փառքը։

Բ.– Քանի որ այսօր գոյութիւն չունեն կրօնական գործող բաժիններ, ստեղծել այդպիսիներ, որդէն իսկ ծրագիր կայ մշակուած, որոնց թիւը պիտի ըլլայ 14։ Գարեգին Սրբազանին եթէ յաջողի կաթողիկոս ընտրուել, այդ բաժիններու անունները անմիջապէս պիտի հրապարակենք, որից յետոյ ջանք պիտի չխնայենք դրանք կեանքի կոչելու։

Սեպուհ Եպիսկոպոս Չուլջեան, Առաջնորդ Գուգարաց Թեմի.

Սպասումներս նորընտիր կաթողիկոսէն, որ իրականացնէ քանի մը փոփոխութիւններ.

Ա.– Վերականգնէ Եպիսկոպոսաց Ժողովը, որպէս եկեղեցւոյ օրէնսդիր մարմին։

Բ.– Ապահովուի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Գերագահութիւնը Եպիսկոպոսաց Ժողովի եւ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի նկատմամբ։

Գ.– Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը պէտք է ըլլայ ընտրովի մարմին, ընտրուած Եպիսկոպոսաց Ժողովի կողմէ։

Դ.– Ապահովուի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան ամբողջական և լիարժէք մասնակցութիւնը Ազգային – Եկեղեցական Ժողովի եւ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի մէջ։

Յակոբ Եպիսկոպոս Գըլըճեան, Առաջնորդ Ուրուկուէյի Հայոց Թեմի.

Ա.– Ընտրուած կաթողիկոսի նկատմամբ պիտի ունենանք յոյս, վստահութիւն, հնազանդութիւն եւ մէկ ու միասնական եկեղեցի ստեղծելու գաղափարը։

Բ.– Պիտի ծաւալուի ընդհանուր պայքար Հայաստանի մէջ գործող աղանդներու դէմ։

Գ.– Վերակառուցուի մեր եկեղեցւոյ ներքին խախտուած վիճակը։

Դ.– Պարտաւոր ենք համախմբելու մեր ուժերը, զօրացնելու համար մեր եկեղեցին։

Հայկազուն Վարդապետ Մելքոնեան, ԱՄՆ.

Ա.– Կաթողիկոսէն կը սպասենք, որ ան կարենայ պահել թէ մեր եկեղեցին եւ թէ մեր ազգը, կարենայ զօրաւոր համագործակցութիւն ստեղծել եկեղեցւոյ եւ Հայաստանի կառավարութեան միջեւ, այսինքն այս երկուսի միասնական աշխատանքի զօրացում։

Բ.– Ժամանակն է, որ յատուկ որոշմամբ եկեղեցու կառավարումը տրուի եկեղեցականներու եւ ոչ, յաճախ փորձէ անտեղեակ անձերու։

Գ.– Եկեղեցւոյ մէջ կրնան փոփոխութիւններ մտցուիլ, սակայն մեր ազգային աւանդութիւնները պէտք չէ խեղաթիւրուին։

Տիկին Սօսի Քէլլէկեան ԱՄՆ – Հայաստան.

Կաթողիկոսէն կը սպասենք, որ կարենայ կազմակերպչական կեանքը զօրացնել, առանց որու դժուար է պատկերացնել Հայ Եկեղեցին։

Վազգէն Վարդապետ Միրզախանեան, Էջմիածինի քարոզչական կեդրոնի տնօրէն.

Ա.– Հայաստանէ ներս զօրացնել քարոզչական աշխատանքները եւ նպաստել կրօնական գրականութեան տարածմանը, որու կ՚օգնի հայ հաւատացեալին նախնեաց ճշմարիտ կրօնը սորվելուն։

Բ.– Համախմբումը բոլոր ուժերու եւ բարեկարգումը մեր եկեղեցւոյ։

Գ.– Օրէնսդրական խնդիրներու շուտափոյթ լուծում եւ տարբեր կառոյցներու ձեւաւորում։

Մանուէլ Վարդապետ Երկաթեան, Հոլանտա.

Ա.– Թեմերու կարգաւորումը։ Ի՞նչ է թեմը, թեմ մը ստեղծուելու համար, որոնք են պայմանները, քանի հոգիի կարիք ունինք տարածք մը թեմ յայտարարելու համար եւ այլ հարցերու ճշդում։

Բ.– Հոգեւորականի իրաւունքներու ճշդում։

Գ.– Ընդհանուր պայքար գոյութիւն ունեցող աղանդներու դէմ։

Տոքթոր Կարօ Կարապետեան, Երուսաղէմ.

Սպասումս է, որ Հայոց Հայրապետը նախ ունենայ.

Ա.– Պարկեշտութիւն, մտաւոր կարողութիւն, մարմնի եւ միտքի մաքրութիւն, մաքրակենցաղութիւն։

Բ.– Խաղաղասիրութիւն, վարչական կարողութիւն եւ հաստատութիւններու ստեղծում։

Պր. Ալպէր Բազէեան, Երեւանի քաղաքապետ.

Ա.– Նախ կը փափաքէի, որ նորընտիր կաթողիկոսը կարողանար այնպէս անել, որ եկեղեցին բացուի դէպի ժողովրդի։

Բ.– Կարողանայ մեր ժողովրդին ճիշդ հաւատքի բերել։

Գ.– Կազմակերպել զօրաւոր պայքար աղանդներու դէմ։

Սպասումները տարբեր են, կարծիքները եւս։

Ընտրելէ առաջ, պատգամաւորները մէկ առ մէկ մօտենալով Էջմիածնի Սուրբ Սեղանին՝ հաղորդուեցան պատարագիչ Վիգէն Եպիսկոպոս Այքազեանէն, որպէսզի Սուրբ Հաղորդութեան եւ Աղօթքի զօրութեան ապաւինելով ներկայանային ընտրութեանը։

Եւ ահա այս մթնոլորտի ներքոյ էր, որ 450 պատգամաւորներ, յետ միջօրէի, անուն առ անուն կարդացուելով, Աւստրալիոյ Առաջնորդ Աղան Արքեպիսկոպոս Պալիօզեանի հրաւէրով, մէկ առ մէկ մըտան Ս. Էջմիածինի Տաճարը։

Դարաւոր դուռը Տաճարի փակուեցաւ։ Աշխարհայինը մնաց դուրսը։ Ներսը իշխողը 131 Հայրապետներու կենդանի հոգին էր, իսկ հսկողը՝ Աստուծոյ Միածին Որդին, որն ամէն անգամ կ՚իջնէր երկինքէն հոս, այն օրերու օրինակով (ինչպէս իջաւ 301 թուին), օրհնելու համար Լուսաւորչի յաջորդին, քանզի այդ էր Ուխտը մեր եւ՝ Անոր՝ Հայոց Քրիստոսի։

Ընտրութիւնը սկսելէ առաջ միասնական աղօթքով խնդրուեցաւ, որպէսզի կամքը կատարուի մեր Երկնաւոր Հօր ինչպէս երկինքի մէջ, այնպէս ալ՝ երկրի վրայ, եւ Ազգը – սերունդը Նոյի կարենայ ընտրել ան, ով հոգեւոր անապատի մէջ յայտնուած մեր ժողովուրդին պիտի կարենար առաջնորդել դէպի փրկութեան երկիրը Քանանու։ Ոմանք ներշնչուած Սուրբ Հոգիէ, ոմանք տրամաբանութեան թելադրանքէ, առացան իրենց ընտրաթերթիկները, ուր երկու անուններէ մէկը պիտի ջնջուէր, միւսը՝ պահպանուէր, իսկ երկուսի անունները ջնջուելու կամ այդպէս թողնուելու պարագային, ձեռնպահութիւն պիտի նշանակէր։

Ընտրութիւնը տեւեց մօտ երկու ժամ։

Ընտրաթուղթերը հաշուելէ ետք կարդացուեցաւ արդիւնքը։ Ժամէ մը յայտնի էր արդիւնքը։ 11 ձեռնպահ, 176 ձայն քուէարկած էր յօգուտ Ներսէս Արքեպիսկոպոս Պօղապալեանի, իսկ 263 ձայնով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս ընտրուած էր Արարատեան Հայրապետական Թեմի Առաջնորդական Փոխանորդ Գարեգին Արքեպիսկոպոս Ներսիսեանը, որու թիկունքին դրուեցաւ շուրջառը ծիրանի, իսկ ձեռքին տրուեցաւ գաւազանը կաթողիկոսական եւ Էջմիածնի գանգակներու ղօղանջի ներքոյ, Գարեգին Ա.ի թափուր թողած գահին բազմեցաւ Գարեգին Բ., որպէս Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ 132-րդ Հայրապետ։

Այս ուրախ առիթով մենք ալ կը բանանք մեր շուրթերը եւ Սուրբ Ներսէս Շնորհալիի խօսքերով կ՚աղօթենք առ Աստուած ըսելով. «Իմաստութիւն Հօր՝ Յիսուս, իմաստութիւն տուր նորընտիր Հայրապետին, որ քու դիմաց միշտ բարին խորհի, խօսի եւ յօգուտ իր Ազգի եւ Եկեղեցւոյ գործէ, եւ փրկէ անոր չար խոհերէն, չար խօսքերէն ու գործերէն...»։ Եւ կը հաւատանք, թէ այն անխոնջ աշխատասիրութիւնը, վարչական փայլուն ընդունակութիւնները, կազմակերպչական ջիղը եւ նուիրուածութիւնը հանդէպ իր գործի, որ սրբազան Հայրը ցուցաբերեց երէկ, որպէս առաջնորդական Փոխանորդ Հայրապետական Թեմի, այսօր եւս պիտի իրագործէ Վեհափառը նոյնը աւելիով, որպէս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս։ Եթէ, երէկուան «ճակատային» կիրքերը, այսօր վերածուին եղբայրական համագործակցութեան...։ Քանզի ոչինչ կրնայ փոխել անհատը, եթէ անհատները պատրաստ չեն փոփոխութեանց։

«Առաջնորդ կը նշանակես անոր, որին կ՚ընտրէ քո Տէր Աստուածը» (Երկրորդումն Օրինաց 17.15)։

Կ. Վ. Ց.

Մարսէյլ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 6-ի երեկոյեան Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան ժ. Մաբանճեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը, «Հռոմ – Հայաստան» ցուցահանդէսին մասին։ Ներկայ էին բազմաթիւ արուեստասէրներ, մանաւանդ երիտասարդներ։

Մշակոյթի Տան նոր նախագահը, Փ. Բարախեան բարի գալուստի խօսքէն ետք, մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութիւն խնդրեց Հոկտեմբեր 27-ի Հայաստանի Ազգային Ժողովի զոհերու յիշատակին։ Յետոյ ներկայացուց օրուան բանախօսը, ուսողագէտ եւ պատմաբան Արմէն – Գրօտ Մութաֆեանը։

Դասախօսութիւնը կը բաղկանար երկու մասէ. Գրօտ Մութաֆեան, նախ արտայայտուեցաւ այդ ցուցահանդէսին որոշումին եւ նպատակին մասին. գաղափարը ունեցած էր Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը։

Ան ներկայացուց պատրաստութեան փուլը, ապա լուսապատկերներու միջոցով ցոյց տուաւ հոն ցուցադրուած իրերը. քարտէս, մանրանկար, նամակ, կնիքներ, եւ այլն։ Մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցին բոլորն ալ ու ներկաները բազմաթիւ հարցումներ ուղղեցին Ա. Մութաֆեանին։

Շ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Կ՚աշխատի լուռ անաղմուկ, նուիրումով։ Իր վերջին ելոյթը Կիրակի, Նոյեմբեր 3-ին, գարնանային պայծառ օր մը, արեւը իր ամբողջ հմայքը կը տարածէ Շալէ տը Վօփըրէօի վրայ, շրջապատուած ծառերով ու ծաղիկներով։ Ջերմ մթնոլորտ մը, Կապոյտ Խաչի ընդունելութեան օրն է։ Ճաշ մը սոյն ամարանոցին մէջ։

Մտանք գեղեցիկ ընդարձակ սրահը։ Սեղանները ճաշակով յարդարուած էին, հարիւրի մօտ ներկաներ կային։

Խաչուհիները կ՚ընդունին հրաւիրեալները շնորհալի ժպիտով։ Նախագահուհին Տիկին Օնոսեանի թելադրանքով հանդէսը բացուեցաւ Տէրունական աղօթքով։ Համեղեցաւ ճաշը։ Հաւաքոյթը վերջացաւ, երգով, պարով ու նուագով զուարթ տրամադրութիւններով։ Անմոռանալի օր մը։

Զմոռնանք յիշելու որ այս ճաշին հասոյթը 8000 ֆրանք ամբողջութեամբ յանձնուեցաւ Միութեան Կեդրոնին, ի նպաստ Հայաստանի Նորքի որբանոցին։ Բայց պէտք չէ կարծել թէ իրենց գործունէութիւնը կը սահմանափակուի այսքանով։ Ունի բազմաթիւ այլ ձեռնարկներ.–

1) Ան վերջերս տօնեց իր եօթանասունամեակը Յունիս 5-ին, մեծ շուքով, ճաշ-պարահանդէս, Ամերիկայէն յատուկ կերպով հրաւիրուած ծանօթ երգիչ՝ Փօլ Պաղտասարեանի մասնակցութեամբ։

2) Մշակոյթի Տան մէջ ունի հայերէնի դասընթացքներ 15 երկսեռ աշակերտներ ամէն մակարդակի։ Կը ջանան անոնց սորվեցնել ու սիրցնել մայրենի լեզուն։

3) Յիշենք գոհունակութեամբ որ այս տարի Պաքալօրէայի հայերէն լեզուի քննութեան յաջողեցան երկու աշակերտներ։

3) Տարին անգամ մը ծրարներ կը պատրաստուին ու կը տարուին Մոնմօրանսիի Հանգստեան տան պատսպարեալներուն, ի մեծ ուրախութիւն անոնց։

Սրտագին շնորհաւորութիւն եւ յաջողութիւն կը մաղթենք յարգելի անդամուհիներուն։

Ե. ՓՈՂՈՍԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 20
Տօն է Ամենայն Սրբոց

Այս առթիւ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ:

UGAB — MARSEILLE

Conférence - Débat

Vendredi 26 Novembre
à 20 heures 30

autour du thème :
UNE NOUVELLE PERSPECTIVE DE COOPERATION EN ARMENIE ET AU KARABAGH : COMMENT ASSOCIER L'AIDE HUMANITAIRE A UN PROJET ECONOMIQUE.

Avec la participation
de LEON KEBABDJIAN,
directeur de la publication
de **La Lettre de l'UGAB**,
membre du conseil central de l'UGAB

et

NADYA KEBABDJIAN
qui présentera l'opération
FEMME COURAGE D'ARMENIE
programme d'aide économique
en faveur des familles
victimes de la guerre du Karabagh

— Entrée libre —

327, boulevard Michelet -
13009 MARSEILLE
Tél & Fax : **04 91 22 10 45**

L'ECOLE *«Khatchadour ABOVIAN»*
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

organise un

Super Loto

Dimanche 28 Novembre à 15 heures

au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

LE GROS LOT
Un billet d'avion Aller-Retour
MARSEILLE — EREVAN
offert par
«LITOUR» -Marseille
et de nombreux lots de valeur

Venez nombreux!
Encouragez le développement culturel
de nos élèves

(Շար. Ա. էջէն)

բոլոր այն Հրեաները որոնք կեղեքուած են, որպէսզի հատուցում կատարուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ պատժական դատարանը 100 հազար ֆրանք տուգանքի եւ երկու տարուան (18 ամիսը՝ յետաձգումով) բանտարկութեան դատապարտեց Սիանթոլոժիի ազանդին գլխաւոր ամբաստանեալը՝ Կզաւիէ Տըլամար կողոպուտի մեղադրանքով: Միակ յանցանքը նկատուեցաւ խարդախ մեթոտներով հետեւորդներ որսալը: Զորս ուրիշներ ալ աւելի թեթեւ պատիժներ կրեցին: Աղանդը վճռած է հակայարձակման անցնիլ:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը «մտային հաւասարութիւն պակասի» եւ «ջրղաղրղուած գլայնականութեան մը» վերագրած է ժոսփէնի խօսքերը, Թեհրան ձերբակալուած 13 Հրեաներու մասին: Ֆրանսայի վարչապետը «բոլորովին չինծու» որակած էր լրտեսութեան ամբաստանութիւնը որ եղած է անոնց դէմ, ԳՐԻՖ-ի (Հրեաներու Ներկայացուցչական Խորհուրդ) ճաշին, Նոյեմբեր 13-ին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԼԻԿԻ ԲԱԺԱԿ

Նոյ. 16-ին տեղի ունեցաւ Լիկի Բաժակի դաման մրցումներուն առաջին շրջանը, որու ընթացքին երկարաձգումէ ետք Վալանսի Հայ Մարզականը 2 — 2 հաւասար արդիւնքի մը յանգեցաւ Պոլէի (Գ. դասակարգ — Նասիոնալ 1) հետ: Սակայն, Վալանս դուրս մնաց մրցաշարքէն 5-4 պարտուելով փէնալթիներու մարտին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

CONFERENCE— DEDICACES

En présence de René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

la M.C.A. a le plaisir de présenter les **ACTES** du Colloque International organisé par le **C.D.C.A.**
à Paris-Sorbonne
paru sous le titre

« L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS »

avec la participation de :

Hélène STRAPELIAS
Directrice des Etudes du 2nd degré de Collège

Anahid TER-MINASSIAN
Maître de Conférence honoraire à l'Université de Paris I

Maître Bernard JOUANNEAU
Avocat à la Cour d'Appel de Paris, Président de «Mémoire 2000» (sous réserve)

et Hrayr AYVAZIAN
Représentant du C.D.C.A:

le Vendredi 19 Novembre à 20h45

L'ouvrage est d'ores et déjà disponible à la M.C.A.

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՑՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Բ. ԾՐԱԳԻՐ

Նիկողայոս Ալադաթեան
ՎԱՅ ԻՄ ԿՈՐԱԾ ՅԻՍՈՒՆ ՈՍԿԻ

Յովհաննէս Գուրգէնբէկեան
ՀԱՋԻ ՍՈՒԼԷՅՄԱՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 28, 1999
ժամը 16-ին

Հայ Ուսանողական Տուն
57, Boulevard Jourdan - 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans /
RER : Cité Universitaire

— Մուտք՝ 30 Ֆր. —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային եւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Միութիւնները, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել եւ պատարագ մատուցանել կուտան՝ Պոլսոյ երկրաշարժի Հայ զոհերու, ինչպէս նաեւ վերոյիշեալ միութեանց անդամներու հոգիներուն ի հանգիստ.

Կիրակի, Նոյեմբեր 21

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Սոյն արարողութիւնը կը հովանաւորէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Յետ պատարագի Մայր Եկեղեցւոյ կից Ս. Զրբաշեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեճաշ մը, որուն հրաւիրուած են բոլոր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները եւ մերազն ժողովուրդը:

Առ ի տեղեկութիւն.— Կաթողիկոսական տեղապահի կոչին եւ Մարսէյլի Հոգեւոր պետի թելադրութեամբ, Պոլսոյ երկրաշարժէն վնասուած ազգային եւ կրթական հաստատութիւններու նորոգութեան անվերապահ նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւն բերելու նպատակաւ կազմուած է յանձնախումբ մը հետեւեալ անձերէ.

Խաչիկ Եըլմազեան	*— Ատենապետ*
Անի Յովսէփեան	*— Ատենադպրուհի*
Սարգիս Տուրսունեան	*— Գանձապահ*
Վարդգէս Մալճեան	*— Խորհրդատու*
Արթօ Գարակէօզեան	*— Խորհրդատու*

[illegible]

ԱԿՆ համոյթի երեկոյթը Շաբաթ, Նոյեմբեր 20, ժամը 21-ին
CHAPELLE ST-ETIENNE
5, rue de l'Eglise — Issy-les-Moulineaux

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Նոյեմբեր 28, Կիրակի,

Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ժամը 12-էն ժամը 17:

Ձեր տրամադրութեան տակ պիտի ըլլան գիրքեր, այլազան յուշանուէրներ եւ ուտելիքներ:

Ճաշի կարելիութիւն տեղւոյն վրայ:

Կոչ կ'ընենք բոլորին որ այդ օր այցելեն մեր Տօնավաճառը եւ իրենց մասնակցութեամբ քաջալերեն այս նոր ձեռնարկը:

Մուտքը ազատ է:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՏԷՍԻՆԻ *«Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ»* ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

«ՊԷՕՐԷԿ»ի երեկոյթ

Կը յիշէ՞ք տեսակաւոր «պէօրէկ»ներու աւանդական երեկոյթը: Այս տարի ձեզի կը հրամցնենք հինգ տարբեր տեսակներով, հայկական խոհանոցի համեղագոյն «պէօրէկ»ները, Շաբաթ Նոյեմբեր 20-ի *երեկոյեան ժամը 8·30-ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:*

Մուտքը սահմանափակ է: Գին՝ 70 Ֆ.:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը Շաբաթ Նոյեմբեր 20, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԽԻՒ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 21-ին, Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի Անուանակոչութեան տօնն է.

«Ընծայումն Ս. Աստուածածնի ի Տաճարն»

Այս առթիւ ժամը 9·30-ին ժամերգութիւն:

Ժամը 10·15՝ հանդիսաւոր պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի պիտի աղօթենք եկեղեցիին ի կեանս եղող կնքահայրերու եւ անոնց ընտանիքներու արեւշատութեան համար:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ հանգուցեալ կնքահայրերու եւ այլ աւանդական Մատաղօրհնութիւն:

Ժամը 13-ին ժողովրդական ճաշ Իսիի քաղաքապետարանի սրահին մէջ
25 Աւ. Վիքթոր Գրէսոն

Կը հրաւիրուին շրջանի հաւատացեալները ներկայ ըլլալու պատարագին միասին աղօթելու եւ ճաշին միատեղ յիշատակելի պահեր ապրելու համար:

Arménie et Arméniens aujourd'hui

l'Association Culturelle des Batignolles
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance

vous invite au mois de l'amitié
ARMENIE ET ARMENIENS aujourd'hui
en présence de
Madame Françoise DE PANAFIEU,
Député, Ancien Ministre,
Adjointe au Maire de Paris
Monsieur Pierre REMOND,
Maire du XVIIe arrdt de Paris

KARABAGH «un jardin noir»
Expo photos de **Jean-Martin Le Révérend**
du 15 Novembre au 12 Décembre
74, place du Docteur Félix-Lobligeois,
Tél.: 01 42 29 00 27 75017 Paris
Ouverture du lundi au samedi
de 14h à 18h
et dimanche de 10h à 15h,
fermé le mercredi.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
— Transport
— Hébergement
— Location et cours de ski
— Remontées mécaniques
— Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 6 au 13 février 2000 à Bellefontaine (Jura)

— Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 18 décembre 1999.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19
VENDREDI
19 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·776 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.776

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Օ–ԽՄ–ՄԽ–Ը–ի վեհաժողովը աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Պոլսոյ վրայ ուր հաւաքուած են բազմաթիւ ղեկավարներ: Ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն վայելողներէն է Ռուսաստանի նախագահը որ Նոյեմբեր 17–ին հասաւ հոն: Կը սպասուէր որ Չէչէնիոյ հարցով խըստագոյն քննադատութիւններու եւ ճընշումներու թիրախ ըլլար: Թէեւ Բ. Ելցին հասած պահէն ամէն առիթով կը կրկնէր թէ Չէչէնիան իր երկրին ներքին հարցն է ու հոն տարուած գործողութիւնները յարիր են միջազգային կանոնագրութիւններուն: Վեհաժողովին բացումին նախօրեակին 10 քիլօկրամ պայթուցիկ նիւթ գըտնուած էր Ռուսաստանի հիւպատոսարանին առջեւ:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ հարցը գլխաւոր նիւթը եղած է Ելցին – Տէմիրէլ տեսակցութեան որ տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 17–ին Պոլիս: Թուրքիոյ Նախագահը հաւաստած է որ իր երկիրը Ռուսաստանի հողային ամբողջականութեան ուղղուած ոչ մէկ մօտեցում կը զօրակցի: Այսուհանդերձ, յիշած է թէ պէտք է նկատի ունենալ հարցին մարդկային կողմն ալ ու թելադրած որ վերջ տրուի ժողովուրդը թիրախ առնող յարձակումներու:

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ ապահովութեան մասին Ազգային Ժողովին եւ Ծերակոյտին կողմէ պատրաստուած երկու տեղեկագիրներ խնդրոյ առարկայ կ'ընեն պետութեան կողմէ տարուած քաղաքականութիւնը: Կը խօսուի ոստիկաններու հակամարտութեան, դատաւորներու մրցակցութեան ու ապահովութեան ոչ միշտ ազդեցիկ ուժերուն մասին: Ատոնց վրայ կ'աւելնայ բանտարկուած նահանգապետ Գ. Էրինեաքի մարդասպանը կարծուած Ի. Գոլոնայի փախուստին առեղծուածը:

ԷՌ–ՓԷ–ԷՌ–ի նախագահի ընտրութեան առնչութեամբ «Ֆիկարօ» (Նոյեմբեր 18) կ'անդրադառնար Փ. Տէվէճեանի Լիոնի մէկ ելոյթին ուր թեկնածուն որպէս կացութեան միակ ելք կը նկատէ ժողովրդավարութիւնը. կ'ըսէ թէ կուսակցութիւնը 1997–էն ի վեր նոյնիսկ չէ կրցած ընկերվարութեան դէմ այլընտրանքի ծրագիր մը պատրաստել:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետը Ժ. Թիպէրի կ'ուզէ յանձնախումբ մը ստեղծել, քննելու համար քաղաքային ոստիկանութեան ուժ մը կազմելու նիւթը: Քաղաքապետը անբաւարար կը նկատէ մայրաքաղաքին մէջ գործող պետական ոստիկանութիւնը, մանաւանդ որ յանցագործութիւնը օրէ օր կ'աւելնայ: Փարիզ Ֆրանսայի միակ քաղաքն է որ ոստիկանական իշխանութիւն չունի, այդ իշխանութիւնը ամբողջութեամբ պատկանելով նահանգապետութեան:

ՎԱՏԻԿԱՆ հաստատած է թէ 2000 Մարտին Պապը ըստ իր փափաքին պիտի այցելէ Երուսաղէմ: Եռօրեայ այցը պիտի ընդգրկէ Բեթղեհէմը որ Քրիստոսի ծըննդեան վայրն է եւ կը գտնուի պաղեստինեան գօտիին մէջ ու Նազարէթը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ 22 հոգինոց փրկարար ջոկատը որ մեկնած էր Թուրքիոյ երկրաշարժի գօտին, երեք դիակ հանած է Տիւզճէի փլատակներուն տակէն: Ջոկատին մաս կը կազմեն երկու բժիշկներ ալ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահը պատասխանելով լրագրողներու հարցումին թէ Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան կազամուղի մը կառուցումը չի՞ ջղայնացներ Ռուսաստանը, պատասխանած է. «նոյնիսկ եթէ ջղայնանայ, ատիկա ի՞նչ ազդեցութիւն կրնայ ունենալ քանի մը պետութեան այդ ուղղութեամբ տուած որոշումին վրայ»: Շեվարնածէ աւելցուցած է թէ ատենին Մոսկուա հիացումով չընկալեց Բաքու – Սուփսա քարիւղատարին ալ կառուցումի որոշումը, բայց այսօր ան կը գործէ: Կը հաւատայ որ նոյնը կը պատահի Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան քարիւղատարին եւ կասպեան կազամուղին պարագային:

ՊՈԼՍՈՅ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ ՈՒ ՏԵՍԱԿՑԱԾ Ս. ՏԷՄԻՐԷԼԻ ՀԵՏ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, նախագահ Ռ. Քոչարեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Նոյեմբեր 17–ի կէսօրին հասած էր Պոլիս: Ժամանումին ու նոյն յետմիջօրէին Ռ. Քոչարեանի ունեցած շփումներուն մասին կուտանք Պոլսոյ «Մարմարա»յի (Նոյ. 18) տեղեկատուութեան գլխաւոր մասերը:

*
* *

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեանի եւ Հայաստանի պատուիրակութեան «Հայաստան» օդանաւը օդակայան իջաւ ժամը 12·30–ին: Նախագահը դիմաւորելու համար օդակայան եկած էին նախապէս Պոլիս ժամանած պատուիրակներ:

Հայաստանի Նախագահին բարի գալուստ մաղթեցին Պոլսոյ փոխ–կուսակալ՝ Սալիմ Խաքիօղլու եւ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան Պոլսոյ ներկայացուցիչ՝ աւագ դեսպան Աճար Ճէրմէն:

Նախագահն ու իր ընկերակիցները վերյիշեալ երկու պաշտօնական անձերու առաջնորդութեամբ ուղղուեցան դէպի սրահ եւ հոնկէ ալ անմիջապէս սրահին առջեւ սպասող կառքերը: Ժամանող բոլոր հիւրերը, առանց որեւէ տարբեր արարողակարգի, կ'առաջնորդուէին ուղղակի կառք: Նախագահը պատուիրակութեան միւս անդամներուն հետ միասին ճամբայ ելաւ դէպի «Սուիս Օթէլ», ուր պիտի մնայ վեհաժողովի երկու օրերուն ընթացքին:

Նախագահ Քոչարեան պանդոկին մէջ քիչ մը հանգչելէ ետք, առաջնորդուեցաւ դէպի Իսթինիէ, Սեւ Ծովեան Համագործակցութեան մնայուն ներկայացուցչութեան շէնքը, Միւշիր Ֆուատ փաշա ապարանքը, ուր նախագահական մակարդակի վրայ կը կայանար հերթական նիստ: Նոյն ժամուն, իրերայաջորդ կերպով ժամանեցին նախագահներն ու պատուիրակութիւնները: Հոն էր Հանրապետութեան Նախագահ Ս. Տէմիրէլ որ մի առ մի կ'ողջունէր ժամանող գլխաւոր հիւրերը: Անոնք կը դիմաւորուէին Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան գլխաւոր քարտուղար՝ Վ. Պայչեւի կողմէ:

Լրագրողները կարճ ժամանակի համար խումբ առ խումբ ներս առնուեցան ու արտօնուեցան լուսանկարելու: Ապա ժողովը շարունակուեցաւ գոցփակ նիստի ձեւով: Ինչպէս ծանօթ է այս կազմակերպութեան կ'անդամակցին 11 Պետութիւններ: Երէկուան ժողովին կը մասնակցէին Համագործակցութեան բոլոր Պետութիւններու նախագահները, միայն Ռուսաստանն էր որ կը մասնակցէր Արտաքին նախարարի մակարդակով:

Ժողովը սկսաւ Ս. Տէմիրէլի բացման խօսքով: Ելոյթներ ունեցան Համագործակցութեան անդամ բոլոր երկիրներու պատուիրակութիւններու ղեկավարները:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

Նախագահ Քոչարեան իր ելոյթին մէջ նշեց որ Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան անդամ երկիրներու վեհաժողովը խորհրդանշական բնոյթ կը կրէ եւ կը գումարուի Օ. ԽՄ. ՄԽ. Ը.–ի վեհաժողովի նախօրեակին: «Մեր մասնակցութիւնը այս երկու գերաստիճաններուն, կ'արտայայտէ արդի Եւրոպայի իրողութիւնները եւ ընդհանուր նպատակներու եւ շահերու հասնելու գործին մէջ պետութիւններու խումբեր միաւորելու յատկութիւնը: Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութիւնը որպէս բազմատարր երիտասարդ կազմակերպութիւն մը, արդէն դարձած է Եւրոպայէն ներս համագործակցութեան արդիւնաւէտ համակարգ մը: Այս մասին կը վկայեն Համագործակցութեան ներկայ մակարդակը, կազմակերպութեան իրաւասութեան մէջ մտնող հարցերու շրջանակը, ինչպէս նաեւ միջազգային այլ կազմակերպութիւններու հետ գործակցելու անոր աշխուժութիւնը: Այնուհանդերձ, Սեւ Ծովեան Համագործակցութիւնը տակաւին ճամբայ ունի հարթելիք», ըսաւ նախագահ Քոչարեան: Ան կարեւոր նկատեց կազմակերպութեան գործունէութեան իրաւական հիմերու վրայ կատարելագործումը, ինչպէս նաեւ համագործակցութեան շրջագիծէն ներս փոխգործակցութեան արդիւնաւէտ դրութիւններու ձեւաւորումն ու պահպանումը, փոխ–համագործակցութիւնը միւս տարածքաշրջանային եւ եւրոպական կազմակերպութիւններու հետ: Նախագահը մասնաւորաբար ընդգծեց որ Հայաստան դրականօրէն կ'ընդունի Եւրոպական Միութեան հետ Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան կապերը ընդլայնելու գործընթացը:

Անդրադառնալով Համագործակցու–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՊԱՐՏ ՔԱՅԼԵՐՈՎ ԱՆՁՐԵՒԷՆ ԴԷՊԻ ԿԱՐԿՈՒՏ

Քաղաքական մարդու յանձնառու եւ ազդեցիկ արարք պէտք էր նկատել, հաւանօրէն, Լիոնի քաղաքային խորհուրդին Սեպտեմբեր 27-ի նիստին մէկ դրուագը. անոր կեդրոնական դէմքը եղած էր ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ–ի եւ Անկախներու խառն խմբակին ներկայացուցիչ, խորհուրդին փոխ – նախագահ Վահէ Մուրատեանը: Ան ընդդիմանալով Իզմիթի երկրաշարժին առիթով թրքական կառավարութեան կատարուելիք 250 հազար ֆրանքի օժանդակութեան, յաջողած էր ձեւականօրէն շեղել թիրախը:

Վերջերս հասած հաղորդագրութիւն մը լոյս տալով մէջբերումներ կը ներկայացնէր Վ. Մուրատեանի ելոյթէն. ան իր ընդդիմութիւնը բացատրած էր թուրք պետութեան կողմէ Քիւրտերու կիրարկուած ճնշումով, Կիպրոսի հարցին վերաբերող ՄԱԿ-ի բանաձեւերուն ուղղուած արհամարհանքով, Հայերու ցեղասպանութեան դէմ ծաւալած ժխտողական քարոզչութեամբ եւ վերջապէս, Հայաստանի 1988-ի երկրաշարժին օրերուն մարդասիրական օժանդակութեան իր տարածքէն անցքին դրած խոչընդոտով:

Այսքանը արդէն բաւարար նախանիւթ կուտայ մտածելու, վճարկելու թէ իսկապէս օգուտի ու վնասի հաշիւները ճիշդ որոշուա՞ծ էին արտայայտուած ընդդիմութեան, երբ խնդրոյ առարկայ էր աղէտեալներու օժանդակութիւն մը եւ ո՛չ օրինակ՝ թուրք պետութեան զէնք, զինամթերք վաճառելու հարց մը որուն մասին ձայն հանող չըլլար ընդհանրապէս:

Ըսենք որ Վ. Մուրատեանի առարկութիւնը զոր ընդունած է խորհուրդը, կրնայ նկատուիլ խորհրդանշական բան մը, մանաւանդ որ 250.000-ի նման գումարով մը ո՛չ մազ մը կ'աւելնայ, ոչ ալ կը պակսի թուրք պետութեան գլուխէն:

Կայ սակայն այլ երեսակ մըն ալ. Վ. Մուրատեան առաջարկած է որոշուած օժանդակութիւնը կատարել ո՛չ կառավարական թրքական կազմակերպութեան մը, սպառնալով դէմ քուէարկել մերժումի պարագային: Ու հաղորդակցութիւնը կը տեղեկացնէ թէ միւս խմբակներն ալ զօրավիգ կանգնած են այդ առաջարկին, որով նախագահ Պառ հարկադրուած է ընդունիլ որ գումարը տրուի թրքական Կարմիր մահիկին: Այդ հարկադրանքը զինք մղած է շեշտելու թէեւ թէ Թուրքիա 30 տարիէ ի վեր հաւատարիմ դաշնակիցն է արեւմտեան պետութիւններու եւ յատկապէս Ֆրանսայի հետ ունի սերտ, արդիւնաւոր յարաբերութիւններ, եւլն.:

Եղածը դժուար է որ գոնէ զարմանք չպատճառէ բոլոր անոնց որոնք տեղեակ են Լիոնի խորհուրդին կողմէ նախընտրելի համարուած թրք. Կարմիր մահիկին անունին շուրջ փրթած փոթորիկին, նոյն երկրաշարժին առիթով: Թուրք մամուլը մինչեւ այսօր կ'արձագանգէ անոր վարչարարութեան մէջ տեղ գտած «սխալ»ներու, իւրացումներու, զեղծումներու: Գլխաւորաբար թիրախ էր կազմակերպութեան նախագահը Ֆ. Տէմիր որ պարտադրուեցաւ հրաժարիլ: Հակառակ ատոր, մինչեւ իսկ Նոյեմբեր 17-ի «*Միլլիյէթ*»ը օրինակ, կը շարունակէր մերկացնել անոր չարաշահումները. անոնք կաշառակերութեան զանազան մատնանշումներ կը պարունակեն, հազարաւոր տոլարի ու այլ տարադրամներով պարարտացած դրամատան հաշիւներով, կալուածներու նոխ ցանկով, եւ այլն:

Անշուշտ, կարելի է Կարմիր մահիկին համար բարենիշ նկատել նման նախագահի մը հրաժարումի պարագան ու արդարացնել օժանդակութեան համար որոշուած հասցէն: Այսուհանդերձ, ոչինչ կ'արգիլէ մտածելու թէ երբեմն որքա՛ն կարճ է ու դիւրասահ, անձրեւէն կարկուտին առաջնորդող ճամբան...:

Թ. ԱՐՓԻ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ 60%-Ը ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ԻՐԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱԶԱՏԱՐԻՆ

Ռուսեւհայ խառն ձեռնարկութեան՝ Արմռոսկազպրոմի գործադիր տնօրէն Ռ. Ադոնց յայտնած է թէ ռուսական կազի ընկերութիւնը պատրաստ է ստանձնելու Իրան – Հայաստան կազատարին շինութեան ծախքին 60%–ը: Այդ կազատարը որուն երկարութիւնը 140 քիլոմեթր պիտի ըլլայ, 100 քիլոմեթրը Իրանի տարածքին, 40–ը հայկականին վրայ, պիտի արժէ 120 միլիոն տոլար: Անոր քոնսորսիումին մաս պիտի կազմեն ռուսական ընկերութենէն զատ Հայաստանի Ուժանիւթի նախարարութիւնը եւ հաւանօրէն Կազ տը Ֆրանսը եւ իրանեան կազի ազգային ընկերութիւնը:

*
* *

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԿՈՒԶԷ ՕԹԱՆ–Ի ՎԵՐԱՊԱՀԵԼ ԲԱՔՈՒ – ՃԷՅՀԱՆ ԿԱԶԱՏԱՐԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ

ՕԹԱՆ–ի խորհրդարանական համաժողովի տնտեսական կոմիտէի Ամսթերտամ տեղի ունեցած ժողովին քննարկումի նիւթ եղած է նաեւ Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան նաւթամուղի կառուցման եւ անոր ապահովութեան հարցը: Այս առթիւ, ադրբեջանական կողմը առաջարկած է խողովակաշարին ապահովութեան երաշխաւորումը յանձնել ՕԹԱՆ–ի:

ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

ԴԱՒԻԹ ՔԵՐԹՄԷՆՃԵԱՆ
(Ճարտարապետութեան Տոքթոր)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայկական առանձին պատմաճարտարապետական կոթողների եւ քաղաքաշինական յուշարձանների ուսումնասիրութիւնը Վ. Յարութիւնեանի տարերքն են: Այստեղ է որ միահիւսւում են նրա գիտական եւ քարոզչական գործունէութիւնները: Անդրադառնալով հանդերձ հայկ. ճարտարապետութեան հին ու նոր կարեւորագոյն շէնքերին եւ բնակավայրերին, այնուամենայնիւ գիտնականի հետաքրքրութիւնները կեդրոնացել են Արուճի, Դուինի, Զուարթնոցի, Էջմիածնի, Անիի եւ Երեւանի շուրջ: Դրանցից ամենավաղ՝ «Արուճի տաճարի թուագրութեան հարցի շուրջ» յօդուածը (1946 թ.), ինչպէս իրաւացիօրէն նկատում է հեղինակի կենսագիրներից Մ. Մ. Հասրաթեանը՝ «ոչ մեծ բայց բովանդակալից աշխատութիւնը մի աւանդ էր միջնադարեան հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան բնագաւառում եւ մինչեւ օրս չի կորցրել թարմութիւնը» (10): Ի հարկէ այստեղ խօսքը վերաբերում է հայկական գմբէթաւոր դահլիճների զարգացման վերլուծութեանը, որ խորաթափանցօրէն ցոյց է տալիս տաճարային տիպի զարգացման ընթացքը, վաղ միջնադարեան բազիլիկ բնոյթից դէպի զարգացած միջնադարեան կեդրոնագմբէթութիւնը եւ այլ: Դուինի կապակցութեամբ հրատարակուած զանազան յօդուածները հաւաք կերպով ներգրուել են «Դուինի 5 – 7-րդ դարերի ճարտարապետական յուշարձանները» (Երեւան, 1950) աշխատութեան մէջ: Վ. Յարութիւնեանը հմտօրէն ճշգրտում եւ շըրջանառութեան մէջ է դնում Թալինի մեծ տաճարի նախատիպ Ս. Գրիգոր տաճարը: Կարեւոր ներդրում է հեղինակի Դուինի կաթողիկոսական պալատի վերակազմութիւնը, որ ուղեցոյց հանդիսացաւ կառոյցի զուգահեռների յետագայ մեկնաբանութեանը: Այդ կապակցութեամբ հրատարակուած նրա մի շարք վերլուծական փաստագրումները (11) ի մի են բերուել եւ շէնքի տիպի դասակարգմամբ ու համաչափական առանձնայատկութիւններով հրատարակուել «Հայ արուեստին նուիրուած 5-րդ փառաժողովի» նիւթերում (Վենետիկ, 1992): Ճարտարապետական յուշարձաններին նուիրուած բազմաթիւ յօդուածներում Վ. Յարութիւնեանը հակիրճ կերպով բնութագրում է տուեալ յուշարձանի անմիջական առանձնայատկութիւնները: Այստեղ, իւրայատուկ է նրան ձեռնպահ մօտեցմամբ ներկայացնել ամէն մի յուշարձանի մասին գոյութիւն ունեցող կարծիքները եւ առանձին վարկածով տալ իր տեսակէտը: Սա մասնագէտի չափազանց ժողովրդավար մեթոդ է, որ հաշուի է նստում իր արուեստակիցների իւրաքանչիւրի կարծիքի հետ: Յուշարձանների վերաբերեալ հրատարակուած նիւթերից որպէս առանձին մենագրութիւն հրատարակուել են «Մակարավանք»-ը (Հայկական ճարտարապետութեան վաւերագրեր, թ. – 22, Վենետիկ, 1993) եւ «Երեւանի եկեղեցիները» (Երեւան, 1997): Սա եւ մամուլում հրատարակուած Երեւանի արդի ճարտարապետութեան տասնեակ շէնքերը (12), Մոսկուայում 1968 թ. հրատարակուած «Երեւան» աշխատութեան հետ (ռուսերէն, հեղինակակիցներ՝ Մ. Մ. Հասրաթեան, Ա. Ա. Մելիքեան) Վ. Յարութիւնեանին դասում են Երեւանն ուսումնասիրող գլխաւոր հեղինակների շարքում: «Երեւան» աշխատութիւնում քաղաքի յատակագծային զարգացման կապակցութեամբ բերուած նոր փաստաթուղթերն ու շէնքերի փաստագրումները, գոյութիւն ունեցող նիւթերին(13) աւելացնում են մասնագիտական մեկնաբանութիւն: Նոյն ոգով է շարադրուած նաեւ «Անի քաղաքը» (հրատարակուած հայերէն եւ ռուսերէն տարբերակներով, Երեւան, 1964) աշխատութիւնը: Գիրքը բացի գրանից, որ մասնագիտականօրէն ի մի է բերում գոյութիւն ունեցող նիւթերը, այն առաջին անգամ լինելով հիմնական խնդիր է վերցնում Անիի քաղաքաշինական եւ կառուցապատման թեման: Նշուածները եւ մամուլում լոյս տեսած այլ նիւթերն ու գիտնականի ցարդ անտիպ դոկտորական ատենախօսութիւնը Հայագիտութեան մի շարք երախտաւորների աշխատութիւնների հետ(14) քաղաքաշինական ուսումնասիրութիւնների նոր ուղի հարթեցին հայկական իրականութիւնում: Իրօք, Վ. Յարութիւնեանի քաղաքաշինական ուսումնասիրութիւնները բազմազան են: Դրանք ժամանակագրականօրէն ընդգըրկում են հնագոյն շրջաններից մինչեւ սովետական տարիները, մասնագիտականօրէն քննում են քաղաքաստեղծ շրջանային խնդիրներից մինչեւ կառուցապատման կարելիութիւնները, իսկ աշխարհագրական առումով՝ կենտրոնական Հայաստանը, Կիլիկեան Հայաստանն ու հայկական գաղթավայրերը (15):

Վ. Յարութիւնեանի մանկավարժական գործունէութիւնը նրա գիտական կեանքի անքակտելի մասն է: Նա բազմաթիւ մեթոտականների հեղինակ է: Վերոյիշեալ «Հայ ճարտարապետութեան պատմութիւն» դասագրքից առաջ, նա հրապարակել էր «Հին աշխարհի ճարտարապետութիւն» դասընթացը (Երեւան, 1978): Այն լինելով անձամբ կատարուած այցելութիւնների արդիւնքը, շարադրըուած է միանգամայն խրովի: Հեղինակը յաջող կերպով կարողացել է աշխատութիւնում ներմուծել հայկական համանուն ժամանակների ժառանգութիւնը եւս (տե՛ս. էջ 218–223): Նշուած եւ դեռեւս անտիպ «Գեղեցիկի զարմանահրաշ քառուղիներում» դասագրքերին բնորոշ է լսարանային գտնուածութիւնը: Նրա այս բնագաւառում մեծ աւանդն է նաեւ հայկական ճարտարապետութեան քարտերի պատրաստումը: Փաստօրէն, շուրջ երեք տասնեակ հայրենի եւ սփիւռքահայ ճարտարապետներ անցընելով նրա հայ ճարտարապետութեան մասնագիտական կուրսերը, որակաւորուել, հայցել են թեկնածուական եւ դոկտորական գիտական աստիճաններ: Նկատելի հանգամանք է, որ Վ. Յարութիւնեանը մասնակից լինելով քարտերի պատրաստման սրբազան գործին, նա միաժամանակ հետամուտ է շրջանաւարտների կեանքում կատարած բոլոր քայլերին: Այս կապակցութեամբ նրա բազմաթիւ հրապարակախօսական յօդուածներում փառաբանւում է լաւը եւ շինիչ կերպով քննադատւում՝ բացասականը: Նա որպէս Երեւանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի եւ յետագայում ճարտարապետաշինարարական ինստիտուտի ճարտարապետութեան ամպիոնի վարիչ պաշտօնավարել է անընդմէջ 1945 – 1990 թթ.: Այս տարիներին նա կարողացել է ստեղծել ճարտարապետական կրթութեան, ազգային աւանդներով հարուստ մասնագիտական դպրոց: Վ. Յարութիւնեանի մեթոտական գործերին նոր շունչ է հաղորդում ընթացքի մէջ եղած նրա վերջին տարիների հասունութեամբ շարադրուած «Յուշարձանների վերականգնման մեթոտիկա» դասագիրքը: Աշխատութեան առաւելութիւններից է բերուած մասնագիտական օրինակների հայրենի փորձառութիւնից լինելը: Փաստօրէն, Յուշարձանների վերականգնման վարչութիւնում, Յուշարձանների պահպանութեան հայկական ընկերութիւնում եւ Էջմիածնի Մայր Աթոռի ճարտարապետական յանձնախմբում նրա երկարամեայ պատասխանատու գործունէութեան փորձը արտացոլուած է տուեալ աշխատութիւնում: Ողջ կեանքում Վ. Յարութիւնեանը գրչով եւ գործով մասնակից է եղել յուշարձանների պահպանութեանը Հայաստանում: Այդ նուիրեալ գործունէութեան պտուղներն են այսօր շուրջ 70 ծանօթացման գրքոյկների հրապարակումը, զանազան հեղինակների յուշարձանների փաստագրման 20 աշխատութիւնների հրատարակումը եւ աւելի քան 40 եկեղեցիների եւ վանքային համալիրների վերականգնումը: Վ. Յարութիւնեանը յուշարձանների պահպանութեան վերաբերեալ հրապարակումներում հանդէս է գալիս որպէս կազմակերպիչ, որոշ դէպքերում նրանք իրավիճակային տեղեկութիւններ են, որոնցում՝ կազմակերպչակոչ եւ ուրիշներում բողոքի խօսք: Վերջինի կապակցութեամբ յաճախ են հայրենի եւ արտերկրեայ մամուլում լոյս տեսած նրա յօդուածները Արեւմտեան Հայաստանի յուշարձանների լքուած վիճակի մասին: Ցատկալէս, ուշագրաւ են վերջերս գրուած Ջուղայի գերեզմանատան քանդումների դէմ ուղղուած հաղորդումը եւ Թուրքիայի նախագահին հասցէագրուած, արեւմտեան Հայաստանի յուշարձանների ճակատագիրը քննող յօդուածը (16): Խիզախ է եւ նրա համար յուշարձանների պահպանութիւնը վեհ առաքելութիւն: Պատմական յուշարձանների վերաբերող հաղորդումները բնագաւառի երկարամեայ ժամանակագրութիւնը լինելու հետ բովանդակում են չափազանց փորձ: Դրանք, Կ. Լ. Յովհաննիսեանի, Յու. Թամանեանի, Ս. Սաղումեանի, Թ. Գէորգեանի եւ այլոց աշխատութիւնների հետ՝ Հայաստանում վերականգնման գործին ուղեցոյցն են: Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի շինարարական իրագործումներին նուիրուած «Եկայք շինեսցուք» (Էրեբունի հըրատ., 1988) եւ «Ս. Էջմիածնի շինարար գահակալները» (Ս. Էջմիածին, 1996), մի շարք յօդուածների հետ (17) բովանդակում են նաեւ Վ. Յարութիւնեանի մատուցած ծառայութիւնները հայրենի յուշարձանների վերականգնմանը:

Վ. Յարութիւնեանը Հայրենիք-Սփիւռք իրականութեան ականաւոր հասարակական գործիչներից է: Սկսած երիտասարդ տարիներից մինչեւ օրս վարել է եւ վարում է զանազան պաշտօններ, այդ թըւում են՝ Երեւանի Պոլիտեխնիկական Ինստիտուտի Շինարարական Ֆակուլտետի դեկան՝ 1938 – 1939 թթ., նոյն ինստիտուտի ուսումնական մասի վարիչ 1942 – 1945 թթ. կառավարութեանն առընթեր ճարտարապետական վարչութեան պետի տեղակալ 1945 – 1948 թթ., Հնութիւնների պահպանութեան Կոմիտէի նախագահ՝ 1945 – 1951 թթ., Հայաստանի Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի արուեստի պատմութեան բաժնի վարիչ՝ 1951 – 1953 թթ.: Առաւել ծանրակշիռ է Յարութիւնեանի գործունէութիւնը Հայաստանի Ճարտարապետների Միութիւնում՝ հանդիսանալով նախագահի տեղակալ 1949 – 1962 թթ. եւ նախագահ՝ 1962 – 1974 թթ.: Ուշագրաւ եւ յիշարժան է նրա գործօն մասնակցութիւնը որպէս վարչութեան անդամ Հայաստանի սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապերի Կոմիտէում (1964 – 1990 թթ.), Հայաստանի «Գիտելիք» եւ արտասահմանեան երկրների հետ մշակութային կապերի ընկերութիւններում (1951 թ.) եւ այլն: Նա Հայաստանի «Վասպուրական» Հայրենակցական Միութեան հիմնադիրներից է: Եղել է միութեան նախագահը՝ 1981 – 1990 թթ. եւ պատուոյ նախագահը սկսեալ 1990 թ.:

Ձնայած առաջացած տարիքին, Վ. Յարութիւնեանը վերջին տարիներում հրատարակչական աշխոյժ գործունէութիւն է ծաւալում: Թեմաները հիմնականում գեղարուեստական ոգով գրուած ճամբորդական եւ կեանքի յուշեր են: «Նախնեաց ոտնահետքերով» (Երեւան, 1995), «Վոսփորի ու Մարմարայի ափերով» «Երեւան, 1996), «Անմոռաց հանդիպումներ» (Երեւան 1998), «Կեանքիս քառուղիներում» (Երեւան, 1999), հրատարակութեան ընթացքում եղած «Աշխարհի ճամբաներով» համաշխարհային քաղաքակրթութեան յուշարձանների այցելութեանն նուիրուած գրքերը մեծ հետաքրքրութեամբ են կարդացւում: Պարզագոյն եւ մատչելի ոճով շարադրուած նշուած գրքերը ունեն գիտական՝ ժամանակն ու միջավայրը պատկերող մեծ զօրութիւն: Անցած եւ գոյութիւն ունեցող հարցերը բարձրացւում են մասնագէտի աչքով եւ կեանքի հասուն փորձով: Կեանքի ու մասնագիտութեան պատկերման տուեալ մօտեցումը ունի շատ հեռու գնացող անցեալ: Հպանցիկ ակնարկն անգամ գիտնականի գործերի ցանկին, բաւական է նկատելու 150-ից աւելի յօդուածների շարքը նուիրուած հեղինակի արուեստակից ժամանակակիցների ստեղծագործական կենսագրութիւններին: Հակիրճօրէն իւրաքանչիւր անհատի ստեղծագործական կարողութիւնները բացայայտող Յարութիւնեանի գրիչը շատ վարպետ է եւ չյոգնող: Անհրաժեշտութիւնից թելադրուած հեղինակը տասնեակ յօդուածներ է նուիրել հայկական ճարտարապետութեան առանձին վառ անհատականութիւններին, ինչպէս՝ Թ. Թորամանեանին, Ալ. Թամանեանին, Կ. Հալաբեանին, Ռ. Իսրայէլեանին եւ շատ ուրիշներին: Այսպէս, գիտնականի մշտական տեսադաշտում են եղել հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութիւնը, ծանօթացումն ու հայ ճարտարապետների խրախուսումը: Այդ նպատակին են ծառայել Վ. Յարութիւնեանի ծաղկաքաղ ներկայացուած աշխատութիւնները, բանախօսութիւններն հայրենիքում եւ սփիւռքում, հրատարակուած բազմաթիւ գիտահանրամատչելի գրքոյկներն ու թերթօնները, ինչպէս նաեւ իր բեմադրութեամբ թողարկուած փաստագրական երկու ֆիլմերը եւ այլն: Ծրագիրները շատ են ակադեմիկոսի կեանքում: Նրա յառաջիկայ տարիների աշխատանքային ցուցակներում ընդգրկուել են նորանոր աշխատութիւններ՝ «Կեանքիս քառուղիներում (2-րդ հատոր), «Աշխարհի ճամբաներով» (երկրորդ հատոր), «Ուղէզղի յարատեւեն» հեղինակի պատմական յուշարձանների վերաբերեալ լոյս ընծայուած աշխատութիւնների ժողովածու, «Հին եւ միջնադարեան Հայաստանի քաղաքաշինութիւնը», «Խօսք արուեստակից ժամանակակիցներիս մասին» ստեղծագործական կենսագրութիւնների հաւաքածուն եւ այլն:

Վ. Յարութիւնեանի գիտական ժառանգութիւնը լայնահուն է ու բազմաբեղուն: Գիտնականը ողջ կեանքով մէկ նուիրուել է հայկական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան, հայ ճարտարապետների սերունդների աճեցմանն ու ծանօթացմանը: Նրա բազմավաստակ գործունէութեան ջանքերով ստեղծուեց հայկական ճարտարապետութեան ուսումնառութեան, գիտահետազօտութեան, ստեղծագործական վարպետութեան մի կաճառ որպէս հայ մշակոյթի ու մշակոյթի գանձերի գոյութեան գործօն հայագիտական ոլորտ:

Երեւան

(10) Մ. Մ. Հասրաթեան, Վարազդատ Յարութիւնեան, Երեւան, 1989, էջ 10:

(11) Տես՝ «7-ր դարի աշխարհիկ ճարտարապետութեան մի նոր յուշարձան», «ԳԱԱ Տեղեկագիր, 1953 Թ–8, էջ 53 - 65: Քարերը պատմում են (Արուճի պալատի պեղումները), Սովետական Հայաստան, 1960 Թ–2, էջ 37 – 39: Զուարթնոցի պալատն ու յարակից շէնքերը, «ԳԱԱ Տեղեկագիր, 1962, Թ–12, էջ 41 – 60 եւ այլն:

(12) Տես յատկապէս «Մագաղաթեայ մատեանների հանգրուան» (Լրաբեր, Նիւ-Եորք), 1959, Օգոստոս 18-ի համարում եւ ուրիշ ամսագրերում. «Ծածկած շուկան», Սովետական Հայաստան, 1952, Թ–7, էջ 23 – 25 եւ ուրիշ ամսագրերում. «Երեւանի հանրապետական մարզադաշտը», Սովետական Հայաստան, 1955, Թ–3, էջ 23 – 24. «Գիտութեան տաճարը» («ԳԱԱ գլխաւոր մասնաշէնքի մասին), Լրաբեր (Նիւ – Եորք), 1960, Փետրուար 20. մեր նորակառոյց թատրոնը (Գ. Սունդուկեանի անուան ակադեմիական թատրոնի շէնքի մասին), Սովետական արուեստ, 1966, Թ–8, էջ 28 – 34. «Երեւանի կեդրոնի վերակառուցման մի քանի խնդիրների մասին», «մայրաքաղաքի ճարտարապետական զոհարը», (Երեւանի Հանրապետական հրապարակի մասին)... եւ այլն:

(13) Նկատի ունենք Ե. Շահազիզի «Հին Երեւան», Երեւան, 1937. Կ. Ղափադարեանի «Երեւանի միջնադարեան յուշարձանները», Երեւան, 1975, Թ. Խ. Յակոբեանի Երեւանին նուիրուած քառահատոր աշխատութիւնը, Երեւան, 1961–68 եւայլն:

(14) Խօսքը յատկապէս վերաբերում է Յ. Մանանդեանի՝ Քաղաքները եւ առեւտուրը Հայաստանում միջազգային տարանցիկ առեւտրի առընչութեամբ (ռուսերէն, Երեւան, 1953), Բ. Ն. Առաքելեանի «Քաղաքները եւ արհեստները Հայաստանում 9–13-րդ դարերում» (Երեւան 1958 եւ 1964), Գ. Սարգսեանի «Տիգրանակերտ» (ռուսերէն, Երեւան, 1971), Դուինի, Արտաշատի, Լոռի բերդի եւ այլ պեղումների նիւթերը եւայլն:

(15) Տե՛ս. յատկապէս «Քաղաքաշինական արուեստը», Սովետական Արուեստ, 1966, Թ–11, էջ 36–43. «Հայաստանի միջնադարեան քաղաքաշինութիւնը, Revue des Etudes Arméniennes, 1967 եւ 1968. «Արեւելեան Հայաստանի քաղաքների յատակագծումն ու կառուցապատումը 19րդ դարում եւ 20-րդ դարի սկզբին, ՊԲՀ, 1977, Թ–3, էջ 7587 եւ Թ–4, էջ 43-58. «Քաղաքաշինութիւնը հայկական մի քանի գաղթավայրերում», ՊԲՀ, 1988, Թ–1, էջ 93–102. «Կոմպլեքսային կառուցապատման առաջին փորձերը սովետական

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ, Նոյեմբեր 8-ին կատարուած է մեծր Խաչիկ Պապիկեանի յուղարկաւորութիւնը: Թաղման թափօրը ճամբայ ելած է ժամը 9.30-ին, Նահրի ստիկանատունէն, մահերգ հնչեցնող Հ. Մ. Ը. Մ.-ի փողերախումբին առաջնորդութեամբ: Ազգայիններ ուսամբարձ տարած են Խ. Պապիկեանի դագաղը, որու կը հետեւէին հայկական երեսփոխանական պլոքի անդամներ, Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի եւ ազգային իշխանութիւններու ներկայացուցիչներ, Պուրճ – Համուտի քաղաքապետը, լիբանահայ վարժարաններու աշակերտներ եւ խուռներամ բազմութիւն մը: Ժամը 11-ին, եկեղեցւոյ մէջ սկսած է յուղարկաւորութիւնը, որու ներկայ եղած է յանուն նախագահ Լահուտի Ներքին նախարար՝ Միշէլ Մըր: Արարողութեան կը նախագահէր Արամ Ա.: Աւարտին, խօսք առնելով Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը վեր առած է հանգուցեալին բազմակողմանի գործունէութեան դըլխաւոր գիծերը՝ որպէս քաղաքագէտ, ֆրանսախօս երկիրներու խորհրդարանական կազմակերպութեան փոխ – նախագահ, մշակոյթի եւ երկխօսութեան մարդ, այլեւ ամբողջական Հայ եւ ամբողջական Լիբանանցի: Տէրունական աղօթքէն ետք, Միշէլ Մըր, նախագահին որոշումով «լիբանանեան մայրիներու հրամանատարի կարգի» շքանշանով, յետ մահու, պարգեւատրած է Խաչիկ Պապիկեանը: Արարողութեան աւարտին, Վեհարանի դահլիճը յաջորդաբար խօսք առած են Խորհրդարանի նախագահի ներկայացուցիչ՝ Քամիլ Զիատէ, իրաւաբաններու սենդիքայի ներկայացուցիչ Ֆաուզի Եազի, Հայկական պլոքի ներկայացուցիչ՝ Սեպուհ Յովնանեան եւ Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ՝ Կարօ Յովհաննէսեան: Խաչիկ Պապիկեանի մարմինը փոխադրուած է Ֆըրն Շըպպէքի ազգային գերեզմանատունը եւ ամփոփուած ընտանեկան դամբարանը:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Հոկտեմբեր 23-ին, իր մահկանացուն կնքած է Տոքթոր Գէորգ Պաղճեան, որ մեծ նպաստ բերած է հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման եւ Հայ Դատին: Ծնած էր Ատանա 1913-ին, ընտանիքին հետ ապաստանած Լիբանան, ուր մնացած է մինչեւ 1970, ապա գաղթած է Գանատա: Գրող, բանաստեղծ, թատերագիր, ան շուրջ 50 տարի հայերէն եւ ֆրանսերէն դասաւանդած է զանազան վարժարաններու մէջ: Կրթական իր գործունէութենէն զատ, հեղինակած է բազմաթիւ հատորներ, ինչպէս. – «Arméniens, peuple tragique», «Le problème arménien, du négativisme turc à l'activisme arménien, où est la solution ?», եւ այլն, եւ այլն: Լոյս ընծայած է նաեւ ուսումնասիրութիւն մը Մոնրէալի Հայ կաթողիկէ համայնքին մասին: Շրջան մը ղեկավարած է Քէպէքի համալսարաններու հայագիտական ուսմանց բաժինները:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 6-ին տեղի ունեցած է «Գիրքի օր»ուան տօնակատարութիւնը նուիրուած Ռ. Հատտէճեանի գրականութեան, նախաձեռնութեամբ Տէր եւ Տիկին Արէտ Երկանեանի: Ներկայ էին Պոլսոյ պատրիարքը, Երուսաղէմի Թարգման պատրիարքը, որու շքախումբին մաս կը կազմէր գրագէտ Անէլ (Կարօ Կարապետեան), ինչպէս նաեւ Շահան Արք., բազմաթիւ անձնաւորութիւններ եւ գրասէր հասարակութիւն մը: Հաւաքոյթը վարած է Տիկին Ժագլին Էրմէն: Յաջորդաբար խօսք առած են Իգնա Սարըասլան, Բագարատ Էսթուքեան, Զ. Խրախունի, Տոքթոր Վարդ Շիկահեր, Զահրատ, Անէլ, Շահան Արք.: Ռ. Հատտէճեան շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ, դիտել տուած է թէ ինքզինք կը նմանցնէ մեծահարուստի մը որ չի գիտեր թէ ի՛նչ է իր հարստութեան թիւը: Շեշտած է թէ ինք երբեք պիտի չհպարտանայ իր գործին քանակով կամ որակով, այլ իր տուած գործին լեզուով որ բոլորին պաշտած մեծասքանչն է: Սէլին Իքինճիաէմիր արտասանած է Հատտէճեանի գործերէն: Հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատր.: Ան շեշտած է թէ Ռ. Հատտէճեան երկար ժամանակէ ի վեր պայքար կը տանի որպէսզի բոլորս անդրադառնանք եւ ընդունինք որ մեր իրականութիւնը կը բաղկանայ ոչ թէ միայն Եկեղեցիէ ու դպրոցէ, այլեւ եկեղեցի – դպրոց – մամուլ երրորդութենէն:

ՊՈԼՍՈՅ պատրիարքարանին մէջ, Նոյեմբեր 9-ին տեղի ունեցած է Կրօնական ժողովը, որու ընթացքին հոգեւորական պատգամաւորները մանրամասն տեղեկութիւններ փոխանցած են կաթողիկոսական ընտրութեան մասին: Օրակարգի նիւթ եղած է նաեւ խառն ամուսնութիւններու հրատապ հարցը: Ժողովական հայրերը անգամ մը եւս հաստատած են որ կարելի չէ ոեւէ մէկը Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ անդամակցութեան ընդունիլ առանց նախապէս վստահ ըլլալու թէ դիմողը պաշտօնապէս կը խզէ միւս Եկեղեցւոյ դաւանութիւնը:

ՆԷՈՍ ԳՈՍՄՈՍԻ (Յունաստան) Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 25-ին յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունաստանի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտական շարժումի հիմնադիր եւ առաջին Շրջ. վարչութեան անդամ Պետրոս Գայեանի: Արարողութեան աւարտին դամբանականներով ողբացեալին կեանքին անդրադարձած են հելլէն սկաուտական կեդրոնի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ներկայացուցիչներ:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Հոկտեմբեր 22 / 23-ին տեղի ունեցած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան Միացեալ – Նահանգներու եւ Գանատայի 24-րդ պատգամաւորական ժողովը: Այս առթիւ, Մոնրէալ ժամանած են 50 պատգամաւորներ ԱՄՆ-ու արեւմտեան եւ արեւելեան մասնաճիւղերէն: Բարի գալուստի խօսքերէն ետք, բացման հակիրճ ելոյթ մը ունեցած է ԹՄՄ.-ի Կեդրոնական վարչութեան ատենապետ՝ Վարդգէս Պալեան: Օրակարգի նիւթերու սպառումի աւարտին, յատուկ բանաձեւ մը արձանագրուած է առ ի գնահատութիւն ԹՄՄ.-ի Կեդր. վարչութեան երկարամեայ անդամ Տոքթոր Արշաւիր Կէօնճեանի, որու արդիւնաշատ ծառայութեան քառասնամեակը նշուած է Հոկտեմբեր 24-ի եզրափակիչ ճաշ – հանդիսութեան ընթացքին:

ՊԻՒՑԻՒՔՏԸՐԷԻ Եկեղեցւոյ Ս. Հռիփսիմեանց Երաժշտասիրաց Դպրաց Դաս երգչախումբը, Նոյեմբեր 7-ին, տօնած է իր տարեդարձը: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, բազմութիւնը հաւաքուած է յարակից սրահը: Արտայայտուած են Յակոբ Սրկ. Զաքարեան, Կարօ Սրկ. Թէրզեան: Գեղարուեստական յայտագիր մը ստեղծած է ջերմ մթնոլորտ մը: Խօսք առած է նաեւ Ռ. Հատտէճեան, դիտել տալով որ երգչախումբը կարեւոր պարտականութիւն մը կը կատարէ ապրեցնելով Պատարագի մայր եղանակի միաձայն երգեցողութեան աւանդութիւնը:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 7-ին, համախմբուած են «Դալար» երգ ու պարի խումբին երկու սեռէ բոլոր անդամներն ու համակիրները: Բացումը կատարած է Ռազմիկ Մէզիրճեան որ յայտնած է թէ այս եղանակի բացումը բոլորովին տարբեր է անցեալ տարուան եղանակէն, որովհետեւ «Դալար» խումբը արդէն իսկ իր առաջին համոյթով համեստ բաժին մը բերած է Պոլսոյ Հայ մշակութային կեանքին: Ելոյթ ունեցած են նաեւ խումբի սիներէն՝ պարուսոյց Ժուլիա Մութլու եւ Գէորգ Պիւյիւքսիմքէչեան:

ՊԱՔԸՐԳԻՒՂԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ եւ շրջափակին մէջ, Նոյեմբեր 7-ին, կատարուած է եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը, որու յաջորդած է սիրոյ սեղան մը: Նախագահած է Մեսրոպ պատրիարքը, կողքին ունենալով Տիրայր Արք. Մարտիկեանը: Թաղային Խորհուրդի ատենադպիրը՝ Գէորգ Թաշքըրան ներկայացուցած է տեղեկագիրը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առած է նաեւ մատաղի յանձնախումբի նախագահը՝ Տիգրան Կիւլմէզկիլ: Հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք:

LIVRES REÇUS

PARLER DES CAMPS,
PENSER LES GENOCIDES

Textes réunis par CATHERINE COQUIO

Bibliothèque ALBIN MICHEL Idées,
Paris, 1999

Հայաստանի քաղաքաշինական պրակտիկայում», ԼՀԳ, 1983, Թ–9, էջ 23–30 եւ այլն:

(16) Յուշարձանների պահպանութեան կապակցութեամբ յատկապէս տես՝ «Յուշարձանների պահպանութեան հայկական ընկերութեան 20–ամեայ գործունէութիւնը», «Զուարթնոց» տարեգիրք, 1987. «Եղեռնը շարունակւում է» (Արեւմտեան Հայաստանի ճարտարապետական յուշարձանների մասին), «Առերեսում», 1995, Թ-13. «Բաց նամակ Թուրքիայի նախագահ Սուլէյման Տէմիրէլին», «Նայիրի» (Պէյրութ), 1999, հրատարակուած է տարբեր տեղերում եւ տարբեր լեզուներով, «Լուսանկարն հաստատում է» (Զուգայի գերեզմանաքարերի մասին), «Տեղեկագիր Հայաստանի շինարարների», 1999, Ապրիլ, եւ ուրիշ տեղերում եւ այլն:

(17) Ծառայութիւն գահակալներին (Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ Զ. Չէօրէքչեանի գահակալութեան տարիներին), «Առերեսում», 1994, Թ–10. Ծառայութիւն գահակալներին (Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի օրօք), «Առերեսում», 1994, Թ–11. «Քառասունամեայ ծառայութիւն Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռին, «Էջմիածին», 1996, եւ այլն:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

– Ահաւասիկ բարեգործութիւն մը, որ իրեն շատ սուղի նստած է, – դիտել տուաւ Մելքոն աղա:

– Ինքն այժմ երջանիկ է այդ աղջիկով, բայց այն օրէն, ուր զայն իր ձեռքէն առնեն, աշխարհի ամէնէն դժբախտ կինը պիտի ըլլայ:

– Եւ աղջիկն ալ կարծեմ դոհ պիտի չըլլայ իր բուն ծնողքը գտնելով:

– Բնականաբար, քանի որ անոնք իրեն համար անծանօթներ են:

Այս պատմութիւնը ընելէ ետքը որբանոցին տնօրէնը բսաւ.

– Հիմակ ամէնքս միասին երթանք ձեր աղջիկը փնտռելու:

Ամերիկեան որբանոցը հազիւ հինգ վայրկեան հեռու էր: Երբ հոն հասան եւ իրենց այցելութեան պատճառը յայտնեցին, տնօրէնուհին փութաց անմիջապէս դռնագում տալ իրենց:

Միայն թէ խուզարկութիւնը բաւական երկար տեւեց, որովհետեւ 500-է աւելի որբուհիներ պատսպարուած էին հոն:

Գարեգին երկրորդ անգամ յուսախաբ եղաւ: Իր քոյրը չկար այդ որբուհիներուն մէջ:

– Կը վախնամ, որ երազդ քեզ խաբած է, – ըսաւ Նպարավաճառը, երբ դուրս ելան որբանոցէն:

– Ոչ, ես քոյրս պիտի գտնեմ Սուրիոյ մէջ, – պատասխանեց պատանին:

– Տակաւին յոյսը կտրելու պատճառ մը չունի, դեռ ուրիշ աղջկանց որբանոցներ կան Սուրիոյ մէջ, – դիտել տուաւ Մելքոն աղա:

– Անշուշտ, անշուշտ, – վրայ բերաւ տնօրէնը, – միայն թէ այժմ կրնանք ապահով ըլլալ որ ձեր փնտռած աղջիկը Ճիպիլի մէջ չի գտնուիր:

Կէսօրը մօտեցած էր, եւ Մելքոն աղա տարաւ Գարեգինը իրենց տունը ճաշելու:

Խեղճ պատանին հակառակ իր կորովի նկարագրին քիչ մը ընկճուած էր այս առաջին ձախորդութենէն: Ինք այնպէս հաւատացած էր, որ ոտքը Սուրիա դնելուն պէս պիտի գտնար իր քոյրը:

Ճաշէն յետոյ ուզեց վերադառնալ Պէյրութ: Մելքոն աղա, որ չէր ուզեր այսչափ շուտով բաժնուիլ իր բարեկամին զաւակէն, միջոց մը գտաւ զայն վար դնելու համար:

– Քանի որ Ճիպիլ եկած ես, – ըսաւ, – Պէյրութ վերադառնալէ առաջ պէտք է այցելես նաեւ Ճէպէլի որբանոցը:

– Բայց լսեցի, որ մանչերու որբանոց մըն է ան, – պատասխանեց Գարեգին:

– Մեծամասնութիւնը մանչ է, բայց քիչ թիւով աղջիկներ ալ կը գտնուին... անկէ զատ հիւանդանոցը վրայ, ուր բաւական թիւով աղջիկներ, զանազան տեղերէ բերուած, կը խնամուին, ինչպէս անցած շաբթու այդ որբանոցը այցելած ատենս տեսայ:

– Ճէպէլ որչա՞փ հեռու է ասկէ, – հարցուց պատանին:

– Օթոմոպիլով մէկ ժամ է:

– Ուրեմն հիմա կ'երթամ կ'այցելեմ:

Մելքոն աղա ժամացոյցը նայեցաւ եւ ըսաւ:

– Արդէն ժամը 4-ին կը մօտենայ, երթալ այցելելու եւ յետոյ վերադառնալու ժամանակ չկայ: Լաւագոյն կ'ըլլայ, որ այս գիշեր հոս մնաս ու վաղը առտու միասին երթանք քեզի հետ:

– Ի՞նչպէս, դո՞ւք ալ կ'ուզէք ինծի ընկերանալ:

– Հարկաւ պիտի ընկերանամ, պատոյտ մը ըրած կ'ըլլամ, որբանոցին ուսուցիչները ամէնքն ալ բարեկամներս են:

– Ուրեմն, թող ձեր ուզածին պէս ըլլայ, – հաւանեցաւ Գարեգին:

Իրիկուան դէմ Մելքոն աղա իր պատանի բարեկամը պտոյտի հանեց: Գացին ծովեզերեայ սրճարան մը, ուր ընդհանրապէս կը հաւաքուէին Հայերը նարտ ու թուղթ խաղալու համար:

Մելքոն աղա փութաց Գարեգինը իր մէկ քանի ծանօթներուն ներկայացնել:

Ամէնքը հետաքրքրուեցան պատանի որբին պատմութեամբը եւ մաղթեցին, որ շուտով գտնէ իր քոյրը:

Այս առթիւ յիշեցին շատ մը դէպքեր, թէ ինչպէս տարիներ յետոյ ազգականներ իրարու գտած էին, ծնողքներ իրենց զաւակներուն տէր դարձած էին:

– Դեռ անցած շաբթու Ամերիկայէն երիտասարդ մը եկաւ ու իր քոյրը գտնելով՝ տարաւ որբանոցէն, – ըսաւ մէկը:

– Խարբերդցի մըն ալ, նոյնպէս Ամերիկայէն, ամիս մը առաջ եկած, որբանոցները պտըտած ու իր երկու մանչ զաւակները գտած էր, – ըսաւ ուրիշ մը:

– Ատոնք սովորական բաներ են ու ամէն օր կը պատահին, – միջամտեց երրորդ մը, – բայց ես շատ տարօրինակ բան մը լսեցի:

– Ի՞նչ բան, – հարցուց Մելքոն աղա:

– Զարմանալի, անսովոր դէպք մը:

– Բայց վերջապէս ինչ ըլլալը ըսէ:

– Պատմեմ ու մտիկ ըրէք: Պատերազմէն առաջ երգնկացի նոր ամուսնացած երիտասարդ մը, Սարգիս Արամեան անուն, Ամերիկա կ'երթայ ժառանգութիւն մը գանձելու համար: Եւ ահա քիչ յետոյ պատերազմը կը ծագի, ու մարդը խոհեմութիւն չի համարիր վերադառնալ իր երկիրը: Իսկ իր մանկամարդ կինը իր նորածին աղջկան հետ տարագիր կ'ըլլայ ուրիշ շատերու հետ: Խեղճ կինը ամիսներով զրկանքներու եւ տառապանքներու տակ յէ ետքը, վերջապէս ճարահատ՝ կը ստիպուի իր աղջիկը յանձնել տէրզօրցի արաբ ընտանիքի մը: Իսկ ինք կը շարունակէ իր թափառական ու հալածական կեանքը: Կինը սակայն աղջիկը Արաբներուն յանձնելէ առաջ, փոքրիկ աղջկան աջ թեւին վրայ անունը գրել կուտայ սեպով՝ «Ազատնի Արամեան», այն յոյսով, որ թերեւս օր մը կրնայ զայն վերստին գտնել:

(Շար. 141)

(Տար. Ա. էջէն)

թեան շրջագծով գործակցութեան յառաջընթացին, Ռ. Քոչարեան նշեց որ այս կազմակերպութիւնը կրնայ ապահովել տնտեսապէս հիմնաւորուած եւ փոխշահաւէտ ծրագիրներու իրականացում, յատկապէս՝ փոխադրութեան եւ ուժանիւթի ոլորտներէ ներս: Ըստ իրեն, այդ գործընթացներուն մէջ խիստ կարեւոր դեր կը խաղայ Առեւտուրի Զարգացման Սեւ Ծովեան Դրամատունը, որու յաջողութիւնը կախեալ է միջազգային այլ ելմտական հաստատութիւններու հետ սերտ համագործակցութենէ: Նախագահը շեշտեց. «Գիտակցելով որ միայն գործարար շրջանակներն են որ գործնականօրէն կրնան յատկապէս արդիւնաւէտ կերպով իրականացնել կազմակերպութեան խնդիրները, մենք այս կէտին վրայ է որ պէտք է կեդրոնացնենք մեր ուշադրութիւնը»: Աւարտելով իր ելոյթը, նախագահ Քոչարեան նշեց որ Հայաստան կը միանայ կազմակերպութեան Հռչակագրին՝ «անոր մէջ տեսնելով մօտ ապագային Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան գործունէութեան հիմնական առաջնահերթութիւններու ցուցակը»:

Ժողովի աւարտին հրապարակուեցաւ Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան Պոլսոյ վեհաժողովի հռչակագիրը, քննարկուեցան նաեւ ընթացիկ հարցեր:

ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ՏԷՄԻՐԷԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նախագահ Տէմիրէլ երէկ թէ՛ Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան համաժողովէն առաջ եւ թէ համաժողովէն ետք մասնակի հանդիպումներ ունեցաւ հիւր նախագահներուն հետ:

Տէմիրէլ – Քոչարեան հանդիպումը անոնց վերջինն էր: Ան նախատեսուած էր գիշերուան ժամը 9-ին, Չըրաղան պանդոկին մէջ: Արդարեւ, նախ ժամանեցին Թուրքիոյ նախագահ Տէմիրէլ եւ Արտաքին նախարար Իսմայիլ Ճէմ: Ապա ժամանեցին Հայաստանի նախագահ Քոչարեան եւ Արտաքին նախարար Վարդան Օսկանեան: Տէմիրէլ եւ Քոչարեան ձեռնուեցան, լուսանկարուեցան, ապա առանձնացան:

Անպաշտօն լուրերու համաձայն՝ հանդիպման ընթացքին նախագահ Քոչարեան բացատրութիւններ տուաւ Հայաստանի վերջին իրադարձութիւններու մասին եւ յայտնեց թէ նոր վարչապետ մը նշանակուած է, տագնապը մասամբ փարատած է: Իսկ Տէմիրէլ կրկնեց Թուրքիոյ տեսակէտները եւ թելադրութիւններ ըրաւ, դիտել տալով որ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի միջեւ հարցը պէտք է լուծուի ժամ առաջ:

Հանդիպումը տեւեց կէս ժամ, որմէ վերջ սրահէն նախ դուրս ելաւ նախագահ Քոչարեան, որ որեւէ յայտարարութիւն չըրաւ լրագրողներուն: Ապա դուրս ելաւ նախագահ Տէմիրէլ, որ լրագրողներուն տուաւ հետեւեալ կարճ բացատրութիւնը: «Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները կախեալ են Հայաստան – Ազրպէյճան յարաբերութիւններէն: Մենք կ'ուզենք որ Ազրպէյճանի հետ Հայաստանի տարակարծութիւնը լուծուի խաղաղ ճամբով»: Այն հարցումին, թէ ինք արդեօք նոր զարգացում մը կը տեսնէ՞ Կովկասի մէջ, Տէմիրէլ պատասխանեց որ այո՛, կը տեսնէ: Ուրիշ հարցումի մը պատասխանելով Տէմիրէլ ըսաւ որ ինք Քոչարեանին թելադրեց որ շարունակուի Ալիեւի հետ հանդիպումներու գործընթացը: Թուրքիա – Հայաստան յարաբերութիւններու մասին հարցումին Տէմիրէլ անգլերէնով պատասխանեց որ Թուրքիոյ ու Հայաստանի յարաբերութիւնները այն չափով կը զարգանան, ինչ չափով որ լուծում ապահովուի Հայաստան–Ազրպէյճան հակամարտութեան մէջ: Հայաստան մեր դրացին է եւ այժմ նոր պետութիւն մըն է: Կովկասի մէջ խաղաղութեան կարիքը կայ եւ այդ խաղաղութիւնը նպաստաւոր է Թուրքիոյ, Ազրպէյճանի ու Հայաստանի եւ ամբողջ հողատարածքին համար:

«Պաքու–Ճէյհանի նիւթով Հայաստանի հողամասերէն քարիւղատար խողովակի մը անցքերակի մասին կարելի՞ է մտածել» հարցումին Տէմիրէլ պատասխանեց որ այսօրուան համար ո՛չ, բայց ապագային կարելի է մտածել այդ մասին ալ:

«Զամանի»ի թղթակիցը կը հաղորդէ որ նոյն ժողովէն առաջ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահները քանի մը վայրկեանի զրոյց ունեցած են:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(18 Novembre)

«LE CAUCASE, OTAGE DU KARABAGH»

Թերթին թղթակիցը, Փ. տը Սէն - Թ'էկզիւփէրի, Ստեփանակերտէն ղրկուած էջով մը կը ներկայացնէ ղարաբաղեան հակամարտութիւնը, Ղարաբաղցիներու առօրեան, տեղ տալով ղեկավարութենէն դէմքերու վճռակամ արտայայտութիւններուն. խօսելով Պոլսոյ վեհաժողովին մասին, անոնք կը կրկնեն թէ իրենք մասնակցութեան հրաւէր ստացած չեն, ուստի աւելորդ է մտածել կարգաւորումի հեռանկարի մը մասին: Գրութիւնը մէջբերած է ԼՂՀ զինեալ ուժերու հրամանատար Ս. Բաբայեանի հաւաստումը թէ «Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի Պոլսոյ վեհաժողովին Ղարաբաղի մասին ոչ մէկ փաստաթուղթ կը ստորագրուի: Զենք թոյլատրեր նման բան: Այս հարցը կարելի չէ լուծել ճնշումներու ճամբով»: Նոյն արտայայտութիւնը ունեցած է Երեւանի մէջ նախագահ Ռ. Քոչարեանի բանբերն ալ, ըսելով թէ շատ – շատ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահները միասնական յայտարարութեամբ մը հանդէս կուգան:

Թղթակիցը այս կացութիւնը գլխաւոր արգելքը կը նկատէ Կովկասի մէջ քարիւղի ծրագիրներու իրականացումին, քանի որ օրինակ, ինչպէս ըսած է Համաշխարհային դրամատան տնօրէնը Երեւանի մէջ, Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարի մը կառուցումը նուազ ծախսալից կ'ըլլայ եթէ ան անցնի Հայաստանէն, փոխանակ Վրաստանի:

Նոյն էջին վրայ Իզապէլ Լասէր ալ նիւթ ըրած է Կովկասի շրջանին մէջ ԱՄՆ–ու եւ Ռուսաստանի ազդեցութեան պայքարը որ կ'արտայայտուի քարիւղատարներու ծրագիրներու բախումով: Այդ բախումին շրջանակին մէջ կը նշուին Զէչէնիոյ պատերազմը, Կեդր. Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ անցքի կէտ մը ըլլալու Վրաստանի ծրագիրները որոնց երբեք համաձայն չէ Մոսկուան: Կը շեշտուի որ Հայաստանի ղեկավարներու սպանութիւնն ալ կատարուեցաւ այն պահուն երբ ԱՄՆ–ու բանագնացը Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մը հասնելու մօտ էր ու այդ մասին համաձայնութիւն մը պիտի ստորագրուէր Պոլսոյ ժողովին, Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարին ապահովութիւնը երաշխաւորելով:

Այսօր, կը գրէ Ի. Լասէր, ԱՄՆ եւ Թուրքիոյ նախընտրութիւնը ռուս մրցակիցներու դէմ կէտ մը շահած ըլլալով հանդերձ, ոչինչ կրնայ ապահովութիւն տալ թէ այդ ճակատին որոշած քարիւղատարը պիտի կառուցուի անպայման:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 8ՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Բ. ԾՐԱԳԻՐ

Նիկողայոս Ալադաթեան
ՎԱՅ ԻՄ ԿՈՐԱԾ ՅԻՍՈՒՆ ՈՍԿԻ

Յովհաննէս Գուրգէնբէկեան
ՀԱՃԻ ՍՈՒԼԷՅՄԱՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 28, 1999
ժամը 16–ին

Հայ Ուսանողական Տուն
57, Boulevard Jourdan · 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans /
RER : Cité Universitaire

— Մուտքը՝ 30 Ֆր. —

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Խաչիկ եւ Ժիւլիէթ Ելմազեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց հարազատին՝ Միլիոն Պօղոսեանի մահուան առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Նոյեմբեր 28, Կիրակի,

Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ժամը 12–էն ժամը 17:

Ձեր տրամադրութեան տակ պիտի ըլլան գիրքեր, այլազան յուշանուէրներ եւ ուտելիքներ:

Ճաշի կարելիութիւն տեղւոյն վրայ:

Կոչ կ'ընենք բոլորին որ այդ օր այցելեն մեր Տօնավաճառը եւ իրենց մասնակցութեամբ քաջալերեն այս նոր ձեռնարկը:

Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Արշալոյս Թաշճեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը Շաբաթ Նոյեմբեր 20, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, սովորական հաւաքատեղին:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

— REGION RHONE-ALPES —

Ci-après les numéros gagnants au tirage du 6 Novembre à 18h à la Maison des Ecritures, Place Bellecour, Lyon.— **No 001710** Voyage Aller-Retour Paris-Erevan-Paris, **No 000678** Le maillot «Champion du Monde» de Youri Djorkaeff, **No 000841** Une médaille alphabet en or, **No 000361** Une croix en or, **No 000507** Une broche plaquée or, **No 000600** Un cadre doré, **No 001502** Un livre «Trésor de l'Arménie», **No 000677** Un livre «Trésor de l'Arménie», **No 000694** Un dictionnaire Français - Arménien, **No 001160** «Histoire de l'Arménie», **No 000895** «Les Arméniens. Art et Archéologie», **No 001571** Livre de l'exposition «Roma-Armenia», **No 000777** Un service à café en porcelaine, **No 000588** Un fer à repasser, **No 001696** Un «Hayr Mer» peint main, **No 000829** Un foulard en soie, **No 001086** Un foulard en soie, **No 000851** Un foulard en soie, **No 000526** Un foulard en soie, **No 000520** Un foulard en soie, **No 001090** Un fer à repasser, **No 001092** Un batteur électrique, **No 001029** Un maillot Adidas de Youri Djorkaeff.

Nous remercions toutes les personnes qui nous ont soutenu au cours de ce 70ème anniversaire. Les gagnants peuvent retirer leur lot en téléphonant : au : **04. 74. 53. 25. 91.**

L'ECOLE «*Khatchadour ABOVIAN*»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

organise un

Super Loto

Dimanche 28 Novembre à 15 heures

au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

LE GROS LOT
Un billet d'avion Aller-Retour
MARSEILLE — EREVAN
offert par
«LITOUR» -Marseille
et de nombreux lots de valeur

Venez nombreux !
Encouragez le développement culturel de nos élèves

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 20
Տօն է Ամենայն Սրբոց

Այս առթիւ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԻԽՐՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ:

ԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 21–ին, Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի Անուանակոչութեան տօնն է.

«Ընծայումն Ս. Աստուածածնի ի Տաճարն»

Այս առթիւ ժամը 9·30–ին Ժամերգութիւն:

Ժամը 10·15 հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱՑԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Եւ Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի պիտի աղօթենք եկեղեցիին ի կեանս եղող ննջահայրերու եւ անոնց ընտանիքներու արեւշատութեան համար:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ հանգուցեալ ննջահայրերու եւ ապա սեղանական Մատաղօրհնութիւն:

* * *

Ժամը 13–ին ժողովրդական ճաշ Իսիի քաղաքապետարանի սրահին մէջ
25 Աւ. Վիքթոր Գրէսոն

Կը հրաւիրուին շրջանի հաւատացեալները ներկայ ըլլալու պատարագին միասին աղօթելու եւ ճաշին միատեղ յիշատակելի պահեր ապրելու համար:

UGAB — MARSEILLE

Conférence - Débat
Vendredi 26 Novembre
à 20 heures 30

autour du thème :
UNE NOUVELLE PERSPECTIVE DE COOPERATION EN ARMENIE ET AU KARABAGH : COMMENT ASSOCIER L'AIDE HUMANITAIRE A UN PROJET ECONOMIQUE.

Avec la participation
de LEON KEBABDJIAN,
directeur de la publication
de **La Lettre de l'UGAB**,
membre du conseil central de l'UGAB
et
NADYA KEBABDJIAN
qui présentera l'opération
FEMME COURAGE D'ARMENIE
programme d'aide économique
en faveur des familles
victimes de la guerre du Karabagh

— Entrée libre —

327, boulevard Michelet ·
13009 MARSEILLE
Tél & Fax : **04 91 22 10 45**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՏԷՍԻՆԻ «Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

«ՊԷՕՐԷԿ»ի երեկոյթ

Կը յիշէ՞ք տեսակաւոր «պէօրէկ»ներու աւանդական երեկոյթը: Այս տարի ձեզի կը հրամցնենք հինգ տարբեր տեսակներով, հայկական խոհանոցի համեղագոյն «պէօրէկ»ները, Շաբաթ Նոյեմբեր 20-ի երեկոյեան ժամը 8·30–ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:

Մուտքը սահմանափակ է: Գին՝ 70 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 ֆրանք Տիկին Քարաուլիսէ Թուրքիոյ երկրաշարժի որբերուն եւ վնասուած հայկական հաստատութեանց ի նպաստ:

* * *

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 ֆրանք Պ. Օհաննէսեանէ:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20-21
SAMEDI - DIMANCHE
20-21 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·777 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.777

ՊՈԼՍՈՅ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

ԵԼՑԻՆԻ ԽԻՍՏ ԵԼՈՅԹԸ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՆԻՒԹ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի Պոլսոյ վեհաժողովին Բ. օրուան առանցքը կազմած է նախագահ Բ. Ելցինի խիստ ելոյթը որով պատասխանած է Չէչէնիոյ հարցին մասին արեւմուտքէն ուղղուած բուռն քննադատութիւններու: Ան կրկնած է թէ ատիկա իր երկրին ներքին հարցն է ու կը մերժէ արտաքին ամէն միջամտութիւն: Ռուսաստան ինքնապաշտպանութեան գործողութիւն մըն է որ կը կիրարկէ Չէչէնիոյ մէջ, ահաբեկիչներու դէմ: Ապա անակնկալ կերպով բաժնուած է ժողովէն, ըսելով թէ կ'երթայ զբաղելու նոյն հարցին կարգադրութեամբ ու վերադարձած է Մոսկուա, ռուսական պատուիրակութեան ղեկավար ձգելով Արտաքին գործերու նախարարը:

Ելցին նաեւ, 10 վայրկեանի մէջ վերջ տուած է Շիրաքի եւ Շրէօտէրի հետ հանդիպումին, շշմած ձգելով երկու ղեկավարները:

Ինչպէս կը տեղեկացնէ «Մարմարա» (Նոյեմբեր 19), Ելցինի ելոյթին շատ անակնկալ մօտեցումով անդրադարձած է ԱՄՆ–ու նախագահը, ըսելով թէ հասկնալի է իր հողային ամբողջականութիւնը պաշտպանելու Ռուսաստանի իրաւունքը: Աւելցուցած է թէ յաճախ հարց կու տայ թէ ինչ կ'ընէր եթէ Ելցինի տեղը ըլլար ու ըսած. «Կը հաւատամ որ բոլորս ալ ձեւ մը արձակելէ առաջ պէտք է պատասխանենք այս հարցումին»: Ապա ան մտահոգութիւն յայտնած է ռուսական յարձակումներէն տուժող քաղաքացիներուն համար:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Չէչէնիոյ հարցէն վերջ, ընդհանրապէս Ղարաբաղի հարցն ալ կը գրաւէր ղեկավար նախագահներու ուշադրութիւնը: Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը_ գործող նախագահը պահանջեց որ Կովկասի մէջ կայունութիւնը ժամ առաջ հաստատուի ու պայման դրաւ որ նոյն թափով շարունակուի Քոչարեան – Ալիեւ երկխօսութիւնը:

Այս կապին, ամէնէն ուշագրաւ գաղափարը յայտնեց Ֆրանսայի նախագահ Շիրաք, որ ըսեց թէ Հայաստան ու Ազրպէյճան պէտք է ժամ առաջ լուծեն իրենց միջեւ առկայ հարցը: «Բայց պայման է որ մենք ալ ամենալայն չափով տնտեսական օժանդակութիւն հասցնենք այս երկու երկիրներուն ղարաբաղեան հարցի կապակցութեամբ» ըսաւ Շիրաք: Այնուհետեւ Շիրաք իր խօսքերը շարունակեց հետեւեալ կերպով.

«Լուծման անհրաժեշտութիւնը ճիշդ է նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի համար: Հակառակ այն է որ մօտալուտ է հաշտութիւնը: Ես կը յարգեմ նախագահներ՝ Քոչարեանի եւ Ալիեւի ճիգերը: Որպէս պետութիւններու ղեկավարներ, անոնք, քաջութեամբ ու յստակատեսութեամբ կ'ուզեն իրենց ժողովուրդները առաջնորդել դէպի խաղաղութիւն ու յառաջդիմութիւն: Ֆրանսա, որ Միացեալ – Նահանգներու ու Ռուսաստանի հետ կը համանախագահէ Մինսկի խմբակին, կը բերէ ամբողջ իր զօրակցութիւնը: Ֆրանսա ո՛չ մէկ ճիգ պիտի խնայէ խաղաղ ու արդար լուծում մը ապահովելու համար: Ամէն ճիգ պիտի ընէ մանաւանդ, որ այնքան սպասուած այդ հաշտութեան անմիջապէս յաջորդէ տնտեսական կարեւոր օժանդակութիւն մը միջազգային համայնքին կողմէ: Այս մարզէն ներս Ֆրանսա Եւրոմիութեան եւ Համաշխարհային Դրամատան ու միւս կազմակերպութիւններուն շօշափելի առաջարկներ պիտի ներկայացնէ»:

Անշուշտ հետաքրքրութեամբ կը սպասուէր նաեւ Ալիեւի ելոյթին: Ղարաբաղեան հարցի մէջ Ազրպէյճանի նախագահը ըսաւ որ ինքզինք պարտաւոր կը նկատէ միջազգային հանրութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու Ազրպէյճանի մէջ տիրող անտանելի կացութեան վրայ, ուր աւելի քան վեց տարիէ ի վեր երկրին մէկ հինգերորդը կը մնայ հայկական զինեալ ուժերու գրաւման տակ եւ ուր մէկ միլիոն Ազերիներ կը ստիպուին մնալ իրենց հայրենիքէն աքսորուած վիճակի մէջ:

Դժբախտաբար խաղաղութիւնը չէ իրականացած անցեալ ժողովէն ասդին: Մինսկի խմբակը բաւարար չափով գործօն չէ եղած: Անհրաժեշտ դարձած է որ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահները ուղղակի տեսակցութիւններու ձեռնարկեն: «Բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցանք: Անշուշտ երկու կողմերու վճռակամութիւնը պիտի նպաստէ լուծման: Բայց տակաւին դժուարութիւններ կան մեր առջեւ: Հայեր ու Ազերիներ կրնան իրարու հետ խաղաղ ապրիլ, ատոր համար ալ պայման է որ Ղարաբաղի համար ճշդուի Ազրպէյճանի սահմաններուն մէջ կարգավիճակ մը: Պէտք է յիշեցնեմ որ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահներու ուղղակի բանակցութիւնները անգործութեան պէտք չէ մղեն Մինսկի խմբակը: Ան պէտք է շարունակէ իր առաքելութիւնը ամէնէն ազդու ձեւով» ըսաւ Ալիեւ:

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Երէկ, իրիկնային ժամերուն նախագահ Քոչարեան տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախագահ Շիրաքի հետ: Անոնք քննարկեցին ղարաբաղեան հարցը, նաեւ նախագահ Շիրաքի կողմէ առաջադրուած տնտեսական կարեւոր օժանդակութեան հեռանկարը:

Նախագահ Քոչարեան տեսակցութիւն մըն ալ ունեցաւ Վրաստանի նախագահ Շեւարնաձէի հետ:

Քոչարեան երէկ գլուխ գլխի պաշտօնական տեսակցութիւն չունեցաւ Ալիեւի հետ. Այսօրուան տեղական թերթերը կը հաղորդեն թէ գիշերը ուշ ատեն Գլինթընի նախաձեռնութեամբ Ալիեւ ու Քոչարեան տեսակցեցան ու ճշդեցին այն կէտերը որոնք այսօր ստորագրելի հռչակագրին մէջ պիտի արձանագրուին, մանաւանդ ղարաբաղեան հարցի շուրջ: Թերթերը կը նշեն որ երկու նախագահները պիտի ընդգծեն խաղաղութեան բանակցութիւններու երկխօսութիւնը շարունակելու իրենց վճռակամութիւնը: Բայց մեր ստացած արժանահաւատ տեղեկութեանց համաձայն, Քոչարեան եւ Ալիեւ երէկ գիշեր մասնակի տեսակցութիւն չունեցան: Այնուհանդերձ նախագահ Քոչարեան և Ալիև մասնակցեցան Մինսկեան խմբակի նախագահող երեք երկիրներու՝ Ամերիկայի Արտաքին նախարարուհի՝ Մատլէն Օլպրայթի, Ռուսաստանի Արտաքին նախարար՝ Ի. Իվանովի եւ Ֆրանսայի Արտաքին նախարար՝ Իւպէր Վէտրինի, ինչպէս նաեւ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի նախագահ՝ Կնուտ Վոլեպէքի մասնակցութեամբ հանդիպումին:

Ասկէ զատ, երէկ, Քոչարեան եւ Ալիեւ, ամբողջ նիստի ընթացքին արդէն շարունակ իրարու հետ կը զրուցէին, քանի որ քով քովի նստած էին:

ՔԱՐԻՒՂԱՏԱՐԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԱԾ

Երէկուան իրադարձութիւններէն մէկն ալ, որ Թուրքիոյ համար շատ կարեւոր է, այն էր թէ վերջապէս ստորագրուեցաւ Բաքու – Ճէյհան քարիւղատար խողովակի համաձայնութեան նախագիծը: Ստորագրութեան արարողութեան միջնորդեց նախագահ Գլինթըն, ստորագրեցին Թուրքիոյ, Ազրպէյճանի, Վրաստանի, Ղազախստանի ու Թիւրքմէնստանի նախագահները: Թէեւ տակաւին յայտնի չէ թէ այս համաձայնագիրը ինչ չափով կը համապատասխանէ վերջնական համաձայնագրին, բայց յայտնի է որ կարեւոր քայլ մը առնուեցաւ Կասպից Ծովը Միջերկրականի կապելու գործին մէջ:

ԳԼԻՆԹԸՆԻ ՃԱՇԸ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿՐՕՆԱՊԵՏԵՐՈՒՆ

ԱՄՆ–ու նախագահը Նոյեմբեր 18–ի իրիկունը ընթրիքի հրաւիրած է Յունաց եւ Հայոց պատրիարքներն ու Հրեաներու խախամապետը: Մեսրոպ Արք. առողջական պատճառներով չէ կրցած ներկայ գտնուիլ, զինք փոխարինած է դիւանապետ Գրիգոր Քահանայ Տամատեան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ԱՅՑԸ

Վեհաժողովին փակումին արարողութենէն ետք, Նոյեմբեր 19–ին ժամը 15–ին, Ռ. Քոչարեան Հայաստանի պատուիրակութեան հետ կ'այցելէր Պոլսոյ պատրիարքարանը ուր հանդիպում մը կ'ունենար Մեսրոպ Արք.ին ու համայնքէն որոշ ներկայացուցիչներու հետ: Այցին ներկայ կ'ըլլար Հայաստանի ազատարար ջոկատն ալ որ երկրաշարժի գօտիին մէջ իր առաքելութիւնը աւարտելէ ետք Պոլիս վերադարձած էր:

Նոյն վեհաժողովին շրջանակին մէջ, Նոյեմբեր 18–ին Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ի. Ճէմ քառորդ ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած է Վ. Օսկանեանի հետ: Նիւթ եղած է Ղարաբաղի մասին հայեւազրպէյճանական երկխօսութիւնը. ապա Թուրք նախարարը շնորհակալութիւն յայտնած է Տիւզճէի երկրաշարժին առթիւ ղրկուած հայկական ջոկատին օժանդակութեան, նաեւ ցաւակցած Հոկտ. 27–ի Խորհրդարանի ահաբեկչութեան զոհերուն:

Նախագահ Քոչարեանի ելոյթը

Նոյեմբեր 19–ի առաւօտեան նիստին բացումէն առաջ վեհաժողովի մասնակից նախագահներուն կողմէ ստորագրուած է Օ. ԷՍ. ՍԷ. Ը.–ի Պոլսոյ հռչակագիրը: Նիստին բացումին առաջին ելոյթը ունեցած է Ուկրանիոյ նախագահը: Անոր յաջորդած է ժամը 10.15–ին Ռ. Քոչարեան որ խօսած է ռուսերէն: Նոյն օրուան «Մարմարա»ն կը տեղեկացնէ. –

Նախագահը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց Թուրքիոյ նախագահ Տէմիրէլի, որ կազմակերպած էր այս վեհաժողովը: Յետոյ, իր խօսքերը շարունակեց մաղթելով որ Թուրքիոյ մէջ ժամ առաջ դարմանուին երկրաշարժին պատճառած վէրքերը: Ապա Ռ. Քոչարեան անդրադարձաւ Հոկտ. 27–ին Հայաստանի Խորհրդարանէն ներս պատահած ողբերգական դէպքին ու շնորհակալութիւն յայտնեց այս շատ ցաւալի դէպքին կապակցութեամբ արտասահմանի երկիրներու կողմէ ցուցաբերուած հասկացողութեան համար:

Աւելի վերջ Քոչարեան յիշեցուց որ Հայաստան փարած կը մնայ ժողովրդավար կարգավիճակին եւ գրուատեց Օ. ԷՍ. ՍԷ. Ը.–ի առաքելութիւնը: Ընդգծեց որ Հայաստան վճռած է քալել ժողովրդավարութեան հետ: Դիտել տուաւ որ Հայաստան լաւ գործընկեր մըն է Արեւմտեան աշխարհին համար եւ մաղթեց որ ժամ առաջ հաստատուի ընդհանուր խաղաղութիւն:

Այնուհետեւ, շատ խիստ լեզուով դատապարտեց ընդհանուր ահաբեկչութիւնը եւ ըսաւ որ ո՛չ մէկ երկիր կրնայ պաշտպան կանգնիլ ահաբեկչութեան: «Բոլորս պէտք է պայքարինք կարելի բոլոր մեթոտներով, դէմ դալու համար այս փորձանքին» ըսաւ Հայաստանի նախագահը:

Ռ. Քոչարեան լուսարձակի տակ առաւ Ղարաբաղեան հարցը, եւ յիշեցուց որ Մինսկի խումբին վերջին որոշումը, ընդունուած ըլլալով հանդերձ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի իշխանութիւններուն կողմէ, մերժուեցաւ Ազրպէյճանի կողմէ: Այս պատճառաւ ալ շարունակուեցաւ բիւր հազարաւոր գաղթականներու տառապանքը:

«Մենք կը հաւատանք, ըսաւ նախագահը, որ հողատարածքի վրայ կայունութիւն եւ հաշտութիւն կարելի է ապահովել նաեւ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ յարաբերութիւնների հաստատումով: Թուրքիա–Հայաստան յարաբերութիւնները պէտք է մտնեն նոր փուլի մը մէջ: Մենք չենք կրնար մոռնալ ցեղասպանութեան փաստը, բայց չենք կրնար առաջնորդուիլ մեկնելով այսպիսի յիշողութիւններէ, քանի որ պէտք է մտածենք մեր երկիրներու շահերուն եւ հողատարածքի խաղաղութեան մասին: Հողատարածքի երկիրներու շահերը բազմակողմանի են»:

Այնուհետեւ նախագահը անդրադարձաւ զէնքերու սահմանափակումի որոշումին, եւ ըսաւ որ այս համաձայնութիւնը դժբախտաբար չի՛ կրնար լուծել Կովկասէն ներս առկայ հարցերը: «Կովկաս շատ բարդ կառոյց մը ունի եւ այսպիսի ընդհանուր համաձայնութիւն մը չի՛ պատշաճիր հողատարածքի այս կամ այն երկրին: Կովկասի նկատմամբ պէտք է ցոյց տալ առանձին մօտեցում» ըսաւ ան:

Նախագահ Քոչարեան իր խօսքերը աւարտեց ըսելով «Մեր հաւաքական ճիգը պէտք է կեդրոնանայ Կովկասը բերրի, բարօր եւ խաղաղ հողատարածքի մը վերածելու նպատակին վրայ»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԱՀ ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ, Նոյեմբեր 6–ին, 84 տարեկանին մահացած է նկարչուհի Ռ. Ղազարեան որուն անունը սերտօրէն կապուած է Ե. Չարենցի ձեռագիրներուն փրկութեան գործին: Ծնած էր 1915 Ապրիլ 17–ին Երեւան. միջնակարգ ուսումէն ետք յաճախած է Մոսկուայի օդաչուներու ուսումնարանը: 1942–43 մասնակցած է Բ. աշխարհամարտին, վիրաւորուած ու վերադարձած Թիֆլիս: 1945 – 51 ուսումը շարունակած է Երեւանի Գեղարուեստի Հիմնարկին մէջ: Զայն աւարտելէն ետք բազմաթիւ ցուցահանդէս-

(Շար. ը Դ. էջ)

ՎԱՐԿԱԾՆԵՐ, ՎԱՐԿԱԾՆԵՐ...

Հոկտեմբեր 27–ին Հայաստանի Ազգային Ժողովին մէջ պատահածը պարզ է որ դիւրին դասաւորելի բան չէ: Ատիկա անկարելի կ՚ընեն թէ՛ դոհերուն քաղաքական կարեւորագոյն անձնաւորութեան բնոյթը, թէ՛ արարքին առընչուած «ինչո՞ւ»-ները, «ո՞վ»երը եւ թէ հետեւանքներու արդէն յայտնի կամ դեռ անյայտ պարագաներ: Եւ հակառակ որ գոնէ երեւութապէս երկիրը ուժգին տատանումներ չապրեցաւ ու ահաբեկիչներուն գնդակներով պարպուած աթոռները նոր տէրեր ունեցան, հասկնալու, բացատրելու ջանքը, նաեւ որոշ վախեր, մտահոգութիւններ գլխաւոր տեղը կը գրաւեն Հայաստանեան տարեկան ու մամուլին մէջ:

Նոյեմբերի առաջին չորս – հինգ օրերու թերթերը հարուստ առաջ ունին այս ուղղութեամբ: Հետաքրքրական է որ պատահածին առընչուած հարցականներուն մէջ գրեթէ միշտ տեղ ունին գլխաւոր ահաբեկիչ Ն. Յունանեանի անձին վերաբերողները: Կայ անոր անցեալին, պատկանելութեան, խառնուածքին աւելի մօտէն տեղեակ ըլլալու եւ այդ բոլորէն որոշ հետեւութիւններու հասնելու, աւելի համոզիչ բացատրականներ ունենալու ձգտումը: Եւ քանի որ անոր մասին առաջին տեղեկութիւններէն էր մամուլի մարդին հետ ունեցած կապը, բնական է մէջ ձգելի թեր գրագիտող հարցականներու գլխաւոր հասցէներէն նկատուէին լրագրողներ:

«Առաւօտ»ը (Նոյեմբեր 2) այդ հատուածէն երեք անունի տեղեկատուութեան, բացատրութեան, վերլուծումին յատկացուած էջ մը ունի: Այդ անուններն են Տիգրան Պասկեւիչեան, Եդիկ Պաղտասարեան եւ Դաւիթ Մաթեւոսեան: Առաջինը այնպէս կը թուի թէ երեքէն ամէնէն մօտէն ճանչցողն է Ն. Յունանեանը: Կ՚ըսէ թէ ան իր վրայ միշտ շատ սովորական մէկուն տպաւորութիւնը ձգած է: Մէկուն որ միշտ դժգոհ է ու կը ձգտի աւելիին, քան՝ ինք կարող է:

Ն. Յունանեանի ո՛վ ըլլալուն, անցեալին մասին աւելի հետաքրքրական տուեալներ արտատպած է նոյն օրուան «Հայկական ժամանակ»ը, ռուսական «Նեզավիսիմայա գազետա»յէն (Հոկտեմբեր 30): Հոս եւս, համացանցէն առնուած տեղեկութիւն կայ գլխաւոր ահաբեկիչին ու անոր քեռիին Հ.Յ.Դ.–ի պատկանելիութեան մասին: Առաջինը 1994–ին փարուած է նոյն կուսակցութեան երիտասարդական կազմակերպութենէն՝ «քաղաքական եւ բարոյական այլասերում»ի պատճառով: Իսկ քեռին որ իրեն հետ մասնակից էր խորհրդարանի արարքին, ամբաստանեալներէն եղած է «Դրօ» կոչուած գործին: Ինչ որ աւելի ուշագրաւ է, Ն. Յունանեանի ղրիմեան շրջանն է: Հոն ապրած է 1993 – 1996, մօրը բնակարանը: Այդ տարիներուն հայկական դպրոցին մէջ հայերէն դասաւանդած է, ստանալով ամիսը 10 տոլար: Սակայն, այդ աշխատավարձը մեծ իմաստ չի կրեր, քանի որ ռուսական թերթը կը գրէ թէ ան կրցած է նոյնիսկ եղբայրներուն հետ հոն երկյարկանի շքեղ տուն կառուցանել: Ըսուածին մէջ աւելի կարեւորը այն է թէ նոյն տարիներուն Ն. Յունանեան կապեր ունեցած է «շատ լուրջ մարդոց» հետ: Այդ մարդոցմէ տրուած երկու անունները Ղրիմի Գերագոյն Ժողովի նախկին երեսփոխան Վլ. Շեւեւն ու նոյն ժողովի նախկին փոխ նախագահ Ա. Դանիէլեանն են. իսկ այս վերջինը ներկայիս ԼՂՀ վարչապետն է: Յիշուած երկու անուններուն Ղրիմեան ղեկավարութեան (1993 – 1997) շրջանին համար կ՚ըսուի. «Սովորական դարձած էին պատուէրով սպանութիւնները, կրակոցները, պայթիւնները, ֆրէական ֆաշֆշուկները»: Երբ իրաւապահ մարմիններու գործողութիւնները կ՚աշխուժանան, թէ՛ Շեւեւ, թէ Ա. Դանիէլեան «կը հարկադրուին լքել թերակղզին»: Ռուսական թերթին կարծիքով՝ կ՚արժէ նկատի առնել Երեւանի պատահարին մասին Ղրիմի ոստիկանութեան վարկածն ալ ուր կ՚ըսուի. ...«իրատեսօրէն գնահատելով ղրիմցի փախստականներու հարուստ ֆրէական փորձը, չի բացառուիր անոնց մասնակցութիւնը Հայաստանի մէջ կացութեան լարումին»:

Ըսուածներու, գրուածներու երկրորդ մասնաւորումը մեղադրեալներուն ինքնագլուխ չըլլալուն մասին է. բաւական տարածուն է համոզումը թէ անոնց ետին կանգնածներ կան որոնց հրահանգով կատարուած է արարքը: Այս ուղղութեամբ արտայայտուած են թէ՛ Տ. Պասկեւիչեան, թէ Դ. Մաթեւոսեան, թէ նաեւ Երեւանի քաղաքապետ Ա. Բաղդեան («Հայկական ժամանակ», Նոյեմբեր 3) ու Ազգային Ժողովի իրաւաբանական ծառայութեան ղեկավար Վլ. Նազարեան որ անցեալին եղած էր գլխաւոր դատախազ:

Ինչ կը վերաբերի անոնց «ետին կանգնած»ներու, հոս բաւական զանազանեալ պատկեր մը կը յայտնուի: Ահաբեկիչներէն Յունանեան եղբայրներու հօր՝ Հրաչեայ Յունանեանի հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին («Ազգ», Հոկտ. 30) ան կ՚ըսէ Գայեանէ Մուքոյեանին. «Ուղղակի պէտք է ստուգել թէ այդ պահին իրենք նորմա՞լ վիճակում են եղել: Քանի որ նորմալ մարդն այդպիսի բան չէր անի: Յետոյ պիտի ստուգել եթէ իրենք բռունցքն են, թե՞ն ուր է: Պէտք է պարզել թէ ո՞ւմ յանձնարարութիւնն են կատարել»: Յետոյ, քիչ անդին կ՚աւելցնէ. «Ճիշդ է նա (Ն. Յունանեանը) ինքնուրոյն է շատ հարցերում, բայց դժուար թէ նրա թիկունքում որեւէ մէկը կանգնած չլինէր: վերջապէս, ինչպէ՞ս կարողացան մուտք գործել Ազգային ժողով»:

Երեք լրագրողներէն ամէնէն ուշագրաւ ընդրուշումը կը պատկանի Դ. Մաթեւոսեանի. ան կ՚ըսէ. «եթէ Հայաստանում առաջին օրից առկայ է վարկած որ հետքերը տանում են ընդհուպ մինչեւ Ապահովութեան նախարար եւ Հանրապետութեան նախագահ՝ դա չի ասում»:

Տ. Պասկեւիչեան «շատ խոր արմատներ» կը տեսնէ պատահարին տակ. արմատներ «որո՞նք ձգւում են նոյնիսկ Հայաստանի սահմաններից դուրս»: Կատարուածին պատուէր ըլլալուն համոզուած է տեսնելով որ վարչապետէն ետք սպաննուած են Ազգային Ժողովի նախագահը, անոր երկու տեղակալները. բան մը որ կը նշանակէ գոնէ ժամանակ մը կազմալուծել Խորհրդարանը: Յատուկ իմաստ կուտայ Օպերատիւ հարցերու նախարար՝ Լ. Պետրոսեանի սպանութեան ալ, քանի որ ան նախագահին կողմէ անմիջապէս կրնար պաշտօնակատար նշանակուիլ, որքան ալ այս պարագան սահմանադրութեամբ ճշդուած չէ: Իսկ ահաբեկիչին Հ.Յ.Դ.–ի Գերագոյն մարմնի անդամ Հ. Մարգարեանին հեռաձայները նոյն լրագրողին համար այդ կուսակցութեան հետ պատահածին կապէն աւելի, կը մատնէ Դաշնակցութիւնը չէզոքացնելու ձեւ. այսինքն՝ ոճիրը պատուիրողը խորհելով որ ստեղծուած խառնակ վիճակին մէջ այդ կուսակցութիւնը որպէս քիչ – շատ կազմակերպուած կառոյց, կրնայ կացութեան տէր դառնալ, ուզած է նախապէս փակել այդ հաւանականութեան ճամբան: Իսկ գլխաւոր դատախազը կը ծանրանայ Կ. Դեմիրճեանի ու Վ. Սարգսեանի մշակած ծրագիրներուն մէջ կաշառակերութեան դէմ պայքարի քայլերուն վրայ: Անկարելի չի նկատեր որ «կաշառակերութեան ներկայացուցիչների կողմից տրուած լինի սպանութեան պատուէրը» («Հայոց Աշխարհ», Նոյեմբեր 4):

Նշուած անձերէն շատեր կատարուածին նման սարսափելի արարք մը «կարելի» դարձնող ազդակ նկատած են նախապէս տեղի ունեցած ոճիրները որոնք մինչեւ այսօր մութի մէջ կը մնան: Լրագրողներու երրեակէն Է. Պաղտասարեան անոնցմէ մէկն է. նոյնիսկ, անկարելի չի նկատեր որ նախկիններուն օրինակով այս ահաբեկչութիւնն ալ «փակուի»: Այս մասին նորագոյն տուեալը կուգայ Վլ. Նազարեանի պատասխանէն որ տրուած է Մարգարիտ Եսայեանի («Առաւօտ», Նոյեմբեր 5). ան կ՚ըսէ թէ նախորդ սպանութիւններէն Արծրուն Մարգարեանինը աւարտած գործ է, քանի որ «որակուած է որպէս ինքնասպանութիւն»...:

Ի՞նչ հետանկարներ կը նշմարուին ներկայի փափուկ ու որոշ չափով վտանգաւոր փուլին. Վլ. Նազարեան դրական տուեալ կը նկատէ քաղաքական ուժերու բացառիկ միակամութիւնը եւ ժողովուրդին կեցուածքը, զոհերու նկատմամբ յարգանքը. նաեւ փաստ որ «մարդասպանները իրենց նպատակին չհասան: Չկարողացան ուժով խարխլել երկրի հիմքերը ու փոխել պետական կարգը»:

Ա. Բաղդեան նոր վարչապետին նշանակումէն առաջ Նայիրա Մամիկոնեանի հարցումներուն պատասխանելով ըսած է թէ այդ պաշտօնին համար իր թեկնածութիւնը լուրջ չի նկատեր, նման նշանակում տոնքիշոթութիւն համարելով: Իր կարծիքով՝ այդ դիրքին տէրը գործադիր պաշտօնի մը վրայ գտնուած պէտք է ըլլայ ու որոշ չափով տեղեակ՝ տնտեսութեան վիճակին: Յետոյ, քիչ անդին կ՚աւելցնէ որ ինք մօտ տարիներուն չի տեսներ մէկը որ Վ. Սարգսեանի կարողութիւնները, յատկութիւնները ու կազմակերպչական կամք ու վճռականութիւն ունենայ: Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ մեկնելով այս արժեւորումներէն, Ա. Բաղդեան ի՞նչ կը խորհի նոր նշանակուած վարչապետին կարողութիւններուն, փորձառութեան մասին, երբ անոր գլխաւոր յատկանիշը կը թուի թէ Վ. Սարգսեանի եղբայրը ըլլալու պարագան է:

Լրագրող Է. Պաղտասարեան եւս կը բաժնէ կարծիքը թէ Վ. Սարգսեանի ու նաեւ Կ. Դեմիրճեանի չափ ժողովուրդէն ընդունելի յատկանիշով ղեկավար գտնել դիւրին չէ: Այս մասնաւորումը կ՚ընէ Սաթիկ Սէյրանեանի այն նշումին վրայ թէ «խօսւում է ներկայ նախագահի հրաժարականի եւ նոյնիսկ Լ. Տէր – Պետրոսեանի հնարաւոր վերադարձի մասին»: Կ՚աւելցնէ. «Այս պահին ոչ, բայց ընդհանրապէս, կարծում եմ, որ Լ. Տէր – Պետրոսեանը կը վերադառնայ»: Նոյն կարծիքը ունի Տ. Պասկեւիչեան ալ որ կ՚ըսէ. «երբ հայ ժողովուրդը նորից կանգնի իշխանութիւն ընտրելու գործի առաջ, կարծում եմ Լ. Տէր – Պետրոսեանը բաւականաչափ անվերապահ ղեկավար է»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԱՊԱՍՏԱԿԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

«Կը կարդամ», Թիւ 1, Փարիզ 1999

«ՄԵՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ»

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Մեր Ազգային Ժողովի ամէնէն աւելի ներկայանալի երեսփոխաններէն մէկն է:

Թէ՛ իր նկարագրովը, թէ՛ իր խօսուածքովը, թէ՛ իր գաղափարներովը եւ թէ՛ իր արտաքինովը Վահան Թէքէեան տիպար երեսփոխան մըն է:

– Դաշնակցական ըլլալիք մարդ է, – պիտի ըսէր Թերեւս Շահրիկեան:

Անոնք՝ որ զինքը շատ մօտէն չեն ճանչցած, սխալ գաղափար մը կազմած են իր մասին, կատաղի կուսակցամոլ, կոուազան, անտանելի մէկը համարելով զինքը: Եւ, արդարեւ, Վահան այդ տպաւորութիւնը կը գործէ դիմացինին վրայ՝ երբ զինքը տեսնէ ժողովի մը մէջ:

Եւ այս պատճառով էր, որ Դաշնակցականները երկար ատեն սուր հակառակութիւն մը ունէին իրեն դէմ, զայն նկատելով իրենց ամէնէն անհաշտ թշնամիներէն մէկը:

Յետոյ, կամաց կամաց, երբ աւելի մօտէն շփում ունեցան իրեն հետ, տեսան որ Թէքէեան իրենց ենթադրած անհանդուրժելի մարդը չէր եւ ո՛չ ալ յամառ կուսակցամոլ մը՝ մին այն տիպարներէն, որոնք դժբախտաբար այնքա՜ն առատ են իրենց մէջ:

Ընդհակառակն՝ Վահան Թէքէեան անկեղծ հակառակորդ մըն էր, որ գիտէր ի հարկին ուղղամտօրէն ձեռք երկնցնել երէկի հակառակորդներուն, եւ անոնց հետ քով քովի քալել, երբ այդպէս կը պահանջէր կուսակցական նկատումներէ աւելի բարձր շահեր:

Բայց հակառակ իր այս յատկութիւններուն՝ Վահան Թէքէեան չէ կրցած ինք զինքը սիրցնել Ազգային Ժողովի մեծամասնութեան, որովհետեւ, ինչպէս ըսի, զինքը լաւ ճանչնալու համար շատ մօտէն պէտք է յարաբերութիւն հաստատած ըլլալ հետը, եւ յետոյ, ինք երբեք իր կողմէ ջանք կամ զոհողութիւն չըներ ինքզինք սիրցնելու համար:

Եւ յետոյ, խօսելու ձեւ մը ունի, որ միշտ յարձակողական է. ու այս մասին գրեթէ կը նոյնանայ Ա. Վռամեանի հետ: Քու կարծիքդ պաշտպանած ատենը կը կարծես, որ հակառակը կը փաստաբանէ:

Երբ «խօսք կ՚ուզեմ» կ՚ըսէ ու զապանակէ մը մղուածի պէս ոտքի կը ցատքէ, այն տպաւորութիւնը կը գործէ, թէ երեսփոխանի մը վրայ պիտի յարձակի զայն բզկտելու համար:

Վահան Թէքէեան ազգայնամի մըն է, բայց ո՛չ հին դպրոցէն: Քծնիլ, շողոքորթել, վարդապետն ու վարժապետը շահագործել, Պատրիարքարանի կամ առաջնորդարաններու դուռը ափ առնել եւ կամ հասութաբեր վանքերու շուրջը դեգերել իր գործը չէ: Գիտցած է ու կարողցած է ազգայնամիութիւնը արժանաւոր առաջնի մը մէջ պահել:

– Սուտ խենթ եղեր՝ վանքին հաւերը կ՚ուտէ – կ՚ըսէ ժողովրդական առածք մը:

Թէքէեանին ալ վիճակած կ՚երեւի վանքին հաւերը ուտել, միայն թէ ինք սուտ խենթ չէ եղած ատոր համար, այլ իր ազգայնամիութիւնը այնպիսի բարձրութեան մը հասցուցած է, որ ուրիշներ հաւը խորովելով անոր կոկորդն ի վար թըլմած են, գրեթէ բռնի:

Եգիպտացիները իրենց կաթողիկոսական պատգամաւոր ընտրած են զինքը՝ առաւելագոյն ճանապարհածախքը տրամադրելով: Հայնի հիւանդանոցի գրասենեակին տնօրէն կարգուած՝ զինքը յափըշտակած ու տարած են Կեսարիոյ Ս. Կարապետ վանքը՝ իբրեւ վարժարանի տեսուչ եւ հոն ալ դեռ դպրոցական շրջանին կէսը չաւարտած, ստիպողաբար կոչած են Պոլիս՝ իբրեւ Ազգային Ժողովի ներկայացուցիչ Երուսաղէմ ղրկելու համար, ուր կը գտնուի այժմ:

Ամէնէն յաւակնոտ ազգայնամին անկէ աւելի բան մը սպասելու իրաւունք չունի կարծեմ:

Եւ Վահան Թէքէեան հնարքը գտած է հեռաւոր պաշտօններ ընդունելու՝ առանց իր երեսփոխանական աթոռէն բաժնուելու:

Առաջին անգամ երբ, իբրեւ տեսուչ, Կեսարիոյ Ս. Կարապետ վանքը գնաց, գոհացաւ պարզ նամակով մը իր բացակայութիւնը ծանուցանելու: Եւ ո՛չ ոք դիտողութիւն ըրաւ, թէ այդ բացակայութիւնը, ըստ օրէնի, պարզ բացակայութիւն մը չէր:

Իսկ երկրորդ անգամ՝ Երուսաղէմ մեկնելուն, Վահան Թէքէեան նոյնիսկ պէտք չտեսաւ իր բացակայութիւնը յայտնել. Ժողովին ներկայացուցիչ կ՚երթար հոն, այսինքն՝ Ազգային Ժողովն իսկ էր, որ իր խտացած վիճակին մէջ կը փոխադրուէր Սիոնի բարձունքը:

Բայց Վահան Թէքէեան ազգայնամի ու երեսփոխան ըլլալէ աւելի բան մըն է, Մեր լաւագոյն գրագէտներէն ու բանաստեղծներէն մէկն է, եւ իր «Հրաշալի Յարութիւն»ը, որ վերջերս հրատարակեց, հայ արդի բանաստեղծութեան գեղեցկագոյն կոթողներէն մէկը պիտի մնայ:

Յաւալի է սակայն, որ Վահան Թէքէեան պէտք եղածին չափ չէ նուիրուած գրականութեան: Ամաթէօրի մը պէս գրականութիւն ըրած է, մինչդեռ իր բո՛ւն գործը պէտք է ըլլար ան:

Հիւանդանոցի գրասենեակին տնօրէնութիւնը վարել, Ս. Կարապետ վանուց վարժարանը կառավարել եւ կամ Երուսաղէմ Ս. Յակոբ վանքը բարեկարգել, անշուշտ, ազգօգուտ գործեր են, բայց ո՛չ համերաշխ Վահան Թէքէեանի մը խառնուածքին ու կոչումին:

Վահան Թէքէեան վանքին հաւերը ուտելով չի կրնար ապրիլ ու պէտք չէ որ ապրի:

Ատոր համար կը մաղթեմ, որ կա՛մ Երուսաղէմի վանքը ժամ առաջ բարեկարգուի՝ ու Վահան Թէքէեան «եւ այդ, արձակեա՛, Տէր, զծառայս քո» ըսելով վերադառնայ Պոլիս եւ կամ այդ բարեկարգութիւնը անկարելի վճռելով՝ թողու պաշտօնը:

Այս վերջինը շատ աւելի հաւանական կը թուի ինծի:

«Մանանայ», 1914

ԷՆԹԷՐՆԷԹԸ 30 ՏԱՐԵԿԱՆ

Էնթէրնէթը Սեպտեմբերի սկիզբը իր 30-րդ տարեդարձը տօնեց: Այն գիտնականները, որոնք կրցած են միջոցը գտնել համակարգիչներ իրարու հետ խօսիլ տալու, բնաւ չէին մտածեր, թէ իրենց աշխատանքը պիտի յեղափոխուէր՝ դառնալով այսօրուան առեւտրական ու դիւրին գործածելի Էնթէրնէթը:

Ընդհանրապէս Էնթէրնէթի «հայրը» նկատուող ԵՈՒ-ՍԻ-ԷԼ-ԷՅ-ի դասախօս Լէնըրտ Քլայնրոք 1969-ի համակարգիչ մը այլ համակարգիչի կապելու իր աշխատանքը կը ներկայացնէ իբրեւ մանուկ Էնթէրնէթի «կեանքի առաջին ճիչը»:

Այդ առաջին օրերէն ետք տարիներ անհրաժեշտ եղած են, մինչեւ որ գաղափարը տարածուի ակադեմական շրջանակներու մէջ, եւ տակաւին՝ յաւելեալ ժամանակ, մինչեւ որ հանրութիւնը ընդհանրապէս ըմբռնէ համակարգիչի համաշխարհային ցանց մը ըլլալու կարողութիւնը՝ փոխանցելու եւ փոխանակելու համար ամէն տեսակի տեղեկութիւններ:

Քլայնրոք կ'ըսէ, թէ Էնթէրնէթը օրին կարիքի ծնունդ եղած է: Ամերիկեան կառավարութեան՝ Հետազօտութեանց Ծրագիրներու Յառաջացման Գործակալութեան կողմէ փինանսաւորուող Էնթէրնէթը կ'առաջադրուէր դարձնել ցանց մը՝ ընտրուած կեդրոններու մէջ հետազօտողներու կարողութիւնը տալու համար իրարու համակարգիչները գործածելու:

Գիտնականը կը բացատրէ, թէ 1960-ական թուականներուն նշեալ գործակալութիւնը՝ ԱՐՓԱ, ամէն տեսակ հետազօտութիւններ կը փինանսաւորէր, «սակայն նկատի ունենալով, որ ամէն մարդ կ'ուզէր, որ իր համակարգիչը եզակի ըլլայ՝ համաձայն իւրաքանչիւրի կարիքներուն ծախքերը չափազանց կը բարձրանային. հետեւաբար ԱՐՓԱ ցանց մը ստեղծելու գաղափարը մշակեց, որպէսզի եթէ մէկը իր համակարգիչին մէջ ունենար բան մը, որուն այլ անձ մը պէտք ունի, պարզապէս այդ համակարգիչին կը կապուէր, մեծ համեմատութեամբ կրճատելով ծախքերը, այդ պատճառով անիկա ԱՐՓԱՆԷԹ կը կոչուէր»:

Յետադարձ ակնարկով ան կ'ըսէ, թէ ինք եւ իր գործակիցները հրէշ մը չէին ստեղծած: «Կարելի է նախատեսել համակարգիչէ համակարգիչ հաղորդակցութիւնը, սակայն կարելի չէ նախատեսել մարդէ մարդ հաղորդակցութիւնը», կը յայտնէ ան ու կ'աւելցնէ, թէ երբ ի-մէյլ դրութիւնը ընթացքի մէջ դրուած է «անիկա առաջին ցուցանիշն էր, թէ մարդոց միջեւ հաղորդակցութիւնը Էնթէրնէթի ամէնէն կարեւոր կիրարկումներէն մէկը պիտի ըլլայ»:

Գալիֆորնիոյ ԷՍ-ԱՐ-ԱՅ Հետազօտութեանց Հիմնարկի գիտնականներէն Տոն Նիլսըն, որ իր գործակիցներուն հետ գործօն դերակատարութիւն ունեցած է առաջին օրերու աշխատանքներուն մէջ, դիտել կու տայ, թէ սկզբնական շրջանին «առեւտրական Էնթէրնէթ մը նզովք կը նկատուէր», աւելցնելով, որ ամէն մարդ, որ կապ ունեցած է առաջին օրերու Էնթէրնէթին հետ, անոր այսօրուան վիճակէն կը զարմանայ:

Մինչ Էնթէրնէթ կը յեղաշրջէ ընկերութիւն եւ տնտեսութիւն, անոր պատմութեան մէջ տեղ ապահովել փորձող անհատներու, ընկերութիւններու եւ հետազօտութեանց կեդրոններու ցանկը կը շարունակուի երկարիլ: Քլայնրոք կը նշէ, թէ այնքան մեծ է թիւը անոնց, որոնք այսօրուան Էնթէրնէթի կիրարկումները ստեղծած են, որ շատ դժուար է զանոնք ցանկագրել:

* * *

ԷՆԹԷՐՆԷԹԸ ՕՐԷՆՔԻ ԵՆԹԱԿԱՅ ԴԱՐՁՆԵԼՈՒ ՀԱՐՑ

Ընդդիմանալով Ուաշինկթընի ազատական կեցուածքին, Ֆրանսայի մէջ սփռումներու հսկող մարմինին նախագահը՝ Էրվէ Պուրժ կ'առաջարկէ, որ պետական իշխանութիւնները եւ անձնական ընկերութիւններ գործակցին Էնթէրնէթը օրէնքի ենթակայ դարձնելու համար:

Պուրժ կը խօսէր Սեպտեմբերի սկիզբը, Փարիզի մէջ Նոյեմբեր 30-ին կայանալիք Էնթէրնէթի վերաբերող համաշխարհային գերատեսչանի մը նախօրեակին: Անոր օրակարգի գլխաւոր նիւթերէն մէկը պիտի ըլլայ Էնթէրնէթը օրէնքներու ենթակայ դարձնելու միջոցները:

«ԻՒՆԷՍՔՕ»ի հովանաւորութեամբ կայանալիք գերատեսչանի նախօրեակին աւելի քան 60 երկիրներ արդէն առաջարկներ ներկայացուցած են. սակայն, ըստ Պուրժի, անոնց միջեւ համախոհութիւն գոյութիւն չունի, ինչ կը վերաբերի Էնթէրնէթի կապուած օրէնքներու: Ամէնէն աւելի ներկայացուող գաղափարը պետական - անձնական միացեալ օրէնսդրութիւնն է, կ'ըսէ ան:

Պուրժ կը բացատրէ, թէ նման որոշում մը միջին եզրի լուծումի մը առիթ պիտի տայ՝ պետութեան կողմէ չափազանցուած հակակշիռի մը եւ չափազանցուած թոյլտուութեան մը միջեւ:

Մինչ Գերմանիա, Զուիցերիա եւ Ասիա - Խաղաղականի շարք մը երկիրներ միացեալ մօտեցումին համաձայն գտնուած են, Միացեալ-Նահանգներ, ուր ամէնէն մեծ թիւով Էնթէրնէթ գործածողներ կան, պատրաստակամութիւն չեն արտայայտած զայն օրէնքներու ենթարկելու, թէեւ Հաղորդակցութեանց Դաշնակցային Յանձնաժողովը պիտի մասնակցի գերատեսչանին:

Պուրժ դիտել կու տայ, որ Էնթէրնէթի վրայ հակակշիռի որոշ միջոցառում մը գոյութիւն ունի արդէն, նշելով իշխանութեանց կարողութիւնը՝ առանց անոնց գիտակցութեան, ճշդելու ինքնութիւնը Էնթէրնէթը գործածողներուն:

«Հարցը այդ չէ, թէ Էնթէրնէթը կարելի՞ է հակակշռել, այլ՝ ո՞վ պէտք է հակակշռէ զայն», կ'ըսէ Պուրժ: Սակայն Փարիզի գերատեսչանի նախապատրաստական վաւերաթուղթերու մէջ երկիրներ յայտնած են, թէ օրէնսդրութիւնը անմիջական հարց չեն նկատեր, տրուած ըլլալով, որ գրեթէ բոլոր երկիրներու մէջ Էնթէրնէթի չարաշահումներ արդէն ենթակայ են երկրի սովորական օրէնքներուն:

Աւելին. կ'ըսեն վաւերաթուղթերը, տարիներ անհրաժեշտ պիտի ըլլան, մինչեւ որ Էնթէրնէթը Եւրոպայի, Ափրիկէի եւ Լատին Ամերիկայի մէջ մեծ թիւով տուներու մէջ հաստատուի:

«Ազդակ»

ԻՒՆԷՍՔՕ-Ի ՄՐՑԱՆԱԿԸ ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻՆ

Ակադեմիկոս Էմիլ Գաբրիէլեանին յանձնուած է, Նոյեմբեր 8-ին, ԻՒՆԷՍՔՕ-ի Գալինկի մրցանակը որպէս գնահատութիւն անոր գիտական գործունէութեան: Մրցանակը յանձնած է գլխաւոր տնօրէն Ֆ. Մայոր: Մինչեւ այսօր զայն ստացած են գիտութեան, գրականութեան, արուեստի ծանօթ անուններ:

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Հայաստան - Սփիւռք համաժողովին օրերուն Համայնավար կուսակցութեան հետ խորհրդակցական հանդիպումներ ունեցած են Սփիւռքէն խումբ մը յառաջդիմական պատուիրակներ: Որոշուած է կազմել «Համահայկական յառաջդիմական խորհուրդ» մը: Անոր գլխաւոր խնդիրները պիտի ըլլան ազգային ապահովութիւնը, զանգուածային արտագաղթը, Սփիւռքի հետ «այն լաւագոյն աւանդոյթների վերականգնումը որ ձեւաւորուել էին 1921 թուականից ի վեր, խորհրդային ժամանակների ընթացքում»:

Կատարուած յայտարարութեամբ ըսուած է որ Հայաստանի ու Արցախի պատմական հեռանկարները կը դիտուին Կովկասի, Ռուսաստանի ու յարակից երկիրներու տարածքին ներկայի ռազմաքաղաքական զարգացումներու շրջանակին մէջ ու մտահոգութիւն կը յայտնուի Արեւմուտքի, ՕԹԱՆ-ի եւ յատկապէս Թուրքիոյ նկրտումներուն նկատմամբ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԹՊԻՏ

Մայրն իր 18-ամեայ աղջկան տանում է բժշկի մօտ.

– Բժիշկ, աղջկաս մօտ անընդհատ սրտխառնոց է:

Բժիշկը զննում է աղջկան ու ասում.

– Տիկին, ձեր աղջիկը յղիութեան հինգերորդ ամսում է:

– Ի՞նչ էք ասում, բժիշկ, չի կարող պատահել: Նա պարկեշտ աղջիկ է, երբեւէ տղամարդու հետ չի եղել...

– Նոյնիսկ չեմ էլ համբուրուել, – յաւելում է աղջիկը:

Բժիշկը լուռ մօտենում է պատուհանին եւ սկսում ուշադիր նայել հեռուն: Անցնում է որոշ ժամանակ:

– Բժիշկ, ինչ-որ բան այն չէ՞, – հարցնում է մայրիկը:

– Ոչ, ոչ, ամէն ինչ կարգին է: Պարզապէս նման դէպքերում արեւելքում պայծառ աստղ է ծագում, եւ երեք մոգեր են իջնում սարից: Ահա, կանգնած սպասում են...

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

– Շատ աղէկ խելք է ըրեր, – դիտել տուաւ Մելքոն աղա:

– Այդ խելքը ուրիշներ ալ ըրած են, – պատասխանեց ներկաներէն մին:

– Շարունակէ տեսնենք պատմութիւնդ:

– Տարիները կ'անցնին, այդ միջոցին Սարգիս Արամեան, որ Ամերիկայի մէջ ժառանգութեան մը տիրացած էր արդէն, հետզհետէ գործերու կը ձեռնարկէ ու մեծ հարստութեան կը տիրանայ: Զինադադարէն յետոյ թերթերու միջոցաւ կը սկսի իր կինը փնտռել եւ վերջապէս կ'իմանայ, որ Պոլիս, կայանի մը մէջ կը գտնուի: Իսկոյն դրամ կը ղրկէ ու զայն իր քով բերել կու տայ: Կինը կը պատմէ, թէ ինչ պարագաներու մէջ աղջիկէն բաժնուած է, ու մարդը դարձեալ թերթերու միջոցաւ իր աղջիկը կը սկսի փնտռել: Թերթերուն տրուած ծանուցումը կը յայտնէր, թէ աղջկան անունը «Աղաւնի Արամեան» աստղնուած է մանկուհիին աջ թեւին վրայ:

– Գրաւ կը դնեմ, որ շուտով կը գտնեն իրենց աղջիկը, – ընդմիջեց Մելքոն աղա:

– Մտիկ ըրէ, – ըսաւ պատմիչը: – Ծանուցումին մէջ ըսուած էր նաեւ, թէ աղջիկը տասը տարեկան էր: Արդ, հազիւ թէ ամիս մը անցած, Սարգիս Արամեան երկու նամակ կը ստանայ, մին Պոլսոյ աղջկանց որբանոցի տնօրէնէ մը եւ միւսը Սուրիոյ որբանոցներէն մէկէն:

– Երկո՞ւ նամակ, մէկը Պոլսէն եւ միւսը Սուրիայէ՞ն: Ինչ կ'ըսէին այդ նամակները:

– Երկուքն ալ կը ծանուցանէին, թէ իրենց որբանոցին մէջ տասը տարեկան աղջիկ մը կը գտնուէր, որուն աջ թեւին վրայ կ'երեւար իր անունը՝ «Աղաւնի Արամեան»:

– Տարօրինակ բան, – գոչեց ներկաներէն մին:

– Էյ, ի՞նչ կ'ընեն աղջկան ծնողքը, – հարցուց Մելքոն աղա:

– Անմիջապէս կու գան Պոլիս ու «Աղաւնի Արամեան» անունը կրող աղջիկը կ'առնեն, յետոյ կը փութան Սուրիա ու կ'առնեն նաեւ միւս աղջիկն ալ: Եւ սակայն իրենց համար անկարելի կ'ըլլայ որոշել թէ ո՞րն է այդ երկուքէն իրենց հարազատ զաւակը եւ ո՞րն է օտարը:

– Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ երկուքին թեւին վրան ալ նոյն անունները կ'երեւէին:

– Ատիկա զարմանալի չէ. Աղաւնի ու Արամեան անունները շատ սովորական են: Կ'երեւի, որ միւս մայրն ալ իր աղջիկը Արաբներուն յանձնած է ու խորհած է անունը թեւին վրայ արձանագրել:

– Շատ զարմանալի զուգադիպութիւն:

– Խնդիրը այն է, որ այդ խեղճ Սարգիս Արամեանն ու իր կինը գիտնալով, որ այդ երկու աղջիկներէն մին իրենց հարազատ զաւակն է ու միւսը օտար, չեն կրնար երկուքին միջեւ ընտրութիւն մը ընել եւ երկուքն ալ իբրեւ իրենց աղջիկները կ'առնեն, կը տանին Ամերիկա:

– Իրաւցնէ արտասովոր դէպք մըն է այդ, – վճռեց Մելքոն աղա:

– Դեռ ասոր նման շատ պատմութիւններ կան մեր մարտիրոսագրութեան մէջ, – եզրակացուց երիտասարդ մը, որ որբանոցի ուսուցիչներէն էր:

Հետեւեալ առտուն Մելքոն աղա եւ Գարեգին գացին Ճէպէլ, որբանոցը այցելելու:

Ծովէն ծովուն եզերքը, ընդարձակ տարածութեան մը վրայ կը գտնուէր այս ամերիկեան հաստատութիւնը, ուր հազարէն աւելի որբեր պատսպարուած էին:

Հազիւ թէ օթոյէն վար իջան, երիտասարդ մը ժպտադէմ դիմաւորեց զիրենք ուրախութեան արտայայտութիւններով:

Որբանոցին ուսուցիչներէն մին էր:

– Օ՜, բարի եկաք, Մելքոն աղա, ա՞ս ո՞ր հովը փչեց, – գոչեց երիտասարդը:

– Եկանք որբանոցը այցելելու մեր փոքրիկ բարեկամին հետ, – պատասխանեց Մելքոն աղա՝ իրեն ընկերացող պատանին ցոյց տալով:

– Շատ աղէկ ըրիք... այս պարոնը ձեր ազգականներէ՞ն է:

– Գրեթէ... իմ լաւագոյն բարեկամիս զաւակն է:

– Կարծեմ առաջին անգամն է, որ մեզի կ'այցելէ:

– Արդէն հազիւ քանի մը օրէ ի վեր Սուրիա կը գտնուի... Ցունաստանէն եկաւ:

– Շատ աղէկ, շատ աղէկ, – պատասխանեց ուսուցիչը, – ձեզի լաւ մը կը պտտցնենք ամէն կողմ... մանաւանդ որ այսօր դաս չունինք, ու տնօրէնն ալ Պէյրութ գացած է:

– Բաւական որբուհիներ ալ կան այստեղ կարծեմ, – ըսաւ Մելքոն աղա:

– Այո, 5-6 տարեկան պզտիկներ, – պատասխանեց ուսուցիչը:

– Աւելի մեծեր չկա՞ն:

– Հիւանդանոցին մէջ, դարմանուելու համար բաւական թիւով որբուհիներ կը գտնուին... երեսունի չափ կան կարծեմ, ամէնքն ալ մալարիայէ կը տառապին եւ օդափոխութեան ու խնամուելու համար հոս բերուած են, – բացատրեց ուսուցիչը, – մէկ մասը արդէն առողջացաւ: Առողջացածները ղրկեցինք իրենց տեղերը:

Այսպէս խօսելով հասան երկու յարկով խոշոր շէնքի մը առջեւ:

– Հրամմեցէք վեր ելլենք, քիչ մը նստեցէք հանգստացէք ու յետոյ ձեզի կը պտըտցնեմ ամէն կողմը, – առաջարկեց ուսուցիչը:

– Հեռու տեղէ չենք գար, յոգնած չենք, – պատասխանեց Մելքոն աղա, – մեր պտոյտը կատարենք, յետոյ կը նստինք:

– Ինչպէս որ կ'ուզէք: Ուրեմն նախ ձեզի նոր ճաշարահը ցոյց տամ:

– Չէ, նախ հիւանդանոցը այցելենք, – ըսաւ Մելքոն աղա, – հիւանդանոցին աղջկանց բաժինը:

– Ինչո՞ւ համար... ըսել է՝ մասնաւոր նպատակով մը եկած էք...

(Շար. 142)

(Շար. Ա. էջէն)

ներ ունեցած է, մասնակցած Նկարիչնե- րու Միութեան աշխատանքներուն :

1937-ին երբ Չարենց հալածանքներու կ'ենթարկուի, Ռեգինային կը վստահի իր ձեռագիրները. երախտապարտուհին զանոնք ապահով վայր մը կը թաղէ, փրկելով ստոյգ կորուստէ : Ինք նեցուկ կանգնած է նաեւ Չարենցի կնոջ ու երկու անչափահաս աղջիկներուն : Որպէս նկարչուհի իր ձգած գործերուն մէջ ալ մեծ տեղ կը գրաւէ Չարենցը որուն նուիրած է բազմաթիւ պատառներ :

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 18 / 19)

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան, նախքան ԱՄՆ մեկնումը, Նոյեմբեր 18-ին Երեւանի մէջ տեսակցութիւններ ունեցած է վարչապետ Ա. Սարգսեանի եւ Ազգային Ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեանի հետ : Վարչապետին հետ հանդիպումին երկուստեք գոհունակութիւն յայտնուած է քաղաքական կայունութեան պահպանման կապակցութեամբ : Նշուած է որ Հայաստանի եւ Լ. Ղարաբաղի միջեւ ոչ քաղաքական եւ ոչ ալ տնտեսական որեւէ հակասութիւն կայ եւ փոխ յարաբերութիւնները կը շարունակուին նախկին բնականոն ձեւով : Վարչապետը շեշտած է որ Վազգէն Սարգսեանի օրով նախատեսուած ղարաբաղեան բոլոր ծրագիրները ի զօրու կը մնան ու աւելցուցած թէ Ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման առընչութեամբ որեւէ տարակարծութիւն չկայ Հայաստանի եւ ԼՂՀ իշխանութիւններուն միջեւ : Անոնք որոշած են յաճախակի դարձնել նման հանդիպումները :

Ա. Խաչատրեան - Ա. Ղուկասեան հանդիպումին ալ շօշափուած են քաղաքական իրադարձութիւններուն, միջխորհրդարանական եւ միջկառավարական գործակցութեան, Ղարաբաղեան կնճռին կարգաւորման վերաբերող հարցեր :

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ - LOTO

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Պուլվար Օտտոյի Լէօյա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լոթօ) Մշակոյթի Տան մէջ

12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

Կիրակի, Նոյեմբեր 28, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին վիճակահանութեան բազմաթիւ գեղեցիկ առարկաներով :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ վրայ ռումբերը կը տեղային, մինչ Պոլսոյ մէջ Ռուսաստան եւ Արեւմուտք բանավէճի բռնուած էին : Արդարեւ, նոյն ատեն ռուսական սոլ-սոլ հրթիռներ կ'իյնային Գրոզնի եւ այլուր ու 48 ժամուան մէջ (Նոյ. 17-18) 170 մեռեալ կար, գլխաւորաբար բնակչութեան մէջ : Այս առընչութեամբ ՄԱԿ-ը ազդարարութիւն մը ըրած է Ռուսաստանի, որ վերջ տայ ռմբակոծութիւններուն, մանաւանդ մանուկներու վրայ, «Մանուկի պաշտպանութեան տարուան» այս շրջանին :

ՊՈԼՍՈՅ մէջ տեղի կ'ունենար նաեւ Օ. ԷՆ. Ժէ.-ներու (ոչ-կառավարական կազմակերպութիւններ) ֆորումը, որու կը մասնակցէր նաեւ չէչէն պատուիրակութիւն մը : Մասխադովի յատուկ խորհրդականը կը բացատրէ որ իր պաշտօնն է ծանօթացնել ցեղասպանութեան իրականութիւնը : Լռութեան դաւ մը կայ կ'ըսէ Ռուսաստանի եւ աշխարհի մնացեալ մասին միջեւ, երկու չափ, երկու կշիռ ու Քոսովոյի եւ Արեւելեան-Թիմորի ու Չէչէնիոյ միջեւ : Ներկայ է նաեւ սերպ ընդդիմութիւնը որ ձայն կը բարձրացնէ որպէսզի «տապալի այն պատը որ Սերպիան բանտի վերածած է» : Արեւմըտեան Թրակիոյ Թուրքերու Դաշնակցութիւնն ալ կ'ուզէ որ Յունաստան յարգէ փոքրամասնութիւններու իրաւունքները : Պոլսոյ Քրտական Հիմնարկն ալ ցաւ կը յայտնէ որ Թուրքիա չէ լուծած իր «ցեղային հարցերը» եւ կը հրաւիրէ Օ. ԷՍ. ՍԷ. Ը.-ն որ հովանաւորէ զարգացման ծրագրեր վերջ տալու համար բնակչութեան գաղթին :

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը Նոյեմբեր 18-ին բողոք յայտնած է Մոսկուայի, ըսելով որ բռնաբարած է օդային իր տարածքը, չէչէնական կարգ մը գիւղերու ուղղաթիռներէ ռմբակոծութիւններու ընթացքին : Վրաստանի բողոքագրին մէջ միջադէպը որակուած է «գերիշխան պետութեան մը դէմ յարձակում» :

Լ. ԺՈՍՓԷՆ աղէտեալ շրջանը այցելեց Նոյեմբեր 18-ին եւ Գարդասոնի մէջ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը որոշած է մէկ միլիառ հարիւր միլիոն Ֆր. տրամադրել աղէտեալներուն : Հարաւ-արեւմտեան Ֆրանսայի աննախընթաց ողողումներէն վնասուեցան Արեւելեան - Փիրէնեաններու, Հերոյի, Թարնի եւ գլխաւորաբար Օտի նահանգները : 31 մեռեալ կայ եւ հինգ հոգի ալ անհետացած են :

Փ. ՏԷՎԷՃԵԱՆ կը շարունակէ ընտրական իր շրջապտոյտը, թէեւ կ'ըսուի թէ շատ հաւանական չէ իր ընտրութիւնը ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ի նախագահութեան աթոռին : Սակայն, մամուլը այս օրերուն լայն տեղ կու տայ իրեն, ջատագովելով իր ելոյթներուն ոճն ու բովանդակութիւնը : Ընտրութեան առաջին շրջանը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Նոյ. 20-ին :

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE
avec DEDICACES

Reine CIOULACHTJIAN

viendra tout spécialement
de Marseille
présenter le tome II de :
«ET LES MOTS POUR HERITAGE..»
paru sous le titre
«LEGENDES
ET FORMULES RITUELLES
D'ARMENIE»

Vendredi 26 Novembre à 20 h 45

Traduction et mise en forme
par l'auteur
Illustrations de **Armen KURKTCHIAN**
Maître-enlumineur d'Erevan

Des dizaines de contes inédits...
Plus de trois cents formules
rituelles sacrées...
Un dictionnaire de formules
populaires...

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Նոյեմբեր 28, Կիրակի,
Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ժամը 12-էն ժամը 17 :

Ձեր տրամադրութեան տակ պիտի ըլլան գիրքեր, այլազան յուշանուէրներ եւ ուտելիքներ :

Ճաշի կարելիութիւն տեղւոյն վրայ :

Կոչ կ'ընենք բոլորին որ այդ օր այցելեն մեր Տօնավաճառը եւ իրենց մասնակցութեամբ քաջալերեն այս նոր ձեռնարկը :

Մուտքը ազատ է :

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème
Métro: Cardinal Lemoine / Monge

Le Comité de Défense
de la Cause Arménienne
présente
LES ACTES DU COLLOQUE
qui s'est tenu à Paris
les 16-17-18 Avril 1998,
à la Sorbonne, sous le titre
ACTUALITE DU GENOCIDE
DES ARMENIENS
Présentation du livre et conférence de
ARA KRIKORIAN,
Président du C.D.C.A.
En présence d'YVES TERNON,
Historien, spécialiste des Génocides
et de HRAIR AYVAZIAN,
Représentant du C.D.C.A.
Le Jeudi 25 Novembre à 20 h 45
au Centre Culturel St-Mesrob,
Vente du livre — Dédicace —
Débat — Cocktail.
— Entrée libre —

Le Centre Culturel St-Mesrob
accueille
l'équipe des jeunes
de l'Association DA-Connexion
pour la présentation
de leur Association,
La DIASPORA ARMENIE CONNEXION
et leur activité durant l'été 1999
Le Vendredi 26 Novembre à 20 h 45
au Centre Culturel St-Mesrob
Séance de vidéo —
Projection de diapositives —
Commentaires — Cocktail.
— Entrée libre —

L'ECOLE *«Khatchadour ABOVIAN»*
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

organise un

Super Loto

Dimanche 28 Novembre à 15 heures

au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

LE GROS LOT
Un billet d'avion Aller-Retour
MARSEILLE — EREVAN
offert par
«LITOUR» -Marseille
et de nombreux lots de valeur

Venez nombreux!
Encouragez le développement culturel
de nos élèves

l'Association « C H E N E »

vous invite

Les Samedi et Dimanche

4 ET 5 DECEMBRE

CHENE

A SA

GRANDE BRADERIE DE NOEL

Participez à la reconstruction des villages en Arménie et au Karabagh

par l'achat de vos
CADEAUX DE FIN D'ANNEE

- ARTISANAT D'ARMENIE: Bijoux, Broderies, Poteries, Tapisseries, Instruments de Musique, etc. . .
- LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE, BROCANTE, CADEAUX, etc. . . .
- EPICERIE fine arménienne;
- TOMBOLA;
- RESTAURATION permanente;
- REPAS SAMEDI SOIR (sur réservation: 01. 46. 63. 48. 74).

AU COLLEGE SAMUEL-MOORAT,
26, rue Troyon — 92310 SEVRES
Métro: Pont de Sèvres ou Tramway: Ligne 2, station: Musée de Sèvres
—— Parking gratuit assuré ——

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23
MARDI
23 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տարի 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·778 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.778

ՊՈԼԻՍ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ

«ՀՌՉԱԿԱԳՐԻ ԱՅՆ ԲԱԺԻՆԸ ՈՐ Կ'ԱՌԸՆՉՈՒԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ, ԲԱՐԵՆՊԱՍՏ Է ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ»

Կ'ԸՍԷ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

«Մարմարա»յի Նոյեմբեր 20-ի թիւէն կը քաղենք Ռ. Քոչարեանի պատրիարքարան այցելութեան տեղեկագրութեան գլխաւոր մասերը։ —

Նախագահը Հայաստանի Համար «Դիւանագիտական Յաջողութիւն» որակեց Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի վեհաժողովը։ Ողջունելով Հայ համայնքը, նախագահը վստահեցուց որ Հայաստան պիտի յարգէ Հայաստան - Սփիւռք Խորհրդաժողովի ընթացքին տրուած խոստումները։

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի վեհաժողովը, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 19-ին կէսօր վերջացաւ այնքան փայլուն հանդիսութիւններով, որքան փայլուն հանդիսութիւններով կատարուած էր բացումը։ Թուրքիա մեծ յաջողութիւն արձանագրեց այս պատմական համագումարը իր աւարտին բերելով, առանց անախորժ միջադէպի մը արձանագրութեան։ Համագումարի աւարտին հանդիսաւոր կերպով ստորագրուեցաւ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի նոր հռչակագիրը, որ այսուհետեւ միշտ պիտի յիշուի «Իսթանպուլեան Հռչակագիր» անուան տակ։ Հռչակագիրը լուծումներ ու մաղթանքներ կ'առաջարկէ ինչ ինչ տարակարծութիւններու մասին եւ կը գծէ այս մեծ կազմակերպութեան յառաջիկայ ուղեգիծը։

Հայաստանի նախագահ Ռոպէր Քոչարեան չմասնակցեցաւ վեհաժողովի փակումէն վերջ սարքուած ընդհանուր մամլոյ ասուլիսին։ Նախագահը մեկնումի իր պատրաստութիւնները տեսնելէ վերջ, Հայաստանի Արտաքին նախարար Օսկանեանի եւ պատուիրակութեան գլխաւոր անդամներէն՝ Վիէննայի դեսպան Պր. Ճիվան Թապիպեանի ընկերակցութեամբ, ժամը 15-ին ժամանեց Պատրիարքարան։ Նախագահին հետ միատեղ Պատրիարքարան եկած էին նաեւ Հայաստանի լրագրողներ ու հեռատեսիլի ներկայացուցիչներ, որոնց Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի շրջագծով պարտականութիւնը աւարտած էր եւ որոնց համար մասնաւոր կարեւորութիւն կը ներկայացնէր Պատրիարքարանի շէնքն ու Նախագահին այս այցելութիւնը։

Այս պատմական այցելութեան ներկայ գտնուելու համար Պատրիարքին կողմէ հրաւէր ստացած էին Իսթանպուլահայ շքանշանակիր գրագէտներ ու արուեստագէտներ, համայնքի մարմիններու ատենապետներ, բարերարներ ու յայտնի գործիչներ։

Պատրիարքը իր ուղերձին մէջ լաւ կը չէր բարելաւուած իջաւ դահլիճ ու ներկայ ազգայիններուն հետ միատեղ դիմաւորեց Հայաստանի Նախագահը։

ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԽՕՍՔԸ

Պատրիարքը իր ուղերձին մէջ ըսած է, ի մէջ այլոց.—

«Վսեմաշուք Պարոն Նախագահ, Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանի, Կրօնական Ժողովի եւ ազգային համայնքային վարչութիւններու անունով կ'ողջունեմ ձեր ներկայութիւնը Պատրիարքարանի մէջ։ Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի վեհաժողովը, որ կայացաւ այս քաղաքին մէջ, առիթ կը հանդիսանայ մեզի համար, որպէսզի վայելենք այցելութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին, երրորդ անգամ՝ այս հարիւր տարիներու ընթացքին։

«Դարասկզբին, Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան Պատուիրակութեան Նախագահ՝ Աւետիս Ահարոնեանն էր որ 1918-ին առաջին անգամ այցելութիւն տուաւ մեր համայնքին։ 1992-ին եւ 1997-ին Պոլիս եւ Պատրիարքարան այցելեց Հայաստանի երրորդ Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան։ Եւ ահաւասիկ այսօր դուք երրորդ նախագահն էք Հայաստանի Հանրապետութեան, որ այցելութիւն կը շնորհէք այս Աթոռին։

«Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ չորս Նուիրապետական Աթոռներէն այսօր գոյցէ ամէնէն համեստ Աթոռն է Պոլսոյ Աթոռը։ Ե. դարէն սկսեալ, երբ Մեսրոպ Մաշտոց այցելութիւն տուած էր Պոլիս, որպէսզի Եփրատի արեւմտեան ափերու վրայ ապրող հայկական համայնքներուն կարենայ սորվեցնել նոր գիրերը, տեսակցութիւններ ունեցած էր կայսեր եւ Յունաց Պատրիարքին հետ, այդ օրուընէ սկսեալ Պոլիսը մեր ազգային պատմութեան մէջ եղած է դպրութեան օրրան։ Բիւզանդիոնի կայսրութեան շրջանին հայազգի կամ խառնածին 12 Յունահայեր, բարձրացած են կայսերական աթոռ։ 1461-էն սկսեալ այստեղ Եպիսկոպոսական Աթոռը պաշտօնապէս բարձրացուած է Պատրիարքութեան եւ 1461-էն ասդին Աթոռը կարեւոր դեր կատարած է մեր ազգի պատմութեան մէջ»։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

«Պաշտօնական այցելութիւններու շրջագծով ես ուղղակի պարտաւոր կը զգամ, օգտուելով առիթէն, հանդիպում մը ունենալու Հայ Համայնքի հետ։ Այսօր կարելի չէր այցելել Պոլիս եւ հանդիպում չունենալ Պոլսոյ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ, կամ, չայցելել Պատրիարքարան։ Դուք արդէն ծանօթ էք իմ այցելութեան նպատակին եւ առիթին։ Ես Պոլիս այցելեցի Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի վեհաժողովին մասնակցելու համար եւ կրնամ միանշանակօրէն ըսել որ վեհաժողովը յաջող ընթացք եւ աւարտ ունեցաւ հայ ժողովուրդի համար։ Դուք կը յիշէք թերեւս թէ ի'նչպիսի արդիւնքներ արձանագրուեցան Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի Լիզպոնեան վեհաժողովի ընթացքին։ Հայաստանի իշխանութիւնները 3 - 4 տարիէ ի վեր կը պայքարէին Լիզպոնի ժողովին հետեւանքները վերցնելու համար։ Մօտ օրէն ձեր ձեռքը պիտի անցնի այս ժողովին Հռչակագիրը եւ դուք հնարաւորութիւն պիտի ունենաք փաստաթուղթերու ծանօթանալու։ Հռչակագրի այն բաժինը որ կ'առընչուի Հայաստանին ու Ղարաբաղեան հարցի լուծման, բարենպաստ է մեզի համար եւ կարելի չէ բաղդատութիւններ ընել նախորդ եւ ներկայիս տրուած որոշումներուն միջեւ։ Ըստ իս, ասիկա յառաջընթաց մըն է հայկական դիւանագիտութեան պատմութեան մէջ։ Այս գնացքը պէտք է շարունակուի եւ ի հարկէ մենք մեր ջանքերը պիտի ուղղենք հակամարտութեան լուծման հարցի վրայ։ Մենք պէտք չէ կանգ առնենք, այլ պէտք է շարունակենք բանակցութիւնները մեր դրացի երկիրներու ղեկավարներուն հետ, մասնաւորաբար Ազրպէյճանի հետ, որպէսզի ղարաբաղեան հարցը գտնէ իր ճիշդ լուծումը՝ այն լուծումը, զոր կ'երազենք մենք ամէնքս։ Կարեւոր կը նկատեմ նաեւ հանդիպումները, որոնք կայացան Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի վեհաժողովին շրջագծով։ Այս կարգին, մասնաւորաբար հանդիպումները՝ Ամերիկայի Նախագահ Քլինթընի, Ֆրանսայի Նախագահ Շիրաքի, Թուրքիոյ Նախագահ Տէմիրէլի եւ կարգ մը այլ հանդիպումներ։ Ըստ իս, Թուրքիոյ Նախագահ Տէմիրէլի հետ մեր հանդիպումը անկասկած քայլ մըն է Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւնները բարելաւելու եւ զարգացնելու ուղղութեամբ եւ կարեւոր քայլ մը՝ ղարաբաղեան հարցի լուծման ուղղութեամբ։

«Վեհաժողովի ընթացքին որեւէ յատուկ որոշում չտրուեցաւ, սակայն այս շրջագծով կայացած հանդիպումները անտարակոյս լուրջ քայլեր են, որոնք ապագային պիտի ապահովեն հարցին լուծումը։

«Յոյս ունիմ նաեւ որ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու տեսանկիւնէ՝ նոր գործընթացի մը մեկնակէտը դրուեցաւ հոս։ Ձեմ ուզեր աւելի լաւատես ըլլալ, քան պէտք է ըլլալ որեւէ ճամբու սկիզբը, բայց այնպէս կը կարծեմ որ սկսած է գործընթաց մը, որ պիտի ապահովէ թէ՛ բաց սահմաններ եւ թէ դիւանագիտական յարաբերութիւններ։ Պիտի փորձենք ամէն ինչ ընել, որպէսզի ա'յս ուղղութեամբ զարգանան մեր յարաբերութիւնները։

«Շնորհակալութիւն պէտք է յայտնեմ ձեզի, որ հաւաքուեցաք այս առիթով։ Համոզուած եմ որ բոլորդ ալ գործի մարդիկ էք, սակայն ժամանակ գտաք յարգելու Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի այցելութիւնը։

«Վստահ եղէք որ մեր վերաբերմունքը Սփիւռքի նկատմամբ չէ փոխուած։ Բոլոր այն որոշումները, որոնք տրուեցան Հայաստան - Սփիւռք խորհրդաժողովի ընթացքին, կեանքի պէտք է կոչուին։ Հայաստան տէր կը կանգնի իր տուած խոստումներուն։ Հակառակ ողբերգական այն դէպքերուն, որոնք Հոկտեմբեր 27-ին պատահեցան Հայաստանի Խորհրդարանի մէջ, հակառակ անոր, որ Հայաստան կորսնցուց իր քաղաքական հզօր գործիչները, հակառակ անոր որ ժամանակի կը կարօտինք մեր վէրքերը դարմանելու համար, այն խոստումները որոնք պետութեան կողմէ տրուեցան Խորհրդաժողովի ընթացքին, անպայման պիտի իրագործուին։

«Հայաստան ձեր բոլորին Հայրենիքն է։ Հայաստանը միայն ձեր պատմական Հայրենիքը չէ, դուք կրնաք նկատել որ ունիք երկու հայրենիք՝ Թուրքիան եւ Հայաստանը։ Հայաստանի իշխանութիւնները ամէն ինչ պիտի ընեն, որպէսզի թէ՛ օրէնսդրական եւ թէ ուրիշ առումներով այդպէս ըլլայ եւ այդպիսի զգացումներ արթնան թէ՛ ձեր մօտ եւ թէ Հայաստանի մէջ՝ ձեզի նկատմամբ։

«Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ձեզի Պատրիարք Հայրը՝ այս ընդունելութեան համար»։

Նախագահին խօսքերը ողջունուեցան ջերմ ծափահարութիւններով։

Հակառակ անոր որ Նախագահին ժամանակը շատ կարճ էր, ան սիրայօժար ընթացք տուաւ Իսթանպուլահայ մամուլի խնդրանքին՝ մամլոյ ասուլիս մը սարքելու համար յարակից սրահին մէջ։ Այս մամլոյ ասուլիսին ներկայ գտնուեցան նաեւ Հայաստանցի լրագրողներ ու հեռատեսիլի ներկայացուցիչներ։ Նախագահ Քոչարեան համբերութեամբ ու դիպուկ պատրաստաբանութեամբ կը պատասխանէր հարցումներուն։

Մամլոյ ասուլիսէն վերջ Նախագահը կրկին անցաւ մեծ դահլիճ եւ հոն ողջունեց Հայաստանի ազատարար ջոկատի անդամները, որոնք Տիւզճէի մէջ մարդասիրական իրենց աշխատանքը աւարտելով քաղաքս ժամանած էին երէկ առաւօտ։

Այցելելէ ետք Եկեղեցին, Նախագահը ուղղուեցաւ դէպի Եշիլգիւղ ու Երեւան վերադարձաւ։

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆԻՒԹԸ ՊՈԼՍՈՅ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀՌՉԱԿԱԳՐԻՆ ՄԷՋ

Պոլսոյ վեհաժողովին հռչակագրին մէջ տեղ գտած է Ղարաբաղի նիւթն ալ, հետեւեալ արձանագրութեամբ. «Կը զօրակցինք Հայաստանի ու Ազրբեջանի նախագահներուն հետզհետէ շեշտուող երկխօսութեան։ Կանոնաւոր այդ շփումները ազդու դեր կատարեցին մնայուն եւ ամբողջական լուծումի մը համար կարելիութիւններ ստեղծելու գործին մէջ։ Կը յուսանք որ Մինսկի խումբին շրջանակին մէջ հանդիպումները կը վերսկսին»։

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Պոլսոյ վեհաժողովին ընթացքին կարճ հարցազրոյց մը ունեցած է «Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցին Կիլա Պէնմայորի հետ (Նոյեմբեր 21)։ Հարցազրոյցը որ կարելի եղած է շրջանային երկխօսութեան հետամուտ Նախկին երեսփոխան Ճէֆի Քամհիի ջանքերուն շնորհիւ, շօշափած է գլխաւորաբար Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններու նիւթը եւ Հայաստանի Խորհրդարանին Հոկտեմբեր 27-ի արարքը։ Ռ. Քոչարեան Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններուն մասին ըսած է. «Երկու ժողովուրդներու միջեւ մեծ մասով զգացական բնոյթի հարցերը երբ գործնական լուծումի մը յանգին, կը կարծեմ որ շրջանին մէջ կրնանք լաւ գործընկերներ ըլլալ։ Համոզուած եմ որ մեր մարդկայնական կողմերով կարիքը ունինք զիրար աւելի լաւ ճանչնալու։ Եթէ մեր յարաբերութիւնները շինիչ ուղղութեամբ զարգանան, երկու կողմն ալ կ'օգտուի»։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, 4-րդ դիրքի վրայ հասաւ Նոյեմբեր 20-ին, ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ի նախագահական ընտրութեան առաջին շրջանին։ Զօրս թեկնածուներուն գլուխն է Ժան - Փօլ Տըլավուա, որ էլիզէի «մարդը» կը նկատուէր, ձայներու 35%-ով։ Իրեն կը յաջորդէ Միշէլ Ալիօ - Մարի 31%-ով, ապա՝ Ֆրանսուա Ֆիյոն 25%, հուսկ՝ Փաթրիք Տէվէճեան 9%։ Այս անգամ բոլոր չարքայինները կ'ընտրէին կուսակցութեան նախագահը, ինչ որ աւելի ժողովրդավար դրութիւն մը կը նկատուէր։ Բ. շրջանին, Դեկտեմբեր 4-ին, դէմ առ դէմ կը մնան Ժ. - Փ. Տըլավուա եւ Տիկին Միշէլ Ալիօ - Մարի – ամէն բան կախում ունի միւս երկուքին ստացած ձայներու տեղափոխումէն, բայց, անհաւանական չէ որ կին մը գրաւէ այդ աթոռը։

ԷՌ - ՓԷ - ԷՖ-Ը (Համախմբում Ֆրանսայի Համար) պաշտօնապէս ծնունդ առաւ Նոյեմբեր 21-ին Փորթ տը Վերսայլ, խորհրդանշական վայր մը քանի հոն է որ, 1976-ին, Շիրաք հիմնած էր ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ը։ Կոլեան այս երկրորդ կուսակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ հիմնադիրը՝ Շ. Փասքուա եւ փոխ - նախագահ դարձաւ Ֆիլիփ տը Վիլիէ։ Առաջինը ձայներու 95,8%-ով, երկրորդն ալ՝ 85,2%-ով։ Ներկայիս արդէն 6500 անդամ կայ։ Իր ելոյթին մէջ, Փասքուա շեշտեց թէ ԷՌ - ՓԷ - ԷՖ-ը «վերածնող Ֆրանսայի կուսակցութիւնն է»։ Ֆ. տը Վիլիէի ճառը շատ աւելի բուռն եղած է, ան ընդգծած է. – «Չենք ուզեր պրիւքսէլանալ, մաքտոնալտանալ, ամերիկանալ, կ'ուզենք Ֆրանսացի մնալ Ֆրանսայի մէջ»։ Մեծ յաջողութիւն արձանագրած է նախկին նահանգապետը՝ Ժան - Շարլ Մարքիանի, որ ձաղկած է «ձախ քաւիարը» եւ ըսած. – «Նախ մեր կողմը հաւաքենք

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱ՞Ն Է

1998 Մայիսի առաջին օրերն են: Հայաստանի նորընտիր Նախագահ Ռ. Քոչարեանի իշխանութեան արտասահմանեան առաջին շփումներուն շրջանակին մէջ Արտաքին գործերու Նախարար Վարդան Օսկանեան Գերմանիա կ՛այցելէ: Հանդիպումներու, անոնց ընթացքին շռայլուած մեծարանքի արտայայտութիւններու, հագեցած խօսքերու, ջերմ մթնոլորտներու մասին տեղեկատուութիւն կը փոխանցեն հայաստանեան լրատուներ: Հայ Նախարարը գերմանացի իր պաշտօնակիցին հետ շօշափած է երկկողմանի հետաքրքրութեան արժանի խնդիրներ, կապերու սերտացման փափաք յայտնած են երկուքն ալ, եւ այլն, եւ այլն: Այցը եւ անոր տեղեկատուութիւնը յիշուելու, նշուելու, աւելի քան տարի մը ետք կրկին անդրադարձի նիւթ ըլլալու որեւէ պատճառ պիտի չունենային, եթէ Օսկանեան – Քինքել 1998 Մայիս 4-ի հանդիպումը ունեցած չըլլար երկրորդ մակարդակ մը:

Հայաստանեան լրատուներու այդ տեղեկատուութեան մէջ սպրդեր էր տուեալ մըն ալ թէ Վ. Օսկանեան նոյն առիթով Քինքելի յանձնած էր ԺԵ. դարու գերմաներէն ձեռագիր հատոր մը, ատով սկիզբ դնելով Բ. աշխարհամարտին ընթացքին Գերմանիայէն բերուած այդ տեսակի 575 թանկագին հատորներու վերադարձին:

Կատարուածը հակառակ բաւական անմարսելի բնոյթին որուն մասին խօսուեցաւ գլխաւորաբար մտաւորական շրջանակներու մէջ, լռութեան մատնուեցաւ խորհրդապահական համաձայնութեամբ մը: Ճիշդ էր որ նման արժէքներու այդպէս ինքնակամ յանձնումը անըմբռնելի ու անընդունելի բան էր. սակայն, բողոքն ու ընդվզումները կանխուեցան որոշ իմաստութեան մը, ենթադրուած հեռանկարներու վարկածով: Ամէնէն աւելի հակումը կար մտածելու թէ Հայաստանի իշխանութիւնը, եթէ նման քայլ առած էր, ունէր ատոր հարկեցնող պատճառներ. ակնարկները մեծ մասով կը դառնային ցեղասպանութեան ճանաչումին նիւթին, ապա Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման պարագաներուն: Արդեօք ցեղասպանութիւնը ճանչնալու լուռ խոստո՞ւմ մը Հայաստանի իշխանութիւնը դրդած էր նման քայլի. բարեկամեցողութեան ի յառաջագունէ արտայայտութիւն մը չէ՞ր մատեաններուն յանձնումը: Նկատի առած Գերմանիոյ մօտիկութիւնը Թուրքիոյ, ցեղասպանութեան մէջ անոր ուղղակի կամ անուղղակի կատարած դերը, յատուկ իմաստ կ՛ունենար ցեղասպանութեան ճանաչումի նման հեռանկար: Գրեթէ նոյնն էր պարագան, Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումին մէջ գերմանական դրական մասնակցութեան մը ենթադրութեամբ:

Սակայն, յետադայ 18 ամիսները ցոյց տուին որ հիմ չունէին այդ կարգի ենթադրութիւններ. Գերմանիոյ կեցուածքին մէջ ոչինչ փոխուեցաւ հայկական վերոյիշեալ հարցերուն առնչութեամբ, իսկ արժէքաւոր հատորներուն յանձնումի լուրը թաղուեցաւ մոռացութեան անյատակ փոսին մէջ:

Յանձնումի այդ արարքը վերստին այժմէականութիւն դարձնող էջ մը ունի «Իրաւունք»ի Հոկտեմբեր 29 – Նոյեմբեր 4-ի թիւը: Օմարի Խեչոյեան հարցազրոյց մը կատարած է Աւետիք Իսահակեանի թոռան՝ Աւիկ Իսահակեանի հետ որ շաբաթաթերթին խմբագրութիւնը երթալով կը յայտարարէ որ «Հայաստանի Ազգային ակադեմիայի գրադարանից բազմահազար գրքեր են տրւում Գերմանիային, որոնց դիմաց Գերմանացիները խոստացել են Հայաստանին տրամադրել ցեղասպանութեան վերաբերեալ իրենց ունեցած արխիւային գրականութեան լուսապատճէնները»:

Ինչպէս կը բացատրէ Ա. Իսահակեան, այդ հատորները Հայաստանին նուիրուած են Ռուսաստանի Մշակոյթի նախարարութեան կողմէ, 1944-ին Գիտութիւններու ակադեմիային կազմաւորման շրջանին: Շուրջ 30 հազար հատ եղած են: Անոնց մաս կազմած են Գերմանիայէն որպէս պատերազմական աւար բերուածներ: Ա. Իսահակեան կը յիշեցնէ թէ վերակառուցման տարիներուն երբ նիւթ եղած է այդ աւարէն որոշ բաներ վերադարձնելու հարցը, Դուման կտրականապէս դէմ գտնուած է: Տրամաբանական կը գտնէ որ Հայաստան ալ նոյն մօտեցումը ցուցաբերէր: Մանաւանդ որ պարզ չէ թէ այդ հատորներուն ո՛ր մասը Գերմանիայէն բերուած էր Ռուսաստան եւ թէ պէտք չէ մոռնալ 1915-ին Գերմանացիներու խաղացած հրահրողի դերը որ կ՛արդարացնէ հատուցում մը, եւ այլն:

Ա. Իսահակեանի փոխանցած տեղեկութեան մէջ կ՛ըսուի տակաւին թէ 18 հազար հատոր արդէն մինչեւ իսկ ծրարուած են ուղարկուելու համար: Հարցազրոյցի սիւնակներուն մէջ կայ այդ ծրարներուն մէկ նկարն ալ: Շատ բան չի փոխեր խմբագրութեան նոթով կատարուած ճշդումը թէ ձեռնհաս անձնաւորութենէ մը տեղեկացած են որ Գերմանիա ղրկուելիք հատորներուն թիւը ոչ թէ 18, այլ 10 հազար է:

Ա. Իսահակեան իրաւացի կերպով կ՛առաջարկէ այդ գիրքերը պատճէնահանել եւ պատճէնները տալ Գերմանացիներուն, ինչպէս անոնք խոստացած են ընել իրենց դիւաններուն պարունակած ցեղասպանութեան փաստաթուղթերուն համար:

Նիւթին առնչութեամբ հետաքրքրական է կարդալ որ ան երբեք Ազգային Ժողովին մէջ քննարկումի նիւթ չէ եղած. ոչ ալ յանձնումին մասին կառավարական որոշում հրապարակուած է, ինչպէս ճշդած է թերթին խմբագրութիւնը:

Այս երկու մատնանշումները յստակ կը դարձնեն թէ պաշտօնական որոշում չէ կայացած նման յանձնումի համար: Ատոր հրահանգը տուողներ ուզած են խուսափի՞լ հաւանական ընդդիմացողներէ, թէ փոխանակումը պատճառներ ունի գաղտնի պահուելու: Երկու հարցականներն ալ, յայտնապէս, կարեւորութենէ զուրկ են թէ՛ Ա. Իսահակեանի, թէ՛ շաբաթաթերթին խմբագրութեան համար, քանի որ երկու կողմին ալ որոշակի կերպով նշուած նպատակն է պատրաստուածը հանրութեան ուշադրութեան յանձնել, թեման արծարծել մամուլին մէջ: Ու նաեւ ակնկալել համապատասխան անձերու արձագանգները եւ ճշգրտումները: Կ՛ակնկալուի նաեւ որ այս նիւթը առիթ ըլլայ որպէսզի օրինագիծ մշակուի, ըսելու թէ պատմական յուշարձանները, կոթողները, գիրքերը որոնք Հայաստան կը գտնուին, կը պատկանին Հայաստանի Հանրապետութեան:

Իսկապէս առնուազն անհասկնալի է տասը հազար արժէքաւոր հատոր Գերմանիոյ յանձնելու սա պատրաստակամութիւնը: Եւ ինչի՞ փոխարէն. ցեղասպանութեան վերաբերեալ արխիւային նիւթերու ԼՈՒՍԱՊԱՏՃԷՆՆԵՐՈՒՆ: Գոնէ, արդեօք, ձեռնհաս պատմաբաններ, նիւթին մասնագէտներ ստուգա՞ծ են խոստացուածին ներկայացուցած արժէքը, թէ վաղը տասը հազար հատորներու փոխարէն Հայաստանին պիտի տրուին փաստաթուղթեր զորս կրնայ պատճէնահանել, ընդօրինակել նիւթին վրայ աշխատող լաւատեղեակ մէկը... անշուշտ, եթէ անոնք արդէն տեղ գտած չեն այդ մարզէն մէկուն աշխատասիրութեան կամ թղթածրարներուն մէջ:

Հայաստանի այն իրաւասուները որոնք որոշած են այդ փոխանակումը, ընդունելով հանդերձ թէ անձնական ոչ մէկ շահ խնդրոյ առարկայ է ու զիրենք գործի մղողը գերմանական դիւաններու ցեղասպանութեան առնչուած փաստաթուղթերն են, պէտք չէ՞ր որ հետաքրքրուէին այդ կարգի նախընթացներով: Շատեր գիտեն թէ ամէն առիթի Թուրքիա իր տարածքէն տարուած հարստութիւններ կը պահանջէ արեւմտեան երկիրներէ. հարստութիւններ որոնք իրեն ալ չեն պատկանիր, այլ այն հողին որուն տիրացած է ինք: Սակայն, խնդրոյ առարկայ երկիրներէն ոչ մէկը, սակարկութիւն ու փոխանակութիւն մէկդի, նոյնիսկ խօսակցութեան նիւթ չէ ըրած Թրքական պահանջները: Համանօրէն տարբեր չէ աշխարհի ուրիշ անկիւններու մէջ նոյն խնդրին առնչուած թղթածրարներու պարագան:

Ազգային արժէք նկատուած հարստութիւններու այսպէս լռիկ – մնջիկ ուրիշին յանձնումի պատրաստակամութիւնը, նոյնիսկ ամէնէն արդարանալի փոխանակումի մը պարագային, յատուկ թելադրականութիւն մը ունի նաեւ զուտ հայկական շրջանակին համար: Ամէն անոնք որոնք ձեռագիր մատեան մը, պատմական, ազգային արժէք ներկայացնող առարկայ մը ունին ու ատոնց համար ամէնէն վստահելի հանգրուանը կը նկատեն հայաստանեան հիմնարկները, հաստատութիւնները, պիտի չվարանի՞ն այդ վստահութեամբ գործի անցնելու:

Գերմանիոյ յանձնուելիք տասը հազար գիրքերու պարագան իրաւասութեան, հարցականներու, հեռանկարներու նիւթերուն հետ անդրադառնալու կը մղէ նաեւ կորուստներով հարուստ մեր իրականութեան յաճախակի ոգեկոչումներուն. մանաւանդ մեր «ա՛խ»երուն, «վա՛խ»երուն քով տեղ մը կը բանայ այդ կորուստներուն մէջ շատ անգամ օտարէն, թշնամիէն առաջ մեր կատարած դերին, յանուն՝ պատասխանատուն գիտէ, ո՛ր «սրբազան» նպատակին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ
ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ի ՍԿԶԲԱՆԷ ՀՈՎԸ ԿԱՐ...

Սիպիլի նման զգայուն բանաստեղծուհի մը պիտի կարենա՞ր զերծ մնալ հովուն մեղմ շունչին հետ հաղորդուելէ: Ան ալ ինքզինք պիտի չյանձնէ՞ր հովուն գգուանքին: Լեզուն քիչ մը հնաբոյր է, բայց դասական եւ մշտանորոգ է այն զգացումը՝ զոր բանաստեղծուհին կ՛ապրի «Թաւուտ Թուփերու շուքին տակ».

Թաւուտ թփոց շուքին տակ՝
զիս կը զգուէ հովն անհուն
իր մեղմ շունչովն անուշակ,
եւ կ՛օրօրուիմ անյատակ
երազներու մէջ սահուն
թաւուտ թփոց շուքին տակ:
Սոյլ մ՛ունի պարզ եւ յստակ
երբ կը խօսի այդ պահուն
իր նուրբ ձայնովն սպիտակ:
Բայց կը հոսին զերթ վտակ
աչքէս արցունք օրն ի բուն
թաւուտ թփոց շուքին տակ:

Հովը սակայն զուարթ լուրեր չի բերեր: Գուժկան ձայն մը կայ անոր շունչին մէջ: Դեղնակ ծաղիկներն ալ կը թափթփին կայլակներու նման:

Հոգիս կ՛իյնայ նահատակ
այն վշտակոծ ողբերուն
զոր կ՛երգէ հովն անառակ,
եւ հէք շրթունքս ալ կտակ
սեւ անէծք մը կը թողուն
թաւուտ թփոց շուքին տակ:

Սիպիլի դասական աշխարհէն դուրս գանք ու դարձեալ հաղորդուինք ֆրանսահայ երկու բանաստեղծներու հետ, երկուքն ալ իրարու շատ մօտիկ, երկուքն ալ բանաստեղծութեան ամենաբարձր կատարներուն վրայ թառած:

Առաջինն է Յարութ Կոստանդեանը, որմէ երկրորդ անգամ ըլլալով պիտի քաղենք նոյն հրաշալի քանի մը տողերը.

Ամէն հովի դէմ՝ հոգին առագաստ,
եթէ կայ հոգի:
Եթէ կան հովեր՝ հոգին է պատրաստ:
Եթէ գան հովեր՝ կը մեկնիմ անդարձ.
– Մնաս բարով ոչ ոքի:

Բանաստեղծը գիտէ անշուշտ որ կայ հոգի, կան հովեր, ու պիտի գան հովեր: Արդէն ուրիշ բանաստեղծութեան մը մէջ պիտի կրկնէ թէ ինք եկող այդ հովերուն դիմաց կայմն ու առագաստն է գիշեր ցերեկ ճամբորդող նաւի մը:

Հովե՛ր, հովե՛ր, որ անհնար
գիտէք լարել որպէս քնար՝
ամէն մարմին եւ հոգի.
Բայց ես արթո՛ւն, բայց եւ զգաստ,
վաղուց եմ կայմ ու առագաստ
անդոհակամ մի նաւի,
որ անվախեր տիւ ու գիշեր
նամբորդում է – այլ ո՛վ յիշէ
դէպ՝ո՛ր ծովերը ցաւի:

Երկրորդ բանաստեղծն է Զուլալ Գազանճեանը, ջղուտ, բանաստեղծական հզօր շունչով, պերճախօս պատկերներով: Երկու իրերայաջորդ քերթուածներ մեր տաղանդաւոր բանաստեղծը կը դնէ հովուն դիմաց: Առաջինը «պարերգ» մըն է, բայց տխուր պարերգ մը, որուն մէջ բանաստեղծը «գտած է արդէն, – իր բաժինը լոյսի – եւ հասած է, ահա – արքայութեան բոսոր: – Եւ գերեզմանէն հանած է – իր մեռելները բոլոր»:

լոյսերուն պէս անբաւ,
լոյսերու պէս հսկայ
մենք թափօր ենք կազմած
ու կը պարենք ուրախ:
Անմահութեան, եւ կամ
ի գին մահի մը հուսկ,
մենք մարտի ենք ելած
ու կը սպասենք անվախ:
– Հո՛վ, բարձրացի՛ր, մեկնի՛նք.
մենք գտած ենք ահա
մեր աստուածը վերջին,
մենք լոյսերուն կ՛երթանք,
լոյսերուն պէս զուարթ,
լոյսերուն պէս թեթեւ
մեռելներս ու ես:

Եւ ահա նոյն բանաստեղծին երկրորդ քերթուածը, նոյնքան ուժեղ, նոյնքան բանաստեղծական, նոյնքան խորհրդաւոր ու արդիական: «Ի սկզբանէ»: Կարդանք ամբողջութեամբ.

Ի սկզբանէ ոչ աստուած կար, ոչ երկինք
եւ ոչ երկիր,
կար հովը:
Եւ հովը բանաստեղծութիւնն էր – կար
ու չկարի հէքեաթը անվերջ՝
աստուծոյ, երկնքի ու երկրին մասին –
նաեւ մեր մասին:
Երէկ – առենօք – կամ երբեւիցէ...
նոյն կեանքի մասին նոյն զրոյցը հին՝
թէ՝ կար ու չկար...
Այսօր – կամ վաղը – եւ կամ
յաւիտեան...
նոյն տխրութիւնը՝
կոչուի ցաւ կամ սէր, –
թէ՝ կանք ու չկանք...
կայ հովը միայն
որ կը դարձնէ նոյն սալը անհուն:
Երգն աստղերուն, երգը երկրին
ու երկնքին,
եւ երգը մեր – անսկիզբ հով...
ողջոյն – կենացդ – ու մնա՛ս բարով:

Թ. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱԶՔԷՆ ԱՒԵԼԻ ՀԶՕՐ

Անջրպետային հետազօտութեան ամերիկեան կեդրոնը յաջողած է տիրանալ լուսանկարչական գերզգայուն գործիքի մը որ «կը տեսնէ» շատ ու շատ բաներ որոնք անտեսանելի են պարզ աչքով: Այսօր այդ գործիքին արժէքը 18 միլիոն ֆրանք է: Շնորհիւ անոր, կը սպասուի որ մեծ յեղաշրջում կրեն բազմաթիւ մարզեր. հողամշակում, բնապահպանական դրութիւններու մատակարարում, հեռաւոր շրջաններու մէջ հրշէջներու գործունէութիւն, եւ այլն:

Լուսանկարչական այդ հրաշք գործիքը ոսպնեակ մըն է որ կը վերլուծէ դիտուած առարկային ցոլացած լոյսը: Ապա զայն կը ստորաբաժանէ 128 ալիքներու: Մարդկային աչքը գունային երեք գօտի միայն կրնայ նշմարել. կարմիրը, կանաչը եւ կապոյտը: Գործիքին ստացած գունային տուեալները համակարգիչի մը միջոցով կը համեմատուին հետքերու հաւաքածոյի մը հետ ու գրեթէ վայրկենապէս կը ճշդուի թէ նկարահանուած առարկան ինչ բնոյթի է. բուսակա՞ն, մետաղայի՞ն, հեղո՞ւկ, թէ կազային: Այդ միջոցով կարելի կ՛ըլլայ կեդրոնանալ օրինակ, անտառի մը գունային դաշտին վրայ ու բնութագրել թէ փոթորիկ մը ինչ աւեր գործած է հոն, որքան ծառ տապալած: Նոյն ձեւով, հողագործ մը կրնայ տեսնել թէ իր արտերուն ո՛ր մասերը պարարտացուցիչի պէտք ունին, քանի որ այդ մասերը

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1999 Նոյեմբեր 13 եւ 14-ին Համազգային Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութեան Մարսէյլի Ճեմարանի շինութեան Գործադիր Մարմինը Փարիզի մէջ գումարեց արտակարգ ժողով մը մասնակցութեամբ Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութեան ներկայացուցիչներուն, Համազգայինի Փարիզի Վարչութեան Մարսէյլի Ճեմարանի Վարչական Խորհուրդին դպրոցի տնօրէնութեան:

Օրին՝ Համազգային Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութեան Կեդրոնական վարչութիւնը յատուկ հաղորդագրութեամբ սփիւռքահայ մամուլի միջոցաւ մեր ժողովուրդին տեղեկացուցած էր որ Մարսէյլի քաղաքապետական խորհուրդը շուրջ 7500 քառ. մեթր տարածութեամբ ու ներկայ դպրոցին կից գտնուող հողաշերտ մը 99 տարուան համար տրամադրած է Համազգայինի Մարսէյլի Ճեմարանի վարչական խորհուրդին, որպէսզի կարելի ըլլայ Ֆրանսահայ գաղութը օժտել նորակառոյց ամէնօրեայ վարժարանով մը, նկատի ունենալով որ դպրոցի ներկայ շէնքը շատ փոքր կուգայ արագօրէն աճող մեր աշակերտութեան դպրոցական կարիքներուն:

Ներկայիս կ'ուզենք տեղեկացնել մեր ժողովուրդին ու մասնաւորաբար Ֆրանսահայութեան, որ անցնող երկու տարիներու ընթացքին Մարսէյլի Ճեմարանի Շինութեան Գործադիր Մարմինը, Ճեմարանի Վարչական կազմին ու շինարարական մարմնի միացեալ ճիգերով կարողացաւ ամբողջացնել հողաշերտի գործածութեան համար անհրաժեշտ օրինական բոլոր գործողութիւնները Մարսէյլի քաղաքապետական խորհուրդին մօտ: Կազմակերպեց դպրոցի նախնական յատակագիծերու պատրաստութեան յատուկ մրցոյթ ու այս առթիւ ստեղծուած դատական յատուկ կազմի մը կողմէ առաջին մրցանակին արժանացաւ Ռոմէն Պաժոլ եւ Գաթրին Ճիաննի ճարտարապետական գրասենեակը, որուն վստահուեցաւ նոր դպրոցի վերջնական յատակագիծերու ամբողջական թղթածրարի պատրաստութիւնը:

Մարսէյլի Ճեմարանի Շինութեան Գործադիր Մարմինը ուրախ է յայտարարելու որ յատակագիծերու պատրաստութեան աշխատանքները արդէն աւարտած են, ու Մարսէյլի քաղաքապետութենէն ստացուած է դպրոցի շինութեան արտօնագիրը:

Այս ծրագրի յաջողութեան իրենց զօրակցութիւնը եւ օրհնութիւնը յայտնած են մեր կաթողիկոսութեան զոյգ աթոռներու Հայրապետները, Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակը, Ֆրանսահայութեան առաջնորդ Հայրերը, Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի եւ ֆրանսահայ պետական եւ ազգային անձնաւորութիւններ ու մշակոյթի մարզէն ներս գործող ծանօթ ազգայիններ, որոնց անուանացանկը տպագրուած է շինութեան առթիւ հրապարակուած յատուկ «պրոշիւր»ի մը մէջ որ շուտով պիտի առաքուի Ֆրանսայի ու առ հասարակ եւրոպաբնակ մեր ժողովուրդին:

Կ'ուզենք տեղեկացնել նաեւ որ ցարդ շարք մը ազգայիններ յատուկ կտակներով եւ նուիրատուութեամբ իրենց նիւթական օժանդակութիւնը բերած են դպրոցի շինութեան ծրագրին:

Վստահ ենք, որ Եւրոպայի տարածքին գործող բոլոր կազմակերպութիւններն ու մեր ժողովուրդը եւ ի մասնաւորի ֆրանսահայութիւնը պիտի քաջալերեն այս նախաձեռնութիւնը եւ իրենց նիւթական աջակցութեամբ պիտի նպաստեն դպրոցի շինարարական ծրագրին, որուն համար Ֆրանսայի թէ Եւրոպայի կարեւոր քաղաքներուն մէջ յառաջացուցած ենք հանգանակիչ յանձնախումբեր, բաղկացած մեր գաղութներու ազգային կեանքէն ներս դերակատարութիւն ունեցող ծանօթ անձնաւորութիւններէ: Հանգանակութեան աշխատանքներուն առընթեր պիտի դիմուի նաեւ կրթական եւ բարեսիրական հաստատութիւններու ու անհատ բարերարներու:

Ֆրանսահայ նոր սերունդներու հայեցի դաստիարակութիւնը մեծապէս կախեալ է մեր դպրոցական ցանցի ծաւալումէն ու բարգաւաճումէն ու այդ ծիրէն ներս մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Մարսէյլի ճեմարանի շինութեան իրագործումը, որ ոչ միայն պիտի ծառայէ հարաւային Ֆրանսայի հայութեան այլեւ նախատեսուած գիշերօթիկ բաժինով իր կրթական կարելիութիւնները պիտի ընծայէ բոլոր ֆրանսահայութեան ու ամբողջ եւրոպաբնակ մեր ժողովուրդին:

Վստահ ենք, որ մեր բոլորին միացեալ ջանքերով կարելի պիտի ըլլայ յաջողցնել մեր զաւակներուն հայեցի դաստիարակութեան համար կարեւոր կրթական այս օճախին շինութիւնը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՃԵՄԱՐԱՆԻ
ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄԻՆ

Փարիզ, Նոյեմբեր 15, 1999

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆՆԵՐՈՒ ՀԱՇԻՈՅՆ

ԼՐՏԵՍ ՄԵԾ-ՄԱՅՐԻԿԸ

Բրիտանացի 87-ամեայ մեծ մայրիկ մը՝ Մելիթա Նորուուտ ընդունեցաւ, թէ Խորհ. Միութեան փոխանցած է գաղտնի տեղեկութիւններ Բրիտանիոյ Կորիզային Զէնքերու Զարգացման Ծրագիրէն, ուր կ'աշխատէր իբրեւ քարտուղար:

Իր բնակարանի բակին մէջ, տողտղացող մամիներով ձեռագիր երկու թուղթ բռնած անհաւանական այս լրտեսը առանց զղջումի յայտարարեց. «Ինչ որ ըրի ոչ թէ դրամին համար էր, այլ օգնելու, որպէսզի պարտութեան չմատնուի քաղաքական դրութիւն մը, որ մարդոց տուած էր սննդանիւթ, կրթութիւն եւ առողջապահական ծառայութիւններ»:

Տիկին Նորուուտ, որ ստիպուած եղած էր դիմագրաւելու լրատու միջոցները, հաստատ ձայնով մը շարունակեց. «Մըտածած էի, որ ինչ որ գիտէի կրնար օգնել Ռուսիոյ՝ քայլ պահելու Բրիտանիոյ, Ամերիկայի ու Գերմանիոյ հետ: Ընդհանրապէս չեմ հաւատար հայրենիքի դէմ լրտեսելու արարքին»:

Երբ Լոնտոնի մէկ արուարձանին մէջ գտնուող իր բնակարանին շուրջ հաւաքուած հանրութիւնը «դաւաճան» պոռաց, մեծ մայրիկը «ոչ, ոչ, ոչ» ըսելով իր բընակարանէն ներս մտաւ:

Մելիթա Նորուուտի անունը, այլ տասնըեակ մը լրտեսներու հետ, կ'երեւի ՔԱ-Կէ-Պէ-ի նախկին անդամ 77-ամեայ Վասիլի Միթրոխինի՝ Բրիտանիա բերած արխիւներուն մէջ, որոնք իբրեւ աղբիւր օգտագործուած են նոր հրատարակուած գիրքի մը եւ «Պի-Պի-Սի»ի մէկ հաղորդաշարին կողմէ:

Բոլոր բացայայտուածները ունին ակադեմական ենթահող մը եւ ընկերային ոբոչ հանգամանք մը:

Նորուուտ բրիտանական կորիզային զէնքերու պատրաստութեան ծրագիրին մէջ աշխատած ատեն ուսումնասիրութիւնները ընդօրինակած է եւ յանձնած խորհրդային գործակալներու Լոնտոնի հարաւային արուարձանին մէջ, ուր կ'ապրի 50 տարիէ ի վեր:

«Տը Թայմզ»ի հետ հարցազրոյցի մը ատեն ան կ'ըսէ, թէ ուսողութեան ուսուցիչ իր ամուսինը կը բաժնէր իր համայնավարական համոզումները, սակայն համաձայն չէր Ռուսերուն օգնելուն: «Երբ տուն հասնելու ուշանայի, ՔԱ-Կէ-Պէ-ի գործակալներուն հետ հանդիպման պատճառով զայն կը վերագրէի խճողումին», կ'ըսէ ան:

Նորուուտի աղջիկը 56-ամեայ Անիթա Ֆորկըսըն իր մօր պատմութիւնը օրաթերթերէն իմացած է. «Բնաւ, բնաւ տեղեակ չէի, ցնցուած եմ», յայտնեց ան:

«Պի-Պի-Սի»ի հաղորդաշարին մէջ ի յայտ կուգայ, թէ Նորուուտի հայրը ե-ղած է լաթվիացի, որ մեռած է երբ իր աղջիկը վեց տարեկան էր: Սակայն մայրը իր զաւակները դաստիարակած է ձախակողմեան սկզբունքներով եւ բոլոր տեսակի պատերազմներու դէմ:

Մելիթա կ'ըսէ, թէ իր յիշողութիւնը զինք կը դաւաճանէ յիշելու համար անունները այն լրտեսներուն, որոնց հետ աշխատած է… «Հոլա» ծածկանունով ճանչցուած լրտես մեծ մայրիկը իր գործունէութիւնը կ'արդարացնէ ըսելով, թէ խորհրդայինները Բ. Աշխարհամարտէն ետք Արեւմուտքի եւ դրամատիրութեան դէմ միակ հաւասարակշռող ուժն էին եւ անհրաժեշտ էր արգիլումը՝ Արեւմուտքին՝ կորիզային միակ գերուժը ըլլալէ:

«Պատերազմի ատեն Ռուսերը մեր կողմն էին եւ անարդար էր, որ անոնք չունենային իրենց զէնքերը: Կը կարծէի, որ պէտք է պաշտպանուին, ամէն մարդ անոնց դէմ էր, անոնց փորձառութեան դէմ: Նման դժուարութեան դիմանալը անոնք սորված էին Գերմանացիներէն»:

1979ին Մելիթա այցելած էր Մոսկուա. այցելութեան ատեն պարգեւատրուած էր Կարմիր Եղնով, սակայն մերժած էր ստանալ նիւթական վարձատրութիւն: Միթրոխինի արխիւներուն մէջ ան ներկայացուած է իբրեւ «յանձնառու, վըստահելի եւ կարգապահ գործակալ, որ կը պայքարի առաւելագոյն չափով օգտակար ըլլալու համար»:

Հրատարակութիւններու ցրուիչ ԷՔ Տիլընզ գործակալութեան վարիչներէն Փիթըր Թոռ յայտնեց, թէ ինք տարիներ առաջ ապշած է, երբ տեսած է, որ Նորուուտ կը պահանջէ խորհրդային հրատարակութիւններ. «Մտածեցի՝ ո՞վ է այս խելագարը: Բայց պարզապէս սովորական մեծ մայր մըն էր, որ շաբաթը անգամ մը կուգար օրինաւոր կերպով հաշուեփակը կատարելու»:

...տարբեր գոյնով կը յայտնուին Համակարգիչի պաստառին վրայ: Գործիքին կատարած նկարահանումները թոյլ կուտան մինչեւ իսկ նշմարելու թէ անտառին ծառերը որ տեսակներուն կը պատկանին, ինչ վիճակի մէջ կը գտնուին. օրինակ՝ բաւարար չափով ջուր ստացա՞ծ են, կամ հիւանդութիւն ունի՞ն, եւ այլն:

Նոյն թէքնիքը արդէն գործածուած ու բնապահական կարեւոր տուեալներ հաղորդած է. Գոլորատոյի մէկ լիճին վերեւէն առնուած նկարներ մամուռներու աճ մը մատնանշած են. կատարուած քըննութիւններով յայտնի եղած է որ մօտակայ աւազանը ծակած էր ու անկէ լիճը կը հասնէին տարրեր որոնք կը նպաստէին մամուռներու աճին: Գործիքին շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ երկրագունտին ջերմացման երեւոյթին ալ հետեւիլ: Սպիտակ կեղեւով եղեւինները ջերմութեան փոփոխութեան շատ զգայուն են: Անոնց նկարներով կարելի կ'ըլլայ կացութեան հետեւիլ:

Ամերիկեան կեդրոնը ծրագրած է յաջորդ տարուան ընթացքին յուսանկարչական այդ գործիքէն զետեղել արբանեակի մը վրայ ու դիտել ամբողջ երկրագունտին մակերեսը: Կարելի պիտի ըլլայ քօղարկումի միջոցները որսալ. օրինակ, բանի պիտի չծառայէ արգիլուած ցանք մը – հաշիշ – ծածկել կանաչ կերպընկալ նիւթէ ծածկոցով մը. գործիքը դիւրութեամբ կը զանազանէ բոյսին կանանչն ու գործածուած ծածկոցինը: Նոյն ձեւով կը զանազանէ թնդանօթ մը քօղարկող բուսականութիւնը եւ արմատները հողին մէջ ապրող բոյսը: Գործիքը կրնայ նշմարել հողին տակ պահուած ականները:

Գիտնականներու կարծիքով՝ այդ նոր թեկնոլոժին այնքան հզօր է որ եթէ զինուորական նպատակով մշակուած ըլլար, խիստ գաղտնի պիտի պահուէր: Սակայն, այլեւս յաջողութիւնը հրապարակուած է ու շատ ուշ է գործիքին գիտը խորհըրդապահական շրջանակին մէջ բանտարկելու համար:

ԲԱՂՀԱՆ

ՀԱՅ ՏԻԱՄՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

Մելքոն աղա բացատրեց իրենց այցելութեան բուն շարժառիթը:

– Այդ տարբեր, – գոչեց երիտասարդը, – ուրեմն դուք որբուհի փնտռելու եկած էք եւ ոչ թէ որբանոցը այցելելու… ինչ որ է, ձեզ անմիջապէս առաջնորդեմ հիւանդանոց… հրամմեցէք…

Եւ ուսուցիչը այցելուները տարաւ միակարկ փայտաշէն բնակարան մը:

– Ահաւասիկ մեր հիւանդանոցը, – ըսաւ, – ինչպէս կը տեսնէք,, շատ օգտաւէտ է, երկու այցելու բժիշկ ունինք եւ երկու հիւանդապահ տիկիններ, ինչպէս նաեւ դեղագործ մը…

– Գիտեմ, որ ամէն բան կանոնաւոր է այստեղ, – ընդմիջեց Մելքոն աղա:

Ուսուցիչը, որ մարդ կը փնտռէր իրենց որբանոցը փառաբանելու համար, շարունակեց.

– Կրնամ ըսել որ ոչ թէ միայն Սուրիոյ, այլ նաեւ արտասահմանի ուրիշ կողմերը գտնուած որբանոցներուն հետ բաղդատելով՝ մերինը միակն է ամէն տեսակէտով: Ճշմարիտը ըսելու համար՝ տիպար որբանոց մըն է… անցածները ամերիկացի հիւրեր եկան այցելելու… ամէնքն ալ հարուստ միլիոնատէրներ, մարդիկը հիացան մնացին…

– Այո գիտեմ, տնօրէնը շատ սէր ու հոգածութիւն ցոյց կու տայ:

– Միայն տնօրէնին հոգածութիւնը բաւական չէ…

– Անշուշտ, անշուշտ, ուսուցիչներն ալ իրենց բաժինը ունին:

– Պէտք է ըսել, որ մեր ձեռքէն եկած ջանքը չենք խնայեր:

Ուսուցիչը մտաւ հիւանդանոցէն ներս, ուր իրեն հետեւեցան Մելքոն աղա ու Գարեգին: Այս վերջինը սրտատրոփ անձկութեան մը մատնուած, անհամբեր կ'ուզէր հիւանդներուն սրահը մտնել:

Բայց ուսուցիչը նոյն աճապարանքը ցոյց չէր տար:

– Ահաւասիկ մեր դեղարանը, – ըսաւ դրան մուտքին ձախ կողմը գտնուած սենեակը ցոյց տալով, – ներս մտէք, տեսէք, ինչպէս ամէն բան մաքուր, կոկիկ, կանոնաւոր է:

Հարկ եղաւ գոհացում տալ իրեն:

– Գրեթէ բոլոր անհրաժեշտ դեղերը ունինք, – բացատրեց, – իսկ եթէ պատահի, որ դեղ մը չգտնուի, իսկոյն Պէյրութէն բերել կուտանք:

Նոյն միջոցին տարեց կին մը ներս մըտաւ:

– Մեր աւագ հիւանդապահուհին է ներկայացուց ուսուցիչը, – հիւանդներուն մայրիկը, ամէնքն ալ զինքը կը պաշտեն, խրաւ է, որ ինք ալ ճշմարիտ մօր մը պէս կը խնամէ զիրենք:

– Շատ հիւանդ ունի՞ք, – հարցուց Մելքոն աղա՝ տիկինին դառնալով:

– Հիւանդներուն թիւը օրէ օր պակսելու վրայ է, – պատասխանեց տիկինը, – անցած ամիս 150 հիւանդ ունէինք, այս ամիս միայն 80 հատ մնացած են, եւ կարծեմ 15 օր ետքը հազիւ 20 հիւանդ պիտի ունենանք:

– Ամէնքն ալ մալարիայէ՞ կը տառապին:

– Այո, Ղազիրի որբանոցին որբերն ու որբուհիներն են, հոն այդ հիւանդութիւնը առած են:

– Մեր որբերուն մէջ հատ մը չկայ մալարիայէ վարակուած, – հաստատեց ուսուցիչը յաղթական ձեւով մը:

– Որբուհիներէն քանի՞ հատ հիւանդ ունիք:

– Երեսուն հատ, բայց անոնցմէ տասը գրեթէ բոլորովին առողջացած են ու քանի մը օրէն կը թողուն հիւանդանոցը:

– Կրնա՞նք այցելութիւն մը իրենց:

– Անշուշտ… հրամմեցէք:

Հիւանդապահ տիկինը եւ ուսուցիչը առաջնորդեցին երկու հիւրերը ընդարձակ սենեակ մը, մահճակալներով լեցուած:

– Աղջիկ մանչերուն սրահն է, – ըսաւ տիկինը:

Մելքոն աղա եւ Գարեգին աչք մը նետեցին պառկած տղոց վրայ:

Նիհար, դալկահար, խոռոչացած աչքերով, որբերը կը դիտէին այցելուները նուաղկոտ նայուածքներով:

Բաւական քալելէ ետքը հասան ուրիշ սրահ մը, ուր աղջիկներ պառկած էին:

Մինչ տիկինը, Մելքոն աղա եւ ուսուցիչը ցած ձայնով կը խօսակցէին ու բացատրութիւններ կու տային մալարիայի ու անոր դարմանումին մասին, Գարեգին մի առ մի կը մօտենար մահճակալներուն եւ ուշադիր կը զննէր հիւանդ որբուհիները:

Ցանկարծ աղաղակ մը արձակեց:

– Արշալո՛յս, քուրի՛կս…

Ու խելայեղ ծռեցաւ աղջկան մը դէմքին վրայ եւ սկսաւ համբուրել:

Երեքը մէկ վազեցին պատանիին քով:

– Գտա՛յ, վերջապէս գտա՛յ, – կը գոչէր Գարեգին յուզումէն եւ ուրախութենէն այլայլած, – դուն ես, այնպէս չէ՞, քուրի՛կս, Արշալո՛յսը… դուն որ երեք անգամ երազիս մէջ երեւցար եւ ըսիր որ գամ քեզ գտնեմ… տեսա՞ր ինչպէս խօսքըդ կատարեցի:

(Շար. 143)

(Շար. Ա. էջէն)

ընկերային, ազգային եւ ժողովրդական աչք»:

ՖԻՐԷՆՑԷԻ ՄԷՋ (Իտալիա) հաւաքուած էին, Նոյեմբեր 21-ին ԱՄՆ-ու եւ Եւրոպայի վեց «յառաջդիմական» ղեկավարներ: Բարենորոգիչներու այս ժողովին նպատակն էր ընկերային զօրակցութիւն մը ապահովել համաշխարհայնացման: «Արդիականացնողներու եւ ոչ թէ արդիականացածներու վեհաժողով մը» որակեց Ժոսփէն այս ժողովը, ուր կը մասնակցէին Գլինթըն, Ժոսփէն, Թ. Պլէր, պըրազիլացի Գարտոզօ, տ'Ալեմա, Շրէօտէր: Յաջորդ ժողովը կը գումարուի Պերլին, Շրէօտէրի հրաւէրով:

ՌՈՒՍԵՐԸ կը շարունակեն իրենց ներխուժումը Չէչէնիա, պաշարած են մայրաքաղաքը՝ Գրոզնի, նախապէս ալ գրաւած էին զանազան գիւղեր: Տեղւոյն բընակչութիւնը յուսալքուած եւ սպառած է, մինչ ռուսերը կը շարունակեն տեղալ իրենց գլխուն: Մոսկուա կը խոստովանի որ 462 մեռեալ եւ 1486 վիրաւոր ունեցած է Օգոստոսի սկիզբէն ի վեր:

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ, շուրջ 6000 հոգի (ձախ) ցոյց մը ըրած են, Նոյեմբեր 19-ին, Գլինթընի այցելութեան առթիւ եւ բուռն բախումներ ալ տեղի ունեցած են ապահովութեան ուժերուն հետ: Ոստիկանութիւնը արտասուաբեր ձեռնառումբեր գործածած է, երիտասարդներ թալանած են վաճառատուներ, դրամատուներ, քարկոծած են ապահովութեան ուժերը: Շուրջ 15 վիրաւոր կար: Գլինթըն ներողութիւն խնդրած է որ ԱՄՆ պաշտպանած է Յունաստանի գնդապետները:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ բանաձեւ մը քուէարկած է (Նոյեմբեր 18) ուր կը շեշտէ որ Եւրոպական Միութիւնը պէտք է վերաքննէ իր նիւթական օժանդակութիւնը Քոսովոյի վերաշինութեան, եթէ մարդկային իրաւունքներու կացութիւնը չբարելաւուի: Կ'ագդարարէ Քոսովոյի Ալպանացիները որ վերջ տան հակասերպ բրտութեանց:

ԱՌԱՏ ՁԻՒՆԸ, անգամ մը եւս աղէտալի կացութիւն մը ստեղծեց Ֆրանսայի կառուղիներուն վրայ, Նոյ. 20-ին եւ 21-ին: Աւելի քան 1000 բեռնակառքեր որոնք Սպանիայէն Հիւսիսային - Եւրոպա ուղեւորուէին կը փոխադրէին գամուած մընացին Ա. 7. կառուղիին վրայ, ինչպէս նաեւ հազարաւոր ճամբորդներ: Հարաւային շրջանը, գլխաւորաբար Տոմի Նահանգը եւ Վալանսէն Մարսէյլ ճամբան փակուած մնացին 48 ժամ, շրջաններ զրկուած են նոյնիսկ ելեկտրական հոսանքէ: Կը թուի որ ոչ մէկ նախընթաց դաս կ'ըլլայ եւ կը բաւէ որ ձիւնէ, որպէսզի Ֆրանսան աղէտի պատկեր մը պարզէ, ինչպէս պիտի ընէր թերաճ երկիր մը: Դեռ միայն երկու տարի առաջ նոյն կացութիւնը ստեղծուած էր:

ԺԱՆ - ՔՐԻՍԹՈՖ ՌՈՒՖԷՆԻ վէպը՝ «Կորսուած դասերը» ուրու հերոսը Հայ մըն է - Գրիգորեան - արժանացաւ Էնթէրալիէ գրական մրցանակին: Հեղինակը որ, մարդասիրական առաքելութեամբ Եթովպիա գացած է, նկարագրականը կ'ընէ իր գործունէութեան: Հատորին մասին գրախօսական մը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի յաջորդ թիւին մէջ: Գիրքին հրատարակիչն է Կալիմար:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ 17 հոգի եւս մորթուած են, Նոյեմբեր 20-ին, օր - ցերեկով, Պլիտայի մօտ: Ամսուն սկիզբէն ի վեր մեռեալներու թիւը 120-ի հասած է:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ, հարիւրաւոր երիտասարդներ ցոյց մը ըրած են Նոյ. 17-ին, որպէսզի արտօնուի քաղաքային ամուսնութիւնը, որ ցարդ արգիլուած է Լիբանանի մէջ: Անոնք որոնք կ'ուզեն խուսափիլ կրօնական պսակէ, արտասահման կ'երթան:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ «Տէր Շփիկըլ» շաբաթաթերթը կը քննադատէ Եւրոպական Խորհրդարանի նախագահուհին՝ Նիքոլ Ֆոնթէն որ աշխատանք հայթայթած է իր աղջկան որպէս իր օգնականը, Խորհրդարանի դրամով (ամսական 20 հազար ֆըրանք), երբ դեռ միայն փոխ - նախագահուհի էր: Նիքոլ Ֆոնթէն չուրանար եւ կ'առարկէ որ արդէն չկայ որ ֆրանսայի խորհրդարանականները աշխատանք հայթայթեն իրենց ընտանիքի անդամներուն:

ԱՄԻՆԹՈՐԷ ՖԱՆՖԱՆԻ Իտալիոյ Դեմօքրիսթիանի կուսակցութեան աչքառու դէմքերէն մէկը, մեռաւ 91 տարեկանին:

FONDS ARMENIEN DE FRANCE ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

REGION SUD

Lancement de l'opération ROUTE DORSALE DU KARABAGH

VENDREDI 26 NOVEMBRE à 20h30

au Conseil Général des Bouches - du - Rhône
Salle des Séances Plénières

en présence de :
JEAN-NOEL GUERINI
Sénateur, Président du Conseil Général des Bouches - du - Rhône

avec la participation de :
ARTAK HAROUTYUNIAN
Représentant de la République du Haut Karabagh en France

BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

GARO HOVSEPIAN
Vice-Président du Fonds Arménien de France pour la Région Sud

Projection d'un film documentaire sur le KARABAGH

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՑՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Բ. ԾՐԱԳԻՐ

Նիկողայոս Ալպաքեան
ՎԱՅ ԻՄ ԿՈՐԱԾ ՅԻՍՈՒՆ ՈՍԿԻ

Յովհաննէս Գուրգէնբէկեան
ՀԱՋԻ ՍՈՒԼԷՅՄԱՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 28, 1999
ժամը 16-ին

Հայ Ուսանողական Տուն
57, Boulevard Jourdan - 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans /
RER : Cité Universitaire

— Մուտք՝ 30 Ֆր. —

UGAB — MARSEILLE

Conférence - Débat

Vendredi 26 Novembre
à 20 heures 30

autour du thème :
UNE NOUVELLE PERSPECTIVE DE COOPERATION EN ARMENIE ET AU KARABAGH : COMMENT ASSOCIER L'AIDE HUMANITAIRE A UN PROJET ECONOMIQUE.

Avec la participation
de LEON KEBABDJIAN,
directeur de la publication
de **La Lettre de l'UGAB,**
membre du conseil central de l'UGAB
et
NADYA KEBABDJIAN
qui présentera l'opération
FEMME COURAGE D'ARMENIE
programme d'aide économique
en faveur des familles
victimes de la guerre du Karabagh

— Entrée libre —

327, boulevard Michelet -
13009 MARSEILLE
Tél & Fax : **04 91 22 10 45**

L'ECOLE *«Khatchadour ABOVIAN»*
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

Super Loto

Dimanche 28 Novembre à 15 heures
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

LE GROS LOT
Un billet d'avion Aller-Retour
MARSEILLE — EREVAN
offert par
«LITOUR» -Marseille
et de nombreux lots de valeur

Venez nombreux !
Encouragez le développement culturel de nos élèves

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème
Métro: Cardinal Lemoine / Monge

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne
présente
LES ACTES DU COLLOQUE
qui s'est tenu à Paris
les 16-17-18 Avril 1998,
à la Sorbonne, sous le titre
ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS
Présentation du livre et conférence de
ARA KRIKORIAN,
Président du C.D.C.A.
En présence d'YVES TERNON,
Historien, spécialiste des Génocides
et de HRAIR AYVAZIAN,
Représentant du C.D.C.A.
Le Jeudi 25 Novembre à 20 h 45
au Centre Culturel St-Mesrob,
Vente du livre — Dédicace —
Débat — Cocktail.
— Entrée libre —

•

Le Centre Culturel St-Mesrob
accueille
l'équipe des jeunes
de l'Association DA-Connexion
pour la présentation
de leur Association,
La DIASPORA ARMENIE CONNEXION
et leur activité durant l'été 1999
Le Vendredi 26 Novembre à 20 h 45
au Centre Culturel St-Mesrob
Séance de vidéo —
Projection de diapositives —
Commentaires — Cocktail.
— Entrée libre —

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը 2 - 3 պարտուեցաւ դասակարգի վերջին դիրքը վըրայ գտնուող Լուհանս - Գիւզոյէ այս վերջնոյն դաշտին վրայ, եւ գրաւեց անոր տեղը, այլ խօսքով 20-րդ եւ վերջին է 14 կէտով: Գլուխն է միշտ Լիլ 44 կէտով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

ՀՄԸՄ Ֆրանս - Ժէօն տ'Անթոնի	4 - 4
Մասի - Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն (Իսի)	3 - 3
Իւ.Ժի.Ա. Ալֆորվիլ - Գլամար	2 - 0

Պատանիներ

ՀՄԸՄ Ֆրանս - Փըթի զ'Անժ 7-րդ	2 - 1

Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջանի

ՀՄԸՄ Արծիւ - Ա.ՍԷ.ԷՍ. Գալանտալ Էքս	2 - 3

UGAB

Conférence - Débat

Mardi 30 Novembre à 20 heures 30
à l'Hôtel SPLENDID — 50, Bd Victor-Hugo
06000 NICE
autour du thème :
Une nouvelle perspective de coopération en Arménie et au Karabagh : comment associer l'aide humanitaire à un projet économique.
avec la participation
de *LEON KEBABDJIAN,*
directeur de publication
de La Lettre de l'UGAB,
membre du conseil central de l'UGAB
et
NADYA KEBABDJIAN
qui présentera l'opération
FEMMES COURAGE D'ARMENIE
programme d'aide économique
en faveur des familles victimes
de la guerre du Karabagh
—— *Entrée libre* ——

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ - LOTO

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լօթօ) Մշակոյթի Տան մէջ

12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

Կիրակի, Նոյեմբեր 28, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին վիճակահանութեան բազմազան գեղեցիկ առարկաներով:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Նոյեմբեր 28, Կիրակի,
Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ժամը 12-էն ժամը 17:

Ձեր տրամադրութեան տակ պիտի ըլլան գիրքեր, այլազան յուշանուէրներ եւ ուտելիքներ:

Ճաշի կարելիութիւն տեղւոյն վրայ:

Կոչ կ'ընենք բոլորին որ այդ օր այցելեն մեր Տօնավաճառը եւ իրենց մասնակցութեամբ քաջալերեն այս նոր ձեռնարկը:

Մուտքը ազատ է:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24
MERCREDI
24 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·779 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.779

ՂԱՐԱԲԱՂ - ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԻՐԱՒԱՀԱՒԱՍԱՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻ՞ՒՆ ՄԸ

Պոլսոյ «Մարմարա»ն (Նոյ. 22) տեղ տուած է թուրք մամուլի «Րատիքալ» թերթին Նոյեմբեր 20-ի թիւէն կովկասեան իրադարձութիւններու մասին Ա. Եօզկիւրէկի յօդուածին Ղարաբաղի առընչուած հատուածին. –

ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՈՐՈ՞ՒՆ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ

Եթէ ճիշդ են այն տեղեկութիւնները, որոնք դուրս կը սպրդին Մինսկի խումբի աշխատանքներէն, Ազրպէյճան կը պատրաստուի փոփոխութիւն ներմուծել իր Մայր Սահմանադրութեան մէջ: Համաձայնութիւն գոյացեր է, որպէսզի Ղարաբաղ նախ ստանայ պետութեան կարգավիճակ, յետոյ Ազրպէյճանի Սահմանադրութեան մէջ կատարելի փոփոխութեան մը շնորհիւ Ղարաբաղ Բաքուի միանայ դաշնակցային պետութեան անուան տակ: Ջենք գիտեր թէ այս պնդումը ճի՞շդ է, թէ սխալ: Բայց այս պնդումը արդէն կը բացայայտէ թէ՛ Հայաստանի մէջ կատարուած ողբերգական սպանդը, թէ՛ Ազրպէյճանի մէջ ստեղծուած քաոսը: Ալիեւի արտաքին քաղաքականութեան խորհրդական Վաֆա Գուլիզադէ, Արտաքին նախարար Թէֆիք Զուլֆիքարով հրաժարեցան իրենց պաշտօններէն: Ալիեւի առաջին տեղակալ Էլտար Նամազովն ալ հրապարակեց թէ կը հեռանայ քաղաքական բեմէն: Կը յայտնուի որ սակարկութիւններու ընթացքին, Հայաստան Ղարաբաղի համար յօժարած է դաշնակցային մեղմ կառոյցի մը, պայմանաւ որ Ղարաբաղ ու Բաքու համահաւասար կարգավիճակ ունենան: Եթէ այսպիսի պայման մը իրականանայ, խոստացած է ջնջել Ղարաբաղը Հայաստանի կցելու այն որոշումը, զոր ընդունած էր 1988-ին: Բանակցութիւններու ընթացքին Ազրպէյճան զիջողութիւն ընելով ընդունած է այլեւս չյամառիլ ազերի գաղթականները Շուշիի ու Լաչինի մէկ հատուածին մէջ վերատեղաւորելու նախկին պնդումին վրայ, ատկէ զատ ընդունած է նաեւ որ Ղարաբաղը Հայաստանի միացնող Լաչինի միջանցքին մէկ մասը մնայ Հայերու իշխանութեան տակ: Երբ բազմազգի խաղաղութեան ուժեր պիտի տեղադրուին հողատարածքի վրայ, ազերի գաղթականները պիտի կարենան վերադառնալ Քելբաջար ու գրաւման տակ գտնուող միւս վայրերը: Խաղաղութեան ուժերու մէջ Ռուսերն ալ պիտի գտնըւին: Ռազմագերիները փոխադարձաբար պիտի վերադարձուին: Ահա այն մանրամասնութիւնները, որոնք կը սպրդին բանակցութիւններէ:

Այսպիսի համաձայնութեան մը իմաստն այն է թէ Ազրպէյճան իր իրաւունքը ետ պիտի առնէ մեծ զիջողութիւններ ընելով: Հաւանաբար այս պատճառաւ է որ ազերի պատասխանատուները չեն ուզած ստորագրել նմանօրինակ համաձայնագիր մը: Միայն թէ անտեսուած իրողութիւնն այն է, թէ միամտութիւն է սպասել որ Հայերը, տասը տարի բազում նեղութիւններ ու տառապանքներ կրելէ վերջ, իրենց տեսակէտներէն բոլորովին հրաժարին առանց որ Երեւանին համար, ներքին քաղաքականութեան տեսակէտէ, սարքուի երեւոյթները փրկելու առակ ցուցափեղկ մը: Բացայայտ է որ այս համաձայնագիրը եթէ ստորագրուի, ամէնէն սուղ վճարողները պիտի ըլլան Հայերը: Արդարեւ, Հայաստանի Խորհրդարանէն ներս պատահած վերջին սպանդի զոհերուն միջեւ կը գտնուէին վարչապետ Սարգսեանը –որ Ղարաբաղեան պատերազմի հրամանատարներէն մէկը եղած էր– եւ Խորհրդարանի նախագահ Դեմիրճեանը, որ երկրին մէջ ամենաբարձր քուէները ստացած էր: Ասիկա կը բաւէ բացատրելու թէ ինչո՞ւ այդքան ուժեղ եղաւ հաշտութեան դէմ հակազդեցութիւնը: Մնաց որ գաղտնիք մը չէ որ այս հակազդեցութեան ետին կը գտնուի Մոսկուան: Ռուսաստան բնաւ չի փափաքիր որ որեւէ ձեւով լուծուի Ղարաբաղեան հարցը: Բայց բոլոր անոնք որոնք վերջերս Հայաստան այցելեցին, գիտեն որ Երեւանի մէջ կացութիւնը բնաւ ալ տարբերութիւն չունի երկրաշարժէ աւերուած մեր Ատափազարէն կամ Տիւզճէէն: Աղքատութիւն բառն իսկ անբաւարար է բացատրելու համար ժողովուրդին վիճակը: Հայաստան, որուն միակ եկամուտը Ամերիկահայերու ղրկած օժանդակութիւնն է եւ ուր ճարտարարուեստը որեւէ արդիւնաբերութիւն չունի, շատ նեղ կացութեան մատնուած է: Հայաստան ուրիշ ո՛չ մէկ ճար ունի եթէ ոչ ապահովել որ վերաբացուի Թուրքիոյ հետ սահմանադուռը:

«Մարմարա» *նոյն թիւով կը տեղեկացնէ նաեւ թէ, ինչ կը վերաբերի Նոյ. 17-19 Պոլսոյ վեհաժողովի հռչակագրին, «Հայաստանի դիւանագէտներուն համար գոհացուցիչ կէտ մըն էր այն թէ Ալիեւ այս անգամ հրապարակաւ չյիշատակեց ազերի գաղթականները վերադարձնելու հրամայականը, զոր միշտ օրակարգի կը բերէր ատկէ առաջ: Մամուլին մէջ կը հաղորդուի թէ Ալիեւ ընդհանրապէս գոհ չէ մնացած Հռչակագրին Ղարաբաղեան հարցի պարբերութիւններէն եւ ան կը սպասէր որ Օ.ԽՍ.ՄԷ.Ը.-ն աւելի գործօն դեր կատարէր: Ազրպէյճանցիները գոհ չեն մնացած որ Ղարաբաղեան հարցին մէջ իրենց կողմէ պաշտպանուած երեք սկզբունքներ տեղ չեն գտած Հռչակագրին մէջ: Ատոր փոխարէն, գոհունակութեամբ ողջունուած է Բաքուի ու Երեւանի մէջ Օ.ԽՍ.ՄԷ.Ը.-ի ներկայացուցչական գրասենեակ բանալու որոշումը»:*

Ս. ՎԱՅՐԵՐԸ ՓԱԿ ՄՆԱՑԻՆ

Աննախընթաց դէպք մը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 22-ին Երուսաղէմ, երբ ի նշան բողոքի, լատին, յոյն – օրթոտոքս եւ հայ պատրիարքները որոշեցին 48 ժամուան համար փակ պահել Ս. վայրերը որոնց տէրն են: Այս որոշումը տուած են անգամ մը եւս բողոքելու համար մզկիթի մը կառուցման ծրագրին դէմ, Նազարէթ, կից Ս. Աւետման Մայր Տաճարին: Այս կառուցման արտօնութիւնը տուած է Իսրայէլի կառավարութիւնը եւ չար լեզուները կ՚ըսեն թէ պառակտում յառաջացնելու համար է Արաբներու մէջ, քանի մզկիթին նախաձեռնողները ծայրայեղ տարրեր են: Հիմնարկէքը տեղի պէտք է ունենար Նոյ. 23-ին: Մայր Տաճարի դրան վրայ նամակ մը փակցուած է զոր ստորագրած են երեք պատրիարքները եւ ուր կ՚ըսեն. – «Կառավարութիւնը զօրավիգ է մոլեռանդներու փոքր խմբակի մը: Կը շեշտենք ծանրակշիռ բնոյթը որոշումի մը որ ոչ միայն խտրական է Գալիլիայի Քրիստոնեայ համայնքին նկատմամբ, այլեւ դէմ է իրաւական կացութեան եւ կը վնասէ պաղեստինցի ժողովուրդի միասնականութեան»: Ըստ ոմանց քրիստոնեաները ուշ արթնցան, երկու տարի է պէտք է հակազդէին արդէն, այլեւս ամէն բան անօգուտ է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԱՄՆ ՀԱՍԱԾ

ԼՂՀ նախագահ Արկադի Ղուկասեան Ղարաբաղի հիւսիս-հարաւ մայրուղին կառուցումին նուիրուած Նոյեմբեր 25-ի թելեթոնին մասնակցելու համար ԱՄՆ հասած է Նոյեմբեր 19-ին: Իրեն կ՚ընկերանան նախագահի խորհրդական Ժաննա Գալստեան, նախագահի աշխատակազմի ղեկավարի տեղակալ Վ. Բաղրեան, «Հայաստան» Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Վ. Տէր-Ղեւոնդեան: Անոնց ու Հայաստանի ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչ Մ. Աբէլեանի հետ, Ա. Ղուկասեան նոյն օրը հանդիպում ունեցած է Նիւ-Եորքի հայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ: Անոնք պատրաստակամութիւն յայտնած են շարունակելու զօրակցիլ Արցախի ժողովուրդին ու գործօն մասնակցութիւն բերել նաեւ այս դրամահաւաքին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 22 / 23)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՊՈԼՍՈՅ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍԻՆ

Պոլիսէն Բաքու վերադարձին Ազրպէյճանի նախագահը լրագրողներուն յայտնած է թէ իրեն համար յատուկ նշանակութիւն ունի Հարաւային Կովկասի ապահովութեան ու խաղաղութեան մասին իր առաջադրած դաշինքին նախագիծը: Ինք կը հաւատայ որ Կովկասի պետութիւնները ԻԱ. դար պէտք է մտնեն բոլոր հակամարտութիւնները լուծած, իսկ ատոր համար անհրաժեշտ է որ օտար պետութիւններու զօրքերն ու զինամթերքը դուրս բերուին շրջանի բոլոր երկիրներէն:

Ալիեւ գոհունակութիւն յայտնած է վեհաժողովին արդիւնքներէն ու ընդունուած կարեւոր փաստաթուղթերէն: Ըսած է որ բանակցած է Ռ. Քոչարեանի հետ ու քննած են խաղաղ կարգաւորման ճամբաները: Այն հարցումին թէ ի տարբերութիւն Լիզպոնի, Պոլսոյ հռչակագրին մէջ ինչո՞ւ չէ յիշատակուած իր երկրին տարածքային ամբողջականութիւնը, ան պատասխանած է թէ Ազրպէյճանի նախաձեռնութեամբ երկրորդին մէջ յատուկ կէտ մը տեղ տրուած է ուր կ՚ըսուի. այն երկիրները որոնք ազգային փոքրամասնութիւններ ունին, անոնց կարելի է ինքնավարութիւն տալ բարձր կարգավիճակով, բայց երկրին տարածքային ամբողջականութիւնը պահպանելու պայմանով:

ՍԱՍՏԻԿ ՀՈՎՈՒՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Գեղարքունիքի մարզին մէջ Նոյեմբեր 19-ին սաստիկ հովէն տուժած են Գաւառ, Մարտունին. վնասուած են դպրոցներ, բնակարաններ, եւ այլն: Փշրուած է շուրջ 500 քառ. մեթր ապակի. վնասուած են էլեկտրալարեր, սիւներ: Մարզպետարանը կը ստուգէ վնասին չափը:

«ՋԱՒԱԽՔ»Ի Է. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

«Ջաւախք» Հայրենակցական Միութիւնը Նոյեմբեր 20-ին շուրջ 300 պատուիրակներով ունեցած է եօթերորդ համագումարը, Երեւանի մէջ: Միութեան նախագահ Յ. Այվազեան վերջին երեք տարուան հաշուետուութիւնը կատարած է, ըսելով որ երկու գիծով գործունէութիւն կը տարուի. առաջինը Հայաստանի Ջաւախքցիներուն հետ աշխատանքն է, երկրորդը՝ Ջաւախքի մէջ եւ շրջակայքը: Ընտրուած են ղեկավար մարմիններ: Յ. Այվազեան վերընտրուած է:

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Նախագահ Քոչարեանի Նոյ. 20ին ստորագրած երկու տարբեր հրամանագրերով Սերժ Սարգսեան նշանակուած է Ազգ. Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար, իսկ Արմէն Պետրոսեան ալ՝ Յունաստանի լիազօր դեսպան:

Ժ. ՇԻՐԱՔԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

«ԻՆԾԻ ՀԱՄԱՐ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ, ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱՀԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ»... Կ՚ԸՍԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Պոլսոյ վեհաժողովին ընթացքին Ֆրանսայի նախագահը պատասխանելով «Հիւրրիյէթ»ի *թղթակիցին* (Նոյ. 20), *մեծապէս գովաբանած է Թուրքիան, ֆրանքօ-թրքական բարեկամութիւնը եւ շեշտած՝ այդ ուղղութեամբ իր ջանքերը: Խօսելով Եւրոպայի Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին, Ժ. Շիրաք հաւաստած է որ անպայման պիտի իրագործուի այդ հեռանկարը: Ապա գոհունակութեամբ անդրադարձած է ֆրանքօ-թրքական յարաբերութիւններու ներկայի փայլուն վիճակին, ըսելով.* «Մեր յարաբերութիւնները բոլոր մարզերուն մէջ շատ բարեկամական, կատարեալ են: Թէ՛ տնտեսական, թէ՛ մշակութային տեսակէտէ: Մշակութային առումով Թուրքիա մեծ երկիր է ու այդ պատճառով Ֆրանսայի հետ համակրական յարաբերութիւններ կը պահէ: Ճիշդ է որ շատ լաւ են մեր յարաբերութիւնները, սակայն կրնան լաւագոյն ըլլալ քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային մարզերուն մէջ»:

Ժ. Շիրաք պատասխանելով «Թուրքիան ի՞նչ կը ներկայացնէ ձեզի համար» հարցումին, ըսած է. «Ինծի համար ամէն բանէ առաջ կը ներկայացնէ աշխարհի ամենահին քաղաքակրթութիւնը. հոս է որ մարդ արարածը առաջին անգամ գիւղի մը մէջ համախումբ ապրիլ սկսաւ: Ասիկա կ՚ըսեմ, որովհետեւ այս վայրը շատ հին քաղաքակրթութեան ու մշակոյթի մը հողն է: Մինչեւ մօտիկ ժամանակներ եղած է աշխարհի մշակոյթով լուսաւորող կեդրոն մը: Երկրորդը՝ Թուրքիա ներկայի աշխարհին եւ յատկապէս Եւրասիական շրջանին մէջ տնտեսական եւ քաղաքական մեծ ուժ է: Եւ վերջապէս, Թուրքիա երկիր մըն է որ մեզի հետ կը բաժնէ նոյն արժէքները, նոյն նպատակները, հաւատարիմ մնալով իր աւանդութեան: Եւրոպայի հետ տէր է նոյն արժէքներուն, այսինքն՝ մարդկայնական արժէքներուն: Ասիկա այսպէս է արդի Թուրքիոյ հիմնումէն ի վեր, նաեւ այսօր: Ինծի համար Թուրքիա շատ կարեւոր երկիր մը եւ մեծ ազգ մըն է. շատ մեծ ազգ մը»:

Ապա Ֆրանսայի նախագահը խօսած է Թուրքիոյ ի նպաստ իր ջանքերուն մասին. ըսած է թէ երկար տարիներէ ի վեր Թուրքիոյ դատը կը պաշտպանէ, որպէսզի ան թեկնածու նկատուի վերակազմաւորուող Եւրոպային: Երկար ատեն այդ ջանքին մէջ առանձին եղած է, բայց այսօր աւելի լաւատես է եւ յուսալից, քանի որ շատ բան փոխուած է: Ան իր խօսքը աւարտած է համոզում յայտնելով որ Հելսինքիի վեհաժողովին որ տեղի կ՚ու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՐՑԱԽԸ ՈՂՆԱՅԱՐ ՈՒՆԵՆԱՅ

Արցախը, այս օրերուն, մեր իրականութեան մէջ ամէնէն աւելի նշուած անուններէն է: Պատճառը վերջին ամիսներուն արձանագրուած զարգացումներն են, գլխաւորաբար Քոչարեան – Ալիեւ ուղղակի տեսակցութիւններով: Հակառակ որ այդ տեսակցութիւններուն ոչ մէկուն մէջուկին մասին լուրջ տեղեկատուութիւն կատարուեցաւ, ընդհանուր էր կարգաւորումի համաձայնութեան մը սպասելու հոգեվիճակը: Ցաճախ ալ կը տրուէր Օ_ԷՍ – ՍԷ – Ը–ի Պոլսոյ վեհաժողովին թուականը: Սակայն, Հայաստանի Ազգային Ժողովին մէջ Հոկտեմբեր 27–ին պատահածը, նոյնիսկ տակաւին լրիւ չբացայայտուած, կարգ մը բաներ խախտեց ծրագրուածէն. թէ՛ Ղարաբաղի ղեկավարներ, թէ Ռ. Քոչարեանի շրջանակը քանիցս յայտարարեցին թէ վճռական բան մը ստորագրելու հարց չկար, առաւելագոյնը կրնար բարի տրամադրութեան արտայայտութիւն մը ըլլալ:

Քաղաքականէն զատ որ անխուսափելիօրէն ենթակայ է արտաքին մեծերու, միջակներու, փոքրերու ուղղակի կամ անուղղակի ազդեցութիւններուն, հաշիններուն, Արցախը զուտ հայկական շրջանակին մէջ ալ ներկայ է վերջերս, թերեւս քաղաքականէն աւելի կարեւոր ազդակի մը բերումով որ ռազմավարականն է: Ամիսներէ ի վեր պատրաստական աշխատանք կը տարուի հեռատեսիլի մարաթոնի մը համար որ կը հետապնդէ արցախեան շատ յստակ նպատակ մը: Վերջերս վերջին հատուածն ալ աւարտած ըլլալով Գորիս – Լաչին ճամբուն, հանդիսաւոր բացումը կատարուեցաւ ու լուրը արձագանգեց գաղութէ – գաղութ: Նոյնիսկ առանց տեսնելու բարձունքներէ մագլցող, հովիտներ իջնող գալարուն այդ երիզը որ ցամաքի ամուր կապով կը միացնէ Հայաստանն ու Արցախը, մարդ դիւրաւ կրնայ գնահատել անոր նշանակութիւնը: Իսկ որպէս յաջորդ նախաձեռնութիւն, որոշուած է կառուցանել նեբարցախեան հիւսիս – հարաւ մայրուղին որ ողնայարի խմաստ պիտի ունենայ այդ հողամասին համար: Առանց անոր, այսօրուան վիճակով, ճամբաներու շատ անմխիթար պատկեր մը կը պարզէ Արցախը: Կան շրջաններ ուր հասնիլ անկարելի կ'ըլլայ օդի աննպաստ պայմաններով. քիչ մը երկարատեւ անձրեւներ իսկ, կընան ճահիճի վերածել ճամբաներ ու շրջան մը մեկուսացնել երկրին մնացեալ մասէն: Թէ արցախեան խատաշունչ ձմեռներու ձիւնը, բուքը ի՛նչեր կրնան ընել, երեւակայել դժուար չէ: Մինչդեռ ծրագրուած մայրուղին, առանցքի բնոյթով, ամրապէս պիտի միացնէ Արցախի երկու ծայրամասերը. յետոյ, ատտիճաբար, անոր ուղղահայեաց մասնակի ճամբաներով ամէն անկիւն պիտի կապուի անոր:

Այս կենսական նախաձեռնութեան մասին «Հայաստան» հիմնադրամին տնօրէնին՝ Վահան Տէր – Ղեւոնդեանի հետ Դաւիթ Միքայէլեանի կողմէ կատարուած հարցազրոյց մը լոյս տեսած է «Հայաստանի հանրապետութեան» Նոյեմբեր 12–ի թիւին մէջ: Ան կ'ըսէ թէ Լոս – Անճըլըսի մէջ ԼՂՀ վարչապետ Ա. Դանիէլեանի հետ նախապատրաստական քայլեր առած են ու նշմարած՝ մասնակցութեան որոշ տրամադրութիւն: Այդ օրերուն արդէն բարերարներուն կողմէ առաջին նուիրատուութիւններ կատարուած են: Սակայն, ինչպէս կ'ըսէ արդարօրէն Վ. Տէր – Ղեւոնդեան, նման ծաւալուն ծրագիր կրնայ իրագործուիլ միայն համազգային ուժերով: Այնպէս որ ծրագրին կորիզը Լոս – Անճըլըսի հեռատեսիլի մարաթոնին հասոյթը նկատուելով հանդերձ, կ'ակնկալուի այլ վայրերու բարերարներուն ալ մասնակցութիւնը:

Մարտակերտ – Հադրութ մայրուղին պիտի ունենայ շուրջ 170 քմ. երկարութիւն. եղած հաշիւներու համաձայն անոր ամբողջութիւնը պիտի արժէ շուրջ 25 միլիոն տոլար (150 միլիոն Ֆր.): Այն հարցումին թէ հեռատեսիլի մարաթոնին ընթացքին կրնա՞յ այդ գումարը հանգանակուիլ, Վ. Տէր–Ղեւոնդեան կը պատասխանէ թէ ճիշդ է որ դիւրին չէ ատիկա, բայց Հիմնադրամը լուրջ յոյսեր ունի Գ. Գրիգորեանի գլխաւորած Լինսի Հիմնարկին բարեսիրական ճիւղէն: Նաեւ դրական արդիւնք տուած են հայ մեծահարուստներու, բարերարներու հետ հանդիպումները. յոյս ներշնչած են հայ համայնքներու ներկայացուցիչներուն, աւանդական կառոյցներու, կուսակցութիւններու, կրօնական առաջնորդներու հետ իրենց ունեցած հանդիպումները: Նկատի առած Արցախի գլխաւոր խնդրին՝ ռազմավարական բնոյթը, ջանք պիտի թափուի որ մայրուղին կառուցանելու աշխատանքը ներգրաւէ ճամբուն մօտիկ շրջաններու երիտասարդութիւնը:

Հիմնադրամին արցախեան ծրագիրները պարզ է որ պիտի չաւարտին հիւսիս – արեւելք ճամբուն շինութեամբ: Կան քանդուած բնակավայրերու, դպրոցներու, ջրատարներու նորոգութեան, շինութեան հարցեր: Բաներ որոնք ճամբուն չափ կարեւոր են, որովհետեւ ամէն մէկուն շնորհիւ աստիճանաբար պիտի դիւրանայ Արցախցիին կեանքը, անոր միտքէն հանելով այլ տեղ, այլ երկիր անցնելու հեռանկարը: Ցատուկ գլուխի մը տակ ամփոփուած են Շուշիին առնչուած ծրագիրները որոնք նոյնպէս կենսական են, մանաւանդ երբ նկատի առնուի որ հայացումէն ի վեր Շուշին չէ յաջողած գրաւել բնակիչ զանգուած մը:

Հեռատեսիլի մարաթոն մը երեւութապէս գրաւիչ արարք է: Ինչպէս ցոյց տուած են նախորդներու տեսերիզներ, բազմանդամ խումբ մը գործի կը լծուի պատասխանելու, նուէրներու խոստումները արձանագրելու համար: Սակայն, կարեւորը խոստումներուն եւ ղրկուած գումարներուն համեմատականն է, մանաւանդ երբ ծրագիրը կը կարօտի 25 միլիոն տոլարի նման պիւտճէի մը:

Հաւանօրէն, ձեռնարկին կարեւորութիւնը չեշտելու, խրախուսելու, նաեւ հաւատք ներշնչելու նպատակներով յարմար դատուած էր ԼՂՀ վարչապետին նախապատրաստական շփումներէն ետք մարաթոնին ալ նախագահ Ա. Ղուկասեանի ներկայութիւնը: Արդէն առաջին կարեւոր դրամագլուխ պէտք է նկատել Հիմնադրամի նախագահ Վ. Տէր–Ղեւոնդեանի հաւաստումը թէ «եթէ ձեռնարկել ենք, ուրեմն մինչեւ վերջ պիտի հետեւողական լինենք ու հասցնենք աւարտին: Կէս ճանապարհին մնալու իրաւունք չունենք»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ՎԷՊԻՆ ԺԱՊԱՒԷՆԸ

Ռուսերուն համար Ալեքսանդր Պուշկինի մեծագոյն բանաստեղծական վէպը՝ «Եւգէնի Օնեգին» այնքան սրբազան գրութիւն մը կը համարուի, որ նոյնիսկ Չայքովսքի երկմտած է զայն օփերայի վերածելէ առաջ: Չայքովսքի ոչ միայն պարտաւոր էր յաղթահարել քննադատներու յառաջացուցած վախը, այլեւ դիմադրաւել անձնական չարագուշակ վիճակներ, որոնք դրեթէ «խեղդած» են իր օփերան, անոր ծնունդէն առաջ:

Ռուս գրագէտ Տուրկենեւ առիթով մը ըսած էր, թէ իր երկու մատները կրնար զոհել պահպանելու համար «Եւգէնի Օնեգին»ի մէկ տողը: Իրօք, ան սուր կերպով քննադատած է Չայքովսքիի օփերային երգի բաժինները:

Մինչ Չայքովսքի կ'աշխատէր երաժշտութեան վերածել Պուշկինի գրած ոդբերգութիւնը, սիրային նամակ մը կը ստանար աշակերտուհիէ մը եւ կ'որոշէր ամուսնանալ, չգործելու համար Օնեգինի սխալը: Անոր ամուսնական կապը պիտի տեւէր միայն 11 շաբաթ եւ գրեթէ խելագարութեան պիտի առաջնորդէր զայն: Արագ ամուսնալուծում մը միայն պիտի փրկէր զինք անձնասպանական արարքէ մը եւ թոյլ պիտի տար, որ աշխատէր օփերայի իր գլուխ գործոցին վրայ:

ՌԱԼՖ ՖԻՆԶ ԳԻՆՈՎՑԱԾ՝ «ՕՆԵԳԻՆ»ՈՎ

Բրիտանացի տաղանդաւոր դերասան Ռալֆ Ֆինզ, երբ 15 տարի առաջ Լոնտոնի Թատերական Արուեստի Ռոյըլ Աքատեմիին մէջ կ'ուսանէր եւ առաջին անգամ կը կարդար «Եւգէնի Օնեգին»ը, գաղափար չունէր, թէ այս գործը ինչպիսի ակնածանք եւ կիրք կը ներշնչէր Ռուսերուն: Բոլոր անոնց պէս, որոնք առաջին անգամ կ'ըմբոշխնեն Պուշկինի այս վէպը, Ֆինզ պարզապէս գինովցած է անոր պատմութեան զգացական սաստկութեամբ եւ կառուցային յստակութեամբ: Ուսանողութեան շրջանին ան երազած է ժապաւէնի վերածել զայն եւ բնականաբար՝ ստանձնել Օնեգինի հոգեբանական բարդ դերը: 1990–ական տարիներուն էր, որ ան միջազգային աստղ դարձաւ եւ ձախող ամուսնութենէ մը ետք սկսաւ լրջօրէն հետաքրքրուիլ ռուսական մշակոյթով: Այնուհետեւ ձեռնարկեց իր երազը իրականացնելու գործին:

«Օնեգին» ժապաւէնին պատրաստութիւնը երկար տեւեց: Կը թուէր, թէ անիկա երբեք պիտի չաւարտէր: Սակայն անցեալ Յունիսին, Պուշկինի ծննդեան 200–ամեակի տօնակատարութիւններուն առիթով՝ Ս. Պետերբուրգի մէջ անդրանիկ ներկայացումը կատարուեցաւ Ֆինզի ժապաւէնին:«Օնեգին»ը ոչ միայն հռչակաւոր վէպին ժապաւէնի առաջին տարբերակն է, այլեւ Ռալֆ Ֆինզի ու անոր քրոջ՝ Մարթայի բեմադրական առաջին գործը: Ընտանիքի երրորդ անդամ մը՝ Մակնուս Ֆինզ, դասական երաժիշտ մը, յօրինած է ժապաւէնին երաժշտութիւնը:

«Ցետմիջօրէ մը Ռալֆ թէյ խմելու եկաւ, այս գործին «Փէնկուէն»ի հրատարակութիւնը ձեռքին: Պնդեց, որ կարդամ Պուշկինի բանաստեղծական հրաշալի վէպը: Կը կարծէր, թէ հոյակապ ժապաւէնի կարելի էր վերածել զայն: Հետեւաբար կարդացի եւ անմիջապէս համաձայն գտնուեցայ, զգալով, որ պատմութեան պարզութեան ու շքեղութեան ետին կային ազդու եւ առեղծուածային իմաստներու շերտեր եւ ուղղութիւններ», կը պատմէ Մարթա Ֆինզ, որ իր մեծ եղբօրմէն աւելի հանդարտ եւ ծաւալուն տիպար մըն է:

«Տը Ինկլիշ Փէյշընթ»ի հերոսը՝ Ռալֆ Ֆինզ իր քրոջ հետ ութ տարի աշխատած է «Օնեգին»ի պատրաստութեան համար, նոյնքան ժամանակ, որքան Պուշկին աշխատած է անոր վրայ: Ժապաւէնին ընդգիրին հեղինակները փորձած են հաւատարիմ մնալ Պուշկինի նպատակներուն, միաժամանակ լեցնելով անոր դիպաշարին ուրուագծային բաժինները: Ֆինզ իբրեւ բեմադիր իր քոյրը ընտրած է, որովհետեւ «հարազատ հոգի»ի մը կարիքը կը զգար իր փայփայած ծրագիրը իրականացնելու համար:

ՋԱԽՈՂ ՍԻՐՈՅ ՄԱՆՈՒԱԾԱՊԱՏ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Օնեգին» ժապաւէնին պատրաստութիւնը դիւրին գործ մը չէր: Դասական այս գործը վերլուծելն ու թարգմանելը, ուր մնաց ժապաւէնի վերածելը գրական ճակատամարտ մը մղել կը կը նշանակէ Ռուսաստանէն ներս թէ դուրս: Երբ 1831–ին Պուշկին աւարտեց «Եւգէնի Օնեգին»ը, կասկած չունէր, որ անիկա իր լաւագոյն գործն էր: Սակայն միայն վեց տարի ետք, երբ իր նկարագրած տիպարին պէս սպաննուեցաւ մենամարտի մը ընթացքին, անոր վէպը լայն ճանաչում գտաւ իբրեւ գլուխ գործոց մը: Ռուս մեծ քննադատ Վիսարիոն Բելինսկի զայն փառաբանեց իբրեւ «ռուսական կեանքի համայնագիտարան մը»: Այնուհետեւ սլաւական ինքնութեան ջատագովներ թէ արեւմտեան հակումով Ռուսեր, կրօնական թէ աշխարհական քննադատներ, համայնավարներ թէ հակահամայնավարներ իրենցը համարած են «Եւգէնի Օնեգին»ը: Ոմանք զայն կը նկատեն ուժական եւ կուռ կառոյցով վէպ մը, ուր ոչինչ կը կրկնուի երկու անգամ: Ուրիշներ զայն կը նկատեն Պուշկինի գրական արուեստին մասին խորհրդածելու մղող հիանալի գործ մը:

Ինչ որ ալ ըսուի «Օնեգին»ի մասին, անոր կորիզը Եւժէնի եւ Տատիանայի ձախող սիրոյ սրտաճմլիկ պատմութիւնն է:

Օնեգին «լիշնիչելովէք» մըն է. այսինքն՝ ազատ ու անբան մարդ մը, որ ձանձրացած է Ս. Պետերբուրգի մէջ իր թեթեւաբարոյ կեանքէն: Սակայն ան աւելի կը սոսկայ գիւղական կեանքէն, մանաւանդ երբ կը կանչուի իր հօրեղբօր անարին քով, ուր ուշ կը հասնի եւ կը տեղեկանայ, թէ ժառանգած է հսկայական կալուած մը: Հակասականօրէն կ'որոշէ մնալ եւ հակառակ իր կամքին կը ներգրաւուի ռուսական գեղջկական միջավայրի մէջ:

Կը բարեկամանայ Լենսքի անունով բանաստեղծի մը հետ, որ կը ծանօթացնէ իր գեղեցիկ բայց սնամէջ նշանածը՝ Օլգա Վարինը, ինչպէս նաեւ անոր քոյրը՝ Տատիանան, որ կը սիրահարի Օնեգինի:

Իր կարդացած վէպերէն ներշնչուելով՝ Տատիանա կ'որոշէ հետեւիլ իր սրտին ձայնին եւ սիրոյ կրքոտ յայտարարութեամբ նամակ մը կը գրէ Օնեգինի: Սակայն կը մերժուի: Օնեգին կը սիրահետէ Օլգան եւ երբ իր բանաստեղծ բարեկամը մենամարտի մարտահրաւէր կ'որոշէ, կը սպաննէ զայն կռիւի ընթացքին: Տարիներ ետք Օնեգին դարձեալ կը հանդիպի Տատիանայի. այժմ ան ամուսնացած կին մըն է եւ սիրային նամակներ գրելու հերթը Օնեգինինն է: Հակառակ իր սիրոյն, Տատիանա կը մերժէ Օնեգինը:

Ռալֆ Ֆինզ, որ Օնեգինի դերը կը մարմնաւորէ իրեն յատուկ ուժգնութեամբ, համակուած կը թուի ըլլալ անոր տիպարով: Ան կ'ըսէ, թէ հիացած է Օնեգինի կեանքի ճանապարհին. «Մարդ մը, որ կը մերժէ աշխարհը եւ կ'արհամարհէ զայն, եւ որուն արհամարհանքը հիմնուած է տեսակ մը ազնուութեան վրայ»: Սակայն Ֆինզ վստահ չէ, թէ արդեօք աւելի ճի՞շդ պիտի ըլլար Օնեգինը իբրեւ աւելի չար տիպար մը պատկերելը:

Ռուս հռչակաւոր գրագէտ Վլատիմիր Նապոկով, որ թարգմանած է «Եւգէն Օնեգին»ը, անոր մանուածապատ յանգաւորումը նկարագրած է իբրեւ ոլորապտոյտ դարձող գնդակ մը, որուն կեդրոնի ուրուագիծերը կ'աղօտին արագութեան հետ, սակայն անոնք աւելի տեսանելի կը մնան աւելի դանդաղ դարձող ծայրամասերուն վրայ: Ֆինզի ժապաւէնը նոյնիսկ չի յանդգնիր վերարտադրել Պուշկինի բանաստեղծական տողերը: Սակայն անիկա կը միաձուլէ անչարժութեան եւ արագութեան զուգահեռ յատկանիշ մը: Մինչ դիպաշարին մէջ շարժումը կ'ընթանայ շատ արագ, ժապաւէնին անմոռանալի տեսարանները հիմնուած են մանրամասնութիւններու վրայ, որոնք բծախնդրօրէն ընտրուած են եւ նկարահանուած են փարթամօրէն եւ դանդաղ կշռոյթով:

Ս. Պետերբուրգի մէջ ցուցադրուելու կողքին, «Օնեգին» Բրիտանիոյ շարժապատկերի սրահները կը հասնէր այս աշնան: Անոր արտադրիչները տակաւին կը փնտռեն ցրումի ամերիկեան ընկերութիւն մը: Թերեւս անոնք պիտի յաջողէին, եթէ ժապաւէնը վերանուանէին «Օնեգին իզ Լաւ»...:

«ԱԶԴԱԿ»

ԳՈՂԹԱՆ ԳՈՂԹՆ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան կեդրոնին մէջ, Հոկտ. 24–ին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Վահէ Վահեանի յիշատակին, միացեալ կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան եւ Արմէն – Քէպէք ՀԲԸՄ Ալեք Մանուկեան վարժարանին: Բացման խօսքը արտասանած է եւ հանդիսութիւնը վարած ԹՄՄ–ի Մոնրէալի մասնաճիւղի փոխ–ատենապետը՝ Նուպար Պապիկեան: Առաջին խօսք առնողը եղած է վարժարանին տնօրէնուհին՝ տիկին Վարդուհի Պալեան, ապա բեմ հրաւիրուած է Արմինիըն Օպզէրվըր շաբաթաթերթի հրատարակիչ–խմբագիր՝ Օշին Քէշիշեան որ ներկայացուցած է Վ. Վահեանի 10 տարի հրատարակած Անի ամսագիրը, բացատրելով անոր ծնունդին տուն տուող պատճառները: Երեկոյթին երկրորդ բանախօսը եղած է Երուանդ Ազատեան որ ծանրացած է Վ. Վահեանի գրական վաստակին վրայ եւ զայն նկատած է որպէս. – «քրմապետը որ կը բուրվառէր խունկը հայ քերթողութեան»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, մասնակցութեամբ Շաքէ Մէյվալեան–Գազանճեան (դաշնակ), Եվլինա Փեթրովիչ (ջութակ) եւ Վարդան Ճեռահեան (թաւջութակ) երբեակին: Արտասանուած են նաեւ քերթուածներ Վ. Վահեանէ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇԿԻՆ

Ռուս ուսած ոուս իր տան մէջ ունի Պուշկինի երկերուն հաւաքածոն: Անոնք, որոնք իրենց գրադարաններուն մէջ տեղ չունին Պուշկինի ծննդեան 200–ամեակին առիթով հրատարակուած 19 հատորներուն, կրնան օգտուիլ աւելի աշխարհիկ բարիքներէ:

Ռուսիոյ ամէնէն հռչակաւոր տուրմի գործարանը «Կարմիր Հոկտեմբեր», Պուշկինի անունը կրող տուրմերու տեսակներ չուկայ իջեցուցած է եւ իբրեւ ծանուցումի ձեւ մրցանք մը հաստատած է. անոնք, որոնք ճիշդ կը պատասխանեն տուրմի փաթոյթներուն մէջ տպուած հարցումներուն, յաւելեալ տուրմ կը շահին: Քաղցրաւենիքի արեւմտեան հռչակաւոր «Մարս» ընկերութիւնը Պուշկինը կ'օգտագործէ պատկերափոխի իր ծանուցումներուն մէջ: Որեւէ ակնարկութիւն չի կատարուիր, թէ Պուշկին յատուկ սէր ունէր քաղցրաւենիքներու հանդէպ: Սակայն ատիկա հարց մը չէ: Աւելին, Պուշկինի դիմագիծը կ'երեւի շարք մը այլ արտադրութիւններու, ինչպէս՝ Սմիրնոֆի Պուշկին վոտքային վրայ: Պուշկինի բանաստեղծական հռչակաւոր մէկ տողը «կախարդական պահ մը կը վերյիշեմ», կը յայտնուի «Բոֆա Բոլա»յի ծանուցումի մը մէջ: Կերպընկալի գործարան մը, որ կը պատկանի Մոսկուայի քաղաքապետին կնոջ, Պուշկինի անունով կերպընկալէ պայուսակներ կ'արտադրէ:

Պուշկինի անունով կը ճառեն ռուս տարբեր քաղաքագէտներ: Ազգային այս բանաստեղծին հանդէպ սէրը կը միացնէ տարբեր «գոյնի եւ գիծի» պատկանող Ռուսերը: Համայնավարները կը սիրէին անոր խտէալապաշտութիւնը, ազգայնականները անոր հայրենասիրութիւնը, ազատականները լուսաւորութիւնը: «Պուշկինը մեր ամէն ինչն է», ըսած է նախագահ Բորիս Ելցին:

Սակայն Պուշկինի երկրպագուները անոր ծննդեան 200–ամեակին առիթով յայտնուած արտադրութիւններն ու կազմակերպուած ձեռնարկները անճաշակ կը գտնեն: Իսկ բանաստեղծին հանդէպ սէրը միշտ չէ, որ գիտակցութենէ կը բխի, մանաւանդ պատանիներու պարագային: Դպրոցական աշակերտներու վրայ կատարուած ուսումնասիրութիւն մը, որ մեծ աղմուկ բարձրացուց, որովհետեւ համայնավար վարչակարգի քայքայումէն ժողովրդային կուռքերու փոփոխութեան առթած շփոթը կ'արտացոլացնէր, կը նշէ Պուշկինի մասին հետեւեալ «ծանօթութիւնները». «Առաջին անձը, որ անջրպետ գացած է», «Մանուկներու ազնիւ բարեկամ մը», «Առաջին ցարը», «Մոսկուան կառուցողը» եւ «Բանաստեղծ մը, որ մեր յաջորդ նախագահը պիտի ըլլայ»...

...«Ինչո՞ւ ոչ», պիտի մտածէին Ռուսերը, երբ աւելի գէշ ընտրութիւն մը կրնայ կատարուիլ...

ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ՀԱՅԿԱՇԷՆ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ» ԳՐԱԿԱՆ ՅԶՐԴԵՒՅԶՐԴ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄՐՑԱՆԱԿԻՆ Կ'ԱՐԺԱՆԱՆԱՆ

ԿԱՐԼԷՆ ԴԱԼԼԱՔԵԱՆ, ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ, ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ, ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, ՍՏԵՓԱՆ ՄԵԼԻՔ – ԲԱՇԽԵԱՆ ՈՒ ԹԱԴԷՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՀԵՂԻՆԱԿԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԸ:

Երեսուներեք տարիէ ի վեր կը գործէ Թէքէեան Մշակութային Միութեան «Հայկաշէն Ուզունեան» գրական մրցանակը, ու մօտ երեք տասնամեակ Սփիւռքի գրողներուն ու հեղինակներուն քաջալեր հանդիսանալէ ետք, վերջին չորս տարիներուն գերազանցապէս Հայրենի ստեղծագործողներուն դարձուցած է իր հայեացքը, նկատի ունենալով որ պետական հովանաւորութենէ եւ աջակցութենէ զրկուած հայրենի գրողներն ու բանաստեղծները, գոնէ պատմական այս ժամանակահատուածին աւելի մեծ աջակցութեան եւ ուշադրութեան կարիքն ունին:

Հետեւաբար, ուսումնասիրելով ու գնահատելով 1997 եւ 1998 տարեշրջաններուն տպագրուած եւ մրցանակի ներկայացուած գործերը, Թ. Մ. Միութեան «Հայկաշէն Ուզունեան» Մրցանակի Յանձնախումբը որոշեց 4 մրցանակ շնորհել իւրաքանչիւր տարուան համար առանձնացնելով երկուական գործ: Յանձնախումբը իրեն ներկայացուած գործերուն մէջ առաւել գնահատելի համարեցաւ եւ 1000–ական տոլարի պարգեւի արժանացուց հետեւեալ հեղինակները. –

1) Բագրատ Ուլուբաբեան (Երեւան). «Հայոց Արեւելից Կողմանց Եկեղեցին եւ Մշակոյթը» պատմաբանասիրական գիրքին եւ ընդհանրապէս հեղինակի գրական եւ պատմաբանասիրական վաստակին համար:

2) Կարլէն Դալլաքեան (Երեւան). «Յուշապատում» պատմայուշագրական ստեղծագործութեան եւ հեղինակին նախորդ գործերուն առ ի գնահատանք:

3) Ժիրայր Դանիէլեան (Պէյրութ). «Բանասիրական Որոնումներ» գիրքին եւ հեղինակին նախորդ մատենագիտական արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններուն որպէս գնահատանք:

4) Յովհաննէս Բարսեղեան, Ստեփան – Մելիք Բախշեան եւ Թադէոս Յակոբեան (Երեւան, վերջին երկուքը՝ յետ մահու) «Հայաստանի եւ Յարակից Շրջաններու Տեղանուններու Բառարան» հինգ հատորանի կոթողային աշխատութեան համար, որուն հինգերորդ հատորը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ տարի:

Մրցանակաբաշխութիւնը տեղի ունեցաւ Չորեքշաբթի, 1999 Նոյեմբեր 3–ին, Երեւանի Թէքէեան Կեդրոնին մէջ, յատուկ հանդիսութեամբ մը, ուր մրցանակի արժանացած գործերուն արժանիքներուն եւ հեղինակներուն վաստակին մասին Մրցանակի Յանձնախումբին կողմէ անդրադարձաւ ակադեմիկոս Լեւոն Հախվերտեան: Մրցանակները անձամբ դափնեկիրներուն յանձնուեցան բարերար Պր. Հայկաշէն Ուզունեանի ձեռամբ:

Ներկայ հաղորդագրութեամբ բացուած կը յայտարարենք 1999 թուականի մրցանակը: Յանձնախումբը վաստակ եւ անուն ունեցող ստեղծագործողներուն կողքին պատրաստակամ է յատուկ ուշադրութեան արժանացնել նոր եւ միջին սերունդներու գրողները: Յանձնախումբս նկատի կ'առնէ չափածոյ, արձակ, թատերական, ինչպէս նաեւ պատմաբանական երկերը, որոնք հրատարակուած են 1999 թուականին:

Մինչեւ 2000 Ապրիլ 30–ը վերոյիշեալ թուականին լոյս տեսած գործերը կարելի է ուղարկել հետեւեալ զոյգ հասցէներէն որեւէ մէկուն:

Haigashen Ouzounian
49, rue de Boulainvilliers
75016 Paris, France

Azg Daily Newspaper
Hanrapetoutian 47
Yerevan, Armenian Republic

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԹԻՒԻՆ ՄԱՍԻՆ

«Ակօս»ի Նոյեմբեր 12–ի թիւին մէջ Երուանդ Խօզուզուն ժթ. դարու տուեալներէն այսօրուան կացութեան համառօտ ակնարկ մը նետելով նիւթ կ'ընէ Թուրքիոյ հայութեան թիւին նուազումի պարագան:

Վարչապետարանին կապուած Վիճակագրութեան պետական հիմնարկին հրատարակութիւններուն տուեալներով՝ 1844–ին Օսմանեան կայսրութեան հայ բնակիչներուն թիւը 2 միլիոն 400 հազար է, ինչ որ 15%–ը կը կազմէ ընդհանուր բնակչութեան – 16 միլիոն 50 հազար–:

Այսօր Թուրքիայէն Հայերու արտագաղթի մեկնումները նուազած ըլլալով հանդերձ, ծնունդներու համեմատութեան անկումը եւ գլխաւորաբար արտահայկական ամուսնութիւններու պատճառած ձուլումը հայութեան թիւը պակսեցնող ազդակներ կ'ըլլան:

Պոլսոյ հայութեան մէջ այսօր կարեւոր տեղ կը կազմեն Անատոլուէն հոն հաստատուած ընտանիքները: Անոնք բոլորն ալ բազմազաւակ էին, սակայն անոնց յաջորդ սերունդը երկու կամ մէկ զաւակ ունեցաւ: Նոյնիսկ եթէ կան երեք, կամ աւելի զաւկի տէր ընտանիքներ, բացառութիւն կը կազմեն, առանց ընդհանուր կանոնը խանգարելու:

Ե. Խօզուզուն քննելով 1998–ի մկրտութեան, հարսանիքի ու յուղարկաւորութեան թիւերը, կարգ մը հաստատումներ կ'ընէ. մկրտութիւնները յուղարկաւորութիւններու 41%–ին չափ են: Այլ խօսքով՝ մահացող հարիւր պապիկի, մամիկի փոխարէն, գալութը ունի 41 թոռնիկ: Կրօնական ամուսնութեան դիմողներու համեմատութիւնն ալ յուղարկաւորութիւններու 48%–ին չափ է:

Այս մանրամասնութիւնները կը խօսին Թուրքիոյ հայ բնակչութեան օրէ օր պակսող թիւին մասին որ յօդուածագրին կարծիքով՝ անհրաժեշտ ուշադրութեան արժանի երեւոյթ է: Ան կը թելադրէ որ գլխաւորաբար դպրոցներու եւ հայկական բոլոր հաստատութիւններուն հետանկարները նկատի ունենան այդ երեւոյթը: Կ'առաջարկէ դպրոցներու թիւը որակով փոխարինել ու անհատին ուղղուած ուշադրութիւնը աւելցնել:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

Հիւանդ աղջիկը տխուր կը ժպտէր, առանց տակաւին որոշապէս հասկնալու, թէ ինչ էր պատահած:

– Տղա՛ս, հանդարտէ, – խորհուրդ տըւաւ հիւանդապահուհին, – կը տեսնես, որ փոքրիկը տկար է, եւ որեւէ յուզում կրնայ վնասակար ըլլալ իրեն:

– Կը ներէք, տիկի՛ն, – ըսաւ, – բայց երբ մէկէն ի մէկ քոյրս ճանչցայ, չկրցայ ինքզինքս զսպել... տարիներէ ի վեր կը փնտռեմ զինքը:

– Վստա՞հ ես, որ քոյրդ է, – հարցուց Մելքոն աղա:

– Տարակոյս չկայ, տեսէք ճակտին նըշանը...

Յետոյ, ծռելով աղջկան վրայ՝ մեղմ ու գորովոտ ձայնով մը հարցուց.

– Քոյրս ես, անանկ չէ՞... Արշալոյսը:

– Այո, անունս Արշալոյս է, – մրմնջեց հիւանդը:

– Ռաքքայէ՞ն քեզ բերին:

– Այո՛...

– Արաբ ընտանիքի մը քով էի՞ր այնտեղ:

– Այո՛:

– Տեսա՞ք որ իմ քոյրս է, – գոչեց Գարեգին, – արդէն ճակտին նշանը բաւ էր, որ զինքը ճանչնայի:

– Այո, այո, կասկած չկայ, քոյրդ է այս աղջիկը, – ըսաւ Մելքոն աղա, – բարեբախտ ես եղեր, որ շուտով գտար զինքը:

– Արդէն վստահ էի, որ Արշալոյսը Սուրիոյ մէջ պիտի գտնեմ:

Բոլոր այս խօսքերը լսելով՝ հիւանդ աղջիկը կ'ոգեւորուէր ու պիշ–պիշ կը նայէր Գարեգինին խանդաղատանքով լեցուն նայուածքով մը:

Հիւանդապահ կինը դիտել տուաւ, թէ պէտք չէր աւելի գրգռեցնել հիւանդը, որ տակաւին շատ տկար էր, թէեւ ապաքինութեան ճամբուն մէջ մտած:

– Խեղճ աղջիկը արդէն բաւական յուզուեցաւ, զինքը հանգիստ թողունք, – ըսաւ:

Եւ հիւրերը առաջնորդեց իր սենեակը:

– Հիմա որ քոյրդ գտար, ի՞նչ պիտի ընես, – հարցուց Մելքոն աղա պատանիին:

– Քովս պիտի առնեմ ու զինքը խնամեմ, – պատասխանեց Գարեգին:

– Անմիջապէս կ'ուզես առնել տանի՞լ զինքը:

– Անշուշտ, այսօր իսկ...

– Այդ անկարելի է, – ըսաւ հիւանդապահը:

– Ինչո՞ւ համար:

– Նախ այս վիճակին մէջ հիւանդը կարելի չէ ուրիշ տեղ փոխադրել, յետոյ առանց հրամանի չենք կրնար որբուհի մը դուրս հանել ասկէ: Ատոր համար ձեւակերպութիւններ կան կատարուելիք:

– Տիկինը իրաւունք ունի, – հաստատեց Մելքոն աղա, – աղջիկը տակաւին շատ տկար է, պէտք է թողունք, որ բոլորովին առողջութիւնը գտնէ:

– Ե՞րբ կը կարծէք, որ Արշալոյսը պիտի կրնայ ոտքի ելլել, – հարցուց Գարեգին:

– Գոնէ երկու շաբաթ պէտք է, մինչեւ որ երէկ զինքը քննեց, այնպէս ըսաւ, – պատասխանեց տիկինը:

– Բայց ես, որ քոյրս գտայ, չեմ ուզեր այլեւս իրմէ բաժնուիլ, ես կ'ուզեմ իմ ձեռքովս խնամել զինքը:

– Մենք քենէ լաւ կը խնամենք, անհոգ եղիր, – ըսաւ հիւանդապահուհին:

– Գոնէ կ'ուզեմ իր քովը գտնուիլ:

– Գիտե՞ս որ մալարիան տարափոխիկ հիւանդութիւն է:

– Ես պէտք եղած զգուշութիւնները կ'ընեմ չվարակուելու համար:

–Տղա՛ս, անկարելի բաներ կ'ըսես կոր, – դիտել տուաւ Մելքոն աղա, – պէտք է համակերպիս եւ թողուս, որ քոյրդ այստեղ դարմանուի պէտք եղածին պէս:

Գարեգին ժխտական ձեւով գլուխը շարժեց ու պատասխանեց.

– Ալ չեմ ուզեր Արշալոյսին քովէն հեռանալ, գոնէ մինչեւ առողջանալը ամէն օր պէտք է տեսնեմ զինքը:

– Այն ատեն ճէպէլ մնացէք, – ըսաւ ուսուցիչը:

– Ճիշդ այդ է նպատակս:

– Տնօրէնին կը խօսինք ու քեզի այստեղ սենեակ մը կը տրամադրենք:

– Շատ շնորհակալ կ'ըլլամ:

Արդարեւ Գարեգին մինչեւ իր քրոջ ապաքինումը մնաց ճէպէլի որբանոցը, մտերմանալով իրեն տարեկից տղոց հետ ու ապագայի ծրագիրներ մշակելով անոնց հետ:

Ըստ նախապէս եղած կարգադրութեան, Արշալոյս հիւանդանոցէն ելլալէն ետքը, եկաւ առժամապէս բնակելու ճիւնիէ, Մելքոն աղայի բնակարանը:

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

Թողունք որ Գարեգին ու Արշալոյս, տարիներէ ի վեր բաժնուած հիմակ զիրար անյուսալի կերպով գտած ըլլալու ուրախութիւնը վայելեն, ու մենք դառնանք անգամ մըն ալ Պուքրէշ, ուր թողուցինք մեր վէպի հերոսներէն մէկ քանին:

Ինչպէս անշուշտ կը յիշեն ընթերցողները, Սամի Մօլլայի ու Թաթուլին վերջին տեսակցութիւնը բաւական յուզումնալից եղած էր: Մօլլան հայ իր բարեկամին պաշտօն յանձնած էր կեղծ պուլկար հրոսապետը ճամբու դնել, նիւթական զոհողութեան մը փոխարէն:

Թաթուլ հետեւեալ օրն իսկ պիտի գար իր կատարելիք երեւակայական բանակցութիւններուն մասին տեղեկութիւն հաղորդելու:

Մօլլան մինչեւ իրիկուն սպասեց բայց Թաթուլ երեւան չելաւ: Գիշերը բաւական յառաջացած էր, երբ վերջապէս մէջտեղ ելաւ, յուզուած, շփոթած կերպարանքով մը:

– Զիս մինչեւ իրիկուն սպասցուցիր, – գոչեց Մօլլան, – ինչո՞ւ չերեւցար, ո՞ւր էիր:

– Չեմ գիտեր, թէ ուր էի, չեմ գիտեր, թէ ինչ ըրի, չեմ գիտեր, թէ ինչ պիտի ընեմ, – պատասխանեց Թաթուլ անսովոր տագնապներու մատնուած մէկու մը այլայլութեամբ:

– Շատ յուզուած կը տեսնեմ կոր քեզի:

(Շար. 144)

(Շար. Ա. էջէն)

նենայ Դեկտեմբերի ընթացքին, վերական պատասխան կը ստանայ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԷՐԻ կեդրոնը, իր տասմնարոյժին տպատման սրահին մէջ, Նոյեմբեր 22-ին սպաննուած է Իսլամական Փրկութեան ճակատի (ՖԻՍ) գլխաւոր պարագլուխներէն՝ Աբտէլքատէր Հաշանի: Այս ոճիրը ծանր հարուած մըն է նախագահ Պութեֆլիքայի հաշտութեան քաղաքականութեան, քանի Հաշանի չափաւոր դէմք մըն էր, որ կը ջանար բանակցութիւններ վարելով իշխանութեան հետ համերաշխութիւն հաստատել երկրին մէջ: 40 տարեկան, Հաշանի դէպի յաղթանակ տարած էր իսլամական ճակատը 1991-ի երեսփոխանական ընտրութիւններուն, որոնք, ի դէպ, ջնջուեցան այդ իսկ պատճառով: Ինք ալ ձերբակալուած է 1992-ին, այն ամբաստանութեամբ թէ հաղորդագրութիւն մը ստորագրած է որ «դասալքութեան կոչ» նկատուած է: 1997-ին ազատ արձակուած է եւ անկէ ի վեր միշտ կը պահանջէր քաղաքական լուծում մը երկիրը կործանող տագնապին: Ոչ ոք տէր եղաւ սպանութեան եւ բոլոր վարկածները ի զօրու են:

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ ապահովութեան համար տարուած քաղաքականութիւններու մասին Ազգային Ժողովի (ձախ) եւ Ծերակոյտի (աջ) յանձնախումբերու տեղեկագրերը աւելի սուր կերպով կ'արծարծեն բանավէճը: Դատական Ոստիկանութեան (Փէ - Ժի) թիւ 2-ը՝ Ռոժէ Մարիոն, յաջորդաբար տեղեկութիւններ կուտայ, ապա կը հերքէ, յետոյ կրկին կը պնդէ: Ան կ'ըսէ թէ նահանգապետ Էրինեաքի կարծեցեալ մարդասպանին՝ Իվան Գոլոնայի փախուստը իր գործը չէր այլ՝ Ընդհանուր Տեղեկութեանց (Էռ - Ժէ): Ըստ իրեն Գորսիքայի Դատական Ոստիկանութեան նախկին տնօրէնն է Տրակաչի, որ լուր տուած է Իվան Գոլոնայի հօր որ տղան հսկողութեան տակ էր: Ազգային Ժողովի տեղեկագրին մէջ անունն ալ կը տրուի նախկին նահանգապետ՝ Պոնէի տեղեկատուին, որու կեանքը, այս ձեւով վտանգուած է, եթէ նոյնիսկ Պոնէ կը յայտարարէ որ իր տեղեկատուն Գորթէն չէր: Ցարդ գաղտնի կը պահուէր անունը անոր որու շնորհիւ կարելի եղած էր գըլխատել Էրինեաքի մարդասպաններու գոմանտօն: Եւ ենթական յոյս ունէր որ լըռութեան գորսիքական սկզբունքը (օմերթա) կը գործադրուի իրեն նկատմամբ ալ: Ամէն պարագայի մէջ, Ներքին նախարարը՝ Ժ. Փ. Շըվէնըման, որու հրաժարումն ալ պահանջուեցաւ, բնաւ իրար չէ անցած եւ «յաջողութիւն» կ'որակէ պետութեան գործելակերպը Գորսիքայի մէջ: Այս հարցին առընչութեամբ, Փաթրիք Տէվէճեանն ալ («Ֆիկառօ», Նոյեմբեր 23) «դայթակղեցուցիչ եւ անպատասխանատու» կը գտնէ տեղեկատուի մը անունին յայտնաբերումը խորհրդարանական տեղեկագրի մը մէջ:

ԻՐԱՔ այլեւս դադրեցուց քարիւղի իր արտածումները Թրքական Ճէյհան նաւահանգիստէն, քանի որ որեւէ մեղմացում չկատարուեցաւ երկրին դէմ եղած անպարկոյին: Պաղտատի հակադրեցութիւնն է ՄԱԿ-ի որոշումին որ կ'երկարաձգէ «քարիւղ սնունդի դէմ» ծրագիրը Ուաշինկթընի առաջարկին վրայ:

ՄԻՇԷԼ ԱԼԻՕ - ՄԱՐԻԻ գիրքը բաւական նպաստաւոր է Էռ - Փէ - Էռ-ի նախագահական աթոռին տիրանալու համար Դեկտեմբեր 4-ին: Մինչ այդ ինք եւ Էլիզէի պաշտպանեալ թեկնածուն՝ Տըլավուա կը ջանան սիրաշահիլ ձախողած երկու թեկնածուները՝ Ֆիլոն եւ Տէվէճեան, որպէսզի անոնց ստացած ձայները իրենց տըրւին:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ կ'արդարացնէ Չէչէնիոյ դէմ մղուած պատերազմը, չեշտելով թէ Ռուսաստանի ապահովութիւնը կը պարտադրէ որ գործողութիւնը յաջողութեամբ պսակուի: «Ցարձակողները չենք, կ'ըսէ գրագէտը, մեր վրայ յարձակեցան, խաղաղ լուծում մը գտնելու անհրաժեշտութիւնը չի նշանակեր որ Թողունք սարսափին շարունակուիլը»:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ, առաջին ընթերցումով մը Նոյեմբեր 22-ին, քուէարկեց օրինագիծ մը 2000-ի համար, որ վերջ կուտայ գաղտնապահութեան ազատ ասպարէզի արհեստներուն համար տուրքերու քըննութեան պարագային: Այս որոշումը մեծ խռովութիւն ստեղծած է չահագրգռուողներուն մօտ եւ նաեւ ուրիշներու, քանի թոյլ կուտայ որ Ֆիսքի պաշտօնեայ մը բժիշկէ մը իր հիւանդին անունն առնէ, այցելութիւններու քանակը եւ այլն, եւայլն:

UGAB — MARSEILLE

Conférence - Débat

Vendredi 26 Novembre
à 20 heures 30

autour du thème :

UNE NOUVELLE PERSPECTIVE DE COOPERATION EN ARMENIE ET AU KARABAGH : COMMENT ASSOCIER L'AIDE HUMANITAIRE A UN PROJET ECONOMIQUE.

Avec la participation
de LEON KEBABDJIAN,
directeur de la publication
de **La Lettre de l'UGAB**,
membre du conseil central de l'UGAB

et

NADYA KEBABDJIAN
qui présentera l'opération
FEMME COURAGE D'ARMENIE
programme d'aide économique
en faveur des familles
victimes de la guerre du Karabagh

— Entrée libre —

327, boulevard Michelet -
13009 MARSEILLE
Tél & Fax : **04 91 22 10 45**

U G A B

Conférence - Débat

Mardi 30 Novembre à 20 heures 30

à l'Hôtel SPLENDIDE — 50, Bd Victor-Hugo
06000 NICE

autour du thème :

Une nouvelle perspective de coopération en Arménie et au Karabagh : comment associer l'aide humanitaire à un projet économique.

avec la participation
de *LEON KEBABDJIAN*,
directeur de publication
de La Lettre de l'UGAB,
membre du conseil central de l'UGAB

et

NADYA KEBABDJIAN
qui présentera l'opération
FEMMES COURAGE D'ARMENIE
programme d'aide économique
en faveur des familles victimes
de la guerre du Karabagh

—— *Entrée libre* ——

FONDS ARMENIEN DE FRANCE — ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

R E G I O N S U D

Lancement de l'opération ROUTE DORSALE DU KARABAGH

VENDREDI 26 NOVEMBRE à 20h30

au Conseil Général des Bouches - du - Rhône
Salle des Séances Plénières

en présence de :
JEAN-NOEL GUERINI
Sénateur, Président du Conseil Général des Bouches - du - Rhône

avec la participation de :
ARTAK HAROUTYUNIAN
Représentant de la République du Haut Karabagh en France

BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

GARO HOVSEPIAN
Vice-Président du Fonds Arménien de France pour la Région Sud

Projection d'un film documentaire sur le KARABAGH

L'ECOLE «*Khatchadour ABOVIAN*»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

Super Loto

Dimanche 28 Novembre à 15 heures

au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

L E G R O S L O T
Un billet d'avion Aller-Retour
MARSEILLE — EREVAN
offert par
«LITOUR» -Marseille

et de nombreux lots de valeur

V e n e z n o m b r e u x !
Encouragez le développement culturel
de nos élèves

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ - LOTO

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լօթօ) Մշակոյթի Տան մէջ

12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

Կիրակի, Նոյեմբեր 28, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին վիճակահանութեան բազմազան գեղեցիկ տարկաներով:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մարի - Անժէլ Կօթիէի, Տիկին Ժիւլիա Կօթիէի, Օր. Մարժօրի Կօթիէի, Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոնոյեանի, Տէր եւ Տիկին Ցաւակ Տէրտէրեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Ժորժէթ Մարիտէի եւ զաւակներուն իրենց շատ սիրելի զաւակին՝ Սեպասթիէնի մահուան առթիւ:

KERMESSE

organisée
par le *COMITE DES DAMES*
DE LA CATHEDRALE
SAINT JEAN-BAPTISTE

Dimanche 28 Novembre
de 12h à 17h

Salle «*Nourhan Fringhian*»
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

L i v r e s ,
D i v e r s o b j e t s S o u v e n i r s ,
P r o d u i t s a l i m e n t a i r e s
à votre disposition
B u f f e t
D é g u s t a t i o n p o s s i b l e
s u r p l a c e

Il est fait appel à tous
pour venir à cette Kermesse
et encourager cette manifestation

— *Entrée libre* —

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը առ ի յիշատակ եւ երախտագիտութիւն մեզմէ յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ Հայրերու, Եկեղեցւոյ հիմնադիրներուն, ծառայող բոլոր թաղական անդամներուն, բարերարներուն եւ համայն ծուխի ննջեցեալներուն կը կատարէ հոգեհանգստեան պաշտօն կիրակի, Նոյեմբեր 28-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ծուխի բոլոր անդամները յարգելու համար յիշատակը իրենց ննջեցեալ հարազատներուն:

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème
Métro: Cardinal Lemoine / Monge

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne
présente
LES ACTES DU COLLOQUE
qui s'est tenu à Paris
les 16-17-18 Avril 1998,
à la Sorbonne, sous le titre
ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS
Présentation du livre et conférence de
ARA KRIKORIAN,
Président du C.D.C.A.
En présence d'YVES TERNON,
Historien, spécialiste des Génocides
et de HRAIR AYVAZIAN,
Représentant du C.D.C.A.
Le Jeudi 25 Novembre à 20 h 45
au Centre Culturel St-Mesrob,
Vente du livre — Dédicace —
Débat — Cocktail.
— Entrée libre —

•

Le Centre Culturel St-Mesrob
accueille
l'équipe des jeunes de l'Association DA-Connexion
pour la présentaion
de leur Association,
La **DIASPORA ARMENIE CONNEXION et leur activité durant l'été 1999**
Le Vendredi 26 Novembre à 20 h 45
au Centre Culturel St-Mesrob
Séance de vidéo —
Projection de diapositives —
Commentaires — Cocktail.
— Entrée libre —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE avec DEDICACES
Reine CIOULACHTJIAN
viendra tout spécialement
de Marseille
présenter le tome II de :
«ET LES MOTS POUR HERITAGE...»
paru sous le titre
«LEGENDES ET FORMULES RITUELLES D'ARMENIE»
Vendredi 26 Novembre à 20 h 45
Traduction et mise en forme
par l'auteur
Illustrations de **Armen KURKTCHIAN**
Maître-enlumineur d'Erevan
Des dizaines de contes inédits...
Plus de trois cents formules rituelles sacrées...
Un dictionnaire de formules populaires...

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25
JEUDI
25 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.780 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.780

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆԱԶԱՐԷԹԻ ՄԶԿԻԹԻՆ ՀԱՐՑԸ

ՎԱՏԻԿԱՆ - ԻՍՐԱՅԵԼ ՍՈՒՐ ՏԱԳՆԱՊ

Նազարէթի մզկիթին կառուցումը, Ս. Աւետման Տաճարէն 50 մեթր անդին, ճիշդ դիմացը, օրէ օր աւելի սուր բնոյթ կ'առնէ եւ Վատիկանի ու Իսրայէլի միջեւ լուրջ տագնապ մը ծնունդ առած է :

Հռոմ կը մեղադրէ իսրայէլեան կառավարութիւնը որ իր տուած արտօնութեամբ երկպառակութիւն կ'ուզէ ստեղծել քրիստոնեաներուն եւ մահմետականներուն միջեւ, փոխանակ նպաստելու միասնականութեան :

Իսրայէլ կը մերժէ նման մեղադրանքներ եւ Արտաքին նախարարութիւնը կ'ըսէ թէ առիկա կը յիշեցնէ հին վարուելակերպեր, որոնք կը կայանան ամբաստանող մատը սխալ կողմ ուղղելու մէջ :

Հետաքրքրական է նաեւ նկատել որ առաջ դեկավարները քրիստոնեաներու կողմն են : Արաֆաթի ճնշումին տակ, Երուսաղէմի մուֆթին կոչ ըրած էր Նազարէթի մահմետականներուն որ յետաձգեն Նոյեմբեր 23-ի հիմնարկէքի արարողութիւնը : Աւելին, Իսլամական գերագոյն խորհուրդը հաղորդագրութեամբ մը (Նոյեմբեր 21) դէմ արտայայտուած էր մզկիթին կառուցման այդտեղ :

Երուսաղէմի լատին պատրիարքը՝ գերպ. Միշէլ Սապպահ իտալական կաթողիկէ օրաթերթ «Ավէնիրէ»ի տուած հարցազրոյցի մը մէջ չի ծածկեր իր մտահոգութիւնները այս տարակարծութիւններուն հետեւանքներուն համար, Պապին այցելութեան առընչութեամբ : Կ'առաջարկէ որ երկպառակութեան այդ դաշտին վրայ շինուի երկխօսութեան եւ փոխադարձ հասկացողութեան կեդրոն մը քրիստոնեաներու եւ մահմետականներու միջեւ :

Ամէն պարագայի մէջ եւ հակառակ Երուսաղէմի մուֆթիի դիմումին, Նոյեմբեր 23-ին, տեղի ունեցած է Նազարէթի մզկիթին հիմնարկէքի «պատմական արարողութիւնը» : Այս առաջին քարին զետեղումը «յաղթանակ» մը կը նկատուի տեղւոյն իսլամական շարժումին պետին՝ Ապու Աճմատի համար : Ինք է որ, երկու տարի առաջ, նախաձեռնարկ եղած էր այս ծրագրին : Սկզբունքով թէեւ, եւ կնքուած համաձայնութեամբ մը, բուն շինութիւնը պէտք է սկսի միայն 2001-ին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԱԺԱՐԵԱԼ ԵԼՄՏԱԿԱՆ Նախարար՝ Սթրօս – Քահնի անունը կրկին հրապարակի վրայ է, այս անգամ իր անձնական քարտուղարուհիին պատճառաւ : ՄՆԷՖ-էն (Ֆրանսայի Ուսանողական Միութիւն) ետք, կը պարզուի որ ԷԼՖ-ի հետ ալ կապեր կան : Էվըլին Տիւվալ, քարտուղարուհին 192 հազար Ֆրանք գանձեր է ԷԼՖ-ի գուիցերական մէկ ճիւղէն, անգոյ աշխատանքի մը համար, 1993-ին : Նոյն հարցերու պատճառաւ, բայց կրկին ՄՆԷՖ-ին կապակցութեամբ, ընկերվարական կուսակցութեան Փարիզի դաշնակցութեան Ա. քարտուղարի իր պաշտօնէն հրաժարեցաւ Ժան – Մարի Լը Կէն : Ան բժշկական տնօրէն եղած է ՄՆԷՖ-ի եւ իր հրաժարականը կը բացատրէ ըսելով թէ կ'ուզէ, այս ձեւով, վերջ տալ «զրպարտութիւններու եւ շշուկներու արշաւի մը» :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան լաւ ճամբու վրայ է եւ Ֆինլանտիոյ վարչապետն ալ – որ հերթական նախագահութիւնը կը վարէ այս միջոցին – յայտարարած է որ լաւատես է համաձայնութեան մը կարելիութեան նկատմամբ Հելսինքի : Ֆրանսա ալ դիրքը փոխեց եւ այլեւս նախապայման չի դներ կիպրական հարցի կարգադրութիւնը : Աթէնք ալ այլեւս արգելքը վերցուցած է :

ԺՈՍՓԷՆ ուղղակի տուրքերու նուազում մը կը խոստանայ 2001 թուականին համար (ընտրութիւններ կան 2002-ին) : Այդ նուազումը պիտի վերաբերի եկամուտի եւ բնակութեան տուրքերուն :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ իսլամական չափաւոր ղեկավար Հաշանիի յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Նոյեմբեր 23-ին, 2-էն 3 հազար հոգիի մասնակցութեամբ : Այս սպանութիւնը վախի նոր մթնոլորտ մը ստեղծած է երկրին մէջ, մասնաւորաբար փախուստի ճամբան կ'ուզեն բռնել այն իսլամապաշտները որոնք պատասխանելով Պութէֆլիքայի կոչին, փղձում յայտնեցին : Ընդհ. կարծիքն այն է որ Հաշանիի մարդասպանները ԺԷ-Ի-Ա-ի (իսլամական զինեալ խումբ) տարրեր են :

ԳԼԻՆԹԸՆ Քոսովօ այցելած է Նոյեմբեր 23-ին եւ կոչ ըրած Ալպանացիներուն որ ներեն Սերպերուն եւ վերջ տան ցեղային ատելութեան :

ՍԻՏԱՅԷՆ մեռեալներու թիւը բոլոր մրցանիշները կոտրած է 1999-ին հասնելով 2 միլիոն 600 հազարի :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԱՐԱՏԸ ԾԱԽՈՒ Է...

Աւէք Զօֆտիս անուն ճախկին հովիւ մը որ ներկայիս ներածումով կը զբաղի, կը ներկայանայ որպէս Արարատ լերան տէրը, քանի որ իրեն կը պատկանի արաբատեան շուրջ 50 արտավար հող : Ան յայտարարած է որ 50 միլիոն տոլարի ծախու հանած է լեռը : Կը հաւատայ որ զբօսաշրջութիւնը զարգանալու պարագային մեծ եկամուտ կ'ապահովուի հոնկէ : Ինք ծնած է լերան ստորոտը : 1983-ին աստղանաւորդ Ճ. Իրուինի հետ փնտռած է Նոյեան տապանին հետքերը : Կ'ըսէ թէ 1980-ական թուականներուն «օտարականներ» հարիւր միլիոն տոլար առաջարկած են իրեն, բայց չէ ծախած լեռը : Պատճառը այն է որ «Արարատը (իմա՛. «Աղրըն»ի) Թուրքիոյ խորհրդանիշն է» : Կ'ուզէ եկամուտի աղբիւրի վերածել զայն. եթէ չյաջողի զայն ծախել, գարնան գործի պիտի ձեռնարկէ հոն իջեւանատուներ շինելու համար որպէսզի օտար զբօսաշրջիկներ այցելեն : Վստահ է որ Արարատէն ապահովուելիք շահը բոլորին կը բաւէ :

Ա. Զօֆտին յայտնապէս ամէն բան մըտածած է Արարատը շահու աղբիւրի վերածելու համար : Ոչ ոք կրնայ ըսելիք ունենալ անշուշտ, քանի որ կալուածատիրոջ սեփականաթուղթերը իր անունը կը կրեն ու ինք է օրէնքը դնողը : Միայն կարեւոր պակաս մը կայ «Հիւրրիյէթ»ի (Նոյեմբեր 22) տեղեկատուութեան մէջ : Հոն չէ ըսուած որ այդ պարոնը երբ որոշած է շուկայի ապրանքի վերածել մեր նկարչութեան ու բանաստեղծութեան վեհաշունչ ու վեհափառ, աստուածօրէն մեծաբառ դրամագլուխը, մտածա՞ծ է իր ապարքին հետեւանքներուն մասին :

Եթէ ոչ ինք, ո՞վ պիտի մտածէ թէ իր որոշումով քանի՛ հայ «բանաստեղծ» ու «նկարիչ» անգործութեան պիտի մատնուին, օր մըն ալ լսելով որ անսպառ իրենց ներշնչարանը որ արդէն շատոնց հաւասարեր շուկայի մը չհինցող ապրանքն է նաեւ, վերածուած է զբօսաշրջական գօտիի մը, հազար ու մէկ մարդու ոտքի կոխան... :

Անդարմանելին պատահելէ առաջ, ամէն Հայու սրբազան պարտքն է գործի անցնիլ, կանխելու համար հայ արուեստի նամրոյն վրայ յայտնուած աննախադէպ ու կործանարար, լրջագոյն այս սպառնալիքը :

Թ. ԱՐՓԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 22 / 23)

ՀԱՅ ԵՒ ՌՈՒՍ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Նոյ. 22-ին պաշտօնական այցելութեամբ Մոսկուա գացած է Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար զօր. Վաղարշակ Յարութիւնեան : Ռուս իր պաշտօնակից Իգոր Սերգէեւի հետ հանդիպումին քննարկած են «ռուս-հայկական երկկողմ ռազմական եւ ռազմաթեքնիք համագործակցութեան յետագայ զարգացման» հարցեր : Վ. Յարութիւնեան այցելած է նաեւ Ռուսաստանի զինուած ուժերու ակադեմիան :

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԴԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Ինգուշիոյ քաղաքագօրքի աշխատակիցները առանց նախապայմանի եւ փրկագինի, Նոյեմբեր 22-ի գիշերը յաջողած են ազատ արձակումը ձեռք ձգել Երեւանի բնակիչ 63-ամեայ Գառնիկ Խաչատրեանի, որ պատանդ առնուած էր Չէչէններու կողմէ : Ան Մայիսին խաբէութեամբ տարուած էր Գրոզնի ուր որպէս պատանդ վար դրուած էր :

«ԿԱՅՈՒՆՈՒԹԻՒՆ» ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Ազգ. Ժողովի Նոյ. 22-ի նիստի ընթացքին փոխ-նախագահ Գագիկ Ասլանեան յայտարարած է որ «Կայունութիւն» երեսփոխանական խումբի նախագահ ընտրուած է Վարդան Այվազեան, որ եղած է նաեւ Զարենցաւանի քաղաքապետ : Յովհաննէս Յովհաննիսեանի Ազգ. Ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ ընտրուելէն ետք «Կայունութեան» նախագահի պաշտօնը թափուր մնացած էր : Խումբի քարտուղար ընտրուած է Կարէն Կարապետեան :

ԱՐԺՈՅԹԻ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 22-ին ընդունած է Արժոյթի Միջազգային Հիմնադրամի Հայաստանի առաքելութեան ղեկավար Թոմաս Վուլֆի գլխաւորած պատուիրակութիւնը : Այս այցելութեան գլխաւոր նպատակն էր երկրին տնտեսական զարգացման հոլովոյթին քննարկումը նախքան Դեկտեմբերին նախատեսուած վարկին առաջին մասին տրամադրումը : Հիւրերը նախագահին ներկայացուցած են իրենց չփումներուն արդիւնքը եւ գնահատականը. Ռ. Քոչարեան ալ բարձր գնահատած է կառավարութեան տնտեսական կազմին համագործակցութիւնը Հիմնադրամին Հայաստանի առաքելութեան պատասխանատուներուն հետ, աւելցնելով որ Հայաստան կը շարունակէ ժողովրդավարական եւ տնտեսական բարեփոխումներու ընթացքը, ինչ որ երկրին քաղաքական ուղեգիծին հիմքն է :

ՄԱՐԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ

Շահէն Խաչատրեանի ջանքերուն շնորհիւ, Մարի Յակոբեանի (նկարիչ Յակոբ Յակոբեանի կինը) գործերը ցուցադրուած են Գիւմրի : Ան կը բնորոշուի որպէս «նուրբ գիտողականութեան եւ բնածին տաղանդի տէր արուեստագէտ» : Նուրբ եւ քնքոյշ գիծերը, սեղմ գունաշարը նկարչուհիին կտաւները կ'օժտեն քնարականութեամբ :

ՌՈՒՍԵՒԱԶՐՊԷՃԱՆԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԸ ԿՐԿԻՆ ՓԱԿՈՒԱԾ

Ռուսաստանի սահմանապահները Նոյեմբեր 22-էն կրկին փակած են Ազրպէջանի հետ սահմանին Սամուրի անցքը, այն պատճառաբանութեամբ որ օդի պայմանները շատ խիստ են, առատ ձիւն տեղացած է ու կարելի չէ փոխադրամիջոցները պէտք եղած ձեւով ստուգել : Ազրպէջանցի բեռնատարները լուրջ վնասներ կրած են սահմանագլխուն վրայ երկար ատեն սպասելու հետեւանք, ինչ որ փճացուցած է իրենց փոխադրած պտուղն ու բանջարեղէնը : Ազրպէջանցի սահմանապահները նոր սահմանափակումները նկատած են սահմանային անցքերուն մասին Նոյեմբերի կէսերուն ստորագրուած երկկողմ արձանագրութեան ոտնակոխում :

ՎՐԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՐԺԷՔ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ Կ'ԱՌՆԷ

Վրաստանի զինեալ ուժերուն սպայակոյտի պետը որպէս պատասխան վրացական տարածքին վրայ ինկած ռումբերուն, յայտարարած է թէ համարժէք միջոցներ ձեռք կ'առնուին : Վրացական կողմը Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան փորձագէտներուն ցոյց տուած է ռումբերուն բեկորները, որպէս նիւթական ապացոյց : Ռուս զինուորական փորձագէտները ոչ մէկ փաստաթուղթ ստորագրած են, պատճառաբանելով որ Մոսկուա վերադարձին իրենք պէտք է պատահարին մասին ներքին քննութիւն կատարեն :

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԽԱԲԵԲԱՆԵՐ ՈՒ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ՄԻԱՄԻՏՆԵՐ

Սեպտեմբերի վերջին օրերուն Երեւանի մէջ բերնէ – բերան կը տարածայնուէր մարդկային չահարկումի դրուագ մը որուն «հերոս»ները Հայաստանցի 270 գործազուրկներ էին ու հայ նորօրեայ ագաներ. իսկ անցքին վայրը Արարատի քաղաքապետարանէն կ'երկարէր մինչեւ Նովոսիբիրսկ... Նուկոսլավիոյ սահմանները: Ըսուածը այն էր որ նոյն քաղաքապետարանին հովանիին տակ քիչ մը միամիտ մարդիկը չահագործելու նոր բեմագրութիւն մը պատրաստուած էր ու յաջողութեամբ ալ բեմադրուած: Շրջանէն 270 գործազուրկներ, 250 տոլարի փոխարէն, պիտի տարուէին Նուկոսլավիա, աշխատելու: Այդ երանելիները եթէ միամիտ չըլլային, կրնայի՞ն չմտածել խայծին պարունակած անհեթեթութեան մասին: Պատերազմական վիճակի մէջ երկիր մը ե՞րբ, ի՞նչպէս կրցած է այնքան չատ աշխատատեղի ունենալ որ կարօտի դուրսէն բանուոր ներածելու...: Հաւանօրէն, շրջանի միամտութեան կարողականութիւնը քաջ ծանօթ էր կազմակերպիչ ագային՝ ձեռնարկատէր Սահակ Սահակեանին որ ամրան ընթացքին Արարատի քաղաքապետարանին երրորդ յարկը նստած կը ցանկագրէ ու 250 տոլարները կը գանձէ նաեւ երկրին այլ շրջաններէն գործազուրկներէ: Բոլորն ալ իւղի պէս կուլ կուտան տրուած հաւաստիքը թէ գործը կը կազմակերպուի պետական աջակցութեամբ ու մեկնողները բարձր աշխատավարձք պիտի ստանան:

Այս անմարդկային ոսին զոհերէն մէկն է Վիկտոր Ազգարեան որ Հոկտեմբեր 14–ի «Ազգ»ին մէջ յստակօրէն պատմած է չարաթներ տեւած իրենց ոդիսականը:

270 հայ պանդուխտներուն հանրակառքերը Սեպտեմբեր 2–ին կը մեկնին Արարատէն: Դժուարութեամբ կը հասնին Հունգարիոյ սահմանը ուր Ս. Սահակեան իր գործընկերոջ հետ անոնց ձեռքի վերջին կոպէկներն ալ կը քամէ, ըսելով որ վճարողները միայն սահմանէն կրնան անցնիլ, միւսները ո՛ւր որ կ'ուզեն կ'երթան: Առաջին այս վրդովումէն ետք խըմբապետին դիմակը ամբողջովին կ'իյնայ երբ ան ամէն 40 հոգիի 30–ական տոլար տալով 200 պանդուխտները կը ճամբէ հունգարական զանազան շրջաններ, որպէսզի գործ գտնեն ու իրենց հացը ճարեն: Հանրաշարժները կը դիմեն դէպի Նուկոսլավիոյ սահմանը. իսկ անոնց ճամբորդները յոյս ունին տակաւին որ իրենց ղեկավարը 5 – 6 օր ետք կը գտնէ զիրենք:

Սահմանամերձ գօտին մէջ բոլոր Հունգարացիները որոնց կը հանդիպին, կը զարմանան Հայերու խումբերուն: Մանաւանդ անոնց հոն գտնուելու պատճառաբանութեան. երթալ Նուկոսլավիա աշխատելո՞ւ, դրամ չահելո՞ւ, երբ այդ երկիրը պատերազմական վիճակի մէջ է ու ոչ մէկ օտարականի կ'արտօնուի սահմանը անցնիլ...:

Գրութեան մնացեալ մասին մէջ Վ. Ազգարեան կը խօսի այն ազնիւ Հունգարացիին մասին որ կիսատ – պռատ ռուսերէնով մը կը հաղորդակցի հայ պանդուխտներու 40 հոգինոց խումբին հետ ու զանոնք կը պատսպարէ իրեն պատկանող տարածքի մը մէջ: Ոստիկաններն ալ հետու կը պահէ այդ դժբախտներէն, ըսելով որ Հայեր են, քրիստոնեայ, պէտք է օգնել, եւ այլն: Ամէն օր ալ ուտելիք ու ջուր կը բերէ իր պատսպարեալներուն, հեռաձայնի կապ կը տրամադրէ:

Բարեսիրտ այդ Հունգարացին կը կոչուի Եանոշ. տեղի պաշտօնէութեան կը դիմէ որպէսզի աշխատանքի տեղաւորէ անտէր Հայերը: Կը դիմէ նաեւ Կարմիր Խաչի օժանդակութեան: Բայց նոր պատուար մը կը ցցուի բոլորին դէմ երբ ոստիկանապետը կը յայտնէ թէ 40 Հայերը զրօսաշրջիկներ են, ուստի աշխատելու իրաւունք չունին. այդ պահուն միայն ենթակաները կը տեղեկանան թէ իրենց ճամբորդական թուղթերը որպէս այդ ձեւակերպուած են խաբեբայութեան հեղինակին կողմէ: Ցետոյ, երբ այդ վերջինը խոստացած օրը չի յայտնուիր 40 մոլորեալին, Եանոշ մամուլի թղթակիցներ կը կանչէ, անոնց ուշադրութեան յանձնելով կատարուածը: Բայց տակաւին մեծ արդիւնք չի տար, քանի որ Ս. Սահակեան իր մարդոց հետ «Մերսէտէս» հանրակառքով մը ելած է Հունգարիոյ սահմանէն:

Նոյն Եանոշին ջանքերով է որ ոչ միայն իրեն պատսպարած 40 հոգին, այլեւ միւս 160 խաբուածներն ալ կը վերադառնան Հայաստան: «Ազգ»ի մէջ լոյս տեսած Վ. Ազգարեանի էջը իր ու իրեն նմաններուն ոդիսականին հետ երախտագիտական ըղձացումներ կ'արտայայտէ բարի Հունգարացիին:

Նոյն օրուան «Երկիր»ն ալ անդրադարձած է պատահարին, «Խաբուած գործազուրկները» խորագիրով: Արեւիկ Յարութիւնեանի էջին մէջ կատարուածին պատասխանատուութիւնը վերագրուած է Ս. Սահակեանի հետ Արարատի քաղաքապետարանին: Այդ թերթին ալ դիմած է վերադարձած առաջին հանրակառքին վարորդը Հ. Դաւթեան, տրամադրելով այդ արկածախնդրութեան առնչուած բոլոր փաստաթուղթերը: Անոնցմէ երկու կտոր տեղ գտած է յօդուածին սիւնակներուն մէջ. առաջինը հունգարական մամուլի էջ մըն է ուր լուսանկարներով տեղեկացուած է Հայերուն հասած փորձանքը: Երկրորդն ալ անուններու ցանկի մը տակ զետեղուած քաղաքապետ Գ. Գասպարեանի ստորագրութեան մասն է. հոն որպէս «Ջոկատի ղեկավար» նշուած է Ս. Սահակեանի անունը որուն դէմ ինք ստորագրած է:

Այս հիմնական տեղեկատուութեան հետ պէտք է անդրադառնալ երկրորդ մակարդակի մը որ սեպտեմբերեան շշուկներէն ետք մամուլի հրապարակումներով ալ կատարուածը կ'աղերսէ Հայաստանի նախորդ վարչապետ՝ Վ. Սարգսեանի եղբօր Արմէն Սարգսեանին:

«Երկիր»ը Հոկտեմբեր 20 եւ 21–ի թիւերով բաւական տեղ տուած է նիւթին, գրելով այս անգամ, նախ Ս. Սահակեանի ըսածները: Ան տուժածներուն կ'ըսէ թէ իր ձեռքը կոպէկ մը չէ մնացած, քանի որ հաւաքած մօտ 70 հազար տոլարէն 30 հազարը տուած է Արմէն Սարգսեանին, 10 հազարը Արարատի քաղաքապետին, «մի կլորիկ գումար էլ» Ազգային ապահովութեան Արարատի քաղաքային բաժնի պետին: Ա. Յարութիւնեան իրաւամբ կը մատնանշէ կաշառակերութեան դէմ պայքարի ձեռնարկած վարչապետին ու անոր ընտանիքին առնչուած նման տեղեկատուութեան զուգադիպումը: Հրաւիրած են Ա. Սարգսեանը որ զիրենք լուսաբանէ:

Ան կտրականապէս կը մերժէ բարեկամական ու խնամիական ամէն կապ դրամաշորթ Ս. Սահակեանի հետ. կ'ըսէ թէ ան միայն մէկ – երկու տարի զաւըներ եղած է իր Արամ եղբօրը (ներկայի վարչապետը): Լրագրողուհին հարց կուտայ թէ ի՞նչպէս այդպիսի խաբեբայութիւն կատարուած է այդ շրջանին մէջ ուր կ'ըսուի թէ առանց իրենց «դոբրո»յի (հաւանութեան) «ծիտն անգամ այդ կողմերում ճախրել չի կարող»: Կը հարցնէ նաեւ քաղաքապետին դերին մասին, քանի որ տուժածները ըսած են թէ եթէ տեսած չըլլային անոր կնիքն ու ստորագրութիւնը, երբեք չէին հաւատար որեւէ՛ մէկուն. մինչդեռ, քաղաքապետին անունն ու կնիքը կերպով մը պետական երաշխիքի իմաստ ունեցած է իրենց համար: Ա. Սարգսեանի պատասխանները միշտ ժըխտողական են. ո՛չ մէկուն, ո՛չ ալ միւսին հետ կապ ունեցած է ինք: Կ'ըսէ միայն թէ քաղաքապետը տեղեակ եղած է, բայց չի գիտեր մասնակցութեան աստիճանը:

Քաղաքապետ Գ. Գասպարեանին մասին զարմանալի է կարդալ նոյն էջին մէջ որ հակառակ այս բոլորին, միակ թեկնածուն եղած է նոյն պաշտօնին: Այս մատնանշումը պատճառ կ'ըլլայ որ Արմէն Սարգսեան ըսէ թէ ինք ու եղբայրը Արամ ոչ մէկ կուսակցութեան պատկանած են, իրենց մեծ եղբօր «չխառնուիլ քաղաքականութեանը» յանձնարարութեամբ. միայն որպէս երկրապահ կռուած են տարբեր կուսակցութիւններու երիտասարդներուն հետ:

Արեւիկ Յարութիւնեան որ յայտնապէս բաւական նիւթ ունի նախկին ու նաեւ ներկայի վարչապետին ընտանեկան պարագաներուն մասին, առիթէն օգտուելով զրոյցը կը տանի այլ կողմեր ալ. կը հարցնէ թէ ճի՞շդ է, ինչպէս ըսած են Արարատի մէջ, որ Գոռաւանի անաւարտ կամուրջին կրազիւաէ սալերով Խոսրովի անտառին մէջ տուն կառուցած են: Պատասխանը 2 սրբագրութիւն կը բերէ. ամարանոցը տուֆէ չինուած է, իսկ խնդրոյ առարկայ սալերը Լաչինի կամուրջին կառուցման գործածուած են: Երկրորդ՝ ամարանոց կոչուածը «աւելի շուտ տնակ է, կառուցուած 10×12–ի վրայ»: Ցետոյ կը խօսի արդիւնաբերողի իր գործունէութեան մասին: Կ'ըսէ թէ ճիշդ չէն շրջող այն լուրերը որոնց համաձայն իրենց կը պատկանի Արարատի մարզին կէսը: Ինք 40 տոկոսով բաժնետէր է պահածոներու, 60 տոկոսով ալ գինիի գործատուներուն: Տէրն է նաեւ «Արարատ» ջուրի արտադրութեան, բայց ատկէ չահ չունի, քանի որ «Բջնի»ն ու «Ջերմուկ»ը հրապարակին վրայ ուրիշ ջուրի տեղ ձգած չեն: Ատկէ զատ, ինք տուն անգամ չունի. հիմերը դրած է, բայց եղբայրը՝ Վազգէնը արգելք եղած է, ըսելով՝ «ժողովուրդն էս ծեղ վիճակում, դու տո՞ւն ես կառուցում: էդ փողով ժողովրդին օգտակար եղիր»: Կ'աւելցնէ թէ իրենք խիստ հակակշռին տակ են իրենց եղբօրը ու առանց անոր արտօնութեան իրաւունք չունին պիզնէս սկսելու:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ Արմէն Սարգսեան կը խօսի որպէս գործի մարդ. ինք 23 միլիոն քկ. ապրանք մթերող մարդ է, ժողովուրդը հաւատք ունի իր խօսքին երբ նախանիւթը կը բերէ յանձնելու: Ուրիշին մասին չատ խստապահանջ է ու տոոր կը պարտի ստորագրած պայմանագիրները: Ամբողջ ունեցածը ատոր կը պարտի. կը ժխտէ արտօնեալ կարգավիճակով վարկ, պայմանագիր ըստանալու պնդումները: Ամբողջ արտայայտութիւնը կը կեդրոնանայ վարչապետ եղբօրը՝ Վ. Սարգսեանի դրած «շատ խիստ սահմաններ»էն դուրս չելլելու եւ եղբօր պատիւը ոսկիի, ազամանդի հետ չփոխելու սկզբունքին վրայ:

Ինչ կը վերաբերի 270 խաբուած գործազուրկներու հարցին, մանաւանդ այդ խաբեբայութեան պետական դէմքէ մը տրուած նեցուկին, վերջին շրջանի իրադարձութիւններուն մէջ կորսուած ըլլալ կը թուի այդ կարգի բաներու արթնցուցած հետաքրքրութիւնը: Հաւանօրէն պէտք է սպասել որ կեանքը վերադառնայ քիչ – չատ բնականոն հունի մը որպէսզի կարելի ըլլայ հետեւիլ յետագայ զարգացումներու, եթէ անշուշտ տեղի ունենան անոնք:

ԱՐՓԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՔՈՅՐ ԱԼՖՈՆՍԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Նոյեմբեր 14–ի վաղ առաւօտեան, Մոնթրէալի իր բնակարանին մէջ, իր մահկանացուն կնքեց նուիրեալ դաստիարակ, դպրոցաշինութեան եւ դպրոցավարութեան առաքեալ, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու միաբանութեան երախտաւոր անդամուհիներէն Առաքինազարդ քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Լոս – Անճըլըսի հայկական մամուլը եւ լրատուական այլ միջոցներ ժլատ տողերով անդրադարձան 20 տարեկան ծաղիկ հասակէն իր կեանքը հայ ազգի զաւակներու քրիստոնէական եւ տոհմիկ դաստիարակութեան սրբազան գործին նուիրած եւ այդ առաքելութեան ճամբուն վրայ կէս դարու վաստակ ունեցած բարեսիրտ կրօնաւորուհիի մը կորուստին:

Տխուր, սակայն հոգեկան անդորր պարգեւող խղճի պարտք մը կատարած ըլլալու համար պիտի փորձեմ համառօտ տողերով ուրուագծել քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեանի կեանքն ու գործը, հիմնուելով հոս ու հոն արձանագրուած սակաւաթիւ տեղեկութիւններու, ինչպէս նաեւ իր մահէն վեց չաբաթ առաջ իրեն հետ ունեցած հանդիպումիս ընթացքին իրմէ քաղած կարգ մը տուեալներու վրայ:

Քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան ծնած է 1919–ին Ատանա: Մեծ Եղեռնէն հրաշքով ազատած իր ծնողքը գինք կոչած են Ազատուհի: Տակաւին մանուկ, Ազատուհի իր ծնողքին հետ կը հետեւի բռնագաղթի կարաւաններուն, հասնելով Յունաստան, ուր գաղթակայանի ամերիկեան վարժարանին մէջ կը ստանայ իր նախակրթութիւնը, ապա՝ միջնակարգ եւ բարձրագոյն ուսումը կ'առնէ տեղւոյն Սէն Ժոզէֆ ֆրանսացի մայրապետներուն դպրոցին մէջ: Կրընոպլի (Ֆրանսա) համալսարանէն կը ստանայ գիտական բաժնի վկայականը:

1939–ին Պետրոսեան ընտանիքը կը փոխադրուի Լիբանան, ուր Ազատուհի, խորունկ հայրենասէր ու ազգասէր 20–ամեայ երիտասարդուհին, կ'որոշէ նուիրուիլ իր ազգին զաւակներուն կրթութեան եւ դաստիարակութեան գործին: Իր իտէալը իրագործելու իբրեւ լաւագոյն միջոց կ'ընտրէ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը, որուն կ'անդամակցի 1940–ին, մաս կազմելով Պէյրութի Հիփսիմեանց վարժարանի քոյրերու խումբին:

1943–ին կարդինալ Աղաճանեանի ձեռամբ եւ օրհնութեամբ կրօնաւորական սքեմը ստանալէ ետք Ազատուհի կը ղըրկուի Երուսաղէմ, ուր 3 տարի կը նուիրուի դաստիարակութեան գործին, Ծանապարհ Խաչի 4–րդ կայանի եկեղեցւոյ դըպրոցին մէջ:

1946–ին Ազատուհի կը կանչուի Հռոմ, ուր աստուածաբանական ուսումը ստանալէ ետք, 1947 Դեկտեմբեր 9–ին կը կատարէ կրօնաւորական ուխտերը եւ կը կոչուի քոյր Ալֆոնսա: Տարի մը ետք իր առջեւ կը բացուի մարդակերտումի եւ հայակերտումի լայնատարած աշխարհ մը: 1948–ին կը ղրկուի Պաղտատ, ուր տարի մը ծառայելէ ետք, 1949 Սեպտեմբեր 1–ին կ'անցնի Պարսկաստան, պաշտօնավարելու համար Թեհրանի «Մարիամ Հիմնարկ»ին մէջ:

Թեհրանի Հայ Քոյրերու «Մարիամ» կրթական հիմնարկը իրեն յատուկ տեղը ունէր պարսկահայ 40 վարժարաններու չաքին, իր ուսումնական մակարդակով, կրթա–դաստիարակչական ժամանակակից ծրագիրներով եւ իւրաքանչիւր աշակերտուհիի նկատմամբ ցուցաբերուած առանձնայատուկ հոգածութեամբ: Քոյր Ալֆոնսա 1949–ին կը միանար վարժարանի անձնակազմին իբրեւ թուաբանութեան եւ գիտութիւններու դասատու: Դպրոցը հետզհետէ կ'արձանագրէր զգալի յառաջդիմութիւն մը եւ ամէն տարի դասարանի մը յաւելումով «Մարիամ» դպրոցը կը դառնար լրիւ երկրորդական կրթական հաստատութիւն մը, օժտուած նաեւ գիշերօթիկ բաժինով: Քոյր Ալֆոնսա կը վարէր ապա տեսչուհիի պաշտօնը եւ կը դառնար Հայ քոյրերու մեծաւորուհին:

Շնորհիւ քոյր Ալֆոնսայի ճառագայթող անհատականութեան, իմաստուն դպրոցավարութեան եւ պարտադրող ներկայութեան, ո՛չ միայն Թեհրանի հայկական գաղութը, այլեւ պետական պատկան իշխանութիւնները խորունկ յարգանք կը տածէին Անարատ Յղութեան Հայ քոյրերու նուիրումին եւ անոնց կրթա – դաստիարակչական առաքելութեան նկատմամբ: Այս իրողութեան լաւագոյն վկայութիւնն է այն, որ Իրանի Թագաւորին եղբօր աղջիկը գիշերօթիկ յանձնուած էր Հայ քոյրերու վարժարանին: Ի դէպ, «Մարիամ» դպրոցը կը յաճախէին հայ եւ պարսիկ աշակերտուհիներ:

Քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան 1977–ին առաջին այցելութիւն մը կուտայ Միացեալ – Նահանգներ, Պոսթըն: Մեր վերջին հանդիպումին կ'ըսէր. «Երբ եկայ Պոսթըն, տեսայ որ մեծ թիւով Հայեր կան, եկեղեցի կայ, ակումբ կայ, հաւաքավայր կայ, սակայն զարմացայ որ այդ բոլորի կողքին կարեւորը չկայ, այսինքն՝ հայկական ամէնօրեայ դպրոց չկայ: Մտածեցի թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ այստեղի սերունդը, ի՞նչպէս պիտի պահեն իրենց ազգային դիմագիծը մեր ազգին զաւակները, այս ափերը ծնող ու հասնող սերունդները»:

Այս հոգերը չալկած քոյր Ալֆոնսա կը վերադառնայ Թեհրան, Պոսթընի շրջանը ապրող «մեր ազգին զաւակները» ձուլման վտանգէն փրկելու ծրագիրը իր սրտին մէջ: Տարի մը ետք, Պարսկաստանի մէջ կը սկսին յեղափոխական շարժումները, քաղաքական վերիվայրումները կը ծաւալին: Քոյր Ալֆոնսա Պոսթըն կը կանչուի փոփոխութեան համար: Այդ տարին Թեհրանի Հայ Քոյրերու «Մարիամ Հիմնարկ»ը ունէր շուրջ 2000 աշակերտուհիներ, որոնց 700–ը Հայ, իսկ մնացեալը Պարսիկ: Քոյր Ալֆոնսա Թեհրանէն մեկնելէ առաջ չքանշաններով կը պարգեւատրուի Յովհաննէս Պօղոս Բ. Պապին եւ Պարսից Թագաւորին կողմէ:

Այսպէս, 1978–ին քոյր Ալֆոնսա կուգայ

Պոսթըն եւ առաջին իսկ օրէն կը սկսի ուսումնասիրել հայկական ամէնօրեայ վարժարան մը բանալու կարելիութիւնները: Տարի մը ետք փոքր տուն մը կը գնէ եւ երեք – չորս աշակերտով կը սկսի դասաւանդութիւններ, օգնական ունենալով քոյր Մաքրուհին: 1979 – 1980 ուսումնական տարեշրջին քոյր Ալֆոնսայի հիմնած դպրոցին աշակերտութեան թիւը կը հասնի 30-ի: Կը խայտայ արդէն 60 տարին բոլորած Առաքինազարդ քոյր Ալֆոնսայի հոգին: Հարկ էր ընդարձակել եւ ամուր հիմերու վրայ դնել դպրոցը: 1980-ին կը գնուի Պոսթընի շրջակայքը գտնուող Լէքզինկթըն քաղաքի գեղատեսիլ բլուրներէն մէկուն վրայ թառած դպրոցավայրը, ուր կը հաստատուի Անարատ Յղութեան Հայ քոյրերուն կողմէ ամերիկեան ափերուն բացուած հայկական ամէնօրեայ երկրորդ դպրոցը՝ «Մխիթարեանկարոյն» վարժարանը, որ իւրաքանչիւր տարի դասարանի մը յաւելումով, 1987 – 1988 ուսումնական տարեշրջանին կը դառնայ լրիւ միջնակարգ կրթական հաստատութիւն մը:

Մինչ Ֆիլատելֆիոյ մէջ 1967-ին եւ Պոսթընի մէջ 1980-ին Անարատ Յղութեան հայ քոյրերուն կողմէ բացուած վարժարանները յաջողութիւններ կ'արձանագրէին, Միացեալ – Նահանգներու արեւմտեան ափ կը ղրկուէին միաբանութեան անդամուհիներէն քոյր Հռիփսիմէ Ջիֆթճեան եւ քոյր Այտա Ալաճեան, Լոս – Անճըլըսի մէջ եւս դպրոց մը բանալու կարելիութիւնները ուսումնասիրելու համար: 1984-ին երկու քոյրերը կը ժամանեն Լոս – Անճըլըս, ուր տարի մը մնալով կը տանին անհրաժեշտ աշխատանքներ եւ կը պատրաստեն ենթահողը ապագայ վարժարանի հիմնադրութեան: Հայ քոյրերու օգնութեան կը հասնի դպրոցաշինութեան եւ դպրոցավարութեան մարզերուն մէջ հարուստ փորձառութեամբ օժտուած քոյր Ալֆոնսա, որ 1985-ի գարնան ժամանելով Լոս – Անճըլըս, Հայ քոյրերուն հետ կը լծուի դպրոցավայր մը գնելու աշխատանքին: Կարճ ժամանակուան մէջ կը գնուի Կլէնտէյլի Ռիվըրտէյլ փողոցին վրայ գտնուող 5 յարկաբաժիններէ բաղկացած շէնք մը եւ նոյն տարուան Սեպտեմբեր 9-ին կը բացուի Անարատ Յղութեան Հայ քոյրերու նոր վարժարան մը եւս:

Քոյր Ալֆոնսա զոհունակ սրտով կը վերադառնայ Պոսթըն, շարունակելու համար տեսչական պաշտօնը Լէքզինկթընի դպրոցին:

1995-ին Կլէնտէյլի դպրոցին տնօրէնուհին՝ քոյր Հռիփսիմէ կը կանչուի Հռոմ: Դպրոցը ունէր 300 աշակերտ: Դպրոցավայրը խիստ փոքր էր մանկավարժական արդի պահանջներուն գոհացում տալու համար: Անհրաժեշտ էր ընդարձակուիլ: Դարձեալ կը դիմուի քոյր Ալֆոնսային, որ 16 տարի Պոսթընի դպրոցին տնօրէնութիւնը վարելէ եւ կրթական հաստատութիւնը ամուր հիմերու վրայ դնելէ ետք, 1995-ին կուգայ Կլէնտէյլ: Արդէն 76 տարեկան եւ հակառակ տարիներէ ի վեր գինք հալածող չնչարգելութեան, քոյր Ալֆոնսա՝ անընկճելի կամքով ու կորովով կը լծուի աշխատանքի եւ կարճ ժամանակ ետք կը յաջողի գնել Մոնթրոզ քաղաքին մէջ գտնուող ընդարձակ դպրոցավայր մը, ուր նոյն տարին կը փոխադրուին աշակերտները:

1995 – 1996 ուսումնական տարեշրջանը աշակերտներ կը բոլորեն նոր ու ընդարձակ դպրոցավայրին մէջ: Վարժարանը կ'օժտուի Է. կարգով, իսկ յաջորդ տարեշրջանին դպրոցը կը վերածուի լրիւ միջնակարգ կրթական հաստատութեան մը, մինչեւ Ը. կարգ:

1997-ի Յունիսին վարժարանը կուտար միջնակարգ բաժնի իր անդրանիկ հունձքը: Անհունօրէն ուրախ էր տնօրէնուհի քոյր Ալֆոնսա, ի տես իր թափած ջանքերուն եւ անսահման զոհողութիւններուն պտուղներուն: Այդ առթիւ իր խօսքը ուղղելով շրջանաւարտներուն, ի մէջ այլոց կ'ըսէր. «Կ'երազեմ տեսնել ձեզ ազգօգուտ հայրենասէրներ եւ բարեխիղճ աստուածասէր հոգիներ, նաեւ մարդասէր ու ազգասէր անհատներ»:

Բարեխիղճ աստուածասիրութեամբ, հայրենասիրութեամբ, ազգասիրութեամբ եւ մարդասիրութեամբ գեղուն անհատականութիւն մըն էր քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան, որուն մահով Անարատ Յղութեան Հայ քոյրերու Միաբանութիւնը կը կորսնցնէ դպրոցաշինութեան եւ հասնող սերունդներու դաստիարակութեան սրբազան առաքելութեան ճամբուն վրայ 50-ամեայ արգասաբեր վաստակ ունեցող առաքելաջան քոյր մը:

Վստահօրէն քոյր Ալֆոնսայի դաստիարակած սերունդները՝ Թեհրանէն Պոսթըն եւ Լոս – Անճըլըս, խորունկ երախտագիտութեամբ վառ պիտի պահեն յիշատակը իրենց դաստիարակին, անոր առաքինազարդ նկարագրէն մասունք մը կաթեցնելով իրենց սրտին մէջ:

Յարգանք իր յիշատակին: Հ. Ա.

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՑԺՄԷԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»՝ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Հայ դատի յանձնախումբի լոյս ընծայած «Հայերու ցեղասպանութեան այժմէականութիւնը» ճոխ հատորին լոյս ընծայումը առիթ մըն է որ զանազան գաղութ-եր գիրքին ներկայացման եւ ձօնագրութեան երեկոյթներ կազմակերպեն: Այսպէս, Փարիզէն, Մարսէյլէն, Նիսէն, Կոռնոպլէն եւ Լիոնէն վերջ, Շաբաթ, Նոյեմբեր 13-ին, նոյն բնոյթի ձեռնարկ մը տեղի ունեցաւ Շաւիլի մէջ:

Ուրախալի երեւոյթ էր տեսնել Եկեղեցւոյ կից Ս. Պալապանեան սրահը, լեցուած հետաքրքիր բազմութեամբ մը՝ եկած լսելու օրուան ձեռնհաս դասախօսները:

Կրօնական ընկերակցութեան ատենապետ՝ Հրայր Հրաչեանի բարի գալուստի խօսքէն եւ հիւրերու ներկայացումէն վերջ, յանուն Հայ Դատի յանձնախումբին արտայայտուեցաւ Հրայր Այվազեան. ան պարզեց 18 ամսուան կատարուած աշխատանքը՝ Սորպոնի համաժողովէն մինչեւ գիրքին հրատարակումը. շուրջ երեսուն դասախօսներու նիւթերու համախմբումի, թարգմանութեան եւ սրբագրութեան վիթխարի աշխատանք մը, որ այսօր յաջողութեամբ պսակուած էր:

Ապա, «Ցեղասպանութեան տեղը ֆրանսական դասագիրքերուն մէջ» նիւթով, խօսք տրուեցաւ Հելէն Սթրաֆելիսի: Երկրորդական վարժարանի մը ուսուցիչը այս տեսուչը «դեղեցիկ յառաջխաղաց կամ մեզ տեղաշարժ (ֆրէմիսման)» որակեց ինչ որ կ'երեւի այս տարի նոր ծրագրով հրատարակուած երրորդ դասարանի պատմութեան եօթը տրամադրելի դասագիրքերուն մէջ: Արդարեւ, անոնցմէ երեքը դէպքերը կը յիշեն «ցեղասպանութիւն» որակումով, երկուքը կը գործածեն «ջարդ» բառը, իսկ երկու վերջինները (Պաէալ եւ Պորտաս) ոչ մէկ յիշատակում կ'ընեն: Նշենք որ երրորդ դասարանի յարդ գործածուած նախորդ հրատարակութիւններուն մէջ, ցեղասպանութեան առընչութեամբ ոչ մէկ նշում կար այդ եօթը գիրքերուն մէջ ... Այժմ, հարկ է աշխատանքը աշխուժացնել, յառաջիկայ տպուելիք առաջին դասարանի նոր դասագիրքերուն համար:

Յաջորդ արտայայտուողն էր հելլենագէտ՝ Պեռնար Լըկրա, «Ցեղասպանութեան յիշատակի պահպանումը» նիւթով: Ան շեշտը դրաւ պատմական իրականութեան պաշտպանութեան վրայ եւ կարեւորեց ժխտող անձերու ու պետութիւններու դէմ պայքարի սատկացման անհրաժեշտութիւնը, «որպէսզի պատմութիւնը չխեղաթիւրուի»:

Վերջին խօսք առնողն եղաւ մեզի քաջ ծանօթ՝ Տոքթոր Իվ Թերնոն: Ցեղասպանութիւններու մասնագէտ պատմաբանը իր փայլուն ոճով արտայայտուեցաւ պետական ուրացումի հանգամանքին վրայ, որուն հակազդելու համար հարկ է գործադրել «գեր – ապացոյց»ը (technique de l'ultrapreuve): Երթալով, Թուրքերը կը յամառին իրենց ուրացման քաղաքականութեան մէջ ու ... կը մխրճուին (օրինակ՝, վերջերս Իգդիրի 53 մեթրանոց բարձրացած յուշարձանը, «Ի յիշատակ Հայերու գործած ցեղասպանութեան թուրք զոհերուն» ...): «Օր մը չէ օր մը, իրականութիւնը պիտի յաղթահարէ» ըսաւ յարգելի դասախօսը եւ իր նիւթը աւարտեց գործնական առաջարկով մը. իբր առաջին քայլ՝ արտասահմանի Թուրքերու մօտ աշխատանք տանիլ:

Քանի մը հարցումներէ վերջ, երեկոյթը վերջ գտաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ հատորին ձօնագրութեամբ եւ հիւրասիրութեամբ մը:

Հ. Հ.

ԵԿԱՑՔ ՇԻՆԵՍՑՈՒՔ Ս. ՁԽՈՐԱՆՆ ԼՈՒՍՈՅ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ 67-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

«Օրհնեցի, օծցի եւ սրբեցի եկեղեցիս այս», ահա այս խօսքերով է, որ 67 տարիներ առաջ երջանկայիշատակ Գրիգորիս Պալաքեան Եպիսկոպոսը կ'օրհնէր եկեղեցին հայկական, որպէսզի ան ըլլար ծննդավայրը Մարսէյլի Պոմոնի շրջանի հայ հոգիներու: Կ'օրհնէր այն հաւատքով, թէ Խարբերդէն, Վանէն, Սեբաստիայէն եւ այլ շրջաններէն եկած հայ գաղթականներն ու անոնց զաւակները պիտի կապէին իրենց հոգիները այդ եկեղեցւոյ գմբէթին եւ այդ կերպ իրենց աւանդութիւններուն ու այն երկրին, որ իրենցն է, սակայն ժամանակի մը համար կորսուած: Կը հաւատար, թէ անոնք ալ տարագիր Հրեաներու նմանութեամբ ամէն օր երգուիլ կուտային իրենց զաւակներուն՝ «գալ տարի դէպի Երկիր»: Այդ յոյսով է, որ Գրիգորիս Եպիսկոպոսը օրհնեց երէկ, որպէս զի այսօրն ալ ունենար երէկուան ոգին, շունչը, կենդանութիւնը: Սակայն կարելի՞ էր արդեօք պահել այն, ինչը երէկուան կը պատկանի: Այո՛, եթէ չառեր չջանային փախչիլ այդ երէկուընէ, իրենք իրենցմէ, իրենց դառն անցեալէ ու ներկայէ, եւ կարենային աւանդութիւնը խարխլ, պարիսպ դարձուցած հաստատուն դարձնել իրենց ազգային գոյատեւման ընթացքը:

Ահա այս մտահոգութիւններով լեցուն, Կիրակի, Նոյեմբեր 14-ին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին սկսաւ կամաց – կամաց լեցուիլ հաւատացեալներով: Անոնք կը փութային եկեղեցի, մասնակցելու հանդիսաւոր արարողութեան: Օրուան հանդիսաւորութիւնը ըղձալի էր, քանզի պատարագ պիտի մատուցանէր Հարաւային – Ֆրանսայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանը, առընթերակցութեամբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Կոմիտաս Վարդապետ Յովնանեանի:

Յաւարտ պատարագի Տարօն Եպիսկոպոս արտասանեց Հոկտեմբեր 31-ին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ արտասանած քարոզը: Նախ աւետեց, որ ժողովուրդը Հայոց պարտի ուրախ ըլլալ, քանզի յանձին Գարեգին Արքեպիսկոպոս Ներսիսեանի, այսօր ունինք 132-րդ Հայրապետը՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը:

Օգտուելով յաջորդող ճաշի դադարէն հանդիսավարը խօսք տուաւ Եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետ Ալեքսան Պապեանին, որ անդրադարձաւ իր ատենապետութեան երեսուն տարիներու շրջանին կատարուած եկեղեցաշէն աշխատանքներուն: Ատենապետի խօսքը եկաւ ամբողջացնելու հոգեւոր հովիւ՝ Կոմիտաս Վարդապետ Յովնանեանը, որ անդրադարձաւ գաղութին վերաբերող քանի մը խնդիրներու, որոնց մէջ հիմնական մտահոգութիւնը այսօրուան երիտասարդ սերունդի բացակայութիւնն էր ազգային հաւաքական կեանքէ ներս: Ամէն մէկ հաւաքականութիւն կրնայ զօրաւոր ըլլալ, եթէ օգնական մարմինները առկայ են հոն: Այդ մարմինները միայն անուանական ներկայութիւն պիտի չըլլան, այլ որպէս գործօն մասնակցութիւն ազգապահպանում գաղափարի իրականացումի: Եթէ կան Կապոյտ Խաչուհիները, եթէ կան Նոր Սերնդականները, կան ոչ թէ այդ անուններով անդամներուն իմաստ տալու համար, այլ անդամներու նուիրուած աշխատասիրութեամբ ամբողջացնելու իմաստը միութենական պատկանելիութեան եւ նպատակի:

Իր խօսքէն վերջ ելոյթ ունեցաւ Տոքթոր Քէրքէրեան, որ ֆրանսերէնով շարադրեց իր միտքը կոչ ընելով միասնականութեան եւ համախմբումի, որպէսզի կարենանք քաղաքական դետնի վրայ արժէք եւ ուժ ներկայացնել:

Հանդիսութեան ջերմ մթնոլորտը այնքան խանդավառած էր ներկաները, որ ներկաներէ ոմանք երգով եւ արտասանութեամբ յանպատրաստից գեղարուեստական շունչ տուին հաւաքոյթին: Հանդիսութեան փակման խօսքը կը պատկանէր Տարօն Եպիսկոպոսի, որ ամփոփելով իր մտքերը, անդրադարձաւ մարդկութեան վաղեմի շրջանէն եկող այն մտածումին, թէ «անկումին յաջորդականութիւնը վերելք է, վերելքին մէջ անզիտակցութեան պատճառով՝ անկումն է»:

Հանդիսութիւնը աւարտեցաւ «Հայր Մեր»ով:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

– Յուզուա՞ծ... չէ, յուզուած չեմ, փա՛ռք Աստուծոյ, յուզուելու ի՞նչ կայ որ... բան մը չկայ.. դուք, իշալլահ, տանը մէջ հանդիստ էիք մինչեւ իրիկուն, անհոգ անտարբեր, ձեր սովորական կեանքը վարեցիք...

Եւ Թաթուլ ոլեսպառ եղած մէկու մը պէս փռուեցաւ թիկնաթոռի մը մէջ:

– Ես, ընդհակառակն, շատ անհանգիստ ու մտատանջ էի մէջտեղ չըլլելուդ պատճառաւ, – պատասխանեց Մօլլան, – հազար տեսակ կասկածներ միտքս պաշարեցին... վերջապէս եկար, կարեւորը այն է:

– Այո, վերջապէս եկայ, բայց ես գիտեմ, թէ ինչպէս եկայ... ու չեմ գիտեր, թէ ինչպէս պիտի երթամ:

– Ձիս դող կը հանես կոր քու այդ խօսքերովդ, ըսէ տեսնենք ի՞նչ պատահեցաւ, ձախորդութեա՞ն մը հանդիպեցար...

– Ձախորդութեան ինչո՞ւ հանդիպիմ...

– Իվան Խարուֆօվի հետ վէ՞ճ մը ունեցար:

– Չէ, վէճ ունենալու ի՞նչ պատճառ ունէինք... գինքը հազար աղաչանքով, գըրեթէ բռնի հոս բերինք, իր կարեւոր գործերէն հրաժարեցուցինք ու հիմակ ալ, հազիւ Պուքրէշ հասած «դուն մեզի պէտք չես՝ ելիր գնա» կ'ըսենք կոր, վէճի խընդիր չկայ, ամենաբնական բան մըն է մեր ըրածը, այնպէս չէ՞:

– Եթէ այս կերպ պիտի շարունակենք խօսակցութիւնը, պիտի չկրնամ հասկընալ, թէ ինչ պատահած է... հանդարտէ ու պաղարիւնով խօսինք:

– Ես հանդարտ եմ, – ըսաւ Թաթուլ՝ ձեռքերովը ջղագրգիռ շարժումներ ընելով:

– Լաւ ուրեմն, ես հարցունեմ եւ դուն պատասխանէ, այս կերպով թերեւս իրար հասկնանք:

– Հարցուցէք ինչ որ կ'ուզէք, պատրաստ եմ պատասխանելու, միայն թէ գիս այս փորձանքէն ժամ առաջ ազատեցէք... ես ձեզի համար չեմ կրնար իմ կեանքս վտանգել:

– Նորէն սկսար խառնափնդոր խօսիլ... քեզի քոնեակ մը տամ, որպէսզի հանդարտութիւնդ գտնես:

– Շնորհակալ կ'ըլլամ:

Երբ Թաթուլ վրայէ վրայ երկու գաւաթ քոնեակ կուլ տուաւ ու սիկառէթ մը վառեց, Մօլլան ըսաւ.

– Հիմա, կը խնդրեմ, հանդարտօրէն խօսինք... տեսա՞ր մեր բարեկամ Իվան Խարուֆօվը:

– Տեսայ մեր բարեկամ Իվան Խարուֆօվը, – պատասխանեց Թաթուլ հեգնական շեշտով:

– Պէտք եղածը խօսեցա՞ր իրեն:

– Հարկաւ խօսեցայ:

– Ըսի՞ր, որ իր վերադարձին ծախքերը պիտի վճարեմ ու բացէն ալ նուէր մը պիտի ընեմ իրեն:

– Այո, ըսի այդ ամէնը:

– Մեր առաջարկութեան հաւանութիւն յայտնե՞ց:

– Շատ շնորհակալութեամբ եւ շատ քաղաքավարութեամբ մերժեց ձեր տալիք ճամբու ծախքը եւ բացառիկ նուէրը:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ Ռուսճուգ վերադառնալու միտք չունի:

– Հապա ո՞ւր պիտի երթայ:

– Տեղ մըն ալ պիտի չերթայ, Պուքրէշ պիտի մնայ, – պատասխանեց Թաթուլ:

– Ի՞նչ պիտի ընէ Պուքրէշի մէջ, – հարցուց Մօլլան մտատանջ դէմքով մը:

– Կ'երեւայ, որ հոս գործեր ունի եւ կամ կը յուսայ գտնել, վերջապէս որոշած է հոս մնալ առայժմ:

– Չհարցուցի՞ր, թէ հոս մնալով ի՞նչ էր իր դիտաւորութիւնը:

– Կը կարծէ՞ք, որ Իվան Խարուֆօվ իր դիտաւորութիւնը ամէնուն կը յայտնէ:

– Բայց դուն ամէնը չես, դուն իր մտերիմ բարեկամն ես:

– Այսինքն իր մտերիմ բարեկամն էի, բայց ձեր շնորհիւ այդ բարեկամութիւնը կորսուեցաւ այլեւս:

(Շար. 145)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց մօր՝ Տիկին Նոյեմի Նազարէթ-Պիլէզիքճեանի մահուան առթիւ իր զաւակները 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

**Suivez en direct
le Téléthon des Etats-Unis
consacré
à la Route Dorsale du Karabagh**

Le Fonds Arménien des Etats-Unis organise un téléthon **le jeudi 25 novembre 1999** au profit de la Route Dorsale du Karabagh. Ce téléthon sera diffusé en direct sur la Chaîne 1 de la Télévision Arménienne de **21heures à 24 heures**, heure d'Erévan.

En France, ceux qui disposent d'un abonnement TPS (satellite) peuvent suivre cette diffusion de 18 heures à 21 heures (heure locale française) sur la chaîne 281.

Ceux qui souhaitent contribuer financièrement à la construction de cette route vitale pour le Karabagh peuvent envoyer leurs dons au :

**FONDS ARMENIEN DE FRANCE,
BP 12, 75660 Paris Cedex 14.
Tél.: 01 43 68 29 29 - Fax: 01 43 68 15 91**

SOUS L'EGIDE
DU COMITE DU 24 AVRIL
la communauté arménienne
d'Issy-les-Moulineaux, Clamart, Meudon
vous invite à

une SOIRÉE-DÉBAT

en présence
de Monsieur *ANDRE SANTINI*
Ancien Ministre, Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux

à l'occasion de la publication par le C.D.C.A., des actes du colloque international de la Sorbonne, paru sous le titre :
«L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS»

avec la participation de :
HELENE STRAPELIAS,
Directrice des études du 2nd degré de collège
CLAUDE MUTAFIAN
Historien
ALEXIS GOVCIYAN
Président du Comité du 24 Avril
ARA KRIKORIAN
Président du C.D.C.A.

LE MARDI 30 NOVEMBRE
à 20 heures 45
SALLE "MOLIERE" du P.A.C.I.
25, avenue Victor-Cresson —
92130 Issy-les-Moulineaux

à l'issue de la soirée,
le livre sera dédicacé

Renseignements :
Tél.: 01 46 20 40 70 / 01 46 42 79 61

ՀԱՅ
ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

**ՀԱՅ
ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ
ՑՐԴ ՇԱՐՔ**

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Բ. ԾՐԱԳԻՐ

Նիկողայոս Ալադաթեան
ՎԱՅ ԻՄ ԿՈՐԱԾ ՑԻՍՈՒՆ ՈՍԿԻ

Յովհաննէս Թուրգէնթէկեան
ՀԱՃԻ ՍՈՒԼԷՅՄԱՆ

*Կիրակի, Նոյեմբեր 28, 1999
ժամը 16-ին*

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, Boulevard Jourdan - 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans /
RER : Cité Universitaire

— Մուտք՝ 30 Ֆր. —

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը տարեկան ընդհանուր հոգեհանգիստ կատարել կուտայ իրմէ առ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 28-ին, Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, մատաղօրհնութեամբ :

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

**RENCONTRE
avec DEDICACES**

Reine CIOULACHTJIAN

viendra tout spécialement
de Marseille
présenter le tome II de :
«ET LES MOTS POUR HERITAGE...»
paru sous le titre
«LEGENDES
ET FORMULES RITUELLES
D'ARMENIE»

Vendredi 26 Novembre à 20 h 45

Traduction et mise en forme
par l'auteur
Illustrations de **Armen KURKTCHIAN**
Maître-enlumineur d'Erevan

**Des dizaines de contes inédits...
Plus de trois cents formules
rituelles sacrées...
Un dictionnaire de formules
populaires...**

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

**ԹԱՏՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՋՈՅԳԵՐ ԱՇԽԱՐՀԻ
ՉՈՐՍ ԾԱԳԵՐԷՆ**

Տեսարաններ միջազգային եւ հայ գրականութենէն (Պերնար Շօ, Լապիշ, Կիթրի, Այքպուրն, Պարոնեան, Օտեան...)

Բեմադրութիւն եւ խաղարկութիւն՝
ՆՈՐԱ ԱՐՄԱՆԻ
ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱՋԵԱՆ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 3, ժամը 20.30-ին

Salle CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
Métro Malesherbes

Տեղերը ապահովելու համար դիմել հետեւեալ թիւերուն.

01 - 42 - 73 - 28 - 37
01 - 43 - 76 - 67 - 37

L'ECOLE *«Khatchadour ABOVIAN»*
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

Super Loto

Dimanche 28 Novembre à 15 heures
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

LE GROS LOT
Un billet d'avion Aller-Retour
MARSEILLE — EREVAN
offert par
«LITOUR» -Marseille
et de nombreux lots de valeur

Venez nombreux!
Encouragez le développement culturel
de nos élèves

**Centre Culturel
SAINT MESROB**

10 bis, rue Thouin — Paris 5ème
Métro: Cardinal Lemoine / Monge

Le Centre Culturel St-Mesrob
accueille
**l'équipe des jeunes
de l'Association DA-Connexion**
pour la présentaion
de leur Association,
La **DIASPORA ARMENIE CONNEXION
et leur activité durant l'été 1999**
Le Vendredi 26 Novembre à 20 h 45
au Centre Culturel St-Mesrob

Séance de vidéo —
Projection de diapositives —
Commentaires — Cocktail.
— Entrée libre —

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը առ ի յիշատակ եւ երախտագիտութիւն մեզմէ յաւէտ բաժնուած նախկին Առաջնորդ Հայրերու, Եկեղեցւոյ հիմնադիրներուն, ծառայող բոլոր թաղական անդամներուն, բարերարներուն եւ համայն ծուխի ննջեցեալներուն կը կատարէ հոգեհանգստեան պաշտօն Կիրակի, Նոյեմբեր 28-ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ծուխի բոլոր անդամները յարգելու համար յիշատակը իրենց ննջեցեալ հարազատներուն :

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ - LOTO

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Պուլվար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ (լօթօ) Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Կիրակի, Նոյեմբեր 28, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին վիճակահանութեան բազմաթիւ գեղեցիկ առարկաներով :

FONDS ARMENIEN DE FRANCE — ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

REGION SUD

Lancement de l'opération ROUTE DORSALE DU KARABAGH

VENDREDI 26 NOVEMBRE à 20h30

au Conseil Général des Bouches - du - Rhône
Salle des Séances Plénières

en présence de :
JEAN-NOEL GUERINI
Sénateur, Président du Conseil Général des Bouches - du - Rhône

avec la participation de :
ARTAK HAROUTYUNIAN
Représentant de la République du Haut Karabagh en France
BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France
GARO HOVSEPIAN
Vice-Président du Fonds Arménien de France pour la Région Sud

Projection d'un film documentaire sur le KARABAGH

CHENE

l'Association « C H E N E »
vous invite
Les Samedi et Dimanche
4 ET 5 DECEMBRE
A SA

**GRANDE BRADERIE
DE NOEL**

**Participez à la reconstruction des villages
en Arménie
et au Karabagh**

par l'achat de vos
CADEAUX DE FIN D'ANNEE

- ARTISANAT D'ARMENIE: Bijoux, Broderies, Poteries, Tapisseries, Instruments de Musique, etc. . .
- LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE, BROCANTE, CADEAUX, etc. . . .
- EPICERIE fine arménienne;
- TOMBOLA;
- RESTAURATION permanente;
- REPAS SAMEDI SOIR (sur réservation: 01. 46. 63. 48. 74).

AU COLLEGE SAMUEL-MOORAT,
26, rue Troyon — 92310 SEVRES
Métro: Pont de Sèvres ou Tramway: Ligne 2, station: Musée de Sèvres
——Parking gratuit assuré——

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26

VENDREDI
26 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամերիկայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 19.781 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.781

ՊՈԼԻՍ

ՎԱԳՖՆԵՐՈՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԳՐԱՒԷ ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

«Մարմարա» Նոյեմբեր 24-ի թիւով կը տեղեկացնէ.

«Այս առտու ցաւով տեղեկացանք որ Վագըֆներու Ընդհանուր Տնօրէնութիւնը գրաւած է Իսքէնտէրունի Քըրըքխանի Հայոց Եկեղեցին եւ Եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդէն պահանջած է որ իրեն յանձնուին Թաղային Խորհուրդի բոլոր տոմարներն ու փաստաթուղթերը: Վագըֆներու Ընդհանուր Տնօրէնութիւնը զրկըւած գրաւոր փաստաթուղթին մէջ դիտել կուտայ, որ այլեւս Քըրըքխանի մէջ բընակող հայ քրիստոնեայ չկայ, ուստի Քըրըքխանի եկեղեցին ընդունուած է «Մազպութ Վագըֆ»ներու ցանկին մէջ:

Այս կերպով նոր գլխացաւ մը կը բացուի Պատրիարքարանի եւ Իսքէնտէրունի Թաղային Խորհուրդի գլխուն:

Որքան որ գիտենք արդէն բաւական երկար ժամանակէ ի վեր Պատրիարքարանի եւ տեղւոյն Թաղային Խորհուրդին մտահոգութիւնն էր Քըրըքխանի եկեղեցին: Քըրըքխանի հայ բնակչութիւնը վերջին տարիներու ընթացքին ընդհանրապէս գաղթած էր Իսթանպուլ կամ մերձակայ Իսկէնտէրուն քաղաքը: Քըրըքխանի եկեղեցին ալ կը գտնուի նոյն կուսակալութեան սահմաններուն մէջ: Այսօր Քըրըքխանի մէջ մնացած են միայն երկու Հայեր, որոնք կը բնակին Աթիկ Եայլասը թաղամասին մէջ. Յակոբ Գափլան եւ Հիլտա Գափլան:

Թաղային Խորհուրդի Ատենապետ՝ Ապուտ Մարտիկեան եւս, կը բնակի Իսքէնտէրունի մէջ եւ յաճախակի կերպով Քըրըքխան երթալով, կը հետաքրքրուի եկեղեցիով: Բայց եկեղեցին ալ բաւական աւերուած վիճակ ունի, գրեթէ փլած է, նորոգութիւնը կը կարօտի բարձր գումարներու: Վերջին անգամ, երբ Հաթայ գացած էր Պատրիարք Հայրը, ընդառաջելով Թաղային Խորհուրդի անդամներուն խնդրանքին, անոնց ընկերանալով գացած էր կուսակալութեան մօտ: Տրուած ըլլալով, որ Քըրըքխանի եկեղեցին հինգ կալուածներ ունի, Պատրիարքին ներկայութեան, Թաղային Խորհուրդի անդամները Կուսակալին առաջարկած էին որ այդ կալուածները փոխանցուին Իսքէնտէրունի Քառասուն Մանկանց Եկեղեցւոյ, քանի որ նոյն կուսակալութեան ներքեւ կը գտնուին: Ատոր փոխարէն, Թաղային Խորհուրդը, Պատրիարքարանի հետ համախորհուրդ, պիտի յօժարէր որ Քըրըքխանի եկեղեցին տրամադրուէր Կրթական նախարարութեան, որպէսզի գործածուի իբրեւ դպրոց: Այս խօսակցութիւնը տեղի ունեցած էր Մարտ ամսուան ընթացքին:

Իրականութեան մէջ, Քըրըքխանի Հայ Առաքելական Եկեղեցին իշխանութիւններու կողմէ գրաւուած էր 1930-ական թուականներուն: Բայց Գարեգին Խաչատուրեան Պատրիարքի ջանքերով կատարուած աշխատանքի շնորհիւ, իշխանութիւնները աւելի վերջ հայ համայնքին տրամադրեցին, նախկին Աւետարանական եկեղեցիին շէնքը: Այդ շէնքը օծուեցաւ Շնորհք Պատրիարքի ձեռամբ եւ կոչուեցաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի: Իրական եկեղեցին աւելի Աւետարանական սրբահի մը երեւոյթը ունէր: Այնուհանդերձ, տարին երկու - երեք անգամ պաշտամունք կը կատարուէր մերձակայ քաղաքներու մեր Քահանայից Դասուն կողմէ:

Այսօրուան պայմաններուն մէջ Քըրըքխանի եկեղեցիի գրաւումը անարդար եւ անընդունելի է: Ի վերջոյ, համայնք մը տակաւին կայ Իսքէնտէրունի մէջ, որ շատ հեռու չէ Քըրըքխանէն: Հայրենակիցները մէկ թաղէն ուրիշ թաղ մը կրնան փոխադրուիլ, սակայն ատիկա իրենց ձեռքէն չառներ իրենց եկեղեցին իրենց ուզած ձեւով մատակարարելու իրաւունքը:

Ձենք գիտեր թէ Վագըֆներու Ընդհանուր Տնօրէնութեան այս նոր ոտնձգութեան դիմաց ի՞նչպիսի կարգադրութիւններ պիտի ընեն տեղւոյն Թաղային Խորհուրդն ու Պատրիարքարանը:

ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԻՆ ՀԱՄԱՐ ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՆԴՐԷ՞

«Սալքըմ Հանըմին Հատիկները» խորագրուած ժապաւէն մը որ առնուած է Ելմազ Գարագոյունլուի նոյնանուն վէպէն, սկսած է ցուցադրուիլ Պոլսոյ մօտ երեսուն սրահներուն մէջ: Ան նիւթ ունի Ունեւորութեան տուրքը: Անթալիոյ շարժանկարի փառատօնին ընտրուած է լաւագոյն ժապաւէնը: Անոր մէջ կը պատմուի այդ տուրքէն տուժած ընտանիքի մը պատմութիւնը. կը ներկայացուին այդ տուրքէն վրդոված Թուրք հայրենակիցներու եւ նաեւ անկէ շահ ապահովելու հետամուտ Թուրքերու տիպարներ:

Թուրք մամուլը բազմաթիւ յօդուածներով կ'անդրադառնայ ժապաւէնին: «Մարմարա» (Նոյեմբեր 24) եւ «Ակօս» (Նոյեմբեր 19) կ'արձագանգեն Թրքական անդրադարձներուն: Այդ առիթով հետաքրքրական է որ Թուրք յօդուածագիրներ, ինչպէս Ռ. Աքար, նիւթ կ'ընեն նման պարագաներու պետութիւններու ներողութիւն խնդրելու պարագան: Այս վերջինը յիշելով որ Բ. աշխարհամարտէն ետք ԱՄՆ Ճափոնէն ներողութիւն խնդրած է, կ'ըսէ. «Եթէ ներողութիւն խնդրելու հարց կայ, թուրք պետութիւնը պէտք է խնդրէ: Այդ ներողութիւնը կ'արտայայտէ յարգանքը, հանդէպ՝ անարդար կիրարկումներու եւ ամբաստանութիւններու բացայայտումին, քաղաքացիական իրենութեան տրուած խորհրդանշական արժէքին»: Նոյն յօդուածագիրը Ունեւորութեան տուրքին կիրարկումը մէկ մասնիկը կը նկատէ «Թըրքացման» պետական քաղաքականութեան որ արմատները կ'առնէ Օսմանեան պետութեան վերջին շրջանէն: Անոր յետագայ արտայայտութիւնները եղած են Սեպտեմբեր 6 - 7-ի դէպքերը, 1964-ին Յոյներու արտաքսումը:

«Թէմփօ» շաբաթաթերթին այս նիւթին յատկացուած էջերը Ն. Քաս կ'աւարտէ հետեւեալ տողերով. «Տկար յիշողութեան տէր հաւաքականութիւններու համար երբեմն գիրք մը, երբեմն ժապաւէն մը կը յաջողին ցաւերը թարմացնել: Նոյնիսկ երբ ժամանակը կ'անցնէ կարգ մը ցաւեր, անոնց մնացորդացը հիմնովին ջնջել անկարելի կ'ըլլայ: Դարմա՞նը. երբեմն յուշ մը, երբեմն ներողութիւն մըն է...: Թերեւս այսօր այդ ներողութեան հարկը կը զգացուի»:

Ժապաւէնին առթիւ Թուրք մամուլի գանազան անուններ բաւական տեղ տուած են Ունեւորութեան տուրքով ոչ - մահմետական քաղաքացիները թիրախ առած չահարկումին, գործուած անարդարութեան որոնց մասին համապարփակ թղթածրար մը ունէր «Ընկերային պատմութիւն» ամսաթերթին Սեպտեմբերի թիւը (տե՛ս՝ «Յառաջ», Հոկտեմբեր 30 - 31, Նոյեմբեր 3):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 24 / 25)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ Ֆրանսայի Երեւանի դեսպան Մ. Լըկրայի Նոյեմբեր 24-ի հանդիպումին նիւթ եղած է տարեսկիզբին Հայաստանի նախագահին Ֆրանսա այցը: Դեսպանին փափաքին վրայ Ռ. Քոչարեան արժեւորած է Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.-ի Պոլսոյ վեհաժողովին արդիւնքները:

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀԵՌԱՁԱՅՆԱՅԻՆ ԶՐՈՅՑԸ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նոյ. 24-ին, Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեան Լոս-Անճըլըսէն հեռաձայնային զրոյց մը ունեցած է Հայաստանի լրագրողներուն հետ: Պոլսոյ վեհաժողովէն ետք, Մինսկի խումբի համանախագահներուն տարածաշրջան այցելելու որոշումին, Ղարաբաղի խնդրի կարգաւորման գործընթացին եւ այդ կապակցութեամբ Ժ. Շիրաքի ըրած յայտարարութեան ակնարկող հարցումին պատասխանելով Արտաքին նախարարը ըսած է թէ Ֆրանսայի նախագահին յայտարարութիւնը անհիմն է եւ մէկ ամսուան մէջ ոչին կարգաւորման պայմանագիր ստորագրել կարելի չէ: Սակայն աւելցուցած է թէ համանախագահներուն այցելութիւնը, որ աւելի խորհրդատուական բընոյթ կը կրէ, կրնայ խթանել գործընթացը: Յոյս յայտնած է որ տարեսկիզբին կարելի կ'ըլլայ հասնիլ այնպիսի կէտի մը, ուրկէ ետք կը թեւակոխուի փաստաթուղթերու հանդրուանը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԼՂՀ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Նոյ. 24-ին Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան ընդունած է ԼՂՀ իր պաշտօնակիցը՝ Օ. Եսայեանը: Ան ներկայացուցած է Խորհրդարանի ընտրութեան պատրաստական աշխատանքները: Ապա փափաք յայտնած որ ԼՂՀ երեսփոխանները պարբերաբար մասնակից Հայաստանի Ազգ. Ժողովի տարբեր մարզերու առընչուած խորհրդարանական ունկնդրութիւններուն: Հանդիպումին քննարկուած են շրջանի խաղաղութեան ու կայունութեան ապահովման հարցեր:

ԿՐԱԿՈՑՆԵՐ ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՄԷՋ

Նոյ. 23-ին ինքնաշխատ զէնքի պայթիւն լսուած է Վանաձորի մէկ թաղին մէջ. մէկ հոգի մահացած է, ուրիշ մըն ալ վիրաւոր վիճակով հիւանդանոց փոխադրուած: Առաջինը Հ.Յ.Դ. նախկին անդամ, նախկին մարտիկ Արմէն Բալայեանն է, վիրաւորը՝ նախկին երեսփոխան Էտիկ Մարտիրոսեանը:

ԲԱՔՈՒ - ՃԷՅՀԱՆԸ ԱՊԱՀՈ՞Վ Է ԻՍԿԱՊԷՍ

Ռուսաստանի Բաքուի դեսպանը Ալ. Բլոխին արտայայտուելով Բաքու - Ճէյ-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՕՃԱԼԱՆԻ մահապատիժը հաստատուեցաւ Նոյեմբեր 25-ին Վճռաբեկ Ատեանին կողմէ: Վերջին խօսքը կը պատկանի Խորհրդարանին, ապա՝ Հանրապետութեան նախագահին:

ՊՈԼՍՈՅ վեհաժողովին կայացած համաձայնութեամբ մը Ռուսաստան 2001 թուականին պիտի փակէ Վրաստանի զինուորական իր խարիսխներէն երկուքը. մէկը Թիֆլիսի մօտ գտնուող օդային խարիսխ մըն է որ Վրաստանի վրայ ռուսական ազդեցութիւնը կը խորհրդանշէր. միւսը Գուդաուդայի խարիսխն է: Ռուսաստան առ այժմ արտօնուած է պահելու Ախալքալաքի ու Պաթումի իր խարիսխները: Ծանօթ է որ ասոնցմէ առաջինը յատուկ իմաստ կը ներկայացնէ Թուրքիոյ ու Հայաստանի սահմանակից

(Շար.ը Դ. էջ)

հան քարիւղատարին համաձայնագրին ստորագրութեան մասին, ըսած է թէ ան կը նշանակէ մէկ բան. Ազրպէյճան, Թուրքիա եւ Վրաստան շատ դրամ ունին: Ան աւելցուցած է նաեւ որ եթէ վաղը Թուրքիոյ Քիւրտերը ոտքի կանգնին, անոնց համար դժուար պիտի չըլլայ պայթեցնել նոյն խողովակաշարը: Դեսպանը անհեթեթ նկատած է պնդումը թէ Չեչէնիոյ պատերազմը կը վտանգէ հիւսիսային խողովակաշարը:

ՄԱՀԱՑԱԾ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ

Վերջին տարիներուն բանակին մէջ խաղաղ պայմաններու տակ զոհուած զինուորականներու հարազատները Նոյեմբեր 24-ին հաւաքուած են նախագահին շէնքին դէմ, իրենց բողոքը արտայայտելու: Նըպատակը սպանութիւններու բացայայտումը ապահովել է. բան մը որ վերջին վեց ամսուան ընթացքին կատարեալ անելի մատնուած է:

ՅԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՈՒՄ

1999-ի Յունուար - Սեպտեմբեր ամիսներուն ընթացքին Հայաստանի մէջ 7449 չարագործութիւն արձանագրուած է. ատիկա 1,6 տոկոսով նուազ է նախորդ տարուան նոյն շրջանի տուեալներէն:

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ ԱՐԿԱԾ

Նոյ. 24-ին Կոմիտաս փողոցին վրայ երկու հանրակառքի բախում մը պատճառ եղած է տասը հոգիի վիրաւորուելուն: Անոնցմէ 17-ամեայ Վաղիմ Սարգսեան ուղեղի ծանր ցնցում ունեցած է: Միւսներուն վիճակը մտահոգիչ չէ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ԶՐԱՀԱՊԱՏ ԿԱՌՔԸ

Անկախ երեսփոխան Մանուկ Գասպարեանի տեղեկատուութեան համաձայն, Ազգ. Ժողովը 140 միլիոն դրամ արժողութեամբ BMW մակնիշով զրահապատ կառք մը գնած է: Հաւաստի աղբիւրներու համաձայն, Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեանի համար է:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ա.

Վիեննայի Մխիթարեան Հայրերը առաջին անգամ 1952-ին է որ եկած են Լոս – Անճըլըս: Հ. Միքայէլ Վրդ. Ալեան հովուական պաշտօն վարած է, քանի որ այդ շրջանին հայ կաթողիկէ կազմակերպուած համայնք գոյութիւն չէ ունեցած: Հ. Միքայէլի ջանքերով եւ Լոս-Անճըլըսի Լատին Արքեպիսկոպոսարանի օժանդակութեամբ կարելի եղած է ձեռք ձգել քաղաքամիջի Թադուհի Մարտիրոսաց Եկեղեցին: Համայնքի կազմակերպական կեանքի առաջին հիմերը դնելու աշխատանքներուն նըպաստած են Հ. Բարսեղ Ֆերհաթեան, Հ. Գրիգոր Հէպոյեան եւ Հ. Կղեմէս Մորեան, բոլորուելով Հ. Միքայէլ Ալեանի շուրջ:

Հ. Միքայէլ Վրդ. Ալեան ծնած է 1912-ին, Անգարա, կաթողիկէ ընտանիքի մէջ: Փոքր տարիքէն՝ ընտանեօք փոխադրուած են Կ. Պոլիս: 10 տարեկանին ընդունուած է Վիեննայի Մխիթարեան Հայրերու ժառանգաւորացը, որուն ուսման շրջանը աւարտելէ ետք հետեւած է Վիեննայի պետական համալսարանի դասընթացքներուն: 1935-ին ձեռնադրուած է վարդապետ եւ վեց տարի ուսուցչական պաշտօն վարած ժառանգաւորացի մէջ:

1942 – 1946 տարիները նշանակալից շրջան մը կը հանդիսանան Հ. Միքայէլի կեանքին մէջ: Արդարեւ, բռնկած ըլլալով Բ. Աշխարհամարտը, գերմանական բանակներու արշաւանքներուն հետեւանքով տեղահանուած եւ տարագրուած հայ գաղթականներու ստուար թիւ մը կը հասնէր Վիեննա եւ ապաստան կը գտնէր Մխիթարեան Միաբանութեան վանքին մէջ: Տարագիրներու հոգածութեան ծանր եւ պատասխանատու պաշտօնը կը յանձնուի 30 տարեկան երիտասարդ Հ. Միքայէլ Վարդապետին, որ մինչեւ 1947 կը զբաղի աւելի քան հազար հայ գաղթականներու տեղաւորման, պարենաւորման, առողջապահական եւ քաղաքացիական գործերով:

Պատերազմի աւարտին տարագիր հայութեան մնացորդացը կը համախմբուէր Շթութկարտի Ֆանքէր – քազերնէ ճամբարին մէջ, ուրկէ՝ 1948-ին, ԱՆՋԱ-ի միջոցով, փոքր խումբերով կը գաղթէր դէպի Ամերիկա: Գաղթականներու գործը աւարտած ըլլալով, Հ. Միքայէլ Ալեան կը ղրկուի Պէյրութ, ուր 3 տարի ուսուցչական պաշտօն կը վարէ Մխիթարեան վարժարանին մէջ:

1951-ին Հ. Միքայէլ Ալեան կը ղրկուի Պոսթըն, հովուական պաշտօնով: Տարի մը ետք կ'անցնի Լոս – Անճըլըս կազմաւորելու համար հայ կաթողիկէ համայնք մը, քանի որ այդ շրջանին ո՛չ կաթողիկէ վարդապետ եւ ոչ ալ եկեղեցի գոյութիւն ունէր հոն: Շնորհիւ Հ. Միքայէլի ջանքերուն, Լոս – Անճըլըսի Լատին Արքեպիսկոպոսարանը հայ կաթողիկէ համայնքին կը տրամադրէ քաղաքամիջի կիսափուլ եկեղեցի մը, ապա նաեւ յարակից սրահը: Համայնքը, բոլորուած իր հոգեւոր հովիւին շուրջ, կը մաքրազարդէ եկեղեցին եւ գործածելի վիճակի մէջ կը դնէ զայն:

Հ. Միքայէլ Ալեան 12 տարիներու բեղուն գործունէութիւն մը կ'ունենայ Լոս – Անճըլըսի մէջ: Այդ շրջանին կը բարեզարդուին եկեղեցին, յարակից ընդարձակ սրահը, բնակելի յարկաբաժինները եւ դըրասենեակը: Կը հիմնուին հայերէնի շաբաթօրեայ դասընթացքներ, սակայն Հ. Միքայէլի երազը կ'ըլլայ հիմնել Ամերիկայի հայկական ամէնօրեայ առաջին դըպրոցը: Այդ նպատակով կազմակերպուած հանգանակային առաջին ձեռնարկէ մը կը գոյանայ 25 հազար տոլարի գումար մը, որուն վրայ կ'աւելնայ Վիեննայի Մխիթարեաններու համանման խոստումը:

Սակայն, երազը կը մնայ անկատար, երբ Հ. Միքայէլ Ալեան 1964 Մայիսին Վիեննա կը կանչուի, ժառանգաւորաց վարժարանը կազմաւորելու եւ նորընծայ վարդապետներ պատրաստելու առաքելութեամբ: 12 տարիներու աշխատանքներու իբրեւ արդիւնք, 6 նոր վարդապետներ կը ձեռնադրուին, ստուարցնելով պատերազմի պատճառով միաբանութեան նօսրացած անդամներու թիւը:

Վիեննայի մէջ իր ստանձնած առաքելութիւնը յաջողութեամբ պսակելէ ետք, Հ. Միքայէլ Ալեան 1976 Սեպտեմբերին դարձեալ կը ղրկուի Լոս – Անճըլըս, հովուելու համար իր իսկ հիմնած համայնքը, զոր իր բացակայութեան 12 տարի հովուած էր Հ. Կղեմէս Վրդ. Մորեան:

Այդ տարին Գալիֆորնիոյ շրջանին մէջ արդէն բացուած էին հայկական ամէնօրեայ 6 վարժարաններ՝ Էնսինոյ Ֆերահեան ազգային վարժարանը (1964), Մոնթեպելլոյի Մեսրոպեան ազգային վարժարանը (1965), Հոլիվուտի Ալեք Փիլիպոս ազգային վարժարանը (1969), Վահան եւ Անոյշ Շամլեան ազգային վարժարանը (1975), Վէն Նայսի Ս. Պետրոս – Հ. Բ. Ը. Մ. վարժարանը (1976), յետագային՝ Հ. Բ. Ը. Մ. – Մանուկեան – Տէմիրճեան վարժարանը, եւ Ֆրէզնոյի համազգութային վարժարանը (1976): Բնականաբար, Մխիթարեան Հայրերը, որոնք երեք երեք դարէ ի վեր նուիրուած են դաստիարակութեան գործին, չէին կրնար անտարբեր մնալ ամերիկահայ հասնող սերունդներու ազգային դիմագիծի խաթարման եւ անոնց ձուլման սպառնացող վըտանգին ի տես, ոգի ի բռին կ'աշխատին 1962-էն ի վեր փայփայուած երազը իրականութեան վերածելու համար:

1977 – 1979 երկու տարուան տքնաջան աշխատանքներէ ետք, քանի մը սրտցաւ հայորդիներու բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեամբ կարելի կը դառնայ գնել Հոլիվուտի Ֆաունթըն պողոտային վրայ գտնուող 21 հազար քառակուսի ոտք տարածութեամբ հողամասը, որուն վըրայ գտնուող երկու շէնքերէն մէկուն մէջ 1979 Հոկտեմբեր 3-ին կը բացուի Հիւսիսային Ամերիկայի առաջին Մխիթարեան վարժարանը՝ մանկապարտէզի երկու բաժիններով, 12 աշակերտներով: Ուսումնական տարեվերջին աշակերտութեան թիւը կը հասնի 26-ի, որոնցմէ 15 հոգի յաջորդ տարեշրջանին կ'անցնին նախակրթարանի Ա. դասարանը:

Առաջին տարին վարժարանին տնօրէնութիւնը կը վարէ հիմնադիր Հ. Միքայէլ Ալեան: Երկրորդ տարեշրջանին տընօրէնի պաշտօնը կը վարէ Տոլորէս տը Պեյլիս: Երրորդ տարեշրջանէն (1982 – 1983) սկսեալ Մխիթարեան վարժարանի տնօրէնութիւնը ձեռնհասօրէն կը վարէ Հ. Միքայէլ Ալեան:

Այսպէս, 1979 Հոկտեմբերին բացուած Հոլիվուտի Մխիթարեան վարժարանը, ամէն տարի դասարան մը յաւելումով, 1984-ին արդէն կ'օժտուի նախակրթարանի Դ. կարգով: Բնականաբար դպրոցավայրի պայմանները չէին կրնար գոհացընել յառաջացած պահանջները: Անհըրաժեշտ կը նկատուի յաւելեալ դասասենեակներու գոյութիւնը: Վարժարանին պատասխանատուները երկար որոնումներէ ետք Լա Քրեսենթա քաղաքին մէջ կը գտնեն հանրային վարժարան մը, զոր կը վարձեն եւ դպրոցը կը փոխադրուի հոն:

1984 – 1985 ուսումնական տարեշրջանին, վարժարանին նոր դպրոցավայր փոխադրութիւնը կը յատկանշուի յիշատակելի երեւոյթով մը, այն է՝ Վիեննայի և Վենետիկի Մխիթարեան ուժերու միացումը, ի նպաստ վարժարանի հզօրացման: Ծանօթ է որ Լոս – Անճըլըսի Մխիթարեան վարժարանը հիմնուած է 1979-ին, Վիեննայի Մխիթարեան ճիւղին կողմէ՝ Հ. Միքայէլ Վրդ. Ալեանի ջանքերով: 1984-ին, Լա Քրեսենթայի նոր դպրոցավայրը փոխադրուելու առիթով, զոյգ միաբանութիւնները կ'որոշեն միացնել իրենց ուժերը՝ «ի նպաստ մեր սիրելի ազգի բոլոր զաւակներուն»:

Այս մասին վարժարանի 1984 – 1985 տարեշրջանի տարեգիրքին մէջ՝ «Աննախընթաց երեւոյթ. Մխիթարեան ուժերու միացում Լոս – Անճըլըսի մէջ» խորագրին տակ, Մխիթարեան զոյգ միաբանութիւններու միացեալ յանձնախումբը ի մէջ այլոց գրած է. «1984 – 1985-ի ուսումնական տարեշրջանը (Սեպտեմբերին), Մխիթարեան վարժարանը պաշտօնապէս պիտի սկսի Կլէնտէյլի հիւսիսը՝ Լա Քրեսենթայի շրջանակին մէջ, ամէն յարմարութիւններով օժտուած կրթական ընդարձակ վարժարանի մը մէջ: Այս ուրախ լուրին կը միանայ երկրորդ եւ նորագոյն յայտարարութիւն մըն ալ, որ աննախընթաց, անմոռանալի քայլ մը պիտի մնայ անշուշտ Մխիթարեան եւ հայ ժողովուրդի տարեգրութիւններուն մէջ: Սեպտեմբեր 8-ով, որ Միաբանութեան հիմնադրութեան օրն է, Լոս – Անճըլըսի Մխիթարեան վարժարանը իր կրթական գործունէութիւնը պիտի սկսի Վենետիկի եւ Վիեննայի Մխիթարեան զոյգ Միաբանութիւններու միացեալ ուժերով: Նուիրեալ ուժերու այս միութիւնը մեծ նշանակութիւն ունեցող երաշխիք մըն է ո՛չ միայն Մխիթարեան վարժարանի սրբազան գործունէութիւնը զօրացնող, այլեւ հաւասարապէս բոլոր հայ ընտանիքներուն, որոնք իրենց զաւակներուն առողջ դաստիարակութիւնը եւ անոնց լուրջ պատրաստութիւնը ապագայ կեանքին՝ վստահութեամբ պիտի յանձնեն Մխիթարեան Հայրերու բացառիկ հոգածութեան»:

Յիշատակելի այս երեւոյթի լոյսին տակ, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան անդամ Հ. Տաճատ Վրդ. Եարթըմեան, որ 1981-էն ի վեր կը վարէր արդէն վարժարանին փոխ-տնօրէնի պաշտօնը, յիշեալ տարեշրջանին կը սկսի նոր թափ տալ վարժարանին մէջ արտա-դըպրոցական մշակութային կեանքին: Այսպէս, եթէ մինչ այդ վարժարանին մէջ կը նշուէին դասական նկատուած տօները՝ Վարդանանց, Ապրիլ 24, Մայրերու Օր, Թարգմանչաց, Գոհաբանութեան Օր, եւայլն, 1984 – 1985 ուսումնական տարեշրջանին կը կազմակերպուին լուրջ դասախօսութիւններ զանազան նիւթերու շուրջ, վարժարանի ընդարձակ սրահին մէջ, սեղծելով խանդավառ մթնոլորտ մը դպրոցին շուրջ: Այս խանդավառութիւնը կ'ունենայ իր պտուղը 1985 Մայիս 4-ին, Փասատինայի «Ալթաճանեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած վարժարանին տարեկան ճաշ – պարահանդէսին, որուն ընթացքին կը հանգանակուի 170 հազար տոլարի գումար մը, ի նպաստ վարժարանի վերելքին:

(Շար. 1)

ՄՈՒՍԱ ՓՐԷՆՍ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱԿԱՐԳԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Լիբանանահայ մամուլին մէջ այս տարուան Յունիսին լոյս տեսաւ հոգեհանգստեան յայտարարութիւն մը, լիբանանցի ծանօթ իրաւագէտ եւ հանրային գործիչ Մուսա Փրէնսի մահուան տարելիցին առթիւ, հանգուցեալին ընտանեկան պարագաներուն փափաքով: Մեզի հասած տեղեկութիւններով, այս առթիւ տեղւոյն հայկական մամուլին մէջ լոյս տեսան յօդուածներ հանգուցեալին դէմքը արժեւորող, որպէս հայկական դատի պաշտպան եւ հեղինակ՝ հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած բազմահատոր չարքին. Un génocide impuni : L'Arménocide:

Մենք «Հայասպանութիւն» խորագրեալ աշխատասիրութեան հեղինակին հայանըպաստ աշխատանքին մասին չէ որ հոս պիտի արտայայտուինք, այլ անոր մէկ ուրիշ աշխատասիրութեան, որ կը վերաբերի Լիբանանի կառուցային փոփոխութեան, որ մօտէն կը հետաքրքրէ հայութիւնը, որպէս Լիբանանի բաղկացուցիչ կարեւոր համայնքներէն մէկը:

1975-էն ետք Լիբանան մատնուած էր հուրի եւ սուրի: Թաղային փոխադարձ ահաւոր կոյր ռմբակոծումները եւ ինքնութեան թուղթի ստուգումով սպանութիւնները – երբեմն զանգուածային – սարսափելի երեւոյթներն էին «քաղաքացիական կռիւներ» կոչուած մահասփիւռ մթնոլորտին, որ պիտի քաշքշուէր տասնըհինգ տարի: Ժամանակակից այդ ողբերգութիւնը, իր բոլոր դժբախտութիւններով, բոլոր միտքերու մէջ դեռ շատ թարմ է:

Դէպքերուն սկիզբը Լիբանան իր խրած աննելքէն դուրս բերելու հիմնական միջոցներէն մէկը կը նկատուէր երկրին վարչական – կառուցային փոփոխութիւնը, հիմնուած համայնքներու կրօնական եւ էթնիքական տարբերութիւններուն վրայ, եւ համաձայն անոնց մաս կազմող անդամներու թիւին: Կ'առաջարկուէին միութիւն – բաժանում զանազան ծրագիրներ, որոնք բոլորն ալ կը բախէին մահմետական ճակատին – որուն ետեւ կը կանգնէր նաեւ Սուրիա – կատաղի ընդդիմադրութեան: Այդ մթնոլորտին մէջ է որ կը հրապարակուէր Մուսա Փրէնսի ծրագիրը Le Libéral (Կիրակի, 1976 Դեկտեմբեր 19) ֆրանսատառ թերթին մէջ, որ բանբերն էր Ազգային Ազատական Կուսակցութեան, որուն Լրատուութեան եւ Գաղափարախօսութեան բաժնին ընդհանուր քարտուղարն էր հեղինակը: «Դաշնակցութիւն եւ Համադաշնակցութիւն» վերանդրուած գրութիւնը կը ներկայացնէր գլխաւոր գիծերը Մուսա Փրէնսի երկեակ առաջարկներուն, որպէս մեկնակէտ ունենալով Լիբանանեան իրավիճակը. «Քանի որ – կ'ըսէր հեղինակը – գործնականապէս եւ տրամաբանօրէն կարելի չէ բոլորին պարտադրել աշխարհականացումը (laïcisation), կը թելադրենք դաշնակցութիւնը, որ միայն կրնայ ի զօրու պահել լիբանանեան բանաձեւը»:

Լիբանանի դաշնակցային դրութեան հաստատումը սակայն միշտ անհանդստացուցած է մահմետականները, որոնք զայն կը նկատեն նախաքայլը երկրին բաժանումին: Մինչ հակառակն է որ կը պնդեն փոփոխութիւն առաջարկողները:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Այս ծրագիրով Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահը պիտի ըլլար մարոնի համայնքին պատկանող կաթողիկէ մը, իսկ փոխ – նախագահը (նոր պաշտօն մը) մահմետական մը: Երկուքն ալ հանրաքուէով ընտրելի հինգ տարուան համար: Երկրորդ նորութիւնը Խորհրդարանին փոխարէն ստեղծումն էր Դաշնակցային Իրաւական Խորհուրդի մը եւ Ծերակոյտի մը: Միայն այս վերջինը ընտրուած պիտի ըլլար համայնքային հիման վրայ: 60 ծերակուտականները, հաւասարապէս բաժնուած պիտի ըլլային քրիստոնեաներէ եւ մահմետականներէ: Հայերը պիտի ունենային չորս աթոռ: Ծերակոյտն է որ իրաւասու պիտի ըլլար պատերազմ յայտարարելու կամ Լիբանանի չէզոքութիւնը ճշդելու: Դաշնակցային Իրաւական Խորհուրդին 132 անդամները պիտի ընտրուէին ոչ – համայնքային դրութեամբ, ինչ որ Լիբանանի Խորհրդարանը խորհրդանշող կազմը եղած է:

ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Այս կը նշանակէր Լիբանանի աշխարհականացումը եւ աւարտը կրօնական եւ յարանուանական դրութեան: Երկիրը կը բաժնուէր չորս գաւառներու կամ նահանգներու – մեծագոյն մասը՝ Լեռնային Լիբանան, Մեծ Պէյրութ, Թրիփոլիի եւ Սայտայի գաւառներ: Իւրաքանչիւր գաւառ պիտի օժտուէր իր իշխանութեամբ, – նախագահ, փոխ – նախագահ եւ սահմանադիր ժողով, բոլորը ընտրուած՝ ոչ-յարանուանական հիմամբ: Չորս նախագահները պիտի կազմէին Նախագահութեան Խորհուրդ մը, որոնց անդամներէն մէկը պիտի ըլլար Նախագահը: Իսկ ոչ-յարանուանական դրութեամբ պիտի ընտրուէր Համադաշնակցային Սահմանադիր Խորհուրդ մը, որպէս կեդրոնական խորհրդարան:

Նկատի առնելով բնակչութեան յարանուանական չեչտեալ կազմութիւնը, պաշտօնի պիտի կոչուէր Համայնքային Խորհուրդ մը բաղկացած տասը յարանուանութիւններէն եւ մէկ փոքրամասնութենէ, իւրաքանչիւրը երկու ներկայացուցիչներով, որոնցմէ մէկը՝ փոխանորդաբար: Այս Խորհուրդը պիտի հսկէր միայն համայնքային շահերու վերաբերեալ օրէնքներու սահմանադրականութեան վըրայ:

Հոս պէտք է նշել, որ մայրաքաղաք Պէյրութ – այս պարագային՝ Մեծ Պէյրութ – ըլլալով աշխարհագրական այն մասը ուր հայկ. գանգուածը կ'ապրէր, հայկական ձայնը պիտի ունենար իր որոշիչ կշիռը ընտրութիւններուն մէջ: Այս հեռանկարը շատ հաճելի չէր թուեր մասնաւորաբար Մարոնիներուն:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆԵՐԿԱՆ ԵՒ ԱՊԱԳԱՆ

Լիբանան այսօր վերագտած է իր հանդարտութիւնը եւ կ'աշխատի դարմանել իր խոր վէրքերը, որոնց բուժումը կը կարօտի երկար շրջանի:

Երկրին ներկայ յարաբերական հաւա-

տարակչութիւնը պայմանաւոր է երկու ազդակներէ. – Սուրիական հզօր ներկայութիւն եւ միջազգային քաղաքական չահեր, որոնք հակառակն էին 70-ական թուականներուն սկիզբը, երբ մանաւանդ պաղեստինեան ներկայութեան գործօնը ծանր կը կշռէր: Գործնականին մէջ Արաֆաթի կուսակցութիւնը եւ այլ պաղեստինեան կազմակերպութիւններ տէրն էին Լիբանանի կարեւոր մէկ տարածքին, մինչեւ հարաւային ծայրամասը Իսրայէլեան սահման:

Մուսա Փրէնսի նման մտածողներուն համաձայն լիբանանեան տագնապը այս կամ այն ձեւով պիտի կրկնուի եւ երկիրը աղէտալի ցնցումներու ենթակայ պիտի ըլլայ եթէ ան չարունակուի կառավարուիլ կրօնական – յարանուանական, աւատապետական դրութեամբ եւ համայնքային դերխչխանութեան հետամտումով: Այսուհանդերձ, եթէ ներքնապէս եւ միջազգային գետնի վրայ դաշնակցային կամ համադաշնակցային դրութիւն մը հաստատելու ժամը պատեհ նկատուի, մինչ պէտք է նկատի առնել սուրիական կողմի տեսակէտը, ըստ որուն Լիբանան, իր ներկայ սահմաններով, արուեստական ինքնութիւն մըն է, ձեւաւորուած՝ գաղթատէր ֆրանսական իշխանութիւններուն կողմէ, երբ Համաշխարհային Ա. պատերազմէն ետք անոնք կը ձեւաւորէին «Մեծ Լիբանան»ը: Լիբանանի ներկայ դրութեան փոփոխութեան պարագային, երկիրը պէտք էր բաժնել ոչ թէ չորս շըրջաններու, այլ՝ հինգ, այս վերջին շըրջանը կցելով Սուրիոյ:

Դաշնակցութեան բարիքին օրինակը կը բերուի տարբեր երկիրներէ, մասնաւորաբար Զուիցերիայէն, ուր համերաշխօրէն կ'ապրին կեղտ, լատին եւ գերման ծագում ունեցող բնակիչները: Երկրին համադաշնակցային դրութիւնը արգելք չէ եղած զուիցերական ինքնութեան մը յատկանիշերու գոյութեան, եւ ներքին միասնականութեան մը՝ պաշտպանելու համար երկրին անկախութիւնը:

Վերջապէս, կ'ըսեն ծրագրին ջատագովները, 1943-ի Լիբանանը ստեղծուած է «երկու հակասութիւններու» վրայ, մինչ ապագան պէտք է հիմնուի «երկու հաստատումներու» վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ, միայն ժամանակը պիտի գայ փաստել թեր ու դէմ առարկութիւններուն ճշդութիւնը: Մեր մաղթանքն է որ, եթէ երբեք պատահի որ օր մը վերստին օրակարգի գայ Լիբանանի կառուցային եւ սահմանադրական հարցերը, փոփոխութիւնները կատարուին առանց այն աղէտին եւ փլուզումին որոնց ենթակայ եղաւ: Քանի նաեւ՝ Լիբանան պիտի չարունակէ մնալ սփիւռքահայութեան ջերմ օճախը:

Պօսթըն

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ, ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՈՒ ՀՐԵԱՅ

Վերջին տարիներուն հետաքրքրաշարժ երեւոյթ մը յայտնուիլ սկսած է գերմանացի երիտասարդներու մօտ. հրէանալու, Իսրայէլ ապրելու ցանկութեան տէր երիտասարդներ ամէն բան կ'ընեն իրենց նըպատակին հասնելու համար: Անոնք կը մտնեն հրէական շրջանակներու մէջ, եբրայերէն լեզուի և կրօնական դասընթացքներու կը հետեւին, առանց յուսալքուելու խստապահանջ կրօնաւորներու ընթացքէն: Մինչ շատ յստակ չըլլալով հանդերձ իրենց մղումին պատճառաբանութիւնը, անոնց հետ գրադողները կապ մը կը նշմարեն Շոային հետ:

Տասնեակներով գերմանացի երիտասարդներէն մէկը որ 1997-ին կրօնափոխ եղած է ու հաստատուած Ꮢիպուց մը, ըսած է թէ ապրուած ամօթի մը դէմ լաւագոյն ապաստանը զոհերուն խումբին միանալն է: Երուսաղէմի մէջ ուր կ'ապրի, անպայման ներողութիւն կը խնդրէ երբ վերապրողի մը հանդիպի:

Կայ Գերմանացիներու երկրորդ խումբ մըն ալ որ առանց հրէանալու փափաքին, ամէն տարի Իսրայէլ կ'երթայ, աշխատելու Ꮢիպուցներու մէջ: Հազարաւորներու կը հասնի անոնց թիւը: Արտասահմանէն Իսրայէլի ընկերային նախարարութեան մօտ արձանագրուած օտարներ կամաւորներու 75%-ը կը կազմեն անոնք: Անոնցմէ շատեր կ'երկարաձգեն իրենց կեցութեան ժամանակը, նաեւ որոշ փիլիսոփայութենէ մը առաջնորդուած. կ'ըսեն թէ Գերմանացիները սարսափելի ոճիր մը գործեցին հրեայ ժողովուրդին դէմ եւ Յիսուսն ալ Հրեայ էր:

Գերմանուհի մը որ երկու տարի կամաւոր աշխատանք կատարելէ ետք այսօր Շոայէն վերապրողներ կը խնամէ, ըսած է թէ ինք առաջին Գերմանացին եղած է որուն հետ խօսած է վերապրող մը, պատմելու համար պատերազմին ընթացքին իր ապրածները որոնց մասին նոյնիսկ իր ընտանիքին չէ խօսած:

Պէտք չէ կարծել որ այս Գերմանացիները միշտ անվերապահ ընդունելութիւն կը գտնեն տեղացի Հրեաներէն: Յատկապէս երէց սերունդի պատկանողները յաճախ լաւ տրամադրութեամբ չեն դիտեր հաւատափոխութեան պատրաստուող գերմանացի երիտասարդները: Կան ընտանիքներ որոնք կ'ըսեն թէ երբեք պիտի չհամաձայնին որ իրենց զաւակը Գերմանացիի մը հետ ամուսնանայ: Անոնք կը կրկնեն թէ բոլոր Գերմանացիները Նացիներ են, ատիկա իրենց արիւնէն կուգայ:

Կայ հաւատափոխ եւ Իսրայէլի քաղաքացի ըլլալու փափաքին տէր սեւամորթներու պարագան ալ: Բայց անոնց յաջողութիւնը հրաշքի համազօր կը նկատուի: 1993-ին Նիժերիայէն Իսրայէլ գաղթած է սեւամորթ երիտասարդ մը իր բարեկամուհիին հետ, հոն հաստատուելու նպատակով: Հակառակ որ ծագումով հրեայ ներկայացած է, իրեն պարտադրած են հետեւիլ կրօնական դասընթացքներու: Չորս տարի տեւած են անոնք, ինչ որ պատճառ եղած է բարեկամուհիին հետ խզուելուն: Բայց իսրայէլեան իշխանութիւնները չեն համոզուած անոր բարի նպատակին: Որպէս սեւամորթ եւ աղքատ, կասկածելի թուացած է իսրայէլեան քաղաքացի դառնալու անոր յամառութիւնը եւ չահու ակնկալութեամբ առնուած քայլ:

ԲԱՂՀԱՆ

ԷՎՐԻԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՌՈՒԲԷՆ (ՌՈՊԷՐ) ՏԱՒՈՒՏԵԱՆ

1999, Հոկտեմբեր 28-ին, Էվրիի (Էսոնի նահանգ) առեւտրական դատարանի նախագահ ընտրուած է, 2000 թուականէն սկսեալ եւ չորս տարուան համար, Ռուբէն (Ռոպէր) Տաւուտեան:

Ենթական, որ ծանօթ անուն մըն է գաղութիս մէջ, ծնած է Մոսկուա 1925-ին եւ արտանուշցի իր ծնողքին հետ Ֆրանսա հաստատուած 1930-ին:

Նախնական եւ երկրորդական ուսումներէն ետք, 1942-ին ընդունուած է ԷՍՍԷՔ-ի (Փարիզի Կաթողիկէ Հիմնարկի տնտեսական եւ առեւտրական գիտութեանց բարձրագոյն վարժարան) մուտքի մրցումին եւ վկայուած 1945-ին: Զանազան ընկերութիւններու մէջ աշխատելէ ետք, 1952ին հիմնած է իր ընկերութիւնը՝ «Davoudian Industries S. A.», զոր այժմ կը վարէ իր տղան: 1990-ին դատաւոր ընտրուած է Գորպէյի Առեւտուրի դատարանին (Էվրի փոխադրուած 1997-ին), 1994-ին նախագահ է դատարանին 5-րդ Սենեակին, 1997-ին պատուիրակ է նախագահութեան, հուսկ՝ նախագահ: Հայկական ճակատի վրայ փոխ – գանձապահ եղած է 1988-էն 1997 ՍՕՍ-Արմէնիի, անդամ է ԺԷ-Ի-Ի-Ա.-ի:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Պողպէչի համալսարանի հիւսիսային շամփիւսի «Աթաթուրք Գուրան գրադարանին մէջ, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 12-ին, որու ընթացքին բացումը կատարուած է Թուրք բանաստեղծ Թէվֆիք Ֆիքրէթի դիմանըկար – քանդակին եւ լեզուագէտ ու պատմաբան Յակոբ Մարթայեանի կիսանդրիին: Թուրքիոյ Հանրապետութեան 75-ամեակին առթիւ է, որ Պատրիարքարանը որոշած էր քանդակագործ Էրօլ Սարաֆեանի չինել տալ Յ. Մարթայեանի կիսանդրին եւ առաջարկած որ ան զետեղուի Պողպէչիի համալսարանը, ուր Մարթայեան թրքերէն լեզու դասաւանդած է շրջան մը, երբ անոր անունը Ռոպէրթ Գոլէճ էր: Հանդիսութեան ներկայ եղած են Շահան Արք. Սվաճեան յանուն Պատրիարքարանին, Շիշլիի փոխ – քաղաքապետ՝ Վազգէն Պարըն, համալսարանի հայ դասախօսներ՝ Աւետիս Հաճընլեան, Ժան Գալայճեան, Փարիզէն Ժ. Գ. Բէպալաճեան, Յակոբ Մարթայեանի զաւակը՝ Վահէ Մարթայեան եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Հիւրասիրութենէ մը ետք, վերատեսուչը՝ փրոֆ. Իւսթիւն Էրկիւտէր արտայայտուած է Ֆիքրէթի եւ Մարթայեանի մասին: Խօսք առած է Շահան Արք. որ չեշտած է այն ծառայութիւնները զորս Յ. Մարթայեան մատուցանած է Թուրք լեզուին եւ մշակոյթին: Ելոյթներէն յետոյ, կատարուած է բացման արարողութիւնը, ապա համալսարանի տեսչութիւնը ճաշ մը տուած է ի պատիւ ներկայ հիւրերուն:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի ընթացիկ տարեշրջանի առաջին հաւաքոյթը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 19-ին, մասնաճիւղին գրադարանին մէջ: Այս առթիւ, գրական յանձնախումբը ներկայացուցած է տարեշրջանի իր ծրագրերը: Անդամներէն Ներսէս Հատիտեան ցանկը տուած է նախատեսուած գրական հանդիպումներու, գինեձօններու եւ այլն: Հանդիպում Պօղոս Սնապեանի հետ, Մատթէոս Զարիֆեանի քերթուածներու ընթերցում եւայլն, եւայլն:

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը այցելած են Նոյեմբեր 15-ին Հայաստանի Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի ժողովին համար Պոլիս ժամանած պատուիրակութեան չորս անդամներ եւ ճաշի հիւրը եղած են հոգաբարձութեան:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

– Ըսել է՝ իրարու հետ գժտուեցա՞ք:
– Անոր պէս բան մը:
– Ինչ որ է՝ այլեւս մեզի հետ իր յարաբերութիւնները խզած է:
– Դուք ուզեցիք, որ այնպէս ըլլայ:
– Հակառակը չեմ ըսեր... ալ անկէ ետքը մենք նիւթական բան մը չակնկալեր, ո՛չ ալ մեզի հետ չփում պիտի ունենայ..
– Իր բռնելիք ընթացքը չեմ գիտեր, միայն սա գիտեմ, որ այստեղ իր ներկայութիւնը կրնայ շատ անհաճոյ հետեւանքներ ունենալ:
– Որո՞ւ համար, – հարցուց Մօլլան:
– Ամէնուս համար, – պատասխանեց Թաթուլ:
– Ի՛նչ, իբրեւ մեզի թշնամի պիտի մնայ այստեղ:
– Կ'ուզէիք, որ իբրեւ բարեկա՞մ մնար:
– Չէ, բայց կրնայինք անկէ ետքը ո՛չ բարեկամ, ո՛չ ալ թշնամի ըլլալ իրարու... Նոյնիսկ կրնայինք բարեկամ մընալ, քանի որ մէջերնիս խնդիր մը չէ անցած... անկէ զատ քանի որ որոշած է հոս մնալ, թերեւս կրնանք իր ներկայութենէն օգտուիլ:
– Ի՞նչ կերպով, – հարցուց Թաթուլ:
– Սա երեք լրտեսներու խնդրին առթիւ ... կ'ըսէիր, որ ինք կրնար օգտակար ըլլալ զանոնք Պուքրէշէն հեռացնելու համար:
Իբրեւ պատասխան Թաթուլ ահազնազոչ քահքահ մը արձակեց:
– Ինչո՞ւ այդպէս կը խնդաս, – հարցուց Մօլլան զարմացած:
– Կը խնդամ, որովհետեւ շատ խնդալիք բան մը ըսիք, – պատասխանեց Թաթուլ:
– Բայց դուն չէի՞ր, որ այդ գաղափարը տուիր...
– Անկէց ի վեր ամէն բան փոխուեցաւ ... քեզի կ'ըսեմ, որ Իվան Խարուֆով մեզի թշնամի դարձած է:
– Իրաւունք չունի, մենք իրեն բան մը չըրինք:
– Ինք խնդիրը տարբեր կերպով կը դատէ կոր, եւ երբ Իվան որոշում մը տայ ու միտքը բան մը դնէ, շատ դժուար է գլուխը ետ կեցնել:
– Պարզապէս շանթած է այդ ըրածը:
– Ինչ անուն կ'ուզէք տուէք՝ նշանակութիւն չունի, իրողութիւնը այն է, որ այս վայրկեանիս Իվան որոշած է Պուքրէշ մնալ...
– Թող մնայ, ո՞վ առոր կը հակառակի, – ընդմիջեց Մօլլան:
– Պուքրէշ մնալ եւ իր վրէժը լուծել, – շարունակեց Թաթուլ, – այո, իր խօսքերէն այնպէս հասկցայ, որ շատ գրգռուած, շատ բարկացած է... ամէն խենթութիւն ընելու կարող է:
– Ինչ կրնայ ընել վերջապէս:
– Չեմ գիտեր, իր ընելիքին մասին մանրամասնութիւններ չտուաւ, միայն սաչափը հասկցայ իր բերնէն փախցուցած մէկ քանի խօսքերէն, որ իր դիտաւորութիւնն է...
Թաթուլ լռեց յանկարծ:
– Ի՞նչ է իր դիտաւորութիւնը, խօսէ տեսնանք, – գոչեց Մօլլան անհամբեր ու մտահոգ:
– Չէ՛, աւելի աղէկ է չխօսինք այս մասին, – պատասխանեց Թաթուլ, – չեմ ուզեր, որ կարծէք, թէ ձեզի վախցնելու եկած եմ այստեղ, փա՛ռք Աստուծոյ վախնալիք բան մը չունինք... եւ յետոյ ձեր ուզածը եղաւ, յարաբերութիւնը խզեցինք Իվանին հետ, մնացաւ գնաց...
– Այո՛, բայց կ'ըսես, որ գէշ դիտաւորութիւններ ունի:
– Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, թո՛ղ գէշ դիտաւորութիւններ ունենայ... բաւ է, որ դուք իրեն հետ առնելիք տալիք մը չունիք: Բարկութեան մէջ խենթութիւն մը պիտի ընէ եղեր, թո՛ղ ընէ տեսնենք... նոյնիսկ եթէ կրակ ըլլայ, իր մօրօրուքը կ'այրէ, աւելի ի՛նչ կրնայ ընել...
– Անշուշտ, բայց քանի որ իր խօսքերէն հասկցեր ես, թէ իր դիտաւորութիւնը ինչ է, գոնէ ըսէ՛, որ ես ալ գիտնամ ու ըստ այնմ ընելիքս որոշեմ:
– Ճանըմ, այս տեսակ մարդիկը զարմանալի են, կիրքի ազդեցութեան տակ մէկ ծայրայեղութենէ միւսը կ'երթան... բարկացա՞ն մի՝ ա՛լ ինչ ընելիքնին չեն գիտեր... բարով խերով Ռուսճուք չերթայինք ու այս մարդը հոս չբերէինք ու այս փորձանքները մեր գլխուն չբանայինք... Հաւատացէ՛ք Մօլլա էֆէնտի, գիտէ՞ք ի՛նչ կը մտածեմ կոր...
– Ի՞նչ...
– Վաղն առտու իսկ չոգեկառք նստիլ, հեռանալ Պուքրէշէն, երթալ, անծանօթ գիւղ մը քաշուիլ ու ժամանակ մը հոն մընալ, մինչեւ որ այս խնդիրները փակուին, ինչ որ պիտի ըլլա՛յ՝ ըլլայ:
– Այդ ամէնը աղէկ, բայց տակաւին չըսիր, թէ ի՛նչ է սա մարդուն դիտաւորութիւնը:
– Հաւատացէք, որ չեմ համարձակիր կոր ըսելու:
– Պէտք է որ խօսիս անպատճառ, – պնդեց Մօլլան:
– Գոնէ խօսք տուէ՛ք, որ մարդու բան պիտի չըսէք:
– Կը խոստանամ:
– Միայն դուք պիտի գիտնաք:
– Այո՛, այո՛, ապահով եղիր:
– Լաւ ուրեմն, իր խօսքերէն այնպէս կռահեցի, որ միտք ունի յարաբերութեան մտնել հոս ղրկուած երեք լրտեսներուն հետ եւ ի հարկին իր ծառայութիւնները առաջարկել անոնց միջոցաւ Թուրք կառավարութեան...
– Վա՛յ սարսափելի, – գոչեց Մօլլան շուարած, – իրա՞ւ այդ բանը կարո՞ղ է ընել:
– Ինչո՞ւ չէ, կիրքը ամէն բան ընել կուտայ մարդուս:
– Զըսե՞ս որ կեցած տեղերնիս վտանգաւոր կացութիւն մը ստեղծեցինք:
– Ես գուշակեցի, որ այսպէս պիտի ըլլար:
Մօլլան պահ մը լուռ մտածելէ ետքը ըսաւ.
– Զե՞նք կրնար այս չարիքին առաջքը առնել:
– Ի՞նչպէս:
– Իվանին մեծկակ գումար մը տալով ու գլուխը Պուքրէշէն հեռացնելով:

(Շար. 146)

(Շար. Ա. էջէն)

շրջանին ջախջախիչ մեծամասնութեամբ հայ բնակչութեան համար։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարութիւնը խիստ հակազդեցութիւն ցոյց տուած է Մոսկուայի մաքսային կոմիտէին որ յայտարարած է թէ Նոյեմբեր 23-ին Շերեմետեւոյի օդակայանը Ռումանիայէն Թիֆլիս ղրկուած զինամթերք յայտնաբերուած է։ Վրաստանի նախարարութիւնը ըրած է թէ զինամթերք կոչուածը բաղկացած է վրացական ցուցանմոյշներէ որոնք ցուցադրուած էին Պուքրէշի միջազգային մէկ ցուցահանդէսին։ Նոյն նախարարութեան համաձայն, Մոսկուա բոլոր միջոցներով կը ջանայ Վրաստանը ներքաշել Կովկասի մէջ մղուող պատերազմին։

ԱՐԱՐԱՏԸ Թուրքիոյ նախարարներու Խորհուրդին Հոկտեմբեր 6-ի որոշումով զինուորական արգիլեալ գօտի յայտարարուած է։ Օտարականներ այդ շրջանը մուտք գործելու համար պարտաւոր են արտօնութիւն ունենալ։ Նոյնն է պարագան ըղբօսաշրջական ձեռնարկներու, լեռնագնացներու, հետախուզողներու համար։

ՏԷՎԷՃԵԱՆ ԵՒ ՖԻՎՈՆ զօրավիգ են Միշէլ Ալիօ – Մարիի թեկնածութեան Էռ – Փէ – Էռ–ի նախագահութեան աթոռին։ Եթէ իրենց քուէ տուողները (9% եւ 25%) հետեւին վերոյիշեալներու հրահանգին, Տիկին Ալիօ – Մարիի ընտրութիւնը արդէն իսկ ապահովուած է եւ Շիրաքի պաշտպանած թեկնածուն ալ բոլոր յոյսերը կրնայ այժմէն կտրել։ Տըլավուա ձայներու 35,05% ստացած էր, Ալիօ – Մարի՝ 31,12%։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարութիւնը արգելք հանդիսացաւ Օրանժինայի գնումին Գոգա – Գոլայի կողմէ։ Փերնօ – Ռիքարն էր որ Ամերիկացիին ուզած էր ծախել Օրանժինան եւ երկու տարի է որ բանակցութիւններ կային այդ ուղղութեամբ։ Ելմտական նախարարութիւնը ընդառաջ գնաց Մրցակցութեան Խորհուրդին եւ իր վէթօն դրաւ։ Նոր նախարարը՝ Քրիսթիան Սօթէր չէչտեց այս առթիւ որ որոշումը կը վերաբերի միայն Ֆրանսայի մէջ գործունէութեան եւ արգելք չկայ արտաքին շուկաներու համար։ Օրանժինայի նախագահը կ'ըսէ թէ կառավարութեան որոշումը անակնկալ մը եւ յուսախաբութիւն մըն է։ Պաշտօնէութիւնն ալ մտահոգ է, որովհետեւ Գոգա – Գոլա աշխատանքի պահպանման ապահովութիւն տուած էր։ Այս գնումով, Գոգա – Գոլա, որ արդէն տէրն է Ֆանթայի եւ Սփրիթի, տէրը կը դառնար Ֆրանսայի կազային խմիչքներու 70%–ին (ներկայիս 60% է)։ Մերժումի յայտարարութեան օրն իսկ (Նոյեմբեր 24), Փերնօ – Ռիքարի արժեթուղթերը 4,6%–ի անկում արձանագրած է։

ԼՕՐԱՆ ՖԱԲԻՒՍ, Ազգային ժողովի նախագահը բաւական խրարանցում ստեղծած է, ծանուցում ծառայելով «Լէ զ'Էքօ» թերթին, որ անհատական ձեռնարկ է եւ կը պատկանի բրիտանական Փիրսըն խումբին։ Թերթին ի նպաստ ծանուցումը լոյս տեսաւ նախ «Լիպերասիոն»ի մէջ (Նոյեմբեր 24) եւ հանրակառքերուն վրայ։ Կը ճշդուի որ դրամ չէ առած այդ ազդին համար, այլ հետեւանք է իր համոզումներուն։ Որեւէ անպատեհ բան չի տեսնուիր իր գրասենեակին անձնակազմին կողմէ, ինչ որ բոլորին կարծիքը չէ։ Կանաչներու կողմէ, Ն. Մամէր յայտարարած է որ երբ մէկը նման պատասխանատուութիւն մը ունի (Ազգային ժողովի նախագահ) ծանուցումի գործողութեան չի մասնակցիր, նոյնը կ'ըսէ Համայնավար երեսփոխանը՝ Փ. Պրաուզէք, աւելի բուռն է Փաթրիք Տէվէճեան որ կը չեչտէ. – «Աւելի արժեզրկում մըն է քաղաքականութեան երբ քաղաքական դէմքեր ծանուցումի պաստառներու կը վերածուին։ Յուսախաբ եմ Լ. Ֆաբիուսէն, որ աւելի արժանաւորութեան վարժեցուցած էր մեզ իր պաշտօնին մէջ»։ Լէ զ'Էքօյի մեծ մրցակիցն ալ՝ Լա Թրիպիւն չչմած է, բայց, կը խորհի որ այնքան ալ նպաստաւոր չէ Լէ զ'Էքօյին, խմբագրական պատասխանատու մը բարոյականի հարց մըն ալ կը տեսնէ, բայց, կը խորհի որ Ֆաբիուսի կողմէ թշնամական արարք մը չէ Թրիպիւնի դէմ։

ՄԱՐԹԻՆ ՕԲՐԻ 35 ժամերու օրէնքի կիրարկումը պատճառ է որ գործադուլի շարժումները ծաւալին Ֆրանսայի մէջ։ Նոյեմբեր 24–ին, գատրերը փողոց իջած էին Փարիզ, բայց, այլ բազմաթիւ մարզերու մէջ գործադուլներ կան՝ երկաթուղի, թելեքոմ, ձայնասփիւռ – հեռատեսիլ, թղթատար եւ այլն, եւ այլն։

ՀԻԼԱՐԻ ՔԼԻՆԹԸՆ յայտնեց թէ տարւոյն սկիզբը պաշտօնապէս պիտի յայտարարէ իր թեկնածութիւնը Ծերակոյտի աթոռին։ Այս պատճառով ալ Նիւ – Եորք կը փոխադրուի, ինչ որ ըսել կուտայ թէ առաջին անգամն է որ ԱՄՆ–ու նախագահի մը կինը Սպիտակ Տուն պիտի չգտնուի։ Տիկին Քլինթընի գործը այնքան ալ դիւրին չէ, որովհետեւ նաեւ Նիւ – Եորքի Հրեաները շատ դժգոհ են իրմէ, որովհետեւ լուռ մնացած էր, ճաշի մը ընթացքին, երբ Արաֆաթի կինը ըսած էր թէ Իսրայէլացիները արտասովոր ռումբերով պաղեստինցի մանուկներ թունաւորած են։ Դէպքը պատահած էր անցեալ ամիս երբ գրաւեալ հողամասերը կ'այցելէր եւ այն ատեն արդէն, Նիւ – Եորքի Հրեաները թելադրած էին իրեն որ քաշէ իր թեկնածութիւնը։

ՓՔՔ–ի զինուորական գլխաւոր պետերէն մէկը՝ Մուրատ Քարայըլան քաղաքական ապաստան ուզած է Հոլանտայէն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարի Շարժ եւ Շարժ 1000 Ֆր.։

Երեքշաբթի, Նոյ. 30, ժամը 20.45–ին

LES ARCHETS ... AU FIL DE L'EAU

Ջութակ՝ Անթոն Մաթալեւ,
Թաւջութակ՝ Անրի Ալեսեան

Bateau Daphne —
Notre-Dame, Quai Montebello, Paris 5e
(Réservation impérative : 01 46 33 30 06)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

HOTEL LE PERA

SOIREE EXCEPTIONNELLE

pour le 31 DECEMBRE

à l'Hôtel LE PERA
avec l'Orchestre GAIDZAG'S

«Au cœur du quartier de l'Opéra entre la Madeleine et la Place Vendôme l'Hôtel LE PERA a le plaisir de vous convier à une soirée de gala pour fêter ensemble le passage à l'an 2000»

Soirée Dansante en compagnie du prestigieux Orchestre GAIDZAG'S

PRIX PAR PERSONNE : 1700 F
(Cocktail au Champagne et le Dîner de Gala boissons inclus)

Réservation : Tél : 01 40 06 97 69 / Fax : 01 53 43 54 10.

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

FRANCE—INTER

Mercredi 1er Décembre à 18 heures Jean GUREGHIAN participe à l'émission *«La partie continue»* d'Albert Algoud, pour son livre — *«Golgotha de l'Arménie Mineure. Le destin de mon père»*.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԶՈՅԳԵՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ԶՈՐՍ ԾԱԳԵՐԷՆ

Տեսարաններ միջազգային եւ հայ գրականութենէն (Պերնար Շօ, Լապիշ, Կէթէ, Այքպուրն, Պարոնեան, Օտեան...)

Բեմադրութիւն եւ խաղարկութիւն՝
ՆՈՐԱ ԱՐՄԱՆԻ
ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱԶԵԱՆ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 3, ժամը 20.30–ին

Salle CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
Métro Malesherbes

Տեղերը ապահովելու համար դիմել հեռաձայն թիւերուն.

01 – 42 – 73 – 28 – 37
01 – 43 – 76 – 67 – 37

Arménie et Arméniens aujourd'hui

l'Association Culturelle des Batignolles
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite au mois de l'amitié
ARMENIE ET ARMENIENS aujourd'hui
en présence de
Madame Françoise DE PANAFIEU,
Député, Ancien Ministre,
Adjointe au Maire de Paris
Monsieur Pierre REMOND,
Maire du XVIIe arrdt de Paris

KARABAGH «un jardin noir»
Expo photos de **Jean-Martin Le Révérend**
du 15 Novembre au 12 Décembre
74, place du Docteur Félix-Lobligeois,
Tél.: 01 42 29 00 27 75017 Paris
Ouverture du lundi au samedi
de 14h à 18h
et dimanche de 10h à 15h,
fermé le mercredi.

ARMENIE ET ARMENIENS aujourd'hui
«Un peuple marqué par l'Histoire»
Conférence
Raymond KEVORKIAN
Conservateur de la Bibliothèque Nubar de l'UGAB
et directeur de recherches à l'Université Paris-III Sorbonne-Nouvelle
et **Claude MUTAFIAN**
Historien et Professeur à l'Université Paris-Nord
jeudi 2 décembre à 18h30
Mairie du XVIIe —
16-20, rue des Batignolles 75017 Paris

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 3ՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Բ. ԾՐԱԳԻՐ

Նիկողայոս Ալադաթեան
ՎԱՅ ԻՄ ԿՈՐԱԾ ՅԻՍՈՒՆ ՈՍԿԻ

Յովհաննէս Գուրգէնբէկեան
ՀԱՃԻ ՍՈՒԼԷՅՄԱՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 28, 1999
ժամը 16–ին

Հայ Ուսանողական Տուն
57, Boulevard Jourdan - 75014 Paris
Métro : Porte d'Orléans /
RER : Cité Universitaire

— Մուտքը՝ 30 Ֆր. —

U G A B

Conférence - Débat

Mardi 30 Novembre à 20 heures 30
à l'Hôtel SPLENDID — 50, Bd Victor-Hugo
06000 NICE

autour du thème :
Une nouvelle perspective de coopération en Arménie et au Karabagh : comment associer l'aide humanitaire à un projet économique.

avec la participation
de *LEON KEBABDJIAN,*
directeur de publication
de La Lettre de l'UGAB,
membre du conseil central de l'UGAB

et

NADYA KEBABDJIAN
qui présentera l'opération
FEMMES COURAGE D'ARMENIE
programme d'aide économique
en faveur des familles victimes
de la guerre du Karabagh

— *Entrée libre* —

ARMENIE VILLAGE

COMMUNIQUE

Dans notre précédent appel, nous vous faisions part de notre volonté de procéder à la réfection de la toiture de l'école No 148 d'Erevan portant le nom de Missak Manouchian et en avions informé le Directeur de cette école, Monsieur Aparian.

En réponse, nous venons de recevoir une lettre datée du 27 Octobre 1999 où le collectif d'enseignants ainsi que l'association des parents d'élèves nous font part de leur satisfaction et de leur reconnaissance pour l'entreprise d'une si grande mission au profit de la mère patrie et plus particulièrement envers des foyers d'enseignement.

Nous renouvelons donc notre appel à notre communauté et plus précisément à tous ceux qui gardent le souvenir du sacrifice de Missak Manouchian dont le nom et la mémoire sont perpétrés en Arménie.

Missak Manouchian n'avait-il pas écrit avant sa mort «Bonheur à tous, bonheur à ceux qui vont survivre» ?

Donnons ce bonheur aux écoliers d'Arménie.

6, Cité du Wauxhall — 75010 PARIS

Paris, le 12 Novembre 1999

Un reçu CERFA sera envoyé à tous les donateurs donnant droit à la réduction fiscale légale.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27-28
SAMEDI - DIMANCHE
27-28 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·782 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.782

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 25 / 26)

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ Ս. ԲԱԴԱԼԵԱՆ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Մոսկուայի մէջ, Նոյեմբեր 24-էն 25 լուսնալիք գիշերը, յանկարծամահ եղած է Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար եւ խմբակցութեան նախագահ՝ Սերգէյ Բադալեան:

Ողբացեալը ծնած էր 1947-ին Երեւան, աւարտած է Երեւանի փոլիթէքնիքը, ելեկտրոնիկ հաշուիչ մեքենաներու մասնագիտութեամբ: Կատարելագործուած է Մոսկուա: Զբաղած է գիտական հետազօտութեամբ: Հեղինակ է շուրջ 40 գիտական յօդուածներու: 1989-էն կուսակցական պաշտօն ունեցած է. Բիւրոյի եւ Կեդր. Կոմիտէի կազմութեան մասնակից եղած է: 1996-ին Ա. քարտուղար է, իսկ նախորդ տարին ընտրուած էր երեսփոխան:

Այս առնչութեամբ, վարչապետ Արամ Սարգսեանի որոշումով, նախարար Վահան Շիրխանեանի գլխաւորութեամբ կազմուած է կառավարական յանձնախումբ, ընդգրկուած են համայնավար ղեկավարներ, Ազգային Ժողովի համայնավար խմբակցութեան բոլոր անդամները, միւս խմբակցութիւններու ղեկավարները, «Կայունութիւն» խումբի նախագահը, ԱԺ-ի փոխ-նախագահ Գագիկ Ասլանեան, ԱԺ-ի աշխատակազմի ղեկավարը, պետական համապատասխան մարմիններու ղեկավարներ:

* * *

«ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ» ԴԱՇԻՆՔ ՍՏԵՂԾՈՒԱԾ

Հայաստանի ընկերվարամէտ չորս կուսակցութիւններու՝ Հայաստանի Աշխատաւորական Կոմունիստական, Դեմոկրատական, Սոցիալ-Դեմոկրատական Հնչակեան եւ Հայ Կոմունիստներու Միութեան Նոյ. 25-ի միացեալ յայտարարութեամբ հաղորդուած է նոր՝ «Արդարութիւն» դաշինքի ստեղծման լուրը: Հիմնադիր ժողովին եղած ելոյթներուն դատապարտուած են ԱՄՆ որ «Անցած տասը տարիների ընթացքում կանխամտածուած ձեւով՝ Արժոյթի Միջազգային Հիմնադրամի, Համաշխարհային Դրամատան եւ ՀՀՇ-ական իշխանութիւնների միջոցով» տարած են Հայաստանը տկարացնելու, խոցելի դարձնելու յստակ քաղաքականութիւն: Նորաստեղծ դաշինքը կը նախատեսէ ստեղծել «սոցիալ-դեմոկրատական պառլամենտ», որ Ազգ. Ժողովին եւ կառավարութեան կը ներկայացնէ ընկերային հաւասարութեան ուղղուած օրէնսդրական նախաձեռնութիւններ: Դաշինքի ղեկավարները առեւտրատնտեսական կապերու ստեղծման համար չեն բացառեր որեւէ երկիր, այդ կարգին նաեւ՝ Թուրքիան. սակայն կը գտնեն որ այժմ շատ բարենպաստ պայմաններ ստեղծուած են մանաւանդ Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները խորացնելու համար, աւելի ուշ ալ Ռուսաստան-Բելառուս միութեան համարկուելու հեռանկարով:

* * *

ԱԼԻԵՒ ԿԸ ԲԱՑԱՌԷ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿՈՎ ԿԱՐԳԱՒՈՐՈՒՄԸ

Պոլսոյ վեհաժողովին արդիւնքներուն մասին նախագահական աշխատակազմին հետ ունեցած հանդիպումին առթիւ Ատրպէջանի նախագահը յայտարարած է թէ կը բացառէ Ղարաբաղեան հարցը ռազմական միջոցներով լուծելու կարելիութիւնը: Ան ըսած է որ Չէչէնիոյ, Աբխազիոյ եւ Մերձաւոր Դնեստրի հակամարտութիւնները լաւագոյն օրինակներն են ապացուցանելու համար որ ռազմական ուղին հեռանկար չունի, ինչ որ նաեւ շեշտուած է Պոլսոյ վեհաժողովին ամփոփիչ փաստաթուղթերուն մէջ: Հակամարտութեան այն կողմը որ փորձութիւնը կ'ունենայ սոյն միջոցին դիմելու, անմիջապէս կը դատապարտուի համաշխարհային հանրութեան եւ յատկապէս Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.-ի կողմէ: «Մենք հայ-ատրպէջանական հակամարտութիւնը կը լուծենք բացառապէս խաղաղ միջոցներով» հաստատած է Ալիեւ միանգամայն յոյս յայտնելով որ շուտով կը վերսկսի նախագահ Քոչարեանի հետ երկխօսութիւնը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ - ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Ռուսաստանի եւ Ադրբեջանի պաշտպանութեան գերատեսչութիւններու ղեկավարները Նոյ. 25-ին Մոսկուայի մէջ Պաշտպանութեան նախարարութիւններու 2000 թուականին ռազմական համագործակցութեան ծրագիր մը ստորագրած են: Ստորագրութենէն ետք Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ի. Սերգէեւ ըսած է թէ «Ռուսաստանի զինուորական ղեկավարութիւնը երախտապարտ է ադրբեջանական կողմին, ձեռնարկուած այն խիստ միջոցներուն համար, որոնք կանխեցին Ադրբեջանէն սպառազինութեան, գրոհայիններու եւ ֆինանսական միջոցներու փոխադրութիւնը դէպի Չէչէնիա»: Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարար Սաֆար Աբիեւ ալ յայտարարած է որ բանակցութիւններու ընթացքին քննարկուած է «Ռուսաստանի կողմէ Հայաստանին աւելի քան 1 միլիառ տոլար արժողութեամբ զէնք եւ զինամթերքի ապօրինի յանձնումի» հետաքննութիւնը վերսկսելու հարցը: Ազերի նախարարը պնդած է որ Հայաստան այդ սպառազինութիւնը տեղաւորած է «Ադրբեջանի գրաւեալ տարածքին վրայ»:

* * *

ԱԼԻԵՒ ԿՐԿԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Նախագահ Ալիեւ այս շաբաթավերջին միօրեայ նոր այցելութիւն մը կը կատարէր Թուրքիա: Պոլսոյ վեհաժողովէն անմիջապէս ետք այս նոր այցը մեծ հետաքրքրութեան պատճառ եղած է: Դէտերու կարծիքով ան աւելի առնչուած է տարածաշրջանի կացութեան եւ Ղարաբաղեան գործընթացին: Նոյ. 30-ին ալ Ալիեւ Ուկրանիա կ'երթայ բարեկամութեան, ռազմական եւ տնտեսական համագործակցութեան պայմանագրի ստորագրութեան համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՈՐՍԻԿԱ

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՈՃՐԱՓՈՐՁԵՐ

Օր ցերեկով, Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 25-ին, երկու ոճրափորձեր գործուեցան Այաչիօ, վիրաւորելով նաեւ եօթը հոգի: Արարքէն քիչ առաջ, հեռաձայնով անծանօթ մը տեղեկացուցած էր հեռատեսիլի տեղւոյն կայանին, որ հանրային չորս շէնքերու դէմ ոճրափորձեր պիտի գործուէին, ինչ որ թոյլ տուած էր որ շէնքերը պարպուին եւ մարդկային զոհեր չըլլան: Արդարեւ քիչ ետք, արարքները տեղի կ'ունենային մէկը ՈՒՐՍԱՖ-ի, միւսն ալ Կազմածի տնօրէնութեան շէնքին դէմ եւ հսկայ վնասներ կը պատճառէին: Վրդովումը մեծ էր, քանի յստակ էր որ այս անգամ նպատակը սպաննել էր: Լոնտոնի մէջ, ուր կը մասնակցէին ֆրանքեւանգլիական հանդիպումի մը, Շիրաք եւ Ժոսփէն խստօրէն դատապարտեցին եւ Ժոսփէնի կարգադրութեամբ Այաչիօ կը փութար Փոխադրութեանց նախարարը՝ Ժ.-Գ. Կէսօ: Գորսիքացի ընտրեալներն ալ, ինչպէս երեսփոխան եւ Գորսիքայի Ժողովի նախագահ Ժոզէ Ռոսի, որ կը շեշտէր թէ կղզին տարիներէ ի վեր մնայուն անկարգութեան մէջ է եւ այս կացութիւնը չի կրնար տեւել, չեն ծածկեր իրենց վրդովումը, թէեւ կարգ մը ազգայնականներ կ'արդարացնեն գործուած ահաբեկչութիւնը եւ յանցաւոր կը գտնեն Ֆրանսական Պետութիւնը: Հարկ է նաեւ նկատի առնել որ այս ոճրափորձերը գործուեցան երբ, Փարիզի Ոճրային Ատեանին առջեւ կը դատուէր Շառլ Սանթոնի եւ 28 տարուան բանտարկութեան կը դատապարտուէր: Սանթոնի, ինքնավարութեան կողմնակից ազգայնական մը, ամբաստանուած էր ոստիկանի մը սպանութեան եւ երկու մահափորձի համար պաշտօնատարներու դէմ:

Քսան տարիներու երկայնքին է որ ահաբեկչութիւնը աւեր կը գործէ «Գեղեցկութեան կղզին մէջ» եւ եթէ մարդկային զոհերու թիւը սահմանափակ է, նիւթական վնասները հսկայ են եւ 160 միլիոն ֆրանք կը գնահատուին, միայն վերջին տարիներուն համար:

Ժ. - Փ. Շըվէնըման, Ներքին նախարարը, կրկնեց թէ այս արարքներով բան պիտի չփոխուի եւ կառավարութիւնը պիտի շարունակէ վարել այն քաղաքականութիւնը զոր կը վարէ 1997-էն ի վեր: Ցաւալի է, սակայն, որ տարիներու երկայնքին, Ֆրանսայի ոչ մէկ կառավարութիւն դիպուկ քաղաքականութիւն մը կրցաւ կիրարկել Գորսիքա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ յայտնեց թէ հինգ «ահաբեկիչ» ձերբակալած է, որոնք կը գործէին ֆրանսական գաղտնի սպասարկութեանց հրահանգով եւ որոնց ծրագիրն էր Միլոշեւիչը սպաննել: Պելկրատի տեղեկատուութեան նախարարութեան՝ համաձայն այս «Ֆրանսացի լրտեսները» 7 – 10 օր առաջ ձերբակալուած են եւ խումբին ծածկանունն էր Սարդ: Պետը, ֆրանսական եւ եուկոսլաւ կրկնակ քաղաքացիութիւն ունի եւ կը ներկայացուի որպէս անդամ մը ֆրանսական գաղտնի սպասարկութեանց: Միւս չորսերը ծագումով պոսնիացի են: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը լուռ կը մընար Նոյեմբեր 26-ին:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ վրայ ռումբերը կը տեղային աւելի քան երբեք Նոյեմբեր 25-ին: Այս ռմբակոծութիւնները ամէնէն զօրաւորներն են ռուսական յարձակման ըսկիզբէն ի վեր, երկու ամիս առաջ: Գրոզնի ամբողջովին պաշարուած է:

ԲՈՐԻՍ ԵԼՑԻՆ կրկին հիւանդ է եւ շուրջ երկու շաբաթ պիտի բացակայի Կրեմլինէն: Նոյեմբեր 25-ին անհանգիստ եղած է, կ'ըսուի թէ սուր թոքատապէ կը տառապի:

ԺԱՆ - ՓՕԼ ՏԸԼԱՎՈՒԱ նեղ կացութեան մատնուած ըլլալով, ինքզինք կորսնցուցած կը թուի ըլլալ եւ բուռն յարձակումներ կը գործէ իր հակառակորդներուն վրայ (Ֆիլոն եւ Տէվէճեան) ու ջղագրգիռ յայտարարութիւն կ'ընէ, ինչ որ հեգնանքի պատճառ կ'ըլլայ: Տէվէճեան կը մեղքնայ, «խեղճը, կ'ըսէ, բոլորովին շուարած է»: Ֆիլոն կը հրաւիրէ Տըլավուան որ հանդարտի:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Մասսիմօ տ'Ալեմա 10 միլիոն ֆրանք կը պահանջէ «Լա Ռեփուպլիքա» օրաթերթէն որ ծաղրանկար մը հրատարակած էր, որ կը թելադրէր թէ տ'Ալեմա, համայնավար նախկին պատասխանատու, ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի հետ կապ ունեցողներու կարգ մը անուններ ցանկէն ջնջած էր: Այս ծաղրանկարը լոյս տեսած էր Հոկտեմբերին, մինչ կառավարութիւնը կը պատրաստուէր հրապարակելու ցանկը կարգ մը իտալացի անձնաւորութիւններու, որոնք շփումներ ունեցած են ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի հետ: Վարչապետը անուանարկիչ գտած է ծաղրանկարը եւ 10 միլիոն ֆրանք վնասուց հատուցում կը պահանջէ գծագրիչէն՝ Ճիորճիօ Ֆորաթինի:

ԼՈՐԱՆ ՖԱՊԻՒՍ անդրադարձած է որ սխալ մը գործած է Լէ փ'էքոյի համար ծանուցում ընելով եւ հրապարակէն քաշել տուած է բոլոր հանրագիրները: Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանէն յայտարարեց որ չէր անդրադարձած թէ իր պաշտօնն ալ խնդրոյ առարկայ կրնայ ըլլալ ու զղջում յայտնած է:

ԷՕՃԱԼԱՆԻ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ ԲԱՆԱՎԷՃԻ ՆԻՒԹ

Թուրքիոյ Վճռաբեկ Ատեանին կողմէ քիւրտ ղեկավար Ա. Էօճալանի մահապատիժին վաւերացումը բանավէճի երկակի ասպարէզ բացած է. պատիժը կիրարկել - չկիրարկելու վէճը կը զբաղեցնէ քաղաքական ներքին շրջանակը, նոյն ատեն կիրարկումէն ետ կենալու թելադրանք կ'ըլլայ յատկապէս արեւմտեան մայրաքաղաքներէ:

Բացայայտ է որ Անգարայի համար մահապատիժին կիրարկումին միակ գրաւարկը Եւրոպայի Միութեան անդամակցելու հեռանկարն է. ատիկա կը մատնեն արդէն նախագահ Ս. Տէմիրէլի խօսքերը թէ դատարանին վճիռը իրեն համար վէճի նիւթ չի կրնար ըլլալ. նման բան արդարադատութիւնը կը ստուերէ ու ինք կը խուսափի նման արարքէ: Այսուհանդերձ, ան կը շարունակէ. «անշուշտ անկէ ետք այլ հանգրուաններ կան: Ու վերջնական վճիռը կը պատկանի Ազգային Ժողովին: Անմիջապէս որ իրաւական հոլովոյթը աւարտի, անշուշտ, խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ Եւրոպայի տեսանկիւնն ալ: Կը մտածուի թէ այդ մասին ինչ դիրք պէտք է բռնել: Յետոյ խօսքը Ազգային Մեծ Ժողովինն է»:

Այս կէտին՝ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան վրայ կը ծանրանան պատիժը չկիրարկելու արեւմուտքէն կատարուած թելադրութիւններն ալ. առաջին հակազդողները եղած են Ֆրանսան ու Գերմանիան: Փարիզի մէջ Արտաքին Գործերու նախարարութեան բանբերը յայտարարած է. «Ֆրանսա, ինչպէս եւրոպացի իր գործընկերները, դէմ է մահապատիժին: Թուրքիոյ մէջ 1984-էն ի վեր այդ պատիժը չէ գործադրուած, ինչ որ կարեւոր ձեռքբերում է ու կը մաղթենք որ այս կացութիւնը շարունակուի: Ատիկա Եւրոպայի հետ Թուրքիոյ կապին ու անոր եւրոպացիի կոչումին յարիր է. ու կ'ուզենք ատոր փաստը ունենալ»:

Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ, վարչապետ Շրէօտէր անմիջապէս որ տեղեկացած է Թուրքիոյ Վճռաբեկ Ատեանին որոշումին, ջնջած է Թուրքիոյ ՃՀՓ կուսակցութեան ղեկավարին հետ ունեցած տեսակցութիւնը:

Մահավճիռին գործադրութեան դէմ տեսակէտ յայտնած են նաեւ Անգլիոյ, Իտալիոյ Յունաստանի, Ռուսաստանի Արտաքին Գործերու նախարարութիւնները: Իսկ Եւրոպայի Միութեան, Եւրոպայի Խորհուրդին բանբերները կոչ ըրած են Անգարայի որ ոչ միայն չգործադրէ տրուած մահավճիռը, այլ նաեւ իր օրէնսդրութենէն ջնջէ այդ պատիժը:

Եւրոպաբնակ Քիւրտերը զանազան քաղաքներու մէջ ցոյցեր ըրած ու բողոքած են արձակուած վճիռին դէմ: Իսկ ՓՔՔ-ի նախագահութիւնը յայտարարած է թէ վճռաբեկին որոշումը կը նշանակէ Քիւրտերու դէմ Թուրք պետութեան ոչնչացումի քաղաքականութեան վաւերացումը: Ըսուած է թէ վճիռը իրենց համար զուրկ է ամէն օրինաւորութենէ: Նոյն կազմակերպութեան նախագահութեան Խորհուրդը մահապատիժը նկատած է խաղաղութեան մերժումը եւ ժողովրդավար արժէքներու ոտնակոխումը: Յայտնած է նաեւ թէ խաղաղութեան ու ժողովրդավար լուծումի նպատակով իրենց բոլոր զոհողութիւնները Թուրք պետութեան կողմէ չահարկուած են, ինչ որ «կուսակցութեան ու ժողովուրդին հանդուրժողութեան սահմանները կը նեղցնէ»:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Բ.

1985 – 1986 ուսումնական տարեշրջանին Հ. Եղիշէ Վրդ. Ճուլեան կը մնայ վարժարանի անձնակազմին, իբրեւ վարչական գործերու օգնական, իսկ Հ. Օգոստինոս Վրդ. Սեքուլեան կը շարունակէ հաշուապահի իր պաշտօնը:

1986 Յունիս 7-ը յիշատակելի կը դառնայ Մխիթարեան վարժարանի տարեգրութեան մէջ: Արդարեւ, այդ օրը տեղի ունեցած ամավերջի հանդէսին, վարժարանը՝ որ ունէր 250 աշակերտ, կուտայ նախակրթարանի բաժնէն իր անդրանիկ հունձքը, 13 աշակերտներու յանձնելով վկայականները:

1986 – 1987 տարեշրջանին վարժարանը կ՚օժտուի միջնակարգ բաժնի Է. կարգով:

Նոյն տարեշրջանին կը նշուի վարժարանին հիմնադիր – տնօրէն Հ. Միքայէլ Վարդապետ Ագեանի քահանայական Ս. Օծումին ոսկեայ յոբելեանը, որուն ներկայ կ՚ըլլայ նաեւ Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհանուր աբբահայր Հ. Գրիգորիս Վրդ. Մանեան:

1987 – 1988 ուսումնական տարեշրջանին Մխիթարեան վարժարանը, որ ունէր 325 աշակերտ, կը դառնայ միջնակարգ կրթական հաստատութիւն մը, օժտուելով Ը. կարգով: Այս իրողութիւնը կը պարտաւորեցնէ հաստատութեան ղեկավարութիւնը անձնակազմը լրացնելու նոր եւ պատրաստուած ուժերով: Առ այդ, վարժարանին փոխ – տնօրէնի պաշտօնը կը վստահուի Հ. Օգոստինոս Վրդ. Սեքուլեանի, իսկ կրթա – դաստիարակչական եւ ուսումնական գործերու իբրեւ ընդհանուր հսկիչ եւ պատասխանատու պաշտօնի կը կոչուի փորձառու մանկավարժ Լեւոն Նահապետեան:

Յիշեալ տարեշրջանին վարժարանին մէջ կը կատարուին արմատական կարեւոր փոփոխութիւններ՝ ուսումնական եւ կրթական մարզերու մէջ, ուսումնական մակարդակը բարձրացնելու եւ աշակերտներուն մէջ ինքնուրոյն աշխատանքի նըկատմամբ սէրը ամրապնդելու նպատակով: Այս բարեփոխումները նոյն ատեն աշակերտին կուտան բարոյական եւ կրօնական գիտելիքներ, անոր մէջ կերտելու համար իրաւ հայը եւ կատարեալ քրիստոնեան: Այս իմաստով ալ փոփոխութեան կ՚ենթարկուին մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի դասագիրքերը. ամէնօրեայ առաջին դասապահէն առաջ 15 վայրկեան տեւող բարոյախօսական զըրոյցներ կուտան դաստիարակ ուսուցիչները, ինչպէս նաեւ իւրաքանչիւր Ուրբաթ առաւօտեան, դասերը սկսելէ առաջ, պատարագ կը մատուցուի վարժարանի սրահին մէջ, որուն ներկայ կ՚ըլլան դըպրոցին աշակերտները:

Նոյն տարին, ուսուցչական կազմը, ղեկավարութեամբ Տիկին Զուարթ Ետալեանի, կը կազմակերպէ դպրոցանպաստ ձեռնարկներ, նիւթական որոշ եկամուտ ապահովելու նպատակով: Նման ձեռնարկներէն յատկանշական է 1988 Ապրիլ 16-ին, ուսուցչական կազմին եւ Ծնողական Յանձնախումբին ջանքերով կազմակերպուած ճաշը, ի պատիւ Յակոբ Սակիի, որ եղած է Մխիթարեան վարժարանի առաջին բարերարներէն մին: Այդ առթիւ, Յակոբ Սակի անգամ մը եւս օգնութեան ձեռք երկարելով յանձն կ՚առնէ դասարանի մը յաւելման նիւթական պատասխանատուութիւնը, ի յիշատակ իր հանգուցեալ մօր՝ Արաքսի Սակիի:

1990 – 1991 ուսումնական տարեշրջանին Մխիթարեան վարժարանը յանդուգն քայլ մը կ՚առնէ դպրոցը երկրորդական կրթական հաստատութեան մը վերածելու ուղղութեամբ, բանալով Թ. կարգի դուռները 14 աշակերտներով: Տարեվերջին, 1991 Յունիս 5-ին վարժարան կ՚այցելէ Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս – Պատրիարք Յովհաննէս – Պետրոս ԺԸ. Գասպարեան, ողջունելով եւ գնահատելով «վարժարանին սիւն եւ հիմնադիր տնօրէն Հ. Միքայէլ Ագեանի», ուսուցչական կազմի փայլուն աշխատանքները:

Յաջորդ ուսումնական տարեշրջանին վարժարանը կը ստիպուի փակել Թ. կարգը, քաղաքապետութեան կողմէ կատարուած սահմանափակումներու պատճառով:

Վարժարանին հիմնադիր տնօրէնը՝ Հ. Միքայէլ Ագեան, առողջական պատճառներով, դպրոցի տնօրէնի պաշտօնը կը յանձնէ Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան երիտասարդ անդամներէն Հ. Մեսրոպ Վրդ. Թօփալեանին, մանկավարժական փորձառութեամբ օժտուած եկեղեցականի մը: Հ. Մեսրոպ Թօփալեան եղած է Վիէննայի Դպրեվանքի փոխ – տեսուչ, 1979 – 1983 տարիներուն Պէյրութի՝ վիէննական հայրերու՝ երկրորդական վարժարանի ուսուցիչ եւ ուսումնապետ, 1984-ին՝ խմբագրապետ «Հանդէս Ամսօրեայ»ի, իսկ 1987-ին Լոս – Անճըլըսի հայ կաթողիկէ համայնքի ժողովրդապետ, յաջորդելով նոյն համայնքի հիմնադիր Հ. Միքայէլ Վրդ. Ագեանին:

Նոյն տարեշրջանի աւարտին, վարժարանին ընդհանուր հսկիչ Լեւոն Նահապետեան կը հրաժարի իր պաշտօնէն, նըշանակուելով Օրէնճ Քաունթիի «Արի Կիրակոս Մինասեան» ազգային վարժարանի տնօրէն: Զինք կը փոխարինէ Ժան Գարագաշեան, իբրեւ կարգապահութեան ընդհանուր հսկիչ:

1992 – 1993 ուսումնական տարեշրջանին վարժարանի տնօրէնութիւնը կը յանձնուի Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան անդամ Հ. Օգոստինոս Վրդ. Սեքուլեանին, որ հինգ տարի վարած էր դպրոցին փոխ – տնօրէնի պաշտօնը: Հ. Օգոստինոս ծնած է 1921-ին Զուրջով՝ Թրանսիլվանիա (այժմ՝ Ռումանիա): Նախակրթութիւնը ծննդավայրին մէջ ըստանալէ ետք, 1931-ին մեկնած է Վիէննա եւ աւարտած տեղւոյն գիմնազիոնը, ապա՝ համալսարանի փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան լսարանը: 1944-ին ձեռնադրուելով վարդապետ, Հ. Օգոստինոս զբաղած է մանկավարժութեամբ, եղած է Վանքին մատենադարանի եւ թանգարանի վարիչը: 1945 – 1947 հետեւած է համալսարանի ասորերէնի, արամէերէնի, եբրայերէնի եւ արաբերէնի դասընթացքներուն: 1957-ին փոխադրըւած է Պէյրութ եւ վարած Մխիթարեան վարժարանի տնօրէնի պաշտօնը: 1968-ին վերադառնալով Վիէննա, ընտրուած է Մխիթարեան Միաբանութեան վարչութեան անդամ: Եղած է «Հանդէս Ամսօրեայ»ի խմբագիր: Սփիւռքի տարբեր պարբերականներու մէջ հրատարակուած են հայագիտական իր ուսումնասիրութիւնները, գեղարուեստական գործերը: «Ազգային Մատենադարան» մատենաշարով լոյս ընծայած է բնագրագիտական կարեւոր հետազօտութիւններ:

Հ. Օգոստինոս Վրդ. Սեքուլեանի տնօրէնութեան առաջին տարին վարժարանին մէջ կը սկսի հրատարակուիլ աշակերտական պարբերաթերթ մը՝ «Մխիթարեան Ձայն» անունով, որուն մէջ գրական իրենց առաջին փորձերը կը ստորագրեն աշակերտներ:

Նոյն տարեշրջանին (1993 Փետրուար 13) կը նշուի վարժարանին հիմնադիր Հ. Միքայէլ Ագեանի ծննդեան 80-ամեակը, որուն ներկայ կ՚ըլլայ նաեւ Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհանուր աբբահայր Հ. Պօղոս Վրդ. Գոճանեան:

Հ. Օգոստինոս վարժարանին տնօրէնութիւնը ստանձնելու առաջին իսկ օրէն կը նուիրուի վարժարանը սեփական դըպրոցավայրով օժտելու Հ. Միքայէլ Ագեանի երազի իրականացման գործին: Արդարեւ, 1991-ին գնուած էր 9 արտավար տարածութեամբ ընդարձակ հողամաս մը Լա Թունա Քէնեըն շրջանին մէջ, ուր կարելի պիտի ըլլար կառուցանել մանկապարտէզէն մինչեւ 12-րդ կարգի դասարաններ, սրահ, մատուռ եւ կրթական օճախի մը բոլոր յարմարութիւնները, ինչպէս նաեւ բնակարան ուսուցիչներու համար: Սակայն, դժբախտաբար, Հ. Օգոստինոսի եւ Հ. Միքայէլի ջանքերը ապարդիւն կը մնան, որովհետեւ քաղաքապետութիւնը այդ հողամասին վրայ դպրոց շինելու արտօնութիւն չի տար, քանի որ հողամասը կը գտնուէր բնութեան պահպանման գօտիի շրջանին մէջ:

1995 Մարտ 25-ին, Մոնթեպելլոյի «Բագրատեան» սրահին մէջ կը նշուի Հ. Օգոստինոս Վրդ. Սեքուլեանի քահանայական եւ գրական – մշակութային գործունէութեան 50-ամեայ յոբելեանը, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ: Ողջոյնի խօսքերով հանդէս կուգան Մաշտոց Գոլէճի նախագահ տոքթոր Կարպիս Տէր – Եղիայեան եւ Մխիթարեան վարժարանի հիմնադիր եւ նախկին տնօրէն Հ. Միքայէլ Վրդ. Ագեան: Հանդիսութեան աւարտին կը յայտարարուի որ գնահատելով Հ. Օգոստինոսի կրօնական, ազգային, գիտական եւ մշակութային բեղուն գործունէութիւնը, «Կոգեան» հաստատութիւնը 100 հազար տոլար կը նուիրէ Մըխիթարեան վարժարանին:

Նոյն տարուան Օգոստոսին կը վախճանի Վիէննայի Մխիթարեան Հայրերու Լոս – Անճըլըսի վարժարանի հիմնադիր եւ 12 տարիներու տնօրէն Հ. Միքայէլ Վրդ. Ագեան, 83 տարեկանին: Իր վախճանումով Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութիւնը կը կորսնցնէր անբասիր հոգեւորական մը, հայկական վարժարանի առաքելութեան հաւատացող զինուորեալ մը, իսկ Լոս – Անճըլըսի Մխիթարեան վարժարանի ընտանիքը՝ ներշնչող տիպար մը:

Ամիս մը ետք, 1995 Սեպտեմբերին, Լոս – Անճըլըս կը ժամանէ Վիէննայի Մըխիթարեան Ուխտէն երիտասարդ վարդապետ մը, յանձին Հ. Ներսէս Սաքայեանի, վարելու համար վարժարանին փոխ – տնօրէնի եւ ուսումնապետի զոյգ պաշտօնները: Հ. Ներսէս Սաքայեան 12 տարեկանին գացած է Վիէննա եւ ուսում ստացած պետական վարժարանի մը մէջ, զոր աւարտելէ ետք տարի մը նորընծայութիւն ըրած է: Ապա հետեւած է Վիէննայի պետական համալսարանի աստուածաբանութեան եւ փիլիսոփայութեան դասընթացքներուն, զորս աւարտելէ ետք 1986-ին՝ վարդապետ ձեռնադրուած է եւ երկու տարի հետեւած մասնագիտական իր ուսման՝ կանոնագիտութեան ճիւղին մէջ:

1988 – 1989 տարիներուն Հ. Ներսէս Սաքայեան պաշտօններ վարած է Լիբանան եւ Գամիշլի: 1990-ին վերադարձած է Վիէննա շարունակելու համար իր ուսումը: Մտած է Վատիկանի Արեւելագիտական համալսարանը, կանոնագիտութեան մէջ տոքթորայի տիտղոս ձեռք ձըգելու համար: Թէեւ տոքթորական աւարտաճառի մեծ մասը պատրաստած է, սակայն առաքելական գործունէութիւնը զանազան երկիրներու մէջ պատճառ եղած է որ ան չկարենայ իր աւարտին հասցնել եւ պաշտպանել զայն:

Ահաւասիկ նման պատրաստութեամբ երիտասարդ եւ կորովի վարդապետի մը կը յանձնուին 1995 – 1996 ուսումնական տարեշրջանին վարժարանի փոխ – տնօրէնի եւ ուսումնապետի զոյգ պաշտօնները:

(Շար. 2)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ի ՍԿԶԲԱՆԷ ԿԱՐ ՆԱԵՒ ՄՈՄԸ

Ելեկտրական լապտերը որքա՞ն բանաստեղծական կրնայ նկատուիլ, եթէ զայն բաղդատենք մոմին բանաստեղծականութեան հետ: Մո՛մ: Ամբողջ եկեղեցին ճաճանչներու մէջ թող շողշողայ տասնըեակներով ջահերէ արձակուած լոյսերուն մէջ, երկու հատ մոմը տարբեր յուզում, տարբեր զգայնութիւն մը պիտի պատճառէ մեզի: Այո՛, մոմը բանաստեղծական գեղեցկութիւն ու խորհուրդ ունի եւ զիպուածաւ չէ անշուշտ որ մարդիկ եկեղեցիներու մէջ անպայման մոմ մը կը վառեն իրենց սիրելիները յիշելու, իրենց սիրելիներուն համար բարիք մաղթելու, կամ Աստուծոյ շնորհակալութիւն յայտնելու համար: Դիպուածաւ չէ որ տարեդարձի կարկանդակներու վրայ մոմ մը կը դրուի անպայման, զիպուածաւ չէ որ մենք մեր ձեռքին մէջ մոմ մը կը վառենք երբ կ՚աղօթենք մեր ննջեցեալներուն համար, զիպուածաւ չէ որ Նոր Տարւոյ շնորհաւորական քարտերու մեծամասնութեան մէջ անպայմնա մոմ մը կայ, գեղեցիկ ժապաւէնով մը զարդարուն:

Մոմը կարեւոր տեղ ունի նաեւ Զահրատին բանաստեղծի կեանքին մէջ: Անոր բախտը քիչ մը եւս ժպտեցաւ, երբ օր մը գրեց «Երկու հատ մոմ» բանաստեղծութիւնը: Զահրատեան բանաստեղծութեան ամէնէն ոխերիմ թշնամիներն անգամ յանկարծ ցնցուեցան ու Զահրատին մէջ կըրցան իրաւ բանաստեղծը տեսնել, երբ հրատարակուեցաւ այդ բանաստեղծութիւնը.

Այս գիշեր
Աստուածամօր մեծ պատկերին
առջեւ ես
երկու հատ մոմ վառեցի:

Մնացեալը ամէն գրասէր գիտէ: Այդ երկու մոմերէն մէկը ինքն էր, բանաստեղծը, եւ ան իր Աստուածամայրէն կը խնդրէր ա՛յն ինչ որուն պէտք ունէր երջանիկ ըլլալու համար: Իսկ երկրորդն ալ, այդ իր սիրածն էր, որուն համար մոմ կը վառէր եւ որուն համար կը խնդրէր նաեւ այն ինչ որուն ան պէտք ունէր երջանիկ ըլլալու համար:

Եթէ քեզի մոմ մը վառել կը բաւէ
եթէ մոմով կը կատարուին
իղձերս բոլոր
Աստուածամայրս իմ դուն
ըրէ՛ այնպէս մը որ հասնիմ
երջանկութեան քայլ առ քայլ:

Բնաւ կասկած չունիմ որ Զահրատին Աստուածամայրը լսեց այս աղօթքը, կամ ուղղակի տպաւորուեցաւ իր մեծ պատկերին առջեւ զրուած այդ երկու փոքրիկ մոմերէն: Այդ երկու փոքրիկ մոմերէն բարձրացող ծուխին ու մուխին խառնուած սիրոյ մեծ զգացումէն:

Բայց մոմին կախարդանքը իսկապէս դժուար հասկնալի խորհուրդ մը ունի: Այդ կախարդանքը կուգայ, անոր բանաստեղծական գեղեցկութեան կողքին, անոր ներկայացուցած խորհրդանշական իմաստէն: Եւ այդ իմաստը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ մարդկային կեանքը: Արդարեւ, մոմը մեր սեփական կեանքը կը խորհըրդանշէ: Մոմը, որ կը վառի այնքան գեղեցիկ վէտվէտումներով, եւ որ սակայն կը մաշի ու կը հալի ամէն վայրկեան:

Ու մենք, մոմերով լուսաւորուած բանաստեղծական մեր ճամբուն վրայ, կը գտնենք տխուր քերթուած մը բանաստեղծ Վահէ Վահեանէն: Բանաստեղծը ալեհեր դարձած է, կեանքին մէջ շատ բան կորսնցուցած է, կորսնցուցած է նաեւ հարազատ զաւակ մը: Բայց իրեն տակաւին կը մնայ փոքրիկ ուժ մը, փոքրիկ ապրում մը, որուն վրայ կը գուրգուրայ մարդկօրէն: Անոնք իր վերջին մոմերն են խորհրդանշական:

Կեանքիս մոմերէն մէկ – երկուքն
հազիւ կը մնան դեռ վառ…
Մի հարցնէք թէ մնացեալներն ո՛ւր,
ի՛նչպէս մարեցան:
Արձակելէ ետք՝ մութը մեղմացնող
ափ մը շող անմար,
Թէ՝ եղան եւս խորանին հիծող
կերոններ միայն:
Կամ դեռ ու կ՚ապրիմ այդ մէկ –
երկուքին հետ ես առանձին:
Մօտիկ թէ հեռու, ընկեր թէ սոխ,
ճանչուոր թէ օտար,
Ո՞ւր որ կաք հիմա, մօռցէք ինծի
հետ ձեր կապն հին կամ նոր,
ու մի՛ մարէք, մի՛, մոմերն այս
վերջին, հովէն դողահար,
շունչովն իսկ սիրոյ, կամ՝
թշնամանքի փուքովը մոլոր:
Ես դեռ կը յուսամ՝ պլպլումներէն
անոնց մարմրուն
քամել բառերուս բաժակներուն մէջ,
կաթիլ առ կաթիլ,
խոհեր լուսաւոր, ու թեւով երգի՝
բաշխել մարդերուն
իմ չհատուցուած պարտքերուն
հաշուոյն, ու յե՛տոյ հանգչիլ:

Կը հասկնանք բանաստեղծին սա վերջին մտահոգութիւնն ու անձկութիւնը: Մենք ալ իրեն նման մեր կեանքի մոմերը վառեցինք ու անխնհեմ կերպով սպառեցինք հոս ու հոն, տեղի կամ անտեղի, ուրախ կամ տխուր ապրումներով: Եւ հիմա որ այլեւս մեզի մնացած է մէկ կամ երկու մոմ, յանկարծ կը գուրգուրանք այդ վերջին մէկ – երկուքին վրայ: Սիրելինե՛ր, կամ թշնամինե՛ր, շնորհ ըրէք, մենք դեռ շատ պէտք ունինք այդ երկու մոմերուն: Մի՛ մարէք զանոնք: Մի՛ փչէք անոնց վրայ ձեր սիրոյ կամ թշնամութեան շունչը: Մենք դեռ պարտքեր ունինք մարդկութեան: Մենք դեռ ինչ խորհուրդներ պիտի քաղենք ու պիտի քամենք այդ երկու վերջին մոմերուն լոյսերէն ու յոյսերէն: Ա՛յդ ալ ընենք, եւ անկէ վերջ մենք արդէն պիտի մարինք, պիտի հանգինք… առանց ձեզի ալ:

Ռ. Հ.

ՀԱՅ ՀՈԳԵԲՈՅԺԻՆ ԱՀԱԶԱՆԳԸ

Ֆրանսայի Հոգեբուժութեան ու բժշկական Հոգեբանութեան ծանօթ անուններէն է փրոֆէսէօր Է. Զարիֆեան: Ծանօթ, ոչ միայն իր ասպարէզին մէջ արձանագրած յաջողութեամբ, կամ Գանի (Գալվատոս) Համալսարանին մէջ դասախօսական գործունէութեամբ, այլ նաեւ յաջորդական Հրատարակութիւններով: Իր ստորագրութիւնը կրող վերջին հատորը խորագրուած է «Բուժումին զօրութիւնը»: Հոն խնդրոյ առարկայ եղած են բժիշկ – հիւանդ յարաբերութիւններէն մարդկայնական ազդակին կորուստը եւ միայն թէքնիքին վրայ հիմնուած միօրինականացում մը. մինչդեռ փրոֆ. Զարիֆեան կ'ուզէ որ բժշկութիւնը վերդառնայ հիւանդին մէջ մարդը նկատելու մօտեցումով ուր խօսքն ու մտիկ ընելու արարքը իրենց արժանի տեղը պիտի գրաւեն, այդ յարաբերութիւնը դուրս հանելով քննութիւններ եւ դեղեր տալու նեղ սահմանէն:

Այս հատորին հրատարակութեան առթիւ դիտանկանը պատասխանած է «Ֆիկառօ»ի հարցումներուն ու բացատրած իր նախընտրութիւնը: Ան չի թերագնահատեր թէքնիքի ու գիտութեան յառաջընթացը, սակայն, կ'ըսէ թէ այսօր մարդոց ուզածը այլ բան է: Կ'ուզեն որ զիրենք բուժելու կոչուած անձը մտիկ ընել գիտնայ, նկատի ունենայ իրենց անցեալը: Այս պահանջքը լաւագոյնս կը մատնանշէ բժշկական յարաբերութեան մէջ բուժողին ու բուժուողին փոխադարձ կապը որ բուժումի ու ապաքինումի ընթացքին ամբողջացնող մասը կը կազմէ:

Փրոֆ. Զարիֆեան համոզուած է որ ամէն անձ տէր է ներքին ուժի մը որուն գոյութիւնը կ'անդիտանայ: Յատկապէս երբ մարդ ծանր հիւանդ է ու խնամքի տակ: Մինչդեռ, ներկայի ընկերութեան մէջ հիւանդին տրուածները արտաքին լուծումներ են որոնք անոր ուշադրութիւնը կը վրիպեցնեն իր ներքին ուժերէն: Այդպէս է քաղցկեղի պարագան, օրինակ, ուր Է. Զարիֆեան անհրաժեշտ կը նկատէ մարմնական դարմանին հետ հաշուի առնել ենթակային հոգեբանական ուժը, փոխանակ երկուքը իրարմէ անջատելու եւ հիւանդը դիտելու որպէս խանգարումի տէր մէկը որ նորոգութեան կը կարօտի: Քաղցկեղի դարմանումի հաստատութիւններ կան որոնք ըմբռնած են ատոր կարեւորութիւնը. սակայն հոգեբանական ազդակը պէտք է տրամադրուի բուժողներուն ալ. յատկապէս անոնց որոնք տառապանքին ու մահուան դէմ առաջին գիծին վրայ կը գտնուին:

Երբ թղթակիցը դիտել կու տայ թէ ատոր մէջ ժամանակի խնդիրը կարեւոր դեր կը խաղայ, փրոֆ. Զարիֆեան կը յայտնէ թէ իրեն համար բժիշկին արժանաւորութեան դէմ որոշում է 115 ֆրանք ճշդուած այցելինը. ինք կը պաշտպանէ հիւանդին քննութեան յատկացուած ժամանակին վրայ հիմնուած վճարումի ըսկզբունքը: Հիւանդ մը քննելու արարքը թէ՛ բժշկական, թէ հոգեբանական կողմեր ունի. մինչդեռ այսօր երկրորդ մարզը անյայտացած է: Բժիշկ – հիւանդ հանդիպումը սահմանափակուած է քննութիւններու թելադրանքով ու դեղագիրով մը: Կ'ըսէ թէ նոյնիսկ հիւանդներու մէջ երիտասարդ բժիշկները հիւանդը այլեւս լրջօրէն չեն քններ, այն տպաւորութիւնը գործելով որ կը վախնան հիւանդին մարմնէն:

Ճիշդ է որ բժշկութեան ուսումի ընդունելութեան համար միմիայն գիտական չափանիշներու կիրարկումը այս կացութեան մէջ որոշ դեր ունի: Սակայն, արդէն Առողջապահութեան նախարարութեան մէջ ստեղծուած է յատուկ բաժին մը որ պէտք է առաջարկներ ընէ բժշկական ուսումը բարեչրջելու համար: Կարելի չէ շարունակել ներկայի մօտեցումով. պէտք է սորվիլ մարդ արարածը բուժել եւ ոչ միմիայն հիւանդ գործարաններ:

Ներկայի ուսուցումը կը պատրաստէ շատ մասնագիտացած բժիշկներ որոնք ամէն օր գործ պիտի ունենան մարդկային թշուառութեան, նեղութիւններու հետ. եւ որովհետեւ ուսումին շրջանին չեն սորված իրենք զիրենք հարցադրումի ենթարկել, պիտի չհարցնեն թէ ի՛նչ պէտք է ըլլայ իրենց դերը, կամ իրենք խոկացէ՞ս այդ կացութեան համար պատրաստուած են: Բժիշկ են ու այդ օրինաւորութեան մէջ դեղագիր մը պիտի գրեն ու հեռանան: Ինք այս մտահաչումները ընելով քաւութեան նոխազ մը չի փնտռեր, այլ պարզապէս կ'ուզէ որ բժիշկը վերադառնայ անցեալի մօտեցումին, հիւանդին մէջ նախ տեսնելով անձը, ինչ որ ալ ըլլան անոր հիւանդութիւնը եւ զայն բուժելու թէքնիք միջոցները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՊԷՐԼԻՆԻ ՀԱՅ ՏԱՆ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյեմբեր 21-ի երեկոյեան, Հայաստանի Հանրապետութեան Պէրլինի դեսպան Տոքթոր Աշոտ Ոսկանեան հանդիպում մը կազմակերպած էր Պէրլինի Հայ Տան մէջ ՀՀ Արտաքին գործոց նախարար՝ Վարդան Օսկանեանի հետ որ նախորդ օր եկած էր Իսթանպուլէն:

Վերջին ամիսներուն Պէրլինի Հայութիւնը պատմական եւ պէտք է որակել յիշատակելի օրեր ապրեցաւ, միատեղ ներկայ էին Պէրլինի Հայ համայնքի եւ Հայ եկեղեցւոյ Պէրլինի համայնքի անդամները եւ հայրենիքէն եկած անձեր:

Պր. դեսպան Աշոտ Ոսկանեան ողջունելով նախարարը, ներկայացուց Պր. Ա. Օսկանեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը՝ Պր. Եղիշէ Սարգսեան ՀՀ Պետական արարողակարգի ծառայութեան պետ եւ Տիկին Սուզան Անթոնեան նախարարի խորհրդական: Այս հանդիպումին ներկայ էին եւս Հայաստանի դեսպանութեան բոլոր աշխատակիցները՝ Պր. Աշոտ Ալեքսանեան, Պր. Վահագն Մելիքեան, Պր. Արսէն Պալեան, Տիկին Յասմիկ Սահակեան, Պր. Աշոտ Սմբատեան եւ Պր. Գարիկ Խալաֆեան: Յայտնենք թէ Հոկտեմբեր 1-էն Հայաստանի դեսպանութիւնը Պոնէն տեղափոխուած է Պէրլին, բայց պաշտօնական բացումը դեռ չէ կատարուած:

Պր. Աշոտ Ոսկանեան իր բացման խօսքին մէջ նշեց թէ այս այցը երկու հիմնական նպատակ ունի, աշխատանքի՝ Գերմանիոյ Արտաքին Գործոց նախարարի հետ հանդիպումը եւ երկրորդը Պր. նախարարը նախորդ օր Ֆրանքֆուրթի մէջ բացումը կատարեց Գերմանահայութեան Կեդրոնական Խորհրդի հիմնադրման 30-ամեակի տօնակատարութեան, եւ բեմ հրաւիրեց Պր. Նախարարը:

Պր. Նախարարը յայտնեց իր շնորհակալութիւնը եւ ողջունեց բոլոր ներկաները, եւ ներկայացուց Հայաստանի ներկայ իրավիճակը ու անոր առջեւ ծառացած խնդիրները, մանրամասն անդրադարձաւ եւ լուսաբանեց Արցախի հիմնահարցի կարգաւորման շուրջ եղած վերջին զարգացումները տեղի ունեցած Պոլսոյ վեհաժողովին մէջ, շուրջ ժամ մը տեւած բանախօսութիւնը վերջ գտաւ ներկաներուն կողմէ քանի մը հարցումներէ ետք:

Վարդան Օսկանեան ծնած է Հալէպ, 44 տարեկան, միջնակարգ դպրոցէն ետք հետեւած է Երեւանի բազմարուեստի վարժարանը իբրեւ քաղաքաշինական ճարտարապետ: Միացեալ – Նահանգներ եղած ժամանակ ուսանած է դիւանագիտական եւ իրաւաբանական նիւթեր Հարվարտ համալսարանի մէջ: Անմիջապէս կը վերադառնայ Հայաստան եւ 1994-ին կը նշանակուի Արտաքին գործոց նախարարի տեղակալ, իսկ 1998-էն ի վեր Արտաքին գործոց նախարար:

Պր. Նախարարը եւ Պր. դեսպանը երկու օրուան մէջ չորս հանդիպումներ ունեցան՝ Գերմանիոյ Արտաքին գործոց նախարար Պր. Եոշքայ Ֆիշըրի հետ որ տեւեց 45 վայրկեան եւ ներկայ էր եւս Կովկասեան երկիրներու ծառայութեան պետը՝ Պր. Պրաունը, երկու պատուիրակութիւնները քննարկեցին երկկողմանի յարաբերութեանց ամրապնդման կարելիութիւնները: Երկրորդ հանդիպումը Գերմանիոյ երեսփոխանական ժողովի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Պր. Հանս – Ուլրիշ Քլոզի հետ: Երրորդ հանդիպումը Գերմանիոյ Երեսփոխանական Ժողովի Կովկասեան երկիրներու պատգամաւորներու նախագահ Տիկին Լորշէրի եւ Պր. Վիլի Վիմըրի հետ եւ վերջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ տնտեսական գործունէութիւն ունեցող անձնաւորութիւններուն հետ:

Հայաստանի պատուիրակութիւնը Երեքշաբթի օր մեկնեցաւ Լոս – Անճըլըս:

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Գերմանիա

Նոյեմբեր 1999

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՖԷՐԻԳԻՒՂԻ մատաղօրհնութեան եւ Մէրամեթճեան վարժարանի ի նպաստ, Նոյեմբեր 14-ին, տրուած սիրոյ սեղանը եզակի բնոյթ ստացած է այս անգամ: Ներկաներու թիւը շատ տպաւորիչ եղած է ինչպէս նաեւ նուիրատուութիւններու գումարները վարժարանին պիւտճէին բացը գոցելու համար: Եկեղեցւոյ արարողութեան նախագահած է Շահան Արք. որ նաեւ քարոզած է: Խուներամ բազմութիւն մը կանուխէն լեցուցած է Նազար Ֆիրինօղլու սրահը, նաեւ վերի յարկի սրահը ուր սարքուած է սիրոյ սեղանը: Թաղային Խորհուրդի անունով, Կարպիս Տէլկի կարդացած է տեղեկագիրը: Օրուան հանդիսավարը՝ Պր. Նալպանտ մաքուր հայերէնով ատենախօսութիւն մը ընելէ ետք, կարդացած է նուիրատուներու անուանացանկը: Խօսք առած է քաղաքապետ՝ Սարըկիւլ: Պր. Նալպանտ յայտնած է թէ նորահաստատ ՍԷՎ վագըֆը, որ հիմնուած է կրթական եւ առողջապահական ընդհ. գործունէութիւն տանելու համար, այս տարի ստանձնած է վարժարանէն 20 աշակերտներու ուսումնական ծախքերը: Հուսկ Բանքը արտասանած է Շահան Արքեպիսկոպոս:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 31-ին, դասախօսութիւն մը տուած է փրոֆ. Վահագն Տատրեան, նախաձեռնութեամբ Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամին տեղւոյն մասնաճիւղին եւ միացեալ կազմակերպութեամբ Մոնրէալի տասնեակ մը Մշակութային եւ Հայրենակցական Միութիւններու: Սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր եւ շատեր ոտքի մնացած են: Բացման խօսքը արտասանած է Նուրհան Ուզունեան որ անդրադարձած է փրոֆէսէօր Տատրեանի նոր հրատարակած հատորին՝ «Warrant for genocide - the elements of turco-armenien conflict» Վ. Տատրեանի կեանքն ու վաստակը ներկայացուցած է Գաբրիէլ Պասմաճեան, ապա դասախօսած է Վահագն Տատրեան (հայերէն) ծանրանալով ցեղասպանութեան վերլուծման վրայ:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՄՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

– Դրամով ամէն բան կարելի է, միայն թէ մեծկակ գումարը անորոշ խօսք մըն է, պէտք է ճշդել:

– Օրինակի համար յիսուն հազար լէյ:

– Այսինքն յիսուն անգլիական ոսկի, – ըսաւ Թաթուլ արհամարհական ձեւով մը:

– Մենք Անգլիոյ մէջ չենք՝ այլ Ռումանիոյ մէջ ու այստեղ յիսուն հազար լէյը մեծկակ գումար մը կը համարուի:

– Թերեւս, բայց ես այդ գումարը չեմ կրնար առաջարկել Իվանին. կը նախընտրեմ վաղը առտու ձգել հեռանալ Պուքրէշէն:

– Ճանըմ, այդ հեռանալուն խօսքը մէկ կողմ ձգէ՛... քիչ մը աւելի տանք ու գործը վերջացնենք:

– Շատ կ'աղաչեմ, պէյ էֆէնտի, որ զիս այս գործին մէջ չխառնես:

– Հապա ո՞վ կ'ուզես, որ խառնեմ...

– Աւելի լաւ է, որ դուք ուղղակի իրեն հետ խօսիք, թերեւս զինքը աւելի դիւրաւ կրնաք համոզել, դուք ինծէ խելացի էք, խօսելու կերպը գիտէք, յետոյ վերջապէս պատկառելի անձնաւորութիւն մըն էք, աւելի ազդեցութիւն կրնաք ունենալ իր վրայ... չեմ ուզեր, որ այնպէս մը երեւամ ձեզի, թէ միջնորդի դեր կը կատարեմ կոր, թէ ձեր տալիք դրամէն ես ալ բաժին պիտի ունենամ... ընդհակառակն, կ'երդնում, որ եթէ դրամ ունենայի, ամբողջ ունեցածս կու տայի այս փորձանքէն ազատելու համար:

Մօլլան պահ մը մտածեց եւ յետոյ պատասխանեց:

– Եթէ անպատճառ կը պնդես, ես կը տեսնուիմ հետը:

– Շատ աղէկ կ'ըլլայ:

– Միայն թէ ո՞ւր պիտի տեսնուինք:

– Այդ դիւրին է, ձեզի ապահով տեղ մը կը գտնենք:

– Չէ՛, ես դուրսը չեմ ուզեր տեսնուիլ, այլ հոս իմ տանս մէջ:

– Բայց ձեզի համար աւելի աղէկ չէ՞, որ տունէն դուրս տեղ մը ըլլայ այդ տեսակցութիւնը... հոս եկող – գացողներ կ'ըլլան...

– Այնպիսի ժամ մը կ'ընտրենք, որ եկող գացող չըլլայ... օրինակի համար գիշերուան այս ժամուն:

– Քանի որ կը պնդէք, թո՛ղ ձեր ուզածին պէս ըլլայ, խնդիրը այն է, որ Իվանը հաւանի ձեր տունը գալու:

– Պատճառ մը չունի մերժելու:

– Ես իրեն կ'առաջարկեմ անգամ մը:

– Արդէն միայն այդ պայմանով կը տեսնուիմ հետը, – պնդեց Մօլլան, – տեսակցութիւնը պէտք է որ տանս մէջ ըլլայ եւ ոչ թէ անծանօթ տեղ մը... օրինակի համար վաղը գիշեր ժամը տասին միասին հոս կու գաք:

– Չէ՛, պէյ էֆէնտի, թող ինք առանձին գայ:

– Ինչո՞ւ համար...

– Ես ալ չեմ ուզեր այս գործին խառնուիլ, բերնիս համը առի անգամ մը: Դուք իրար պիտի համոզէք, սակարկութիւն պիտի ընէք, դրամ պիտի տաք, ես մէջը գործ չունիմ, ես իմ ձեռքէս եկած ծառայութիւնը ըրի արդէն, աւելին մի՛ սպասէք: Եթէ առանձին ըլլաք, աւելի ազատօրէն կրնաք խօսիլ իրարու հետ:

– Տարօրինակ խօսքեր կ'ընես...

– Չէ՛, շատ օրինաւոր է ըսածս... վաղը առտու Իվանը կը տեսնեմ, իրեն կը հաղորդեմ ձեր ըսածները, ձեր տունն ալ ցոյց կու տամ իրեն ու կը քաշուիմ, կ'երթամ. ա՛լ անկէ ետքը դուք ինչ որ կ'ուզէք, ան ըրէք:

– Շատ աղէկ, առանձին կը տեսնուիմ, – վճռեց Մօլլան:

Թաթուլ մեկնելու շարժում մը ըրաւ.

– Քիչ մըն ալ նստէ՛, քօնեակ մըն ալ խմէ՛, – առաջարկեց Մօլլան:

– Ժամանակը ուշ է, – առարկեց Թաթուլ:

– Տակաւին կէս գիշեր չէ... հարցում մը ունիմ ընելիք:

– Հրամմեցէք, պէյ էֆէնտի:

– Ի՞նչ նոր բան իմացար երեք լրտեսներուն մասին:

Թաթուլ վարանում մը կեղծեց:

– Նոր բան մը չիմացայ, – ըսաւ:

– Անպատճառ բաներ մը գիտես ու կը ծածկես կոր ինծմէ:

– Հաւատացէք, թէ չէ:

– Պարապ տեղը մի՛ պնդեր եւ անկեղծօրէն խօսէ ինծի հետ:

–Սաչաժը գիտեմ, որ Իվան այսօր տեսակցութիւն մը ունեցաւ այդ լրտեսներուն հետ, աւելի չեմ գիտեր: Իվանէն կ'իմանաք ամէն բան, եթէ ուզէ խօսիլ:

– Պարզապէս զիս մտատանջութեան կը մատնես քու այդ տարտամ խօսքերովդ, – ըսաւ Մօլլան:

– Կ'երդնում, որ ասկէց աւելի բան մը չեմ գիտեր, – պնդեց Թաթուլ:

– Իվանը ի՞նչ գործ կրնայ ունենալ անոնց հետ:

– Ո՞վ գիտէ... անոր գործերուն խելքս չի հասնիր:

– Արդեօք անոնց հե՞տ միանալ կ'ուզէ:

– Ամէն բան կարելի է:

(Շար. 147)

5 millions de dollars franc succès du Téléthon 99 du Fonds Arménien

Voici les résultats préliminaires du téléthon que le Fonds Arménien a tenu le 25 novembre aux Etats-Unis au profit de la Route Dorsale du Karabagh. A la clôture du téléthon, plus de 7000 dons avaient été enregistrés pour un montant total de $5 008 000, soit environ 31 millions de francs français. Les dons continuent d'arriver par Internet.

Parmi les grands donateurs du téléthon on peut citer Kirk Kirkorian $1 million, Albert Boyadjian $500 000, Kafesjian Foundation $400 000,, Louise Manouguian-Simon $350 000, Hraïr Hovnanian $250 000, M. Berberian $250 000, etc.

Il s'agit du troisième téléthon organisé par le Fonds Arménien au profit de ses réalisations humanitaires au Karabagh. Cette année, pour la première fois le téléthon a pu être suivi au cours de ses trois premières heures de diffusion en Arménie, au Karabagh et, via la première chaîne de télé arménienne diffusée par satellite, en Europe, au Moyen-Orient etc.

Au cours du téléthon le Fonds Arménien de France s'est engagé à assurer le financement de 1 000 mètres de route, à raison de 750 FF le mètre. Cette somme s'ajoutera à celles qui sont réunies grâce au téléthon des Etats-Unis. Une grande campagne de mobilisation a été lancée en France à cet effet.

Envoyez vos dons au :

Fonds Arménien de France
BP 12, 75660 Paris Cedex 14.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ներկայիւս կը յայտնենք մեր ժողովուրդին թէ

Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 5-ին *Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ՝ ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝* Հոգեհանգիստ *պիտի կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան յատենի Ազգային Ժողովին սպաննուած պետական անձնաւորութիւններուն՝ յատկապէս.–*

Ազգային ժողովի Նախագահ
ԿԱՐԷՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ,
Վարչապետ
ՎԱԶԳԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ,
Ազգային ժողովի փոխ – նախագահներ՝
ՌՈՒԲԷՆ ՄԻՐՈՅԵԱՆԻ
եւ
ԵՈՒՐԻ ԲԱԽՇԵԱՆԻ,
Ղարաբաղի նախկին վարչապետ՝
Նախարար
ԼԵՈՆԱՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ,
Պատգամաւորներ՝
ՄԻՔԱՅԷԼ ՔՈԹԱՆՃԵԱՆԻ,
ՀԵՆՐԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
եւ
ԱՐՄԵՆԱԿ ԱՐՄԵՆԱԿԵԱՆԻ

համար,
անոնց եղերական մահուան քառասունքին *առիթով:*

Կը հրաւիրուինք ամէ՛նքս այդ օր ներկայ գլլալ Պատարագին եւ Տիրոջ ողորմութեան հայցումով աղօթք բարձրացնել առ Աստուած՝ ննջեցեալներու հոգիներու հանգստեան համար:

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Samedi 4 Décembre à 20h30
REINE CIOULACHTJIAN présente :

Parouïr SEVAG

Sa vie — Son œuvre

«ET LES MOTS POUR HERITAGE...»
LEGENDES ET FORMULES RITUELLES D'ARMENIE

Les bénéfices de la vente du livre continueront d'être reversés à l'Arménie pour la promotion de l'imprimerie arménienne située 27, rue Foutchig — Atchapniag Erevan

Venez nombreux

N'hésitez pas à amener vos amis non-Arméniens. Ils seront séduits par notre culture.

—— **Entrée libre** ——

Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

FRANCE — INTER

Mercredi 1er Décembre à 18 heures Jean GUREGHIAN participe à l'émission *«La partie continue»* d'Albert Algoud, pour son livre — *«Golgotha de l'Arménie Mineure. Le destin de mon père».*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր «մեծ եղբօր», Տոքթոր Գ. Պաղճեանի *(Վարդգէն Այգունի) մահուան առթիւ (Մոնրէալ), Ա. Քէշիշեան* 100 Ֆր. *կը նուիրէ «Յառաջ»ին:*

SOUS L'EGIDE
DU COMITE DU 24 AVRIL
la communauté arménienne
d'Issy-les-Moulineaux, Clamart, Meudon
vous invite à

une SOIRÉE-DÉBAT

en présence
de Monsieur *ANDRE SANTINI*
Ancien Ministre, Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux
à l'occasion de la publication par le C.D.C.A., des actes du colloque international de la Sorbonne, paru sous le titre :
«L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS»

avec la participation de :
HELENE STRAPELIAS,
Directrice des études du 2nd degré de collège
CLAUDE MUTAFIAN
Historien
ALEXIS GOVCIYAN
Président du Comité du 24 Avril
ARA KRIKORIAN
Président du C.D.C.A.

LE MARDI 30 NOVEMBRE
à 20 heures 45
SALLE "MOLIERE" du P.A.C.I.
25, avenue Victor-Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

à l'issue de la soirée, le livre sera dédicacé

Renseignements :
Tél. : 01 46 20 40 70 / 01 46 42 79 61

HAMASKAÏNE

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՋՈՅԳԵՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ՉՈՐՍ ԾԱԳԵՐԷՆ

Տեսարաններ միջազգային եւ հայ գրականութենէն (Պերնար Շօ, Լապիշ, Կեթրի, Այգպուրն, Պարոնեան, Օտեան...)

Բեմադրութիւն եւ խաղարկութիւն՝
ՆՈՐԱ ԱՐՄԱՆԻ
ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱՋԵԱՆ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 3, ժամը 20·30-ին

Salle CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS
Métro Malesherbes

Տեղերը ապահովելու համար դիմել հետեւեալ թիւերուն.

01 – 42 – 73 – 28 – 37
01 – 43 – 76 – 67 – 37

CHENE

l'Association « CHENE »
vous invite
Les Samedi et Dimanche
4 ET 5 DECEMBRE

CHENE

A SA

GRANDE BRADERIE DE NOEL

Participez à la reconstruction des villages en Arménie et au Karabagh

par l'achat de vos
CADEAUX DE FIN D'ANNEE

- ARTISANAT D'ARMENIE : Bijoux, Broderies, Poteries, Tapisseries, Instruments de Musique, etc. . .
- LIVRES, PHILATELIE ARMENIENNE, BROCANTE, CADEAUX, etc. . . .
- EPICERIE fine arménienne;
- TOMBOLA;
- RESTAURATION permanente;
- REPAS SAMEDI SOIR (sur réservation: 01. 46. 63. 48. 74).

AU COLLEGE SAMUEL-MOORAT,
26, rue Troyon — 92310 SEVRES
Métro: Pont de Sèvres ou Tramway: Ligne 2, station: Musée de Sèvres
—— Parking gratuit assuré ——

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

vous invite à son grand

LOTO

le Dimanche 5 Décembre à 15 heures
au 327, boulevard Michelet - Marseille 9e
Tél. : 04 91 22 10 45

LOTO — LOTO — LOTO — LOTO

Gros lot : Voyage aller-retour Marseille - Erevan
offert par Litour
Nombreux et superbes lots à gagner

LOTO — LOTO — LOTO — LOTO

Une collation sera offerte par les Dames de l'U.G.A.B.

SABERATOURS

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS DIRECTS
SUPER PROMOTION 1790FF*

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

2 VOLS HEBDOS
CARGO

SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
10 RUE VARDANANTS - 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 / 52 85 48 - FAX 50 56 86

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

Sabera@wanadoo.fr
A votre service pour toutes destinations
dans le monde!
www.saberatours.com

SEVANVOYAGES

* Conditions particulières, nous consulter.
STUDIO VICKEN - PARIS 99

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ – LOTO

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՊՕՄՈՆԻ ՆԱՅԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
Վ Ի Ճ Ա Կ Ա Խ Ա Ղ - L O T O-ն

Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Կիրակի, Դեկտեմբեր 5, ժամը 15-ին

Բազմաթիւ գեղեցիկ առարկաներով:

NAREG

PERE NOËL

L'Association Culturelle NAREG d'Enghien-les-Bains vous informe que le **Père Noël** sera le Dimanche 5 Décembre à la Salle des Fêtes d'Enghien-les-Bains (face au Casino) à partir de 16h pour distribuer des cadeaux de Noël aux enfants du cours NAREG et aux autres enfants sages âgés de 2 à 6 ans.

Pour tous renseignements et pour réserver impérativement vos cadeaux auprès du **Père Noël**, téléphonez au Cours NAREG d'Enghien-les-Bains au : 01 34 12 84 45.

—— Entrée libre ——

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

25ème ANNIVERSAIRE

DEJEUNER

AU PROFIT DES ETUDIANTS BOURSIERS DE LA MAISON D'ARMENIE

Le Dimanche 12 Décembre
au Yan's Club

— Prière de noter —

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

MARDI
30 NOVEMBRE
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.783 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.783

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԿԱՅՔԸ

ԱՄՆ-էն Ստեփանակերտ վերադարձի ճամբուն վրայ, Նոյեմբեր 28-ին Փարիզ կը գտնուէր ԼՂՀ նախագահ Արկադի Ղուկասեան, ընկերակցութեամբ՝ «Հայաստան» հիմնադրամի վարչական տնօրէն Վահան Տէր-Ղեւոնդեանի, իր խորհրդական Ժաննա Գալստեանի զոր ներկայացուց որպէս «Ղարաբաղի առաջին փիտային» ու նախագահական աշխատակազմին փոխ նախագահ Վարդգէս Բաղրեանի: Այս պատուիրակութիւնը լման կազմով ներկայ էր Փարիզի Հայաստանի դեսպանատան սրահը, Կիրակի յետմիջօրէին, Ղարաբաղի զօրակցութեան մարմնին անդամներուն, գաղութի դէմքերու եւ մամուլի ներկայացուցիչներու հետ հանդիպումին:

Ցայտնապէս խանդավառ էր նախագահ Ա. Ղուկասեան, ի տես Ղարաբաղի հիւսիս-հարաւ 170 քիլոմեթրնոց ճամբուն ի նպաստ կատարուած թելեթոնին արդիւնքէն որ շուրջ 5 միլիոն տոլարով արդէն կարելի կ'ընէր գործի սկսիլ ու ձեռնարկել 30 քիլոմեթրնոց առաջին չերտի մը շինութեան: Մնացեալ բոլոր մարզերուն մէջ հանրապետութիւնը թէ՛ արտաքին շրջանակի, թէ՛ ներքին կեանքի բարելաւման համար կարօտ էր նիւթական աջակցութեան. պէտք էր ԼՂՀ ներկայացուցչական գրասենեակներուն – ԱՄՆ, Ֆրանսա, Ռուսաստան, եւ այլն – տարեկան պիւտճէները ապահովուէին ու ներդրումներ առիթ տային տեղւոյն վրայ աշխատատեղի ստեղծելու որպէսզի դարման գտնուէր անգործութեան հարցին:

Ինչ կը վերաբերէր Փարիզի գրասենեակին, անոր ղեկավարը Արտակ Յարութիւնեան համառօտ հաշուետուութեամբ մը ներկայացուց կատարուած աշխատանքը. մեծ մասով քաղաքական ու լրատուութեան գործունէութեամբ կ'ամփոփուէր ան, Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին, քաղաքական դէմքերուն մօտ, մանաւանդ որ Ֆրանսա Մինսկի խումբի երեք նախագահներէն մէկն էր: Գրասենեակին յառաջիկայ տարուան պիւտճէն 250 հազար ֆրանքի շուրջ էր որուն համար բաւարար չէին զօրակցութեան մարմնին շուրջ 70 անդամներուն վճարումները, նոյնիսկ երբ անոնցմէ միայն եօթը գոյացուցած էին 75 հազար ֆրանքի գումար՝ մը: Ինչպէս կ'ըսէր հաշուակալ Ստեփան Փափազեան, որոշ պիւտճէ մը ունէր ընկերակցութեան թերթն ալ որ լոյս կը տեսնէր 2000 տպաքանակով: Գրասենեակին աշխատանքը կը տանէր Արտակ Յարութիւնեան որուն վերջերս միացած էր ղարաբաղցի երիտասարդ ուսանող մը որոնց կարելի կ'ըլլար վճարել հազիւ ուսանողական աշխատանքի մը կէսին չափ: Իսկ գրասենեակը սիրայօժար կերպով տրամադրուած էր Պ. Եղէկիէլեանի կողմէ, ամսական ընթացիկ ծախքերու միայն կէսին պահանջքով, ինչ որ տարիէ մը ի վեր կարելի չէր եղած վճարել:

Ղարաբաղի բնակչութեան համար աշխատատեղիներու կարեւորութիւնը շեշտող կարճ ժապաւէնէ մը ետք Վ. Տէր-Ղեւոնդեան բացատրեց հիւսիս-հարաւ ճամբուն կենսական իմաստը, ապա Հայաստանի Փարիզի դեսպան Է. Նալպանտեան որպէս հիւրընկալ, խօսելու հրաւիրեց ԼՂՀ նախագահը: Ան մերթ իր սրամիտ ոճով, մերթ խիստ շեշտով կրկնեց հայրենի տարածքներու վերանուաճումէն ետք զանոնք պահելուն դժուար, այլ անհրաժարելի հրամայականը: Ատիկա պարտականութիւն կը կանչէր ամբողջ հայութիւնը:

ԼՂՀ-ի գրասենեակը ԱՄՆ-ու մէջ օրինական կարգավիճակ մը ունէր, ՊԱԿ-ի գրասենեակին մօտեցող բան մը ու նպատակը Ռուսաստանի մէջ եւս նոյն դիրքին հասնիլն էր: Նախագահը չեշտեց թէ կը հասկնար որոշ փորձառութիւններէ ետք յուսախաբ Սփիւռքահայերու պարագան ու երաշխիք տուաւ ԼՂՀ-ի մէջ օրէնքի գերակայութեան: «Չի կարելի hայրենիքից խռովիլ» ըսաւ Ա. Ղուկասեան, թելադրելով որ անձերու պատճառած ժխտական զգացումները ընդհանրացնելու հակում չարտայայտուի:

Հանդիպումին աւարտէն առաջ ան պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն ալ. ըսաւ թէ վերջին երեք ամսուան ընթացքին նկատուած էր վերադարձի որոշ երեւոյթ մը ու ԼՂՀ վերադարձողներու թիւը աւելի քան կրկնապատիկն էր հոնկէ մեկնողներուն: Ինչ կը վերաբերէր Հայաստանի Ազգային Ժողովին մէջ կատարուած արարքին ղարաբաղեան առընչութեան մը մասին հարցումին, քանի որ զոհերուն մէջ էր ԼՂՀ նախկին վարչապետ Լ. Պետրոսեան եւս, Ա. Ղուկասեան ըսաւ թէ կար եղածին պատասխանատուութիւնը Ղարաբաղի Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեանի կապող վարկած մը զոր ինք հաւանական չէր նկատեր, բայց անհրաժեշտ կը համարէր բոլոր ծալքերուն բացայայտումը: Նոյնիսկ եթէ այս վարկածը հաստատուէր, ատիկա պիտի չնշանակէր եղածին Ղարաբաղի մասնակցութիւն մը: Ապա ան յուզումնախառն յայտնի գայրոյթով ոգեկոչեց Վազգէն Սարգսեանի Ղարաբաղի համար ունեցած անհաւասարելի վաստակը, զինք կոչելով «մեր օրերու Անդրանիկը»:

Է. Նալպանտեան օրուան հիւրերուն ու ներկաներուն շնորհակալութեան խօսքով նաեւ Ֆրանսահայ գաղութին կրաւորականութեան ուղղուած քննադատութիւններով փակեց հանդիպումը որուն հետեւեցաւ պատուասիրութիւն մը:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«L'HISTOIRE» (Décembre)

DU NEGATIONNISME

ԾԱՆՐ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՄԸ ԻՎ ԹԵՐՆՈՆԻ ԴԷՄ

Ամսաթերթը այն պարբերականն է ուր, 1995 Ապրիլին Ժիլ Վայնշթայն կասկածի տակ կը դնէր որ Հայոց ջարդերը հրահանգուած եւ ծրագրուած ըլլան Պետութեան մը կողմէ: Այդ ժխտումը պատճառ եղաւ որ բուռն պայքար մը տարուի երբ Վայնշթայնի թեկնածութիւնը դրուեցաւ Գոլէժ տը Ֆրանսի Օսմանեան պատմութեան ամպիոնին որպէս դասախօս: Մնացեալը ծանօթ է, ջանքերը ի դերեւ ելան եւ Վայնշթայն «ընտրուեցաւ»:

Այս հարցին նուիրած էր Իվ Թերնոն իր վերջին հատորը խորագրուած «Du négationnisme» եւ այդ առթիւ է որ լ'Հիսթուար ծանր խմբագրականով մը կը յարձակի Թերնոնի վրայ զոր կ'որակէ, հեգնանքով, «Հայ դատի ախոյեան»: Հատորին խորագիրը կրող իր խմբագրականին մէջ, լ'Հիսթուար պարսաւագիր մը կը նկատէ Թերնոնի գործը: Կը գրէ.– «Փիլիսոփայական տեսութիւն մըն է՞, թէ բառին եւ Ֆէնոմէնին պատմութիւնը: Դժբախտաբար ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը, պարսաւագիր մըն է, ուր հեղինակը իր գայրոյթը կը թափէ մէկ անձի վրայ՝ Ժիլ Վայնշթայն»:

Թերթին խմբագիրը չուզեր ժխտողականութիւն (նեկասիոնիզմ) նկատել Վայնըշթայնի գիրքը եւ այդ առընչութեամբ նոյն թիւին մէջ վեց էջնոց յօդուած մը հրատարակած է, ուր որպէս նմոյշ ժխտողականութեան, կը ներկայացուի Ֆորիսոնի պարագան: Խմբագիրը ցաւով կը հաստատէ որ քանի մը տարի է, պատմաբանները յաջողած են ընդունիլ տալ «ժխտող» տարազը «քննապաշտ»ի տեղ:

Խմբագրականին վերջաւորութեան կ'ըսուի թէ «Իվ Թերնոն որ շատ բան ըրած է Հայերու պատմութեան համար, պէտք է գիտնայ թէ ի՛նչ կ'արժեն մհուկներու հալածանքները: Կատաղութիւնը զոր կը յայտնաբերէ Ժիլ Վայնշթայնի դէմ պատուաբեր չէ: Այդ գիտունը դասել «ժխտող»-ներու դասակարգին մէջ հետեւանք է կամ միամիտ չփոթութեան կամ վնասելու միտումին»:

Արդ, նման խմբագրական մըն ալ բնաւ պատուաբեր չէ պարբերականին համար, որ իր գայրոյթը կը թափէ Իվ Թերնոնի վրայ: Ի՞նչ մեղք գործած է Թերնոն, ըսել որ Հայերու ջարդերը ցեղասպանութիւն են: Եւ Հայերէն առաջ ու Հայերէն զատ, Թերնոն շատ գրած է եւ կը գրէ այլ ցեղասպանութիւններով, ուրեմն շատ տգեղ երեւոյթ մըն է արհամարհական ձեւով զայն «Հայ դատի ախոյեան» որակել: Իվ Թերնոն անշահախնդիր, ողջամիտ եւ անաչառ պատմաբան մըն է, որ միշտ քաջութիւնն ունեցած է իր համոզումները արտայայտելու եւ այսօր, կը պարզուի որ այդ իրաւունքն իսկ չունի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 28/29)

ՆՌՆԱԿԻ ՊԱՅԹՈՒՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄՕՏԸ

Նոյեմբեր 26-ի իրիկունը ժամը 22-ի շուրջ անծանօթներու կողմէ Ֆ-1 տիպի նռնակ մը արձակուած է Ռուսաստանի Երեւանի դեսպանատան կից շինութեան վրայ: Դեսպանատան խորհրդական Բորիս Բելեակովի տուած տեղեկութեանց համաձայն պայթումը մեծ վնասներ չէ պատճառած: Այս կապակցութեամբ հետաքննութիւն բացուած է եւ քրէական գործ յարուցուած:

Այս առթիւ Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը ըրած է բանբեր Արա Պապեանի միջոցով: Պատահարին մասին ցաւ յայտնելէ ետք Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւնը կը նկատէ որ նշեալ միջադէպը որեւէ անդրադարձ չունենար Ռուսաստանի եւ Հայաստանի յարաբերութիւններուն վրայ: Նմանօրինակ յայտարարութիւն մըն ալ կատարած է ռուսական կողմը:

* * *

ԱԻՄ-Ի ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Նոյ. 26-ին կառավարութեան նիստերու դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է Ազգ. Ինքնորոշում Միաւորման 19-րդ համագումարը: Նախագահութեան թեկնածու չորս անուններէն՝ Մեխակ Գաբրիէլեանէն, Ներսէս Զէյնալվանդեանէն, Նորայր Խանզադեանէն և Արամ Յարութիւնեանէն առաւելագոյն քուէ ստացողը եղած է Ներսէս Զէյնալվանդեան որ 281 ձայնով ԱԻՄ-ի նոր նախագահ ընտրուած է: Արդիւնքներուն մասին եղած են բողոքներ: Թեկնածուներէն Արամ Յարութիւնեան պառակտումի ահազանգ հնչեցնելով լրագրողներուն յայտնած է թէ պէտք չէ բացառել նոր ԱԻՄ-ի մը ստեղծումը իր եւ իր համախոհներուն կողմէ. «ԱԻՄ-ը փրկելու համար պատրաստ եմ անել ամէն մի աստուածահաճոյ բան» եզրափակած է ան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԷՆ ՓԷՅՐԸՖԻԹ, գրագէտ, հրապարակագիր, անդամ Ֆրանսական Կաճառին, մեռաւ Նոյեմբեր 27-ին, խլիրդի հետեւանքով: 74 տարեկան, Փէյրըֆիթ 1983-էն ի վեր մաս կը կազմէր «Ֆիկարօ»ի խմբագրական կազմին: Եղած է նաեւ նախարար, կրթական, արդարադատութեան, վարչական բարենորոգումներու: Մասնագէտ Չինաստանի, իր ծանօթ հատորը՝ «Երբ Չինաստան արթննայ» հսկայ յաջողութիւն գտած է (2 միլիոն տպաքանակով): Կը նկատուէր 20-րդ դարու Սէն-Սիմոնը յուշագրողի իր հանգամանքով: Շատ մօտ Տը Կոլի, գիրքեր ալ նուիրած է անոր: Շիրաք արտայայտեց իր ցաւը, Ժոսփէն ալ ոգեկոչեց մարդը որ իր գրիչը դրաւ ի սպաս իր համոզումներուն:

ԱՅԱՃԻՈՅԻ ՄԷՋ, Նոյեմբեր 27-ին, 2000 հոգի միայն մասնակցեցան ահաբեկչութեան դէմ կազմակերպուած ցոյցին եւ ոչ մէկ ազգայնական կար: Պահ մը միայն նոր նահանգապետը՝ Լաքրուա մաս կազմեց տողանցքին եւ ծափահարութիւններով ողջունուեցաւ: Ֆրանսական իշխանութիւնները ապահովութեան խիստ միջոցներ ձեռք առին եւ Նոյեմբեր 29-էն սկսան կիրարկել Վիժի Փիրաթ ծրագիրը:

ԷԹԱ-Ն վերջ տուաւ հրադադարին զոր հաստատած էր եւ ղեկոյցով մը յայտնեց թէ Դեկտեմբեր 3-էն պիտի վերսկսի իր զինեալ գործունէութիւնը: Պասք Շարժումը որպէս պատճառաբանութիւն կ'ըսէ թէ գաղտնի համաձայնութիւնները չեն յարգուած եւ կ'ուզէ վերջ տալ չափաւոր հոսանքին ղեկավարութեան: ԷԹԱ կ'ամբաստանէ Սպանիան եւ մանաւա՛նդ Ֆրանսան որոնք շարունակեցին մղել զսպումի քաղաքականութիւն մը: Երկու երկիրներն ալ շատ մտահոգ են:

Ա. ՕՃԱԼԱՆԻ տրուած մահապատիժին գործադրութեան խնդիրը կրնայ որպէս քաղաքական կարեւոր գրաւարկ չահարկուիլ Անգարայի կողմէ: Անդրադառնալով քիւրտ ղեկավարը կախաղան չբարձրացնելու արեւմտեան երկիրներու թելադրանքին, Ազգ. Շարժում Կուսակցութիւնը տրամադրութիւն յայտնած է վճիռին գործադրութիւնը պայմանաւորելու Եւրոպայի Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան հետ: Կուսակցապետի օգնական Շ. Եահնիճի ըսած է. «Եթէ Եւրոպայի Միութիւնը կը յայտարարէ թէ Էօճալանը կախաղան չբարձրացնելու պարագային Թուրքիան կ'ընդունի որպէս անդամ, անմիջապէս հրաժարինք զինքը կախելու որոշումէն»: Ան պայման կը դնէ որ Եւրոպայի իւրաքանչիւր երկիր յայտնէ թէ կը խոստանայ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը եթէ Էօճալանի մահապատիժը չգործադրուի:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՌԼԱՆՏԱՅԻ մէջ, Նոյեմբեր 27, բողոքական Իւնիոնիսթները ընդունեցան, առանց նախապայմանի որ կաթողիկէները մաս կազմեն Տէյվիտ Թրայմպլի կազմելիք կառավարութեան:

ՊԷՆ ՊԱՐՔԱՅԻ ընտանիքը Մարոք վերադարձաւ Նոյեմբեր 27-ին 34 տարիներու աքսորէ մը ետք: Ծանօթ է որ մարոքցի ընդդիմադիրը առեւանգուած էր Փարիզի մէջ 1965 Հոկտեմբեր 29-ին եւ մարմինը երբեք չէ գտնուած: Պէն Պարքայի հարցը «Ե. Հանրապետութեան մեծագոյն գայթակղութիւնը» նկատուած է, քանի կը պարզուէր թէ գործակցութիւն մը կար Հասան Բ.-ի, Ֆրանսական գաղտնի սպասարկութեանց եւ խումբ մը վատահամբաւ անձերու միջեւ:

ԽՐՈՒԱԹԻԱ ստիպուեցաւ վերջ տալ Թուճմանի ժամանակաշրջանին, առժա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Գ.

1996 – 1997 տարեշրջանին վարժարանը կը բոլորէր իր հիմնադրութեան 18–ամեակը: Դպրոցին գրադարանն ու տարրալուծարանը կը ճոխանան շնորհիւ Պօղոսեան ընտանիքի նուիրատուութեան: Մինչ վարժարանին աշակերտութեան թիւը հասած էր 302–ի եւ պատասխանատուները ոգի ի բոին կը ջանային հետապնդել հնգամեայ երազի մը իրականացումը, այն է՝ Մխիթարեան Հայրերու դպրոցական սեփական համալիրի մը կառուցումը 1991–ին գնուած 9 արտավար տարածութեամբ հողամասին վրայ, կը հասնի Կլէնտէյլի դպրոցական շրջանային խորհուրդին նամակը, որով կը պահանջուի վարժարանին ղեկավարութենէն լքել դպրոցավայրը, որ վարձու տրուած էր 1984-ին:

Վարժարանին պատասխանատուները կ՚անճրկին այս պահանջին դիմաց: Նկատի առած այն՝ որ քաղաքապետութիւնը արտօնութիւն չէր տար Լա Թունա Քէնեընի հողամասին վրայ դպրոցավայր մը կառուցանելու, Մխիթարեան Հայրերը, մտածելով որ դպրոցական շրջանային խորհուրդը վարձու տուած իրենց դըպրոցավայրին պէտք չունենար, մինչեւ սեփական այլ դպրոցավայր մը ունենալու ծրագրի իրականացումը, հանդիստ մըտօք կը գործածէին դպրոցական կալուածը: Սակայն, Խորհուրդին նամակը կը սթափեցնէ զիրենք: Ամիսներ տքնաջան աշխատանք եւ հետապնդումներ ի զուր կ՚անցնին Խորհուրդը տարհամոզելու համար: 1997 Յունուարին վերջնական որոշումը կը տրուի լքելու կալուածը: Վարժարանին պատասխանատուները, անկարելիութեան առջեւ գտնուելով վեց ամսուան մէջ նոր դպրոցավայր մը գտնելու եւ փոխադրուելու համար, կը յաջողին տարի մը երկարաձգել Խորհուրդին որոշման գործադրութիւնը, մինչեւ 1998 Յուլիս:

1997 – 1998 ուսումնական տարեշրջանը վարժարանին պատասխանատուներուն համար ծանրաբեռն տարի մը կ՚ըլլայ: Սովորաբար անհրաժեշտ էր գտնել նոր դպրոցավայր մը եւ տարեվերջին փոխադրուիլ հոն: Նախախնամութիւնը կը հասնի Մխիթարեան Հայրերու օգնութեան: Արդարեւ, Թահանկայի Ֆութհիլ պողոտային վրայ կը գտնուէր Հ. Բ. Ը. Միութեան պատկանող կալուածը, որ մինչ այդ կը գործածուէր իբրեւ եկեղեցի, սրահ եւ հաւաքավայր: Միութիւնը պատրաստ էր կալուածը վաճառելու: Վարժարանին հիմնադիր Հ. Միքայէլ Վրդ. Ազեանի տարիներու աշխատանքով, զոհողութիւններով եւ խնայողութեամբ հաւաքուած պատրաստ գումարով կարելի կ՚ըլլայ գնել Հ. Բ. Ը. Միութեան կալուածը 1·550·000 տոլարով եւ կալուածին կից գտնուող մեքենագործութեան աշխատանոցը 300 հազար տոլարով: Նորոգութիւններու, շարժական դասարաններու հաստատման եւ շինարարական այլ ծախքերու համար յատկացուած է 700 հազար տոլար:

Այսպէսով, Մխիթարեան Հայրերու վարժարանը իրականացնելով տարիներով փայփայուած երազ մը, տէրը կը դառնար իր սեփական դպրոցավայրին, 1998–1999 ուսումնական տարեշրջանը սկսելով իր սեփական յարկին տակ, 310 աշակերտներով: Նոյն տարեշրջանին վարժարանը կը բանայ նաեւ Թ. կարգը, դպրոցը երկրորդականի վերածելու երկրորդ քայլ մը առնելով: Հ. Ներսէս Սաքայեան փոխ – տնօրէնի եւ ուսումնապետի զոյգ պաշտօններուն առընթեր նաեւ վարչական ջլատիչ գործերով խիստ զբաղած ըլլալուն պատճառով, վարժարանի ուսումնապետի պաշտօնը կը վստահուի Հրաչ Տօքթորեանին, որ նախապէս 13 տարի վարած է Սահակ – Մեսրոպ Հայ քրիստոնէական վարժարանին փոխ – տնօրէնի պաշտօնը:

1999 Մարտ 20–ին, Մխիթարեան վարժարանը կը տօնէ իր հիմնադրութեան 20–ամեակը, Միշըն Հիլզի «Արարատ» Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, աւելի քան 550 հոգիի ներկայութեամբ այդ կարգին՝ նաեւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, Գալիֆորնիոյ Հայ կաթողիկէ համայնքի հովիւ Հ. Ռաֆայէլ Վրդ. Մինասեան, օտար պաշտօնատէրներ եւ վարժարանին կանոնաւոր կերպով օգնող բարերարներ: Խօսք առնելով տնօրէն Հ. Օգոստինոս Վրդ. Սեքուլեան կը շեշտէ հայրենիքէն հեռու հայկական ինքնութեան պահպանման անհրաժեշտութիւնը եւ առ այդ Սփիւռքի ափերուն հայկական ամէնօրեայ վարժարաններուն նախախնամական դերը: Հ. Ռաֆայէլ Մինասեան գնահատելէ ետք 20 տարիներու ընթացքին տարուած աշխատանքներն ու արձանագրուած յաջողութիւնները, ներառնելով նաեւ ծնողքներու զոհողութիւնները եւ անոնց համագործակցութիւնը, կը թելադրէ զօրավիգ ըլլալ, յարգել ու սիրել Մխիթարեան Հայրերը, որոնք իրենց կեանքը կը նուիրեն ի խնդիր հայկական ինքնութեան պահպանման:

Օտար պաշտօնատարներու կողմէ յայտարարագիրներու տուչութենէն ետք կը կարդացուին Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս–Պատրիարք Յովհաննէս–Պետրոս ԺԸ. Գասպարեանի, Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհանուր աբբահայր Հ. Պօղոս Գոճանեանի, Հայաստանի Արտաքին փոխ – նախարար եւ Լոս – Անճըլըսի նախկին աւագ հիւպատոս Արմէն Բայբուրդեանի եւ Հայաստանի Կրթութեան նախարար Լեւոն Մկրտչեանի շընորհաւորական գիրերը: Կը ցուցադրուին վարժարանին սկզբնական շրջանի կեանքն ու յառաջդիմութիւնները ներկայացնող լուսապատկերներ: Ապա, տնօրէնը գնահատանքի վկայագիրներ կը յանձնէ բարերարներու, ուսուցիչներու եւ կամաւոր նուիրեալներու, որոնք անցնող տարիներու իրենց կարեւոր նպաստը բերած են վարժարանի վերելքին:

Հուսկ՝ կը ցուցադրուի նոր դպրոցավայրի վերանորոգութիւնն ու շինարարական այլ աշխատանքները ներկայացնող կարճ տեսերիզ մը: Տենդագին եւ օրն ի բուն աշխատանքներ, որոնց հսկած է անխոնջ փոխ – տնօրէնը՝ Հ. Ներսէս Սաքայեան, երկու ամսուան մէջ կարենալ բանալու համար վարժարանին դուները հայ աշակերտութեան առջեւ: Հանդիսականներ, խանդավառուած ի տես յանձն առնուած զոհողութիւններու, կը կատարեն նուիրատուութիւններ ի նպաստ վարժարանին:

Վարժարանը իր սեփական կալուածին մէջ փոխադրելով բնական է որ վերջ չէին գտներ տնօրէնութեան եւ վարժարանին պատասխանատուներուն մտահոգութիւնները, որոնց իրագէկ դառնալու նպատակով հանդիպում մը կ՚ունենամ փոխ – տնօրէն Հ. Ներսէս Վրդ. Սաքայեանի հետ: Նախ ուրախութիւնս կը յայտնեմ վարժարանը երկրորդականի վերածելու հեռանկարով՝ Թ. կարգի բացումով առնուած երկրորդ քայլին համար, սակայն, յուսախաբութիւնս անմիջական կ՚ըլլայ, երբ Հ. Ներսէս դիտել կուտայ թէ յաջորդ տարեշրջանին համար աշակերտութեան թիւը բաւարար չըլլալուն, վարժարանը ի վիճակի չէր Ժ. կարգ բանալու, հետեւաբար առ այժմ պիտի պահուէր մինչեւ Ը. կարգը:

Խօսելով վարժարանին կրթական եւ դաստիարակչական աշխատանքներուն, ինչպէս նաեւ ուսումնական մարզի մէջ ունեցած անոր յարմարութիւններուն մասին, Հ. Ներսէս Սաքայեան կը նշէ որ Մխիթարեան վարժարանին ուսումնական մակարդակը բաւական բարձր է: Փա՛ստ: Վարժարանի շրջանաւարտներ երբ շարունակելու համար իրենց ուսումը կը մըտնեն Փրավիտենս Հայ Սքուլ, որ ծանօթ է ուսումնական բարձր մակարդակով, իրենց ուսումնական յաջողութիւններով միշտ մաս կը կազմեն պատուոյ ցանկին:

(Շար. 3)

ԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՆՊԱՍՏ «ԱՐՑԱԽԻ ՈՂՆԱՅԱՐ»ԻՆ

«Հայաստան» համահայկական հիմնադրամը հազիւ աւարտած ու պաշտօնական բացումը կատարած Գորիս – Ստեփանակերտ մայրուղիին, կը պատրաստուի ձեռնարկել նոյնքան կենսական նոր ճամբու մը շինութեան: Առաջինը կեանքի ճամբան էր, երկրորդը պիտի ըլլայ Արցախի ողնայարը: Այս վերջինին առաջին քարը դնելու համար նոր թելէթոնի մը ձեռնարկուած էր Նոյեմբեր 25–ին, Ստեփանակերտէն Լոս – Անճըլըս:

Այս նոր ծրագիրը ներկայացնելու, անոր կարեւորութիւնը բացատրելու, նաեւ Հիմնադրամին մինչեւ այսօրուան գործունէութեան մասին ամփոփ տեղեկատուութիւն մը կատարելու համար երեկոյթ մը կազմակերպուած էր Եանց ակումբին մէջ, Նոյեմբեր 23–ին: Քանի մը տասնեակ ներկաները, որոնց մէջ էին Հայաստանի դեսպանատունէն Համլէթ Գասպարեան եւ ԼՂՀ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը Արտակ Յարութիւնեան, ողջունեց Ֆրանսայի հայկական հիմնադրամին նախագահը Պետրոս Թերզեան, ապա ցուցադրուեցաւ կարճ տեսերիզ մը ուր մինչեւ այսօր կատարուած կարեւոր իրագործումները ցոյց կը տրուէին. ճամբաներու շինութիւն, հիւանդանոց, ջրատար ցանց, եւ այլն:

Պ. Թերզեան բացատրեց թէ անցնող վեց տարուան ընթացքին Ֆրանսայի ճիւղին կողմէ 30–ի չափ ծրագիր իրագործուած էր: Իսկ այդ ժամանակաշրջանին հանգանակուած ընդհանուր գումարը 375 միլիոն Ֆրանքի շուրջ եղած էր, որուն 25 միլիոնը հիմնադրամին վարչարարական ծախքերուն յատկացուած էր: Իսկ 350 միլիոնը առիթ տուած էր Հայաստանի ու Ղարաբաղի մէջ շուրջ 300 ծրագիր իրականացնելու: Հաւաքուած գումարին 10%–ը եկած էր Հայաստանի ու Ղարաբաղի մասնակցութենէն:

Այդ իրականացումներուն համար ան ըսաւ թէ որոշումները կը տրուէին հիմնուելով տեղւոյն վրայ ներկայացուած առաջնահերթութիւններուն. միշտ կարեւոր կը նկատուէր ջանքը որ նպաստընկալի վիճակին մէջ չդրուէին Հայաստանի ու Ղարաբաղի ժողովուրդները: Տարուած գործունէութեան մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէր ճամբաներու շինութիւնը: Առաջինը եղած էր Հայաստան – Իրան կառուղին որ անխափան գործած էր անկախութենէն ի վեր ու իրաւամբ կոչուած «վերապրումի ճամբան»: Նոյնքան կարեւոր էր Ջաւախքի ճամբան որ Վրաստանի հայաբնակ այդ շրջանը կը կապէր Հայաստանի. եւ վերջապէս քանի մը օր առաջ աւարտած Գորիս – Ստեփանակերտ մայրուղին: Այս վերջինին համար 200 հազար նուիրատուութիւն եղած էր, ինչ որ մօտաւոր հաշիւներով շուրջ մէկ միլիոն հոգիի հետ առընչութիւն ենթադրել կու տար:

Նոր ծրագիրը որուն տրուած է «Արցախի ողնայարը» անունը, ինչպէս արդէն գրուեցաւ, պիտի միացնէ երկրին հիւսիս–հարաւ ծայրամասերը. մօտաւորապէս եռապատիկը երկարութիւն պիտի ունենայ Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբուն որ 69 քմ. էր: Մարտակերտ – Հադրութը 170 քմ. պիտի ըլլայ ու արժէ շուրջ 150 միլիոն Ֆր.: Աշխատանքները պիտի սկըսին 2000–ին ու կը նախատեսուի որ տեւեն 6–7 տարի: Անով խորհրդային ժառանգութեան ժխտական մէկ ազդեցութենէն պիտի փրկուի հողամասը, քանի որ այդ շրջանին տարուած քաղաքականութեան նպատակն էր շրջանները մեկուսացումի մէջ պահել, այնպէս որ Ղարաբաղի հիւսիսէն հարաւ տանող ճամբաները կ՚անցնէին ադրբեջանական տարածքներէ ինչ որ հասկնալի անպատեհութիւններ կ՚ունենար, նաեւ անհարկի կերպով կ՚երկարէր միջոցը: «Արցախի ողնայար»ը այդ անպատեհութիւնը ջնջելէ զատ, զարկ պիտի տար արդիւնաբերութեան ծաղկումին, դիւրացնելով արտադրող – շուկայ կապը:

Երեկոյթին ցոյց տրուեցաւ երկրորդ տեսերիզ մըն ալ ուր յստակ կ՚երեւար ճամբաներու վիճակը եւ նման իրագործումի մը անյետաձգելի հրամայականը:

Հարցումներու բաժնին մէջ խօսքը առընչուեցաւ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասին վերջին բանակցութիւններուն, Ադրբեջանի հետ միացեալ պետութիւն, կամ դաշնակցութիւն կազմելու հեռանկարին, ինչ որ ոմանց մտքին մէջ հարցականներ կը ստեղծէր վերոյիշեալներուն նման մեծածախս ծրագիրներու առընչութեամբ: Պ. Թերզեան ըսաւ թէ առիկա ենթարկուելու, կրաւորական կեցուածք կը մատնէ, ինչ որ հետեւանքն է դարերով մեզի պարտադրուած կեանքի պայմաններուն: Բարեբախտութիւն նկատեց որ փոքր տոկոս մը միայն տէր էր սկեպտիկութեան, գործելուն փոխարէն ենթարկուելու հակումին: «Որպէս ժողովուրդ ամենեն ծանրակշիռը արդեն ապրած ենք. պետութեան կորուստ, օտարի լուծ, ցեղասպանութիւն, երկրաշարժ, տակաւին ի՞նչ կրնայ պատահիլ» հարց տուաւ ան, շեշտելով որ Հիմնադրամը կ՚առաջնորդուէր վերջապէս բան մը փոխելու, այդ հողին վրայ ապրողներուն կեանքը աստիճան մը դիւրացնելու սկզբունքէն: Այդպէս էր որ մինչեւ հիմա գոյացած գումարներուն երկու երրորդը ծախսուած էր Ղարաբաղի համար, քանի որ Հայաստան աշխարհէն ճանչցուած պետութիւն ըլլալով կարելիութիւն ունէր վարկեր, օժանդակութիւն ստանալու:

Երեկոյթին վերջին խօսք առնողը եղաւ Ա. Յարութիւնեան որ իր կարգին շեշտելէ ետք նոր ծրագրին կարեւորութիւնը, շնորհակալութիւն յայտնեց մինչեւ այսօր ցոյց տրուած զօրակցութեան ու մաղթեց որ շարունակուի ան:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԷՆ ՆԵՐՍ

ԽԱԺԱԿ ԱՐՔ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ԿԸ ՊԱՏՈՒԷ ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԱՄԱՏԱՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 16–ի կէսօրին՝ Լիզպոնի Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Խնամատար Խորհուրդի անդամներուն ի պատիւ մասնաւոր ճաշ տրուեցաւ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ:

Առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան հիւրասիրեց Հիմնարկութեան Խնամատար Խորհուրդի անդամները, որոնք Նիւ-Եորք կը գտնուէին պաշտօնական բացումը կատարելու համար Մեթրոփոլիթըն Թանգարանի մէջ ցուցադրուած Գալուստ Կիւլպէնկեան Թանգարանի արուեստի լաւագոյն իրերու ցուցահանդէսին:

Հիւրասիրութեան ներկայ էին նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան ՄԱԿ-ի մօտ մնայուն եւ լիազօր դեսպան Տօքթ. Մովսէս Աբէլեան, եւ Փորթուկալի դեսպան Անթոնիօ Մոնթիրօ, ինչպէս նաեւ Հայ համայնքի ղեկավար դէմքեր:

Առաջնորդը իր ուրախութիւնը յայտնեց որ Գալուստ Կիւլպէնկեանի թոռը եւ Հիմնարկութեան Խնամատար Խորհուրդի անդամ՝ Միքայէլ Եսայեան եւս ներկայ է հանդիսութեան: Ճաշի ընթացքին Առաջնորդը Պ. Եսայեանը պատուեց «Վերածնունդի Մետալ»ով, որ կը տրուի մշակութային կարեւոր իրագործումներ կատարող անձերու: Ան նաեւ Առաջնորդարանի «Հարիւրամեակի Մետալ»ով պատուեց Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Խնամատար Խորհուրդի Ատենապետ Պ. Վիքթոր տը Սա Մաչատօն:

Խաժակ Արք. Պարսամեան բարի գալստեան իր խօսքին սկիզբը անդրադարձաւ Առաջնորդարանի եւ Սուրբ Վարդան Մայր Տաճարի վստահուած կարեւոր դերին: Ան ըսաւ. «Այս հաստատութիւնը տեսակ մը դեսպանատունն է մեր ժողովուրդի հոգեւոր ժառանգութեան եւ ազգային ոգիին: Մեզի համար պատիւ է որ այս յարկին ներքեւ կ՚ընդունինք Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Խնամատար Խորհուրդի անդամները: Գալուստ Կիւլպէնկեան մեր ժողովուրդի մշակոյթի մեծ դեսպանն էր: Ան որպէս բարձր ճաշակի տէր արուեստասէր մը՝ հաւաքած ու պահած է մարդկային ստեղծագործու-

թեան լաւագոյն նմոյշները: Անոր տեսիլքին մաս կը կազմէ նաեւ նոր սերունդի կրթութիւնը, եւ այդ իսկ պատճառաւ հաստատած է կրթաթոշակներ եւ նիւթապէս կ'օժանդակէ կրթական հաստատութիւններու: Այս մեծ Հայուն սկսած գործը կը շարունակուի այսօր Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան կողմէ»: Անդրադարձաւ որպէս ուսանող եւ հոգեւորական Հիմնարկութեան հետ իր ունեցած փորձառութեան մասին, եւ ըսաւ որ Հիմնարկութեան կողմէ ամբողջ սերունդի մը տրուած է պատեհութիւնը շարունակելու իր բարձր ուսումը: Աւելցուց որ Միջին-Արեւելքի եւ Թուրքիոյ հայ գաղութները, Հայաստանի Հանրապետութիւնը, ինչպէս օրինակ Ս. Էջմիածնի Ճեմարանը, Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիան, Մատենադարանը - Երուսաղէմի Գալուստ Կիւլպէնկեան Մատենադարանը եւ Նիւ-Եորքի Ս. Ներսէս - Ընծայարանը վայելած են Հիմնարկութեան օժանդակութիւնը:

Առաջնորդը յիշեց նաեւ Հիմնարկութեան Հայկական Բաժնի գործունեայ վարիչ Տօքթոր Զաւէն Եկաւեանի հրաւէրով իր տուած այցելութիւնը Լիզպոնի կեդրոնը: «Միասին անցուցինք սքանչելի օր մը՝ այցելելով կեդրոնի բաժանմունքները եւ ականատես ըլլալով արուեստի հարուստ հաւաքածոյին: Մեծապէս տպաւորուեցայ տեսնելով թէ Հիմնարկութիւնը ինչպէս կը մարզէ երիտասարդները երաժշտութեան եւ արուեստի ճիւղերուն մէջ, որ այլ միջոց մըն է ամբողջ աշխարհին մէջ գեղեցկութիւնը տարածելու»:

Պատուոյ հիւրերուն մաս կը կազմէին Պ.Պ. Վիքթոր տը Սա Մաչատօ, Ճօա Գասթէլ-Պրանգօ Փերէրա (Կիւլպէնկեան Թանգարանի տնօրէնը՝ որ կազմակերպած է Մեթրոփոլիթըն Թանգարանի ցուցահանդէսը), Ճոզէ Ալմիտա, Գարլոս Պաթիստա տը Սիլվա, Ուիլթըն Ֆոնսէքա, Ժոզէ Պլանգօ, Փետրօ Տամէն եւ Նունօ Ժասալլօ տը Սիլվա:

Խնամատար Խորհուրդի անդամներէն մէկուն վկայութեամբ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը, իր հարըստութեամբ եւ տարեկան յատկացումներով, Եւրոպայի մէջ երկրորդ եւ երրորդ տեղը կը գրաւէ, իսկ ամբողջ աշխարհի մէջ՝ տասներորդ տեղը:

Նիւ-Եորքի Մեթրոփոլիթըն Թանգարանին մէջ կազմակերպուած ցուցահանդէսը, որ խորագրուած է «Միայն Լաւագոյնը, Գալուստ Կիւլպէնկեան Թանգարանի Գլուխ Գործոցներէն», կը տեւէ մինչեւ 2000 թուականի Փետրուար 27: Ցուցահանդէսին մաս կը կազմեն 80 իրեր, զորս Գալուստ Կիւլպէնկեան հաւաքած է իր կեանքի ընթացքին. այդ հաւաքածոյին մաս կը կազմեն գործեր Ռիւպէնսէն, Ֆրակոնարէն, Թըրնըրէն, Մանէէն և Մոնէէն, ինչպէս նաեւ իսլամական յախճապակի եւ ապակի, լալիք զարդեղէն, հռոմէական մետալներ, հին եգիպտական քանդակներ, պարսկական եւ թրքական մետաքսներ, 18-րդ դարու ֆրանսական արծաթ եւ կարասի, հայկական մանրանկարուած ձեռագիրներ: Տրուած ըլլալով որ Կիւլպէնկեան Թանգարանը կը վերանորոգուի, Թանգարանի պատասխանատուն յարմար նկատած է արուեստի այս սքանչելի նմոյշները առաջին անգամ ըլլալով ցուցադրութեան դնել Նիւ-Եորքի մէջ:

Ի պատասխան Առաջնորդին բարի գալստեան խօսքին, Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան Խնամատար Խորհուրդի ատենապետ Վիքթոր տը Սա Մաչատօ ըսաւ. «Կ'ուզեմ ձեզի վստահեցնել թէ մեզի համար շատ կարեւոր է հաւատարիմ մնալ Գալուստ Կիւլպէնկեանի աւանդին, եւ օժանդակել Հայաստանի եւ ամբողջ աշխարհի Հայութեան»:

Նոյեմբեր 23

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԵՌՆԱՐԿԸ

Միչըն Հիլզի «Արարատ» Հանգստեան Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 31-ին, տեղի ունեցած է Գալիֆորնիոյ Հայ Բժիշկներու Միութեան 14-րդ տարեկան ճեռնարկը, որուն ներկայ եղած են 400 հոգի: Ճաշէն առաջ կատարուած է ցուցահանդէս-վաճառք, որուն ընթացքին ցուցադրուած են Սուզաննա Սեւոյեանի եւ Վաչիկ Տէր-Սարգիսեանի նկարչական գործերը: Ճեռնարկին բացումը կատարած է Միութեան ատենապետ Տօքթոր Դաւիթ Դաւթեան, նշելով որ Միութիւնը 2000 թուականը կը թեւակոխէ կարեւոր իրագործումներով, որոնցմէ են կուրծքի քաղցկեղի դէմ տարուած աշխատանքները տեղւոյն վրայ, եւ Հայաստանի մէջ իրագործուած ծրագիրներ: Գալիֆորնիոյ Հայ Բժիշկներու Միութիւնը, հիմնուած 14 տարի առաջ, ունի 400 անդամներ եւ բարեսիրական աշխատանք կը տանի Հայաստանի մէջ, ուր ունի աչքի հիւանդութեան կեդրոն մը, լազերային գործողութիւններու համար մեքենաներով օժտուած: Միութիւնը տարին անգամ մը Լոս-Անճըլըսի մէջ կը կազմակերպէ «Առողջապահութեան Օր» մը:

Խօսք առած են Ամերիկեան Քաղցկեղի Ընկերութեան կողմէ Ճոն Լազար եւ բժշկուհի Լիլիթ Ոսկանեան, աչքի հիւանդութիւններու մասնագէտ, Հայաստանէն հրաւիրուած: Միութիւնը յուշանուէրով մը պատուած է տօքթոր Ճէք Ապտուլեանը, ի գնահատութիւն տարիներու իր ծառայութեանց: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ճեռնարկին եկամուտը կը տրամադրուի Միութեան Կանանց Առողջապահութեան Ծրագրին:

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 10-ին, տեղի ունեցած է յիշատակի երեկոյթ մը, նուիրուած Յակոբ Կարապենցին, գրագէտին մահուան 5-րդ տարելիցին առիթով: Բացումը կատարած է Սեդա Սիմոնեան: Ցուցադրուած է Յ. Կարապենցի կեանքն ու գրականութեան եւ արուեստի մասին անոր միտքերը ներկայացնող տեսերիզ մը: Երուանդ Գոչունեան քննարկած է Անահիտ Արամունի Բէշիշեանի նոր լոյս ընծայած «Յակոբ Կարապենց - Աշխարհընկալումը եւ Արուեստը» մենագրութիւնը, որ հեղինակին դոկտորայի աւարտաճառն էր, պաշտպանուած՝ Երեւանի գրականութեան Հիմնարկին մէջ: Խօսք առած են Ռուբինա Փիրումեան, փրոֆ. Փիթըր Քաուի եւ Սեպուհ Յովհաննիսեան: Գեղարուեստական բաժինին հանդէս եկած է դաշնակահար Վաչէ Մանկրեան:

ԺՈԶԷՖ ԺԻՐԱՔՈՅԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Գանոկա Փարքի Հ.Բ.Ը.Մ. Մանուկեան-Տէմիրճեան վարժարանի «Նազարեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է լիբանանահայ նկարիչ Ժոզէֆ Ժիրաքոյի անհատական 21-րդ ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Սան Ֆերնանտօ Հովիտի մասնաճիւղին եւ հովանաւորութեամբ Լիբանանի հիւպատոսութեան: Ցուցադրուած են նկարիչին վերացապաշտ պաստառները:

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ» ՍՐԱՀԻՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ «Կարապետեան» սրահը վերանորոգուած եւ բարեզարդուած է: Սրահին պաշտօնական վերաբացումը կատարուած է Նոյ. 6-ին, ճաշ-պարահանդէսով մը: Բացման խօսքը արտասանած է Սիլվա Թաշճեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հոգաբարձութեան ատենապետ Հայկ Յակոբեան: Գնահատանքի խօսք ուղղած է Վիգէն Քհնյ. Վասիլեան բոլոր այն նուիրատուներուն, որոնք կարելի դարձուցած են սրահին բարեզարդումը, յատկապէս վեր առնելով Տէր եւ Տիկին Վահէ եւ Վերոնիք Կարապետեանի 41 հազար տոլարի նուիրատուութիւնը յիշեալ նպատակին համար: Ի դէպ, Վահէ Կարապետեան բարերարն է իր անունը կրող սրահին:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԻ ՄԱՍԻՆ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 28-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Պատարագը» նիւթին շուրջ: Բացումը կատարած է հոգաբարձութեան ատենապետ Հայկ Յակոբեան: Դասախօսը հոգեւոր հովիւ Վիգէն Քհնյ. Վասիլեան, սպառիչ բացատրութիւններ տուած է պատարագի հինգ բաժիններու մասին: Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Արա Մանաչի, մեկնաբանած է պատարագէն հատուածներ: Փակման խօսքը արտասանած է Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան: Հուսկ՝ եկեղեցւոյ կից «Կարապետեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը, Տիկնանց Միութեան կողմէ:

ԼՐԱՏՈՒ

[illegible]

Հայաստանցի 12-ամեայ թաւջութակահար Տիգրան Մուրատեան «աշխարհի երաժիշտ» տիտղոսին արժանացած է Նոյեմբեր 14-ին, մասնակցելով «Երաժշտութիւն աշխարհի խաղաղութեան համար» համերգին, ԻՒՆԷՍՔՕ-ի վերջին համաժողովին:

Համերգին մասնակցած են այն երկիրները որոնք պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուին որեւէ ձեւով, ինչպէս Հայաստան, Ազրպէյճան, Իրլանտիա, Պոսնիա եւ Սերպիա, Յունաստան եւ Թուրքիա, Ռուսաստան եւ Չեչենիա եւ այլն:

Տիգրան Մուրատեան ուսանած է Չայքովսկի երաժշտական վարժարանը, աշակերտելով Արմէն Մեսրոպեանի: 1997-էն ի վեր համերգներով հանդէս եկած է զանազան երկիրներու մէջ:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

- 1924 - 1925 -

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

- Գրաւ կը դնեմ, որ դուն փնտռածդ կը ծածկես կոր:
- Ես անկեղծ մարդ մըն եմ, - յայտարարեց Թաթուլ, - սուտն ու կեղծիքը չեմ սիրեր, եթէ բան մը գիտնայի, ձեզի կ'ըսէի... ինծի ասչափը ըսաւ, որ այդ լըրտեսները տեսած է, հետերնին խօսած է եւ թէ կրկին պիտի խօսակցի հետերնին:
- Պէտք է որ այդ Իվանը անգամ մը տեսնեմ անպատճառ, - վճռեց Մօլլան:
- Իմ ալ գաղափարս այն է:
- Վաղը առտու կանուխ զա'ն բեր:
- Ձեռքէս եկածը կ'ընեմ:
- Միայն թէ չէթէի պէս զինուած ու հագուած չըլլայ:
- Չէ, անհոգ եղէք, - պատասխանեց Թաթուլ խնդալով:

Յետոյ դաւաթ մը քոնեակ եւս կուլ տալէ ետքը մեկնեցաւ:

Մօլլան ամբողջ գիշերը մտատանջութեան մէջ անցուց: Պուլկար յեղափոխականին լրտեսներուն հետ յարաբերութեան մտնելը շատ ծանրակշիռ իրողութիւն մը կը նկատէր եւ կ'ենթադրէր, թէ իրեն դէմ դաւ մը կը պատրաստուի:

Հետեւեալ առտուն կանուխ Թաթուլ եկաւ իր կեղծ հերոսին հետ: Այս անգամ Իվան քաղքենիի պարզ զգեստ մը հագած էր եւ երկիւղալի կերպարանք մը չունէր, բայց ի փոխարէն չափազանց լուրջ դէմք մը առած էր:

Սովորական բարեւառութենէն յետոյ, Մօլլան երկու հիւրերը հրաւիրեց, որ նստին եւ սիկառէթ հրամցուց:

- Բարի եկաք, - ըսաւ՝ խօսքը կեղծ Իվանի ուղղելով:
- Բարի տեսանք, - պատասխանեց միւսը խիստ շեշտով մը:

Ապա աւելցուց.

- Ինծի ուզեր էիք՝ ահաւասիկ եկայ, միայն թէ շատ չեմ կրնար մնալ, ուստի կը խնդրեմ, որ ձեր ըսելիքը անմիջապէս յայտնէք:
- Կը տեսնեմ, որ ինծի դէմ վշտացեր էք:
- Վշտանալու բան չկայ:
- Իրաւունք ալ ունիք քիչ մը վշտանալու, քանի որ պարապ տեղը Ռուսճուքէն մինչեւ հոս բերել տուի, բայց ես ալ յանցանք չունիմ... ձեր հոս գալէն ետքը իրողութիւններ պատահեցան, լուրեր ըստացանք, որոնք ստիպեցին մեզ առայժմ ապստամբական դիրք բռնելու:
- Այդ տեսակ նրբութիւններու իմ խելքս չի հասնիր, - պատասխանեց Իվան միշտ խիստ շեշտով, - մենք երբ որոշում մը տանք, պէտք է որ գործադրենք, ո՛չ նոր իրողութիւնները եւ ո՛չ ալ լուրերը կրնան մեզ կասեցնել... մենք գործի մարդիկ ենք, պէտք է որ գործենք... բայց դուք յանցանք չունիք, յանցանքը այս Թաթուլին է, որ եկաւ զիս համոզեց եւ պարապ տեղը ժամավաճառ ըրաւ, անդարմանելի կորուստներու մատնեց:
- Ի՞նչ տեսակ անդարմանելի կորուստներ, - հարցուց Մօլլան:
- Ես գիտեմ ինչ որ կ'ըսեմ եւ պէտք չունիմ աւելի երկար բացատրութիւններ տալու... եղածը եղած է:
- Դրամական կորուստ մը չունեցաք կարծեմ... ասկէ զատ ես Թաթուլին ըսի, որ պատրաստ եմ ձեզի, բացի ճամբու եւ այլ ծախքերէն, դրամական հատուցում մը ընելու:
- Ձեր անիծեմ դրամին... դրամը ի՞նչ նշանակութիւն ունի... այսօր եթէ ուզեմ, ձեր տալիք դրամին տասնապատիկը կրնամ գտնել այստեղ... բաւ է որ պըզտիկ գործ մը կատարեմ:
- Ի՞նչ տեսակ գործ:
- Իմ կարողութեան եւ սահմանիս մէջ եղած գործ մը... բայց թողունք այդ խօսքերը եւ գանք ձեր ըսելիքին... ժամադրութիւն ունիմ.., արդէն ըսի, որ շատ չեմ կրնար մնալ:
- Մասնաւոր ըսելիք մը չունիմ, - ըսաւ Մօլլան:
- Ուրեմն ի՞նչու զիս հոս բերել տուիք:
- Ուզեցի, որ ձեր մեկնելէն առաջ անգամ մըն ալ տեսնուինք:
- Ո՞ւր պիտի մեկնիմ...
- Ռուսճուք պիտի չվերադառնա՞ք:
- Իմ ուր երթալս, հոս մնալս կամ մեկնիլս յայտնի չէ:
- Ես կը կարծէի, որ այսօր-վաղը կ'երթաք եւ փափաքեցայ ձեր մեկնելէ առաջ ձեզի նուէր մը ընել, քանի որ ինծի համար յոգնեցաք:
- Չէ, նուէրի պէտք չկայ... իրարու առնելիք-տալիք չունինք, ընդհակառակն, ես շնորհակալ եմ ձեզի, որ պատճառ եղաք Պուքրէշ գալուս:
- Այստեղ զբաղում մը գտա՞ք:
- Կը յուսամ, որ պիտի գտնեմ:
- Բարեկամներու հանդիպեցա՞ք:
- Մարդիկ գտայ, որոնց հետ բարեկամացայ:

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց: Մօլլան մտահոգ ու միանգամայն նեղուած էր, կ'ուզէր հարցում մը ուղղել ու չէր համարձակեր, վերջապէս ամբողջ քաջութիւնը ժողվեց եւ ըսաւ.

- Թաթուլէն բան մը իմացայ, բայց շատ տարօրինակ երեւցաւ ինծի:
- Ի՞նչ իմացաք, - հարցուց կեղծ Պուլկարը:
- Իբր թէ տեսակցութիւն մը ունեցեր էք Պոլսէն եկող երեք լրտեսներուն հետ:
- Ի՞նչ տարօրինակ բան կայ ատոր մէջ:
- Ես ի՞նչ գիտնամ... այդ մարդոց հետ ի՞նչ գործ կրնաք ունենալ:
- Ես ամէն մարդու հետ գործ կրնամ ունենալ... ինչպէս մազ մնաց ձեզի հետ գործ պիտի ունենայի:
- Ինծի հետ տարբեր... մենք ծրագիրներ ունէինք, անոնք պիտի գործադրէինք:
- Ինչպէս դուք ծրագիրներ ունիք, անոնք ալ կրնան իրենց ծրագիրներն ունենալ:
- Այդ լրտեսնե՞րը:
- Նախ այդ մարդիկը պարզ լրտեսներ չեն, այլ գործակալներ...
- Ի՞նչ գործակալ...

(Շար. 148)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Մարի Պօյաճեան, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, ներկայութեամբ, գրաւոր թէ հեռաձայնով մասնակից եղան իրենց սուգին տարաբախտ երիտասարդ՝

ՍԵՐԺ – ՄԻՔԱՅԷԼ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

կսկծալի կորուստին առթիւ :

(Շար. Ա. էջէն)

մասպէս զայն փոխարինելով Խորհրդարանի Նախագահ՝ Փալեթիչով : Շաբաթներէ ի վեր էր արդէն որ Թուճման մահամերձ է (աղիքի խլիրդ) բայց, որքան ատեն որ գիտակից էր կը մերժէր ընդունիլ որ անդարմանելի հիւանդութիւնէ մը կը տառապի :

ՓԱՐԻԶԻ 20–րդ Թաղամասին մէջ, Նոյեմբեր 28–ին տեղի ունեցան երեսփոխանական մասնակի ընտրութիւններ ընկերվարական Վերոնիք Գարիոն Պասթօքի հրաժարումէն ետք : 23 թեկնածուներ կային : Գլուխը հասաւ ընկերվարական Միշէլ Շարզա ձայներու 25,6%–ով, իրեն կը հետեւի ԻՒ – Տէ – էՖ–էն Տիտիէ Պարիանի 21%–ով : Կը յաջորդեն կանաչ մը եւ էՌ – Փէ – էՖ–ը (Փասքուա) : Մասնակցողներու համեմատութիւնը հազիւ 35% եղած է : Բ. շրջանին համար դէմ – առ դէմ են Շարզա եւ Պարիանի, բայց, հաւանական չի նկատուիր որ Փասքուայի հոսանքին ձայները Պարիանիի երթան :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ ջարդը կը շարունակուի անխնայ եւ Նոյեմբեր 28–ին ալ 18 հոգի սպաննուած են Ալժէէն 160 քիլոմեթր արեւմուտք գիւղի մը մէջ : Նախորդ օրն ալ 9 հոգի սպաննուած են հանրակառքի մը մէջ, կեղծ ոստիկաններու կողմէ :

ՍՈՒՐԻՈՅ նախագահ՝ Ասատի ընտանիքը ներքին ծանր պառակտումի մէջ է : Նոյեմբերի սկիզբէն ի վեր Փարիզի Վալ տը Կրասի հիւանդանոցն է նախագահին փեսան՝ Ասէֆ էլ – Շաւքաթ որ գնդակ մը ստացած է փորին – Ասատի մէկ զաւկէն իսկ : Բախումին բուն պատճառը ծանօթ չէ : Շաւքաթ Սուրիոյ զինուորական գաղտնի սպասարկութեանց պետն է, նաեւ խորհրդականը Ասատի մէկ ուրիշ զաւկին՝ Պաշարի, որ կոչուած է հօրը յաջորդելու :

ՆՈՐՎԵԿԻԱԿԱՆ Սլէփնէր զբօսանաւը ընկղմած է, Նոյեմբեր 26-ի գիշերը, Հիւսիսային ծովու սառած ջուրերուն մէջ : Նաւը, չբացայայտուած պատճառներով, շեղած է իր ճամբէն եւ բախած խութի մը : 13 մեռեալ կայ եւ 6 հոգի ալ անհետացած են, վերապրողները Թիթանիքը կ'ոգեկոչեն :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4–ին տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի Առաքեալներուն :

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի :

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԱԲՂ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

A l'occasion de son 10e anniversaire

l'«Espoir pour l'Arménie»

vous invite à une soirée de solidarité en faveur des enfants d'Arménie

Sous la présidence d'honneur de
Son Excellence
EDWARD NALBANDIAN
Ambassadeur d'Arménie
Monsieur ANDRE SANTINI
Député-Maire, Ancien Ministre

VENDREDI 10 DECEMBRE
à 20 heures 30 précises

Eglise Evangélique Arménienne
28 av Bourgain · 55 av Victor-Cresson
Issy les Moulineaux

PROGRAMME

— Film réalisé par *Ardavazt Egoyan* de la Télévision d'Arménie:
— Concert avec la pianiste *Carine Zarifian*

Soirée présentée
par **VIRGINIA CRESPEAU**
Journaliste à France-2

Possibilité de dons au profit des enfants d'Arménie, à l'entracte.

— Entrée gratuite —

ՆԱՐԵԿ

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱ

Անկէն լէ Պէնի Մշակութային Նարեկ Միութիւնը կը տեղեկացնէ որ Կիրակի Դեկտեմբեր 5–ին Կաղանդ Պապան պիտի գտնուի Անկէնի Սալ տէ Ֆէթը (Գաղինոյին դիմաց) ժամը 16–էն սկսեալ կաղանդի նուէրներ բաժնելու համար 2–էն 6 տարեկան մանուկներու :

Տեղեկութիւններու եւ ձեր նուէրները անպայման վերապահելու համար, հեռաձայնեցէք Անկէնի Նարեկ դաւընթացքին
01 – 34 – 12 – 84 – 45

Մուտքը ազատ է :

ԾՆՈՒՆԴ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համբարձումեան իրենց չորրորդ թոռնիկին՝

ԱՏՐԻԷՆԻ

ծնունդին ուրախ առիթով, Նիւ – Եորք, Նոյեմբեր 4, 1999, 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 16–ին սովորական հաւաքատեղին : Երկու ձեռնարկի պատրաստութիւն :

Arménie et Arméniens aujourd'hui

l'Association Culturelle des Batignolles
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite au mois de l'amitié
ARMENIE ET ARMENIENS aujourd'hui
en présence de
Madame Françoise DE PANAFIEU,
Député, Ancien Ministre,
Adjointe au Maire de Paris
Monsieur Pierre REMOND,
Maire du XVIIe arrdt de Paris

KARABAGH «un jardin noir»
Expo photos de **Jean-Martin Le Révérend**
du 15 Novembre au 12 Décembre
74, place du Docteur Félix-Lobligeois,
Tél.: 01 42 29 00 27 75017 Paris
Ouverture du lundi au samedi
de 14h à 18h
et dimanche de 10h à 15h,
fermé le mercredi.

ARMENIE ET ARMENIENS aujourd'hui
«Un peuple marqué par l'Histoire»
Conférence
Raymond KEVORKIAN
Conservateur de la Bibliothèque Nubar de l'UGAB
et directeur de recherches à l'Université Paris-III Sorbonne-Nouvelle
et **Claude MUTAFIAN**
Historien et Professeur à l'Université Paris-Nord
jeudi 2 décembre à 18h30
Mairie du XVIIe —
16-20, rue des Batignolles 75017 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
— Transport
— Hébergement
— Location et cours de ski
— Remontées mécaniques
— Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57
Date limite d'inscription : 15 Janvier

●

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 6 au 13 février 2000 à Bellefontaine (Jura)

— Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 18 décembre 1999.

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ - LOTO

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՊՕՄՈՆԻ ՆԱՅԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
Վ Ի Ճ Ա Կ Ա Խ Ա Ղ - L O T O-ն
Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ :
Կիրակի, Դեկտեմբեր 5, ժամը 15–ին
Բազմաթիւ գեղեցիկ առարկաներով :

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Samedi 4 Décembre à 20h30
REINE CIOULACHTJIAN présente :

Parouir SEVAG

Sa vie — Son œuvre
«ET LES MOTS POUR HERITAGE...»
LEGENDES ET FORMULES RITUELLES D'ARMENIE

Les bénéfices de la vente du livre continueront d'être reversés à l'Arménie pour la promotion de l'imprimerie arménienne située
27, rue Foutchig — Atchapniag
Erevan

Venez nombreux

N'hésitez pas à amener vos amis non-Arméniens. Ils seront séduits par notre culture.

Entrée libre

Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

SOUS L'EGIDE
DU COMITE DU 24 AVRIL
la communauté arménienne
d'Issy-les-Moulineaux, Clamart, Meudon
vous invite à

une SOIRÉE-DÉBAT

en présence
de Monsieur *ANDRE SANTINI*
Ancien Ministre, Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux
à l'occasion de la publication
par le C.D.C.A., des actes du colloque international de la Sorbonne, paru sous le titre :
«L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS»

avec la participation de :
HELENE STRAPELIAS,
Directrice des études du 2nd degré de collège
CLAUDE MUTAFIAN
Historien
ALEXIS GOVCIYAN
Président du Comité du 24 Avril
ARA KRIKORIAN
Président du C.D.C.A.

LE MARDI 30 NOVEMBRE
à 20 heures 45
SALLE "MOLIERE" du P.A.C.I.
25, avenue Victor-Cresson —
92130 Issy-les-Moulineaux

à l'issue de la soirée,
le livre sera dédicacé

Renseignements :
Tél. : 01 46 20 40 70 / 01 46 42 79 61

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
vous invite à son grand

LOTO

le Dimanche 5 Décembre à 15 heures
au 327, boulevard Michelet - Marseille 9e
Tél. : 04 91 22 10 45

LOTO — LOTO — LOTO — LOTO

Gros lot : Voyage aller-retour
Marseille - Erevan
offert par Litour
Nombreux et superbes lots à gagner

LOTO — LOTO — LOTO — LOTO

Une collation sera offerte par les Dames de l'U.G.A.B.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

HOTEL LE PERA

SOIREE EXCEPTIONNELLE

pour le 31 DECEMBRE

à l'Hôtel **LE PERA**
avec l'Orchestre **GAIDZAG'S**

«Au cœur du quartier de l'Opéra entre la Madeleine et la Place Vendôme l'Hôtel LE PERA a le plaisir de vous convier à une soirée de gala pour fêter ensemble le passage à l'an 2000»

Soirée Dansante
en compagnie du prestigieux Orchestre GAIDZAG'S

PRIX PAR PERSONNE : 1700 F
(Cocktail au Champagne et le Dîner de Gala boissons inclus)

Réservation : Tél : 01 40 06 97 69 / Fax : 01 53 43 54 10.

☆ ◆ ★ ☐ ☆ ◆ ★ ☐

MARSEILLE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
vous invite à son réveillon de

la Saint Sylvestre

le 31 Décembre à 21 heures

Menu exceptionnel — Vins fins et champagne
Animation D.J. — Ambiance conviviale et chaleureuse — Cotillons
vous feront passer joyeusement le cap de l'An 2000
Venez nous rejoindre pour une nuit... *de folie...*
Prix : 700 F. — 500 F. Jeunes
Réservation indispensable avant le 10 décembre
U.G.A.B. — 327, Bd Michelet - 13009 Marseille - **Tél.: 04 91 22 10 45**

☆ ◆ ★ ☐ ☆ ◆ ★ ☐

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935